

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

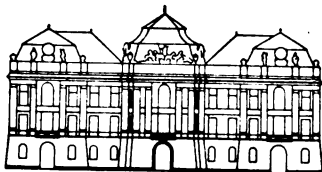
Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

27.L.2.

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

27.L.2

JOANNIS NICOLAI

HERTII, Jcti.

ELEMENTA
PRUDENTIÆ
CIVILIS,

Ad fundamenta solidioris do-
ctrinæ jacienda;
Magnâ cum accuratatione adornata.

Frankofurti ad Mœnum,

Sampsonus FRIDERICI KNOCHII.
ANNO MDCCLII.

Præfatio prior.

Benevolo Lectori

JOH. NICOLAUS HERTIUS.

S. D.

Rudentiæ civilis, quæ hæc edo, elementa non scribendi aliquis pruritus, sed necessitas officii, quod in Almâ hac Ludovicianâ sustineo Academiâ, in vito prope mihi expressit. Etenim cum ex illius regulis institutoque proponenda Studiosæ juventuti argumenta essent, in quibus pro more oppugnandis defendendisque ingenium exerceret suum ac industriam; existimabam id officii cum primis esse mei, ut quod eadem Academiæ instituta injungunt, Aristotelis πολιτικῶν libros curatè explicarem. Enimvero cum ad operis illius conspectum plurimi tantum non cohorrescant, sive quia ignorant rationem quam insistit in philosophando Stagirita; Gerard. Joann. Vossius *de philosoph.* c. 3. §. 13. uti quod prius aliorum opiniones refutare solet, quàm propriam exponere; quod prius φαινόμενα atque historias referat, quàm causas inquirat: quod propositâ quæstione, ante-

● (o) ● ●

quam eam solvat, aliam inducat, atque ex
ejus solutione etiam solvat priorem: imo gau-
deat afferre multas dubitationes, quas uno &
eodem solvat responso, & id genus alia; * si-
ve quia turbatus librorum ordo, passimque
hiatus & lacunæ attentionem legentium non
parum remorantur. Has, inquam, ob cau-
sas non ejus nunc inambulare vestigiis, sed
quod alias in privatis scholis feceram, ordi-
nem sectari meum libuit, ita tamen ut quic-
quid boni vel eximii esset in Aristoteleo de ci-
vitate volumine suis commodè locis inferere-
rem atque intextis recentiorum doctrinis ad
seculi genium, quoad fieri liceret, accom-
modarem. Uti enim negari nequit à tanto,
temporum decursu Aristoteli anteferri posse
neminem, qui majoribus ingenii doctrinæque
auxiliis, majore animo civilem hanc philoso-
phiam sit aggressus, eundem etiam quicquid
in omnium fere civitatum non Græciæ solum
sed & Barbariæ moribus institutis atque disci-
plinis præclarum ac notatu dignum observa-
verat, incredibilem diligentiam huc transfulis-
se, atque acerrimam ingenii sui, quâ pollebat,
vi singula civitatum genera pervasisse: ita in
juniorum quoque scriptis subinde inveniri,
quæ ad ipsa scientiæ hujus cubilia ducunt, &
veteribus fuere ignorata, imperitus sit, qui
non intelligat; invidus simul & ingratus qui
diffiteatur. Hoc igitur proposito quæ in po-
liti-

liticis & superioris & ævi hujus systemati-
 bus desiderari vel deesse animadvertendam,
 ea emendare vel supplere pro virili sum co-
 natus. Etenim quando plerique de civitate
 sermonem ingressi ordiri solent à familiâ
 sive domo, eoque convehunt quicquid vel
 ex jure imprimis Romano, vel secundum
 prudentiæ etiam domesticæ regulas, de so-
 cietatibus nuptialibus paternis & herilibus
 dici poterat. Ego è diversô & aliam civita-
 tum statuo originem & ad primam usque
 materiam (ut verba Physicorum utar) re-
 volutus, statum ἀπολιτικὸν, sive civilis gu-
 bernationis omnis expertem, quem natu-
 ralem nunc vocari invaluit, mente concipio
 figuroque, ut ejus contemplationis benefi-
 cionon tantum veri civilium cœtum nata-
 les, & quibus vinculis cum cives inter se,
 tum subditi cum imperantibus connectantur,
 rectius intelligerentur, sed & varia civita-
 tum genera, quæ multos eos que doctos vi-
 ros fugerunt in hunc usque diem, facilius
 assequeremur. Lucem sanè hinc insignem
 accipit partitio civitatum Aristotelea, totam
 fere hanc disciplinam permeans, in primæ &
 secundæ classis, sive, uti primus extulit Vir
 de literis hisce optimè meritus D. Samuel
 Pufendorfius, in regulares & irregulares.
 Nam quod novè adversus eam obtendi cœ-
 pit, certam regulam, ad quam resp. exi-
 gantur,

gantur, designatu fore difficilem', in re præsertim à libero voluntatis humanæ arbitrio dependente; id quidem consideratione status naturalis, ad eum modum, quem in Elementis hîsce exposui, non difficulter diluitur: & quæ causa movit Romani juris vel auctores vel interpretes, ut contractus alios veros alios, quasi, usum fructum verum & quasi, feuda propria & impropria statuerent; eadem valere potest, ut civitates aliæ regulares, aliæ irregulares nuncupentur. Ceterum quando Bodinus libris suis de Republicâ varias in primis publici juris quæstiones infarsit, idque nostrates, cum in eo alioquin plurima carperent, certatim secuti sunt; alii autem, cum disferre ista viderent, prudentiam civilem de civitate in communi seu generatim tractare, jus publicum de speciali republicâ præcipere doerunt. ab utrisque diversam hæc in viam. Solam enim civitatis anatomen, hoc est partium illius omnium descriptionem, dedisse contentus, juris quæstiones, velut ab hoc loco alienas, se posui, aut non nisi obiter attingi, neque temerè existimavi peculiarem esse publici juris disciplinam, quæ ad civitates omnes in universum pertineat. Vidit hoc primus Thomas Hobbesius, cujus proinde non vana esset gloriatio: * *Physicam rem n vitiam esse, sed philosophiam civilem multo adhuc magis, ut qua antiquior non sit li. ro, quem de civi ipse scripsit:*

* præf. lib. de corpore.

psertit : modò solidis, ac firmis, nec insignem humano generi labem adferre idoneis inædificasset fundamentis. Verum ab hoc rem feliciter sunt executi laudatus ante D. Pufendorfius nobilissimi de jure naturali & gentium operis libro septimo & octavo, & Ulricus Huberus, non Juris prudentiæ modò nostræ, sed & Frisiæ suæ decus, tribus de civitate libris, quibus abhinc annos aliquot accessit Hadrianus Houtuynus, J. C. tus Batavus. Post quorum lucubratissimos labores mihi quoque consilium fuit spicilegium facere, exaratumque syntagma jurispublici universalis propediem, si Deus volet, edendum, ad quod non semel in Elementis hisce rejicio Lectores. Methodum quod attinet, quando alii arbitrato suo eam sibi ferme deligunt, nec rarò alii summa imis permiscunt, nescii in tantâ rerum multitudine quò pedem figerent : ego paucis, iisque indubitatis innixus regulis, in primâ parte, ductò altius à civitatis origine initiò, per sigulas ejus partes & varia genera ivi, plane ut medici corporis structuram sive compagem contemplari solent. In parte alterâ modum administrandi in malis & remediis, primùm universale, dein singulatim, eo ordine, quo in priore parte fuere explicata, consideravi. Dixi autem, non quæ poterant,

terant, id enim magni operis fuisset res, sed cum elementa edere esset animus, fundamenta ponere satis fuit visum ad usum fructuosissimæ meditationis, ut puto, valitura, si quis memoriæ penitus impresserit, præsertim pronunciata Aristotelis, quæ ipsius verbis pleraque integrè ac bonâ fide excerpti digessi- que, ut si qui deinceps fontem ipsum adire vellent, faciliore longe operâ & majore usu judicioque lectione ejus defungantur. Fateor nonnulla prolixius diffundi potuisse, atque inter relegendum (*nam biennium & amplius effluxit, cum hæc in palestram disputatoriam deduci primum cœpissent*) aliqua occurrerunt, quæ in calce adjicienda putavi. Fortasse autem curis secundis, Deo vitam ac sanitatem largiente, plura atque luculentiora dabuntur, expolienturque, quæ limam adhuc aliquam desiderare

derare videbuntur. Nunc tu-
um erit, amice lector, erratis igno-
scere, atque in examinandis meis
eam animi aequitatem adferre, quâ
usus sum in recensendis & subinde
refellendis aliorum sententiis. Vale!

Scribebam Giffa 6. Septembr.

MDC LXXIX.

)(s

JOANN

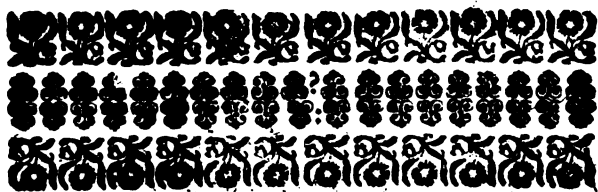

JOANN. NICOLAUS
 Hertius, Juris in Academia
 Gissenâ Professor Pri-
 marius,
 L. B. S. D.

Constitueram elementa hæc, ut ante hos duodecim annos edita erant, à prioribus saltem mendis repurgata, recudenda tradere, & novæ editioni parare, quos dudum meditatus sum, libros octo universam prudentiam civilem complexos. Sed vicit apud me amicorum sententia, existimantium, bonum fore, si in-

interea libellus hic cum aug-
 mento aliquo, præsertim in il-
 lâ parte, quæ subinde non nisi
 titulos sive rubricas exhibe-
 bat, locupletior denuo prodi-
 ret. Præstiti igitur, quantum
 per alios labores licuit, non
 hoc tantum, ut loca vacua
 supplerem, sed & inter rele-
 gendum notas passim inter-
 ferui, ut editio hæc priore al-
 tero tantò auctior dici jure
 queat. An operæ pretium fe-
 cerim, non iniquis rerum a-
 licenarum æstimatoribus judi-
 candum relinquo. Scribebam
 Gifsæ pridie Cal. Decembr.
 MDCCII.

CONSPECTUS ELEMENTORUM PRUDEN- TIAE CIVILIS.

Pædia.

Part I.

*SECT. I. De situ hominum ante constitutas ci-
vitates.*

SECT. II. De nomine & definitione civitatis.

SECT. III. De origine & generatione civitatum.

SECT. IV. De fine seu scopo civitatum.

*SECT. V. De subjecto, hoc est, civibus eorumque
rebus.*

SECT. VI. De summâ potestate & subjectione.

*SECT. VII. De consultatione, imperiis, & ju-
diciis.*

*SECT. VIII. De formâ accidentali, hoc est, bello,
pace, fœderibus.*

SECT. IX. De causâ effectrice civitatis.

*SECT. X. De civitatum regularium differen-
tiis.*

SECT.

Sect. XI. De secundi ordinis sive irregularibus civitatibus.

Sect. XII. De mutationibus, & quae post eas oriuntur differentiis civitatum.

Pars II.

Prologus.

Sect. I. De malis sive morbis vel omnium vel praecipuorum civitatum, & de modis eas conservandi.

Sect. II. De civitate ex voto optimâ.

Sect. III. De civitatibus maritimis.

Sect. IV. De regnis in genere.

Sect. V. De regnis successivis & electivis, tutoriis & quae à potissimo aule administrantur.

Sect. VI. De aristocratiâ in genere.

Sect. VII. De speciebus aristocratiâ.

Sect. IIX. De politiâ in genere.

Sect. IX. De speciebus politiâ.

Sect. X. De Civitatibus quae latam dominationem appetunt.

Sect. XI. De civitatibus quae divitiarum nat. luxum pro scopo habent.

Sect. XII. De rebusp. herilibus.

Sect. XIII. De dyarchiis & condominatis.

Sect. XIV. De rebuspubl. mixtis.

Sect. XV. De rebus publicis patrimonialibus.

Sect. XVI. De civitatibus coalitis similaribus & dissimilaribus.

Sect.

- Seçt. XVII. De civitatibus sub uno capite junctis.*
- Seçt. XVIII. De Civitatibus Achaicis sive Systematis.*
- Seçt. XIX. De civitatibus inter dissimilares & Achaicas civitates interjectis.*
- Seçt. XX. De rebus p. clientelaribus, feudalibus, & vectigalibus.*
- Seçt. XXI. De civitatibus novis.*
- Seçt. XXII. De interregnis.*
- Seçt. XXIII. De tyrannide, dynastiâ, ochlocratiâ.*
- Seçt. XXIV. De tyrannide titulo.*
- Seçt. XXV. De civitate, factionibus, seditio-
nibus, aut bellis civilibus distractâ.*

Accessit

Anacëphalaosis Elementorum partis prima.

ANACEPHALÆOSIS

ELEMENTORUM
POLITICORUM,

PRÆSIDE

JOH. NICOLAO HERTIO,
J. U. D. ejusdemque Profess. Extraord. Pol.
Ord. celeberr. h. t. PRORECTORE
MAGNIFICO,

Proposuit

à

JOH. PHILIPPO SCHLEIERMACHERO,
Alsfeldiâ Hassio,

hora loquæ consuetis.

Die 15. Mart. Anno MDCLXXXIX.

Q. D. B. V.

§. I.

Platonis, qui *ἔργα* scripsit, exemplum sequentes, brevibus & accuratis, quoad fieri poterit, definitionibus *Politica architectonicam partem* exponemus.

§. 2. *Politica* hic non notat *complexum disciplinarum activarum seu moralium*, puta Civilis prudentiæ, Ethices, atque Oeconomices; quâ laxâ significatione usi deprehenduntur Plato & Aristoteles.

§. 3. Non *peritiam cultioris vita atque elegantiorum morum*: Non *calliditatem, qua est sine ulla religione & fide*,

§. 4. Sed *Politica* hoc loco nobis est *prudentiæ, qua constituenda ac conservanda civitatis curam & rationem tradit*: Platoni *ἐπιπέρις*, rerum honestarum atque nihilum *scientiæ*; item *scientiæ justitiæ in civitate constituens*.

§. 5. Vocatur etiam *civilis prudentiæ sive scientiæ*. Quidam *rationem status* idem significare docent. Quamquam in nativâ notione, adeoque propriè *Ratio status* potius significet *modum, quo utilitas seu finis Reipubl. præsertim qualis in presenti est, obtinetur*.

§. 6. *Politica* non est *pars Rhetorices*, quippè quæ *trahat τὸ ἐκασὸν quâ πειθαρὸν*, h. e. *persuasorium*, ut *Suet. in Domit.* loquitur; neque *jurisprudentiæ*, ceu quæ potissimum circa *leges latas occupatur*, negotiis *sive litibus eas applicando*.

§. 7. *Objectum Politicæ est civitas in propriâ no-
tione, (de qua postea) etiam ex votò optima, etiam
vitiosa, v. g. Tyrannis.*

§. 8. *Politica remotè constituitur inductione ex re-
bus singularibus seu experienciâ : hinc Polybius eleganter
vocat Politicam φιλοσοφίαν ἐκ ἀφαιρημάτων
Philosophiam sub exemplis : Est autem Experientia utri-
us ejusdemque rei iterata sæpius memoria.*

§. 9. *Proximè constituitur per demonstrationem,
quæ est rei cognitio per causas : nam nulla res civilis
est, quæ suas quatuor causas non habeat, finem sc.
materiam, formam, & efficientem, sola quæstione,
an res sit? (quo pertinet etiam origo rei & progres-
sus) exceptâ.*

§. 10. *Unde sequitur Politicam non esse discipli-
nam merè ἐμπειρικὴν s. experimentalem, quoniam de-
monstratio operâ intellectus fit, & in rebus uni-
versalibus præcipuè occupatur. Eòdem argumento
Galenus libr. de iheriac. disputat contra Empiricos,
qui ad artem medicam solâ experientia perveniri pos-
se putabant, conf. de Rhetoricâ & de arte militari
Joh. Gerh. Voss. de Rhet. nat. & const. c. 8. & de Philo-
sophia c. 19. §. 34.*

§. 11. *Consequitur porrò disciplinam hanc certis
& rarò fallentibus niti principiis : Nam in causis mul-
tiplex est necessitas.*

§. 12. *Demonstrationi proxima est methodus, quæ
demonstrata sic disponit, ut alia ex aliis perpetuâ serie
dependeant. Methodus autem illa in his ferè regulis
consistit. Præcognoscantur illa, sine quibus cætera in-
telligi nequeunt : Communia primò tradantur, post
specialia : Inter illa quæ diversi sunt gradus, præponantur
perfectius.*

§. 13. Hinc

§. 13. Hinc Politicæ *duæ sunt partes*, una *architectonica*, quæ naturam atque Constitutionem civitatis explicat, & quidem primùm in genere per definitiones & causas, deinde in speciebus. Altera *rectoria*, quæ modum regendæ civitatis docet.

§. 14. Accedit hinc *usus seu exercitatio*. Et discas oportet, & quod didicisti agendo confirmes.

§. 15. *Causa Efficiens* est is, qui scientiam hanc sibi comparat, unde fit Politicus, *Reipubl. constituenda peritus*, ut definit Plato ἐν ἔργois.

§. 16. *Adjutores sunt Doctores*, qui hanc artem profitentur.

§. 17. *Instrumenta sunt libri politici, & historiarum*.

§. 18. Historia (1) est vel *contexta*, quæ certo ordine justæque rerum & consiliorum serie res civiles enarrat; vel *commentarii seu acta*, ut vocantur *publica*. Illa his longè præferenda. Ad Commentarios etiam referri possunt *memoria*, quas initia legitimæ historiæ rectè appellat Voss. *de philolog. c. 14. §. 5.* Ad contextam historiam pertinent *annales*.

§. 19. (2) *Universalis*, quæ multarum civitatum res gestas complectitur, e. g. Trogi, Diodori Siculi, & Thuani; *vel particularis*, quæ unius vel alterius populi. Utræque insignem usum præstat, sed illa majorem.

§. 20. (3) *Domestica, vel peregrina*. Illa præcipuè excoli, hæc non negligi debet:

§. 21. (4) Alia est *historia Reipubl.* quæ faciem & formam singularis Reipubl. depingit, e. g. Aristotelis, omnium civitatum non Græciæ solum, sed & Barbariæ mores, instituta, disciplinas tradentis, teste Ciceron. *5. de finib. alia rei gesta*, seu relatio illustris alicujus actionis; alia *vita*, quæ personam aliquam

describit. Ex quibus illa & ista Politicæ studiose eximè commendantur.

§. 22. Ad Civitatem autem, quod objectum politicæ antea diximus, transituris, qualis *status* sit *extra civitatem*, prius considerandum.

§. 23. Hoc vix fieri melius videtur, quàm si homines ut singuli, saltem animo concipiantur (quid enim obstat, comminisci nos quæ factu non sunt impossibilia?) quemadmodum in horologio, automato, aliave machinâ paulò implicatiore, quod sit cujusque partis rotæve officium, nisi dissolvantur, partiumque materia, figura, motus seorsim inspiciantur, sciri non potest.

§. 24. *Status* talis à Recentioribus nuncupatur *naturalis*: ab Hobbesio etiam *libertatis & hostilis*, definirique potest: *Conditio hominum inter se aequalium, neminisque alterius, præterquam Dei atque divinarum legum, arbitrio subjectorum.*

§. 25. Divinis ergo legibus & juri naturali utique subest. Hujus autem tria sunt *præcepta universalia*: *Deum colere & venerari; amare seipsum & tueri; ac nemique sociale esse: Duo propria, ex hoc statu resultantia: Pares tractandos ut pares; & licere quod non est vitium.* Hinc falsus est Hobbesius, qui in statu hocce quidvis licere in quemvis putat, cædes, rapinas, & quid non?

§. 26. Quamquam ob perversam hominum indolem, proclivem imprimis ad ambitionem, avaritiam & dissensiones, istiusmodi sæpenuerò usu veniant. Unde *status ille vel bellum est, vel belli præparatio, vel infida pax.* In summâ *turbidus, miser & infelix.*

§. 27. Ejus igitur pestiferi mortales in *societates* cœcunt. *Societas est multitudo hominum certa ratione*
inter

iofo ex *inter se ordinaverim, ad commune aliquod bonum affo-*
quendum.

§. 28. Estque vel *aquatoria* vel *rectoria*. *Aqua-*
toria est, in qua *singuli socii aequalem dignitatem &*
potestatem obtinent. Verum hæc societas naturalem
 statum temperat, non tollit, propter foederum fra-
 gilitatem.

§. 29. Societas *rectoria* est, ubi *unus alteri sub-*
ficatur. Ejus species sunt *domus & civitas.* Per
 utramque tollitur status naturalis in tantum, non
 omnino; nam si plures sint ejusmodi societates, sin-
 gulæ invicem consideratæ permanent in statu natu-
 rali, juxta illud Virgilio:

Omniem equidem sceptris terram, qua libera nostris
Dissidet, externam reor.

§. 30. *Domus* quidem extra civitatem esse potest,
 ut plurimum tamen est pars ejus. Proinde *civitas*,
 imprimis si spectetur ad naturalem statum, merito so-
 cietatum *Princeps* audit.

§. 31. Civitatis vocabulum varia significat, (1)
urbis incolas.

§. 32. (2) *Municipia*; quæ notatio frequens est
 Romani Juris auctoribus.

§. 33. (3) *Locum* aut oppidum.

§. 34. (4) *Integrum societatis civilis corpus*, sive
 id unius urbis finibus contineatur, sive plures ur-
 bes, provincias aut gentes etiam complectatur; id-
 que iterum vel *materialiter*, ut in illa societate sola
 multitudo spectetur, qua notione recentiorum plu-
 rimi utuntur, sed veteribus ignoratâ; vel *simul for-*
maliter, quemadmodum homo significat integram
 substantiam animatam: quo significatu veteres sunt
 usi.

§. 35. Hoc sensu etiam *populus* vocatur à JCr. &

ab hodiernis Scriptoribus sæpissimè *Respublica* : profusus ut Plato ἐν ὄρεισ vocem πολιτείας accipit, eam definiens, *multorum hominum communitatem seipsâ ad bene vivendum contentam.*

§. 36. Cæterum *Respublica* vocabulum præterea significat (1) *Municipia* apud Romanos Juris auctores : hinc absentes *Respublicæ* causa.

§. 37. (2) *Statum Respublicæ popularem* καὶ ἐξοχὴν.

§. 38. (3) Apud Italicum vulgus *omnem civitatis statum*, qui à pluribus regitur.

§. 39. (4) *Ordinem parendi & imperandi*, velut animam civitatis, de quo infra.

§. 40. Civitas heic optimè, nisi fallor, definitur, *Societas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, & potestate instructa, qua singulorum viribus ad vitam beatam & securam uti possit.*

§. 41. Civitatis summa est partitio in *regularem* sive primæ classis ordinisve ; & *irregularem* sive secundæ classis ordinisve. Regularem jam definivimus, nam civitatis nomen est πόλις ἐν, & huic πρώτως competit ; irregularis infra definietur.

§. 42. De civitate prima est inspectio, *an sit ?* quo pertinet etiam *origo, causa impulsiva & modus constituendi.* Esse civitates quotidianus docet usus.

§. 43. Ante diluvium eas fuisse non ineptè probat Augustinus lib. 15. de Civ. Dei cap. 8.

§. 44. *Causa eorum impulsiva & quidem primaria* verissimè statuitur, *consideratio malorum, qua naturalem statum comitantur*, & nullâ aliâ ratione, quam junctis invicem viribus, mutuoque implicitâ salute propulsari possunt. Alii *metum* statuunt, non malè, si per metum intelligatur *animi in mali expectatione conturbatio*, ut Plato definit ἐν ὄρεισ, sive *consideratio mali, quod infinite potest accidere.*

§. 45. Præ-

§. 45. Præter hanc fuerunt *alia sed secundaria* causæ, nimirum *appetitus societatis, indigentia*, atque aliquando *latrociniorum opportunitas*.

§. 46. Constituitur Civitas per *pacta seu conventiones*, ceu abs quibus societas non fit.

§. 47. *Pactum* regulariter est *duplex*, unum *singulorum cum singulis*, de mutuâ conjunctione cum voluntatum, tum virium.

§. 48. *Aalterum de Imperio*, seu vi interius continente, pacti superioris vindicæ.

§. 49. Huic interdum accedit *jurisjurandi religio*, quod homagium vocatur.

§. 50. Quandoque etiam eidem pacto interponitur *alia pactio*, de modo habendi summam potestatem. Cujusmodi pactiones *fundamentales leges* vocitari consueverunt, sed *improprie*, & civitatem faciunt ut plurimum irregularem.

§. 51. Ad *causas* civitatis nunc accedentibus primum se offert *finis*, à cujus tractatione activæ disciplinæ ordiendæ sunt.

§. 52. *Finis* autem haut dubiè fuit, *ut ita sociati viverent*, & propterea injurias nec facerent, nec paterentur.

§. 53. Deinde, ut *vitam viverent beatam*, secundum virtutes sc. & cum sufficientiâ rerum.

§. 54. *Subjectum civitatis* aliud *primarium* est, aliud *secundarium*: *Primarium* sunt *cives*, quibus opponuntur *externi*.

§. 55. Quid *cives* sint, disceptant variè Doctores, quod mirum non est, quia vel ambiguitatem vocis non evolvunt, vel ad instituta suæ civitatis potissimum respiciunt.

§. 56. Usu vulgi *cives* dicuntur, qui *urbes incolunt* & *in album sive matriculam sunt relati*, & apud Romanos

manos *Municipes* vocabantur, suæ cujusque civitatis cives.

§. 57. Bodinus ejusque sectatores civem definiunt, *liberum hominem, sub eadem summâ potestate sociatum*; civem cum subdito perperam commiscunt: nam summus Imperans, quæ pars communitatis, & ex pacto primo socius, numero civium excludendus non est, & servi externique apud nos commorantes subditi sunt, non cives.

§. 58. Aristoteles civem circumscribit, *participem consiliorum, imperiorum & judiciorum*. Quæ definitio plerisque civitatibus civili imperio utentibus aptari potest, modo *participatio* illorum jurium non semper *conjunctim*, nec de *actu ipso*, sed de *potentiâ* intelligatur.

§. 59. Accuratissimè, uti nos existimamus, definiuntur cives, *qui mutuis pactis initio in civitatem coalescerunt, aut in horum locum deinceps successerunt*.

§. 60. Unde sequitur, *in civitatibus dissimularibus* (de quibus infra) partes corporis, in quo fons imperii est, *proprie & κατ' ἐξοχήν censei cives*, reliquos membra minus digna esse magnæ civitatis, quomodo servi membra sunt familiæ. Exemplo sit civitas Romanorum.

§. 61. Civium *prima est divisio*, quod alii *fiant*, alii *nascantur*. *Fiunt pacto aut liberâ cooptatione*, unde *adscripti* dicuntur. Et ex his interdum tota civitas constat, ut hierarchia Pontificis Romani ex cælibibus, Respublica Algiriensis ex Christianis, qui Mahumedanam Religionem sunt amplexi.

§. 62. *Nascantur ex matrimonio*.

§. 63. Est autem *Matrimonium societas inter maritum & uxorem, ad mutuum adiutorium, & sobolis procreationem*.

§. 64. Hu-

§. 64. Hujus consequens est *societas inter parentes & liberos.*

§. 65. Si deficiat Pater succedit interdum *tutela*, quæ est *potestas in illos competens*, qui propter *ætatem aut aliquod vitium se defendere non possunt.*

§. 66. Utriusque societatis appendix est *societas berilis inter dominum sc. & servum.* Dominus est *persona dignior potentiorve, sui commodi causa aliorum utens ministerio.* Servus est *organum animatum, rationis particeps, alterius homo existens.*

§. 67. Ex his componitur *domus ad usum vitæ quotidianum, v. g. victum & habitationem communem.* Hinc Charondas apud Aristotelem *domesticos* eleganter vocavit *penus socios.*

§. 68. *Altera civium divisio est à bonis animi, corporis & fortuna.*

§. 69. Ad bona animi pertinet *religio*, cui opponitur *impietas* (vulgò *Atheismus*) & *superstitio*; hinc *cives alii sunt religiosi, alii impii, alii superstitiosi.*

§. 70. Eodem pertinent *scientiæ & artes*; hinc *cives alii sunt periti, aut artifices, alii rudes, aut servi natura, δέλοι Φύσει* Aristoteli, quos in numerum *pectudum* redegit *hebes natura & ignoratio sui.*

§. 71. A bonis corporis alii sunt *pueri, alii viri, alii senes*; deinde *masculi & foemina.* Pueri sunt *imperfecti & actu primo cives.* Foeminae verò *civium numero simpliciter non sunt excludendæ.*

§. 72. Ad bona fortunæ pertinent *existimatio & res cæteræ*: *Existimatio est valor personarum in vita civili, secundum quem apte sunt aliis personis exæquari aut comparari, iisque vel antehaberi vel postponi.* Estque vel *simplex, vel intensiva.*

§. 73. Ab existimatione simplici *cives sunt honestæ & integræ famæ, quibus opponuntur infames.*

§. 74. Ab

§. 74. Ab existimatione intensiva cives sunt vel *nobiles*, vel *ignobiles*.

§. 75. Nobiles, præter eos qui philosophicè sunt tales, à virtutum ic. abundantia, vix definiri possunt, propter diversitatem morum. In Europa à multis sæculis obtinuit, ut nobilis habeatur, cui præcellentia à summo imperante est tributa, quam in sobolem transfundere possit.

§. 76. Hinc nobilis vel factus est s. novus, vel natus.

§. 77. A cæteris rebus distinguuntur cives in *divites*, *pauperes* & *medios*.

§. 78. Tertia civium divisio est à *quantitate*; hinc cives sunt vel *pauci* vel *numerosi*.

§. 79. Præterea vel *singuli* sunt, vel in *universitates collecti*.

§. 80. Est autem *universitas cætus civium in civitate*, usus non quotidiani gratia, de rebus, ad summam imperii non pertinentibus, iustus.

§. 81. Ejus species sunt variaz, præcipuz autem (1.) *Vicinitas* (2.) *Civitas* (3.) *Tribus* in civitate (4.) *Provincia* (5.) *Colonia* (6.) *Schola*, *Monasteria*, *Academia*, & *Ecclesia*.

§. 82. *Vicinitas pastus & arationis causa potissimum coit*. Germanicè *Dorffschafft* vel *Gemeinde*.

§. 83. *Civitas in speciali significato, de quo §. 31. est cætus incolarum urbis, propter commodiorem elegantioreque vitam*. Germ. eine *Burgerschafft*.

§. 84. *Tribus est sodalitas in civitate opificiorum & mercatura causa*. Germ. eine *Zunft*/ quasi *Zusammenkunft*.

§. 85. *Provincia est pars universa civium multitudinis locis disgregata, & certis limitibus circumscripta*. Latinis etiam dicitur *Pagus*.

§. 86. Co-

§. 86. *Coloniae sunt coetus civium e matrice in vana imprimis aut inculta civitatis loca deductorum.*

§. 87. *Scholae erudienda pueritia aut juventutis causa instituntur.*

§. 88. *Eundem scopum olim habuerunt monasteria.*

§. 89. *Academiae sunt congregationes profitentium doctrinam & studium optimarum disciplinarum & artium.*

§. 90. *Ecclesiae sunt coetus hominum, docentium discipulorumque verbum Dei, certo in loco, urbe aut provincia consistentes.*

§. 91. *Subjectum secundarium civitatis (i.) Regio est, quo pertinet illud Baldi: Jurisdictio incumbit super terram, sicut nebula super paludem.*

§. 92. *Regionis accidentia sunt quantitas & qualitas. Quantitas variat. Ad eam etiam referuntur fines, qui sunt vel naturales e. g. flumina, vel artificiales.*

§. 93. *In Regione praeterea spectantur domicilia & habitationes, & reliqua vitae humanae adminicula.*

§. 94. *Domicilia sunt vel mobilia, qualia olim habuere Nomades, hodie Tatari, vel fixa.*

§. 95. *Fixa distinguuntur in villas, vicos, castella, arces, urbes.*

§. 96. *Villa est domus fundi agrestis.*

§. 97. *Vicus est villarum congeries sine manibus.*

§. 98. *Castellum est vicus fossa murisque cinctus.*

§. 99. *Arx est locus, qui arcere hostilem exercitum ad tempus possit.*

§. 100. *Urbs (dicta ab Urbo sive curvatura aratri,) apud Romanos erat, tectorum conjunctio, locis manaque sepea, delubris distincta, spatiisque communibus.*

munibus. Hodie est civitatis domicilium, tamen si muris aut fossis circum non sit.

§. 101. Reliqua vitæ humanæ adminicula *res* vel *bona* appellantur. Sunt autem bona proprie, quorum estimationem nummus metitur.

§. 102. Nummus est corpus ex instituto valens omnia, sive communis rerum utilium mensura.

§. 103. Res in latâ significatione sunt vel nullius, quæ non habent dominum, & negative etiam dicuntur *communes*; vel *alicujus*.

§. 104. Res quæ *alicujus* sunt, distinguuntur & à *subjecto*; unde sunt vel *sacra*, vel *publica*, vel *universitatis* vel *singulorum*; & à modo habendi.

§. 105. Res *sacra* sunt quæ Deo dicantur; his affines sunt *ecclesiastica*, quæ non nisi mediate cultui divino inserviant.

§. 106. *Publica* vel *usui omnium*, qui sunt de civitate, patem, ut flumen apud multos populos ad piscandum; vel *capiti civitatis attributa*, ab hoc in communes populi usus derivantur, ut *erarium*.

§. 107. *Erarium* est pecunia ad usus *Reipublicæ* destinata. Quorsum apud plerosque populos *vectigalia* & *tributa* pertinent.

§. 108. *Vectigal* est pecunia, quæ pro rebus importandis vel exportandis solvitur.

§. 109. *Tributum* est pecunia, quæ à singulis pro portione census penditur.

§. 110. Res *universitatis* vel *usum* præbent omnibus illis qui in universitate vivunt, ut *pascua*, & secundum Christianorum mores *cæmeteria*; vel ad *universitatem* quæ universitatem pertinent.

§. 111. Res *singulorum* sunt, quæ singulis competunt.

§. 112. A modo habendi *jura* sunt vel *in re*, vel *ad rem* vel *mixta*.

§. 113. *Jus*

§. 113. Jus in re est facultas homini competens, sine respectu ad certam personam : Hujus præcipua species est proprietas, cujus alienandi penes eum qui possidet, est potestas:

§. 114. Proprietas acquiritur vel originariè, puta occupatione; vel derivativè sc. accessione & traditione, ad quam etiam referenda usucapio.

§. 115. Jus ad rem est facultas competens in hominem, ut nobis aliquid det vel faciat. Dicitur etiam obligatio.

§. 116. Obligatio oritur vel ex pollicitatione, vel ex pacto, vel ex contractu, vel denique ex delicto.

§. 117. Pollicitatio est spontaneum offerentis promissum; ejusque species est votum, quod Deo fit.

§. 118. Pactum est duorum vel plurium in idem placitum consensus.

§. 119. Contractus est conventio cum causâ. Causa autem sunt res & actiones in commercium venientes, quæ dominia & pretia rerum præsupponunt.

§. 120. Jus in re & ad rem mixtum est, quod ex utrisque constat. Ut hereditas, quatenus est universitas rerum à defuncto relictarum, & communio.

§. 121. Hereditas acquiritur vel testamento, vel ab intestato.

§. 122. Forma Civitatis est vel essentialis, vel accidentalis. Illa vel universalis, vel particularis.

§. 123. Essentialis universalis consistit in concordia & Republicâ.

§. 124. Concordia Platoni ἐν ὁμοίᾳ est sententiarum & opinionum q̄s. consentus.

§. 125. Respublica est ordo civitatem inhabitantium, & constat ex summo Imperio & subjectione.

§. 126. Summum Imperium, summa potestas, seu summa rerum, interdum hodiè appellatur jurisdictio, *μετρητα*

merum imperium & magistratus, prorsus aliter atque apud Romanos, qui etiam *Majestatis* vocabulô, hodiè frequentissimô, parcè in hac significatione fuere usi.

§. 127. *Summa Potestas est facultas eminens ordinandi civitatem, cum omnibus suis partibus ad suum finem.*

§. 128. Estque (1) *vel regularis, vel irregularis*, de qua infra.

§. 129. (2) *Personalis, vel realis*, juxta multorum sententiam. Verùm rectius non nisi una *Majestas* in una civitate intelligitur. Quamquam in civitatibus mixtis, Achaicis, & similibus imago duplicis *Majestatis* appareat.

§. 130. (3) *Ordinaria vel extraordinaria*, quæ sc. ob imperiosas necessitatis rationes exercetur, *boni publici causæ*, & vocatur ab H. Grotio *dominium eminens seu super eminens*.

§. 131. (4) *Usufructuaria*, quæ alienari nequit; & *patrimonialis*, quæ alienabiliter habetur.

§. 132. (5) *Temporaria vel perpetua*. Illa ad tempus habetur ex lege: ut *Dictatura* apud Romanos (de quo exemplo tamen alii dubitant) & *tutela* ita constituta, ut populo non sublit.

§. 133. Cæterùm esse summas potestates experientia abunde firmat, & ratio ipsa evincit.

§. 134. *Modus autem constituendi ex supradictis patet*. Nimirum pacto secundo transfertur summa potestas (v. §. 48.) & ex eo præcipuè debet *astimari summa potestas*.

§. 135. *Non verò ex quotidianâ & in oculos incurrente administratione, quæ sæpe numero differt ab interiore potestatis constitutione. Nam aliud est Status, aliud est administratio Reipubl.*

§. 136. *Non*

§. 136. *Non ex legibus, quas frequens est mutari.*

§. 137. *Non denique ex vocabulis, insignibus, aliisque potestatis summæ symbolis.*

§. 138. *Finis summæ potestatis est promiscua summi imperantis & eorum qui reguntur utilitas, in Repl. sc. regulari.*

§. 139. *Subjectum, unus, pauci vel omnes, collectivè sc. considerati.*

§. 140. *Objectum sunt jura Majestatis sive Imperii, quæ hodiè à multis, Italorum imitatione, Regalia dicuntur, & dijudicantur ex fine, qui promensura est in moralibus. Nimirum sine quibus salva civitas esse non potest, ad summam potestatem spectant omnia.*

§. 141. *Unde liquet, Regalia minora que dicuntur, & emolumenta tantum quadam summo Imperanti adjungunt, naturaliter & seclusis pactis à summa potestate abesse posse.*

§. 142. *Regalia verò majora distinguuntur vel à quantitate, vel à qualitate.*

§. 143. *A quantitate sunt vel universalia, v. g. jus circa consultationes, imperia, sub quibus continentur leges, & judicia; vel particularia.*

§. 144. *Hæc occupantur vel circa subjectum, v. g. jus circa religionem sive circa sacra, & existimationem; vel objectum, ut jus circa munimenta regionis, importanda & exportanda, nummos & similia; vel formam accidentalem, v. g. jus circa bellum, inducias, pacem & fœdera; vel efficientem causam, ut jus circa ministros Reipubl. & instrumenta cœtera, ætarium, penas & præmia.*

§. 145. *A qualitate sunt, vel ordinaria, vel extraordinaria, quæ sc. ex certo civitatis statu habitūque postulant. v. s. 130.*

§. 146. *Forma essentialis* potestatis hujus est *summitas*.

§. 147. Hinc sequitur eam (1) esse *liberam* ab externis.

§. 148. (2) *Sanctam & inviolabilem*.

§. 149. (3) *Solutam legibus*, positivis sc. non naturalibus, non fundamentalibus, §. 50.

§. 150. (4) *Indivisam*, si *Majestas* sc. est regularis.

§. 151. *Forma accidentalis* summæ potestatis sunt *symbola* sive *insignia*, *existimatio* apud externos, & similia. Insignibus annumerantur *sigilla*, quorum usus est antiquissimus.

§. 152. *Causa* ejus *Efficiens* sunt *cives* pactò primò sociati.

§. 153. Summæ potestati respondet *subjectio*, quæ est *qualitas* subditis inherens, obligans ad *fidem*, *obsequium* & *reverentiam*.

§. 154. *Forma civitatis essentialis particularis* consistit in *Consultationibus*, *imperiiis* & *judiciis*.

§. 155. *Consultationes* prospiciunt, ut recte aliquid *constituatur*.

§. 156. Interdum eæ instituuntur, ut *future deliberationi* viam pandant, & vocantur *πρεβυλια* s. *preconsultationes*.

§. 157. *Subjectum* sunt *consultatores*, & quidem, si omnes promiscuè è populo, vel saltem qui populum referunt, ineant consilia, vocantur *comitia* sc. *conventus populi*; sin pauci vel selecti è populo *Senatus* dicuntur.

§. 158. *Objectum* est omne *singulare utile*, quod in utrumvis duci potest. e. g. *pax*, *bellum*, & innumera alia.

§. 159. *Forma* est vel *generalis*, vel *specialis*.

§. 160. Ad *generalem* pertinent *locus* & *tempus*;
hinc

hinc concilia vel stata & ordinaria sunt, vel extraordinaria.

§. 161. *Specialis forma comitiorum imprimis & Senatus, sunt vari actus, puta convocatio, comparitio, statio vel sessio, propositio consultandorum, suffragia, quæ variè sunt, decretum, executio, & tandem eventus.*

§. 162. *Imperium est vel animatum, vel inanimatum. Illud iterum est vel summum, quod summa potestas vocatur, de quâ jam egimus; vel dependens quod vocatur Magistratus s. Magisterium.*

§. 163. *Magistratus (1) alii sunt necessarii, alii utiles, alii ad ornatum facientes s. elegantiam.*

§. 164. (2) *Alii uni negotio, alii pluribus etiam diversis generis rebus preponuntur.*

§. 165. *Imperium inanimatum est lex s. regula actuum moralium, obligans ad id quod rectum est.*

§. 166. *Lex alia est naturalis, alia positiva s. voluntaria.*

§. 167. *Lex naturalis est regula hominum animis à Deo indita, honestum faciendum & turpe omittendum, dictans. De ejus principiis jam diximus §. 25.*

§. 168. *Voluntaria est vel scripta, vel non scripta. Illa fit voluntate legislatoris expressâ. Hæc tacita, & dicitur consuetudo.*

§. 169. *A subjecto Leges aliæ sunt generales, aliæ speciales, quæ singulis personis certove personarum ordini aut cause ultra jus commune aliquid tribuunt; dicuntur hodiè privilegia, varieque differunt.*

§. 170. *Ab objecto Leges aliæ sunt publicæ, aliæ privatz, Publicæ feruntur à summa potestate, & respiciunt ordinem atque decus rerum eidem subjectarum. Earum species sunt leges Censoriæ & sumtuariz.*

§. 171. *Origo* legum positivarum est serior quam civitatum ; nam primis temporibus arbitria Reetorum pro legibus fuere.

§. 172. *Finis* legum est, ut imperium ad earum normam constanter administretur. Hinc eruditè Pindarus legis sorores vocat justitiam, fundamentum urbium, & pacem, custodes opum, atque injuriam arcentes, matrem fastus.

§. 173. *Objectum* sunt *negocia* civium quæcunque.

§. 174. *Forma* consistit in jussione & promulgatione.

§. 175. *Judicium* est *legitima causa disceptatio, qua fit apud judicem, à parte aëtoris & rei, litiis finienda gratis.*

§. 176. *Judicium* ab objecto dividitur in *civile*, quod distrahit controversias de lucro aut damno certantium ; & *criminale*, quod punit maleficos.

§. 177. *A formâ in summa*, in quibus quæ judicantur vim habent postremæ sententiæ ; & *inferiora*.

§. 178. *Judicia* cum ipsis civitatibus cœpere. Nam metus ab injuriis inter præcipuas fuit causas constituendarum civitatum.

§. 179. *Finis* judiciorum est, ut controversiæ dirimantur & cuique jus reddatur.

§. 180. *Subiectum* sunt *judex & litigantes, aëtor sc. & reus*. Litigantium locum subeunt interdum *Procuratores* ; adhiberi etiam solent *Advocati*.

§. 181. *Forma* est vel *generalis*, consistens in ordine, loco & tempore ; & *specialis*.

§. 182. *Ad formam specialem pertinent diversi actus* (1) expositio causæ (2) in jus vocatio (3) Litis contestatio (4) Probatio (5) Sententia (6) in judiciis inferioribus interdum Appellatio (7) executio.

§. 183. *Forma accidentalis Civitatis* sunt *Pax & bellum* :

bellum : Sub pace *foedus* & *neutralitas*, sub bello *induciae* & *repressalia* continentur :

§. 184. Pax Platoni & *agors* est *hostilium contentio- num quies* : vel est *perpetua* & *destinata quies ab armis actibusque hostilibus*.

§. 185. *Fœderis* vocabulum à Romanis porrectum fuit ad *pacta*, qua *imminutionem imperii continent*, & *civitates faciunt irregulares* (v. g. *feudales*, *clientelares*,) vel *unam paciscendum in conditionem subditorum redigunt*.

§. 186. *Fœdus* h. l. est *status duarum vel plurium civitatum sub pacto de amicitia, auxiliis, commerciis aliis- ve præstandis sociatarum, sine imminutione imperii*.

§. 187. Dividuntur (1) à *Subjecto* in *personalia*, & *realia*.

§. 188. (2) Ab *objecto*, quod *alia ad pacem*, v. g. *commercia*, *alia ad bellum* pertineant. Hæc iterum vel *ad inferendum*, vel *ad defendendum bellum*.

§. 189. (3) à *forma* sunt vel *equalia*, cum utrin- que *paria præstantur*; vel *inequalia*, cum quis *auxilia promittit*, nec *restipulatur*.

§. 190. *Neutralitas* est *pax inter duos belligerantes*.

§. 191. Hujus *species* est *arbitrium s. mediatio*, ut *vocant*, quando *civitas aliis dissidentibus mediam se interponit*.

§. 192. *Bellum* est *status civitatum per vim certan- tium, quæ tales sunt*.

§. 193. *Induciae* sunt *status hostium, à vi ad certum tempus abstinentium, manente belli causa*.

§. 194. *Repressalia* sunt *executiones violentæ civi- tatis, ob jus in causa liquidâ civibus suis negatum ab ex- terna civitate, contra hujus subditos quoscunque*.

§. 195. *Causa effectrix civitatis universalis est di- vina*

(B) 3

Dina providentia, quæ eximiè conspicitur in gubernatione civitatum.

§. 196. *Particularis est vel princeps, quo pertinent personæ summorum imperantium, vel minus principalis. Hæc iterum vel animata vel inanimis est.*

§. 197. *Animata sunt summorum imperantium administri & instrumenta cætera, puta Consiliarii, Magistratus, judices, legati, milites.*

§. 198. *Consiliarii sunt Ministri Reipl. prudentia & consiliis Rempl. juvare idonei, & ad danda consilia auctorati.*

§. 199. *Magistratus sunt ministri Reipl. quibus facultas est attributa.*

§. 200. *Judices sunt ministri civitatis, statuentes de eo quod justum est inter litigantes.*

§. 201. *Legati vox apud Romanos extensa fuit ad missos à municipiis ad expedienda eorum negotia. Dicebantur etiam absentes Reipubl. causa.*

§. 202. *Legatus propriè h. l. est, mandatarius, missus ab eo, qui summam habet potestatem, ad externum, summa potestatis aequè compotem, ob publicum aliquod negotium expediendum.*

§. 203. *Distinguuntur (2) in plenipotentiarios Græcè ἀποκριτάτους, qui liberam, ut factò opus est, negotia tractandi potestatem habent; & reliquos, quibus circumscripta sunt mandata.*

§. 204. *Distinguuntur (2) in Ambassadors, qui faciem Reipl. ut Cicero loquitur, secum adferunt, ac proinde eodem quo mittens honore sunt colendi, quæ mos & ratio non refragatur; & legatos inferioris conditionis, qui circumpositò illò splendore destituuntur.*

§. 205. *Distinguuntur (3) in perpetuos s. assiduos, qui non certi alicujus negotii causa moram in externâ civitate*

civitate trahunt, & vulgo residentes dicuntur; & *extrarodinarios*.

§. 206. *Finis* mittendorum legatorum est, ut Reipl. negocia expediant. Unde liquet *legatos honorarios*, qui honoris tantum & ornamenti causa illum titulum apud externos gerunt, à legatis, quos h. l. intelligimus, distingui.

§. 207. *Subjectum ad quod*, sunt externi summæ compotes potestatis.

§. 208. *Objectum* sunt negocia cum exteris quæcunque, publica sc. Hinc *Agentes*, quos vocant, à legatis propriè dictis distinguuntur:

§. 209. *Forma* consistit in *litteris fidei*, vulgo *Credentz brieffe*. Quibus hodiè, ubi de certo negotio tractandum, addi solet *diploma facultatis* seu instrumentum procuratorium, per quod mittens externo, ad quem mittitur legatus, obligatur.

§. 210. Ab utroque differt *libellus commonitorius*, vulgo *instructio*, qui plerunque arcana continet mandata, & legatum mittenti obstringit.

§. 211. *Milites* sunt *homines*, ad usum armorum idonei, qui bello gerendo adhibentur.

§. 212. Suntque (1) *lecti* seu *evocati*, *conductitii* seu *mercenarii*, aut *socii* sive *auxilia*. Conducuntur autem vel *domi*, vel *foris*.

§. 213. (2) A genere armorum, quidam *hastati* sive *sarissophori* (vulgo *Piquenirer*) quidam *gladiati*, quidam *sagittarii* aut *sclopetarii*, quidam *cataphracti*.

§. 214. (3) *Equites* vel *Pedites*, quibus recentior ætas addidit *Dragonarios*, quos imitatione antiquitatis *Dimachas* appellare possumus.

§. 215. (4) *Præsidarii*, ad corporis aut locorum custodiam destinati, vel *in expeditione versantes*.

§. 216. *Causa Efficiens minus principalis inanimatae sunt poena, premia, & ararium, de quo supra in §. 107.*

§. 217. *Pœna est malum passionis propter malum actionis. Sub actione continetur etiam omissio.*

§. 218. *Fines pœnarum tres sunt, ut emendetur is qui peccavit, ut patienti injuriam satisfiat, ut exemplum edatur & alii deterroantur.*

§. 219. *Objectum est delictum s. factum sponte admissum honestati & juri contrarium, eoque animadversione dignum.*

§. 220. *Forma consistit in quantitate s. æstimatione, & qualitate. Unde pœnæ aliæ sunt capitales, aliæ non capitales.*

§. 221. *Premia alia ex mera gratia conferuntur, alia ob merita. Deinde alia rem, alia honorem tribuunt.*

§. 222. *Hucusque de civitate in genere egimus, sequitur ut de speciebus civitatum regularium & deinceps irregularium videamus.*

§. 223. *Summa civitatum regularium divisio est in optimas, & non optimas.*

§. 224. *Optima rursus vel ex voto, vel plerumque vel ex hypothesi, seu pro statu rei præsentis est.*

§. 225. *Optima civitas ex voto est simulacrum civitatis, qua nusquam reperitur, quippe humani ingenii commento in id evecta supra quod ascendi non potest, & optanda omnia complectens. Quidam Utopiam, alii à primo auctore Platonis Rempl. vocant.*

§. 226. *Optima Civitas plerumque est, qua virtutem vulgi captum exsuperantem non querit, & proinde civitatibus plerisque est conveniens.*

§. 227. *Optima pro statu rei præsentis ab hoc loco est aliena, quoniam & irregulares ita optimas esse nihil vetat.*

§. 228. *Altera civitatum partitio est in mediterraneas & maritimas, quæ mare sc. adjacent. ut olim pleræque Græciæ civitates.*

§. 229. *Tertia civitatum partitio est, in Regnum, Aristocratiam, & Politiam.*

§. 230. *Regnum est antiquissima Rerumpl. species, & plerisque populis usitata.*

§. 231. *Regnum interdum idem notat quod Principatus apud Latinos. Est autem Principatus eminens unius auctoritas, aliorum potestate ac legibus circumscripta.*

§. 232. *Interdum malam æque ac bonam gubernationem significatu suo complectitur, v. g. tyrannidem.*

§. 233. *Hoc loco est summum personæ unius imperium ad communem civitatis salutem.*

§. 234. *Regna à modo constituendi distinguuntur in successiva, & electiva.*

§. 235. *Successiva sanguinis jure deferuntur, & quidem vel maribus tantum, e. g. in Gallia, vel simul foemina, e. g. in Britannia. Porro quædam dividua sunt. e. g. olim Francorum regnum, quædam individua, ubi fermè ad jus primorum natalium solet respici. E. g. pleraque Europæ regna.*

§. 236. *Electiva sunt, cum non nascendi sorte, sed cooptandi judicio Reges constituuntur.*

§. 237. *Hæc notandum (1) electivum regnum haut fieri, cum ex necessitate & in subsidium ad electionem descenditur. e. g. in Germania, postquam Francorum Carolingica familia fuit extincta.*

§. 238. (2) *Nec successivum desinere, licet solennes quædam inaugurations obsequii ergo novum Regem contestandi causa adhibeantur. e. g. in Galliâ.*

§. 239. (3) *Electiva esse vel pure talia; vel temperate, cum sc. suffragandi arbitrium in certa stirpis, de*

(B) 5

publico

publico bene merita, vel regno cognata, personas integrâ libertate transferunt & dispensantur; ut in Germanico Imperio, & per aliquot centum annos Poloniæ regno. Interdum etiam sunt mixtæ ex successivis & electivis regna.

§. 240. A modo administrandi, regna alia sunt *tu- toria*, alia *in specie sic dicta*.

§. 241. Tutoria sunt, quando unus vel plures *re- gnam administrant eorum vice, qui atatis vel alio defe- ctu laborant.*

§. 242. Aliquando regnum à potissimo aula (mini- strissimum hodie vocant) administratur. Exemplum est in Sejano sub Tiberii Principatu.

§. 243. Aristocratia est, quam *Optimates sive pauci regum ad communem utilitatem.*

§. 244. A modo constituendi rectè aristocratiam dividas in *successivam & electivam.*

§. 245. Successiva est, ubi ex certis gentibus prognatis solo sanguinis sive natalium titulo summi imperii sunt *compotes. e.g. Venetiis.*

§. 246. Electitia est *voti vel liberi vel restricti. Illa est, quando ex universâ populi multitudine, cujuscunq; sint generis, conditionis aut fortuna meliores summa rei proponuntur: Hæc, quando bona fortuna, v.g. census aut natales, spectantur in electione.*

§. 247. A modo administrandi alia est *pura*, alia *temperata*, idque vel *regiè*, ubi unus aliquis cæteris di- gnitate est potior, vel *populari modo*.

§. 248. Politia est *universi populi imperium ad com- mune utilitatem.*

§. 249. Hæc etiam *vel pura est, vel temperata.*

§. 250. Pura est, ubi *potentia vulgi promiscua est, & fortuita dignatio.*

§. 251. Temperata est *vel regiè, ubi unus aliquis auto-*

auctoritate eminent, sed suadendi magis quam jubendi potestate: vel aristocraticè, ubi, ut exemplo frequentiore utar, universa multitudo senatus quidam isque perpetuus, velut anchora concionis popularis, praesidet, nec senatores mutantur, nisi morte aut turpi facto quod remotionem mereatur.

§. 252. Politia porro vel urbica est, ubi penes illos qui in urbibus habitant est summa rerum, ut Athenis; vel per vicos sparsa. e. g. Pagis quibusdam Helvetiz.

§. 253. Irregularcs Civitates sunt cæus securitatis causa conflati, sed forma illa, quam è statu naturali migraturis communis sensus quasi pramonstrabat, carentes.

§. 254. A sine civitatis irregulares sunt, que latam dominationem appetunt, & fines nullâ juris ratione habita proferre semper satagunt. Exemplum talis imperii primus invexit Ninus apud Assyrios, teste Justino.

§. 255. (2) Que felicitatem collocant in magnis divitiis. E. g. olim Tyriorum civitas.

§. 256. (3) que luxum & voluptatem numen suum faciunt E. g. Assyrii sub Sardanapalo.

§. 257. A sine summa potestatis irregulares sunt heriles, cum imperantes pro scopo primario habent sua comoda, populi utilitates per accidens curant.

§. 258. Hæ, ubi ab uno reguntur, vocantur Dominatus; ubi à paucis, oligarchia καὶ ἑξοχήν s. oligarchie heriles.

§. 259. A subiecto summa potestatis irregularis est dyarchia, ubi duo summam potestatem tenent. e. g. hodie in Moscovia.

§. 260. Huc pertinet etiam illa Reipl. species, cum duo pluresve Principes, quorum unus alterve externo simul potentatu sunt subnixi, in una regione commens

commune regimen exercent. Exemplo sunt in Germania Condominatus zwey oder drey Herrische Regierungen.

§. 261. *A forma irregulares sunt Respubl. quæ vulgo mixta dicuntur, quando inter Regem, Optimates vel univrsam populum partitio summa potestatis facta est. e. g. in Angliâ, Poloniâ.*

§. 262. *Ab his diversæ sunt Respl. temperata, quippe quæ natura sua simplices sunt & regulares, sed modum administrandi ex alia Repl. mutuantur. vid. §. 247.*

§. 263. *A modo habendi irregulares sunt civitates, quæ in patrimonio sunt summi imperantis, & alienabiliter habentur.*

§. 264. *Restat, ut post constitutionem civitatum de earundem mutatione videamus.*

§. 265. *Mutatio fit vel per everisionem, cum aut corpus civitatis interit, aut juris communitas tollitur, quod plerumque contingit per externos; vel per conversionem, quæ mutatio in specie dicitur.*

§. 266. *Hæc vel subito fit, vel lente & per intervallo.*

§. 267. *Utraque contingit in pactis, quibus civitatem constitutam supra docuimus: unde diversa civitatum genera enascuntur, quarum aliquæ regulares sunt, aliquæ irregulares.*

§. 268. *Et quidem pactum primum ac secundum communicantur, ubi diversa civitates inter se, vel pars unius civitatis cum alia coalescunt.*

§. 269. *Hæc coalitio fit vel homogeneo modo, vel heterogeneo.*

§. 270. *Homogeneo modo coalescunt, quando novus ex coalitis civitatibus fit contextus, ut unius ejusdemque juris ac nominis civitas imposterum censetur.*

e. g.

e. g. *Conjunctio Suecorum & Gothorum facta sub Ingello II. Huc spectat etiam Virgilianum illud: Faciam omnes unò ore Latinos.*

§. 271. Heterogeneo modo coalescunt, cum diverso modo miscentur, unde dissimilares appellari possunt. E. g. conjunctio Italiæ cum Imperio Germanico sub Ottone M. Quò pertinet etiam, quando partes quædam instar appendicum habentur. e. g. Provinciæ in vetere Imperio Romano.

§. 272. Pactum secundum communicatur, ubi duo pluresve populi, in distinctas segregati civitates, sub uno capite s. Rege coeunt, nulla cæteroaquin communicatione facta. e. g. Imperium Romano-Germanicum regno Hungarico & Bohemico sub Seren. Austriacâ domo copulatum.

§. 273. Pacto secundo superadditur aliud, cum civitates, quæ juris ante sui erant, sponte coeunt, & eximia summi imperii jura contribunt, quorum exercitium deinceps singulis sit ademptum. e. g. Fœderatum Belgium, & Helvetici Cantones. Græci talia corpora συνηματα dixerunt. Possent etiam Respl. Achaicæ nuncupari, à notissimo Achæorum fœdere.

§. 274. Systemata hæc vel Principem habent, vel non habent; deinde quibusdam sunt statuta & ordinaria concilia; quibusdam non.

§. 275. Inter systemata hæc & dissimilares civitates, est interjecta species, sed ἀνώνυμος, cum latenter & quasi fortuito adeoque vel majore vel minore jurium communicatione civitas in eum statum delabitur, ut seriem quandam potestatum contineat, quarum uni superiori & velut præfidi alia locis juribus & administratione disgregata subsint, e. g. Imperium Romano-Germanicum, quatenus pars summæ potestatis à Cæsare & Statibus exercetur, pars alia ad certas regiones contra-

contrahitur. Aliud exemplum est in Hierarchia Papali, si spectetur ad regna vel Respl. eidem subiecta.

§. 276. *Pactō secundo superadditur aliud, sed cum imminutione Majestatis, quam dignitatem dicimus, fide clientelari, feudali, aut præstandi vectigalis. Hinc civitates clientelares, feudales, vectigales.*

§. 277. Clientelaris est, cum populus alterius populi majestatem comiter conservare tenetur.

§. 278. His similes sunt colonie antiquitus missæ. Nam hodiè qui in colonias proficiscuntur subjectionem non mutant.

§. 279. Feudales civitates fidem & operas debent. Quod plerunque fit ex spontanea obligatione. Ita Neapolitanum regnum feudum est Pontificis Romani.

§. 280. Vectigales sunt, quæ pacem aut tutelam annuâ quadam pensatione redimunt. E. g. hodiè Transylvania Regi Hungariæ.

§. 281. *Pactum secundum mutatur prorsus; quando civitatis forma ex unâ in aliam migrat. e. g. regnum in aristocratiam. Hæ novæ vocantur.*

§. 282. *Pactum secundum suspenditur per interregnum, quod est status civitatis, cum manente pacto primò alterum vel lege vel arbitriò vel casu aliquandiu suspenditur.*

§. 283. *Pactum secundum tollitur imperio injusto & violento. Hujus species sunt Tyrannis, dynastia, & ochlocratia.*

§. 284. Tyrannis est, ubi unus per injuriam, meliore populi parte agrè ferente & offensâ, dominationem exercet.

§. 285. Dynastia, ubi pauci pro libidine, nihil secundum leges agunt.

§. 286. Ochlocratia, cum multitudo affectu potius

& im-

☉ impetu quam ratione ducitur, neque ad decus ☉
 commodum publicum respicit, sed prout libido ☉ propria
 militas aspiciunt facit, Rempl. exercet.

§. 287. Specietenus tollitur pactum secundum, cum
 alius sine jure invadit dominatum. Hoc Reipl. genus
 nonnulli tyrannidem titulo vocant; quanquam & in
 paucorum & multitudinis imperio habere locum
 possit.

§. 288. Hujusmodi invasio est vel *sophistica*, vel
merè violenta, vel *mixta*.

§. 289. Ad *sophisticam* etiam referri potest *perso-*
natorum Regum fallacia.

§. 290. Pactum primum ☉ secundum vel tollitur,
 vel *rumpitur*, vel certè debilitatur factionibus & bellis
civilibus.

§. 291. *Factio*, est *societas occulta*, *Meuteren /*
Rotte/ in exitium aliquod conflatà, erumpendi occasio-
nem in tempore expectans. Huic affinis est *conjuratio*.

§. 292. *Bellum civile est status civium, vi ☉ armis*
concertantium, quatenus tales sunt.

§. 293. Affinia his sunt *tumultus, & seditiones*.

§. 294. *Tumultus est motus quidam repentinus, à*
terrore vel simili causà ortum habens.

§. 295. *Seditio Muffruhr est motus civium inter sè*
discordantium, bello proximus.

§. 296. Omnino solvitur pactum primum ☉ *secun-*
dum anarchiã; quæ est *confusa sine ordine equalitas*.

Funus & Cadaver ipsum civitatis. Etenim ex
 sententia Sophoclis: *Ἀναρχίας ἴδ' μάλιστα*

ὄντι ἐστὶν κακόν.

F I N I S

ELEMENTORUM PRUDEN- TIÆ CIVILIS PÆDIA.

- I. Necessitas pædiæ politicae, & qui de ea scripserunt. Heic traditur
- II. **SYNONYMIA** Prudentiæ civilis, & num Ratio status idem significet?
- III. **HOMONYMIA.** Politica olim disciplinas omnes activas notavit.
- IV. Postea peritiam vitæ elegantioris, fallendi artes, factionis genus in Galliâ, & alia.
- V. **DEFINITIO** politicæ, ut heic accipitur.
- VI. Præstruitur dari civilem scientiam.
- VII. Eamque sub Rhetoricâ vel Jurisprudentiâ non contineri.
- VIII. **FINIS.**
- IX. **OBJECTUM,** Civitas.
- X. A singularum civitatum conditione mentis agitatione abstracta.
- XI. Etiam optima ex voto.
- XII. Etiam aberrantes à rectis sive vitiosæ civitates.
- XIII. *Et quæ civitati virtuosæ & per se insunt.*
- Hinc partes politicæ notæ sunt Ethica, Oeconomica, aut militaris disciplina &c.
- XIV. *Quatenus, quid bono quid malo civitati sit, quaeritur.*
- XV. **FORMA** constituenda hujus scientia consistit (1) in inductione ex exemplis.
- XVI. (2) *Demonstratione.*
- XVII. (3) *Ordine sive dispositione.*
- XVIII. (4) *Vsu & exercitatione.*
- XIX. Ex quibus sequitur, cognitionem hanc esse. (1) *Intellectualem,* sive mentis agitatione comparandam, non merè *ἐμπειρικὴν.*
- XX. (2) *Certam,* & quatenus.
- XXI. **CATUSA EFFICIENS** principalis.
- XXII. *Adjuvans & minus principalis,* ductores idonei.
- XXIII. Libri politici.
- XXIV. Atque historici, quorum multiplex est diversitas.

A

I. Quem-

§. I.

Uemadmodum in alio omni disciplinarum genere summè est necessarium, ut cui earum studium cum fructu ingredi est animus, secum adferat tum magistrorum, qui scientiam illam excoluerunt, tum &

cum primis quidem ipsiusmet artis omniumque eorum, quæ quovis modo ad eam spectant, προπαιδείας justam accuratamque cognitionem; hoc est, quod objectum habeat, qualis sit cognitio, quibus è fontibus haurienda, quâ methodo atque instructu utatur, & hujus generi alia: ita multò minus in civili prudentiâ id omitti potest, quò major rerum harum ἀπαιδευσία (quæ secundum Aristotelem IV. *metaph.* 4. est τὸ μὴ γινώσκειν, τίνων δὲ ἤδη ζήτησιν ἀποδείξειν, ἢ τίνων ἔδει, nescire, quorum oportet querere demonstrationem, & quorum non) in plerisque ejus scriptoribus deprehenditur; * eoque redacta est hodie civilis scientia, ut vix pauci faciem ejus amplius noscant, plerique nescio quid non ejus loco venerentur. Verba sunt Herman. Conringii ad *Guilelm. Ducem Brunsv. & Lüneburgic. in dedicatione Aristot. Politic.* Quamobrem idem ille Conringius libris duobus, unò fusiore & acroamatico *de prudentia civili*, alterò in usum juventutis contractiore & magis populari, cui titulum *propolitica* indidit, veram hujus scientiæ conditionem ejusque fontes & itinera ipsa putavit esse commonstrandâ. Quo labore eo successu est defunctus, ut nihil hac in parte desiderari possit amplius. Nisi forsan addere libeat ejusdem argumenti auctores, quos ipse in *prefatione ad lectorem padie politices Casparis Sciopii* laudavit, necnon H. Bœcleri *Dissertationem de Politicâ Lipsianâ*, & Andreæ Bosii *dissertationem posthumam de*

comparandā prudentiā civili. Nos heic strictim
sequemur, quæ instituto nostro conducere videntur.

Jacob. Bornitius, discursu de prudentia politica comparanda. *Innumeri*, inquit, *sunt scriptores politici veteres ac recentiores, quorum opera si quis censura artis politica subje-*
ret, maximam varietatem & imperfectionem deprehendet. Addit post multa; quæ desiderari possent, in medium adducta, *hucusque disciplinam hanc cultam ex parte videri, sed nullatenus excultam.* Conferantur quæ disseruit **Bœclerus**, in Museo p. 49. §3.

II. Prudentiam civilem, quæ gerendæ reipublicæ ratio atque prudentia à Cicerone l. 1. de inventione l. 2. de officiis & in partition. orat. ab aliis prudentia rectoria vocatur, Græcos πολιτικὴν appellasse tractatum est. (1) Quanquam apud eosdem vocabulum hoc interdum singularis reip. notitiam significaverit, & prudentia civilis, de quâ heic agimus, νομοθετικὴ audierit, forte propterea, quia, dum in genere docet quid agendum omittendumvè in omni reipublicâ, eò ipso quasi leges præscribat omnibus rerump. actibus. Stoici sub morali philosophiâ comprehendebant. Ita enim Zeno: Ἔιναι γὰρ φιλοσοφίας τὸ μὲν π φυσικόν· τὸ δὲ ἠθικόν· τὸ δὲ λογικόν. Philosophia enim partem unam esse de naturâ; de moribus alteram; tertiam de differendi ratione. ut auctor Laertius l. 7. in ejus vitâ & reliquos Stoicos eandem divisionem retinuisse memorat. Cleanthes autem à morali politicam distinxit, ut idem Laertius testatur. Salomon Rex sapientia vocabulo Politicam extulit. Proverb. II, 6. 15. sequ. Hodie eandem vocabulo rationis status quam multi insigniverunt; ut vel libri Italorum, Germanorum, Gallorum, istum titulum præferentes, docent: idemque sentire videntur, qui rationem status per habitum, prudentiam, verbi gratiâ,

tiâ, vel sagacitatem definiunt. Tamen Scipio Claromontius *lib. 3. de rat. stat. cap. 35.* contendit; rationem status latius patere politicâ, cum prava scilicet est illa, adeoque non prudentiæ, sed astutiæ, vel calliditatis vel quovis potius nomine digna. Contra Septalius *l. 1. de Rat. stat. c. 3.* & Zuccolus *de ratione status p. 34. & sequ.* civilem scientiam ratione status semper ampliorem esse asserunt: quoniam illa quasi genus sit consultatoriæ, legislatoriæ & judicialis prudentiæ; hæc tantum sub consultatoria contineatur. Enimverò, ut hoc eorum libri, qui de ratione status scripsere, Septalique ipsius refellunt; ita vitiosa quoque est Claromontii hypothesis: minus rectarum civitatum institutionem à politicâ doctrinâ abesse oportere. Uti mox docebitur. Adeoque in notione hac, (quæ prima est) quâ pro habitu mentis capitur ratio status, vix differt à politicâ, aut certè illius præcipua pars existit, quemadmodum gubernandæ civitates sint præcipiens. (2) Planè (quæ altera est significatio) alii vocabulo rationis status malunt intelligere dominium civitatis, quod vocatur eminens, sive jus extraordinarium summarum potestatum. (3) Alii (quæ tertia est significatio) artes reip. arcanas, easque ut plurimum subdolas aut inhonestas. Genuina autem haud dubiè & propria ejus (eaque quarta) est significatio, quando definitur per modum, quo utilitas seu finis reipublica, præsertim qualis in præsentis est, obtinetur. Quæcunque vero harum trium notionum recipiatur, rationem status non ipsam civilem esse scientiam, sed ad ejus objectum pertinere facile liquet.

(1) Aristoteles VI. *Nicomach. 8.* Ἡ μὲν, ὡς ἀρχιτεκτονικὴ φρόνησις, νομοθετικὴ Ἡ δὲ, ὡς τὰ καθ' ἑκάστα, ὃ κοινὸν ἔχει ὄνομα, πολιτικὴ. *Ejus scientia, qua ad civitatem pertinet, una est, velut princeps prudentia, nomothetica:*

thetica : altera, velut circa singularia occupata, communi nomine politice appellatur. Addatur Paraphrast. Aristotel. ad d. l. cap. 8. & 9.

(2) Ita Scipio Ammiratus l. 12. *Discurs. ad Tacit.* 1. definit, derogationem juris ordinarii ad majorem magisque universalem rationem directam, ut publicum bonum sit in salve. conf. Frantzkius ad § 1. *J. de jure nat. & gent.* 36. sequ. Isaac Calaubon, ad l. 12. *Polyb.* 39. in fine.

(3) Quæ Tacito deminationis flagitia, Politicis nostris rationes status dici, auctor est Forstnerus ad 3. *Annal. Tacit.* p. 423. Add. Reinking l. 1. *Bibl. Politicæ* c. 7. & l. 2. c. 37. 38. 39.

III. Politicæ vocabulum varia significat, certè ad varia refertur. Apud veteres aliquando accipiebatur generaliter pro illâ disciplinâ, quæ reliquas activas, Oeconomicam, Ethicam, Rhetoricam, sub se complectitur. Ita Plato *Theage, Phadro, Gorgia, libris de rep. & LL.* Aristoteles *passim*. Qui ea quoque notione usurpasse videtur; quando πολιτικὴν vocat ἀρχιτεκτονικὴν, καὶ κυριωτάτην, καὶ τὰς ἄλλας ὑπερέχουσαν. Quod quemadmodum in politicâ specialiter dictâ verum sit, v. Couring. c. 9. *de prud. Civil.* p. 180. & *seqq.* Forte etiam inde est, quod Peripatetici Philosophi aut Academici, propter eximiam maximarum rerum scientiam, à Græcis Politici Philosophi appellati, auctore Cicerone, l. 3. *de oratore*. Et Strabo l. 1. *Geograph.* Πολιτικὸν dicit, τὸν μετὰχροντα τῆς δὲ ἐγκυκλίου ἔξ συνήδου ἀγωγῆς τοῖς ἐλευθέροις ἔξ τοῖς φιλοσοφῆσιν. Qui disciplinâ circulari & liberalibus ac philosophantibus usuatâ substituit.

IV. Hodie non rarò apud vulgus notat peritiam cultioris vitæ morumque omnium elegantiorum, qualem habuit Alcibiades apud Nepotem, Epaminondas & Agesilaus apud Plutarchum *de adulatione*, Mutianus apud *subjectos*, apud *proximos*, apud *collegas variis illecebris potens*, omniumque qua

diceret atque ageret arte quadam ostentator. Ut enim describit Tacitus 2. *Hist.* 10. & 80. Aristippus apud Laertium l. 2. in ejus vita, qui omni & loco & temporis & persona servire, quique omnem ipse personam apte sustinere possit. De eodem Horatius:

Omnis Aristippum decuit color, & status, & res.

(1) Interdum peritiam significat, qualem calluit Iphicrates apud Nepot. in Dione c. 8. homo callidus & ad fraudem acutus; sine ulla regione ac fide. Egnatius apud Tacitum XVI. *Annal.* 33. Habitus & ore act exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum anima perfidiosus & subdolis, avaritiam ac libidinem occultans Apud Græcos posteriores Πολιτικὴ mulierem, per urbem corpore suo quæstum facientem, notavit, de quo videatur Joannes Meursius *Lexico Græco-Barbaro* voce Πολιτικὴ. Et ut quidam *Politici* genus hæreticorum, quos alii etiam Arnaldistas vocabant, fuere, in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. damnatum. v. Carolus Cangius *glossar. voce Politici*: Ita superiori seculo in Galliâ factionis fuit nomen, dictique ibi *Politici*, qui de quietis publicæ perturbationibus, edictorum violationibus, & pravâ reip. administratione palam ac vulgò querebantur, eamque convocatis regni comitiis corrigi ac emendari petebant. vid. Thuanum passim, imprimis l. 44. ad An. 1568. lib. 57. ad An. 1574. lib. 52. ad An. 1572.

(2) Mitto alias significationes.

(1) Vulgò *Politicos* vocari, ait H. Groëius annot. ad Joannem XI, 50, qui honesto atque justo insuper habitâ nihil præter utilitatem spectant, nec aliud in ore habent: utilitatem, inquam, quam publicam vocant, cum revera plerumque merè privata sit.

(2) Quò inprimis pertinet, quando apud Germanos insignes in aulis potatores eò vocabulo insigniuntur. Carpzov. *quæst. criminal.* 146. n. 9.

V. Hoc

Ut cum
 ipus apud
 & temperi
 bonam apud
 & res.
 em callid
 o callidus
 Egnatius
 ore ad
 m anima
 n oscul-
 licerem,
 , nota-
 co Graco-
 i genus
 cabant,
 tio III.
 Politici:
 omen,
 pertur-
 â reip.
 , eam-
 nendari
 44. ad
 I 572.
 anet, ad
 habitu
 habent:
 reuera
 rmanos
 Caip-
 V. Hoc

V. Hoc loco significat ὀπισθίμην τῶν πολλῶν καὶ συμφερόντων, ut definit Plato *Clitophone*. sive ut Cicero: *prudenciam, quæ versatur in perspicendis rationibus constituendarum & gubernandarum rerum publicarum*. Livius: *artem, quâ civitas regitur*. Posses etiam describere *prudenciam, quæ constituenda ac conservanda civitatis curam ac rationem tradit*. (1) Prudenciam dixi. Quanquam nihil vetet (2) scientiam quoque insigniri, quatenus sc. occupata est in cognitione æternæ veritatis cum aliorum, tum eorum, quæ agi aut effici possunt, ut egregiè adstruxit H. Conring. *de pr. civ. c. 9*. D. Beckmannus dicit esse *habitus bene bene vivendi in vita sociali; sive prudenciam socialiter vivendi, cap. I. Med. Pol. §. 2*. Nimirum supponit vir doctissimus, in *Ethicâ & Oeconomicâ* homines velut singulos, & extra omnem societatem constitutos considerari; quod nobis secus videtur. Multarum enim virtutum, v. g. amicitia, comitatis, affabilitatis, nullus usus nisi apud alios esse homines potest. Et annon domus, hoc est societas viri & uxoris aliarumque personarum ad eam pertinentium, Oeconomica est objectum? annon fœdera fieri possunt, etiamsi nondum constitutas esse civitates singas?

(1) Prudentia Aristoteli VI. Nicom. cap. 5. est *habitus cum ratione verâ conjunctus, ad agendum idoneus, in iis occupatus, quæ homini bona vel mala sunt*. Potest etiam definiri, *vis animi, ex præteriti memoria instantia ordinantis, futura providenti, ex manifestis conjicientis arcana*:

(2) Dari etiam scientias mathematicis imperfectiores, Aristoteles passim inculcat, & 1. *prior. 12.* & 2. *poster. 10.* & 25. etiam contingentium ut plurimum dari scientiam docet.

VI. An detur talis, qualem definivimus, prudentia? prius explicari necesse est, quàm ad alia veniamus. Vetus est sententia, cujus ipse Theophras-

phraſtus, longo rerum uſu edoctus vitæ, auſtor ha-
betur; τύχη τὰ θνητῶν πράγματα, ἐκ εὐβουλίας.
Unde expreſſum illud latinum proverbium: *Vitam*
regit fortuna, non ſapientia. Jocasta apud Sophoclem
in *Oedipo Tyranno.*

Πρόνοια δ' ἐστὶν ἕδερὸς σαφής·

Εἰκὴ κρείτισον ζῆν ἔπος δύνατο τίς,

Providentia nulla in re certa est;

Temerè vivere optimum est, ut quisque possit,

Sallustius epist. 2. ad Cæsarem de ordinand, rep.
Sape prava magis quam bona consilia prospere eveniunt;
quia plerasque res fortuna ex lubricine sua agit. Cicero de se l. 10. ep. 14. *Quid agam nunc, cui nihil*
procedit, caduntque ea, quæ diligentissime excogitata
sunt, deterrime. H. Grotius 2. Ann. Belgic. ad A. 1571,
observavit, *supremam providentiam fere placuisse Belgicis*
in rebus ita humanam fiduciam & consilia illudere, ut
numquam simul essent spes magna & bonus eventus.
Quod si admittimus, nulla erit civilium rerum scien-
tia. Verùm tantum abest, proverbium illud pro-
batum fuisse omnibus, ut in contrarium potius inva-
luerit: *Fabrum esse quemque fortune sua.* Sive ut
Nepos in vita Attici extulit; *suos cuique mores fin-
gere vel consiliare fortunam.* Quò & Heracliti cele-
brata vox pertinet; Ἡράκλειτος ἀνθρώπων δαίμων. Id
quod etiam innumera exempla confirmant virorum
à prudentiâ civili eximie laudatorum. Sacerdos
apud eundem Sophoclem in *Oedipo Tyranno.*

Ὡς τοῖσιν ἐμπείροισι καὶ τὰς συμφορὰς

ζώσας ὀρεῖ μάλιστ' αὐτῶν βουλευμάτων.

Video enim sapientibus viris etiam eventus

Consiliorum quam maxime respondere.

Sophocles idem apud Stobæum tit. de prudentiâ,

Πρόνοιας ἕδερ' ἀνθρώποις ἔφω

Κρέδ' λαβεῖν ἀμεινον, ἕδερ' ἢ σοφῶ.

Quæstio

Quæstus non potest major dari,

Quam mens subacta regulis prudentia,

Menander apud Stobæum d. l.

Οὐκ ἔστιν ἔδεν, πάτερ, ἐν ἀνθρώποις φύσει
Μεῖζον λογισμῶ· τῶ διαΐθεοθαι πράγματα,
Ἐκάσος ἔστιν ἢ λογισαῖσθαι κατὰ τρόπον,
Ἄρχων, κρατηγός, ἡγεμῶν δῆμυ, πάλιν
Σύμβυλθ· ὁ διαφέρων λογισμῶ πάντ' ἔχει.

*In ætate hominum nil, pater, præstantius
Ratione est & consilio; nam res qui ordinat
Viasque agendi rectè disponit sibi,*

Est Princeps, Imperator, Consiliarius,

Tribunus plebis: cuncta habet, cui mens adest,

(1) Theophrastus sane videtur tantum notare voluisse dicto hoc suo imprudentiam plerorumque hominum, quâ fit, ut non tam ratione, quam forte fortunâ id quod sibi commodum est allequantur. Fortassis etiam respexit, quæ in se publica singulari fatò sunt; qualia sæpenuero contingere, neminem potest latere, qui paulo accuratius in res civiles intuetur. Perperam verò illa Theophrastus aliique nonnulli Ethnici cæcæ fortunæ tribuunt, cum potius oculatissimæ justissimæque Dei providentiæ essent adscribenda. Hæc facit, ut optimè deliberata pessimum aliquando sortiantur exitum, sive quia ex nimia animi viriumque elatione profecta, sive quia reapse deliberantibus ipsis noxia, aut quæ aliæ investigabilis divinæ providentiæ sunt causæ: è contrario 2) non ita ingeniosè consulta prospero subinde donentur eventu. Euripides tragœdias quinque Medeam, Alcestin, Andromachen, Bacchas & Helenam conclusit veribus hisce:

Πολλὰ δ' ἀέλπιως κερταίνουσι θεοί,

Καὶ τὰ δοκηθέντ' ἐκ ἐτελέσθη,

Τῶν δ' ἀδοκῆτων πόρον ἔυρεν θεός.

A 5

Multa

Quæstus

Multa Deus præter spem & expectationem facit mortalium;

Ideo accidit, ut quæ quis certò futura crediderit, sæpe noneveniant:

Et contra earum rerum, quæ habitæ fuerunt inextricabiles, inopinatus divina providentiæ ductu inveniatur exitus. Conf. Pindarum Olymp. oda XII. Ammianus Marcellinus l. 14. rer. gest. c. 11. de adraistiâ. Hæc ut regina causarum & arbitra rerum ac disceptatrix urnam sortium temperat, accidentium vices alternans: voluntatumque nostrarum exorsa aliò, quam contendebant, exitu terminans, multiplices actus permutando convolvit. Agathonis illud est apud Aristotelem l. 5. ad Eudem. c. 4.

Τέχνη τύχην ἔσπεξε καὶ τύχη τέχνην,

Fortuna ut artem, sic & ars fortunam amat.

& Æschyli divinus versus in septem contra Thebas.

Θεὸν δὲ δῶρον ἐστὶ εὐτυχίῃ βροτῆς,

Donum Dei est mortalibus felicitas.

Adde Proverb. Salomon. XVI, 9. & XX, 24. Quamquam verò humanæ vires hæc nihil valeant; tamen prudentia etiam hæc vim suam aliquam retinet, cum ut precibus flectas Numen ejusque iram depreceris; tum ut mala cœlitus immissa modereris non nihil, perinde ut tempestatem prudens nauta. Polybius l. 5. histor. cap. 88. Adeo, inquit, cum in privatâ tum publicâ re multum inter homines differunt imprudentia ignaviaque ab diligentia & prudentia; ut si quis illis utatur, huic etiam res bene gesta malè vertat: has si quis adhibeat, etiam gravissimi casus utilitatem ipsi conciliant.

(1) Cicero V. Tusculanarum: *Vexatur Theophrastus & libris & scholis omnium Philosophorum, quod in Callistheno suo laudâris illam sententiam: Vitam regit fortuna, non sapientia.*

(2) Pro-

) **Procopius I.** histor. Vandalic. de fortunâ Honorii: *enim, inquit, is, qui nec ingeniosi sunt, nec ad veros remedia per se reperire faciles, si improbi simul non sint, & opitulari Deus in maximo rerum discrimine.* v. in-ct. 9. §. 1.

VII. Porro & illud ante alia dispiciendum, sitne politica peculiaris & ab aliis distincta disciplina? enim, si alterius scientiæ vel partem vel appendicem esse statuerimus, eandem, cujus illa pars vel appendix est, indolem induere consequetur. Socratis ætate & post, Sophistæ Politicam sub Rhetorica comprehendebant. Hinc Aristot. I. *Rhetor.* 2. *Ἐπιδέεται ἰσὺ τὸ γένμα τὸ τῆς πολιτικῆς ἢ ρητορικῆς.* Rhetorica personam politices induit. Cicero I. *Rhetor.* sive de inventione Rhetoricen disertè appellat scientiæ civilis partem: quia nempe ab eâ materiam mutuatur, eique tanquam dominæ subservit. Civilis, inquit, *quadam ratio est, qua multis ac magnis rebus constat: ejusdem quadam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia.* Fabius in exordio operis. *Vir ille, inquit, vere civilis & publicarum privatarumque rerum administrationi accommodatus, qui regere consiliis verbes, fundare legibus, emendare judiciis possit, non alius est profecto quam Orator.* Verum errori illi eripiendo, quem jam dudum Plato tum alibi tum præcipue in *Gorgia*, castigavit, vel solum illud Ciceronis l. 2. de Oratore sufficit. *Physica & Mathematica & ceterarum artium propria, scientia sunt illorum, qui ea proficiunt. Illustrare autem oratione si quis artes illas velit, ad oratoris ei confugiendum est facultatem.* Nimirum circa eandem rem diversæ artes occupari possunt, sed diversò considerandi modò. Ipsam orationem duo artifices, Dialecticus scilicet & Grammaticus, contemplantur, sed diversis rationibus. Circa regionem agunt & Geographus & Politicus.

cus. Igitur Rhetores tractant de rebus quibuslibet, tantum ut persuadeant, nihil pensi habentes, utrum vera an falsa, utilia an noxia dicant. Euripides in Hippolyto:

Τὰτ' ἔσθ' ὁ θνητῶν ἐν πόλεισι δίκαιμ' ἐπὶ
Δίμωσ' ἰ' ἀπόδυσ', οἱ καλοὶ λίαν λόγοι.

*Hoc est, quod bene constitutas hominum civitates
Et familias evertit, nimis splendidi sermones.*

v. Gellium 1. N. A. 6. Et Rhetorica tractat τὸ ἔκαστον quὰ πιθανόν, hoc est, persuasorium, ut in Domitiano loquitur Tranquillus. Adde Conring. de prud. civil. c. 4. Exolevit nunc quidem hæc opinio, sed alia in ejus locum successit, dum ab aliquot seculis persuasum fuit vulgò, jurisprudentiâ involvi prudentiam civilem. Hinc Bodinus docet, Ictos in tractatu de republ. antesignanos habendos, & P. Busius in præfatione ad pandectas exclamat: *Quinam Principes orbis politissimi hujus (Christiani inquam) non Ictos, hoc est Romana jurisprudentia peritos, in actionibus publicis, pacis, fœderum, denique & decretis salutaribus sancientibus, tanquam rerum earum solos magistratos habent?* adde Rittershus. ad præf. Instit. Giphanium & Montecatinum in præf. comm. ad polit. Aristot. Schilter. c. 9. *manuduct. ad philosoph. moral. §. 44. sequ.* Zieglerum ad prologomena H. Grotii de jure belli & pacis. Neque mirum est eam opinionem invaluisse, quoniam renascente Romanæ Jurisprudentiæ studio Icti inter literatos soli in civilibus negotiis versabantur, atque adeo vel usu & tractatu vel historiarum lectione aut aliâ viâ condiscabant, quæ revera sunt civilis scientiæ. Quin laudandi Principes, qui utriusque disciplinæ usum in unâ persona copularunt, ob magnam earundem viciniam & mutuam affinitatem: nam fruendæ justitiæ causa Reges constitutos, recte dixit Herodotus, & probat Cicero,

Cicero,

cero, sed & jam ante Homerus; dispensandæ autem huic inservit jurisprudentia. Quam in rem vicantur, quæ pluribus differit Mevius *prodrom. jur. ut. inspect.* 5. §. 21. sequ. *insp.* 9. §. 24. Bœclerus *præut. ad H. Grot. de f. B. & P.* p. 24. Nihilominus eas inter se distingui, & reapse diversas esse disciplinas, facile ostendi potest, qualiscunque etiam intelligatur Jurisprudentia, universalis aut particularis: utraque vel publica vel privata, accurata vel proletaria; quarum illa rationes legum latarum norit, hæc eâ cognitione destituatur. Etenim civilis prudentiæ objectum sunt civitates prudenter gubernandæ; jurisprudentiæ verò morales actiones, quatenus legibus conformari debent, sive extra sive intra civitatem. Et circa leges si versatur civilis prudentia, id tantum fit, ubi eæ ferendæ aut mutandæ, renovandæve sunt: quoniam τὸ βλεπούμενόν ἐστὶ συνέσεως πολιτικῆς ἔργον, *consultare civilis prudentiæ est officium.* Aristoteles IV. Pol. 4. At jurisprudentia circa leges latas occupatur, eas interpretando atque actionibus obvenientibus applicando. Hinc non nisi ex Ethicâ & Politicâ bonas hauriri leges, tradunt multi Jcti, quorum nomina congescit D. Eyben *in Diss. de Testam. Principum* §. 1. neque jurisprudentia, quam accuratam diximus, aliunde majus lumen accipit. Adde, circa plurima versari politicas doctrinas, quæ legum vinculo non continentur. Et licet ex Jurisprudentiâ, cum universali, tum particulari, multa in civilem prudentiam deriventur, tamen non ideò pro iisdem sunt habendæ: quoniam ex naturali quoque scientiâ aliisque disciplinis principia non pauca petuntur, & condiciones animæ perspectæ quoque debent esse politico, ut docet Paraphrastes Aristotelis I. *Nicomach.* 20. Adhæc sec. Aristot I. Pol. 10. *aliquo modo est illius, qui civitatis præest, etiam bona valetudinis suorum curam habere.*

Non

Non obstat quoque, nisi jurisprudentia integritate suâ civilem & consultatoriam prudentiam cum judiciariâ complectatur, non posse intelligi differentiam inter judicem & JCtum. Etenim JCI esse possumus, cum judices esse nequimus, ut in controversiis inter gentes: deinde secundum Ciceronem I. de oratore, *JCIus est, qui legum & consuetudinis ejus, quæ privati in civitate utuntur, & ad respondendum, & ad agendum, & ad cavendum peritus est.* Conf. Francisc. Hotomanni libellum, quem *JCIum* inscripsit. Ex dictis intelligitur, perperam D. Becmannum c. 1. *Medit. pol. t. 5. §. 12.* doctrinam de jure gentium referre ad prudentiam civilem, nec aliud inter ea discrimen esse, quam quod est inter rem cognitam atque ipsam hujus cognitionem, seu representans & representatum: quemadmodum nec aliâ ratione Theologia à S. Codice differat. Quæ recitate profectò est refutare: cum certum utique sit, de gentium jure, si quod est, agi in jurisprudentiâ universali.

IX. Ut ad causas progrediar, primum se offert finis. *Quia autem in cunctis scientiis & artibus finis est bonum: maximum erit & maxime in ea, quæ antecellit omnibus,* ut ait Aristoteles III. *Polit. 8.* Hinc finis utique prudentiæ civilis erit, fundare civitatem, fundatam conservare ac tueri, labantem erigere, lapsam restituere, sive, ut Aristoteles IV. *Polit. 1.* docet: quemadmodum civitas & ab initio constituatur, & constituta quam diutissimè conservetur. Verbo dicam: ut civitas beata sit & honesta. Unde fluit, prudentiam civilem esse philosophiæ partem, * quatenus philosophiæ vox strictius accipitur, illam notans cognitionem, quæ ad humani intellectus felicitatem per se confert. Etenim extra civiles cœtus misera est vita, ac proinde interest humanæ felicitatis, tenere prudentiam rectè gerendæ civilis vitæ.

v. Con-

v. *Conring. c. 9. de prud. civil. p. 183.* Cæterum Aristotus *Relect. Pol. l. 1. præm. n. 5.* & alii nonnulli finem politicæ constituunt rempublicam. Quos errare non est dubium, nisi de fine ω , ut Dialectici loquuntur, illud intelligant.

* Ut apud veteres. v. H. Conringius *introduc. in natural. philosoph. c. 1. §. ult.*

IX. De objecto magnæ sunt dissensiones. Quandoquidem alii multitudinem civium citra imperium consideratam, alii mores hominum civiliter informandos, alii aliud civili scientiæ supponunt. Quorum sententias aliquot disputationibus excussit Scheurlius. Verum haud dubiè verissima est sententiâ, quæ objectum ponit *civitatem*, & *quæ civitati primò & per se insunt, quatenus, quid profui illi, quid noxium sit, quaritur.* Aristotel. III. *Pol. 1.* Τὴ δὲ πολιτικὴν καὶ τὴν νομοθετικὴν πᾶσαν ὀρῶμεν ἵην πραγματείαν εἶσαν περὶ πόλιν *Omnem operam politici & legislatoris videmus circa civitatem occupari.* Civitatis autem vocabulò heïc intelligimus non nudam multitudinem, sed talem hominum societatem, quæ inclusam habet rempublicam, de quò suò loco. v. Hornius *in præm. polit. architect. cap. 3. §. 2.*

X. Cùm autem nulla ars, scientia nulla circa materiam singularem versetur, sed circa genera ac species rerum, sive circa objectum universale, mentis agitatione à singularum rerum conditione abstractum, statim elucescit, quanto errore nonnulli in Germaniâ nostra Πολιτικῶν scriptores Germanicas res civili prudentiæ operosè infarciunt, perinde quasi tota hæc notitiâ illarum rerum unâ absolveretur. * Fatendum quidem est, notitiam singularum civitatum jam tum olim primum meruisse politicæ titulum, ut supra diximus, & eam actu exercentes etiamnum Politicos & audire præcipuè & æstimari. Verùm ex hoc

hoc mendosè infertur, descriptionem hujus vel illius reip. prudentiæ civili universali inferendam esse. v. *Conting. de prudent. civil. cap. 4.* conf. *Arist. IV. Pol. l. 1.* qui alium notat errorem sui temporis politico-rum, Laconicam vel similem temp. in exemplum proponentium, reliquas tollentium.

• Planè ut medicina quoque particularis est. v. *Aristotel. X. Ethic. 16.*

XI. Porrò cum civitatum, uti hoc loco considerantur, aliæ rectæ sint, aliæ declinantes, & rectarum quidem alia optima (sive ex votò, sive plerumque, sive denique ex hypothesi talis) alia non optima; quænam ex his ad politicæ objectum pertineat, videntum est. Civitatem ex voto optimam (ens rationis politicum) veteres interdum *Platonis temp.* vocaverunt (v. *Ciceroni. l. 2. ad Attic. ep. 1.* *Plutarch. in Phocione. M. Antonin. de rebus suis l. 9. §. 29.*) quod ille in *libris de republicâ* politicæ ideam finxerat, quam nusquam repetimus, nec reperitum iri spes est. Quamobrem reprehensionem quorundam incutrit. vid. (1) *Athenæum d'pnsoph. l. XI. c. ult.* & *Gregor. Nazianz. inveciv. I. in Julian.* Sed longe graviores sunt causæ, quæ Platonis institutum commendant. *Prima* est, ut intelligamus artes rivulos esse divinæ sapientiæ, quæ est immensa & infinita, nec unquam exhaustiri potest. *Alter*a est, ut flectamur ad modestiam, agnitâ nostrâ imbecillitate, quæ longè abest à perfectione. *Tertia*, ut conatus magnorum ingeniorum aliquo modo dirigantur ad illas normas, & tantum quisque elaboret, quantum assequi potest: quia *magna rei*, ut ait *Columella*, *quantulumcumque possederis, aliquid tamen possedisse non minima laus est.* *Cicero* de perfecto oratore: *Illud ipsum quod est optimum desperandum non est: & in præstantibus rebus magna sunt ea, quæ optimis proxima.* *Prima sequen-*

tem

tem honestam est in secundis tertisque consistere. Quintilianus l. 3. J. O. c. 5. Fastigia rerum intentamus, quæ si non attingimus, multos tamen post nos relinquemus: quamvis optimos transeundi spes non sit, magna tamen est dignitas subsequendi. Ita Socrates interpellatus apud Platonem l. 5. de repub. difficilimum esse talem constituere rempublicam, respondit: ut maximè fieri non possit, tamen præclaram fore civitatem, quæ ad eam formam, quam ipse describat, proximè accesserit. Neque verò dubitandum, (2) inter laudandas etiam civitates unam alteri præcellere. Ex quibus rectè inferimus, ad perfectionem hujus disciplinæ tractationem de rep. ex voto optimâ omninò esse necessariam. Etenim, qui omni solidaque ratione philosophatur, & non meram intendit praxin, convenit, nihil præmittere, aut quicquam negligere, sed singulatum rerum veritatem penetrare. ut optimè docet Aristoteles III. Polit. 5. Modo teneamus monitum ejusdem II. Pol. 4. Δεῖ ὑποτίθεσθαι καὶ ἐυχῆν, μὴδὲν μὴ τοῖς ἀδύνατον, supponendum est ex voto, nihil tamen quod fieri nequeat; & aliud ejusdem valdè præclarum IV. Pol. 1. Debet non solum optimam contemplari, sed eam etiam quæ constitui possit. Quâ in re magnam partem politicorum scriptorum impegisse ait, eleganter & magnificè de optimâ rep. loquentium, à rebus verò, quæ usui esse possunt, aberrantium. Debet sanè vir prudens meminisse temporum ac reip. in quâ natus est, neque novarum rerum studio incitari: meliora tantum voto expetere atque cogitare, vix imperia & respublicas nisi in pejus mutari. Si tamen optio datur, si hominum & reip., in quâ vivit, conditio patiatur, præstantissimam reip. formam pro virili parte fundabit, modo sine motu tumultuque. Ipse Plato Dionem Syracusanum elegantissimâ voce hortatus est, ut Gratiis hostias immolaret, suasitque, ut

B

aliquid

aliquid etiam daret moribus suorum temporum, institutisque reliquorum mortalium; non quia id omnino verum esset, sed quia ad congressus hominum frequentandos benevolentiamque eorum retinendam obsequium sæpe necessarium foret. Secundum Aristot. II. *Pol.* 7. à princ. in ferendâ sententiâ de rebus publicis spectari duo debent: utrum ea res, quæ in deliberationem venit, optimè institutæ reip. conveniat: deinde utrum ejus civitatis, de qua agitur, institutis congruat. Fit enim sæpe, ut multa per se mereantur improbari, quæ hujus aut illius civitatis institutis optimè quadrant, vel contra. Cicero d. l. *Cato*, inquit, *nocet interdum reip. dicit enim tanquam in Platonis πολιτεία, non tanquam in Romuli face, sententiam.* Adde Ecclesiasten VII, 17.

(1) Verba Athenzi sunt: Ineptum Platonem inde fuisse patet, quod cum illustres apud Athenienses tres Legislatores fuerint, Draco, Solon & ipse Plato, illorum leges cives observaverint, Platonis verò nihili fecerint ac irriserint. Ejus verò disputatio de rep., etiamsi reliquis omnibus anteponenda foret, quandoquidem nominem commovit, quam utilitatem prestat? Videtur sanè Plato non hominibus, qui ubivis sunt, leges prescribere, sed iis, quos imaginatione finxit, ut, qui legibus iis pareant, perquirendi sint. Debit ergo qua persuadere posset scribere, nec id facere quod qui obnixè votis aliquid precantur; verum potius id amplecti & retinere quod accidit, & fit quotidie. Augustinus ep. 202. Illi doctissimi viri, qui rempublicam civitatemque terrenam, qualis eis esse debere videbatur, magis domesticis disputationibus requirebant vel etiam describebant, quàm publicis actionibus instituebant vel etiam formabant. Polybius l. 6. histor. Si quis, qua de republicâ scripta sunt (à Platone) contendere insituerit cum Sparsanorum, Romanorum & Carthaginensium Rep., perinde fuerit, ac si quis statuam aliquam deligat, & cum vivis spirantibusque hominibus eam comparet. Licet enim ad artem quod attinet, laudem omni ex parte statuam illa mereatur; comparisonem tamen inanimatorum cum animatis imperfectam ac prorsus non convenientem visum iri. spectan.

præstantibus, probabile est Add. Joseph. II. adversus Appionem, ubi scribit: *Plasoni perpetuo pene illudi, cavillisque comicis eum traduci.*

(2) Ut vetera omittam, junior historia exempla duobus suppeditat civitatum eximie laudandarum, regni Peruviani, ab Hispanis, cum in Americam venirent, destructi, & Sincensis, adhuc hodie florentis De illo dixi in *commentar. de rebus singular. resp. 6. 4.* de utroque præclare disseruit Eques Templius, *libello de virtute heroicâ.*

XII. De declinantibus, minus rectis, sive vitiosis civitatibus doctrinam, quidam sunt qui à civili prudentiâ penitus abesse volunt. Aristoteles contravenit, *libro politicorum quinto* vitiosas rerumpubl. formas magnâ curâ explicans. Advertendum autem diligenter, in declinantium sive irregularium (ut neoterici quidam appellant) civitatum ordinem non tantum injustas, v. g. Tyrannides & quæ latam dominationem appetunt, venire, sed & alias propterea, quia à scopo atque institutis è statu naturali in civilem concedentium deflectunt. Quales sunt heciles, mixtæ, aut hujusmodi. Ut suo loco docebitur. Et de his quidem quin tractandum sit in politicâ, nulla idonea afferri potest dubitatio. - De illis justius poterat ambigi, quia ad sui conservationem injustis artibus opus habent. Verum scire oportet, artes istas non in usum sed cautionem doceri, perinde ut de sophisticis elenchis agit Dialectica. Eaque propter, si primùm vitiositas talium civitatum vivis coloribus depingatur, (quod à politicâ scholâ alienissimum esse, perperam tradit Scioppius in *pediâ politicâ*, recte eò nomine castigatus à Contingio in *annotamentis*,) & dein artes earundem atque instituta, *quæ sapius sunt fallacia tegmina & deceptorie dealbationes*, ut Augustinus vocat 3. *de civit. Dei* 14. simulacra, fuci, colores, incrustamenta & involucra, subjungantur, simulque doceatur, qui fallendi artes instillant,

id ipsum facere quod docent; nec posse diu professe doctrinam, quæ Deo invisum & hominem hominibus infociabilem facit; id quod summâ sive imprudentiâ sive scelere neglexerunt Machiavellus, Cardanus, Naudæus, alii, nihil est profectò ab eâ doctrinâ periculi; è contrariò animis bene præparatis oculi aperientur (quòd in civili vitâ momenti est maximi) ad pervidendas nequitias, ut tamen clausum pectus ad easdem imitandas habeant.

XIII. Cæterùm ex eo quod diximus, *politica & civitatem*, & *quæ civitati per se insunt, subyci*, recte concluditur, partes ejusdem non esse Ethicam, Oeconomicam, vel militarem artem, quoniam harum usus etiam extra civitatem esse potest. Equidem Oeconomicen sive disciplinam de tuenda re familiari, ut eam Cicero insignivit, Aristoteles partem videtur constituisse prudentiæ civilis, ut de eo etiam prodidit Laertius *in ejus vitâ* & Anatolius *in fragmentis mathematicis*, (quanquam subdubitet H. Conring. *de prudent. civil. c. 6.*) Nec negari potest, de familiâ sive domo utique agendum esse in prudentiâ civili: *nam qualis privata cuique domus, talis est & universa civitas*, ut rectè observavit Aristoteles VII. *Pol. 2.* Verum inde non sequitur, œconomicen prudentiæ civilis partem esse. Nimirum res eadem diversimodè consideratæ ad diversas pertinent disciplinas: quia artes & scientiæ non subjecto materiali, sed formali, hoc est, modo considerandi distinguuntur. Sic de domo sive familiâ agitur bifariam, absolute sive quâ totum, & relativè, quâ pars est civitatis: priori modo consideratur in œconomicis, ut per se disciplinam constituit: posteriori modo spectatur in politicis. Hinc non possunt non etiam instituta in utrisque discrepare: multa sanè circa matrimonium legibus vetari civitatis interest, neutiquam domus:

mus:

mus: nec parum variant instituta circa domos pro ratione civitatis ex voto optimæ, regni, aristocratix, democratix. Ut in parte rectoriâ sapius patebit. Videat in tetea, cui lubet, Hermann. *Contingii Dissertat. de rectâ in optimâ rep. educatione.* Adde Ger. Joann. Vossium *de philosoph. c. 19. §. 7.* Cæterum ab eodem Aristotele Ethicen politicæ accensitam, extra dubium omne collocat H. Contingius *de prudent. civil. cap. 6.* & eandem opinionem complures neoterici tuentur. Verùm & his confutandis satis est, objectum politicæ tantum esse civitatem, Ethices actionem moralem quamcunque cujuscunque hominis, etiam extra civitatem constituti. Ipse Aristoteles VII. *Pol. I.* de summo bono agere esse, ait rectè, ἐτέρας ἔργων ἀολῆς.

XIV. Quod porrò diximus, *quatenus, quid bono quid malo illi sit, queritur*, indicat differentiam à jurisprudentiâ, (1) de qua jam supra actum. Quod non eò pertinet, quasi respectus ad justum, seu honestorum ratio haberi non debeat, & cuncta suo ex usu metiri licitum sit, (2) qui error, profectò exitiabilis, multorum animos infedit, sed quia de justo professâ operâ agere, alterius est disciplinæ. Modo simul teneamus, sophismata politica, quæ sine cujusquam injuriâ adhibentur, (3) & à fraudibus absunt, in censum injustorum referenda haut esse. Habet enim prudentia quandoque vias à communitratâque paulisper declinantes, quibus utitur necessitatis tempore, ut consequatur citius faciliusque, quod non posset, nisi multis cum periculis, si insistere vulgari. Nempe tam interdum sui quoque commodi periculosè ignara pertinaciterque prodiga est multitudo, ut eò non nisi arte quadam circumventa trahi debeat. De quâ proinde solerter excogitandâ & cum successu adhibendâ omni tempore sol-

liciti fuere viri publicorum negotiorum periti, ut amantes commodorum communium. Quorsum spectasse (4) videtur Plato l. III. de Republ. civitatum Rectoribus concedens falsum dicere, eademque in re iis Medicos æquans.

(1) Conf. Comment. nostram, si libet, de *Iurisprudent. universal. sect. 1. §. 12.*

(2) Ludovicus Auberius in præfat. Commentar. rerum Holland. & provinciar. unitar. recitat dictum magni Ducis: *sicut Principes imperant subditis suis, ita utilitatem imperare Principibus.* Quod adeo verum est, addit Auberius: *ut propter utilitatem saepe sacrificent illud, quod inter homines est sacratissimum, & maxima pars summorum imperantium non observent iustitiæ aut religionis regulas, quàm quægenus eas utilitatibus suis congruentes inveniunt.* Amelotus præfat. ad Machiavelli Principem, Villaregium dixisse memorat: *Principes libentius vulnerare conscientiam suam, quàm reip. suam statum.* Eodem pertinet Magni Cosmi Medicei dictum apud Machiavell. l. 7. histor. *Che gl'è stati non si tenevano con Pater-nostri. Vetus est, nec documenti egens, prout arma partium & viros sunt, ita iura temperari,* ait H. Grotius l. 7. *Histor. Belgic. ad An. 1598.* Add. Cardinal. Oslatum epistol. 87. *A. 1597. ad Villaregium.* Iustissima hac in parte est querela Boetii præmio institut. *politicar. & l. 1. c. 1. in fine, Reddè Socrates* (sunt verba Ciceronis I. de LL.) *execrari eum solebat, qui primus utilitatem à naturâ sejunxisset. Id enim querebatur esse caput exitiorum omnium.* Magnum sanè iustitia in civilibus rebus momentum habet. Quò respexit Chorus apud Euripidem in *Helenâ*:

Οὐδείς ποτ' ἐβλύχησεν ἐκδικῶ γεγώς

Ἐν τῷ δικαίῳ δ' ἐλπίδες σωτηρίας.

Nemo unquam injustus fortunatus fuit:

In causâ verò justâ spes est salutis.

Idem Euripides in *Dictye*:

Δάρσει τὸ τοι δίκαιον ἰσχύει μέγα.

Confide: robur grande iustitia obtinet.

Æbra ad filium apud Euripidem in supplicibus.

Ὡς ἔτε ταρβῶσὺν δίκην σ' ὀργισμένον.

Arma induenti iusta, nil meo tibi.

E contratio injustitia, etiam cum prodelle videtur, nocet. Verè H. Grotius l. 3. Histor. Belgic. ad A. 1594. *Cunctis qui fas atque honestum suo in usu habent, nec ulla obtentu dedecus muratur, & ne diu perfidiâ fruantur, ipsi adversum se documento sunt.*

(3) Lipsius distinguit inter fraudes magnas, medias & leves; ex quibus has & illas admittendas cæset. Sed vide Joann. Loccenium in animadvers. politis. in aliquot navos Lipsii p. 276. sequ.

(4) V. H. Grotius 3. de iur. B. & P. c. 1, §. 15. Quamquam idem H. Grotius ad Lucam XXIV, 28. scribit: comparatione illa Platonica Medicorum cum civitatum Rectoribus, nimiam licentiæ fenestram aperiri, neque parem esse rationem.

XV. Forma comparandi construendique artem hanc sive scientiam consistit in inductione ex rebus singularibus, demonstratione, dispositione & usu. Res singulares, ex quibus fit inductio, sunt facta vel exempla, quorum plurium ejusdem speciei congeries animo comprehensa dicitur experientia, ceu quæ est unius ejusdemque rei iterata sæpius memoria. v. Aristotel. II. poster. Analyt. c. ult. Galenus libro de optimâ sectâ ad Thrasybulum c. 111. Inductio autem talis ut ritè fiat, sequentes regulæ observandæ.

Prima est. Exempla sint vera, non ficta. Eapropter, si aliunde comperta sunt, * fides historici debet esse cognita, vel certè aliorum testimoniis comprobari.

* Augustin. tractat 90. in Joann. Nonnunquam & historia, & multò magis fama mentitur

Secunda. Exempla distinctè intelligantur, non confusè. Hinc toti non tribuendum, quod parti con-

B *

venit;

venit : & quæ per se fiunt, ab iis, quæ fortuitò contingunt, diligenter separanda.

Tertia. Exempla plenè debent intelligi, ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam causeque noscantur. Ut Tacitus loquitur 1. *Hist.* 4. conf. insignem locum in Polybii 1. 3. *Histor.*

Quarta. Inductione per se non possunt confici propositiones omni ex parte universales, quoniam futura ignorantur. Perquam probabiliter tamen id fieri potest, si ponamus, non alia in posterum futura, quam qualia antea jam tum contigerunt. Juxta illud *Ecclesiastis* 1, 9. seq. *Quid est quod factum est, idem quod futurum erit.* Aristotel. II. *Rhetoricæ* 20. Ὅμοια γὰρ αἰς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ μέλλοντα τοῖς γεγονόσι. *Similia sunt plerumque futura præteritis. Et non solum in reâctis sed etiam in pravis actibus insignis est humani generis similitudo,* ut ait Cicero 1. de *LL.* conf. Antonin Imperat. 1. 4. de *Rebus suis* §. 32. 1. 7. §. 49. 1. 10. §. 27. Et licet inductio, quæ universalis est & generalior, præcipua haberi debeat, est tamen & locus specialibus, imò particularissimis, quando sc. intellectus abstractione à singularitate institutâ propositionem quadantenus universalem conficit, quale illud *Æneæ* est apud Virgilium: *Accipe nunc Danaum insidias, & crimine ab uno disce omnes!*

Quinta. Inductione non tantum affirmativæ enunciationes sed etiam negativæ confiunt; primariò tamen affirmativæ, quia sensus primò & per se entitatem rei percipit, non ens autem est ferme quid infinitum.

XVI. Præter hanc inductionem opus est demonstratione: quoniam, ut verissimè dixit Aristot. *Ἐκ ἐμπειρίας τέχνης ἀρχὴ καὶ ἐπιστήμης.* 2. post. *Anab.*

ult. collectiones ex exemplis sunt dumtaxat exordia artium ac scientiarum. Utut autem sint, qui demonstrationibus locum negant in prudentiâ civili, perinde ut in Ethicâ quoque. Tamen rationes, quibus id probent, adferre possunt nullas; nisi quod infallibiles propositiones non semper haberi queant: hoc verò si valere debet, nullæ etiam erunt demonstrationes in naturali scientia, & reliquis, præter mathematicas, ceu quæ solæ circa subjectum ab omni materialitate semotum occupantur. Cæterum hæc tenendæ regulæ.

Prima. Principia, ex quibus demonstrationes ducuntur, * sint propria & domestica, ita ut per se de rebus civilibus pronuncient; non tamen in primò aut quartò modo, sed & secundò atque tertio: deinde vera, & quidem necessariò vera, si ostensivè quid demonstrandum: & denique nobis nota.

Secunda. Demonstrationes non solum ostensivæ aut directæ, sed & indirectæ, seu quæ ad incommodum ducunt, admittantur, licet illæ his semper præpollent.

Tertia. Demonstratio, quæ plena est certè, sumenda ex ipsis causis rerum civilium. Nam scire est rem per causas cognoscere. Quatuor autem quarumcunque rerum, quæ factæ sunt (si quæstionem solam an res sit? quo pertinet etiam origo & progressus rei, excipias) sunt causæ, finis, materia, forma, effectrix, de quarum unâ si quæstio incidat, ex reliquis demonstrationes petuntur. Ut prolixè docet Conringius *de prudent. civil. c. 10.*

* Hinc prava est argumentatio: unus est sol, ergo unus Rex. Possumus tamen quæ similitudinem cum civitate habent, subinde illustramenti causâ adhibere. Ita Plato sæpe & Aristoteles observationes suas ad humani corporis

ris exemplum revocate & inde argumenta petere solent. V. Aristoteli. I. *Pol.* 3. IV. *Pol.* 4. V. *Pol.* 3. VI. *Pol.* 6. Idem vice versâ libro *de motu c.* 9. animal secundum naturam bene habens comparat πόλις εὐνομημένη. Pertinet etiam huc Menenii Agrippæ elegans apologus de ventre, apud Livium l. 2. *histor.* c. 32 & Joann. Loecenii *Respublica orum*, & accommodatio naturalium rerum ad Politicam apud Joach. Pastorium in *palastrâ Nobilium c.* 26.

XVII. Dispositio est rerum cognitarum collectio sive distributio. De hac nonnulli fere desperarunt ob diffusam admodum & copiosam materiam. V. Tholosan. *initio de republ.* Danæum in *proem. politic.* sed nulla difficultas est, si modo ad sequentes regulas animum advertamus.

Prima est. Præcognoscenda illa, sine quibus cætera intelligi nequeunt, v. g. * quætionem an res sit, & ambiguitates rei cujusque ante definitionem; item civitatem prout se habet, aut se habere potest, ut ita dicam, naturaliter citra modum administrandi; & cum de hoc quæritur, mala civitatum ante earum conservationem. Unde duas principales politicæ partes rectissimè constituit Frid. Hornius, *architectonicam & rectoriam*, in *proem. politic.* c. 4. quarum illa γνῶσιν πολιτικὴν, sive illa quæ ad civitatis civiliumque rerum historiam & cognitionem pertinent, hæc Φρονησιν πολιτικὴν, sive quæ ad civitatis gubernationem (τρόπον vocat Aristoteles II. *Polit.* 5.) civilisque actus prudentiam pertinent, tradit. Planè ut medicina vulgò in physiologiam, pathologiam & Therapeuticam dividitur.

* Fieri enim non potest, ut cognoscamus quid sit, nisi noverimus rem esse. Aristot. 2. *poster.* 9. A. Faber, l. 9. C. tit. 12. *def.* 13. n. 2.

Secunda. Communia primùm tradenda, post specialia, e. g. primum de civitate in genere, antequam de ejus speciebus dispiciatur.

Tertia.

Tertia. Inter illa, quæ diversi sunt gradus, præ-
 tendendum perfectius. v. g. doctrinam de civitate
 imâ, ante non optimam. Quod & in opere suo
 servasse Aristotelem, ut nunc librorum inver-
 sit ordo, invictis argumentis demonstrat Con-
 gius *introd. in Pol. Aristot. c. 5.* & jam suboluerat
 Aureto l. 14. *Var. lect. 14.* Adde Arnisæum 2. *Re-
 ct. polit. c. 4. I. n. 5.*

XIX, Complementum cognitionis illius est usus
 seu exercitatio. Verè Cicero l. *de offic. Nec medicos,*
inquit, nec Imperatores, nec oratores, quamvis artis
præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum
sine usu & exercitatione consequi posse. Secundum
 ejusdem dictum oratione pro Cornelio Balbo, *as-
 siduus usus uni rei deditus ingenium & artem saepe vincit.*
 Plinius l. 6. ep. 29. *Usus est, & habetur optimus, ut*
dicendi, ita sapiendi magister. Vidimusque multos
 parva ingenio, literis rudes, ut bene agerent, agenda
 consecutos. Ea enim maximè affiguntur animis no-
 stris, quæ sunt à sensu tradita atque impressa. Sunt
 etiam nonnulla, quæ se includi præceptis non pa-
 tiuntur, sed ab accurata omnium omnino circum-
 stantiarum consideratione pendent: Ut adeo, tametsi
 universalia illa teneantur quàm accuratissimè, omni-
 no adhuc multa ignorari usuveniat. Quamobrem,
 si quis feliciter in administratione singularis reip.
 versari cupiet, ejus quoque notitiam animo com-
 prehensam habere debet. Verissimum enim est
 Aristoteleum illud *V. I. Eth. Nicom. 7.* *Nonnulli ne-
 scientes nonnullis scientibus actuosiores sunt: & in reli-
 quis qui sum periti.* Idem dixit l. *Metaph. 1.* *Videmus*
expertos magis id, quod intendunt, consequi, quam illos
qui rationem absque experientia tenent: causa est, quod
*experientia singularium, ars autem universalium cogno-
 tiva est.* Rectissimè etiam ab Aristoteli est observa-
 tum

tum: multa nos scire universim, quæ singulatim ignoramus, quoniam circa singularia, non circa universalia, oriuntur motus illi, qui vim judicatricem perturbant. Hæc autem cognitio quemadmodum comparatur, præ cæteris accuratè docuerunt *Contingius de prud. civ. c. 12.* qui etiam peculiarem hac de re libellum confecisse dicitur, adhuc ἀνέκδοτον, & *D. Boliuſ* *introducet. in notitiam rerump.* Adde, si libet, commentationem nostram de notitiâ reip. singulari.

XIX. Ex dictis sequitur, (1) de quo aliàs disceptari solet; scientiam hanc non merè ἐμπειρικὴν, sensualem seu experimentalem esse & absque mentis operâ vestigandam: quia experientia, ut ex ejus definitione liquet, est rerum singularium; & non nisi sensu compertis constat, sive ut Plato dixit, ἐμπειρία sive τριβὴ πραγμάτων ἀλογός τε ἔσται ἄτεχνος. hoc est, *agendi modus quidam, nulla ratione & arte instructus*, jam verò in civilibus notitiâ utique reperitur & quidem maximè præclara, quæ in universalibus occupatur, demonstrationesque admittit: dein experientia est lubrica, tarda, difficilis, ad quam non cuilibet est aditus. *Tardum est & varium, quod usus docet*, ait *Seneca ep. 121.* Ut adeo, si destitutus sis prudentiâ aliquâ universali, multa cogaris facere, antequam nosse. Accedit ex Philosophis etiam non paucos ad gubernacula reip. sedisse, quorum exempla protulit *Ælianus l. 3. variar. histor. 17.* Adde de *Juliano Imperatore Ammianum Marcellinum l. 16. Rer. gest. c. 5.* de *Demetrio Phalereo Ciceronem 3. de LL.* de *Buchanano, Hadriano Turnebo, Antonio Goveano, M. Antonio Mureto, Thuanum l. 76. ad A. 1582.* ubi ait: *illos homines nihil pedagogica præter togam & pileum habuisse.* Nec inficiari licet, è scholis prudentiæ civilis magistrorum

rum præclaros prodiisse discipulos. v. de Platonis discipulis Laërtium *in ejus vitâ*, Plutarchum *adversus Colotem*, Ciceronem, III. *de oratore*. Idem I. *de officiis* 44. Illi, inquit, quorum studia vutquo omnia in rerum cognitione versata est, erudierunt multos, ut Thebanum Epaminondam Lysis Pythagoreus; Syracusium Dionem Plato, multique multos: nosque ipsi, quicquid ad remp. attulimus, (2) à doctoribus atque doctrinâ instructi ad eam & ornati accessimus. Equidem exempla aliqua memorantur eorum, qui sine doctrinæ vi, ab usu tantum & experientia instructi, rebuspublicis optimè consuluerunt V. de Themistocle Thucydidem l. 1. *Histor.* de Lucullo Ciceronem l. 4. *Tusculan. quest.* de Philippo Cominæ Scævola Sammarthanum *in elogiis.* de Mauritio Principe Auriaco, H. Grotium l. 5. *Annal. Belgic. ad A. 1588.* de Mommorantio Grammond. l. 1. *Hist. Gallic. ad A. 1614.* Verùm hoc uti perrarum est, ita contigit (3) naturæ ipsius bonitate & habitu prope divinò, cujus ope tales homines proprio, quod ajunt, Marte ex usu compertis aut historiarum monumentis diligenter lectis & expensis, etiam non scientiam civilem integram, aliquid tamen ejus, quantum ad res quasdam agendas satis est, sibi pepererunt. Nimirum vulgò experientiæ etiam tribui consuevit, quod experimentis superstruitur aut ex iis deducitur; quæ tamen reverâ inter se differunt. Non obstat porrò, viros quosdam admodum literatos, sed in umbra studiorum educatos, ad res gerendas parum idoneos videri, idque (4) experientiâ compertum. Quam in rem pluribus disse-ruit Vicquefort *memores touchant les Ambassadeurs part. I. p. 11. & sequ.* adde de Sophistis Aristotelem X. *Eth.* 10. Nam hoc inde est, (5) quoniam tales contemplationibus se unicè oblectant, rerum singu-

singularium, sive quæ aguntur, incuriosi, & nesciunt quod *difficillimum* esse dixit Tacitus Agricol. c. 4. *ex sapientiâ retinere modum.* Hinc H. Grotius Carolo Gustavo, super studiis literarum perficiendis sciscitanti, respondit apud Pufendorfium l. 7. Histor. Caroli Gustavi R. S. §. 3. *Id fastigii homines non diu literis incumbere, sed rebus gerendis dare se oportere.* v. Contingius de prud. civil. cap. 7. Zevcot. ad 1. Flori c. 5. Freinshem. in pref. ad Florum. Sorberiana pag. 120.

(1) Eadem quæstio est de arte medica, de qua legendus Galenus libro de theriacâ ad Pisorem c. 10. H. Contingius introduct. in art. medicam c. 1. §. 21. De Rhetorica Ger. Ioann. Vossius de Rhetor. naturâ & constit. c. 8. De arte militari, Idem libro de philosophiâ c. 19. §. 34. De Oeconomia. Nam ita Melanchthon epistol. ad Camerat. p. 374. *Esse mercatores nec Sophotlis (puto leg. Socratus) nec Xenophontis nomen audierunt, tamen nos quidem Philosophos videns, cum audiunt de Oeconomia differentes, eius artis perfectionem sibi sumunt.* &

(2) De Augusto Dio: τὰ πολιτικά ἢ ἀρχικά ἐδιδάσκοντο ἰσχυρῶς. *Politica & quæ ad imperandum pertinent, docebatur solidè & validè.*

(3) Qua præditi Græcis Θεοδίδακτοι vocantur. D. Flechier *histoire du Cardin. Ximenes* l. 4. ad A. 1516. sub hujus persona talem naturam insignit, *un esprit universel & qui sçavoit profiter de tout.*

(4) De vulgo pedagogicorum Petrus Ronfardus, vitæ acertimi iudicii, apud Thuanum l. 76. ad A. 1582. censebat: *nunquam incorrigibilis ineptia, ex pedagogica contracta, characterem vel longissimi aevi curriculo deleri posse.*

(5) V. omnino Ioachim. Pastorius in *palastra Nobilium* c. 1.

XX. Præterea illud ex dictis fluit, certam dari civilium rerum cognitionem, quia in earum causis sive absolutè sive hypotheticè considerentur, multiplex est necessitas. De harum potiore tamen parte nihil

nihil pronuciari potest, quod non interdum suam
 patiatur exceptionem & fallat. Quod inde evenit,
 quia multis actionibus humanis non omnimoda ne-
 cessitas, aliquid tamen propinquum necessitati inest.
 Quò pertinent propositiones, quæ ab ætate, sexu,
 nativitate, divitiis sumuntur: & illud Lachetis apud
 Terentium *Hecyra*: *Adeo uno animo omnes socrus odo-
 runt nurus; Neque declinatam quicquam ab aliarum
 ingenio ullam reperias.* Quanquam enim hoc inter-
 dum fallat, tamen verum est, si id, quod plerumque
 fit, respicimus. Habet hic locum illud Senecæ *ep. 49.*
*Infnita, inquis, præcepta sunt. Falsum est; nam de
 maximis & necessariis rebus non sunt infinita. Tenuis
 autem differentias habent, qua exigit tempus, locus, per-
 sone; sed his quoque dantur præcepta generalia.* Un-
 de est, quòd multi hujus artis beneficio futura sæpe
 præviderunt, & prævenerunt v. *Ciceron. II. ep. 8.*
*IV. ep. 3. ep. 14. & VI. ep. 1. conf. Nepot. in vita
 Attic. c. 5. de Maurico Plinium l. 1. ep. 5. Idem Ci-
 cero de Oratore Cottam à tribus consularibus com-
 memorata narrasse refert, ut nihil incidisset postea ci-
 vitati mali, quod non impendere illi tanto ante vidissent.*
 Inde porro est, * quod in eadem instituta non rarò
 conspirent populi sibi invicem non noti. Cæterum
 quædam rerum civilium fluxa & instabilia sunt, ut
 de iis certi nihil haberi possit per aliquam *ἁπόδειξις*,
 sed quicquid earum rerum intelligitur, illud omne
 verosimili duntaxat conjectura percipiatur. Quod
 usuvenit propter varias *ἁερισάσεις*, sive infinitam cir-
 cumstantiarum multitudinem, quarum unâ comu-
 tatâ sæpe noxium fit, quod alio habitu aut alia pau-
 lulum conditione prodesse videbatur. Eas autem
 omnes prævidere & accuratè cognoscere non potest
 congenita intellectus nostri imbecillitas. Accedit,
 divinâ providentiâ sæpe etiam astutissimè disposita
 eludi

eludi solere, de quo supra §. 6. V. Conring. de prud. civil. c. 8.

* Ita populus Tapujatum in America arcana dominationis habet, licet ad eum ne tenuis quidem Græcorum aut Romanorum prolapsa fuerit aura, ut observavit Caspar Barlæus de rebus gestis sub Mauritio in Brasilia p. 422. In Peruanorum regno Atabalipa, sive, ut alii vocant, Atahualpa usurpator regni, pauld ante Hispanorum adventum regulis usus est, quas Machiavellus describit, licet hujus libros nunquam lectitarit.

XXI. Causa efficiens principalis est is, qui scientiam hanc sibi acquirere satagit. In quo præcipuè illa requiruntur: *primum*, vis eximia percipiendi, sive docilitas; tum fida rerum memoria, quæ à magistris philosophiæ civilis proponuntur, quæ fere omnia, Cicerone auctore *V. de finibus bonor. & malor.* uno ingenii nomine appellantur: *deinde*, (1) animus discendi cupidus, si non quævis, saltem civilia. Nam quod cupidè, id facile etiam addiscitur. *Postremo*, ut pædiam hujus disciplinæ teneat & dialecticam, cum primis autem (2) apodictices peritiam & juris naturalis morumque prudentiam habeat. Quæri hoc loco potest, an juvenis hanc scientiam sibi comparare possit? seu, ut Aristoteles format quæstionem *I. Eth. 3.* sit politices *δικεῖν & ἀκρατής*; quod negandum, si de perfectâ & exquisitâ scientiâ quæstio instituat; (3) quoniam ætas illa, ut plerumque se habet, de civilibus negotiis omnibus rectum ferre judicium nescit, propter τὴν ἀπειρίαν & judicii imperfectionem. Planè δόξαν sive opinionem aliquam consequi juvenis potest non sine magno suo fructu, inprimis si magistri pronunciatas tantisper credat, donec maturescente judicio illorum veritatem ad historias civiles aut etiam usum rerum exploret. Aptari huc potest, quod Cicero *l. 6. epist. ad familiar.*

miliar. 18. Scripsit: *Leptiam nostrum cupio delectari jam talibus scriptis: etsi abest maturitas etatis, jam tamen personare aures ejus hujusmodi vocibus non est inutile.*

(1) Aristoteles X. Eth. §. *Musica & artis adificandi studiosi, & ceteri artifices magnos progressus in suo quisque studio & munere faciunt, si eo delectentur.* conf. Proverb. Solomon. IV, 7.

(2) Doctrina hæc pro dignitate nondum est exulta, Scilicet multa confusè in Logicis solent doceri, & libri Aristotelis vitio ævi perquam sunt mutili & disjecti; certè genuina & vera demonstrationis natura hodie oppido paucis est perspecta. ut conqueritur H. Contingius *introduc. in natural. philos. c. 2. §. 15.* qui etiam amicis spem fecit librorum de demonstratione. v. Dissertatio sub eò habita *de forma judiciorum in rep. rectè instituend. §. 219.* In defectu meliorum interea usui esse possunt Bartholomæi Viotti, Taurinensis Medici, libri quinque de demonstratione.

[3] Cur juvenes facile in mathematicis scientiis excellent, non etiam prudentes aut politici fiant, causam tradit Paraphrastes Aristotelis l. 6. Eth. c. 9 *quod singularium est prudentia, quorum cognitionem suppeditat experientia. Experientiam autem juvenis non habet: quia multò opus est tempore, ut ea pradius sit aliquis. Sine materia autem mathematicorum sumuntur principia: ac propterea singularium in iis non requiritur cognitio. Nec enim in materia considerant aut circulum aut numerum, in qua multiformis fiat, & ut ita dicam indefinitus, quemadmodum naturalia physicus. Sed à materia eum separant, & ita per se contemplantur. Atque hac de causa nihil est, quod obstare possit, quò minus mathematici esse juvenes queant.*

XXII. Ad causam efficientem etiam referendi, qui docent prudentiam civilem. Hi vel animati sunt, vel inanimès. (nam τῶν ὀργάνων τὰ μὴ ἄψυχα, τὰ δὲ ἔμψυχα ut Aristot. loquitur I. Pol. 3.) Ad illos idonei ductores sive magistri, ad hos libri pertinent. Magistri opera multum potest, præsertim si cui

C

contia-

contingat ; qualem sub personâ Cati Aëlii Sexti debet Ennius,

Multa tenens antiqua, sepulta, vetusta,

Qua faciunt mores veteresque novosque tenentem.

Certè Aristoteles l. 6. ad Nicomach. c. 11. vult peritorum hominum & seniorum seu prudentum pronuntiationibus & opinionibus absque demonstratione non minus quàm demonstrationibus attendi, quod illi habeant τῆς ἐμπειρίας ὄμμα, *experientia oculum.*
Euripides *Erechtheo*:

Ὀμιλίας δὲ τὰς γῆραιτέρας Φίλει.

Seniores quare consuetudines.

Idem in Phœnissis

Ὅυχ ἅπαντα τῷ γῆρα κακὰ,

Ἐτεόκλεες, θεύσεις· αἰδ' ἡ ἔμπειρία

ἔχει τι λέξαι τῶν νέων σοφώτερον.

Eteocles, audi, nonnihil fert commodi

Senecta secum ; multa, qua membris virens

Nescit juvenis, monstrat experientia.

In Peleo.

Τὸ γῆρας, ὦ παῖ, τῶν νεωτέρων φρενῶν

σοφώτερον πέφυκε καὶ σφανερέρον.

Ἐμπειρία τε τῆς ἀπειρίας κρατεῖ.

Plus, patre, senium corde juvenili valet

Maturitate mentis & vi consilii :

Inscitiamque vincit experientia.

in Bellerophonte:

Ὁ γὰρ χρόνος δίδαγμα πικριώτατος.

Rerum magistra quippe multarum dies.

conf. *Siracid. VI, 35.*

* Menelaus apud Euripidem *Andromacha.*

Ἡ δ' Ὀμιλία

Πάντων βροτοῖσι γίνεται διδάσκαλος.

Nam conversatio

Omnium (scilicet) est hominibus magistra.

XXIII. Libri vel præcepta politica universalia tradunt, vel exempla tantum aut historias narrant. Libri dogmatici, sive præcepta universalia tradentes, distingui possunt in systemata & commentarios. Et quidem antiquiores, uti tam ex sacris quam profanis libris constat, non nisi per carmina, per parabolas, sententias, proverbia, * symbola, typos, politice tradiderunt. Certè inter Græcos primus ferè Socrates exquisitiore studio eam tractavit, cujus philosophiâ adjutus Plato, libros de republicâ & legibus cum aliis nonnullis opusculis conscripsit. Sed quem opere Πολιτικῶν longè superavit Aristoteles, sive incomparabilem historiarum cognitionem, sive methodum aut tractandi rationem in iis spectes. Hunc secuti Theophrastus, Demetrius Phalereus, Antisthenes scriptis, quæ perierunt, à Laertio laudatis. Add. Joanni Meursii *Theophrast.* Atque apud hos prope gloriâ disciplinæ hujus stetit: nam Stoici, Academici, Pythagorei Ethicè magis quàm Politicè excoluerunt; Rhetores autem & Sophistæ Politicè orationum & declamationum argumentum fecerunt. Postea victores Græcorum Romani non nisi unum Ciceronem ostentare possunt, qui Platonis atque Aristotelis vestigia prefferit, ceu qui maluerint ad scribendum historias, orationes, theses ac hypotheses politicas tractationesque materiarum singularium, quàm præcepta & formam disciplinæ artisque eligere. Quæ demum collapsò Romanorum Impetio literarum fatâ fuerint quique iis renascentibus in prudentiâ civili operam posuerint, longum foret exequi & fere supervacuum, cum proster Gabrielis Naudæi liber *sub titulo bibliographia politica* quamquam hic multa admisceat aliena, agens de omnis generis libris, qui usum aliquem in rep. possunt adferre. Accuratius eos recensuit H. Conringius

gius de prudent. civil. c. 14. p. 341. sequ. Adde Bossii supra laudatam dissertationem, Gerh. Theodori Meyeri præfat. ad analys. polit. Aristot. §. 17. & sequ.

* Chaldæos, Hebræos, Ægyptios, vetustissimos sapientiæ Professores, præcepta sua tradidisse ἐν συμβόλοις; docet Clemens Alexandrinus. Quem morem Pythagoras in Græciam attulit. v. H. Grotius ad Matth. VII, 6. Pertinent etiam huc fabulæ Pilpaji, quondam in India Philosophi ex illorum numero, qui Brachmanes vocantur, ex vetusta Persica & Arabica lingua in Persicam recentiore, & non ita pridem in Gallicanam versæ, editæque Lutetiæ Parisiorum sub titulo: *Les fables de Pilpay, ou la Conduite des Rois.*

XXIV. Libri historici hoc loco intelliguntur, qui civilia negotia ex verò describunt. Dico *civilia negotia*: neque enim huc pertinent descriptiones vitarum; quas proinde ab historiis separat Plutarchus in *Alexandro*: ἔτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν, ἀλλὰ βίαις: *Neque enim historias scribimus, sed vitas.* Nisi vitæ sint virorum illustrium, eorumque præclarè gesta descriptioni intexantur, ut Plutarchus & Cornelius Nepos in more habuerunt. Aliena etiam hinc est historia literaria, artium & scientiarum ortus & progressus, incrementa & decrementa explicans. Quò pertinent P. Lambecii *prodromus historia literaria* & Morhofii *Polyhistor*. Historici autem, qui huic nostro instituto conducunt, variè differunt: Nam **PRIMO** quidam actus civiles certò ordine justæque rerum & consiliorum serie contextunt; quorum iterum est diversitas: Qui enim res illustres tractant, annales audiunt. Tacitus XIII. Annal. 31. *Nerone secundum L. Pisone Coss. pauca memoriâ digna evenire: nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quæis molem Amphitheatri apud Campum Martis Cesar adstruxerat, volumina implere; cum ex dignitate populi Romani*

Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis (quæ alibi diurna actorum scripta, Vopiscus in *Probo* diurna populi Romani nominat) mandare. Quæ verò res plenius enarrant, dicuntur pragmaticæ historiæ. Quidam è contrariò materiam tantum, eamque sæpe crudam, exhibent. Quales hodie acta publica, veteribus commentaria vocantur, eodemq; pertinent memoriæ, quas initia legirimæ historiæ rectè dixit Vossius *de philosoph. c. 19. §. 5.* quoniam actiones & eventus ordine suo exponunt, sed occasiones, consilia, orationes ac similia omittunt. His autem illos ad parandam hanc prudentiam longè præstare, quicquid alii dicant, facilitum est demonstratu. v. H. Bœcleri *comparationem historicorum Commentariorum cum contextâ historia.* DEINDE quidam diversarum gentium & totius quasi orbis historias concinnant, proprièque dicuntur universales. Quales apud veteres fuerunt Trogii Pompeji, & Diodori Siculi. Superiori & hoc seculo Jacob. Augustus Thuanus & Victorius Siri. Alii particulariæ historias enarrant. Quales & olim & hodie habentur plurimi. v. Bœcleri *Dissertatio de historiâ universali.* PORRO quidam ecclesiastica, quidam profana tractant. Utrorumque usus est insignis in prudentiâ civili. RURSUS quidam res gestas tantum condunt: alii formam faciemque hujus vel illius civitatis depingunt. Quâ in re Aristoteles præclaram olim posuit operam, Civitatum omnium, non Græciæ solum, sed & Barbariæ mores, instituta disciplinas tradens, ut auctor Cicero *5. de finibus.* Cujus operis nonnisi excerpta quædam habemus. Hujusmodi autem descriptiones, si accuratæ, maximi sunt momenti ad hanc prudentiam & reapse quasi sunt civilis prudentia, sed in exemplis. POSTREMUM alii domestici sunt, alii peregrini; quorum illi præcipuè

excoli, hi non negligi debent. Certè quæ à majoribus consanguineis nostris gesta sunt, ea sicut majorem cum affectu haurimus, ita hausta firmiore memoriâ retinemus. Alii veteres, alii juniores sunt. De illis Cicero III. de oratore: *Habet in aetatibus auctoritatem senectus, sic in exemplis auctoritas, quæ quidem apud me ipsum valet plurimum.* Quamquam juniores quoque in pretio habere & ex consilio H. Grotii ab his incipere, ac dein paulatim ad antiquiores eniti debeamus. Adde Forstner. *prefat. notar. ad l. II. Annal. Tacit. Pufendorf. prefation. introduct. in histor.* De optimæ notæ cujuscunque ævi & generis historicis legendus H. Conring. *de prudent. civil. c. 14.* & de modo legendi historiarum ad hunc usum (qui est, aut certè esse debet, ut ex accuratiore historiarum cognitione singularumque circumstantiarum examine interiora negotiorum civilium pernoscantur, & quomodo prudenter iniis versandum sit addiscamus,) Bœcleri libellus, cui titulum præscripsit, *Historia, schola Principum Camdenus de ratione ac methodo legendi historiarum,* & Degorei *Wheat relectiones hyemales, de ratione & methodo legendi utrasque historiarum.* (I) ne de aliis nunc dicam. Cæterum de libris præcepta politica tradentibus quidam non adeo magnificè sentiunt, & historias iis longè antehabent. v. Victorius Siro *pref. tom. 2. del. Marc.* Aliqui aphorismos politicos & præcepta imperandi parum abest quin nauseent, quos inter Marchio est Virgilius Malvezzi *in Tarquinio Superbo & Davide afflicto.* Jam olim Polybius in historiæ suæ primordio pronunciavit: nullam esse mortalibus ad proficiendum viam expeditiorem rerum ante actarum scientiâ, & hanc ἀληθινωτάτην παιδείαν, *verissimam institutionem futuri politici.* Verum ut præcepta politica omnia sine discrimine laudari non possunt, sed judicio opus est, quibus auctoribus

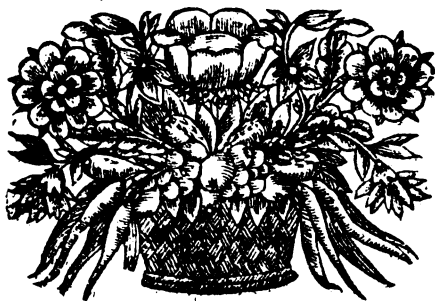
sibus causisvè dicantur, & num experientia conve-
 niant; ita retrò progressus à singularibus ad univer-
 sales præceptiones juvenibus certè commendandus
 non est. Etenim ἡ πείρα σφαλέρη, quod olim de
 experientia medicâ dixit Hippocrates, & de civili
 longè est verissimum, quoniam causæ & occasiones
 & circumstantiæ eventorum haud satis curatè sem-
 per animadvertuntur. Scientias etiam cõdere ex-
 cellæ est operæ, & animi peracuti. Contra qui est
 præceptis ac sententiis à præclaro prudentiæ magi-
 stro instructus, is jam accepit oculum aliquem, ut ita
 loquar, politicum ad pervidendas rerum gestarum
 causas atque arcana: in quæ non penetraret, si sta-
 tim monitorum civilium artiumque omnino rudis in
 historiarum mare se immergeret. Polybius sanè re-
 spexit ad Philosophos Politicos suæ ætatis, qui erant
 Stoici, & rarò aliquid in suis scholis docebant, quod,
 ubi ad rei veritatem erat ventum, non esset dediscen-
 dum ceu inutile & nulli usui. Planè ut de armorum
 magistris suæ ætatis Plato observavit in *Lachete*: to-
 tam eorum artem vanam esse & inutilem; ac ne
 μάθημα quidem, sed ματαιοτεχνίαν meram. Fa-
 teor præterea cum Seneca: *longum iter esse per præ-
 cepta, breve & efficax per exempla*, & quod Vossius
d.c. 19. §. 1. tradit: præceptum sub exemplo me-
 lius docere, quam exemplum sub præcepto. (2)
 Quandoquidem in exemplo est negotium cum omni-
 bus circumstantiis, quæ melius & certius id, quod in
 controversiâ est, restringunt. At qui præcepto exem-
 plum subjiciunt, coguntur exemplum accommodare
 præcepto. Verum & hæc usum præceptorum non
 omnino tollunt.

(1) Ut sunt Joannis Bodini, Francisci Parritii, Joan-
 nis Pontani, Francisci Balduini, Sebastiani Foxii, Joannis
 Antonii Viperani, Francisci Robortelli, Christophori Milzi,

Huberti

Huberti Foliaz, Simonis Grynæi, Cœlii Secundi Curionis, Joannis Sambuci, Antonii Riccoboni, Davidis Chytræi, Theodori Zvingeri, Joann. Thomæ Freigii, Michaelis Neandri, Reineri Reineccii, Justi Lipsii, Friderici Tilemanni & aliorum, de historia ejusque scriptoribus & recta legendi atque scribendi ratione commentarii, orationes, institutiones, consilia atque commonefactiones.

(2) Seneca l. 3. controv. 20. *Gravis Scholasticos morbus invasit, exempla cum dixerunt. Volunt & illa ad aliquod controversia thema redigere. Hoc ut aliquando faciendum est, cum res patitur; ita ineptissimum est luctari cum materia.*

PARTIS

PARTIS PRIMÆ

Sive

ARCHITECTONICÆ

SECTIO PRIMA.

DE STATU HOMINUM ANTE
CONSTITUTAS CIVITATES.

I. STatus concipitur animo, in quo ante constitutas civitates singuli sui jure & inter se æquales fuerint. II. Ejus status NOMENCLATURA. III. DEFINITIO. IV. FINIS. V. SUBJECTUM homines, in universum mali. VI. Amantes sui, cupidi rerum alienarum, & ambitiosi. VII. Diversi denique sententiis. VIII. Qui animorum habi-	tus sint secundum diversa hominum genera, ex Aristotele descendunt. IX. FORMA. Non est quidem absque norma & legibus. Quarum summa traditur. X. Sed tamen turbidus, instabilis, sæpe hostilis, & in summa miser. XI. Migrant igitur homines in societates, quæ vel æquatoriarum sunt, vel rectoriarum. Harum una species est domus, altera, & quidem societatum princeps, civitas.

§. I.

UT civilium cœtuum structura penitus cognoscatur, & prudentia civilis ad sua quasi incubula revocetur, plurimum valet, si ante constitutas civitates unumquemque sui juris sui que arbitrii fuisse, saltem animo concipiamus. *Nam quemadmodum in physicis (ubi de materiâ, quam vocant,*

prima

primâ disceptatur) & alibi, id quod est ex pluribus
constatum ac compositum usque ad ea quæ divisionem non
admittunt amplius (propterea quod minima sunt ejus
rei, cuius instituitur, divisio) partiri ac dividere solemus;
quia multum ad lucem facere videtur. Eodem modo si
nunc partes singulas, ex quibus constat civitas, exami-
nemus, facilius tum differentiam earum videbimus, tum
sine ullo (id quod nobis propositum est) negotio singula in
artem digeremus. ut Aristoteles paraphraste Heinſio
dixerit, I. Pol. 1. In minimis primum singula res in-
quirenda sunt, ait idem l. I. Pol. 3. Cæterum necesse
non est, hunc rerum statum actu unquam fuisse. Sup-
ponere enim licet dummodo res non sit impossibilis, se-
cundum ejusdem doctrinam II. Pol. 4. qui ipsemet
hypothesi hæc eleganter utitur III. Pol. 6. Jam verò si
non ab æterno extitisse civitates, sed à certò tempo-
re originem sumsisse humanum genus statuamus,
quod (1) præter argumenta complura, nos divinæ
docent literæ, vix alius expensâ vulgari hominum
indole, quomodocunque ii in mundum venerint,
cogitari potest status, quam qualem veteres adum-
braverunt. Quodam scilicet tempore homines, cum
nondum civili jure descripto fusi per agros ac dispersi va-
garentur, tantum habuisse, quantum manu ac viribus
per cadem ac vulnera aut eripere aut retinere potuissent.
Quæ Ciceronis fere verba sunt pro Sextio Conf. ejus-
dem l. 1. de invent. ab init. Diodor. Siculus l. I. Bi-
blioth. Lucretius l. 5. & Poetæ passim. Quorum
plerique satis horridè statum illum descriperunt,
oppugnati propterea à Lactantio l. 6. Instit. divinar.
c. 10. sed, ut solet, ubi disputat contra Philosophos,
parum feliciter: cum sacras literas, quibus ille inni-
titur, non agnoscant Pagani, & hi citra eas vix nosse
quirent, quo numerò quave conditione primi homi-
nes editi essent; è contrario considerarent homines,
ante

ante inita fœdera & inventas artes sermonisque usum, in tantâ rerum indigentâ, bonæ educationis expertes; simulque intuerentur gentes ferinam prope vitam agentes, quales & olim fuisse, & nunc esse, historici memorant. De Aboriginibus testatur Salustius in Catilinâ: fuisse *genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum*. Apud eundem est in bello Jugurthino: *Gatuli & Lybies neque moribus, neque lege aut imperio cuiusquam regebantur*. Numidas in Africâ describit Strabo l. 17. *Geograph.* vagos, patriæ expertes & inter se latrocinantes, donec Masinissa eos agricolas & civiles reddidit. De Bebriciis Valerius Flaccus:

- Non federa legum

Ulla colunt, placidas aut jura tenentia mentes.

De Drogloditis Plinius l. 5. *histor. natur.* 8. *Specus excavant, qua illis domus sunt, victus serpentum carnes, stridorque, non vox.* Quales hodie quoque Casri in Africa, de quibus Job. Ludolph. *de regno Habess.* l. 1. c. 14. n. 51. & in *commentar.* De iisdem & aliis Becmann. *histôr. Geograph.* c. 9. §. 8. Incolas insulæ Gignantum vocat Americus Vespucius in literis ad Renatum Jherusalem & Siciliæ Regem Ducem Lotharingiæ & Barnens. de navigatione secundâ *gentem bestialissimam simplicissimamque.* Idem in primâ navigatione Africæ in littoribus observavit gentem, *nulla belli capita nullosque præfectos habentem, quinimò (cum eorum quilibet ex se dominus extet) nullo servato ordine meantem.* Addit: *hac gens in suâ libertate vivens, nullique obediens, nec Regem nec dominum habet. Nulla jura nullamvé justitiam servant, malefactores suos nequaquam puniunt. Nullam legem, nullum legitimum thori fœdus in suis connubiis observant.* Si credimus scriptoribus Americanis, antequam Mango copac Peruanum conderet imperium, homines instat bestia-

bestiarum egere, sine Rege, lege ac religione, sine
 ædibus nudi, herbis & arborum fructibus, aut quic-
 quid fortuna obtulisset, victitantes. Adde Aristotelem
 II. *Pol.* 4. (2) Admittimus igitur velut hypothesein,
 quâ universum genus humanum dissolutum, & sin-
 guli in orbe terrarum homines segreges sui juris &
 citra imperium fuisse ante constitutas societates ci-
 viles existimentur, ut earum contextum & compo-
 sitionem penitus introspicere (3) præstantiamque
 cognoscere queamus. Quamvis beneficio divinarum,
 literarum in præpatulo sit, cum statum nunquam
 planè & perfectè extitisse, quando Adæ Eva ut socia
 cum lege obsequii à Deo protinus addita fuit. Re-
 vera autem, sed particulatim & temperatus, is utique
 extitit. Nam in naturali statu prisca patresfamilias
 haut dubiè fuerunt, quos seorsim egisse, ac domui
 suæ quemque regio quodam modo præfuisse dixit
 Aristoteles I. *Pol.* 1. in ejus rei fidem Homeri
 illud adducens: *ἑμίσθεναι δὲ ἕκαστον παίδων ἢ δ' ἀλ-
 λων.* *Singulis autem sua ex libidine regunt liberos &*
uxores. conf. *Gen.* XXXI, 32. Capita enim familia-
 rum sic liberrimo jure inter se usa videntur, perinde
 ut nunc constitutis civitatibus earundem rectores, si
 inter se considerentur. Adhæc si civitas, in anar-
 chiam delabatur, revera fit dissoluta turba, nemo
 ubi audit neminem, & res fere ad sua redit principia.
 Quid? quod, si diversarum civitatum homines in
 vacuas terras aut desertam insulam deferri contingat,
 manifestam habemus imaginem illius, quem confin-
 gimus, statûs.

(1) Inter quæ non minimum, quod Aristoteles II. *Pol.* 8.
 observavit: *Priscas leges valde simplices fuisse, ac Barbaro-
 rum ritûs retulisse. Cuncta quoque, quæ reliqua sunt ubi-
 que prischorum institutorum, insulsa fuisse admodum.*

(2) Hactenus probant etiam naturalem statum D.
 Schiltzeus c. 3. *manuduct. philosoph. moral. ad jurispr.* §. 15.
 & sequ.

§ sequ. Zentgravius de origin. verit. & obligat. jur. gent. ars. 3. §. 2. & plerique alii.

(3) Hoc proposito etiam veteres Philosophos hypothesein illam adornasse, bene observavit Bœclerus l. 1. Instit. Polit. c. 1. Eodem proposito Persæ lege latâ constituerunt, mortuo Rege per quinque dies ἀνομιαν fore, ut intelligeretur, quanti lex & Rex esset, teste Stobæo sermon 42.

II. Eum statum H. Grotius lib. 2. de jur. Bell. & Pac. cap. 7. §. 27. conf. lib. 2. cap. 20. §. 8. nisi fallor, primus *naturalem* appellavit, non malè; quandoquidem naturalia etiam à bonis auctoribus vocari solent, quæ citra factum humanum existunt. Eadem nomenclaturâ usus est Hobbesius c. 1. de civ. §. 10. Quocum etiam *libertatis statum* per me licebit nominare, vel *hostilem* c. 2. de civ. §. 19. si id, quod plerumque in hoc statu accidere solet, spectetur. conf. D. Becman. c. 4. Med. Pol. §. 2.

III. (1) Status hicce describi potest, *conditio hominum inter se equalium, neminisque alterius, præterquam Dei & divinarum legum, arbitrio subjectorum.* Quod verò addit Hobbesius d. c. 1. §. 10. In quâ unicuique quidvis in quemlibet licet, & bellum omnium in omnes est, tolerari posset, si vocabulo *licet*, uti non infrequens est, significaretur, quod apud homines pœnæ non subiacet. v. Grotium l. 3. c. 4. §. 2. Enimverò cum naturæ jure id constitutum dicat, quippe cujus fundamentum primum sit: ut quisque vitam & membra sua, quantum potest, tueatur, neget autem hominem naturâ animal sociale esse; nulla haud dubiè perniciosior horribiliorque excogitari potuit sententia. Imò verò ipse locò non uno agnovit: Deum eo ipso, quod rationales fecerit homines, eis mandata quadam præcepisse, ne quisquam quidquam faceret, quod alium sibi facere iniquum duceret. c. 14. de homine §. 5. c. 3, de civ. §. 26.

in

in Leviathane c. I §. Ex quo sponte suâ sequitur, homines invicem naturâ non esse hostes: nam cui præsto, quæ mihi fieri vellem, & cui non infero malum, quod ipse nollem perferre, ei, si non conjunctus, saltem non possum esse inimicus. Præterea verò homines sociales esse, & juris societate sive communionē contineri, (2) variis argumentis ostenderunt præter Stoicos Philosophos Cicero imprimis *de Legibus primo, de Officiis passim*: & Aristoteles, cujus insigne illud est I. Pol. 2. *Quare autem homo civile animal sit, omni ape & gregali animante magis, apertum est. Nihil enim, ut dicitur, natura facit frustra. Sermonem autem unus ex animalibus habet homo.* III. Pol. 4. à. princ. *Et qui nihil indiget aliorum auxilio, non minus tamen convictum expeteret.* Et II. Eth. I. *Cernere licet etiam in erroribus, quàm sit omnis homo homini accommodatum ac amicum.* Cæterum ex his simul intelligitur, statum, quem civitati præstruxit Hobbesius, longè differre à nostro. Etenim nos per modum *ἰσοφείας* homines singulos, quasi spontis suæ & nullius potestati sint subjecti, consideramus, ut tamen locum libenter concedamus principiis, quæ Auctor naturæ, ut sociales essent, hominibus insevit. Ille è contrariò homines naturâ segregatos & nullo prorsus vinculo adstrictos affirmavit.

(1) Alii naturalem statum aliter definiunt, præsertim Jacob. Thomas. *Dissertat. de societatis civilis statu naturali ac legali*, naturalem statum dicens, qui in civitate fit citra legem ab ea latam De quo vid. Puffendorf. *Diss. de statu naturali* §. 2.

(2) Adde, si libet, *Dissert. nostram de socialitate, primo juris natura principio sect. 1.*

IV. Finis hominum in conditione illâ positurum, non est congenerum aliorum, sed sua cujusque utilitas. Sive, ut Taciti verba huc accommodem,

privata

privata cuique stimulatio, vile decus publicum. Quod profectò verum esse cognoscitur ex characteribus, quibus homines in civili etiam statu jam dudum depinxerunt Sapientes:

V. De hominibus in universum Seneca I. de benef. 10. *Semper de nobis, inquit, pronunciare debemus, malos nos esse, malos fuisse, invitus adjiciam, & futuros esse. Vis amplius dicam? Homo est omnium animalium pessimum ac deterrimum, quo nihil pejus ac atrocium.* Chorus apud Sophoclem Antigona:

Πολλὰ τὰ δεινὰ, κ' ἔδ' ἐν ἀνθρώποις
δεινότερον πέλει.

*Multa sunt mala, sed hominè
Nihil atrocius est.*

Cicero II. de officiis: *Nulla tam detestabilis pestis est, que non hominì ab homine nascatur. Est Dicaarchi liber de interitu hominum, Peripatetici magni & copiosi, qui collectis cæteris causis eluvionis, pestilentie, vastitatus, belluarum repentine multitudinis, quarum impetu docet quadam genera hominum esse consumpta: deinde docet, quanto plures deleti sint homines hominum impetu, id est, bellis aut seditionibus, quàm omni reliquâ calamitate.* Plinius præf. hist. nat. *Nulli animantium vita fragilior, nulli omnium libido rerum major, nulli pavor confusior, nulli rabies acrior.* Idem l. 2. Hist. Nat. c. 7. *Nihil est miserius quicquam homine, nec superbius. Quæ sententia iisdem prope verbis extat apud Jeremiam XVII, 9. Ulpianus ad Demosth. orat. in Cæptinen. οἱ ἀγαθοὶ ὀλίγοι ἀναγκάως. - Κακοὶ δὲ οἱ πολλοί. Boni necessario pauci; quia mali multi.* Cui congruit illud etiam Aristoteli V. Pol. 1. memoratum: *Ἀγαθοὶ ἑδραμὴ ἑκατὼν. Nusquam centum probi.* Aristoteles I. Pol. 2. *Quemadmodum perfectum optimum omnium animalium homo est: sic secretum à lege ac justissâ pessimum omnium.* Mox finit: *Quare sce-*

re sceleratum ac ferum maxime est sine virtute, & ad Venerem, ventremque deterrimum Idem l. III. Pol. 7: Quid profecto discrepant quidam mortales à belluis, ut ita loquar? Epigramma incerti auctoris:

ὦ θνητῶν βροτῶν μάκρον ἀνήμερε,
O superans feritate feras homo!

Lycurgus, vetus Poeta:

Φεῦ, πῶς πονηρὸν ἐστὶν ἀνθρώπων φύσις
Τὸ σύνολον· ἔγωγε ἂν πολ' ἔδεήθη νόμου.
Οἷοι τὶ τῶν ἄλλων διαφέρειν θνητῶν
Ἀνθρώπων; ἰδὲ μικρὸν, ἀλλὰ σχήματι.
Πλάγι ἐστὶ ἄλλα, τῆτο δ' ὀρθὸν θνητῶν.

Heu quam mala atque depravata prorsus est
Natura nostra! neque aliter lege opus erat
Putasne tu interesse inter hominem & feram?
Nec paullulum, nisi figurâ corporis.
Curvantur alia, inambulat recta haec fera.

Cicero I. offic. Sunt quidam homines non re, sed nomine. Seneca ep. 103. Ab homine homini quotidianum periculum. & aliquanto post. Erras, si istorum tibi qui occurrunt, vultibus credis: hominum effigies habent, animas ferarum. Polyb. l. 17. Histor. Cum videatur genus hominum versutia & vafrutis omnia animalia superare, multa dici tamen possunt, cur deterrimum habeatur. Nam ceterae animantes, quae solis cupiditatibus corporis inserviunt, per has duntaxat in fraudem labuntur. At humanum genus hoc amplius, a scitis imbutum opinionibus, non pauciora per inconsiderantiam & pravam ratiocinationem peccat, quam per naturam. l. I. dixerat μηδὲν ἀσεβέστερον ἀνθρώπων μηδὲ ὠμότερον ἀνθρώπων ὑποτελεῖσθαι τῶν ζῴων. Nullum animal inveniri, quod impietate atque crudelitate homo non superet. Addit: quosdam tantum exuere hominem & in feras degenerare. Plato l. VI. de LL.

O ἀν-

One virtute, &
 m l. III. Pol.
 ales à bellu.
 ris:

 Homo, ζῶν μὴ ἰκανῶς ἢ μὴ καλῶς τροφῆν, ἀγελώτα-
 τον γίγνεται, πῶσα Φύει γῆ. *Animal, non satis aut non*
bene educatum, ferocissimum omnium, quæ in terris
nascuntur, gignitur. Judicia tantorum virorum
roborare exemplis non est opus. Adeat tamen,
cui libet, Joh. Jov. Pontani librum de immanitate.
 Sed cur ex profanis ista adfero, cùm testimonio
 omni majus sit divina oraculum Genes. VI, 5. IIX,
 21. *Mens & cogitata hominis prava sunt à puero.*

est
 ut
 m?
 ra.
 sed
 quom
 si affir
 fignit
 Cam
 ma
 dem
 Gai
 fra
 15, 4
 16, 11

 VI. Inprimis autem inimica societati vitia sunt,
 nimius amor sui, unde ambitio & avaritia, præ-
 cipuæ injuriarum causæ Aristoteli II. Pol. 7. sive
 prima elementa (σοιχῆω) malorum omnium & ca-
 lamitatum, ut Tymon observavit apud Stobæum.
 conf. Salomon proverb. XIII, 10. XXII, 25. Idem
 autem Aristoteles III. Pol. 6. ait: *χεδὸν δ' οἱ πλείους*
Φαῦλοι κατὰ τῶν οἰκείων. Fere plerique de
rebus suis mali sunt iudices, & I. Rhet. I 1. Omnes sui
amantes sunt. Causamibi tradit: Quoniam quicquid
simile & ejusdem generis est, idem jucundum est: & ita
quisquis maxime affectus est ad semetipsum, necesse est
omnes aut magis aut minus sui amantes esse. Omnia
enim hac maxime cuique insunt erga semetipsum. Pæ-
dagogus apud Euripidem in Medea.

Τίς δ' ἔχει θνητῶν ἄρτι γινώσκει τὸδε,
 ὧς πᾶς τις αὐτὸν τῆ πέλας μάκρον φιλεῖ;
 Οἱ μὲν δικαίως, οἱ δὲ καὶ κέρδους χάριν.

Quis verò mortalium jam non novit hoc,

Quod quisque se ipsum magis quam proximum amet?

Alii quidem justè, alii vero etiam questus gratia.

Cicero 3. de oratore. *Minimè sibi quisque notus est,*
& difficillimè de se quisque sentit. & in epist. ad Attic.
Nemo unquam nec Orator nec Poeta fuit, qui se quem-
que meliorem putaret. Quia, ut idem docet I. de

D

offic.

offic. magis ea percipimus atque sentimus, qua nobis ipsis aut prospera aut adversa eveniunt, quam illa qua ceteris: aliter de illis ac de nobis judicamus. Seneca II. de ira 31. Regis quisque in se animum habet, ut licentiam sibi dari velit in alterum, in se nolit. Laberius. Homo semper in se aliud fert, in alterum aliud cogitat. Neque enim cuiquam mortalium injuria sua parva videntur, auctore Sallustio in Catil. H. Grotius I. 16. Histor. Belgic. Sua cuique blandiuntur commenda, & semel laxata spes in immensum procurrunt. Porro, ut Aristoteles docet II. Pol. 5. improbitas hominum est inexplebilis. Et extremum non habet natura cupiditatis ad expletionem, cujus multi homines vivunt. II. Rhet. 5. Magnam partem homines injuriam, cum possunt, faciunt. Plerique homines improbi sunt, & vinci se à lucro sinunt. Tacitus in Agricolâ. Facilius crediderim naturam margaritis deesse, quam mortalibus avaritiam. Idem II. Hist. 38. Vetus ac prudens insua mortalibus potentia cupido. IV. Hist. 6. Etiam sapientibus cupido gloria omnium novissima excutitur. Agrippa apud Dionem I. 52. histor. Omnes homines principatus cupidine tenentur. Sallustius in Jugurth bello: Natura humana est imperii avida. Alexander apud Josephum XVI. origin. 8. Spes & cupido dominandi magnos quoque animos ultra naturam propellit. Polynices apud Senecam in Thebaide:

Pro regno velim

Patriam, penates, conjugem, flammis dare.

Imperia precio quolibet constant bene.

Cicero I. de officiis: Maxime adducuntur plerique, ut eos justitia capiat oblivio, cum in imperiarum, honorum & gloria cupiditatem incidere. Aristot. I. Rhet. II. Superiores esse homines appetunt. Neque, ut Xenophon I. 7. Cyropæd. auctor est, in ullos magis insurgunt, quam in eos, quos in se imperium affectare sentiunt.

Certe

Certe omnes profecto liberi libentius sumus, quam servi-
mus. ut Plautus ait in Captivis. Audiatur denique Poly-
nicesa pnd Euripidem Phœnissis:

Πάλαι μὲν ἐν ὑμνηθῆν, ἀλλ' ὅμως ἐρῶ.

Τὰ χεῖμαί' ἀνθρώποισι τιμωτάτα,

Δύναμιν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει.

Jam olim quidem celebratum est, sed tamen dicam:

Opes sunt hominibus honoratissima,

Et habent maximam potentiam inter homines.

VII. Accedit hisce vitiis * diversitas volunta-
tum & sententiarum. Philemon apud Stobæum:

Ἐὰν τελομεύῃας

Ἀλώπεκας τις συναγάγοι, μίαν φύσιν

Ἀπαξάπασιν ἔψεται, τρόπον δ' ἕνα.

Ἡμῶν δ' ὅσα ἢ τὰ σώμαί' ἐστὶ τὸν αἰσθητὸν

Καθευός, τοσούτους ἐστὶ ἢ τρόπους ἰδεῖν.

Tricena vulpium

Si forte millia in unum contraxeris locum,

Erit per omnes unus ingenii tenor.

At inter homines quot sunt numero corpora,

Toidem videre est studia & vivendi modos.

Seneca ep. 102. Putas tu posse sententiam unam omni-
um esse? non est unus una. Horatius l. ep. 14. *Idem*
horam eadem possunt durare probantes? & alibi. De-
nique non omnes eadem mirantur amantque. Teren-
tius in Phormione. Ita est: quot homines, tot sententia,
suno cuique mos. Tragicus incertus apud Sextum
Empiricum Pyrrhon. l. I. c. 14. Δεινὸν γὰρ ταῦτα τοῖς
μὴ ἀνδάνειν βροτῶν, τοῖς δ' ἐχθρῶν εἶναι. Miserum,
quod eadem saepe res hominum his placet, illis in odio
est.

* Platoni epistol. ad Dionys. homo est ζῶον φύσιν
ἑμιτάθετον, animal natura inconstans.

II. X. Ire nunc possemus per diversa hominum genera, ut, qui cuique habitus sive mores sint, considerarem. Verum operam hanc lucrificet nobis Aristoteles, * qui libro *II. Rhetoricorum* egit de moribus juvenum. c. 12. virorum. c. 13. senum. c. 14. Nobilium. c. 15. divitum. c. 16. potentium sive fortunatorum. c. 17. Neque verò aliena hæc esse à politica doctrinâ, quin potius, quod multarum rerum principia continent, eidem commodare plurimum, atque ab initio collocanda esse, rectè docuit Contringius c. 11. de prud. civ. p. 220. & c. 14. p. 344.

* Bœcler. *Diss. de Politicâ Lipsiana* c. 4. laudat us exquisitissimam de habitu, studiis, affectu, varietate animorum & ingeniorum, tractationem, quæ plurimum ad reconditiorem prudentiam civilem, cujus magna pars in notitia animorum continetur, momenti adferre possit. Pleraque ex Aristotele depromptit Scipio Claramontius de *conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus libr. II. & III.*

IX. Cæterum status iste non est sine norma sive legibus. Nam præsidet ei cujusque conscientia, magistro utens (1) jure naturali. Hujus autem (2) tria sunt generalia principia, fontes officiorum erga Deum hominesque. Et quidem *primum* est; DEUM amare, venerari, eique obtemperare. *Alterum*; seipsum tueri ac conservare. Et hoc insigniter temperans *tertium*; esse socialem, sive ut Lactantii *l. 6. divin. instn. c. 18.* verbis, ex Cicerone sumtis, offeram: prodesse quibus possis, nocere nemini. (3) Quæ Servator noster solidâ admirabilique brevitate ita elocutus est, *Matth. IX, 18. XXII, 37. 39. Luc. X, 27.* Ut Deum amemus supra omnia, proximum verò juxta nos ipsos, id est, ut alteri faciamus, quæ nobis velimus fieri. Deinde peculiariora quædam ex naturâ hujus status, æqualitate sc. & libertate, præce-

præcepta oriuntur. Ex quibus præcipua sunt: Con-
sulendum æqualitati, hoc est, pares tractandos esse
ut pares; & licere quod non est vetitum.

(1) Quod à Terrulliano, libro de corona militis, voca-
tur *lex communis, in publico mundi & naturalibus tabulis*
scripta, à Thucydide lib. 4. histor. Polybio lib. 2. histor.
κοινὰ τῶν ἀνθρώπων δίκαια, communia hominum iura.
Philoni de boni hominis libertate est: Νόμος δὲ ἀσπεν-
δής, ὁ ὀρθὸς λόγος, ἢ ἰσὸς τῷ δεινῷ ἢ τῷ δεινῷ
Θνητῷ Φθαρτῷ, ἐν χαρτιδίοις ἢ σήλαις ἀψυχοῦ ἀψύ-
χοις, ἀλλ' ἰσὸς ἀθανάτης φύσεως ἀφθαρτῷ ἐν ἀθανά-
τῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς. *Lex mentiri nescia, vera oratio,*
non à quoquam, nec ab ullo mortali corruptionem metu-
ens, in chartulis aut cippis inanitatis ipsa pariter inanima-
ta, sed immortalis ab immortalis natura in mente seu anima
humana immortalis exarata. A de mundo, sub nomine Ari-
stotelis, c. 6. Νόμος κρείττων ἢ βεβαίωτερος τοῖς ἐν
κίβδεσιν ἀναγεγενημένων. *Lex melior & stabilior illis,*
qua in tabulis sunt scripta.

(2) Plato apud Laetium de vitis Philosoph, l. 3. *Iusti-*
tiae partes tres sunt, quarum una ad Deos, altera ad homines,
tertia ad mortuos pertinet.

(3) Augustinus epistola 3. *Quae disputationes, qua li-*
tera quorumlibet Philosophorum, qua leges quarumlibet ci-
vitatum, duobus præceptis, ex quibus Christus dicit totam
legem Prophetasque pendere, ullo modo sunt comparanda: Di-
liges Dominum &c. Add. quæ disserui de socialitate, primo
juris natura principio sect. 2. & 3.

X. Nihilominus ita rati illis naturæ legibus spon-
te parent, ut maxima ubique hominum pars frau-
dem iis, si possint, faciant. Eteocles apud Euripi-
dem in Phœnissis:

Εἰ πᾶσι εἰαυτὸ καλὸν ἔφου, σοφὸν δ' ἄμα
Οὐκ ἦν ἂν ἀμφίλεκτος ἀνθρώποις ἔρις.
Νῦν δ' ἐθ' ὁμοιον ἔδεν, ἔτ' ἴσον βροτοῖς,
Πλὴν ἀνομάσαι. τὸ δ' ἔργον οὐκ ἔστιν ἴαδε.

*Si jus bonumque ducerent omnes idem;
 Dissidia generi nulla mortali forent:
 Nunc aequitas nihil ipsa, nil concordia,
 Nisi vox inanis: facta discedunt procul.*

Nec vero retinet eos divinæ ultionis metus. Quoniam Deus non punit homines ἐπ' αὐλοφάγου, sed, ut tempus resipiscendi indulgeat, pœnam plerumque in alteram usque vitam differt, ubi tarditas gravitate compensatur. Homines autem ea, quæ longe absunt, non timent ut philosophatur Aristoteles II. Rhetor. 5. & exempli gratiâ addit: *Sciunt enim omnes sibi esse moriendum. Sed quia prope id esse non putant, non laborant,* conf. I. Rhet. 7, ubi inter incitamenta delinquendi refert dilationem pœnæ. Stimulat præterea ad multa mala, in tam improbis avaris & ambitiosis plerorumque animis, ipsa æqualitas impunitatisque inter homines fiducia. *Ex æqualitate assiduum est discordia malum,* ut ait Justinus l. 16. histor. c. 3. conf. l. 13. c. 2. *Et licentia parit audaciam, quæ ad omne flagitium & scelus evadit.* Ut loquitur Lactantius VI. D. 7. c. 19. In eandem sententiam Publius Mimus: *Cui plus licet, quam par est, plus vult quam licet.* Cicero de Oratore. *Ubi libido dominatur, innocentie leve est presidium.* Plinius 3. ep. 20. *Quotocumque eadem honestatis cura secreto, quæ palam? multi famam, conscientiam pauci verentur.* Accedit invidia & metus. *Invident enim ii, quorum aliqui similes aut sunt, aut videntur.* Et quoniam cum eorundem studiorum æmulis & cum rivalibus omninoque cum iis, qui eadem quæ ipsi concupiscunt, de honore concertant, eis maximè invidentur necesse est. Unde dictum est: *Et figulus figula.* Ut differt Aristoteles II. Rhet. 10. conf. c. 4. circa medium. Metus verò ex injustitiâ aliorum, præfertim si potentes sunt, oritur. Ut idem pluribus demonstrat A. l. II. Rhet. c. 5. Maximè cum multi affectus

affectus & destinationes suas tegant. Cicero I. ep. I. ad fratrem: *Multis simulationum involucris tegitur & quasi velis quibusdam obtenditur umbraculusque natura: frons, oculi, vultus, persape mentiuntur, oratio vero sepiissime.*

Δίκη γὰρ ἐκ ἔνερ' ἐν ὀφθαλμοῖς Βροτῶν,

Iustitia enim non inest in oculis hominum.

Ut Medea ait apud Euripidem in illius nominis tragedia. Hinc injuriæ proficiscuntur, cum is, qui nocere alteri cogitat, timet, nisi id fecerit, ipse aliquo afficiatur incommodo. auctore Cicerone I. de officiis. Porro illa ipsa humanarum mentium varietas & diversitas opinionum non minima est malorum causa. Bene Hobbesius de civ. c. I. §. 5. *Non modo, inquit, contra contendere, sed etiam hoc ipsum non consentire odiosum est. Nam non consentire alicui in re aliqua, est eum erroris in eâ re tacite accusare; (2) sicut in valde multis dissentire, idem est, atque pro stulto eum habere; quod ex eo apparere potest, quod nulla acrius gerantur bella (3) quam inter ejusdem religionis sectas, & ejusdem resp. factiones, ubi certamen est, vel de doctrinis, vel de prudentiâ politica. Ergo bella sæpenumero oriri necesse est, & quidem atrocissima. Neque enim unquam inter se leones aut inter se dracones qualia homines bella inter se gesserunt. Scribit Augustinus l. 12. de civitat. Dei cap. 22. Seneca Hippolyto, ubi paulo ante ætatem auream descripserat.*

Rupere fœdus impius lucri furor,

Et ira præceps: quaque succensas agit

Libido mentes. Venit imperii suis

Cruenta: factus prada majori minor,

Pro jure vires esse.

Invenit artes bellicas Mavors nocens,

Et mille formas mortis. Hinc terras cruor

Infecit omnes fuscus & rubuit mare.

*Tum scelera demto sine per cunctas domos
fere : nullum caruit exemplo nefas.*

Apud Silium l. 2. de bello Italico Fides loquitur;

*Vis colitur, jurisque locum sibi vindicat ensis,
Et probris cessu virtus : en aspice gentes!*

Nemo insons : pacem servant commercia culpa.

Et verissimum est, quod de populis in diversas civitates segregatis pronuntiavit Vellejus Paterculus l. 1. Hist. c. 12. *Eos inter vel bellum esse, vel belli preparationem, vel infidam pacem.* Jam dudum dixerat Plato l. de LL. *Quam plerisque pacem nominans, id esse nomen solum existimandum : reapse vero omnibus civitatibus adversus omnes bellum, nec indictum natura esse.* Idem clarissimè conspicitur, ubi civitas in anarchiam est dissoluta.

(1) Phædrus:

*Non semper ea sunt quæ videntur : decipit
Frons prima multos, rara mens intelligit
Quod interiore condidit cura angulo.*

(2) Hæc causa est itæ plerorumque infelicitèr fudentium, etiam magnorum Principum. v. omnino de Mauritio, Principe Austriaco, Ludovicus Aubertus *memoires pour servir à l'histoire de Hollande in ejus vita p. 202.* de Henrico M. Rege Gall. L'Espion du grand Seigneur ep. 50.

(3) H. Grotius l. 7. *histor. Belgic. ab initio observavit : multis experimentis comportum, vicinas religiones acriter dissidere.* Causas indagavit Joachim, Pastor. *histor. Polonia. plenior. libr. 6. in fine.*

XI. Migrant igitur homines ex naturali statu in societates. Societas est multitudo hominum, certâ ratione inter se ordinatorum, ad communitæ aliquod bonum assequendum. Cum verò Aristoteles IX. Eth. II. rectè doceat : *in omni societate, jus aliquod reperiri, & amicitiam & IV. Pol. II. societatem ad amicitiam pertinere.* Idemque d. l. IX. c. 8. *amicitiam aliam dicat esse ἐν ἰσότητι, aliam κατ' ὑπεροχήν,*
&

& simili ratione H. Grotius l. I. de jur. B. & P. c. I. §. 3. jus partiatum in rectorium & æquatorium Licet etiam societatem distinguere in æquatoriam, in quâ singuli socii eandem dignitatem ac potestatem habent: & rectoriam, ubi unus alteri subicitur. Hujus autem præcipuæ sunt species domus (sub qua societas conjugalis, paterna & herilis continentur) atque civitas. Licet enim domus figuram civitatis habeat, paterfamilias sit instar Principis, & domo suâ tanquam civitate utatur. Ut loquitur Philosophus III. Pol. 6. conf. D. Becmann. c. II. Medis. polit §. 3. qui eò progreditur, ut in Adami & Evæ consortio temp. fuisse arbitretur. Tamen revera domum à civitate differre, vel sola originis in utrisque diversitas ostendit. Nisi forsan familia tantæ sit potentia, vel per numerum suum, vel per alias opportunitates, ut bello subjici nequeat. Quemadmodum rectè docet Hobbesius Leviath. c. 20. Cujus rei manifestum habemus exemplum in Abrahamo, qui regnasse dicitur à Nicôlao Damasceno in excerptis Perresianis à Vales. editis, Rex vocatur à Justino, unctus DEI Psalm. CV. 15. Nam & fœdera pangebatur, bellum inferebat & propulsabat, trecentos octodecim armatos domo suâ educens; denique & divinum cultum ordinabat. v. Gen. XIV. 13. sequ. XVII, 23. XXI, 22. sequ. Cæterum πασῶν κυριασάτη ἢ πάσαις περιέχουσαι τὰς ἀλλὰς ἢ κοινωνία πολιτικὴ. Ut Aristoteles loquitur. I. Pol. 1. sive ut Cicero vertit I. Offic. Societatum omnium princeps est societas civilis. Quod in dubium quidem vocat Felden. in comm. ad d.l. Aristot. (1) sed verissimum est, si ad naturalem statum, ejus ὑπολιτισμῶν jam dedimus, respiciatur: nam in eo misera est vita, & nisi potestas publica foret, alter alterum vivum deglutiret. Ut est in Hebræorum proverbio. Cui consonat alterum apud Joannem Drusium in adag. Ebraic.

Ebraic. Dec. 6. adag. 1. *Aut societas, aut mors; & quæ differit Colotes apud Plutarchum, rectè contra hunc defensus à Petro Gassendo l. II. Ethic. p. 755. Theodoretus Orat. 7 de prudentia. conf. Grot. l. 1. 7. B. & P. 4. §. 4. in not. Contra civitas (2) bonos tuetur, (3) malos ipsorum bono edomat, & utrosque miscet. Quod Esaias significavit, quando c. XI, 6. dixit: *Habitabit lupus cum agno. Etc. LXV, 25. Lupus & agnus pascentur simul, leo & bos comedent simul paleas. Nec abludit illud Papinii Statii:**

---- Socioque timore

Manfuescunt; simul hirtus aper, simul urfa lupusque Cogitur. ----- Proinde bene dictum est ab eodem Aristotele I. Pol. 2. *Qui primus constituit civitatem, maximorum bonorum auctorem existisse.* Pertinent huc laudes Augusti apud Horatium l. IV. Carmin.

*Tutus bos etenim rura perambulat:
Nurit rura Ceres, almaque faustitas.*

Pacatum volitant per mare navita,

Culpari metuit fides.

Quis Parthum paveat? qui gelidum Scythen?

Quis Germania quos horrida parturit

Fœtus, incolumi Cesare! quis fera

Bellum curet Iberia!

Condit quisque diem collibus in suis,

Et vitem viduas ducit ad arbores:

Hinc ad vima redit latus. &c.

(1) Potest aliò quoque aspectu id verum esse; quoniam nulla est actio hominis externa, quæ non ad hanc societatem aut per se spectet, aut ex circumstantiis spectare possit, ut ait H. Grotius 2. de I. B. & P. c. 5. §. 22. Omnes alias societates societati civili subjectas videri, est apud Aristotelem IX. Eth. 11.

(2) Æschylus apud Grotium in excerptis:

ὄπρ' ἴδ' ἰσχύς συζυγῆσαι καὶ δίκην,

Πόση ξυνωρίς τῆς δὲ καρτερωτέρας;

Infamia quoties copulata est rebori,

Hac esse biga quid queat valentius?

(3) Nam ut rectè Augustinus epist. 7. *Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, quâ pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior, roboratur, conf. l. 19. de civitat. Dei c. 21.*

SECTIO SECUNDA.

DE NOMINE & DEFINITIONE CIVITATIS.

I. **O**Rdo dicendorum.

II. **O**CIVITATIS HOMONYMIA.

III. **S**YNONYMIA, res publica, quæ vox etiam ancipitis est significationis, item populus.

IV. **D**EFINITIO.

V. **D**IVISIO summa, in

civitates primi & secundi ordinis, sive regulares & irregulares.

VI. **D**ati civitates dubio caret. Eas gentium usus probavit, & instituta atque gubernata à Deo ipso met resp. Hebræorum,

§. I.

Civitatem, in cujus contemplatione tota sequens tractatio versatur, dupliciter considerare possumus. Et quidem uno modo naturaliter, ut ita loquar, in definitione, speciebus ejus, & partibus, secundum genera causarum. Alterò, quatenus malis, corruptionibus, morbis est obnoxia, ac adversus eadem prudenti ratione præmuniri, aut læsa restitui in integrum potest. Exigit autem methodus in *pædia* §. 16. præscripta, ut prior consideratio præmittatur, quoniam absque hac altera multùm ac sæpe impeditur.

II. **V**o.

II. Vocabulum civitatis non unius est significationis. *Prima* est latissima, quando Stoici id extendebant ad societatem humani generis, quam Arrianus l. 1. *Dissert.* 9. l. 2. D. 10. l. 3. D. 22. & 24. *μεγάλην πόλιν*, magnam mundi civitatem, ejus cives *πολίτας τῆ κόσμου* totius mundi cives, Seneca magnam mundi rempublicam dicebat. Cicero I. *Academ.* c. 5. *Hominem esse censebant quasi partem quandam universi generis humani, eumque esse conjunctum cum hominibus communi quadam societate.* Ut eum locum rectè emendavit Joannes Fredericus Gronovius. Adde Antoninum Imperator. lib. 2. *de Reb. suis* §. 16. lib. 3. §. 12. lib. 6. §. 44. lib. 12. §. 36. Tantum autem abest, hanc propriam civitatis esse notionem, ut potius societatem illam cura naturali statu stare posse supra ostensum sit. *Altera* est strictissima, ut urbis incolas notat. Cicero *Orat. pro Sextio*: *Tum conventicula hominum, quae postea civitates nuncupatae sunt: tum domicilia, quas urbes dicimus.* & l. IV. *Academ.* *Roma Urbs est, & eam civitas incolit.* Nonius Marcellus *inter urbem*, inquit, & *civitatem hoc interest.* *Urbs est aedificia. Civitas incola.* Servius ad illud II. *Aeneidos.* *Invadunt Urbem.* *Urbs muros significat. Civitas verò ejus habitatores.* Julius Cæsar 2. *de Bell. Gall.* circa exit. *Atuaticis* respondit: *se civitatem eorum conservaturum: si prius, quam aries murum attigisset, se dedidissent.* Ex quò locò intelligimus, civitates etiam dictas, quæ sub alicujus potestate fuerunt. Quemadmodum postea Romani juris Auctores usurparunt. V. l. 27. D. *de Reb. cred.* l. 6. §. 2. D. *de excusat. tutor.* & passim. Eoque pertinet, quod est in l. 16. *de Verb. Signific.* *Civitates* (h. e. municipia) *privatorum loco haberi.* conf. Aristot. III. *Pol.* 3. ubi Babylonem gentis potius quam civitatis circumscriptione contineri dicit.

dicat. *Tertia*, cum dicitur & pro loco & pro oppido. Ut auctor est Verrius Flaccus apud Gellium *lib. I 8. Noct. Attic. c. 7.* *μελωπολιτῆος* sc. continente pro contento posito. Quo referri potest, quod est apud Modestinum *l. 21. D. quib. mod. ususfr. amitt. Carthaginem aratrum passam civitatem esse desisse.* Ut propterea eum sine causâ reprehendat Bodinus *l. de rep. 6.* Quanquam dici quoque posset, nec in priore illo significato Carthaginem amplius mansisse civitatem, quia cives ejus distracti, & servi pronuntiati, testibus historicis Romanis. *Quarta* denique propria, ubi pro integro civilis societatis corpore, quod superiorem agnoscit neminem, ponitur, sive id in urbe unâ habitet; sive plura oppida, urbes, provincias, amplius dicam, gentes integras complectatur. Quâ notione iterum bifariam accipi docent quidam, vel materialiter tantum, ut loqui solemus, vel simul formaliter; ut summam imperii, sive regendi & parendi ordinem; in se contineat; sicut animal significat integram substantiam animatam. Verum prior illa notio veteribus, ut puto, ignorata commentum est Aristotelis Interpretum. Licet enim Aristoteles *l. Pol. 2.* civitatem definiat: *Societatem ex pluribus vicis perfectam, omniumque rerum copiâ affluentem, ortam quidem vivendi causâ, permanentem bene vivendi causa.* Tamen regendi atque parendi ordinem excludere eum voluisse, probabile non est; quandoquidem societatem perfectam & rectoriam definit. *Jam autem qua ex pluribus constant, & fiunt unum commune, sive ex conjunctis, sive ex distinctis: in cunctis conspicitur, quod imperat, & quod paret.* ut idem disserit *l. Pol. 3.* Quod verò Arniseus *l. Pol. 6.* & in *prolegom. relect. polu. n. 6.* alique, juris & imperii mentionem in finiendâ civitate prorsus ferre nolunt; * id rectè quidem rejicit D. Huberus *l. 1. fur. publ. univers. c. 8.*

§. 14. Verùm quando ipse rempublicam à civitate, velut animam à corpore, concedit differre, nescio annon in eundem errorem recidat. Est enim civitas similis homini; ecquis verò animam ab homine, velut à corpore, discerni diceret? Rectius remp. à civitate tanquam partem à toto distingui pronunciasset. Appositè Augustinus l. 13. de civit. Dei c. 24. *Homo non est corpus solum, vel anima sola, sed qui constat ex animo & corpore. Hoc quidem verum est, quod non totus homo sed pars melior anima hominis est: nec solus homo corpus, sed inferior hominis pars est. Sed cum utrumque est conjunctum, simul habet hominis nomen, quod tamen singuli non amittunt, etiam cum de singulis loquimur.* v. ipsum Huberum l. 2. juris publici universalis c. 1. §. 1. Certè non tantum Græci, sed & veteres bene Latini, voce *πῶλεως* aut civitatis totam compagem, sive universam hominum multitudinem sub communi imperio sociatam designant. Cicero 1. de rep. apud Nonium. *Omnis populus qui est talis, qualem exposui, civitas est: omnisque civitas est constitutio populi.* in Somnio Scipionis: *Cœtus hominum iure sociati, quæ civitates appellantur.* Idem l. 3. officiorum, *legibus in singulis civitatibus rempublicam contineri dicit: Cæsar l. l. de Bell. Gallic. Omnis civitas Helvetiorum in quatuor pagos divisa est.* l. VII. de B. G. de Biturigum Civitate: *Unâ die amplius XX. Urbes Biturigum incenduntur. Hoc idem fit in reliquis Civitatibus.* Ab eodem Ædui, Carnutes, Arverni, Nervii, Aquitani, ut civitates, quæ diffularum nationum nomina sunt, memorantur. Planè ut à Tacito Civitas Æduorum II. Ann. 61. Hermundurorum & Cimbrorum de morib. Germ. c. 37. & 41. Brigantum Agricol. c. 13. Justinianus §. 1. & §. 2. & §. 11. de jur. nat. gent. & civ. *Jus civile ex unaquaque civitate appellatur.* Augustinus epistolâ 5. *Res ergo communis res*
utrique

antique civitatis. Quid est autem civitas, nisi multitudo hominum in quoddam vinculum redacta concordia? Apud eos enim ita legitur: brevi multitudo diversa atque vaga concordia civitas facta erat. add. Bœcler. ad l. 1. H. Grot. c. 3. p. 228. seq. Hæc significatio est hujus loci.

* Ipse Arniszus 1. *Relect. Politic. c. 5. sect. 1. n. 3.* civitatem considerari posse dupliciter, in se, & sub formâ, asserit & quidem quatenus in se spectatur, designari per potentiam seu aptitudinem & respectum ad formam seu perfectionem, quam à republicâ expectet: quatenus sub formâ, jam aptitudinem abiisse in actum & consummatam esse per formam.

III. Atque hoc pleno significandi genere civitas etiam *republica* (quæ prima vocis hujus est notio) vocari consuevit, non tantum olim, sed & hodie ut plurimum. Eâque notione usi videntur, qui rempublicam per cœtum vel corpus definiverunt, præter meritum eam ob causam notati ab Arniszio 2. *relect. polit. c. 1. sect. 1.* & aliis. Apud Græcos etiam πολιτεία idem significavit interdum. V. Plutarchum *de trib. rerump. formis*. Quanquam (quæ secunda est significatio) frequentius utraque vox τὰξιν τῆς πόλεως, hoc est, ordinem parendi atque imperandi denotaverit. Sicut autem frequens est vocabulorum translatio à specie ad speciem, à specie ad genus, rursus à genere ad speciem, docente Aristotele *de art. poet. cap. 21.* ita idem quoque heic usu venit: Quandoquidem (quæ tertia est notio) non tantum πολιτείας sed & reip. vox populari civitatis imperio κατ' ἐξοχήν attribui consuevit. Sic Cicero 1. *de orator. Rempublica, quam vix tenemus, jam diu haberemus nullam.* Apud Tacitum est 1. *Ann. 3.* Quotusquisque reliquus, qui rempublicam vidisset? Julius Cæsar apud Suetonium c. 77. dixit: *remp. jam umbram tantum reip. habere.* Perinde ut hodie Italicum vulgus omnem, qui à pluribus

pluribus (sive hi pauci sive omnes sint) regitur, civitatis statum remp. appellat. Illa autem impropria, (eaque quarta) & tantum Romani juris auctoribus usitata est significatio, quando reipublicæ nomen ad civitates singulas, quæ sunt in Orbe Romano, aut certè ad earum regimen referebant. Hinc curatores reipublicæ, qui alibi curatores civitatis nuncupantur. v. l. 3 §. 1. & pen de admistr. rer. ad civit. pers. l. 38. §. 1. de reb. auctor. judic. possid. l. ult. eod. & similes. Adde l. 8. D. qui potior in pignor. l. sed etse 13. §. 1. de publican. l. 140. l. 211. de R. 7. ubi Jacob. Gothofr. tot. iii. C. de jure resp. l. 1, & 2. C. de deb. civit. l. 4. C. ex quibus caus. major. Quamquam in l. 26. §. 9. ex quibus caus. major. civitas & resp. opponantur; quia respública eminentiori significatu de Romanâ, civitas de municipio ibi dicitur. Porro impropria (eaque quinta) est significatio, quando vox resp. publicam tranquillitatem notat, ut in §. 3. 7. de publicis judiciis, nisi forte Justinianus Imperator hypothesein legis Julix, sub Augusto latae, (quo tempore in publicis actibus locutiones antiquæ, acsi respública adhuc staret, adhibebantur) secutus fuit. Denique maximè impropria (1) (eaque sexta) est notio in illo Plinii 8. epistol. 16. *Servis respública quadam & quasi civitas domus.* & l. 35. histor. natur. c. 2. *Asinius Pollio, primus Roma bibliothecam discando, ingenia hominum rempublicam fecit.* Cæterum civitas etiam populus appellatur. Hunc enim determinat Cicero apud Augustinum l. 2. de civitate Dei c. 21. *cœtum multitudinis, juris consensu & utilitatis communione sociatum.* Gellius l. 10. N. Attic. c. 20. *In populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines continentur.* Conf. l. 9. D. de justit. & jure §. 4. 7. de jure natur. & gent. Quamquam interdum apud Romanos plebem tantum denotarit, cum dicebant:

Senatus

Senatus Populusque Romanus. Aliter quoque accepit Apulejus in apologiâ, quando ait: *Quindecim liberos homines populum esse: totidem servos familiam: totidem vinctos ergastulum.* (2) Videtur enim turbam hominum temerè confluentium significasse, de qua Jctus in l. 13. §. 3. *de vi bonor. raptor.* Idem Romani civitatem quoque patriam nuncupabant, intuitu juris hereditarii. Hac notione Cicero II. de LL. patriam dicit, *in quâ reipublica nomen & universa civitatis est.* Idem contra Rullum II. *Roma communis patria nostra est.* conf. Modestinus l. 33. *D. ad municipalem.* Eadem utitur crebrò Anonymus Ravennas, seculi VII. scriptor, nuper à Placido Porcherone vulgatus, ut l. 4. *Geograph.* §. 23. *patria Frigonum, patria Danorum* §. 24. *patria Francorum, patria Saxonum* §. 26. *patria Suevorum, qua & Alemannorum patria.* Græcis civitas interdum dicebatur Κοινόν. Ita apud Halicarnass. est libro tertio bis Κοινόν τῶν Λατινῶν & l. 8. Κοινόν τῶν Ουολέσκων. Ut pluribus probat Heraldus in *Salmas. observat. ad Jus Roman. & Attic.* l. 6. cap. 4. Quanquam iisdem etiam notarit provinciam, ut in l. 6. §. 2. *de excusat. tutor.* Κοινόν τῆς Ἀσίας. l. 37. *de judic. lib. 5.* §. 1. *ad L. ful de vi public.* Κοινόν τῶν Θεσσαλῶν lib. 1. *D. de appellat.* Κοινόν τῶν Θερσίων. apud Ciceronemi *Commune Cretensium, Commune Sicilia.* Hodie civitates magnitudine reliquis supergressæ Imperia insigniuntur, ut Imperium Romano-Germanicum, Turcicum, Moscoviticum, Fessa-Maroccanum, Magni Mogolis, Sinicum. (3) Quâ in re solus usus dominatur.

(1) Adde de iudicâ Republicâ Babinense sub Augusto Rege Poloniæ Hartknoch, l. 1. *de Polon. c. 2. p. 92. sequ.*

(2) Quò haut dubiè Bartolus & alii Jcti respexerunt, dicentes, populum è decem hominibus colligi. Quanquam Bartolum eo nomine notaverit Alciatus,

E

(3) Regi

(.) Regi Franciæ Imperator Turcicus & Fessa-Marcianus Imperatoris titulum tribuunt, eundemque ei Galli quidam vindicant V. Limnæus *Notis. Franc. l. 2. c. 1.* qui ibidem observat unum aut alterum Castellæ Regum Imperat. Hispaniæ vocari voluisse. Sed usus in reliqua Europa nondum assurrexit. Notandum autem Heraldum in Dania jam olim se Cæsarem appellavisse in saxo Jutico non longè ab Urbe Vedilâ, apud Steph. Stephan. *in not. ad Saxom. p. 204.* & initio seculi hujus Jacobum M. Britanniæ Regem affectasse majorem Regibus dignitatem, dum in Edicto *Imperialem coronam* ad se devolutam, & se pro *Imperiali potentia* statuere, scripsit, nec non nummum argenteum eudi curavit, cum hac inscriptione: JACOBUS PRIMUS BRIT. CÆ. AUG. HÆ. CÆSARUM. &c. Ut didici ex literis MSS. Lingelshemii ad Michaëlem Læfenium 15. Novembr. 1604.

IV. Civitas ab H. Grotio l. 1. de *J. B. & P. c. 1. §. 14.* definitur, *cœtus perfectus liberorum hominum, juris fruendi & communis utilitatis causâ sociatus.* Quæ definitio convenit cum illâ, quam ex Aristotele & Cicerone paulò ante attulimus. Nobis accuratissimè finiri videtur: societas sive communitas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, & potestate instructa, quæ singulorum viribus ad vitam securam & beatam uti possit. Huberus definit l. 1. J. P. univers. c. 8. §. 1. & sequ. *cœtum perfectum familiarum, juris fruendi vitæque sibi sufficiens gratiâ sub eodem summo imperio sociatum.* De quâ definitione ex illis, quæ sequentur, judicari poterit. conf. Hobbes. *de cive c. 5. §. 9.* Pufendorf. l. 7. de *jur. nat. & Gent. c. 2. §. 13.*

V. Omnino heic notandum; civitatis vocabulum ex eorum esse numero, quæ Aristoteli *πολιτεία* & *πόλις* dicuntur. v. Arnisæus l. 2. *Relect. polit. c. 1. sect. 5. n. 11. sequ.* Quæ autem sunt hujusmodi, unâ in omnes species valente definitione nequeunt explicari. Optimè Aristoteles III. *Pol. 1. Nemini*, inquit, *obscurum*

Obscurum esse debet, quibus in rebus subjecta specie differunt, & eorum aliud est primum, aliud secundum, aliud deinceps subsequens, earum rerum aut nihil prorsus esse commune, quâ ratione sint tales, aut perquam tenuiter & angustè. Quare methodò est utendum, quam in ejusmodi rebus Aristoteles dictò loco præscribit, & observare solet: ut perfectissimi nimirum generis naturâ ob oculos positâ, quantum imperfectiores species inde recedant, quidque iis desit, spectemus. Eam ob rem civitatis proposita ante definitio *κρείων* sive *πρώτος* pertinet ad illas, quas citato loco Aristoteles *ὀρθέας*, hoc est, *prima classis sive ordinis*, D. Pufendorfus l. 7. de jur. Nat. & Gent. c. 5. regulares vocant, & distinguunt ab *ὐθέας*, hoc est, *secundi ordinis sive irregularibus civitatibus*. Ubi observandum, secundi ordinis seu irregularium civitatum nomine non semper vitium aut labem reip. sed diversitatem à regularibus indicari, flexâ imprimis contemplatione ad ingenia hominum è statu naturali exeuntium. Exemplis res fiet illustrior. Finis in civitatum institutione haut dubiè à principio fuit vita secunda ac beata. At postea usu venit, ut civitates quædam ad latam dominationem animum converterent, aut alium sibi scopum proponerent. Porro omnes fatentur, summas potestates simul in eorum, qui reguntur utilitatem institutas. Sed deinceps diversis è causis enatæ sunt heriles respublicas. Amplius, summam potestatem pactis transferri naturale jus requirit. Tamen vi solâ subigi populos humanæ aviditatis vitio subinde factum experimur. Denique summum rerum omnium arbitrium uni sive personæ sive cœtui conferri, ad tollendas naturalis status cruditates, multum utique interfuit. Planè ut Alinius Gallus apud Tacitum I. Annal. 12. *Unum esse reipublicæ corpus, atque unius* (vel hominis vel concilii)

animo regendum. Verùm secutis temporibus systemata, quæ vocant, mixtæ, clientelares, feudales, aut aliæ hujus generis resp. exortæ sunt. Cæterum partitio hæc civitatum, uti summa est, ita usum insignem præbet ad multa dubia expedienda. Ut suo loco docebitur. Primùm autem de regularibus civitatibus agemus, cæteras verò, quatenus nihil commune cum illis habent, tantisper seponemus.

VI. Disquirendum nunc esset ex præscripto methodi nostræ, an dentur civitates? si unquam hac de re fuisset dubitatum. Jam verò non solum plerisque populis (1) ab omni retrò memoriâ hoc institutum placuit; quo aspectu *regna* (hoc est, civitates, specie pro genere positâ) *jure Gentium condita* dixit Hermogenianus in *l. 5. D. just. & jur. conf. l. 64. D. de condict. indebit.* Sed & ipse Deus, quâ est immensâ benignitate in mortales, (2) ut exemplum, quod imitarentur, haberent, Remp. Hebræorum à fundamentis extruxit, eandem optimis legibus formavit, & cætera omnia suis auspiciis peragenda curavit. Quod reip. genus *θεοκρατίας* scite Josephus *l. 2. contra Appionem* nuncupavit. v. Siracid. XVII, 15. 16. plur. Bofius *introducet. in notit. rerump. cap. 30. §. 51. sequ.* H. Conring. *libr. de rep. Hebræorum.* Præter hanc autem gentem nulli unquam ea felicitas obtigit. Dæmones tamen, cum adhuc pro Diis colerentur, simile quid non semel *κακοζηλία* quadam moliti sunt. Vide quæ de Cyrenensium rep. in Ægypto, de Heraclæâ Ponticâ, (3) nec non de Mexicanorum rep. in Americâ ex aliis consignavit Magnus Conringius *in animadv. ad Machiav. Princ. c. 6.*

(1) Strabo l. 16. Geograph. p. 524. Κοινόν ἐστὶ τῆτο καὶ τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς βαρβάροις. Πολιτικοὶ γὰρ ὄντες ἀπὸ θεοσάματ' κοινῆ ζῶσιν. *Commune hoc Græcis est & Barbaris, ut suâ sponte civiles communi præcepto atque institutio*

stituto vivant. Equidem supra *sect. 1. §. 1.* adduximus exempla populorum, imperii aut legis expertium. Enimvero quædam eorum cum comparatione exaudienda sunt, ut non excludant omnem societatem civilem, sed talem civitatem describant, quæ melius constitutis comparata dissociabilis videatur. Quædam regio imperio opponuntur, neque omnem profus ordinem socialem & civilem, sed illum, quo uni paretur, negant, ut observavit Bœclerus *ad l. 1. H. Grotii de l. B. & P. c. 4. p. 269.*

(2) Certe hæc civitas sal fuit gentium. Ex ejus philosophiâ sapientiam hauserunt Pythagoras & ejus discipuli. Ex ejusdem legibus antiquissimæ leges Atticæ, unde & Romanæ postea desumptæ, originem duxerunt. v. H. Grotium *l. 1. de Ver. Rel. Christ. §. 15.* Mosis leges etiam Strabæ commendat, & verè Josephus altero adversus Appionem: *Οἱμαί ἔστωσι φανερόν, ὅτι καὶ πρὸς εὐσεβείαν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἐν τοῖς πόνοις καρτερίαν, καὶ θανάτου περιφρόνησιν, ἀεὶ καὶ κειμένως ἐχομένη τὰς νόμους.* Puto evidens fore ad pietatem, præterea ad justitiam, & ad tolerantiam laborum, mortisque consentum, optimè factas nos habere leges.

(3) Meretur etiam legi de eadem re Georg. Hornius *Dissert. historico politicâ 32.* Adde de ductu Mosis Cretensis Socratem *l. 6. histor. Eccles.*

SECTIO TERTIA.

DE ORIGINE ET GENERATIONE CIVITATUM.

I. Ante omnia cujusque rei origo consideranda.

II. Ad hanc pertinet *primò CAUSA IMPULSIVA*, sive *πρωκαταρτική*. De qua Aristotelis, ab ipsamet natura civitates institutas asserentis, recitatur & rejicitur sententia.

III. Alii violentiam, vel in-

firmitatem, vel metum inter causas allegant. Sed apertius traditur, principem causam esse considerationem malorum naturalem statum comitantium.

IV. Non tamen excluduntur occasiones, aut causæ secundariæ aliæ.

V. Unde inferitur, in statu innocentia

nocentia civitates futuras non fuisse.

VI. Et quale regnum Saturni fuerit, traditur proximioris digressione.

VII. Deinde GRADUS sive PROCESSUS in structura civitatum per *passa*;

quorum primum est, singulorum cum singulis.

IIIX. Alterum, de transferenda summa potestate.

IX. Ex quorum pastorum junctura demum resultat civitas. Quod illustratur ex Aristotele.

§. I.

Juvat nunc paulô diligentius rimari, quæ origo, quod primordium sit civitatum. Hoc enim conexum est quæstioni, an res sit, & si quis res, ut à principio oriuntur ac nascuntur, inspexerit, hoc modo rei veritatem optimè perspexerit. Ut auctor est Aristoteles I. Pol. 2. Ad originem pertinet, quô tempore primum homines in civiles cœtus migrare coeperint, quid in eos impulerit eosdem & adhuc impellat, nec non quibus eò gradibus procedant, donec ad perfectionem, hoc est, maturitatem suam perveniant. Ante diluvium non fuisse civitates, sunt qui putant. Georgius Cedrenus in *compend. historic.* scribit: *ἡ τῆ κατακλυσμῆ ἕτε ἔθνος ἦν, ἕτε βασιλεία.* At verius videtur, ad genus humanum propagandum tunc æquè suffecisse mille quingentos annos, ac postea quater mille. Cui consequens, civitatum instituto id carere nequivisse, præsertim cum mala, quæ homines in civiles cœtus coegerunt, tum quoque non deessent. v. Augustinus l. 1 §. de civitat. Dei c. 8.

II. De causâ impulsivâ sive *περκαταρτικῆ* diversæ sunt Politicorum sententiæ. Aristotelis hæc est I. Pol. 1. & 2. & I. Eth. Nicom. 7. & 9. quæ plerosque Interpretum in assensum traxit: cum homo naturâ animal sociale sit, eadem natura dictante ad civitatem ineundam ferri. Consentit Cicero; perinde enim, ut ille, civitatum incunabula in domo quæ-

rit,

rit, causarumque seriem hanc texit primò de officiis: *Cum sit hoc naturâ commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in conjugio est, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia. Id autem principium urbis & quasi seminarium. Sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum sobrinarumque: qui cum una domo jam capi non possunt, in alias domos, tanquam in colonias, exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus & plures propinqui. Quae propagatio & soboles origo est rerump. Conf. Thom. Smithus l. 1. d. Angl. c. 12. 13. 14. Frieder. Hornius l. 1. Pol. Archit. c. 4. §. 6. Ger. Joann. Vossius de philosoph. c. 19. §. 18. Verum enim vero, etsi libenter demus, civiles societates non esse contra naturam; imò ut instituantur, contemplatu naturalis status suadere rectam rationem: tamen huic consequens non est, civitates ab ipsiusmet naturæ instituto provenisse. V. pl. Contring. de prud. civ. c. 6. & in Dissert. de civit. nov. §. 17. & 18. Pufendorf. l. 7. de jur. nat. & Gent. c. 1. ab init. qui argumenta Aristotelea refellunt.*

III. E contrario violentiam allegant, è Philosophis Plato, inter Jctos Baldus ad l. 5. D. de just. & jur. conf. Vasquium in prefat. controuv. illustr. n. 105. Bodin. 1. de rep. 6. 2. de rep. 6. & passim, è Poetis Lucretius, cujus hi sunt versus:

*Amplius ex irâ quod enim se quisque volebat
Ulcisci, quam nunc concessum est legibus aequis,
Iccirco est homines pertasum vi colere avum.*

Rerum suarum custodiam Cicero II. officior. Hanc, inquit, ob causam maxime ut sua tenerentur, respública civitatesque constituta sunt. Nam etsi duce naturâ congregabantur homines: tamen spe custodia rerum suarum urbium presidia querebant. Infirmi-
tatem familiarum segregum H. Grotius prolegom. de jure B. &

P. §. 19. & l. 1. c. 4. §. 7. Metum Hobbesius *de cive* c. 1. Houtuyn. *in polit. gener.* §. 15. Quæ opiniones, etsi verbis discrepent, re fere conveniunt: nam vis non minus quàm experimentum infirmitatis metum generant; & injuriæ, quæ nocendi causa de industriâ inferuntur, sæpe à metu proficisci solent. v. supra *sect.* 1. Est autem metus, secundum Aristotelem III. Nicomach. 9. Προδοκία τῆ κακῆ, *expectatio mali.* Quare causas illas conjungimus, & considerationem malorum, quæ naturalem statum comitantur, ac nullâ aliâ ratione, quam junctis invicem viribus mutuoque implicitâ salute, propulsari possunt, in civiles cœtus coegisse homines asserimus. Τα κακὰ ᾗ συνάγει τῆς ἀνθρώπων. *Mala enim homines conciliant, ut proverbio jactatum memorat Aristoteles I. Rhetor. 6. prudenter subjiciens: ὅταν ἢ ταυτὸ βλαβερὸν ἀμφοῖν. Cum sc. idem utrisque damnosum est.* & V. Polit §. ait: *communis metus etiam inimicissimos colligit.* Eleganter hanc in rem H. Grotius *in Christo patiente.*

*Postquam ira belli mater atque auri fames
Artes nocendi reperit, & placidos suo
Prestare poterat nulla securos quies,
Infirma per se vita communi metu
In fœdus homines traxit, alternam docens
Opem pacisci: mœnia amplecti domos
Capere: majus inde præsidium bonis
Subiere leges: pœna respondet sua
Æquata culpa: redit ad auctorem malum:
Justicia ab ipso crimine exemplum petit,
Damno rapinas ulta, eadem sanguine,
Ut facere metuat quisque, quod metuit pati.*

Et hanc genuinam principemque esse causam, non tantum experientia rerum magistra docet, sed & ratio confirmat. Etenim credibile non est, citra eam

eam homines, naturaliter ad omne dominium refractarios, (1) libertatis jacturam facere aut alterius imperium subire voluisse, acerbum sæpe & molestum. Eadem experientia confirmat, (2) hac causâ non rarò contineri civitates. Horatius 2. satyr. 7.

Tolle periculum,

Jam vaga profiliet frenis natura remotis.

(1) *Omnes homines naturâ libertati studere, & conditionem servitutis odisse, scribit Cæsar l. 3. de Bello Gall.*

(2) Æschylus Ditis:

Τῆς γὰρ δέδοικώς μηδὲν ἐνδίκῃ βροτῶν;

Nam fas quis hominum servat amoto metu?

IV. Neque tamen occasiones alias heic excludimus, quippe quas cum causâ *δεσποταρχικῆ* concurrere nihil vetat. Sic exempla testantur, ex latrociniiis aliquando regna evasisse. *Hoc malum* (ait Augustinus l. 14. *De civit. Dei* c. 4. loquutus de latronibus) *si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, civitates occupet, populos subjuget, evidentius nomen regni assumit.* De Bardyli (ita legendum in Cicerone l. 2. *de offic. pro Bargulo*) Illyrio latrone memoria fuit apud Theopompum. v. Vales. *ad excerpt. Diodori Peiresiana* p. 121. De Materno vide Herodian. l. 1. *Hist.* c. 10. De Athenione, principe latronum, in agro Matertinorum grassante. v. Dionem *in dict. Exc.* p. 636. De latrone quodam sub imperio Parthorum Josephum l. 18. *origin.* c. 12. De Mahumete passim historici testantur, de Cangio, Tatarici imperii auctore, Haython p. 3. *Hist. oriental.* (1) conf. H. Grotium l. 3. *de jur. B. & P.* c. 3. §. 3. Sic & antiquissimis temporibus ex patribus familiarum paulatim factos Reges, tradit Plato *in Politico.* Atque hoc conspicitur profectò in (2) Phœniciâ, Græciâ, Italiâ, Galliâ, Germaniâ, Britannîâ, quæ quon-

dam in minutissima regna aut respublicas scissæ fuerunt, donec segreges familiæ paulatim in majora corpora evaluerunt. (3) Neque verò dicas hinc intelligi, civitatum originem à naturâ esse. Etenim quò minus domesticæ illæ societates disrumperentur, consideratio malorum, quæ à segregibus familiis impendebant, haut dubiè principalis causa fuit. Inter secundarias etiam causas admittimus appetitum societatis, de quo ante. Eodem referimus philosophiam, de qua Cicero V. Tusculan. *Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem vita convocasti!* & eloquentiam, de qua Crassus, contradicentem habens Sævolam, apud eundem Ciceronem I. *de oratore*. necnon rerum indigentiam, quam pro principe causâ mendosè nonnulli venditarunt.

(1) Adde rempublicam Cosaccorum, antequam hi à Polonis ad humilioris obsequii patientiam reducti sunt. v. Joachim Pastor. *l. 1. histor. Polon. plenior. p. 15. sequ.*

(2) Strabo *l. 16. Geograph. p. 519.* Τὸ παλαιὸν μὲν ἂν οἱ Ἀραβῖοι καθ' αὐτὴς ἐβασιλεύοντα ᾤδα πησίως, ὡσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἐκάσῃ πόλει τῶν Φοινικίδων. *Olim Arabii per sese Reges habebant, ut cætera Phœnicum civitates.* Quod satis etiam confirmant sacræ literæ *Genes. XIV, 1. Josua XII, 7. sequ. Iudic. I, 7.* Medos tota illa continente per vicos suis quemquo legibus, sive moribus liberos egisse, ac frequenter se mutuo deprædatos, scribit Herodotus *l. 1. histor.* In America, excepto regno Mexicano & Peruano, idemprehenderunt Hispani, v. Hieronym. Benzo *histor. novi orbis, Acosta, & alii.*

(3) Hæc objectio est Equitis Templii libello, cui titulus: *recherche du gouvernement*, unam hæc civitatum originem asserens.

V. In transcurso colligi ex dictis potest, civitates in statu innocentiae exituras non fuisse. Desuissent enim in eo mala naturalis status omnia, ut adeo, cum nihil contra morem cuperem homines, nihil per me-

tum vetari debuerint. Quemadmodum de vetustissimis mortalium iudicat ipse Tacitus *V. Ann. 26.* Accedit, homines in familias segregatos satis feliciter vivere potuisse. Quod de singulis patribusfam. nondum multiplicato genere humano, etiam post lapsum, historiæ sacræ monumenta docent. Indigentia verò, si quæ fuisset, succurrere per fœderationes licuisset, quarum nunc nexus nihil veri nihilque solidi habent. D. Becmannum *c. 11. Med. polit. §. 5.* ab hac sententiâ dissentire mirum est, præsertim cum 6. 2. docuerit, causam instituendarum civitatum fuisse, ut homines securè viverent, nec justam inter se timendi causam haberent.

VI. Simul hinc intelligitur, quale regnum Saturni fuerit, sub quo primos mortales auream ætatem egisse, magno consensu fabulosa prodidit antiquitas, famâ ad Indos & Sinas usque, ut Martinus Martinus *D. 1. Atlant. Sinici l. 1.* testatur, propagatâ. Id enim ex Adæ historiâ derivatum esse, non temerè conjectarunt Ger. Joannes Vossius *l. 1. theol. Gentil. c. 18.* Lambert. Barlæus *in Hesiodi Theogn. p. 11,* Joannes Hoornbeck *de convers. Indor. l. 2. c. 4. in fine* & alii. Solebant veteres illi συντέχοντα τοῖς πηγυμασι ὀνόματα, ut Philo libro de vita Mosis secundo loquitur, adhibere. Quid autem est Saturnus (quem in Occidente cultum fuisse, auctor est Cicero) quam Sator noster? quam ob causam forte antiquissimi nobilissimarum familiarum Reges Saturni nominati sunt, ut in æquivocis docet Xenophon. Cur Latialis dictus? nisi quia præ pudore aut metu ad Dei citantis & crimen exprobrantis vocem Adam latebras quæsit. Græci Κρόνον quasi Χρόνον appellavere; quippe temporis principium, & in quo gens humana summa terminat ordinem. Phœnices Ἰλ vocabant, quod Philo Biblius Sanchuniatonis interpret testatur:

IANUS autem apud eosdem limum significabat, ut Ennius ex Phœnicum colonia oriundus nos docet. Nec dubitandum, quin Moloch, de quo *Levitic. XX, 2. XXIX, 21. 1. Reg. XI, 5. 2. Reg. XXIII, 10. 13.* Saturnus fuerit: nam & stella ejus nunc eo nomine venit apud Hebræos: Nimirum quod è septem sideribus, quæ mortales reguntur, altissimo orbe & præcipuâ potentâ stella Saturni feratur, ut ait Tacitus 5. hist. 4. Atqui mot apud Phœnicum populos limum si-ve rerum omnium seminium hotavit, teste Sanchuniatone. Quod iterum mirè congruit Adæ nomini. Sed veniamus ad gesta utriusque & contendamus invicem. Homines sub Saturno ætatem vixerunt auream, quam præ ceteris Plato in politico ita describit, ut non obscure abumbret vitam à primis parentibus in paradiso ætam, in summâ rerum abundantur nefas nescientem. Saturnus devoravit liberos: Adam comestô malose ac posteros suos orci faucibus objecit. Saturnus à Jove (quæ vox ab Hebræorum Jah vel Jehovah descendit, unde Jáw Græcorum, & Jóbac Carthaginensium, & Germanorum Gott) victus & in tartara coniectus dicitur: Adam Deus ex felicissimo paradisi incolatu in laboriosam & duriorrem vitam transtulit, aditu Paradisi horribili custodiâ obsepto. Saturnus Xisuthro, hoc est, Noæ prædixit diluvium, v. H. Grotium l. I. de Ver. Rel. Christ. §. 16. num. 50. in not. Adam Noæ, si fides habenda Josepho 1. origin. 3. Sub Ada agri cœperunt coli, ædificari urbes: Idem Saturno tribunt Gentiles: perinde atque illud, ævo ejus communia & indivisa omnia, velut unum cunctis patrimonium, fuisse, quod in Adam quadrat hæctenus, velut rerum omnium ex dono Dei dominum, quod & Lactantio l. 5. D. 7. c. 5. notatum est. Mitto plura alia, quæ longum foret exequi. Nam ex his puto constare, quàm parum appositè narra-

narra-

narrationes de Saturno à Samuele Bocharto l. I. *Geograph. sacr. c. I.* & aliis ad Noam referantur: quem sub Baccho sive *Ἰάκχῳ* Græcorum latitare, tam multa evincunt, ut vix sit dubitandi locus. Nomen ipsum non abludit, quam vicina enim sunt Bacchus, *Ἰάκχῳ* & Noachus? Saturni Liberum dixerunt, quia Noa solus cum uxore & liberis diluvii perniciem evasit. Vini inventorem & patrum ebrietatis apensâ hederâ insigniebant Bacchum: Et Noachus memoratur primus, qui vites sevit, & vim vini primus in se expertus est. Ex quâ historiâ etiam est, quod in honorem Bachi pudenda virilia culta, auctor est Augustinus l. 7. *de civit. Dei c. 21.* Bacchum primum instituisse boves jungere sub jugum, & primum sementem fecisse, auctor est Diodorus Siculus; idem sacræ literæ testantur de Noacho. Sed nec causâ quicquam excogitari potest, quamobrem Bacchum (quod vix ulli Deorum contigit) * tam diversis nominibus celebraverint antiqui, nisi quia Noa, velut humani generis instaurator, haud dubiè apud plerasque diversæ linguæ gentes in summâ celebritate fuit. Fateor, in Saturni pariter ac Bacchi historiis multa involucris tecta, multa fabulis inquinata reperiri. Verum aliter fieri non poterat, in tanta temporum longinquitate & obscurâ rerum præteritarum memoria, quæ nullis literarum monumentis continebatur, ac proinde occasionem dabat, præsertim Poëtis, ut fingerent sibi & narrarent aliis suavia somnia. *Et tamen vera sunt*, inquit Lactantius de falsa religione c. 11, *quæ loquuntur Poëtæ, sed obtentu aliquo specieve velata, & sic veritatem mendaciò involverunt, ut veritas ipsa persuasioni publicæ nihil derogaret. Sed redeamus in viam.*

* Hinc Bacchum *πολυώνυμον* vocat Sophocles *Antigonâ*, dictus enim *Λυκός*, Eujus, Dionysius, Dithyrambus &c,

&c. πολὺν μὲν & dicitur Euripidi *Ione* v. & Ausonii epist. 29. Latinum pariter & Græcum.

VII. His igitur ex causis homines in civiles cœtus descendunt. Quibus autem gradibus procedant, usque donec perfecta existat civitas, hac ratione intelligitur. Civitas est societas, ut supra diximus. Societas ut fiat, pacta debent intercedere. Horum formulæ non difficulter possunt cognosci, si paullum nos extra civitatem sive in naturali statu positos, aut in eo patresfamilias ἀνυπερθύνας sive sui juris seorsum egisse, saltem animò concipiamus. Nimirum ita necesse est, primum singulos cum singulis, aut patresfamilias illos invicem pacisci de cohabitatione, & mutuâ conjunctione cùm voluntatum tum virium. Ejus vis est, ut paciscentes fiant una quasi persona, seu unum corpus, sive ut Cicero 1. de LL. loquitur, *unus fiat ex pluribus*, & pro Catilina: *ut omnes unum & idem sentiant*, conf. *Esr.* III, 1. *Nehem.* VII, 66. *IIx.* 1. Bene Seneca ep. 102. *Quaedam*, inquit, *continua sunt corpora, ut homo: Quaedam composita, ut navis, domus, omnia denique, quorum diverse partes juncturâ quadam in unum sunt coactæ: quedam ex distantibus, quorum adhuc membra separata sunt, tanquam exercitus, populus, senatus. Illi enim, per quos ista corpora efficiuntur, jure aut officio coherent, naturâ deducti aut singuli sunt.* conf. l. 30. *D. de usurpat. & usucap.* Hoc primum pactum est.

IIx. Enimverò fœtus hic, (1) rudis adhuc & informis, indigesta moles futura erat, (nam & fœdera, quibus parum solidi inesse solet, habent primum pactum. v. 1. *Reg. XXIII, 4. sequ.*) nisi pactum accederet alterum de imperio, seu vi interioris continente, pacti superioris vindice. *Imperare namque & parere non tantum ex rebus necessariis sed & utilibus est.* Ut loquitur Aristotel. I. *Pol.* 3. addens:

nam

nam quæ ex pluribus constant, & sunt aliquod commune, siue ex conjunctis, siue ex distinctis, in cunctis conspicitur quod imperat & quod parat. Neque enim solis pactis tanta inest efficacia, ut homines coerceant. Quod idem III. Pol. c. 6. eleganter docet his verbis: *Lex pactum est, ut docet Lycophron Sophistes, quæ sponsor est rerum inter ipsos justarum, non tamen tantarum virium, ut valeat cives bonos & justos efficere.* In hoc pacto, (2) quod plerumque magis illustre & conspicuum est quam prius illud, præcedit consultatio & decretum de forma regiminis, sequitur translatio voluntatum & virium in unum siue hominem, siue cœtum. v. 1. *Sam. X, 24. XI, 14. 2. Sam. V, 1. & sequ. 1. Chron. XI, 3. XXIX, 1.* Adde Legem Regiam Romanorum. Accedit interdum jurisjurandi religio (homagium vocant.) (3) Quod in Orientali Romanorum imperio receptum, teste Paulo Diacono *Hist. Miscell. l. 23. ad A. 778.* deinde apud Francos. v. *Lehm. l. 2. Chron. Spir. cap. 18.* totâ nunc Europâ servatur. Aliquando certi summo imperanti limites præscribuntur, & quidem pactis, quæ multi leges fundamentales vocant, sed valdè improprie. ut suo loco reddemus. Cæterum non pauci sunt inter juniores, qui pactum hocce secundum profus negant, aut cum primò commiscent. Quorum sententias expendi *Dissertatione de modis constituendi civitates sect. 2.*

(1) De Hollandis H. Grotius l. 2. *Annal. Belg. ad A. 1572. Incondito adhuc corpori primam reipublica speciem indidere Hollandi nobiles aliquot & præcipuarum urbium legati.*

(2) Quamobrem historici pacti hujus mentionem ut plurimum omittant, causas erudite indagavit. A. libelli Anglicani *de imperio siue gubernatione civili cap. 7. §. 6. & sequ.*

[3] Jam

(3) Jam apud Athenienses Ephebi anno ætatis XX, cum in civitatem reciperentur, jurabant, ut testatur Pollux *libr. 8.* & formula jurisjurandi est apud Stobæum *tit. 41.*

IX. Hæc pacta sunt, ex quibus demum fit & conflatur civitas. Quadrat huc optimè dissertatio Aristotelis III. *Pol. 6.* licet alio scopo ab ipso proposita. *Hæc ita se habere, inquit, perspicuum est: Nam si vel in unum loca quis conducat, ut mœnibus inter se tangant urbes Megarensium & Corinthiorum: non tamen una erit civitas; ne quidem si connubium altera alteri dederit, quod tamen est unum ex iis, quæ propriè civitatibus sunt communia. Similiter verò ne quidem si disjuncti habitent, non tamen adeo longè, ut non possent communicare, sed leges sint iis, ne in permutationibus injuriâ se invicem afficiant. Ut si hic quidem sit faber, ille vero agricola, ille verò sutor, ille verò aliud quid ejus generis, & multitudo sit decem millium, neque alterius rei sit inter eos communiaatio quàm talium, ut commercii & mutui auxilii: nec sic quidem esset civitas. Quid ita? non quidem quia societas seu communicatio non sit vicina; si namque & in eandem se conferrent sedem, qui ita communicant inter se, tamen singuli propriâ domo tanquam civitate uterentur, & sibi ipsis, veluti si socii bellorum essent, auxilium ferrent solum adversus injurias inferentes: ne sic quidem diligenter intuentibus videntur esse civitas; siquidem eodem pacto versarentur inter se postquam consensent, ac faciebant cum seorsim vivebant.* Ex dictis etiam sequitur, quemadmodum gens à civitate distinguatur. Illa enim non pactis sed origine sive sanguinis & morum vinculo connecti solent, & in unâ gente plures esse civitates possunt: ut liquet exemplo veterum Germanorum & Slavorum, hodie Tatarorum. Verum age causas civitatis constitutæ, sive quatenus jam ipsa
agens

agens est, contemplerur. Rectè enim Aristoteles VII. Pol. 8. dixit: Κατὰ τὰς ἐργασίας συνεσάναι πόλιν, per operationem coagmentatam esse civitatem.

SECTIO QUARTA.

DE FINE seu SCOPO CIVITATUM.

- I. FINIS est vivere, & utilitates commoditatesque vitæ parare.
 II. Justitia fieri.
 III. Beate vivere.
 IV. Unde civitas à cœtu latronum distinguitur.

§. I.

Cum omnem civitatem communitatem quandam videamus esse, omnemque communitatem boni aliquid causâ constitutam (ejus enim quod videtur bonum esse gratia omnes agunt omnia) perspicuum est, omnes bonum quoddam propositum habere. Verba sunt Aristotelis, quibus politicum opus auspicatur. Rectè autem definit idem I. Pol. c. 2. & I. III. cap. 4. & 6. finem civitatis esse duplicem τὸ ζῆν, καὶ τὸ εὖ ζῆν, vivere, & bene vivere. Et quidem quòd vitæ conservandæ causâ homines in civiles cœtus coierint, probat experientia. Perspicuum enim est, ait d. I. III. c. 4. tolerare multos homines multas erumnas propter vivendi desiderium, tanquam sit in ipsâ vitâ prosperitas quadam & dulcedo naturalis. Quod illustrat Cicero l. 5. de finibus. Maxime autem in hoc quidem genere vis est perspicua naturæ, cum & mendicitatem multi perpetiantur ut vivant, & angantur appropinquatione mortis confecti homines senectute, & ea perferant quæ Philoctetam videmus in fabulis: qui cum cruciaretur non ferendis doloribus, propagabat tamen vitam aucupio sagittarum. Cum verò humana vita multis adju-

F

mentis

mentis ac subsidiis opus habeat, rectè Aristoteles
 IX. Eth. 11. conf. c. 5. & III. Pol. 6. pronuntiavit:
 Τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν τῷ συμφέροντι ἢ χάριν ἢ ἐξ
 ἀρχῆς συνελθεῖν ἢ διαμένειν. *Civitatem militatis gra-*
tia ab initio constitutam esse, & permanere. & l. III.
 Pol. 4. Μάλιστα ἔν τῷτ' ἐστὶ τέλος, καὶ κοινῇ πᾶσι ἢ
 χρεῖς. *Maximè hic est finis & communiter omnibus,*
& privatim.

II. Enimverò nec vita in tuto collocari, nec il-
 la vitæ adjumenta parari possent, nisi homines ab in-
 juriâ à se mutuò abstinere, & quisque suum cui-
 que tribueret. Quare Plato l. 2. de rep. dixit: σκο-
 ρυμ εορου, qui in civitates coaluerunt, fuisse, μὴτ'
 ἀδικεῖν, μὴτ' ἀδικεῖσθαι. (1) *ne facerent paterenturve*
injuriam. Eoque pertinet vetus Philosophorum sen-
 tentia: *justitia fruenda causa Reges constitutos.* Jam
 ante Hesiodus *Theogen.*

Τένεκα γῶ βασιλῆες ἐχέφρονες, ἔνεκα λαοῖς
 βλαπτομένοις ἀγορῆφι, μετὰ τροπα ἔργα τελεῦσι.
Hac unâ Reges sapientes lege creantur,
Dicere jus populis, injustaque tollere facta.

Aristoteles dixit I. Pol. 2. ἡ δικαιοσύνη πολιτικόν. (2)
Justitia est aliquid politicum.

(1) Quidni! cùm & prædones inter se eò more vi-
 vant. Polybius IV. histor. 29. Καὶ γῶ καὶ ἰδίαν τὸ τῶν
 ῥαδιεργῶν ἢ κλεπῶν Φῦλον, τῷ τῶν μάλιστα τῷ τροπῶ
 σφάλλεται, τῶ μὴ ποιεῖν ἀπῆλοις τὰ δίκαια ἢ συλ-
 λήβδην δια τὰς εἰς αὐτὸς ἀφροσύνας. Nam & privata
coitiones facinorosorum ac finem hoc maximè modo everti
solent, ubi inter se jus non præstant, & in summa, ubi fides
inter ipsos perit. Seneca 7. Declamat. 1. *Natura jura sa-*
cra sunt etiam apud piratas. De Saxonibus antiquis Ada-
 mus Bremensis l. 1. hist. Eccl. c. 4. *Erant inquieti nimis &*
spoliatorum sedibus infesti, domi verò pacati & civium
utilitatibus placidè benignitate consulentes. Adde de Co-
 saccis, furtorum inter se semper abstinentissimis, & Taratis
 Preco-

copiensibus, inter se miribus ac compositis, Joachimum
storium *l. 1. histor. Pol. plen. p. 24. & p. 58.*

(2) Pindarus in Pythia od. IIX. *o blandâ mente præ-
ca tranquillitas, justitiâ filia, maximas urbes reddens,
insolentiorum & bellorum claves habens supremas.*

III. Cæterum cum homo longè supra bestias,
quibus vita non minus quam hominibus curæ est) nobilitate naturæ constitutus, ad beatam quoque vitam enitatur, quæ juxta sententiam verè philosophantium collocata est in omnigenæ virtutis exercitio rerum sufficientiâ concomitato; non est dubitandum, communem fuisse sponsonem, ut beatitudinem illam communibus viribus peterent ac promoverent, quàm maximè licet. *Et actionum honestarum gratiâ statuendum est, esse communionem civilem.* ait Aristotel. *d. l. III. Pol. 6.* Hinc curandum legislatori, ut cives fiant viri boni, docet idem VII. *Pol. 14. conf. l. 5. Eth. 3.* Hos fines omnes complexus est Paulus Apostolus, cum jubet fieri obsecrationes pro imperantibus, *ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & honestate: hoc enim bonum esse. 1. ad Timoth. II, 2.*

IV. Ex his facile constat, quomodo civitates à cœtibus latronum distinguantur. Etenim hi criminis causâ præcipuè sociantur: illæ, etsi interdum delicto non vacent, juris tamen fruendi causâ sociatæ sunt, & exteris jus reddunt, si non per omnia secundum jus naturæ, quod multos apud populos ex parte quasi oblitteratum est, certè secundum pacta cum quibusque inita, aut secundum mores. Quamquam & latronum globi interdum in civiles cœtus transformentur, ut supra *sect. 3. §. 4.* exemplo non unò ostendimus. v. H. Grotium *lib. 2. de J. B. & P. cap. 18. §. 2. & lib. 3. cap. 3. §. 2.* Alb. Gentil. *l. 1. de jur. B. cap. 4.*

* Hinc tales ut hostes non tractantur. Cicero Philipp. IV. *Ille hostis est, qui habet rem publicam, curiam, atri-um, consensum & concordiam civium & rationem aliquam, si res ita tulerit: reliqui, etsi exercitus habeant, & milites atque Imperatores se ferant, non pro hostibus sed pro latronibus & Spartacis sunt habendi.*

SECTIO QUINTA.

DE SUBJECTO CIVITATIS, hoc est, CIVIBUS EORUM. QUE REBUS.

- I. **SUBJECTUM PRIMARIUM** sunt CIVES. Horum **HOMO-NYMIA**.
- II. **DEFINITIO** secundum Aristotelem, qui explicatur, & Bodinum, qui subditos cum civibus perperam commiscet.
- III. Affertur alia, Quæ cum Aristoteleâ aliisque conciliatur.
- IV. **DIVISIO PRIMA**, Quod cives alii *fiant*, alii *nascantur*, nempe
- V. *Ex societate conjugali.*
- VI. Cujus consequens est *societas paterna*, & in hujus locum succedens *materna*.
- VII. *Vtriusque verò ut plurimum appendix, Societas herilis.*
- VIII. Ex quibus societatibus componitur *domus*, seu *familia*.
- IX. **DIVISIO SECUNDA** à **QUALITATE**, sive *bonis* vel *animi*, ubi accurata artium omnium divisio.
- X. Hinc variè cives differunt.
- XI. Vel *corporis*.
- XII. Vel *fortuna*. Unde *nobiles* vel *ignobiles*.
- XIII. *Divites* vel *pauperes* sunt.
- XIV. Corollarium de partitione Aristoteleâ.
- XV. **DIVISIO TERTIA** à **QUANTITATE**. Nempe cives vel *singuli* sunt, vel *in universitates collecti*. Quid *universitas*?
- XVI. Et quæ *universitatum* genera?
- XVII. **SUBJECTUM SECUNDARIUM** **REGIO**.
- XVIII. **DOMICILIA**.
- XIX. Et alia **HUMANÆ VITÆ ADMINICULA** quæ *bona* sive res dicuntur, & æstimantur *nummo*; de cujus natura & origine differitur.
- XX. Dividuntur autem *bona* sive

na five res primùm à fine
n necessarias, utiles, vo-
uptuarias.

XI. Porro in illas, quæ
nullius, vel alicujus sunt.

XII. Hæ à subjecto in sa-
cras.

XIII. Publicas.

XIV. Universitatis.

XV. Et singulorum.

XVI. A modo habendi in
corporales, vel incorpora-

les. Ad has pertinent jura
vel in re.

XXVII. Quæ acquiruntur
vel originariè, vel deri-
vativè.

XXVIII. Vel ad rem, quo
pertinent pacta, & con-
tractus.

XXIX. Alia mixta, ut here-
ditas, & communio.

XXX. Conclusio hujus tra-
ctationis.

§. I.

AD finem illum consequendum necesse erat, ut
multi confluerent & se sociarent, qui cives ap-
pellantur (forfan à coire, ut Isidorus purat, sive à
ciere, ut J. G. Vossius in *etymologico*) & distinguun-
tur ab externis. *Civitas enim est multitudo quadam ci-
vium. Videndum est igitur quem civem appellare oport-
teat, & quis sit civis. Neque enim eundem omnes ci-
vem esse consentiunt.* Verba sunt Aristotelis III *Pol.*
1. Ante omnia vocis hujus tollenda est ambiguitas.
Utu enim vulgi cives dicuntur, qui urbes incolunt, &
in album sunt relati. Quò spectat etiam Ulpiani il-
lud l. 1. pr. ad *municipal. conf.* l. 29. eodem. *Mu-
nicipes dici sua cujusque civitatis cives.* Similiter Gel-
lius 16. N. A. 13. *Municipes sunt cives Romani ex
municipiis suo jure & legibus suis utentes.* Tales sequior
ætas Burgenses dixit. Propriè autem & accuratè ci-
ves sunt omnes reipublicæ participes, sive in urbi-
bus habitent, sive per agros sparsi sint. Enimverò,
quemadmodum civitatis, eodem modo civis no-
men ex eorum est numero, quæ $\omega\epsilon\varsigma \epsilon\upsilon \eta \alpha\phi' \epsilon\upsilon\epsilon\varsigma$
sive *ἀνάλογα* dicuntur. Nam in rebus publicis herili-
bus, solo imperante excepto, cives veri non inve-
niuntur, & in hujusmodi regnis *certa dominorum do-*

mus est, ceteri servi. Ut cum Tacito loquar I. *Hist.* 16. 2. Apud quem etiam est. I 2. *Annal.* II, 2. *Non dominationem & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* Euripides in Helena :

Τὰ βαρβάρων γὰρ δὲλα πάντα πλὴν ἐνὸς,
Nemo nisi unus liber est in Barbaris.

Unde sequitur, si civitas quaedam est dissimilaris (de cujus generis rebus publicis infra dicam) propriè cives censei populum, in quo fons est imperii, reliquos velut servos in familia haberi. * Exemplo sit Romana civitas, in quâ cives erant, qui in urbe Româ tribus, centuriam & jus suffragii habebant, aut, si degerent in municipiis, jus Romanæ civitatis erant consecuti, idque vel in supremo gradu, ut jure suffragii fruerentur; vel remissiore, ut tantum connubiorum successionis aut similia jura participarent. v. l. I. §. I. *ad municipal.* Sigon. l. I. *de antiquo jure civ. Romanor. per tot.* & l. 2. *de antiquo jure Italia c. 6. & sequent.* Reliqui dicebantur peregrini, sive ἀπίδιδες l. 17. §. I. *de pœnis* l. 2. §. I. *de leg. 3.* Usque donec ex Constitutione Antonini Imperat. (hic Caracalla fuit, ut ex Dionis excerptis *Peiresianæ* discimus, qui etiam causam illius Constitutionis aperit. conf. Henrici Vales. *in not. p. 108. seq.*) omnes peregrini ad Romanum Imperium pertinentes societatem acciperent civitatis, l. 17. *D. de stat. homin.*

* Alia habet Huberus l. 1. *Jurispubl. universal. c. 16. §. 41. sequent.*

II. His ita explicatis, facilius erit civem definire. Nam in hujusmodi rebus præstantiorem speciem delineari satis est, ad quam velut amussim exigantur & comparentur reliquæ. Verùm prius audiamus, quæ Aristotelis sit sententia. Ait ille III. *Pol. I.* Πολίτης ἀπλῶς ἐστὶν τῶν ἀλλῶν οὐκ ἔστιτο μάλλον, ἢ τῶ μετέχειν κρείττους ἢ ἀρχῆς. *Simpliciter nullâ re aliâ magis definitur*

*fnitur civis, quam participatione judiciorum & imperio-
rum. Ubi notandum, sub vocabulo ἀρχὴ ipsum
consultationes comprehendisse. Aliquantò enim
post, quis igitur sit civis, inquit, ex his manifestum est.
Cui namque potestas est versari in imperio, vel deliberati-
vo, vel judiciali, civem jam esse dicimus hujus civita-
tis. Et c. 3. ej. libri ait: λέγεται μάλικα πολίτης, ὁ
μετέχων τῶν τιμῶν. Maximè civis dicitur, cui com-
municantur honores. Quod verò dixit Philosophus:
nullà re alià magis cognosci civem, quam participatione
istà: submonere voluit, credo, jura illa non semper
conjunctim requiri: sufficere nimirum, si aliqua ad-
sint; interdum ex instituto civitatis plura desiderari.
Sic in Atheniensium rep. maximè populari quarta
civium classis, ceteris civibus triplo major, à judiciis
& imperiis ad Periclis usque ætatem arcebatur, Plu-
tarcho teste in Solone. Ibidem peregrinos, cum
asciscobantur in civitatem, describi in tribus popu-
losque, ac indigenas civium filios nomina primùm
apud curiales, deinde apud populares profiteri
oportebat. V. Sigon. l. 2. de rep. Athen. cap. 2. Ubb.
Emmum de eadem rep. p. 97. sequenti. Adde lauda-
tum Sigonium l. 2. de antiquo jure civium Rom. c. 18.
Quod idem subjicit: civem, quem definiaverat, in po-
pulari statu maximè esse civem; eò pertinet, civis da-
tam ante definitionem ibi expressiorem illustriorem-
vè esse, nihilo tamen secius & reliquis rebus publicis
aptari posse. Certè Status sive Ordines, (1) qui in
plerisque Europæ regnis idem sunt hodie, quod in
disciplinâ hac cives, ex jure veniendi ad conventus
regni, in quibus de præcipuis reipublicæ negotiis
deliberari solet, (ἢ ᾧ ἐκκλησία κυρία πάντων τῶν
τοῖς τῶν ἐστὶ. Concio enim in sua manu habet hæc omnia,
ait Aristoteles III. Pol. 7. omnia sc. de quibus ege-
nt, maximi momenti negotia) præcipuè æstiman-
tur.*

tur. Exempli gratia in Germanico Imperio : in cujus majori republica Status sunt Imperii, die Reichs-Stände / in Principatibus sive ecclesiasticis sive profanis Status provinciales, die Land-Stände. Quæ si observentur, validè occurri poterit Bodino 1. de rep. 6. qui dum insultat Aristoteli, & definire vult civem, *liberum hominem, summa alterius potestati obligatum*; graviter impingit ipse : (2) quandoquidem cum subditis commiscet cives, qui inter se non unâ ratione distant. Etenim summus imperans, si non quâ talis, sed quâ pars communitatis consideretur, civium numero excludendus non est. Aquila Rex est avium, neque eò minus ipse avis est. *Familia appellatione & ipse princeps familia continetur*, ait Gajus l. 196. de V. S. Appositè Seneca epist. 85. *Duas, inquit, personas habet gubernator : alteram communem cum omnibus, qui eandem conscenderunt navem, quâ ipse quoque vector est; alteram propriam, qua ipse quoque gubernator est.* conf. Aristotel. III. Pol. 3. à princ. & 4. in med. H. Grotium l. 2. de jure B. & P. c. 4. § 12. & in not. & cap. 20. §. 24. Nec insolens est bonis auctoribus, Reges appellare cives. Sic Plinius in panegy. *Trajanum civem*, Vellejus 2. Hist. 99: *Tiberium post unum (Augustum sc.) civem eminentissimum* vocat. Creon apud Sophoclem Antigon.

Οὐ τῷ κρατῶντι ἢ πόλις νομίζεται;

Nonne imperanti civitas ascribitur?

Rursum subditi, non cives sunt tum (2) servi, tum extetni apud nos commorantes : qui vel cives sunt alterius reipublicæ, vel nullius ; qualis ille apud Homerum adductum ab Aristotele I. Pol. 2. Ἀφῆτωρ, ἀδέμω, αἰνέσιος, tribus, legum & domus expert, Nimirum apud Paganos ἐναγείσ τριβὺς πœnis afficiebantur, arcebantur à fratriarum & confarreatio-

nis

nis jure , à factis & à lecto , multò magis à mensâ.
 Cum Bodino etiam facit Hobbesius *Leviath. c. 17.*
& de civ. c. 5. §. 11. & Huberus *V. Cl. l. 2. Juris-*
publ. univers. c. 5. §. 10. definit enim civem , *homi-*
nem liberum , juris fruendi vitæque feliciter agenda
gratiâ cum aliis sub eadem summa potestate sociatum.
 Idem *d. l. §. 17. seq. §. 42.* nimis largè vocabulum
 civis extendit ad omnes , qui sedem fortunatum la-
 resque suos alicubi fixerunt. Rectius Aristoteles à
 civibus inquilinos separavit *d. l. 3. c. 1. & cap. 4. ubi*
arcanum politicum quarundam Græciæ civitatum dese-
git , qua inquilinos civium nomine insigniverunt.

(1) Olim Barones dicebantur apud Francos & vicinos
 populos. Apud Fredegar. in *Chron. c. 91.* est : *Burgundia*
Barones , tam Episcopi , quam ceteri leudes. Add. *Capitul.*
Caroli Calvi tit. 18. Carol. Cangium gloss. hac voce.

(2) Ne dicam genus tò homo nimis remotum esse ; &
liberi mentionem non esse necessariam : neque enim in de-
 finitionibus conditiones quascunque , quamvis necessarias,
 assumere oportet , ne nimium amplificentur. ut rectè obser-
 vavit Arnisæus *I. Rel. Polit. c. 5. sect. 5. n. 8. sequ.*

(3) Seneca in controvers. *Servus extra rempublicam*
est. conf. Aristotel. *III. Pol. 4.*

III. Cæterùm accuratissima haut dubiè erit
 definitio , si cum D. Pufendorffio *l. 7. de jur. nat. c. 2.*
 §. 20. respiciamus ad ipsam civitatis originem. Igi-
 tur hac ratione cives sunt socii , *qui munus pactis ini-*
tio in civitatem coaluerunt , aut in horum deinceps lo-
cum successerunt. Quanquam , cum morales res ex
 operationibus plerumque melius cognoscantur , non
 rejici , sed nostræ huic succenturiari debeat Aristo-
 telea definitio , quam in §. antecedente explicavimus ;
 aut Plutarchi illa *de triplici statu* : cui civis est , *qui*
legibus immunitatibusque civitatis pro ætate sexu &
conditione sua fruatur.

IV. Cives autem aut nascuntur, aut fiunt. Fiunt, qui primi in societatem coeunt, vel postea ascribuntur. Unde tales Cicero *ascriptos*, Demosthenes τῆ ποιήσει πολίτας, Athenienses δημοποιοῦντες, alii Græci πολιτογενεφθέντας, alii aliter dixerunt. Huc pertinent profelyti Judæorum. Justinus colloquio cum Tryphone: Προσήλυτοι ἐπιεικόμενοι, εἰ τῷ λαῷ προσκεχώρηκέν, ἐσιν ὡς αὐτοχθῶν. *Profelytus, qui circumcisus populo se aggregavit, par est indigena*, conf. Ex. XII, 48. seq. Judith. XIV, 6. Item naturalisati in Angliâ & Galliâ. Nascuntur ex matrimonio sive societate conjugali. Πᾶσα γὰρ πόλις ἐξ οἰκιῶν σύγκειται. *Omnis enim civitas e domibus componitur*. ait Aristoteles I. Pol. 3. conf. c. ult. & IV. Pol. 3. & Plutarch. in compar. Arist. & Caton. *Civitas nihil aliud est, quam congregatio multarum familiarum*. August. 19. de Civit. Dei c. 16. *omnis domus initium sive particula debet esse civitatis*. Quod hæctenus verum est, non universè. Nam civitatem ab initio ex convenis cælibibus constare posse, liquet exemplo Civitatis Romanæ sub Romulo. Quin perdurare sine matrimonio civitatem, exemplo Pontificatus Romani non ineptè probat D. Becmannus c. II. *Medit. Pol. §. 6.* (1) Addi potest extincta à Selimo Turcarum Imper. Mamluchorum respublica in Ægypto; quæ ducentos sexaginta amplius annos perstitit, & natos ex Muhammedanis ac Judæis lege perpetuâ à rep. exclusit, ad eandem verò admittit natos è Christianis, si religionem Muhammedanam suscepissent. Cui hac in parte prorsus similis est superiori seculo fundata Algiriensium respublica. V. de illâ Petr. Bizarus l. 10. *Hist. Rer. Pers. p. 353. & seq.* de utraque Rigalt. l. 1. *Hist. de l'Empire Ottoman. c. 16. calce.* Unde jam pronum erit judicare de sententia Bodini, quando l. 1. de rep. 2. sine familiaribus non esse remp. docet. Ceterum qui natales ad origi-

originarios cives requirantur, alio loco explicandum est, & discrepant hac in re instituta civitatum. (2) Quædam enim civem dicunt, qui parente utroque cive, ac non tantum altero sit natus, hoc est, patre pariter ac matre. Aliæ ulterius ascendunt, neque satis esse putant, si parente utroque natus aliquis sit cive, nisi avos quoque ejusdem proavos, atque atavos fortasse & tritavos fuisse constet, ut memorat Aristot. *III. Pol. 1. conf. c. 3. circa extrem. ubi de spuris.*

(1) Pertinet quoque huc populus in India, haut procul extra Bantæ pomeria habitans (cujus Rex Suræ domicilium habet, Bantæ Regi certis conditionibus subjectus) conjugii, quod maxime mirandum, perpetuò expertem vitam agens: nam indies ex Javanis aliqui se in societatem ac disciplinam eorum dedunt, eò convenarum solò accessu veluti renascentes. ut testatur Ioann. Isaac. Pontanus *l. 2. Rer. & Urb. Amstelodam. c. 24* ubi comparat eos cum Essenis Iudæorum, & innocentissimum genus hominum vocat, quod inter se pacificè admodum atque amicè vivat, soli agriculturæ deditum.

(2) Ut Lacedæmonii, quos oportebat esse utroque parente cive & legitimè natos. V. Cragium *l. 1. de Republ. Lacedæm c. 5.* Planè ut Athenienses etiam ex lege à Pericle scripta, apud Ælianum *l. 6. Var. c. 10.* Ex peregrina enim & cive nati dicebantur *νόδοι*, ut probat H. Grotius *2. de I. B. & P. c. 5. §. 15.*

V. Locus hic postulat, ut de societate conjugali, cujus consequens est societas paterna, utriusque verò ut plurimum appendix societas herilis, hasque omnes complexâ domò, quæ pars est civitatis, dicamus, sed breviter. Rectissime enim Aristoteles *I. Pol. c. 8. de viro, inquit, & uxore, & liberis & parente, virtuteque singulorum ipsorum, & consuetudine officioque inter ipsos, quid rectè & non rectè fiat, & quomodo oporteat quod bene se habet sequi, quod malè, fugere., in his qua faciunt ad rationem regendarum re-*
rumpi-

rumpublicarum necesse est percurrere. Qua in re plerique juniorum politicorum peccant, qui quicquid de societatibus illis dici potest, circa initia hæc effundunt, cum tamen multa ad partem, quam rectoriam vocamus, pertineant, alia prorsus aliena sint ab hac disciplinâ. Societas conjugalis (quam peculiare nomen apud Græcos nondum habere notat Aristot. *I. Pol.* 3.) est inter maritum & uxorem, ad mutuam adiutorium & sobolis procreationem. Quos fines etiam expressit Cicero ex Xenophontis *œconomicis*, maritalis conjugium sic comparatum esse naturâ affirmans, *ut ex hac mortalitate adiutoria senectutis, nec minus propugnacula præparemur.* Maritus est socius uxoris cum auctoritate quadam & eminentiâ. Uxor socia mariti, constituta sub ejus oculis & potestate ob generationem & adiutorium. Non obstat his definitionibus, quod Aristoteles *I. Pol.* 1. docet, uxores apud Barbaros eodem quo servos numero censerî, & habere se instar gladii Delphici, hoc est, rei ad multos usus accommodæ, & *V. Pol.* 11. apud quosdam populos (Ægyptios, Lycios &c.) uxorem ex dominationis arcano imperare, virum parere. conf. Diodor. Sicul. *l.* 1. *Histor.* c. 27. ubi refert, apud Ægyptios uxori imperium in maritum pactis dotalibus fuisse assignatum. Etenim ex naturæ instituto matrimonium ejusque partes æstimamus. Hæc autem mari cum præstantiâ sexus in societate, ad quam homines eximiâ quadam propensione ferri animadvertimus, auctoritatem antelationemque destinavisse videtur. Conf. insignem locum Aristotel. *I. Oecon.* 3.

VI. Societas paterna est inter parentes & (I) liberos, mutuis officiis & juribus ad familiæ utilitatem & civilem honestatem definita. Hujus in locum interdum tutela succedit, ut sub eâ securè delitescat ætas

etas injuriis obnoxia : παρακαλαθήκη μεγάλη καὶ ἰερωτάτη, *depositum maximum & sacratissimum*, ut Plato loquitur lib. XI. de legibus. Tutelæ vocabulo in laxiore significatione utor ; quâ non abstinerunt Romani juris auctores. *V. l. I. pr. l. II. §. ex facto D. de minorib. l. I. §. 2. de condit. & demonstr.* Nam quod iidem à curâ tutelam distinguunt, juris est morè positivi & Romani, nec aliquam rationem vel ex jure gentium vel (2) aliarum rerum publicarum institutis habet. Ut rectè notavit Bachovius *ad tit. 7. de curatorib. conf. Gall. 2. obs. 96.* Quid tutela, & quæ ejus species sint, in jure Romano traditur ; quemadmodum verò constitui & administrari debeat, in parte rectoriâ, ubi de civitate optimâ agitur, explanandum est.

(1) Liberos familiæ esse partem, minus rectè negat Aristæus, refutatus propterea ab Hubero *l. 2. Juris publ. univers. c. I. §. 15. sequ.*

(2) Athenienses tutelam finiebant anno vicesimo, testè Hyperide apud Harpocrationem, *voce ἑπιδιήτες*, Saxones & alii Germani anno vicesimo primo, v. D. Schilter. *ad tit. Inst. de curator. n. 1.*

VII. Societas herilis est inter dominum & servum. Dominus est persona dignior potentiorque, sui commodi ergo aliorum utens ministerio. Servus est *organon animatum, rationis particeps, activum & separatum, alterius homo existens.* Ut definit Aristot. *I. Pol. 3.* ad quem inspicere juvabit Interppr. per partes ista explicantes. Servi hi, ad differentiam servorum naturâ, lege tales, *νόμῳ δέλοι*, Aristot. *I. Pol. 3.* vocantur, & variis modis fiunt. Cæterum si dominus servum manumitteret, apud Romanos patronus, ille qui manumittebatur, libertus sive libertinus nuncupabatur.

IIIX: Domus sive familia hoc loco est pars civitatis, è societate conjugali, paternâ &, si perfecta est, herili constans, ad quotidianum vitæ usum introducta. Aristot. I. Pol. I. circa extr. & c. 3. ab init. Ex hac definitione claret, quomodo domus ab universitatibus, quæ *χρήσιμος ἔνεκεν μὴ ἐφημέρις, usus non quotidiani gratia excogitatae atque institutæ sunt*, distinguatur. Usus autem quotidianus consistit in comedendo, calefiendo ad eundem ignem, & similibus. Hinc Charondas domesticos vocavit *ὁμοσιπύους*, hoc est, *penus socios*, & Epimenides Cres *ὁμονάπνους*, hoc est, *fumi socios* apud Aristot. d. l. I. c. 1. Eosdem JCtī nostri definiunt, * qui ad unum panem & vinum vel aquam vivunt. V. Marpurg. V. I. conf. 15. n. 163. Carpzov. I. *jurispr. forens.* 28. def. 25. in fine.

* Quæ definitio tamen minus accurata est, nisi addatur, & *unius domus pars sunt*. Annon enim ex conventionione communi victu uti possunt, qui tamen inter domesticos non censeantur? V. Farinac. de testibus quest. 55. n. 11.

IX. Porro in civibus consideranda qualitas. & quantitas. V. Arist. IV. Pol. 12. & 7. Pol. 4. Ad qualitatem pertinent bona vel animi, vel corporis, vel fortunæ. Sub bonis animi continentur virtutes, sive morales, sive intellectuales. V. Aristot. in Eth. & I. Pol. 7. Inter morales eminet religio; quæ vel naturalis est, quam auctor naturæ humanis mentibus in sevit ad felicitatem etiam in hac vitâ adipiscendam: vel cœlitus sive oraculo Dei patefacta, quæ, quatenus religioni naturali quædam superaddidit, felicitatem post hanc vitam spectat. v. g. Christiana. v. ad Hebr. I, 1. Rom. XI, 34. Hujus distributionis usus est insignis in parte rectoriâ, eumque egregie explicuit H. Conring. de auctoritate & officio majestatis civilis circa sacra. Religioni opposita est impietas (vulgò atheismum vocant) & superstîtio, sive *δεισιδαιμονία*, absurda di-

vine

vinæ potentia formido: quæ minimis etiam rebus inferu Deos, ut Livius loquitur l. 27. histor. c. 27. aut, ut Servius ad IIX. *Aeneid.* definit, *timor superfluus & delirus.* Theophrastus in *character.* δειλία πρὸς τὸ δαιμόνιον, *meticulosus erga numen affectus*, ubi exemplis hoc multis declarat. V. Plutarchi *libr. de superstitione.* In eodem virtutum censu sunt, alienis abstinens iustitia, pericula subiens fortitudo, voluptates moderans temperantia, & similes. Ad virtutes intellectuales referuntur artes & scientiæ. Earum autem numerus est diffusus & propè innumerus. Gerh. Joan. Vossius, *libro de artibus popularibus*, quadripartitâ artium ac scientiarum omnium distributione utitur in vulgares, populares, ἐγκυκλίαις, quas Latini liberales vocant, & philosophicas. Neque displicent nobis cogitata viri in omni genere scientiarum magni; malumus tamen nunc ad diversitatem finium respicere, & secundum eam artes omnes atque scientias digerere. Πᾶσα γὰρ τέχνη ἀγαθῶ τινὸς ἐπίσκοπον δοκεῖ. *Omnis enim ars boni aliquid appetere videtur.* Aristoteles *init. Nicomach.* & ut idem ait VII. Pol. 14. *non tantum actiones ab operando, quantum à fine & scopo differentia sumunt.* conf. IV. Pol. 4. *verb. ἐν μὲν ἔν ἐσι &c.* Nimirum quædam spectant ad hominis alimoniam, sive cibum potumque; ut agricultura, pastio, venatio; de quarum speciebus v. Aristotel. I. Pol. 7. conf. Platon. VII. *de LL.* ubi venationem (1) dividit in aquatilem, volatilem & terrestrem: aliæ ad paranda vitæ subsidia, amictum puta, habitationem, vasa domestica, vehicula & similia; quò pertinent textoria, tinctoria, sutoria, sartoria, μεταλλουργική, sive ars effodiendi metalla, architectonica, vehicularis, velificatoria, & quæ harum plerarumque nutricula est, mercatura (nam & Plato in *Theæteto* hanc inter artes refert. Adde Aristot.

Aristot. d. c. 7. ubi de speciebus mercaturæ agit : *ἐπιμαρτυρικῆ*, cujus species fœneratoria : aliæ ad vitam aut res tuendas ; ut bellica, ejusque famula gymnastice, de cujus variis speciebus V. laudati Vossii *librum* cap. 3. item ars bene equitandi & ferocem equum in gyrum flectendi, nandiq; peritia : aliæ ad valetudinem conservandam aut reparandam ; ut medica ars, cujus famulæ, chymice, pharmaceutice, chirurgice, coquinaria (*ἐψοπευικῆ* Aristoteli I. *Pol.* 4.) : aliæ ad oblectationem & delicias ; ut musice, quæ vel vocalis, vel instrumentalis, ars saltandi & variæ artes ludicæ, ut funambulorum, histrionum, circulatorum ; item lusus varii generis, sive artis sint, sive fortunæ, sive mixti : aliæ ut oblivioni medeantur, & linguæ, oculis, auribusque præstent ministerium ; inter quas præcipuæ grammastice, sive legendi scribendique peritia, (cujus species steganographia & tachygraphia) typographia, & graphice sive ars pingendi, cui affines fusoria, & plasticæ : aliæ ut sermonem dirigant, quò referas artes loquendi, vel emendatè, ut Grammaticen, vel ornatè, ut Rhetoricen, vel modulatè, ut metricen sive poëticen, quæ philologiæ nomine continentur. v. ejusdem Vossii *librum de philologiâ* : aliæ ut animum scientiâ vel cognitione instruant, vel ratiocinandi, ut Logice operationum intellectus directrix ; vel entis quæ entis, ut metaphysicæ ; vel entium immaterialium, ut pneumaticæ ; vel materialium, ut physicæ ; vel quantitatum ut quantitatum, puta mathematicæ ; vel præteritarum, ut ars historica ; vel futurarum, ut ars divinatricis, sive *μαρτυρικῆ*. Aliæ ut beatos faciant ; quo pertinent ethicæ, œconomice, politicæ, (quarum proles est jurisprudentia) & denique (2) Theologia, quatenus religionis capita explicat, probat & defendit. Illarum autem, quas diximus, artium aliæ liberales sunt, aliæ

sordidæ,

sordidæ, serviles, ignobiles. Aristot. I. Pol. 7. Et hæc hæctenus, non alieno, ut arbitror, loco: quandoquidem quas artes quisque discere debeat, scientiæ huic subesse docet ipse Aristoteles *in Nicomach.* & nisi omnis generis opifices in unam eandemque civitatem conveniant, nunquam ea finem suum perfectè poterit assequi. Verùm ne pluribus & copiosè distributionem hanc persequeremur, opportunè monuit idem Aristoteles I. Pol. 7. loquutus de agriculturâ, pecuariâ & similibus: *Singula exquisitè tradere, prodesset quidem ad eas exercendas, ostentationem tamen præ se ferret, diutius in his commorari.*

(1) Adde aliam speciem à modo venandi, quæ sub Constantino & Theodosio inventa, & falconibus, asturibus, accipitribusque peragitur. v. scriptores rei accipitratæ aliquot à Nicolao Regaltio ex Bibliothecâ Medicæ editos.

(2) Hanc philosophiam quoque Aristoteles nominavit *Physic. II, 2, de partib. anim. I, 1, Metaph. XI, 4.* Theologiæ meminit *Metaph. VI, 1. & XI, 6. v. & Ft. Lindenbrog. ad Ambrasan. Marcellin. l. 14. rer. gest. c. 116.*

X. Atque hinc variz civium differentiz nascuntur. Nimirum à religione pii, ab impietate impii, à superstitione superstitionis, ab aliis virtutibus justis, fortes, animosi, temperantes, & contra dicuntur. Sic agricolæ, opifices (nam & hos in numero civium esse nihil vetat. v. Aristot. III. Pol. 3.) mercatores, philosophi, literati & hujus generis, (1) nomina sunt civium diversas artes sectantium. Qui verò omnium artium sunt rudes, ab Aristotele I. Pol. 3. *Φύσει δέλοι, servi naturâ dici videntur, quos in numerum pecudum redegit hebes natura & ignoratio sui, ut Seneca loquitur de beata vitâ c. 5. Bene Brisson in œconomico apud Stobæum: Est natura servus, qui corporis functiones dominis præstare sufficienter potest, itinera cōsiderando, onera bajulando, labores ac ministeria tolerando:*

rando : interim neque virtutem animi neque malitiam capiens. In eo numero etiam interdum censentur summæ dignationis viri, qui, ut Euripides *Electra* ait, σάρκες αἰ κεναὶ Φρενῶν ἀγάλματ' ἀγορῆς εἰσὶν, *carnes vacua mentis statuae fori sunt.* Nobilissimum servi hujuscemodi exemplum in Caligulâ habemus, de quo Passienus apud Tacitum *6. Ann. 20. Neque meliorem unquam servum, neque deteriozem dominum fuisse.* conf. Sueton. in *Claud. c. 29.* Hoc aspectu servi quidam sunt liberi. Euripides:

Τῶν ἐλευθέρων
 Οὐδὲν κακίωv δῆλος, ὅσις ἐσθλὸς ἦ,
Libero distat nihil

Quicumque mentem servus ingenuam gerit.

His non obstat illud Augustini. *19. de civit. Dei 15. Nomen servitutis culpa meruit, non natura:* aut Jstorum, servitutem contra naturam introductam asserentium. Loquuntur enim de servitute corporum, non animorum, quæ hoc loco intelligitur. Hinc occurri poterit Bachovio ad *πρῶτα Digest. tit. de stat. hom. p. 164.* qui hanc Aristotelis opinionem falsam & absurdam dicit. Adde Pufendorf. *III. de f. N. & G. cap. 2. §. 8. (2)* Cæterum aliquæ illarum, quas diximus, virtutum & his contraria vitia interdum genio regionis non parum debent. v. Aristotel. *VII. Pol. 7.*

(1) Apud Platonem est *l. XI. de LL. Ἀνθρώπων λέγομεν τὰ πρῶτα τεττὰ γένη εἶναι, Φιλόσοφον, Φιλόνοικον, Φιλοκερδές. Hominum eminentia præ cæteris tria genera esse dicimus, sapientia, litium, lucri studiosorum.*

(2) Strabo *l. 2. Geograph. Ἐν τῇ εὐδαιμονιχώρᾳ πᾶν ἔστιν εἰρηνικόν, τὸ δὲ ἐν τῇ λυπρᾷ μάχιμον ἢ ἀνδελκόν. Quæ gentes vivunt in regione felici, ea pacis sunt studiosæ; quæ autem incolunt loca sterilia aut incommoda, rugnaces sunt ac fortes.*

XI. A bonis corporis alii pueri sunt, alii viri, alii senes. Quanquam pueri sint tantum πολιτῶν ἀτελεῖς, ut Aristoteles vocat, III. Pol. 1. & 3. hoc est, (1) imperfecti sive actu primò cives, sive ut Tacitus de morib. Germ. c. 13. loquitur: *Ante hoc domus pars videntur, mox reipublica.* Præterea ab iisdem bonis distinguuntur in masculos & fœminas; quibus insolitò naturæ ordine interjiciuntur hermaphroditi seu androgyni. Est autem hermaphroditus, ut Poëta canit, *concretus sexu, sed non perfectus utroque.* Fœminas è numero civium plerique immeritò excludunt; nam & sceptrorum esse capaces, innumeræ testantur historiæ, etiam in populis ingenii non servilis. In Germanico Imperio ad quosdam Principatus & Comitatus admittuntur; & jurisdictionis patrimonialis sunt compotes. Quod & in Galliâ usitatum. (2) In Frisiâ cum masculis comitia populi frequentant. v. D. Huber. l. 1. *spubl. univers. c. 38. §. 33. sequent.* Quòd autem reipublicam non participare videantur, fit propterea, quoniam innuptæ pars paternæ domus sunt, nuptarum personarum sustinent mariti. Cæterum huc etiam referri potest, quod cives sani sint vel morbofi; robusti sive valentes, vel infirmi &c.

(1) Cicero pro A. Cluentio dixit *designatos reipublica civis*, Plinius Panegyri *futurum populum parvulosque civis.* Tales actu siebant cives Romæ sumta virili toga; Athenis anno ætatis vigesimo; apud veteres Germanos, ubi quis ad arma aptus erat, & in concilio publico scuto frameaque ornabatur, teste Tacito *d. l.*

(2) Planè ut olim in quibusdam Græciæ civitatibus fœminæ vocem aliquam habuerunt, & à quibusdam Imperat. Rom. in Senatum lectæ leguntur.

XII. In bonis fortunæ sunt bona existimatio, (bonorum externorum maximum Aristoteli IV. Eth. 7. educatio) divitiæ, & familia. Existimatio est hoc

loco, valor personarum in vita civili, secundum quem aptæ sunt aliis personis exæquari aut comparari, eis-que vel antehaberi vel postponi. v. D. Pufendorf. *l. 8. de jur. nat. & Gent. c. 4. à princ. conf. l. pen. §. 1. D. de extraordin. cognit.* Idem Pufendorfius dicto capite rectè partitur existimationem in simplicem & intensivam. Ab illa cives integræ sive illæ læ famæ sunt, quibus opponuntur infames. Ab hac nobiles sunt, vel ignobiles. Qui nobiles sint, intelligitur demum perspectâ nobilitatis naturâ. Nempe nobilitas præcellentiam notat; & *nobilissimum quod optimum*, ut ait Vellejus Paterculus *1. hist. c. 128*. Aliter autem optimum æstimat philosophia, aliter civitates: hinc nobilitas vel *philosophica est*, ut ita loquar, (1) quam summi in hac terrâ boni compotes habent; vel *civilis*; (2) cujus generalem & in omni civitate valituram descriptionem dari posse, rectè negant Bodinus *3. de rep. 8*. Frider. à Sande *tract. feud. prælim. c. 3. n. 3. & seq.* & alii, quoniam instituta civitatum pro scopo variant. Sic sunt, qui nobilium ordini annumeraverunt omnes manuariis artibus abstinentes, & præsertim belli operibus vacantes. Quod de Ægyptiis, Lydis, Persis, Scythis, aliisque barbaris nationibus tradit Herodotus *l. 2. Histor. conf. Aristotel. VII. Pol. 7*. Ammian. Marcellin. *l. 23. c. 6*. & ibi Valef. Et hodie in usu Moscovitæ habent. v. Comes de Carisle *descriptione Moscovia*. Alibi nobilitas ex solâ cujusque apud Principem existimatione ac primariis functionibus censetur, ut (3) inter Turcas. Apud Indos Nobilitas omnis à M. Mogolis favore inchoatur & incrementum accipit. Laet *de imperio M. Mogolis sive Indiâ verâ c. 5*. Apud Tataros Precopienses majori in dignatione sunt, qui plures captivos, cum moriuntur, possident, teste Thuano *Histor. l. 67*. Apud Tapujas, liberum Brasiliæ populum,

lum, qui luctâ, hastarum concursu ac venatu præcellunt, ut memorat Barlæus *de reb. gestis in Brasiliâ* p. 424. Apud Sinenses soli literati, ut testis est Martinus *præfat. Atlant. Sinici.* (4) Qui Gradus quoque inter literatos habent ad eundem fere modum ac Europæi. In Græciâ nobiles habebantur, quorum progenitores summis in rep. honoribus præfulserant. Hinc Aristoteli II. *Rhetor.* 15. εὐγένεια ἐν τιμῶντος μεγάλων ἐστὶ. *Nobilitas dignitas majorum est.* Qui aliquanto post addit: *nobilitas in familia virtute consistit.* conf. III. *Pol.* 8. & V. *Pol.* 1. Apud Romanos qui majorum suorum habuerunt imagines, ii nobiles; qui suas tantum, ii novi; qui nec majorum nec suas, ii demum ignobiles appellati sunt. Erat autem imago insignis alicujus viri simulacrum, oris similitudinem artificiosè effictam coloribus pigmentisque adumbratam referens, quod in insigniori & celebriori domus parte ligneo armario includebant. Imaginem verò sui ponere non temerè omnibus licebat, sed iis tantum, qui magistratus curules gessissent, quorum primus fuit ædilitas. v. Sigon. *de antiquo jure civ. Rom.* l. 2. c. 20. Lipsium 1. *Elect.* 29. Guther. l. 1. *de jure manium* c. 22. In Eutopâ à multis seculis obtinuit, ut nobilis haberetur, cui præcellentiâ à summo imperante (olim plerumque ob præclara in bellicis facinora, assignatis bonis) est tributa, quam in sobolem transfundere possit. Hinc nobilitas vel *nova* est sive primum acquisita, ἐν γενίμασι ἢ ἀεσάγμασι, ex *rescripto* sc. ut est apud Nazianzenum *orat.* 28. vel *hereditaria*, quam Barbaricam iniquè vocat Scioppius in *Scaligero hypobol.* cum ex institutis etiam optimæ civitatis sit, ut antiquæ familiæ conserventur. Et hinc est quod præstabilius ferme habeatur, nobilem natum esse, quam factum. Utraque iterum gradus suos habere solet. Unde vul-

gò Nobilitas alia titulata dicitur, qualis est Ducum, Comitum, Baronum; alia simplex.

(1) Quo demum pertinet opinio Græcorum de nobilitate sua apud Aristotel. I. Pol. 4. *Nobiles non tantum in sedibus suis, verum etiam ubique haberi: Barbaros autem damni tantum.* Virtus sanè ubique æstimari debebat, Euripides *Diidye.*

Ὁ μὲν γὰρ ἐοθλὸς εὐγενὴς ἔμοιγ' ἀνὴρ
Ὁ δ' ἔδίκαιος, καὶν ἀμείνων πατρός
Ζηνὸς πεφύκη, δυσγενὴς εἶναι δοκεῖ.

*Nam bonus & æquus Nobilis me iudice est:
Contemptor æqui, quamlibet claro satu
Ipsum Tenantem superet, est ignobilis.*

(2) Ex doctrina Platonis apud Laertium l. 3. *Nobilitas in quatuor genera dividitur; unum est, si majores honesti boni iustique fuerint, ut ex iis orti qui fuerint, hos nobiles esse dicamus; aliud est, si majores dynasta princepsque extiterint; nam qui ex his orti sunt, eos nobiles esse ajunt: aliud si majores gloriam sint affecuti, vel quia exercitus duxerint, vel quia in certaminibus coronati sint; ex his enim natos nobiles appellamus; aliud est, cum quis & generosus ipse & animi magnitudine fuerit excellens; nam hunc quoque nobilem dicunt; atque hac quidem principatum obtinet nobilitas.*

(3) Et inter Siamenses, qui magistratibus funguntur. *v. Laboureur Royaume de Siam part. 3.*

(4) De quibus gradibus videatur Equit. Templii libellus de *virtute heroica* p. 233. sequ. *Le Comte nouveaux memoir. sur l'Etat present de la Chine* ep. 9.

XIII. A divitiarum abundantia aut defectu cives sunt vel divites, vel (1) pauperes, vel medii inter utrosque. Bene Aristoteles IV. Pol. II. *In omnibus civitatibus tres sunt civitatis partes; partim quidem valde divites, valde vero pauperes partim, tertii vero inter hos medii conf. d. l. IV. c. 3. à princ.* Idem ita expressit Euripides in *supplicibus.*

Tres

Tres sunt partes civium: alii quidem divites
Inutilesque, & semper plura expetunt.

Alii vero pauperes & indigentes victu,

Vehementes & tribuentes majorem partem invidia,
Emittunt malos aculeos in divites,

Linguis malorum prasidium decepti.

Trium vero partium illa, quae est in medio, servat
civitates.

Disciplinam conservans, quam constituerit civitas.

* His accensentur χερῆτες, ἀπὸ τῶν χειρῶν ζῶντες,
operâ manuum viventes. Aristot. III. Pol. 3.

XIV. Cæterum ex his liquet, divisionem partium
civitatis ab Aristotele l. 4. Pol. c. 4. propositam mi-
nus esse accuratam. Nam quædam partes, v. g. agri-
colæ, mercatores, divites, pauperes &c. ad hunc lo-
cum, quædam ad civitatis formam aut efficientem
pertinent. v. g. pars quæ jus dicit, aut deliberat, item
milites.

XV. A quantitate, cives sunt vel pauci, vel nu-
merosi. Quid magis horum expediat, in parte re-
ctoriæ explicandum. In civitate enim naturaliter
considerata numerus definiri nequit, & errat Bodi-
nus, qui tres familias & in universum quindecim li-
beros homines ad civitatem constituendam satis es-
se existimat. l. 1. de rep. 2. Rursum ab eadem in sin-
gulos, & universitates distinguuntur. Universita-
tem facilius negante quam agente sensu definiri, pu-
tat Ulricus Huberus l. 2. §. P. univers. c. 10. §. 2. &
sequ. idque hoc modo: esse multitudinem, communis
militatis causâ, certò regiminis ordine sociatam, quæ nec
familia sit, nec respublica. Idem §. 17. subjicit, mul-
titudinem vel cœtum subditorum heic intelligi. Ve-
rum, ut ab hoc ordiatur, quid obstat, quominus summi
imperantes partem faciant universitatis? Sic certè

Imperatores Germaniæ, Conradum Monachis S. Galli, & Henricum II. Canonicis majoris templi Argentoratensis ascriptos, historiæ testantur. Sidem Imp. ipso jure Canonici sunt templi primarii Coloniæ & Aquilgrani. * Quale etiam jus Galliæ Reges in quibusdam Abbatibus habent. Unde jocus, Abbatem Pictavii in Hilarii fano Reginæ sponsæ virginitatem prælibare. Nec exempla ignorantur Regum, qui societati Jesuitarum adscribi non fuere dedignati. Ut nihil de magnis sodalitatibus mercaturæ aut honoris causa initis dicam, aliaque exempla præteream. add. l. 8. C. de Dignitat. ipsum Huberum l. 2. §. P. univers. c. 9. §. 19. Quod verò exteros interdum in universitates, v. g. studiosorum mercatorum, recipi usuveniat, est ex accidenti, aut profectò non ex scopo primario civitatum. Quare, ut arbitror, non errabit, si quis universitatem circumscribat; *cœtum civium in civitate, usus non quotidiani gratia, de rebus ad summam imperii non pertinentibus, sub certo ordine ac regimine sociatum.* Ita enim à civitate ipsa & familia, nec non collegiis judicum aut consiliariorum distinguitur. Adde Bodinum l. 3. de rep. c. 7.

* v. Mornacium ad l. 14. D. de religiof. & sumt, fuer. Limaxum l. 2. Nolis, Franc. cap. 6. lit. III. & cap. 19. lit. 9.

XVI. Sunt autem diversa genera universitatum, (1) quarum inire numerum nec facile est, nec hoc loco necessarium: præcipuas tantum enarrabimus, respectu potissimum ad finem habito. v. Aristot. V. Eth. 11. Nimirum quædam universitates pælus & arationis causâ consociantur; (2) ut vicinitates sive communitates civium in vicis & castellis habitantium, quas Aristoteles I. Pol. 2. κώμας per synecdochen appellat; ait enim civitatem esse ἐκ πλείονων κώμων

κομῶν κοινωνίαν τέλειον, quod de vicis propriè sic dictis dici profectò non potest. Quanquam & illud Philosophi pronunciatum non simpliciter verum sit. Nam constat ex historiis, populos quosdam ruri sparsim egisse, neque eò secius unius civitatis membra fuisse. v. de Eliensibus aliisque Peloponesi populis Strabon. *l. 8. Geogr.* Polyb. *l. 4. Hist.* de Arcadibus ipsum Aristot. *II. Pol. I.* & Polyb. *d. l.* de Cecrope, dispersos per agrum Atticum in vicos duodecim congregante, Plutarchum *in Theseo*. Nec desunt hodie exempla. Ita de Mingrelia scribit Chardinus, *Journal du Voyage en Perse p. 76. eam nec villas nec arces habere: adificia ejus huc & illuc per regionem dispersa esse.* Quod verò idem Aristoteles *I. Pol. I.* dixit: *natura videri, vicinitatem coloniam domus esse*, comprobant exempla *I. Paralip. II, 34.* apud Ludov. *Vivem ad l. 15. de civit. Dei c. 8.* & alios. Porro quædam universitates commodioris elegantiorisque vitæ causâ coeunt, ut civitates. Quâ voce hoc loco significamus incolas urbium. De quâ notione supra factis egimus *sect. 2. §. 2.* Neque eadem cum urbe confundenda: differunt enim, ut templum & ecclesia. Adde in urbe una duas posse consistere civitates. (3) Sic Emporium fuit διπολις, sive in civitates duas divisa, iisdem mœnibus inclusa. v. Strabon. *l. 3. Geograph.* Quod autem dixi, commodioris elegantiorisque vitæ causâ civitates coire, res ipsa loquitur: nam mollior vita plures in proximo desiderat, qui aut operam præstent aut rem subministrant, v. g. opifices varii generis aut mercatores; amat quoque securum adversus hostiles impetus refugium. v. quæ de Germanicarum urbium origine disserit H. Conringius *Exercit. de urb. Germ. §. 78. sequ.* Civitatis species Metropolis in propriâ notione est, quæ colonias emittit. At vulgato sermonis usu accipitur illa civitas, quæ in

amplâ regione, spatii amplitudine, divitiarum splendore, aut etiam aliquo protectionis jure, minoribus præpollet. Præterea civitates illæ melioris ordinis faciliorsvè administrationis causâ in diversas artificum, mercatorum & similibum sodalitates (alii curias, tribus vel collegia vocant) tribui solent; quales Erechtus Rex Athenis instituit. V. Plutarch. in *Solone* Numa Romæ. Vid. Plutarch. in *Numa*. Spartzæ Lycurgus, sex tribubus, quæ *φυλαί* dicebantur, ὠβας subjiciens. v. Nicolaum Cragium l. 1. de *Rep. Lac. c. 5.* De Lyctiis Athenæus l. IV. *δειπνοσ. Διήρητιν οι πολίται πάντες καθ' ἐταιρείας.* *Divisi vero cives sunt omnes in sodalitia.* Et nunc in plebisque Europæ urbibus collocatæ conspiciuntur. Adde l. 1. *D. quod cuiusque universi. nomin.* Atque hanc ob causam etiam universa civium multitudo in diversas societates, locis disgregatas, sive limitibus circumscriptas, quæ plures vicos, interdum & civitates complectuntur, distribui consuevit. Has Latini Pagos vocant. V. Cæsar l. de *bell. Gallic.* ubi memorat *centum Suevia Pagos*, & alio loco ejusdem libri, *civitatem omnem Helvetia in quatuor Pagos divisam fuisse.* v. & Ammianum l. XVI. l. XXI. *Histor. & alibi.* Plinium l. 4. *Hist. Natur. c. 17.* ubi meminit *Pagi Gessoriaci.* Sic & Franci suum regnum in *Govas* sive Pagos, hos in centenas partiebantur. Sic Ægyptus in *Nomos*, hi in *Toparchias* (v. Strabonem l. 17. *Geograph. à princip.*) Thema orientale Romanorum consuetudine eis ἐπαρχίας, ὑγεμονίας ἢ Δεκάται, notante Constantino Porphyrogyneta, dividebatur: & nunc Germanicum Imperium in *Circulos*; Gallia in *Parlamenta* cum suis diœcesibus; Britannia in *Comitatus*, quos Saxones *Schyras* vocant, eæ in *Hundredas*, id est, centurias, hæ in *Thidingas*, hoc est, decurias (v. Camden. in *descript. Britannia.* Selden. *An.*

Anglo

Anglo Britann. c. 4. Joann. Spelmannum vita Alfredi M. Anglor. Regis l. 2. §. 19.) Polonia in Palatinatus, quibus præfident, quos vernaculâ linguâ Vayvodas dicunt, & Castellanas, quæ angustiores regiones sunt, & secant Palatinatus; Hungaria in Comitatus; Tataria in Hordas, id est, congregationes, si credimus Jovio, dividuntur. Porro amplificandæ civitatis causâ universitates fiunt. Quò referre licet colonias, (*ἀποικίας* Aristot. *l. Pol. I. in fin.*) quas inde dictas docet Siculus Flaccus *de conditionibus agrorum in suo*: quod populus Romanus in ea municipia miserit colonos, vel ad ipsos priores municipiorum populos coercendos, vel ad hostium incursum repellendos. Plurimas earum coloniarum species exposuit Julius Frontinus *singulari de colonis libro* apud Rigaltium *pag. 82.* Loquor autem de coloniis, quæ matricis civitatis pars manent: nam quæ in separatas civitates abeunt, ut olim fieri consuevit, huc non pertinent. de quibus *infra sect. ult.* Interdum lucri causâ universitates coeunt, quales sunt amplæ illæ mercatorum societates, quæ non parum momenti ad rempublicam adferre solent. Exemplo sit societas Indica apud Belgas, quam H. Grotius *l. 2. histor. Belgic. ad Ann. 1602.* post initium hujus seculi magnam reip. partem haberi cœpisse scribit. Denique universitates quædam virtutis aut doctrinæ causâ conflantur. Quò pertinent Monasteria, si ex primo instituto ea intueamur; item Scholæ, (4) Academiæ (quâ voce nominari usitatum est congregationes profitentium doctrinam & studium optimarum disciplinarum atque artium) & Ecclesiæ, quatenus sunt cœtus hominum, docentium discentiumque verbum Dei, certo in loco, urbe vel provinciâ, consistentes. *v. Rom. XVI. 3. I. Cor. XVI. 19. Col. IV. 15. Philem. 1. 2.* Quo spectat illud Tertullian. libro de exhort. castit:

castit. *Etiā ubi tres, ecclesia est, licet laici.* Disciplinæ, educationis, commiserationis, similesve ob causas habentur orphanotrophia, nosocomia, gerontocomia, ergasteria, & aliæ hujus generis sodalitates. Cæterum apud Spartanos & Cretenſes ſingulare fuit univerſitatis genus epularum cauſa, *συσίτια*, ſive epulares conventus, *ἀνδρα* etiam Cretenſibus, *Φιδίτια* Spartanis dicta, de quibus Ariſtoteles II. *Pol.* 7. Haſtenus de ſubjecto primario civitatis, hoc eſt, civibus.

(1) Bartolus perſonarum univerſitatem triplicem facit, unam largam, quam provinciam vocat; alteram minus largam, quæ civitatem conſtituit; tertiam minimam, quæ ipſi caſtrum ſeu villa dicitur. Sed quartam addit Loſæus *pars. x. de jure univerſitat. c. 2. num. 1.* collegium. De quo conf. Ant. Matthæi *ad l. 47. D. de criminib. tit. 15. c. 1. n. 4.*

(2) Vicinitates perperam è numero univerſitatum excludit Huberus *l. 2. I. P. univerſ. c. 11. §. 3.* neque enim vicus proprie ſic dictus ordine carete poteſt.

(3) Hujus formæ civitates etiam olim habuit Haſſia. Ita D. Philippus Haſſ. Landgrav. Magnanimus Francobergæ novam civitatem cum vetere conjunxit, cum antea utraque Senatū, judicia, jura ſua haberet ac ſigilla, quæ tunc contracta.

(4) Dictæ à loco non procul Athenis diſſito, in quò magna diſcipulorum frequentia Plato docebat. Scholam Pythagoreorum *Σύστημα Πυθαγορείων* inſignivit Diodorus Siculus in *Excerptis*, & Laëtiſius, *l. 8. tit. Philoſoph. Συνέδριον* Polybius *l. 2. hiſtor.*

XVII. Subjectum ſecundarium ſunt regio, & in regione domicilia, aliaque vitæ humanæ adminicula. Ad Subjectum ſecundarium hæc talia refero. Nam licet civitas ſine territorio conſiſtere non poſſit, tamen uni loco non eſt affixa, nec eadem eſſe deſinit, ſi populus ſive ſponte ſive coactus aliò migravet, aut muri urbis, quæ civitatis domicilium eſt, dejici-

dejiciantur. v. Aristot. III. Pol. 2. Grot. 2. de Jur. B. & P. c. 9. §. 7. Huc respexit Nicias apud Thucydidem lib. 7. Ἄνδρες πόλις, καὶ ἡ τεῖχην. Viri civitas sunt, non mœnia. Pompejus apud Dionem. In parietibus non est resp. Lucanus: *Vejos habitante Camillo, illic Roma fuit.* Adde similia dicta Augusti apud eundem Dionem l. 56 & Ottonis Imp. apud Tacitum 1. Hist. 84. Pompejani apud Herodianum l. 1. histor. c. 6. ubi in not. Bœclerus. Cæterum in regione spectantur quantitas & qualitas, in quantitate fines. Ad qualitatem pertinet, an sit animalium, frugum, aut metallorum, aliorumve terræ visceribus inclusorum bonorum ferax, an sterilis; an plana vel montana, campestris vel silvosa, palustris fluminibusque intercisa. Quantitatem eam esse oportet, quæ sufficiat continendo hominum numero ad defensionem civitatis necessario; quod ex vicinorum conditione æstimandum. De antiquissimis temporibus Justinus initio historiarum. *Intra suam cuique patriam regna finiebantur.* conf. quæ diximus supra Sect. 3. §. 4. Sic usu potest venire, ut angustis etiam limitibus coercita civitas æmulatione finitimorum aut alias ob causas libertate aliquandiu gaudeat. Cujus rei nobile exemplum Plinius l. 5. Hist. c. 25. narrans nobis de Palmyra urbe: *urbs ea, inquit, nobilis fuit, velut terris exempta à rerum natura, privata sorte inter imperia summa Romanorum Parthorumque, & (1) prima in discordia semper utrinque cura.* Livius l. 21. Hist. c. 3. fœdere inter Romanos & Carthaginenses renovato pactum memorat: *ut finis utrinque imperii esset amnis Iberus, SAGUNTINISQUE MEDIIS inter imperia duorum populorum libertas servaretur.* (2) Alia exempla v. apud Besold. de appell. c. 4. sect. 4. & de jure territor. c. 4. §. 2.

(1) Quod

(1) Quod hodie quoque insolitum, non est magnis Regibus circa parvos Principatus, v. Grammondum l. 2. *Histor. Gall.*

(2) Vulgò adferri solet regnum Ivetotii, quod est municipium in Gallia, sed commentitium id esse, bene ostendit Jac August. Thuanus l. 103. *histor.* De Rege Monæ, quæ insula Scotiæ adjacet, est diploma apud Leibnitium *Codic. diplom. prodrom. diplom. 5.* In Helvetia prope Lachen vicum esse nomine Gerislavv, qui nulli Cantoni subjectus sit & liberam faciat rempublicam, scribit Sprengerus l. 1. J. P. c. 2. Et notum est Rempublicam S. Martini, quæ Ducatui Urbinensi inclusa est, & libertatem suam magnè æstimat, ab Italis Republichetta vocati.

XIIX. Domicilia & habitationes vel mobilia sunt vel fixa. Qui mobilia habebant domicilia & incertis vagabantur sedibus populi, olim *nomades* dicti, ex qua vox Latina Numidæ corrupta est. v. Strabo l. 11. & *libr. 16.* de Arabibus Numidis. Cæsar l. 4. *de B. Gall. pr.* de Suevis, Germanorum gente longè maximâ. Justin. l. 2. c. 2. (1) de Scythis, de quibus etiam Horatius dixit, plaustra eorum vagas trahere domos. Pompon. Mela l. 2. *Geograph.* de Hamaxobiis. Ammianus Marcellin. l. 14. c. 4. de (1) Sarcenensis & l. 31. c. 2. de Hunnis & Alanis. C. Barlaeus *de reb. gest. in Brasil. p. 419.* ubi de Tapujis, libero Brazilæ populo, Thuan. l. LXVII. de Tataris Pæcopensibus. Id. Thuanus de Sæviæ, olim Temezenæ regni Fessani provinciæ, populis. Domicilia fixa sunt villæ, vici, castella, arces, urbes, opida. Villæ sunt domus fundi agrestis. Vici villarum congeries sine mœnibus; quorum diversam rationem his verbis exponit Tacitus de morib. Germ. c. 16. *Vicos locant, non in nostrum morem connexis & coherentibus edificiis: suam quique domum spatio circumdat, sive adversus casus ignis remedium, sive inscitiam edificandi.* Castella, vici fossâ murisque cincti; quæ si parva essent, Romanis sequioris

sequioris ævi dicebantur Burgi, teste Vegetio l. 4. de re militar. c. 10. Arces, loca quæ arcere hostilem exercitum ad tempus possunt. v. Servius ad I. Æneidos. Urbes, *tektorum conjunctiones, locis manumque septa, delubris distincta spatiiisque communibus*, ut definit Cicero I. de republ. cujus etiam illud est oratione pro Sextio: *Domicilia conjuncta urbes dicimus, invenit & divinò & humanò jure, mœnibus septa. Est autem urbs ab urbo appellata: urbare est aratro definire, & Varus ait, urbem appellari curvaturam aratri, quod in urbe condenda adhiberi solet.* Verba sunt Pomponii in l. 239. §. 6. de Verb. Signific. Unde quæ his carebant, ex usu Latinæ linguæ (4) non urbes sed oppida dicebantur. Quamquam Cicero & historiarum scriptores nomina *Urbis & Opidi* sæpe confundant, extra peculiarem Urbis æternæ appellationem. Hodie autem quælibet civitatum domicilia, tametsi muris aut fossis cincta non sint, urbes nuncupantur. V. Keckerman. *præcogn. Systemat. polit. p. 19.* ubi contra Danæum disputat. Quin (5) *urbes Christiana consuetudine oppida vocari, quæ proprio Episcopo essent ornate, castra, quæ ipsis urbibus essent contributa, observavit Sigon. de regno Italia ad A. 1106.* Villa quoque hodie plerisque idem fere significat quod vicus: & quod pagus vicum notat, est æquè contra Romanorum consuetudinem. Vide supra §. 15.

(1) Arrianus rerum Indicarum libro, *Scythæ arationem non exercent, sed in plaustris degentes incertis sedibus vagantur, neque urbes incolunt, neque templa Deorum colunt.* De Antis ac Slavis Procopius l. 3. Goth. histor. *Vivunt in miseris suguriis satis longo intervallo separati, nec ibidem diu, sed mutatis crebro sedibus.*

(2) Hieronym commentar. in Isaiam: *Ismaëliarum, hoc est, Saracenorum gens in tentoriis habitans, qui quædnam compulerit sedes tenent, quibus armenta sunt & pecorum*

rum camelorumque grezes, qui non habent ostia nec vestes: non enim versantur in urbibus, sed in solitudine habitant. Saraceni ante dicti Scenitæ, de quibus Plinius: Scenica & ipsi vagi, sed à tabernaculis cognominati, quæ Ciliciis morantur, ubi libuit.

(3) Quanquam Getinasi postea vocè Burgi vicum denotasse videantur, Nam ita Liutprandus Ticinensis l. 3. c. 12. Ipsidemorum congregationem, qua non clauditur, burgum vocant. v. H. Conring. Ex. de Urb. Germ. §. 28.

(4) Non aliter Græci. Hinc Strabo l. 3. Geograph. scribit, Romanos urbes in Lusitania disjectis mœnibus vicos effecisse. Verba ejus sunt: κώμας ποιήσαντες τοὺς πόλεις αὐτῶν. Videatur in notis Casaubonus.

(5) Plane ut hodie in Portugallia septendecim appellantur civitates (Cividades), quæ sunt principes & Episcopis privilegiisque ornatae: reliquæ villarum nomine tantum nuncupantur, teste Linschotano. libro, le grand routier de 175.

XIX. Reliqua vitæ humanæ adminicula res vel bona vocantur. Aristoteles appellat l. Pol. 7. τὰ πρὸς τὴν χρεῖσιν, & χρήματα 4. Nicom. 1. ubi subjungit: χρήματα δὲ λέγομεν πάντα, ὅσων ἡ ἀξία νομίσματι μετρεῖται. Pecunias appellamus omnia, quarum aestimationem nummus metitur. Videndum igitur hoc loco, quid nummus sit, & quæ ejus origo. Nummus est corpus ex instituto valens omnia, sive, est communis rerum utilium mensura. Quam definitionem optimè illustrat Aristoteles V. Nicomach. §. ex quo egregia illa sunt: ὁ νόμισμα γίνεσθαι πᾶσι μέτρον: πάντα γὰρ μετρεῖ Nummus quasi medius fit: omnia enim metitur. Mox. In indigentia locum ex hominum quasi compacto & convento quodammodo suscescit nummus: atque ob hanc causam νόμισμα vocatur à Græcis, ἀπὸ τῆς νόμου, i. e. à lege: quia non natura sed lege valeat, suæque in nobis situm, eum immutare inutilamque reddere. Deinde. In permutationem fueram, si forte aliqua re numis non egeamus, tunc ejus facultatem

*& copiam fore cum egere cœperimus, velut sponsor nummus intercedit. Iterum. Nummus, ut medius aliquis, res commensu facto aequat. Conf. IX. Nicomach. 1. abinit. Duo igitur præcipuè in nummo spectantur, corpus, * quod hodie apud plerosque populos constat ex auro vel argento & interdum cupro) & æstimatio sive facultas, quam typus publicus (*χαρακτήρας* vocat Aristoteles) indicat. De origine nummi ita differit in *l. 1. D. de contrah. emtione* Paulus, non obscure legens vestigia Philosophi *I. Pol. 6. & I. magn. Moral. 33.* Olim non erat nummus, neque aliud merx aliud pretium vocabatur: sed unusquisque secundum necessitatem temporum ac rerum utilibus utilia permixtabat; quando plerumque evenit, ut, quod alteri superest, alteri desit. Exemplis multarum gentium hæc confirmat *H. Grœtius l. 2. c. 12. §. 3. in not.* Adde de Dalmatis, & Barbaris *Strabonem l. 7. Geogr. pag. 218.* *Pausaniam in Laconicis* de antiquis Polonis & Lithuanis *Hartknoch. l. 2. de Polon. c. 2.* Nec desunt hodie exempla. v. de Fetuensibus in Africâ *Joh. Müllerum in descriptione Fetu p. 253.* de Nigritis *C. Barlæum de reb. gest. in Brasîl. p. 101. sequ.* de Colchis *Busbequium epistol. 3.* de Habessinibus *Ludolphum l. 4. histor. Ethiopic. c. 7. n. 8.* de quibusdam Indiæ populis, ante Hispanorum & Lusitanorum adventum, *Boxhorn. de statu fœderat. Belg. cap. 25. §. 36.* Pergit *J. C. tus: Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cum tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem, quod tu accipere velles: electa materia est, cujus publica & perpetua æstimatio aequalitate quantitatis subveniret. Eaque materia formâ publicâ percussa usum dominiumque non tam ex substantia præbet, quam ex quantitate, nec ultra merx utrumque, sed alterum pretium vocatur.**

H

* Rarum

* Rarum est pecunia è conchis, quam Doufam, cum Hesperidum insulas omnemque Africam oceano objacentem legeret, mirabundum inspexisse, memorat H. Grotius l. 8. *Histor. Belgic. ad A. 1599.* Adde de regno Congo Barlaam de reb. gest. in Brasíl. p. 411. de regno Siamensi Jodoe. Schouten *descript. regni Siam. tit. de moneta pag. 267.* Equidem & corium, chartam, lignum, hisque similia, nummo materiam præstitisse legimus, verum non nisi ob temporis necessitates, nec monetæ sed pignoris jure retinendam, donec eum justa & legitima permutaretur. v. Gonzalez ad c. 18. X. de jurejurand. n. 11.

XX. Res in latâ significatione (v. l. 23. de Verb. signif.) variè dividuntur à Romani juris auctoribus. Enimverò cum hi non rarò divisiones generales cum specialibus ignorantia philosophiæ confundant, ut hac in re Besoldus ipse docet *division. jurid. politic. de jure & division. rerum c. 1. §. 3.* & in universali disciplinâ ad aliorum quoque populorum instituta respiciendum sit, res proposito nostro haut dubiè convenienter distribuemus primùm à fine, quando vel ad necessitatem, vel ad utilitatem, vel ad voluptatem spectant: unde sunt vel *necessaria*, vel *utiles*, vel *voluptuaria*. Sub necessariis continentur res, quæ *annonæ* nomine veniunt & similes.

XXI. Porro à qualitate res vel *nullius* sunt, vel *alicujus*. Res nullius, notione Romanis quoque non insuetâ (V. l. 51. de Contrah. emtion. §. 11. 7. de Res. Divis.) dico, quæ non habent dominum; sive proprietatis omninò sint expertes, ut arena maris, aqua profluens, lumen solis, haustus aëris: sive aliquando in dominium venire possint. Et hæc communes etiam dicuntur, sed negativè. Qualis communio, quicquid alii existiment, à principio orbis conditi rectè statuitur. V. D. Pufendorf. l. 4. de jure nat. & Gent. c. 4. Huber. l. 2. *Jurisp. univers. cap. 16. §. 22. sequ.* Et introducto dominio in civitatibus circa res quasdam,

dam, v. g. pro derelictis habitas etiamnum deprehendi solet.

XXII. Quæ alicujus sunt res & à subjecto & à modo habendi partiri possumus. (1) A subjecto sunt *vel sacra*, hoc est, Deo dicatæ, (2) *vel publica*, *vel universitatis*, *vel singulorum*. Res sacras publicis subjicit H. Grotius l. 3. de *Jur. B. & P. cap. 5. §. 2.* conf. Aristotel. VII. *Pol. 10.* (3) Verum hoc non esse perpetuum, vel exemplo Romanorum docemur, qui, ut domestica sacra, ita res quoque ejus generis habuerunt, accedente licet Pontificum auctoritate. v. Festus *voce sacer*. Cicero de *Haruspic. responsis. Conf. l. 9. §. 1. ad L. Jul. peculat. l. 24. D. de contrah. emtion.* Rebus sacris, quæ Deo consecrantur, affines sunt ecclesiasticæ, ut vulgò vocantur, quæ adjuvant potius & sustentant divinum cultum, quàm immediatè ei inserviunt. Ut erant decimæ in rep. Hebræorum. Ad sacras etiam res apud Romanos aliquo modo accedebant loca religiosa, quæ mortui illatione fiebant à prædii cujusque domino. Horum loco apud Christianos sunt cæmeteria; de quibus ex professo egit Onuphrius Panvinius *libro de ritu sepeliendi mortuos apud veteres Christianos & eorundem cæmeteris.*

(1) Hippodamus apud Aristotelem I I. *Pol. 6.* agrum dividendum censuit in sacrum, publicum & privatum.

(2) Horatius de arte poeticà:

*Fuit hæc sapientia quondam
Publica privatis secernere.*

(3) Neque verò, quod summus imperans disponere de rebus sacris possit, consequens est, sacras esse publicas. Nam circa privatas res major illdem potestas competit, quas tamen à publicis distingui in propatulo est.

XXIII. Publicæ res ad universum civitatis corpus spectant. Hæ vel usui omnium, qui sunt de civitate,

vitae, patent, ut viae publicae (v. l. 24. pr. de damno infecto) flumina apud multos populos ad piscandum: vel capiti civitatis attributae ab hoc in communes populi usus derivantur. Ut aërium, quod est pecunia ad usus reip. destinata. Florus l. 3. hist. c. 13. imperii patrimonium & reipublica nervos insignivit. In hoc varia quidem, sed apud plerosque populos tributa & vectigalia inferuntur. Vectigalis vocabulum apud Romanos laxius sumebatur. v. Grotium in spars. flor. ad l. inter publica de V. S. (1) tamen apud bonos quoque auctores separatur à tributo, ut apud Tacitum 13. Ann. 50. Est autem tributum pecunia, quae tributim à singulis subditis pro portione census solvitur. Habet varias species, vel antiquitati jam notas, vel solertiâ humani ingenii novioribus temporibus repertas. Vectigal verò est pecunia, quae pro rebus importandis vel exportandis penditur. Cujus itidem variae sunt species & nomenclationes. Cæterum ab aërio fiscus (domanium vocant juniores) interdum distingui consuevit, & denotat (2) bona Regi assignata, quorum proventu regiae suae sumtus toleret. Ad res publicas hujus generis referas etiam commentaria reipublicae, quae in tabulariis (archiva hodie vocant) recondi solent. Præerat his apud Græcos magistratus, cujus principes dicti *ιερομνήμονες*, ἱερὸς ἀγῶν, μνήμονες, vel aliis nominibus, teste Aristotele VI. Pol. 3.

(1) Planè ut apud Græcos quoque aliud est φόρος tributum, aliud τέλιον vectigal. Favorinus apud Gellium: φόρος κυρίως τὸ ὑπὲρ ἰδίας ἐισφερομένης γῆς· τέλιον δὲ ὑπὲρ ἐμπορίας συντέλεια. Tributum proprie quod de terrâ cuiusque suâ penditur: vectigal quod de mercaturâ. Hoc modo distincta reperies apud Strabonem tum libro II, Geograph, ubi de Britannia, tum libro IV.

(2) Hoc

(2) Hoc vetus est. Servius ad Virgil. *Æneid.* XI.

Et campi quod Rex habet ipse Latinus.

Mos fuerat, ut viris fortibus sive Regibus pro honore daretur aliqua agri publici particula, ut habuit Tarquinius Superbus in Campo-Martio: quod spatium ab Homero ὁ τέμνον δicitur. Hoc ergo quod Latinus de republicâ habuit, ab Ascanio intelligamus esse promissum. Similiter Xenophon de Republica Lacedæmonior. scribit, Laconum Regibus aliquid præcipui agri (ἐξαιρετον γῆν) attributum fuisse, conf. Plutarchum in *Lycurgo*.

XXIV. Similiter res universitatis vel usum præbent omnibus illis, qui in universitate vivunt. Ut pascua, stadia, theatra, in quibus quem quisque locum occupavit, quasi suum, dum occupat, facit. ut Cicero loquitur 3. de finib. quo pertinent etiam cœmeteria ex more apud Christianos populos recepto: vel ad universitatem, quâ universitatem sive corpus, pertinent. vid. l. 7. §. 1. quod cuiusque universit. nom. l. 1. §. 7. de question.

XXV. Res singulorum quæ sint, solo auditu intelligitur.

XXVI. A modo, habendi res sunt vel corporales, quæ naturâ suâ tangi possunt; vel incorporales, quæ tangi non possunt. Illarum aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles: mobilium quædam pondere, numero vel mensurâ constant; quædam non. Ad incorporales jura referuntur, quæ non ineptè alia in re, alia ad rem esse dicuntur in jure Canonico. v. c. 8. de concess. præbend. in 6to & c. 40. de præbend. in 6to nam apud Romani juris auctores hæc partitio ἡ ἀξίη non reperitur. Jus in re est facultas homini competens sine respectu ad certam personam. Hujus præcipua species est proprium sive proprietas, cuius alienandi penes eum, qui possidet, est potestas. Ut optimè definit Aristoteles I. *Rhetor.* 5. Proprietati innexa est possessio, si optimâ lege consideretur, ut in definitione

Aristotelea. Minuunt verò eandem jus emphyteuticum, superficiæ, feuda, servitutes, pignora, aut si quæ alia jura apud populos suadente utilitate introducta reperiuntur.

* Possessio enim præambula est dominii, sive ut Paulus cum Nervâ ait l. 1. de Acquir. vel amittend. possess. *dominium rerum ex naturali possessione coepit.*

XXVII. Cæterum proprietas acquiritur vel originariè, puta occupatione; vel derivativè, sc. accessione, de qua §. 19. & seq. 7. de Rer. divis. traditione, §. 40. 7. d. t. & usucapione, quæ ob præsumptam dominorum negligentiam legibus multorum populorum introducta. V. totos titulos *Inst. & Digest.*

XXIIX. Jus ad rem est facultas competens in aliam personam, ut nobis aliquid det vel faciat. Cui respondet ex parte debitoris obligatio; nisi eam vorem latius velimus accipere, ut totam inter creditorem & debitorem relationem contineat. Quam licet ad proprietatem quoque referre possimus, quatenus de ea, non minus quam de rebus corporalibus, liberè disponere & alienando & retinendo nos posse constat. V. tot. tit. D. de heredit. vel actione vend. Tamen id hoc loco non consideratur, sed potius ad ipsum debitorem respectus habetur, ceu contra quem obligatio potestatem creditori tribuit nullam, nisi personali actione ipsum conveniendi. v. l. 3. D. de Obl. & Act. Cæterum jus ad rem Romani Jcti ori dicunt ex contractu vel delicto; qua in re consentientem habent Aristotel. 5. Nicom. 5. circa extrem. Quod verò iidem contractus in innominatos & nominatos; hos in reales, literales, verbales, consensuales distingui docent, ex disciplinâ reip. in quâ scripserunt, est depromptum: quemadmodum & illud, quod pacta à contractibus firmitate obligationis discrimi-

scriminari tradunt : Nam jure naturæ certissimum est, ex pactis quoque proficisci actiones, sive facultatem alterum conveniendi ex promissò ; & differentia pactorum à contractibus , secretâ lege civili, rectius ab objecto petitur cum Pufendorf. *l. 5. de jur. nat. & gent. c. 4 §. 4.* ut contractus vocentur, qui versantur circa res & actiones in commercium venientes, adeoque dominia & pretia rerum, sive causam (ut à J. C. ius Romanis insignitur) præsupponunt : quæ verò circa alia inveniuntur conventiones (v. g. quibus constituitur civitas , item de matrimonio, de pace & remittendis injuriis & similes) communi pactorum nomine censeantur. Cui consequens est, pacta fere cum genere humano incepisse : & contractus humanæ indigentia & necessitatis impulsu invaluisse. Et primùm quidem ante nummi inventum in usu fuit permutatio. v. Aristoteles *I. Pol. 6.* Postmodum alii provenerunt. Cæterum à pacto differt pollicitatio ; secundum * Ulpianum in *l. 3. D. de pollicitat.* Adde de variis contractuum speciebus Grotium *l. 2. de jur. B. & P. c. 12.* & Pufendorf. *d. l. 5. c. 2. & sequ.*

* Quem malè carpit eruditissimus alioquin Aristotelis interpres Montecatinus *ad l. 1. Politicor.*

XXIX. Inter jura in re & ad rem datur interjectum aliquod & ex utroque, si non semper, certè ut plurimum constans. Exemplo sit hereditas, quatenus universitatem quandam juris significat, & sine administratione vix esse potest, proptereaque heredi contra possessorem illius universitatis actio ex reali sc. & personali mixta, quæ petitio hereditatis vocatur, competit. Acquiritur autem hereditas vel testamento, vel ab intestato. Huc pertinet etiam communitio, quatenus positivè consideratur. v. §. 20. *7. de Action.*

XXX. Fusius hæc persequi non patitur instituti nostri modus; ne tamen contra morem aliorum prorsus præterirentur, commovit præcipuè, quod in parte rectoria sæpe quærat: Melior sit communio, an proprietas? hæc libera an restricta? quos modos acquirendi dominium vel hæreditatem admitti expediat? item an ex usu sit, in quibusdam contractibus usurarum nomine quid præstari? & multa similia. In quibus profectò sine tractatione hac multa otiosè repeti, sæpe etiam ordinem turbari necessum esset. Et rectè Aristoteles I. Pol. 6. *De omni possessu bonorum & ratione pecuniaria instituto sibi modo tradendum esse existimavit.* Ante Aristotelem Plato quàm multa libro de Legibus XI. in modis acquirendi & contractibus composuit legibus? Fa-teor de talibus etiam Jurisconsultos agere, verùm quatenus dispiciunt, quid circa ea justum sit.

SECTIO SEXTA.

DE SUMMA POTESTATE, & SUBJECTIONE.

I. T RANSITIO & series dicendorum.	IV. DIVISIO prima & summa, in regularem & irregularem.
II. SUMMÆ POTESTATIS SYNONYMIA. Insignitur ea hodie contra Romanorum morem <i>majestas, jurisdictio, merum imperium, magistratus.</i>	V. <i>Secunda</i> à subjecto in personalem & realem, quæ examinatur.
III. DEFINITIO Aristotelis, Grotii, & Auctoris.	VI. Tertia ab objecti qualitate, in ordinariam & extraordinariam.
	VII. <i>Quarta</i> ab objecti quantitate, in usufructuariam & patrimonialem.
	IIX. <i>Quinta</i> à forma accidentali,

dentali, in perpetuam & temporariam, de cujus exemplis disquiritur.

IX. Appendix ad præmissas partitiones pertinens.

X. AN detur summa potestas.

XI. ORIGO summæ potestatis.

XII. Occasio.

XIII. Et modus generationis. Unde summa potestas æstimanda.

XIV. FINIS, salus imperantium & subditorum promiscua.

XV. SUBJECTUM, Unus, pauci, omnes.

XVI. Appendix quæstionum quarundam, quæ in jure publico rectius tractantur.

XVII. OBJECTUM, jura

majestatis, eaque majora vel minora.

XIIX. Majora dispescuntur in suas species.

XIX. FORMA ESSENTIALIS est summitas.

XX. FORMA ACCIDENTALIS consistit in titulis, symbolis, & similibus.

XXI. CAUSA EFFECTRIX, cives.

XXII. SUBJECTIO-
NIS DEFINITIO.

XXIII. ORIGO, &

XXIV. Modus generationis.

XXV. FINIS.

XXVI. SUBJECTUM, subditi.

XXVII. OBJECTUM

XXIIX. FORMA

XXIX. EFFECTRIX.

§. I.

SEquitur forma civitatis, quæ est vel essentialis, vel accidentalis. Illam rursus in totalem & partialem partiri potest, sicut in homine alia forma est totius corporis, anima sc: alia oculi, vel pedis. Forma essentialis totalis consistit in unitate pacto primo, ut supra diximus, compactâ: *cum civitas aliud non sit, quam concors hominum multitudo*, ut Augustin. 1. de Civit. Dei c. 15. ait, & amicitia sit μέγιστον τῶν αἰγαθῶν τῆς πόλεως, *maximum bonorum civitatibus*. Aristot. II. Pol. 2. *Arctissimum atque optimum omni in republicâ vinculum incolumitatis, quæ sine justitiâ nullo pacto esse potest*. Cicero apud Augustinum l. 12. de Civit. Dei c. 21. Cujus & illud est: *Da unum & populus est: tolle unum & turba est*. Hanc unitatem sive

H §

con-

concordiam conservat Respublica, proles secundi pacti: ἢ γὰρ πολιτεία βίη τις ἐστὶ πόλεως. *Respublica namque una est quaedam civitatis.* Aristot. IV. Pol. I I. *Anima*, Isocrat. in panathenaic. & Arcopago. *Forma*, Livio l. 3. c. 33. & alibi. Est autem πολιτεία sive respublica (nam hæc synonyma sunt, quicquid dicat Jul. Cæs. Scalig. 3. Poetic. c. 120.) τῶν τῶν πόλιν ἐκείνων τάξις τις, *ordo quidam civitatem inhabitantium.* Arist. III. Pol. I. Cujus & illud est in d. libr. 3. c. 4. ἐστὶ δὲ πολιτεία πόλεως τάξις, τῶν δὲ ἀδίων ἀρχῶν, ἢ μάλις αὐτῆς κυρίας πάντων. *Est respublica ordo civitatis, ceterorumque imperiorum, & maximè illius, in quò summa rerum est:* conf. IV. Pol. I. in calce & c. 3. Respublica igitur ex summâ potestate & subjectione componitur, & πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία συνέστηκε ἐξ ἀρχόντων ἢ ἀρχομένων, *omnis societas civilis ex iis qui imperium habent, & ex iis, qui parent, constat:* Aristot. VII. Pol. 14.

II. Summa potestas apud veteres diversis nominibus insignitur, summa rerum, summum rerum iudicium, summa fortuna, summum imperium; à Cicerone & aliis interdum dicta ditio. Servius ad I. Æneidos Virgilii: *ditione, id est, potestate: omnis enim potestas ditionis constat, id est, imperio.* Justin. 1. histor. c. 8. *Nec aliud ditionis Atheniensium præter urbem ipsam reliquit.* Græcis est τὸ κύριον, κυριεῖον τῆς πόλεως, ἀνεξέχουσα κυρία ἀρχή, ἢ πρώτη δεξιή, κύριον πολιτεύμα. In civitatibus policraticis libertas: quo pertinet illud Taciti initio Annalium: *Urbem Romam à principio Reges habuere: LIBERTATEM & Consulatum L. Brutus instituit.* Et de morib. Germ. c. 36. *Regno Arsacis acrior est Germanorum LIBERTAS.* Cato apud Lucanum;

Tantumque

Tuumque

Nomen LIBERTAS & inanem prosequar umbram.

Theseus apud Euripidem Supplicibus:

ἔ γδ ἀρχετυ

Ἐνὸς θεοῦ ἀνδρὸς ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.

Non enim regitur (hæc urbs)

Ab uno viro, sed est libera civitas.

Unde civitates, quæ à pluribus reguntur, non raro appellantur liberæ. Apud recentiores frequentissimè majestas, interdum jurisdictio vel merum imperium audit. Planè Romani majestatis voce dignitatem, splendorem & magnificentiam, etsi non summæ conditionis personarum, signabant. Hinc Suetonius in Tiberio c. 30. *Quin etiam, inquit, speciem libertatis quandam induxit, conservatis Senatui & magistratibus, & majestate pristina & potestate.* Cicero contra Pisonem dixit: *majestatem Consulatus.* Plinius l. 8. ep. 6. *majestatem Senatus & judicium.* Jcti. in l. pen. de just. & jure l. 9. de jurisd. *majestatem Prætoris.* Alibi legas matronalem majestatem, orationis, nummorum & similibus rerum. In civitate autem non semel Cicero l. 2. de oratore, in partit. orator. & alibi, *amplitudinem ac dignitatem civitatis, item imperii dignitatem* defini- vit. Hodie tamen ex usu antiquo retentum est, quod exilibus civitatibus majestatis vocabulum non tribuatur. Iisdem Romanis jurisdictio erat potestas jus dicendi in causis civilibus, alterius auspiciis exercenda. v. l. 1. l. 4. *cui mandat. est jurisd. l. 2. de jurisd.* Nisi quod Seneca I. de clem. I. laxiore & summum imperium comprehendente significato utitur, quando sub persona Neronis dixit: *Romanos sub sua jurisdictione esse.* & Cicero 2. Agrar. *Romanos sub jus, jurisdictionem, potestatem suam, omnes nationes, provincias, terrarum denique orbem subjugasse.* (I) Verùm, Accursio auctore,

auctore, idolo quondam Jurisprudentiæ, inolevit vulgo, ut jurisdictionis vocabulum ad quamlibet potestatem, sive summam sive inferiorem, produceretur. *arcano quodam consilio illorum* (si vera est conjectura H. Conringii p. 1. ad Lampad. §. 52.) *qui legum peritiã solos se juri dicundo aptos arbitrati, omnia resp. negotia pretextu jurisdictionis commissa voluerunt sibi arrogare.* Placuit hæc notio etiam H. Grotio l. 1. de jur. Bell. & P. c. 3. §. 1. & l. 2. c. 7. §. 27. c. 20. . 40. aliisque eruditis. Quod autem jurisdictionis, idem & meri imperii fatum fuit: Etenim cum Romani voce hac publicam & speciali lege datam Magistratibus quibusdam in causis criminalibus jus dicendi, inque reos criminum animadvertendi potestatem denotarent, Interpretes eandem ad potestatem etiam summam extenderunt. (2) Hinc Bartolus & alii confiscationes, occupationes bonorum vacantium, potestatem condendi statuta, vectigalia imponendi, & similia ad merum imperium retulerunt V. Klock. 1. conf. 8. n. 115. sequ. Fern. Vasquius 1. Contr. illustr. 4. n. 1. & l. 4. c. 1. n. 1. Regna & Principatus nihil aliud esse quam merum imperium dixit. Magistratus autem erant, qui ad jus reddendum de causis civilibus & privatis publicã autoritate constituti, interdum ex speciali concessione merum imperium habebant. (3) Quamquam & hoc vocabulum summis potestatibus hodierno usu applicari solet. v. Vasqu. d. l. prefat. n. 123. l. 1. c. 1. n. 18. Bœcler. l. 14. Notit. Imp. c. 1.

(1) Adde, si libet, quæ dixi dissertat, de Superioritate territoriali §. 2.

(2) Idem Bartolus ad l. 3. de jurisdic. n. 81. sequ. sex meri imperii gradus constituens, in primo collocavit potestatem legum ferendarum. Adde Zafium ad d. l. 3. Sutholt. de jurisdictione §. 396.

(3) Hinc

(3) Hinc Alvarottus, Baldus, & alii Principem appellant summum magistratum, Bartolus & alii, magistratus in quinque ordines distribuentes, in primo ponunt superillustres Papam & Imperatorem, v. Sutholt. *de jurisdic.* §. 18.

III. τὸ κῆρον definit Aristot. III. Pol. 4. Πανταρχῆ τὸ πολίτευμα τῆς πόλεως, *imperium in civitate ubique*; sive, ut Tacitus loquitur, *regimen in omnia civitatis*. Grotius l. 1. de jur. B. & P. c. 3. §. 7. *cujus aetna alterius juri non subsunt, ita ut alterius voluntatis humana arbitrio irriti possint reddi*. Quæ definitio, etsi nonnullis displiceat, facile defendi potest. Nam in rebus se mutuo respicientibus, qualis haut dubiè est summa potestas, etiam negativas circumscriptiones admitti constat; & qui eremitarum aut Adami, primi orbis incolæ, exemplum objiciunt, non cogitant de civitate heic sermonem esse. Nos & hanc addimus: *Est facultas eminens ordinandi civitatem cum omnibus suis partibus ad summum finem*.

IV. Quod autem de vocabulo civitatis supra diximus, esse *πρὸς ἐν ἡ-αὐτῷ ἐνὸς*, seu analogum, ut vocant, æquè ad summam potestatem pertinet. Ergò summa quoque potestas primæ vel secundæ classis, sive, ut cum aliis loquar, regularis vel irregularis erit, & de illa datam definitionem potissimum intelligi oportebit.

V. Solent multi à subjecto summam unius potestatem in personalem & realem partiri; illam personæ imperantis, hanc universæ civium multitudini inhærere asserentes. V. Auctorum nomina apud Cellarium l. 2. *politic. c. 7. §. 18.* add. Limnæum ad *Capit. Imp. Rudolph. 2. art. 32.* Carpzov. *de Lege Reg. c. 13. sect. 1.* D. Schutzius 1. *Disp. jur. publ. 3. §. 2.* Verum ut omittam, nisi hos falso proposito, quasi ex naturæ instituto summum imperium penes populum esse semper debeat; si binæ in una rep. ponuntur pote-

potestates, necessum foret, in singulis diversas quaedam reperiri proprietates, quibus inter se discriminentur; tum summam unam fore, alteram non summam: quorum neutrum convenit primi ordinis sive regulari majestati. Appositè Seneca ep. 85. *Quod summum est, adjectionem non recipit: Quid enim supra summum erit?* Adde, rei unius nonnisi unam formam esse, essentialem sc. qualis est summa potestas. Fateor quidem in iis, qui reguntur, jus aliquod existere interdum posse: Sed non propterea jus illud majestatis realis nomine insigniendum puto. v. Houtuyn. *not. polit. gen. §. 98. n. 2.* * Largior quoque in nonnullis secundi ordinis civitatibus v. g. mixtis, Achaicis, clientelaribus, aut quocunque nomine appellentur, duplicem quasi speciem summæ potestatis occurrere. Quo respexit Georg. Hornius in *Ulysse peregrin. l. 1. in παραβασιλεία* penes Regem utramque majestatem esse. An autem realis una, altera personalis ob id rectè nuncupetur, omnino subsistas.

* Vide de Imperio Romano Germanico D. Schiltet. *l. 1. Instit. jur. publ. tit. 19. §. 13.*

VI. Porro summam potestatem nonnulli in ordinariam & extraordinariam sive absolutam dividunt. V. Cravetta *conf. 296.* A. de Petra *de potest. Princ. c. 4. c. 9.* Jacob. Omphalius *de funct. Princ. l. 2. cap. 2.* Verùm absolutam potestatem non agnoscunt Covarruv. *l. 3. var. resolut. cap. 6. n. 8.* Fern. Vasquius *l. 1. controuv. illustr. c. 5. n. 15. sequ. c. 26. n. 18. sequ.* alii apud Struvium *c. 5. Syntagm. feudal. aphor. 6. num. 4.* Nobis se probat divisio hæc, si rectè explicetur. Nam aliqua summæ potestatis negotia sunt assidua sive ordinaria; aliqua, ut Senecæ *ep. 66.* verbis utar, in materiâ infelici expressa, quæ ob imperiosas necessitatis rationes extraordinariæ

pote-

potestati locum faciunt. Hanc *θεσπιατικὴν* possis appellare. Alii rationem status vocant. ut supra diximus *in pedia* §. 2. H. Grotio audit dominium * eminens sive supereminens, societati civili in partes & res partium (sub quibus etiam actus & jura continentur) boni communis causa competens. V. l. 1. *de jure B. & P. c. 1. §. 6. & l. 3. c. 1. §. 15.*

* Hæc duo mavult distinguere D. Schilterus *de jure obsid. c. 2. ad n. 7. & c. 8. manu duct. philosoph. moral. ad jurisprucl. §. 71.* dominium eminens reip, civili, supereminens herili attribuens.

VII. Posses etiam ab objecti latitudine vel angustia summam potestatem (1) in usufructuariam & patrimoniale distinguere. Hæc alienabiliter habetur, velut privatum summi imperantis patrimonium. V. Grot. l. 1. *de jur. B. & P. cap. 3. §. 12.* Illa alienari nequit; quemadmodum vox usufructus innuit, (2) quæ hætenus & non aliter in summas potestates quadrat. Verùm hæc distinctio, etsi frequenter in regnis occurrat, vix invenitur in civitatibus policraticis, præterquam ubi sunt dissimilares, de cujus generis rebus publ. infra in loco differetur.

(1) Hobbesius *part. 2. du corps politiqu. ch. 2. §. 11.* non agnoscit hanc divisionem, imperia omnia patrimonialia statuens. Perperam: quoniam sine jure alienandi populum civitas salva esse potest.

(2) Quod verò Bosius *introduc. in notit. rerump. c. 28. §. 3.* negat, dominium & proprietatem manere penes populum; responderi potest, libertatem, quæ loco proprietatis est, inesse populo, quatenus hic pacto primo est colligatus; & eam in summum imperantem non transtulit. Huberus l. 2. J. *Publ. univers. c. 16. §. 28.* maluit cum jure mariti in re dotali, aut heredis fiduciarii in re fideicommissio obnoxia, comparare.

IIX. Rectè etiam summa potestas distinguitur in perpetuam & temporariam. Nam quod Bodinus ejusque sectatores negant, summam potestatem certo includi posse tempori, non habet rationem, si modò cætera rectè sese habeant. Equidem si de dignitate, quæ majestas veteribus dici solebat, quærat, dubium non est, quin major sit in eo, cui jus perpetuum datum est, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus. Verùm ad naturam potestatis immutandam duratio nihil valet. Ut locum heic habere possit illud Pauli l. 66. de Rei Vindicatione. *Non ideo minus rectè quid nostrum esse vindicabimus, quod abire à nobis dominium speratur, si conditio legati vel libertatis extiterit.* In exemplis tamen inveniendis difficultas non parva suboritur. Grotius l. 1. c. 3. §. 11. Dictaturam Romanorum huc adfert, nec dissentit H. Conringius p. 2. ad Lampad. §. 8. si Dictatura, ut erat optimâ lege, consideretur. Contra id factum nollent Bœclerus, Pufendorfius, &, qui hocce profert, D. Obrechtus differt. de extraord. populi Rom. Imper. §. 39. quia Dictatoria potestas, si detractâ larvâ res inspiciatur, non nisi fiduciaria fuerit. Ego subsisto. Quanquam veteres cum Grotio idem sensisse videam. Nam Dionys. Halicarnass. l. 5. *Antiqu. Rom. p. 331. de Dictatore Largio dicit: πρώτος ἐν Ῥώμῃ μοναρχος ἀπέδειχθη πολέμῳ δὲ καὶ εἰρήνῃ καὶ παντὸς ἀλλοτρῆματος ἀντοκράτωρ.* Ibidem docet: Dictatoris nomen non æquale magnitudinem potestatis, quam habuerit. *Ἐστὶ γὰρ αἰρετὴ τυραννὶς ἢ δικτατορία. Nam electitia quadam Tyrannis est Dictatoria.* Addit: Ideo hoc nomen inditum, ne odioso vocabulo cives Romani offenderentur. Similes Dictatoribus in Italiæ Civitatibus sequioribus temporibus fuerunt Potestates dictæ, eamque functionem habentes summo jure

in

in rebus bellicis pariter ac civicis imperabant. V. Carolus Cangius *glossar. voce potestas*. Aliud exemplum ponit idem Grotius *d. l. in tutoribus, vel curatoribus regni, qui ita constituuntur, ut populo non subsint*. Quo nomine dicam ei scripserunt Bœcler. & Ziegler. *in comment. D. Schütz. v. 1. §. P. Ex. 3. §. 11.* Becman. *D. 12. mediet. Pol. §. 10.* Verùm salva res est : nam Grotius non de omnibus tutoribus Regum pupillorum loquitur, sed de quibusdam, qui summam sc. auctoritatem à populo acceperunt, usque donec in suam tutelam pervenerint regii pupilli. De quibus in annotatis Michaelis Palæologi exemplum ex Nicephora Gregorâ adducit. Et aliud Johannis Briennensis Exregis Hierosolymitani, qui Balduino 11. Imp. Hierosolymitano constitutus tutor, extat apud Carolum Cangium *l. 3. Hist. Gallo-Byzantina*. Aliud Odonis (sive Eudonis, ut quidam vocant) Burgundiæ Ducis, Caroli Simplicis tutelâ à Gallis donati, atque, ut majore auctoritate regnaret, in Regem coronati, apud Buffier. *l. 6. Hist. Franc. p. 467.* conf. laudatum Cangium *in Glossaria voce heredes*. Neque aliâ ratione Philippus Getmanicum suscepit Imperium, quandoquidem jam à patre Henrico VI. Fridericus trimulus adhuc Rex constitutus erat, ut apertè prodidit Abbas Urspergensis *in vita Philippi*. conf. Godofridus Monachus *ad A. 1196.* Exemplum Optimatum temporariorum ex Frisia nuper nobis protulit D. Huber. *l. 1. §. P. univers. c. 16. §. 48. & c. 37.* de quo ipse viderit. Cæterum ex hisce judicium ferri potest, an rectè dixerit Hobbesius *in Leviath. c. 19. & part. 2. du corps politiqn. ch. 2. §. 9. & 10.* reges electivos non habere summam potestatem. * Quod ante ipsum multos alios quoque existimavisse notat H. Grotius *l. 1. de §. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5.* & rectè refutat. Nam successio quoque

quondam ab electione cœpit; & Reges sanguinis jure ad imperium pervenientes non summos esse posse, exemplo Regum apud Lacones constat. Non minus hinc sequitur, legem commissoriam, cujus exempla memorat Bœclerus *ad I. H. Grot. c. 3. §. 16*, non ob stare, ut ne summum sit imperium. Nam hæc pura est imperii traditio, licet sub conditione, quam resolutivam vocant Jcti, resolvatur, & quidem volente summo imperante, in cujus potestate erat, conditionem accipere.

* Atque hinc, nisi fallor, est, quòd Aula Romana Reges, qui nascendo regnum accipiunt, electis præferat, & his Serenissimi tantum det titulum, illis insuper Potentissimi. V. H. Grotius *ep. 839. 821. 859*. Ex eodem quoque principio Galli regno suo prærogativam quærunt, V. Matth. Parisiens. *ad A. 1239*.

IX. Poterant hæc summarum potestatum differentiarum fufius explicari. Verùm instituto nostro ista fufficiant: quandoquidem in jure publico universalis, ubi ad multas illationes opus est illâ doctrinâ, professâ operâ de hac re tractandum est.

X. Nunc de quæstione, an res sit? dispiciemus: quò pertinet etiam origo rei, occasiones, & modus nascendi. Esse summas potestates nemo unquam dubitavit, & si destitueremur experienciâ, ratio ipsa doceret. *Quæcunque enim è pluribus constant, & fiunt unum aliquod commune, sive è continuis sive ex sejunctis, in cunctis conspicitur & quod imperat & quod paret.* Ut bellè differit Aristotel. I. Pol. 3. Et Cicero Lib. 3. de Legib. init. *sine imperio*, inquit, *nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.*

XI. Origo summæ potestatis eadem est, quæ civitatis. Ut ex supra dictis facile liquet. Quo pertinet

tinet elegantissimus Ovidii locus lib. 5. *Fastorum*.
Fingit enim ex honoris & reverentiæ conjugio ortam
esse majestatem, cum antea nec ætatis nec dignita-
tis haberetur ratio, summaque inis essent per-
mixta.

*Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis imposuere toris:*

*Hinc facta Majestas, qua mundum temperat omnem,
Quaque die partu est edita, magna fuit,
& paulò inferius.*

Protinus intravit mentes suspectus honorum:

Fit pretium dignis: nec sibi quisque placet.

l. 3. *fastor.* dixerat:

Inde data leges, ne fortior omnia posset.

XII. *Occasio non una fuit. Cicero 2. de Offi-
ciis: Subjiciunt se homines imperio alterius & potestati
pluribus de causis. Ducuntur enim aut benevolentia,
aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præstantia,
aut spe sibi id utile futurum, aut metu, ne vi parere co-
gantur, aut spe largitionis promissionibusque capti, aut
postremo, ut sæpe in nostrâ rep. videmus, mercede
conducti.* conf. Aristoteles V. *Pol.* 10. unde hic Cice-
ronis locus exemplis illustrari potest.

XIII. *Modus generationis fit per pactum, de
quo itidem supra sect. 3. §. 7. Est autem pactum il-
lud fundamentum & quasi primum principium, un-
de summam potestatem præcipuè oportet æstimari:
nam reliqua v. g. administratio, leges, tituli, insi-
gnia, cum similibus, externa sunt, & non raro im-
peritos fallunt, vel certè non raro in causâ sunt, ut
dubitetur, ad quam reipublicæ speciem hæc vel illa
civitas referri debeat. Ita Plato ipse IV. de Legi-
bus: Lacedæmoniorum respublica quò nomine sit appel-
landa. non facile possum dicere: Ephori enim ibi mi-
tum in modum tyrannicè imperant: nonnunquam tamen*

pra cateris civitatibus populari gubernationi apparet simile. Negare autem eam esse Optimatum rempublicam, est omnino absurdum. Regnum quoque in eâ perpetuum. conf. Aristotelem II. Politic. 4. Contra Laconicam cum Creticâ, Mantineâ & Thessalia, inter aristocracias refert Maximus Tyrius, oratione 6. qua de rebusp. est. conf. Nicol. Cragium 1. de Rep. Lacedæmon. c. 4. - At mihi valdè placet quod Isocrates in Panathenaisco dixit: Lycurgum instituisse democratiâ aristocratiâ temperatam. Sanè Plutarchus in Lycurgo ex Lycurgi instituto populo tribuit potestatem repudiandi aut acceptandi decreta senatus, senatores legendi & magistratus creandi. Aristoteles etiam testatur. VI. Pol. 9. præter multa instituta popularia populum Senatores eligere & Ephoros, & hos quidem ex universâ multitudine. Secutis temporibus jus vocandæ concionis, quod ex instituto Lycurgi tantum penes Regem & Senatum fuit. (v. Plutarchum in Agide) ad Ephoros transiit, Pausaniâ teste: In concione autem actum de legibus, si quæ ferendæ, de bello, pace, fœderibus & aliis rebus summis. Cæterum oligarchicum haud dubiè temperamentum fuit, senes fuisse magnorum judiciorum dominos tota vitâ, jus vitæ & necis habuisse & alia id genus, nec rationes reddidisse, etsi multa sordidè & ambitiosè decrevissent. Quæ omnia prodidit Aristoteles II. Pol. 7. & IV. Polit. 9. Eadem ratio fuit Cretensis reipublicæ, cujus constitutionem Laconicæ respondere dixit Aristoteles II. Pol. 8. & Polybius l. 6. historiar. δημοκρατικὴν ἔχειν διαίτην statum popularem referre. Quanquam temperamenti quoque non caruerit, & juxta Plutarchum in Agide mixta fuerit ex arbitrio populari regiøque, in quâ regimen penes Optimates, maximarum rerum potestatem habentes, existeret. Conf. Meursium l. 3. de Cretis

Gretâ c. 8. Carthaginiensium quoque resp. popularis fuit, quanquam ob temperamenta de ejus statu diversè scripserint veteres. v. Ubb. Emmium *descript. Reip. Karthaginens. ab init.* Quare facilioris doctrinæ causa sequentes observationes, usui hac in re maximo futuras, præscribemus. *PRIMA* est: Administratio sæpe differt ab interiore potestatis constitutione. Sic Prudentes notant; nullam hodie oligarchiam vel democratiam subsistere posse, nisi illa speciem Principatus, hæc speciem oligarchiæ induat. Aristoteles IV. Pol. 12. & VI. Pol. 1. Idem postquam notaverat III. Pol. 11. Regnum Laconicum νόμων ἔχειν μάλλον εἰδὼς, ἢ πολιτείας, non resp. sed instituti speciem habere. (1) Reges quippe Spartani honoribus domi cumulabantur, sed nervis imperio regio incisus) sapienter addit: ἐν ἀπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίνεσθαι τὸ τοιαῖς πολιτείαις. In omnibus enim rebus publicis hoc fieri usum venit. (2) Hinc distinctio Bødini, quem plerique juniores sequuntur, licet eam alii rejiciant, inter statum civitatis & administrationem, magni utique est facienda. V. Severinus de statu reip. Germ. c. 6. §. 4. Huic similis est observatio secunda: Summam potestatem ex legibus non esse dijudicandam. Πρὸς γὰρ τοιαῖς πολιτείαις τὰς νόμους τίθενται πάντες, αἰτῶν δὲ τὰς πολιτείας πρὸς τὰς νόμους, ait Aristot. IV. Pol. 1. circa extr. Ad respublicas enim leges scribant omnes, sed non respublicas ad leges. Et interdum leges aliud significant, aliud usu obtinet. Quod post conversiones rerump. maximè fieri, idem Philosophus IV. Pol. 5 in fin. sapienter animadvertit. Non enim subito, inquit ille, mutantur, sed modicè; decerpentes amant prima. Apud Thucydidem l. 2. histor. de Pericleâ Atheniensium tempestate jactatur: Ἐγένετο τε λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ὑπὸ τῷ πρώτῳ ἀνδρὸς ἀρχῆ. Verbo quidem status popularis, re autem vera penes vi-

rum in civitate principem summa rerum erat. *Tertia est*: A vocabulis & insignibus infirmum esse argumentum ad vim imperii. Sic apud Romanos Principatus frequentissime inferius quid regno signat, & tamen Augustus, ut populo fucum faceret, Regis remittebat nomen, quod ex superbia in invidiam venerat. Appianus Alexandrinus præfatione in Romanas historias. *C. Caesar, ubi principatum suum constabilivit, speciem quidem reip. nomenque reliquit, sibi tamen imperium in omnes usurpavit: & sic in hodiernam vii parent omnia: quem non Regem dicunt, propter religionem opinor iurijurandi veteris, sed Imperatorem nominant. Quæ appellatio communis est eorum etiam, qui ad certum tempus præsumunt exercitibus: sed revera omnino Reges sunt.* Contra aliquando regna fuere appellata, quæ non nisi Principatus erant. (3) Talia olim regna in Germaniæ & Scythiæ populis: nam ut Procopius I. Gothicor. observavit: *Barbari Duces suos Reges vocabant.* Tales & olim in Italiâ Reges sub aliorum Regum imperiis, ut auctor Servius ad X, *Æneidos.* Sic apud Æschylum in Persis:

Βασιλεῖς βασιλέως ὑποχοι μεγάλα,
Reges Regis magni subices,

Sic Evagoras Cypri Rex sub Persâ fuit, Porus & Taxiles Reges sub Alexandro. v. Grotium, t. de jure B. & P. c. 3. § 10. Idem in alijs quoque nominibus usu venit. Optimè Polybius l. 6. *Histor. ab init. συμψέδονται ἢ συγχεῖνται πάντες οἱ μόναρχοι, καθ' ὅσον οἱοῖ ἢ εἰσι, τῷ τῆς βασιλείας ὀνόματι.* *Monarcha qui vis, Tyranni quoque, quantum possunt, e mentito regni nomine abiciuntur.* (4) Aristoteles IV. Pol. 7. *Respublicas ad oligarchiam declinantes magis appellare solent aristocracias.* conf. eundem III. Pol. 3. *de voce civis.* Augustinus 19. de civitat. Dei c. 16. *Iniqui etiam Re-*

ges se patrum familias nomine appellari gaudent : Verisimè Procopius *Vandalicorum* l. ubi agit de voce Fœderatorum , ex versione Grotii : *Longa diès non solet servare voces in quò primum reperta sunt sensu ; dum pro suo arbitrato res ipsas immutant homines, quibus ea primum vocibus nuncupata sint, nihil solliciti.*

(1) V. Nicol. Cragium l. 2. de Rep. *Lacedam.* cap. 2. His similis Dux Venetorum, quem St. Disdier de la Ville & Rep. de Venis. part. 2. vocat *un veritable fantome & son ombre de Prince.*

(2) Differunt enim fere, ut apud Romanos Jctos possidere & esse in possessione : quorum illud juris, hoc facti est.

(3) Complura quoque sub Romano Imperio. *Romani instrumenta servitutis etiam Reges habebant*, ait Tacitus in *Agricolâ* c. 14. & de *Marcomannorum Regibus de morib. Germ.* c. 42. n. 4. Hinc *servientem Latio purpuram*, Lucanus dixit. Seneca sub personâ Neronis : *In meâ potestate est, quos Reges mancipia fieri, quorumque capiti regale decus circumdare oporteat.* Strabo l. 17. Geograph. de regionibus Asiæ, ut & Arabia ac Æthiopia, quæ ad Romanos spectabant : *Τάυτης δὲ τῆς συμπάσης χώρας ἢ μὴ βασιλεύειαι. Earum partem Reges tenent.* Malinissa apud Livium, gratias egit Senatui, quod Scipio eum Regem appellasset. De Arioüstio Dio : *Τὴν κύρωσιν τῆς βασιλείας ὡρᾶ τῶν Ρωμᾶϊων εἰλήφει. Populus Romanus regnum ei ratum fecerat.* Adde H. Grotium l. 3. de I. B. & P. c. 15. §. 9. & in not. & ad *Acta Apostol.* XVII. 7.

(4) Planè ut Plato l. 8. de *Republ.* observavit, imperium vulgus in democratia *ἀναρχίαν ἐλευθερίαν*, quemadmodum *ἀσωτίαν μεγαλοπρέπειαν* nuncupare.

XIV. Finis summæ potestatis in civitate regulari est promiscua summi imperantis & eorum, qui reguntur, utilitas. Vix enim alia mens fuisse videtur hominum è naturali statu migrantium. Hinc *servanda justitiæ causâ videri olim bene moratos Reges constitutos*, docet ex sententiâ Herodoti & majorum ci-

vitatis Romanæ Cicero 2. officiorum. & juxta Ammianum l. XXIX. *Finis justæ imperii, ut sapientes docent, utilitas obedientium æstimatur & salus.* Quicum convenit illud Socratis apud Xenophontem l. 3. *Memorab. à princ. Rex creatur, non ut sui ipsius curam habeat potissimum, sed ut eligentes eum bene beateque agant.* A fine hoc civilia imperia & civiles resp. appellamus. V. Aristot. III. Pol. 3.

XV. Subjectum sunt personæ, sive veræ sive n^omicæ. *Ἀνάγκη δ' εἶναι κύριον ἢ ἓνα, ἢ ὀλίγους, ἢ τὰς πόλεις.* *Necesse n. est potestatem aut unum, aut paucos, aut multos habere.* ait Aristoteles III Pol. 5. & Tacitus 4. Ann. 33. Cunctas nationes & urbes populi, aut primores, aut singuli regunt. Cicero l. 2. de divinat. se à Platone, Aristotelis præceptore, ejusque Philosophia didicisse, profitetur: *Resp. teneri tum à Principibus, tum à populo, aliquando à singulis.* Hinc est, quod respUBLICÆ in universum dividantur in μοναρχίας (quod vocabulum Cornelius Nepos latinè effert *singulare imperium*) & πολυαρχίας, hæc in*ολιγαρχίας & δημοκρατίας, si voces istæ, ut solent, generaliter accipiantur. Apud Platonem in politico quærit hospes: *Annon monarchia, id est, principatus unius, una quædam est gubernationum civilium,* Socr. *Est. Hospes Post hanc paucorum potentiam ponere possumus?* Socr. *Sane. Hospes. Tertiam vero multitudinis gubernationem, quam popularem vocam?* Socr. *Prorsus.* Postea monarchiam in regnum & tyrannidem, paucorum imperium in aristocratiam & oligarchiam dividit. conf. Laërtium in Platone sive l. 3 vitar. Idem Plato III. de LL. *Dua, inquit, gubernationum civilium quasi matres quædam sunt, ex quibus si quis alias dixerit originem ducere, rectè utique dicet. Quarum alteram monarchiam, id est, Principatum unius, alteram democratiæ, id est, populi appellare decet.* Lucius Ampelius circa

circa extremum memorialis, quem Salmafio debemus. *Rerump.* inquit, tria sunt genera: aut enim sub Regibus sunt, ut Seleucia Parthorum: aut Senatus, ut Massilia Gallorum: aut se ipsi regunt, ut Athenienses solebant. Est & quartum genus, quod Romani commentisunt, ut ex his tribus unum efficerent. Verum hoc quartum genus huc non pertinet: loquimur enim heic de potestate & civitate primi ordinis, quibus non rectè accenseri resp. mixtas, quas vocant, suo loco faciemus planum.

* In hac generali significatione vocem *ὀλιγαρχίας* sumunt, pro omni sc. paucorum imperio, etiam herili & violento, Thucydides l. 1. *historiar.* Plutarchus libro de *monarchiâ.* Herodotus l. 3. Similiter *δημοκρατίας* Aristoteles, Polybius, Plutarchus, vid. Septal. de *ration. stat.* l. 7. *proem.* Quæ etiam Atticis scriptoribus *δημ.* appellatur. Hinc & illud: *καταλύειν τὸν δῆμον*, dissolvere statum popularem. De aliis notionibus *democratix* v. H. Grotius *appendice epistol.* 209.

XVI. Ad hunc locum pertinet quæstio, quæ in Græciâ creberrima quondam fuit seditionum materies, prolixè tractata ab Aristotele III. *Pol.* 7. *seq.* an uni ob insignem præstantiam (qui *velut Deus quidam ceteros mortales supereminet*, ut loquitur Aristotel. d. l. c. 9.) paucis ob Nobilitatem, divitiarum aut virtutum abundantiam, universæ multitudini ob numerum majorem, summa potestas debeatur? Ubi notandum, neutrum titulorum horum satis esse validum, ut perfectum jus conferat absque conventionem sive pacto secundo, de quo supra diximus. V. H. Grotium l. 1. de *Jur. B. & P. c.* 20. §. 9. n. 2. Huber. l. 2. *Jurispubl. universal.* c. 8. §. 35. *sequ.* Sunt & aliæ quæstiones hujus loci, nostris temporibus agitari solitæ, quas inter *PRIMA*: An summa rerum ex naturæ instituto semper sit penes populum? Quod

contra Monarchomachos haut dubiè affirmandum. Si enim liber homo tradere se alteri privato in servitutem potest, cur populus sub unius imperium, sæpius non herile, concedere nequeat? Et verò eò adigit non rarò conditio reip. ob dissidia, turbas, aut bella vel civilia vel externa, sine unius imperio interituræ. Interdum aliæ rationes commovent. Jam & populi, rep. populari utentes, in alios populos liberum aliquando exercent imperium. Experientia quoque testatur, regale nomen ab omni retro memoriâ sanctum semper fuisse habitum. * Ut jam alia argumenta mittamus. *SECUNDA* est, an pauci vel omnes capaces sint summæ potestatis? Quod unus negavit Fredericus Hornius, sed frivolis rationibus. Si enim in unum transferri summa rerum potest, cur paucis tradere, aut sibi eam retinere nequeat populus, nihil vetat. Apud Euripidem est in Supplicibus:

Οὐ γὰρ ἄρχεται
 Ἐνὸς πρὸς ἀνδρῶς, ἀλλ' ἐλευθέρῃ πόλις.
 Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρεσσι
 Ἐνιαυσίαισιν.

*Hac juris sui
 Servire domino civitas uni negat.
 Rex ipse populus annuas mandat vices
 Honoris huic illive.*

v. Pufendorf. l. 7. de jure N. & G. c. 5. §. 5. *TER-
 TIA.* An infideles & hæretici summam potesta-
 tem tenere possint? Quod affirmandum. Nam jus
 naturæ nullibi eos excludit, nec divinæ literæ à verâ
 fide alienis dominium abjudicant. v. *Daniel. II, 37.*
 & *I. Petr. II, 13.* Quod autem *Deuteron. XIII, 15*
 alienigenæ arcerentur ab imperio Judæorum, id pe-
 culiare illi genti erat, & intelligendem si populus
 esset sui juris (secus quam Zelotæ posteris tempori-
 bus interpretabantur.) Etenim Nabuchodonosori
 Judæos

Judæos parere jubet Jeremias, sicut & ipsi Prophetæ Chaldæorum & Persarum Regibus paruerunt. v. *Jerem. XXXIIX, 17. Ezechiel. XVII, 12. sequ.* Atque hanc legem videntur sibi præscripsisse Christiani veteres, ut cuius imperium legitime nacto fidem ac obedientiam præstarent, neque ulli sub speciosis nominibus res novanti accederent. v. Tertulianus *apologético. QUARTA* denique est. An fœminæ jure naturali, divino & civili sint capaces summæ potestatis? Quod Bodinus & alii negant, sed frustra innixi Romanorum legibus; & jus divinum de domestico tantum imperio loquitur, in quo maritus utique primas habere debet. Idem dicendum de naturali jure, nisi quod hoc ob sexus præstantiam mares fœminis præferri, magis decorum esse indicat. Verum quæstiones has accuratius explicare, est disciplinæ, quæ jus publicum universale pertractat.

* V. quæ dixi dissertat. de quæstione hac peculiari, in cujus sect. IV. monita quædam & temperamenta proponuntur,

XVII. Objectum sunt negotia, quæ ab adjuncta qualitate vocantur jura majestatis sive imperii; ab Italis autem, quos nostrates imitati, regalia. Quæ vox tamen multiplici ambiguaque Jctorum sequioris ævi interpretatione ita contorqueri cœpit, ut eruditi eâ parcius utendum esse non temerè censeant. V. Bœcler. *ad l. 2. H. Grov. c. 6. p. 228.* & confer qui de regalibus commentaria scripserunt, Sixtinum, Boccerum, ab Einsidel, de Jehna, & alios. Cæterum quænam sint imperii jura, quibusve indiciis cognosci debeant, non unâ ratione traditur aut explicatur. Fridericus Hørnius *l. 2. de civit. c. 4. §. 10.* D. Theod. Meier *l. 3. analys. Aristot. c. 4. §. 61.* ad Dei potestatem respiciunt, atque inde humanæ potestatis, quæ
Dei

Dei vices in terris subeat, imaginem capiunt. Nimirum hi nituntur hypothesi, quasi à solo Deo summa potestas ἀμέσως proficiscatur, cum ea potius sit hominum in civitatem coëuntium productio, ut deinceps dicam. Adde, Deum in homines, tanquam opificia sua, infinitum jus habere; posse ob peccata parentum etiam posteris aut immaturam mortem aut servitutem immittere, & cum id facit, ut facit aliquoties, nemini facere injuriam; qualis pollutentia rectoribus rerump. non convenit. Scilicet verissimum est Poetæ illud:

Nihil est quod de se credere Princeps

Non possit, cum laudatur Dis æqua potestas.

Veteres Itali, & in illorum scholis edocti nostrates, ex Legibus Regni Germanorum in Italiâ, quæ 2. feud. 56. leguntur, argumenta petunt, intolerabili errore: cum hujus regni leges imperium Germanorum in Germania, quemadmodum nec alia regna, obligare haud possint; excepto, ubi usû sive consuetudine sunt approbatæ. Verum nolo nunc latius neque in has neque in aliorum opiniones inquirere. Simpli-
cissima utique & verissima est deductio à fine ipsius civitatis, & summæ potestatis. Nam cum finis quilibet contemplatione mediorum vim habeat mensuræ, & quousque se protendit ille, eousque patere debeat instrumentorum usus; omnia illa negotia civilis erunt potestatis, sine quorum curatione salva esse civitas non potest. V. H. Conring. ad part. I. Lampad. de rep. Rom. Germ. §. 15. & sequent. Quare quæ res maximè valent ad hunc finem obtinendum, propriè & primariò regalia sunt, & suo merito majora appellantur; quoniam ut integrâ & primi ordinis maneat civitas, à summo imperante avelli haut possunt. Quò pertinent illa elogia regalium majorum, quando appellantur personalia, personalissima, quæ personæ

personæ & ossibus Principis adhærent, merè regalia, ipsi coronæ annexa, sacra sacrorum, reservata Principis &c. V. Sixtin l. 1. de regal. c. 2. n. 2. Regalia autem, quæ minora dicuntur, & emolumenta tantum quædam Rectoribus rerumpublicarum conciliant, quoniam absque iis summa potestas commodè explicatur, (2) naturaliter & seclusis pactis abesse queunt. Quo referas jus circa ἀδέσποτα, jus circa thesauros, jus circa feras, silvas, & similia.

(1) Videantur quæ dixi *dissert. de superiorit. territor. §. 9. in fine & in notis.*

(2) Ita apud Romanos jus venandi omnibus commune erat, petinde ut hodie apud Hispanos, de quibus vide Hubert. Leodium *visâ Friderici Palatini l. 6. & l. 10. ubi historia est de Carolo V. & Habessinosis v. Job. Ludolf. l. 2. histor. Æthiopic. c. 9. n. 13.* Hodie in plerisque Europæ regnis secus se habet. Sed & jam olim id jus summos imperantes sibi vindicavisse, indicio est Baruch. III, 17. *Principes gentium dominantur super bestias, quæ sunt super terram, quæ in avibus cæli ludunt.* In Hispania & Anglia jus Regum est, bona pupillorum Nobilium, qui vasalli sunt, ad annum usque vigesimum primum administrandi, & quicquid in horum educationem non impenditur, fisco suo vindicandi; ad hoc nuptiis nobilium consentum impertiendi, quod posterius in Gallia quoque obtinet & Japonia, de qua Bernh. Varenius *descrip. regni Japon. c. 12.* In Sinenfium imperio Imperator potest jus civitatis dare vocabulis antea non usitatis. Idem ut cæli filio tribuitur jus demortuis novos dandi titulos, & animas eorum puras declarandi. Ut nuper memoravit P. le Comte *nouveaux memoires sur l'Etat present de la Chine ep. 9.* Quidam Rectores etiam injusta aut honestati contraria jura sibi vindicarunt, uti jus bona naufragio amissa aut furto ablata fisco inferendi. V. *Dissertat. de superioritat. territor. §. 56.* Huc pertinet etiam jus coxæ luxandæ, sive jus cum Vasallorum sponsis prima nocte concumbendi, quondam à Comitibus Lugduensibus usurpatum, si historicis credimus. V. Nicol. Henelius *otii Vratislaviensis. c. 47.*

XIIX. Regalia majora variè pro cujusvis irigenio dispesci enumerativè consueverunt. Obvia est partitio Aristotelis *IV. Pol.* 4. quâ magistratuura creandorum, indicendi belli & finiendi, vitæ & necis, fisci denique, & repetundarum juribus summam potestatem absolvit: quibus nonnulla alia adjecit *I. Rhetor.* 4. Aliam habet Grotius *l. 1. c. 3. §. 6.* aliam Lampadius *d. p. 1. §. 15.* aliam D. Zieglerus *l. 1. de jur. Majest. c. 3.* aliam Frideric. Hornius *l. 2. de civit. c. 2. §. 1. & sequ.* aliam Pufendorf. *l. 7. de jure nat. c. 4. §. 1.* Add. Arnifæus *l. 2. de jurib. majest. c. 2. in-egro.* Neque temerè heic aliquid reprehendas, nisi quòd nonnunquam diversa negotia malè & citra causam vel misceantur, e. g. jus judiciorum cum jure constituendorum magistratum; vel alteri subjiciantur, e.g. juri circa bellum, jus tributorum colligendorum, jus fœderum & legationis, quorum usus tamen non minus ad pacem quam ad bellum spectat. Quod si verò & cæteris nostram adjungete licebit sententiam, non inconcinna forte erit distributio à quantitate & qualitate jurium. *A quantitate* sunt vel *universalia* v.g. jus circa consultationes, imperia, sub quibus etiam leges continentur, & judicia; vel *particularia*, quæ se offerunt vel in subjecto civitatis, v. g. jus circa religionem, existimationem, collegia sive universitates civium; vel in objecto, ut jus circa munimenta regionis, importanda vel exportanda, nummos & similia; vel in formâ accidentali, ut jus circa bellum, inducias, pacem & fœdera; vel in causa efficiente, ut jus circa ministros reip. circa legatos mittendos & missos ab aliis recipiendos, tum circa instrumenta cætera, ærarium, pœnas & præmia. *A qualitate* sunt vel *ordinaria*, vel * *extraordinaria*, quæ sc. ex certo civitatis statu habituque pululant, & effectus sunt potestatis extraordinariæ sive domi-

dominii eminentis, de quo supra, partes tantum non omnes civitatis pervagantia. De singulis hisce juribus; in jure publico universalis ex professo agitur.

* Hæc minus rectè à nonnullis inter regalia minora referuntur; quandoquidem in dominio eminente splendor majestatis maximus est, ipsaque interior vis & quasi essentia continetur, ut rectè vidit Bœclerus *Dissert. Polit.* 8.

XIX. Forma essentialis potestatis hujus est summitas. Ne enim detur progressus in infinitum, consistendum erit in aliquo sive cœtu sive persona, qui superiorem, excepto Deo, respiciat neminem. Unde sequitur, in civitate regulari majestatem esse.

1. Liberam ab externis. Ἀυτάρκης γὰρ ἡ πόλις, τὸ δὲ δῆλον ἐκ αὐτάρκης. * *Sui juris civitas esse debet, quod autem servit, minime sui juris est.* ait Aristotele *IV. Pol.* 4.

* Agathias l. 3. de Dilimnitarum gente agens, non, inquit, *subditi sunt, quia suis legibus vivunt & libertate fruuntur.* Αὐτόνομοι δὲ γὰρ εἰσι καὶ ἐλεύθεροι.

Æschylus Persis:

Ὀυ λινος δῆλοι κέκληνται Φωτὸς εἰδ' ὑπήκοοι,
Liber ignarusque domini, juris is populus sui est.

Demophon Rex Atheniensium apud Euripidem *Heraclidis*

εἰ γὰρ Ἀργείων πόλει
Ἦ πῆκοον ἦνδ', αἰπὸν ἐλευθέρων ἔχω,
*Non enim Argivorum urbi
Subditam hanc, sed liberam habeo.*

2. Inviolabilem, ita ut summus imperans à nemine vel judicari vel puniri possit.

3. Solutam legibus (1) non naturæ, non divinis, (2) sed civilibus. An & fundamentalibus quas vocant? Variè responderi solet, verum solidif-

solidissima haut dubiè est responsio, leges hujusmodi quidem obligare, potestatem autem ita devinctam fieri irregularem, sive obligatio cadat in exercitium actus, sive directè in ipsam facultatem V. H. Grotium l. 1. de J. B. & P. c. 3. §. 16. quem ita explicandum reor.

(1) Euripides

Οὐ τὰς κρατύντας χερὶ κρατεῖν ἀ μὴ χρεῖων
Non fas potentes posse, quod facere est nefas.

(2) In statu tamen populari lex civilis etiam ejus lato-
 restenet, quia sc. hi ex præsumptâ populi voluntate ut singuli respectu latarum legum considerantur: planè ut Reges quoque ratione actuum, qui ab iis non quàm talibus, sive ut personam civitatis sustineat, sed quibusvis aliis fiunt, legibus à se latis obligantur. V. H. Grotius l. 2. de I. B. & P. c. 4. §. 12. & l. 2. c. 14. §. 5. & c. 20. §. 24. Certè populum in statu populari collectivè consideratum leges à se latis posse mutare, non est dubitandum.

4. Indivisam, imò indivisibilem, ut in plurium imperio *jura non singulorum tota sint, sed pro partibus indivisis, atque intellectu magis partes habeant quàm corpore.* Ut Ulpiani verba huc accommodem l. 5. de stipul. servor. Est autem axioma hoc intelligendum de majestate regulari, ceu quæ demum perfecta est, ubi omnia ad felicitatem civilem componendi habet arbitrium, & quidem indivisè. Planè ut Aristoteles X. *Metaph.* I. mensuram vocat πανταχῶς ἀδιαίρετον. Aliorum de hoc axioma disputationes vel tricas jam non moror. Illud adhuc addendum, non dividi majestatem, cum temperatur. Temperationes enim & simulacra, quæ pro veris rerum momentis & pro jure reip. venditari inter artes politicas solenne est, pertinent tantum ad administrationem, non ad statum reipublicæ, de quo supra §. 13. Hinc scitè Aristoteles IV. *Pol.* 9, in fine dixit: Δεῖ ἐν

τῆ πολιτεία τῆ μεμιγμένη καλῶς, ἀμφοτέρω δοκεῖν εἶναι, ἢ μηδέτερον. *In republicâ optimè temperandâ utrumque & neutrum ut inesse videatur oportet.*

* *Exempli gratiâ.* Si Rex nolit quicquam valere, nisi à Senatu approbetur, vel à judicio quodam vetet appellari, non ideo firma est illatio, majestatem esse divisam. Nam hujusmodi professiones non jus tollunt, sed declarant voluntatem: & à negatione actus ad negationem potentiz non valet consequentia. Ita Romani Imperatores, quando malebant quædam Senatui imputari, quàm suo arbitrio, Senatus-Consulta fieri curabant; verum ne nihil contra voluntatem suam statueretur, ante per Candidatos suos orationes in Senatu habebant. *l. unio. §. 4. de officio questor. V. Grot. d. l. 1. c. 3. §. 18. Conf. de Conventibus Procerum in regno vetere Francorum Bœclerum de reb. secul. in Carolo Mp. 19. in Lothario p. 107. de Galliâ Grammond. l. 1. Hist. Gall. ad A. 1614. & l. 5. ad A. 1620. de conventibus Provincialibus in Germaniâ Principatibus Dissert. de consultat. LL. & judic. §. 4. & 5.*

* *Alia exempla adduxi Dissertat. de lege clausulâ non abrogari possit munitâ secl. 1. §. 7. Addatur Pufendorf, l. 7. de Jur. Natur. & Gent. c. 6. §. 12. De Belgio sub Austriaco Nicol. Burgundus l. 1. Histor. Belgic. Subsidiâ, inquit, & tributa imperabantur non promiscuo jure, veluti in solutis regnis, sed consensu civium, hoc unum ex imagine libertatis retinentium, ut peteretur, quod negari jure non potest necessitatem æstimantibus.*

XX. Ad formam accidentalem pertinent tituli, symbola sive insignia, existimatio apud externos, & similia. Ad accidentia hæc refero. Etenim, ut supra dictum est, à titulis & ab insignibus ad summam potestatem minus tutò argumentamur. Insignia autem apud populos variant. Maximè usitata

K

sunt

sunt (1) corona, (2) sceptrum, (3) gladius, (4) solium. Inter *συμβολα τῆς βασιλείας* (ut Herodianus l. 1. *Histor.* vocat) Romanorum Imperatorum erant in vestitu cum multa alia (de quibus in *Tit. Codicis de vestibus holoberis*) tum purpurei etiam calcei ; de quibus est apud Ammianum Marcellinum l. 22. *histor.* c. 9. lepida narratio, in frœnis equestribus gemmæ (de quibus in *tit. C. nulli licere frœn. equestr.*) in literis & rescriptis encaustum l. 6. *de divers. rescript* ; in luctu vestes albi & citrini coloris, teste Curopalte: in processu ignis prælatio. Insignibus annumerantur sigilla, quorum usus antiquissimus intelligitur ex fœdere Smyrnæorum cum Magnesiis (quod extat apud Seldenum in *marmoribus Arundellianis*) ubi fit mentio communis sigilli, τῷ ὑπάρχοντι κοινῷ, ut est in fœdere.

(1) Apud Senecam in Thyeste *frontis nota regia*. Apud Helychium voce *Διάδημα* : *Στέμμα βασιλέως, κεφαλῶν κόσμος, βασιλέως σύμβολον*. De cotonis notum est Caroli Palchalii opus, *libro nono & decimo* agens de cotonis & diadematis Regum.

(2) Hinc apud Homerum primo Iliados:

Σκηπτῆχος βασιλεύς, ὡς τε Ζεὺς κῦδος ἔδωκεν.

Sceptriger Rex, cui Iupiter honorem dedit.

Justinus l. 43. c. 3. de Romanis, cum adhuc sub Regibus agerent: *Per ea adhuc tempora Reges hasas pro diademate habebant, quas Græci sceptrum dixerunt*. Apud Græcos in sceptris Regum posita erat aquila, ut notavit Scholastes Aristophanis in *Avibus*.

(3) De gladio videatur Bœclerus *ad l. 3. histor. Taciti cap. 5.*

(4) Minerva apud Euripidem in *Jone*:

Εἰς θρόνον τυρηνικῆς

Ἰδρυσον.

In thronis regis (Jonem)

Collocæ,

XXI. *Causa efficiens summæ potestatis sunt cives, ex quibus delato imperio unus imperantis, reliqui subditorum nomen hoc respectu induunt. De quibus deinceps. Qui eam à Deo ajunt immediatè conferri, confundunt causam universalem cum particulati, ordinariam cum extraordinariâ. De quo in jure publico universali pluribus.*

XXII. *Potestati respondet subjectio. Τὸ μὲν γὰρ ἀρχεσθαι καὶ ἀρχεῖν εἶδει διαφέρει. Parere enim & imperare differunt inter se specie, ait Aristoteles I. Pol. 8. Est autem subjectio, qualitas subditis inherens, obligans ad fidem, obsequium & reverentiam summo imperanti præstanda.*

XXIII. *Origo subjectiois eadem est quæ summæ potestatis. Hinc frustra disceptatur inter Danæum I. Pol. Christian. c. 4. & Keckerm. I. Pol. syst. 1. utrum hæc an illa prior fuerit? * quoniam relata & correlata, ut vocantur, uno eodemque momento nascuntur & existunt.*

* Persinent enim ad alios & sic formata sunt, ut tota significatio illorum discedat à nobis. Frater sum, sed alterius. Quod comparatur sine altero non intelligitur: quod jungitur, sine altero non est. Verba sunt Senecæ l. 5. de benefic. c. 8.

XXIV. *Modus generationis fit per pactum: cui hodie ex more plerorumque populorum solet accedere sacramentum, quod homagium barbarâ voce nuncupatur. V. supra sect. 3. §. 7. Est autem * homagium, asseveratio religiosa subditorum, de fide, obsequio, & reverentiâ summo Imperanti præstandis.*

* Id apud Moscovitas osculo cruci affixo præstatur: nam id petiende apud Russos religiosum est, atque si sublaris tribus digitis sacramentum dicerent. Thianus l. 120. ad An. 1598.

XXV. Finem subjectionis optimè explicat his verbis Cicero 3. de LL. *Vir bonus, & sapiens, & legibus parens, & civilis officii non ignarus utilitati omnium plus quam unius alicujus vel propria consulit.* Nam ut Aristoteles III. Pol. 3. τῶν πολιτῶν, καίπερ ἀνομοίων ὄντων, ἡ σωτηρία τῆς κοινωρίας ἔργον ἐστὶ. *Civium, etsi dissimilium, opus & munus est societatis salus.*

XXVI. Subjectum sunt subditi, quos aliqui servos appellant, aut saltem his æquiparant ex Baldi doctrina Cravetta *conf. 6. n. 110.* Petr. Wesebec. *conf. 57. n. 10. (1) & alii.* Male id quidem, si de civitate regulari loquuntur: nam juxta imperia sapere docent; quod verè est liberum esse, & ab tyrannide affectuum immunem, soli Numini & animæ suæ ac publico bono mancipatum: qualis mancipatus est ipsissima hominis libertas. Hinc rectè Aristoteles III. Pol. 4. *in calce.* ἡ πόλις κοινωρία τῶν ἐλευθέρων ἐστὶ, *civitas est communitio hominum liberorum.* *conf. IV. Pol. 4. (2)* Cujus est aurea hæc sententia V. Pol. 9. *in calce.* ἡ δὲ θεῖ ὀϊσοδομὴ δελεϊάν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. *Non est putanda servitus vivere reip. convenienter, sed salus.* *conf. VI. Pol. 4.* Cæterum (3) sequior ætas subditos homines ligios dixit.

(1) Hobbesius etiam *part. 2. du corps politique. ch. 4. §. 9.* omnes esse servos ait, sed appellari liberos, propter honorem æqualitatis cum ceteris subditis communem: quo qui careant, servi nuncupentur. Sed non mirum, ita sensitse Hobbesium, qui respublicas civiles & heriles easdem esse censuit.

(2) Similis illa Plutarchi libro de auditione: *Rationi qui parent, soli digni sunt, qui pro liberis habeantur. Solum animo hi vivunt ut volunt, qui quid velle debeant didicerunt. Ineruditi autem & rationis expertes inclinationes atque actiones exilem quandam ignobilisquæ voluntatis libertatem multa cum pœnitentia comparatam habent.*

(3) V. pl. Meursium *glossario*, Vossium 3. *de vitii form.* *latini c. 20.*

XXVII. Objectum sunt omnia imperio civili non excepta. Eximuntur verò quædam sive naturæ suæ, sive voluntate civium. Quorsum applices Senecæ illud 3. *de benefic.* 20. *Errat, inquit ille, si quis putat servitutem in totum hominem descendere: pars enim melior excepta, corpora obnoxia sunt & ascripta dominis, mens sui juris est.* Et rectè Tertullianus: *Oportere nos in omni obsequio esse subditos Magistratibus, Principibus & potestatibus, sed intra limites disciplina.* Idem in apologetico: *Nulla lex (civilis sc.) sibi soli conscientiam justitiæ suæ debet, sed eis à quibus obsequium expectat.* Et tamen animus hominis, licet immortalis & liber, summo imperanti ejusque honestis jussibus obligatur; non quidem directè, sed obliquè & *ἐπιπέσω*, interponente se & efficaciam conciliante jure divino atque naturali, quod morem geri summis imperantibus jubet. Hinc (1) rectè se habet doctrina scholarum: leges civiles obligare in conscientiam, si modo hoc scopo sint latæ; (2) nam earum aliquæ satis habent, actum fecisse irritum. v. g. lex quæ testamenti solennitates præscribit. V. D. Struvii *Sym. jur. civil. Ex. 2. §. 13. sequ.*

(1) Perperam dissentiente Hobbesio *part. 2. de corp. politiqu. ch. 6. §. 3.*

(2) Eodem recidit distinctio Suarezii *l. 1. de LL. c. 1.* an lex sit data de exercitio actus, sive aliquid fieri vel non fieri præcisè injungat, v. g. ut solvantur tributa: an verò lex data sit de specificatione actus, sive actui formam aut solennitates circumponat. Priori casu legem neglectam vulnus conscientia infligere: posteriore actum tantum irritum efficere.

XXIIX. Forma consistit in fide, obsequio, & reverentiâ. Fides ex pacto resultat, cui ex natura rei insunt obsequium & reverentia. * Hujus signa variant apud populos, prout hi vel civili vel despotico

imperio utuntur, aut illa diuturnis moribus introducta sunt.

* Apud Barbaros quendam mos fuit, ante summum imperantem prosterni. Euripides *Oreste*:

Προσκυνῶ σ', ἀνάξ, νομοῖσι βαρβάροισι θεσπεσίων.

Adoro te, Rex, proci dens barbare more.

Idem Euripides *Phœnissis*:

Γονυκτεῖς ἔδρας θεσπιτῶν,

Σ' ἀνάξ, τὸν ὀικοθεν νόμον σέβουσα.

Supplex te, Rex, venerans genibus

Patrio advolver de more tuis.

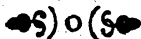
Et in *Troadibus* Hecuba objicit Helenæ:

Καὶ θεσकुवेῖσθαι βαρβάρων ἔα ἠθέλες.

Et adorari à barbaris volebas.

Cont. de Persarum Rege Cornel. Nepot. in *Conono* cap. 3. Apud Imperatorem Turcicum hodie etiam summæ dignationis Purpurati non nisi brachiis decussatim ventri impositis comparere possunt. *Tous les Grands de la Parte sans exception*, inquit Tavernier relation du Serral du grand Seigneur, même le premier Vizir, n' osent y paroître, que les bras croisez & les mains l'une sur l'autre devant l'estomac pour marque d'une profonde soumission. In *Russia* Mogmum Ducem qui scripto adeunt, diminutiva nominis sui appellatione se insigniunt, ut Petruske loco Petri, Ivvaske loco Joannis. In *Sinensium* imperio qui alloquuntur Imperatorem, in genua procumbunt. V. plura hujus generis apud *Becmannum* *Notis, dignitas. Illustr. Diss. 6.*

XXIX. *Causa efficiens eadem est, quæ summæ potestatis. Verum hæc & alia multa exponere prolixius disciplinæ est, quæ circa jus publicum universale occupatur.*

SECTIO SEPTIMA

DE CONSULTATIONE, IMPERIIS, ET JUDICIIS.

- I. **F**ORMA CIVITATIS SPECIALIS consistit in tribus PARTIBUS.
- II. (1) CONSULTATIONE; cujus considerantur *finis*. Unde sunt consultationes in specie, vel præconsultationes.
- III. *Subiectum*. Unde sunt vel comitia, vel Senatus.
- IV. *Objectum*, sive negotia, de quibus consultatur.
- V. *Forma*.
- VI. (2) IMPERIO, quod est vel ANIMATUM, sive summorum imperantium, sive magistratum.
- VII. Vel INANIMATUM, nempe LEX, cujus explicantur *Definitio*.
- IIIX. *Divisio prima* in naturalem & voluntariam.
- IX. Voluntariæ rursus, in scriptam & non scriptam.
- X. *Divisio secunda* in generalem & specialem.
- XI. *Divisio tertia* in publicam & privatam, ubi etiam agitur de legibus fundamentalibus.
- XII. *Origo legum*.
- XIII. *Finis*.
- XIV. *Objectum*.
- XV. *Forma*.
- XVI. (3) JUDICIIS, quorum consideratur *definitio*.
- XVII. *Divisio prima* in criminalia & civilia.
- XIIIX. *Divisio secunda* in universalis & particularis.
- XIX. *Divisio tertia* in summa & inferiora.
- XX. *Origo judiciorum*.
- XXI. *Finis*.
- XXII. *Subiectum*.
- XXIII. *Objectum*.
- XXIV. *Forma generalis*.
- XXV. & *specialis*.
- XXVI. *Affine* judiciis est arbitrium.
- XXVII. *Conclusio* hujustractionis.

§. I.

PRæter formam totalem, hoc est, summam potestatem & subjectionem, sunt formæ partiales sive speciales, quæ modo hanc modo illam civitatis partem efformant, & proinde seorsim considerari possunt. Optimè Aristoteles IV. Pol. 14. *omnium rerump.*

verump. tres sunt partes, de quibus quod cuique conducatur bono legum scriptori videndum est; quibus bene affectis temp. bene affectam, & ex differentia harum inter se respublicas quoque differre necessum est. Harum trium autem partium una quidem est, qua de rep. considerat. (τὸ βουλευόμενον περὶ κοινῶν) altera vero qua in imperiis cernitur, (τὸ περὶ τῶν αἰρετῶν) tertia qua ad iudicia pertinet, (τὸ δικάζον.) Nempe omnis societas civilis, ut supra sect. 4. docuimus, utilis ac iusti communione conciliatur, illarum enim duarum rerum soli homines notionem adepti sunt. Utilitatem autem consilia perscrutantur, iustum praescribunt imperia, iudicia id factis attemperant. Non obstat quod idem Philosophus multo plures partes enumeret IV. Pol. 4. & alibi. Ex enim pertinent vel ad subjectum, vel ad effectricem causam civitatis, ut ipse non obscure innuit ibidem, quando partem iudicalem & consultatricem comparat cum animalis anima, reliquas cum corpore.

II. (1) Primum locum merito occupant consultationes; his enim prospicitur, ut recte aliquid constitutur. Euripides

Γνώμη μὲν ἀνδρῶς εὖ μὲν οἰκῆται πόλεις,
 Ἐὖ δ' οἶκος. Ἐἰς ἴ' αὖ πόλεμον ἰσχυεῖ μέγας.
 Σοφὸν γὰρ ἐν βουλευματὶ τὰς πολλὰς χεῖρας
 Νικᾷ.

Consilia sunt, quae nititur domum salus
 Et urbes; Eadem plurimum in bello valent,
 Unumque mentis provida multas manus
 Vincit repertum.

Ergo finis consultationum est singulare utile, quod legibus comprehendi non potuit. Interdum tamen ea instituuntur, ut futurae deliberationi viam pandant & quasi praeparant. Quod genus (2) προβουλίας Graeci vocant, & oligarchiis accommodatum esse scribit

Scribit Aristoteles IV. *Pol.* 15. conf. eundem de rep. Spartanâ II. *Pol.* 7. & VI. *Pol.* 8. de consiliis semestribus Augusti Suetonium in *August.* c. 35. de veteribus Germanis Tacitum de *mor. Germ.* c. 11. de Francis Conring. in *Exercit. de civib. Imperii* §. 30. sequ. de Polonis Cromer. l. 2. de *Polon.* ubi de comitiis agit. De collegio in rep. Venetâ Contarenum, Jannotum, & alios.

(1) Aristoteles VI. *Pol.* 1. ab init. βουλευτικὸν sive partem quæ versatur in deliberando vocat κύριον τῆς πολιτείας, quæ quasi regnes in republicâ.

(2) Προβούλιον etiam sive anteconsilium, item prædeliberatio, cujus significationis insigne exemplum habet Petr. Lambec. l. 3. *Commentar. Biblioth. Caesar.* p. 366.

III. Subjectum & causa efficiens sunt consultatores. Ineunt autem consilia vel omnes promiscuè è populo, vel saltem qui populum repræsentant, & hinc vocantur comitia sive conventus populi: nec tantum in democratiâ, sed & in regnis atque oligarchiis usitata sunt; vel tantum selecti è populo, * quos Senatum dicunt. Porro vel omnes deliberant de omnibus, vel omnes de quibusdam, vel quidam de omnibus, vel quidam de quibusdam consultant. ut docet Aristot. IV. *Pol.* 14. conf. III. *Pol.* 1. in *med.*

* Ita Cicero I. *contra Rullum* Senatum & consilium commune distinguit. Apud Livium 3. *histor.* 17. est: *comitia in foro sunt: Senatus in curia.* Gellius l. 15. N. A. c. 27. ex Lælio Felice propriè dicit esse comitia, cum totus populus coit; concilium, si pars populi convenit. Verum hoc non esse perpetuum, & concilium etiam de totius populi Romani conventu accipi, ex multis Ciceronis & Livii locis demonstrat Paulus Merula de *Comitiis Roman.* c. 1.

IV. De objecto ita differit Philosophus I. *Rhetor.* 4. Sunt, inquit, quinque fere numero maxi-

ma ac precipua eorum qua consiliis agitari solent. Agitur enim de vectigalibus & redditibus publicis, de bello & pace, de custodia regionis, de iis qua importantur & exportantur, & de legum constitutione. conf. d. l. IV. Pol. I 4.

V. Forma generalis consistit in loco & tempore. Hinc concilia vel stata sunt sive ordinaria, vel extraordinaria sive indictiva. Ut docet Aristot. III. Pol. 1. in med. Specialis forma comitorum inprimis & senatus, sunt actus singulares, puta convocatio, comparitio, statio vel sessio, propositio consultandorum, suffragia, (hæc feruntur verbis vel factis; facta sunt varia aperta vel occulta: ad aperta pertinet *χρησολογία* sive manuum protensio; (1) discessio apud Romanos, quæ fiebat apud eos vocante Præcone, ut Festus notat, hac formulâ: *qui hoc censeis, illuc ite, qui alia omnia in hanc partem*; item consurrectio, cum aliis sedentibus alii surgere jubentur: ad occulta refer globulos, (2) fabas, aut similia. Verba vel ore proferuntur vel (3) scripto. Utraque sunt simplicia & plana, vel oratoria & elaboratæ dictionis ornatu compta. Dicuntur autem vel cum vel sine rationibus, & quidem vel statim post propositionem factam, vel morâ quadam interpositâ; viritim vel per collegia.) decretum, executio & tandem eventus.

(1) Qua etiam usi Lacedæmonii, si obscurum esset de plausu & acclamatione, qua loco calculorum utebantur, iudicium, v. Nicol. Cragium l. 1. de Rep. Lacedam. c. 8. de Romanis v. Gellium l. 14. Noct. Atticar. c. 7.

(2) Antiquitus fabis suffragia fuisse lata, discimus ex Herodoto in Erato.

(3) Apud Romanos tabularum fuit usus: nam non solum in creandis magistratibus, sed etiam in iudiciis populi, in legibus jubendis & vetandis, item in iudicio perduellio-

Quellionis, ut tabulæ usurparentur lege Cassiâ, Papiria, Cælia, cautum. Adde Aristot. II. Pol. 6.

VI. Imperium est vel animatum sive loquens, vel inanimatum. Illud iterum vel summum est, & summa potestas insignitur, de quâ egimus; vel dependens, quod magistratum vel magisterium Latini, Græci, ut auctor est Aristot. III. Pol. 7, ἱμας h. e. honores vocant. Ἐπερ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον εἶναι πόλιν. Siquidem absque magistratibus fieri non potest, ut civitas maneat. ait Aristot. IV. Pol. 4. Distinguuntur autem magistratus vel à qualitate objecti, unde alii sunt necessarii, alii utiles, alii ad ornatum & elegantiam facientes. V. Aristotelem VI. Pol. 8. τοιο. ubi species enumerat: vel à quantitate; cum quidam uni, quidam pluribus etiam diversi generis negotiis præponuntur. V. omnino Aristotel. IV. Pol. 15.

VII. Inanimatum imperium est lex, *justi injustique regula*. ut definit Seneca 4. de benefic. 12. vel est *regula actuum moralium obligans ad id quod rectum est*. Quæ definitio est Hug. Grotii l. 1. c. 1. §. 9. & locum habet præcipuè in civitate regulari. Quanquam cum tyrannide etiam leges multas bonas posse consistere, ostendat Aristides in eâ, quâ Rhodios ad concordiam hortatur. Pufendorf. 1. de Jur. N. & G. c. 6. §. 4. definire maluit *decretum*, quo superior sibi subiectum obligat, ut ad istius præscriptum actiones suas componat. Aristotelis definitio 10. Eth. 9. quod sit λόγος ἀπὸ τινος φρονήσεως ἢ νῦν δυνάμιν ἀναγκαστικὴν ἔχων, sermo ab alicujus prudentiâ & mente profectus vim cogendi habens, est à posteriori, ut loquuntur, quia oratio est causa sine qua non, & coactio ad effectum pertinet. Altera ejusdem: νόμος συνθήκη τις ἐστίν: *Lex pactio quadam est*. I. Rhetor. 15. (conf. III. Pol. 9. & l. 1. Dig. de Legib. ubi Papi-

Papinianus transtulit *sponſionem*) respicit ad *ὑπόλομα* Atheniensium. Hæc enim fere Athenis, ut rogationes Romæ, cum Leges aut Plebiscita fertentur, fiebant. V. Car. Sigon. l. 2. de rep. Atheniens. c. 4.

IIX. Lex dividitur à causâ efficiente (1) in naturalem & voluntariam sive positivam. Aristoteles V. Eth. 10. *Jus aliud naturale est, aliud legitimum: naturale, quod ubique eandem vim habet, non quia ita videtur vel minimè. Legitimum quod à principio utrum hoc in illo modo fiat nihil refert: ubi vero constitutum fuerit refert.* Verùm quia (2) jus naturale non tantum civili sed & naturali statui est commune, alienum erit ab hoc loco de eo prolixius agere. V. supra sect. I. §. 9.

(1) Thomas & ceteri Scholastici quatuor legis species faciunt, *æternam, naturalem, humanam & divinam.* Quas species recenset & explicat Dominicus Soto l. 1. de just. & jur. quest. 3. art. 3. Verùm æterna lex huc non pertinet. Rectius ergo retinetur divisio vulgaris, & voluntaria lex subdividitur in divinam & humanam.

(2) Plane egregia de jure naturali habet Aristoteles I. Rhetor. 13.

IX. Porro lex voluntaria est vel scripta, vel non scripta sive consuetudo. Aristoteli τὸ *ἔγγραμματον*, & τὸ *ἄγραπτον*. Illa fit voluntate legislatoris expressâ; hæc tacita, & usu populi. V. §. 3. & 9. f. de jur. nat. & gent. l. 32. §. 1. de Legib. Plato apud Laertium libr. III. Νόμοι διαίρεσις δύο· ὁ μὲν αὐτῶν γεγραμμένον ἐστίν· ὁ δὲ ἀγραπτόν· ὃ μὲν ἐν ταῖς πόλεσι πολιτευόμεθα, γεγραμμένον ἐστίν· ὁ δὲ ἄγραπτον γινόμενον, ἔτ' ἀγραπτόν καλεῖται. *Legis divisio bipartita est: alia est enim scripta; alia non scripta. Quibus igitur resp. regimus, leges scriptæ sunt; quæ verò in more posita sunt, hæc leges non scriptæ appellantur.*

X. A subjecto leges sunt vel generales, vel speciales. Hæ singulis personis, certo personarum ordini aut causæ jus ultra commune tribuunt. Apud Romanos stante adhuc republica leges privis hominibus (sc. singulis, unde privilegium dicebatur) irrogari erat vetitum. At mutato statu & hoc mutavit. Tamen non privilegium sed constitutio personalis insigniebatur, quando Princeps personæ singulari ob meritum vel indulgebat, vel quam pœnam irrogabat, vel sine exemplo subveniebat. *l. 1. §. 2. de Constit. Princ.* Privilegii autem notio juri, quod certo personarum ordini certisque causis datum, adhærescebat. *V. D. Strauch. de statutis à summo Principe §. 28. sequ.* Hodie vox privilegii & legis specialis, quam definivimus, promiscuè usurpari consuevit. Dividuntur autem privilegia vel à fine, in gratiosa & remuneratoria: vel à subjecto, in personalia & realia: vel à formâ, quod lucrum adjiciant, v. g. privilegium monopolii; aut ab onere eximant. v. g. immunitas à tributis: vel ab adjuncto, in odiosa & favorabilia; perpetua & temporaria.

XI. Ab objecto leges aliæ sunt publicæ, aliæ privatæ. Illæ ad statum reipublicæ pertinent. Vocantur à quibusdam fundamentales, mendosè meo judicio, si hæc voce intelligantur (1) pacta, quibus summæ potestati modus ponitur: Nam hæc fiunt in ipsa summæ potestatis constitutione. At publicæ leges propriè sic dictæ feruntur à summâ potestate, & respiciunt ordinem atque decus rerum eidem subjectarum. v. g. in republicâ paucorum & populari electionem magistratum. Item si Regis (qui talis tantum est nomine) potestas in ordinem redacta, postquam videlicet *lex auctoritatis plena hominum regina facta est, non autem homines legum Tyranni*, ut loquitur Plato ep. 8. Ad publicas aliquo modo referri

ferri possunt leges, quæ mores atque disciplinam civium, v. g. vestitum aut convivia, spectant, & rectissimo nomine censoriæ appellantur, (2) comprehenduntque sub se leges sumtuarias. Ex his liquet, quid privatæ leges sint.

(1) Et propterea in Polonia vocantur pacta conventa, in Germanico Imperio Capitationes.

(2) Apud Cretenses erant leges, quæ sobrietatem præcipiebant, computationes ac vinolentiam graviter prohibebant, ad quas pertinebat lex, cujus verba à Platone recitantur, *μη συμπίνειν ἀλλήλοις εἰς μέθην*. *Sumptuarias leges ex rhetris Lycurgi & axonibus Romam translatas, dis- que observatas & senescentes paulatim, reparasse Syllam Dictatorem*, notavit Ammianus Marcellinus l. 16. *rer. gestar. c. 5*. Huc pertinebant apud eosdem Romanos lex Cæcilia, lex Oppia, lex Orchia, lex Fannia, lex Didia, lex Licinia, lex Julia, & aliz. v. Mactob. 2. *Saturnal.* 13. Gellium 2. *N. A.* 14. Apud Massilienses maxima dos erat centum auri, & ultra quinque in vestitum, ac totidem in ornatum aureum insumere non licebat. Ut auctor Strabo l. IV. *Geograph.* p. 125. Menander Comicus *Vlita*, meminit legis novæ, quâ convivarum in nuptiis numerus definitus, V. H. Grotius *excerps. ex Poësis* p. 728.

XII. De origine legum ita existimat Justinus initio histor. *Principio rerum populi nullis legibus tenebantur. Arbitria Principum pro legibus erant. & Pomponius in l. 2. de origine jur. Initio civitatis nostra populus sine certâ lege, sine certo jure primum agere instituit, omniaque manu à Regibus gubernabantur. Probat hoc Josephus l. 2. contra Apionem* argumentô non ineptô, quod legum vox nusquam in toto Homeri opere compareat. Verùm immoderatio animi & concupiscentia alieni effecit, ut postea leges ubique constituerentur, existimareturque, ut corpora nostra sine mente, sic civitatem sine lege, suis partibus, ut nervis ac sanguine & membris, uti non posse, ut Cicerô*

sero loquitur pro A. Cluentio. quo conferti possunt, quæ egregia habet Aristoteles III. Pol. II. & 12.

* Saltem tutò hinc colligas, legum usum non adeo frequentem fuisse. Tamen apud Hesiodum, Homero supparem, vox νόμος occurrit.

XIII. Finis legum est, ut imperium ad earum normam constanter administretur. Hinc belle Aristotel. d.l. *Qui legem vult imperare, Deum vult imperare; qui Regem sive hominem, belluam: quod non semper ratione, sed plerumque cupiditate ducatur.*

XIV. Objectum sunt negotia civium quæcunque: οἱ δὲ νόμοι ἀγορεύσει καὶ ἀπάντων, *leges enim præcipiunt de rebus omnibus.* ut Aristoteles loquitur 5. Eth. 3. modo sunt futuræ, & indifferentes. Nihil autem refert, publicæ res sint an privatæ; sacræ an profanæ. Sunt tamen quædam, quæ sub leges non cadunt. v. g. res, de quibus fiunt deliberationes. v. Aristoteles III. Pol. 12.

XV. Forma consistit in iussione, & promulgatione, quâ innotescit populo. Fit hæc vel vivâ voce (quod antiquitus factum oportuit ante inventas literas. V. Aristotel. probl. sect. 19. & 28.) vel scripturâ in chartâ, olim in tabulis ligneis, eburneis, vel æneis.

XVI. Judicium, ut definit Aristoteles V. Eth. 10. est κείσις τῆ δικαίᾳ καὶ ἀδικίᾳ, *justi & injusti* (inter litigantes) *dijudicatio.* conf. I. Pol. 2. in fine & VII. Polit. 8. Vel potius, *est facultas de litibus sive controversiis forensibus, post litigantium disceptationem, cognoscendi easque sententia finiendi.* Quanquam respectu litigantium definiti quoque cum Cujacio posset: *legitima causa disceptatio, quæ fit apud judicem, a parte actoris & rei, litis finienda gratia.*

XVII. Ju-

XVII. Judiciorum præcipua divisio est ab ob-
jecto in civilia & criminalia. *Omnia enim judicia
aut distrahendarum controversiarum, aut puniendorum
malefactorum causa reperta sunt.* ut ait Cicero *pro
Cacina*. Differunt hæc duo quam maximè; etenim
qui in civilibus jus dicit, inter duos litigantes de dam-
no invicem certantes versatur, quos ipse investigato
jure, quod inter eos medium est, ad æqualitatem re-
ducere studet. At in criminalibus non jus litigan-
tium quæritur, nec judex inter duos semper jus dicit.
Ex officio enim inquit, etsi nemo actor sit. Sæpe et-
iam etsi gravissimè peccatum, damnum tamen nemini
illatum. Sæpe læso nulla ratione satisfieri damnumve
restitui potest. Non igitur quod partium litigan-
tium, sed quod reip. interest, quæritur. *l. 9. §. 7. de
public. & vectigal.* Eodem recidit divisio Platonica
XI. de LL. in *ἴδια privata, & δημόσια ἢ κοινὰ, pu-
blica sive communia.*

XIX. Ab objecto quoque alia sunt universa-
lia, alia particularia, his vel illis causis disceptandis
v. g. peregrinorum, pupillorum, mercatorum, de-
stinata. In cujusmodi judiciis aristocratici quid esse
observavit & in Carthaginensi republicâ laudavit
Aristoteles *11. Pol. 9.*

XIX. Porro à formâ alia judicia sunt summa,
alia inferiora. In illis quæ judicantur, vim habent po-
stremæ sententiæ; in his secus.

XX. *Judicia protinus cum civitatibus ipsis ex-
titere: * nihil enim est exitiosius civitati; nihil tam
contrarium juri ac legibus, nihil minus civile & huma-
num, quam compositâ & constitutâ rep. quicquam agi
per vim. ut Cicero disserit 3. de LL. & Aristoteles,
paraphraste Heinsio, 1. Pol. 2. ubi exercentur judicia,
ut oportet, ibi ordo civitatis conservatur & quasi animâ:
conservatur institutio, vindicantur leges. Tota quippe
juris*

juris vis dependet à judiciis. Ea enim id quod justum est dijudicant, vera juris regula ac norma, quæ tanquam rationis arma corruptissimis naturæ armis opponuntur.

• Pluto VI. de LL. negat, civitatem revera civitatem esse, nisi debito ordine judicia fuerint constituta.

XX. Finis judiciorum est, ut lites inter cives vel subditos dirimantur & jus cuique reddatur, tum ne tenuiores propter imbecillitatem circumveniantur, neque locupletibus ad sua vel tuenda vel recuperanda obsis invidia. ut loquitur Cicero II. de offic.

XXI. Subjectum sunt actor, reus, iudex. In criminalibus actoris vices interdum sustinet fama publica, seu crimen, quod publicæ rei interest puniri. Litigantium locum subeunt interdum procuratores. Adhiberi etiam solent Advocati, ut causæ patrocinium præstent linguâ vel calami ministerio.

XXII. Objectum sunt causæ. Has ita partiti possimus, quod (1) publicæ sint sive statum reip. tangant, vel privaræ. Sive ex (2) inter imperantes & subditos, sive subditis inter se, sive civibus cum exteris intercedant, (3) civiles vel criminales (4) numerosæ, vel paucæ. Aristoteles IV. Pol. 17. octo causarum species sine ordine ullo enumerat, quas facile erit ad distributiones jam factas redigere.

XXIII. Forma alia generalis est, alia specialis. Illa consistit in ordine sive modo, ut vocant, procedendi, qui dispar est ac varius, & cuique fere civitati suus sibi proprius. Sua Persis, sua Ægyptiis, sua Græcis, & illa his meliora, auctore Diodoro Siculo. Accidunt his locus & tempus.

XXIV. Formam specialem constituunt diversi actus, quales sunt (1) expositio causæ, quæ hodie plerumque fit per libellum (2) in jus vocatio (3) litis contestatio, cum sc. reus intentioni actoris contra-

L

dicat.

dicit. (4) probatio, quæ est rei dubiæ demonstratio (5) sententia, quæ vel definitiva est, ipsam causam terminans; vel interlocutoria, cum sc. iudex interfatur. (6) interdum * appellatio, ubi judicia sunt inferiora, & restitutio in integrum. *Nempe appellatio iniquitatis sententia querelam, restitutio verò erroris proprii venia petitionem, vel adversarii circumventionis allegationem continet.* ut loquitur Hermogenianus in l. 17. de minorib. & denique (7) executio. v. Aristoteles VI. Pol. 8.

* Hæc vel verbis fit vel facto. Ita in Turcia qui appellant, Sultanum igne capiti imposito, in Persia Regem papiracea veste induiti accedunt. teste Rigaltio *hissoir. de l'Empire Ottom. l. 1. c. 11.* Jus Canonicum etiam approbavit appellacionem quæ facto fit, in *cap. dilecti §2. X. de appellacione.*

XXV. (1) Affinia judiciis sunt arbitria, (2) quibus vel amicè componuntur controversiæ; vel observatō judiciorum ordine: quæ apud Romanos dicebantur arbitria ex compromisso. Ad illa pertinet (3) dictum Aristotelis I. *Rhetoricor. 13. ο διακτυτὸς τὸ Παιμὸς ὁρᾶ, ο δὲ δικαστὴς τὸν νόμον.* *Arbitræ æquitatem invenitur, at iudex legem.* conf. II. Pol. 6.

(1) Prolixam judicium & arbitratorum comparationem habes apud Ciceronem *oratione pro Roscio Comado.*

(2) Hæc duo genera arbitriorum etiam Præculus notavit in *l. societatem 76. D. pro socio.*

(3) Locum hanc Aristotelis explicat H. Grætius *l. 3. de Jur. B. & P. c. 20. §. 47.*

XXVI. Hæc de consultationibus, imperiis, & judiciis nunc sufficiant; nam quemadmodum ea administrantur, in parte rectoriâ est exponendum.

SECTIO OCTAVA.

DE FORMA ACCIDENTALI,
HOC EST, BELLO, PACE,
FOEDERIBUS.

I. AD FORMAM ACCIDENTALEM pertinent. II. PAX, quæ definitur. III. FOEDUS, cujus traditur <i>homonymia</i> IV. <i>Definitio.</i> V. <i>Divisio</i> (1) à <i>subiecto</i> in personale & reale. VI. (2) <i>ab objecto</i>, quod aliud ad commercia, aliud ad belli communitatem, aliud ad alias res spectet.	VII. (3) à <i>forma</i>; in æqualia & inæqualia. IIX. NEUTRALITAS, quæ definitur. IX. BELLUM, quod definitur. X. INDUCIÆ, quæ definitur. XI. REPRESSALIÆ, quæ definitur. XII. Conclusio hujus transactionis.

§. I.

AD formam civitatis accidentalem rectè referuntur pax & bellum. *Διήρηται γὰρ πᾶς ὁ βίος εἰς εἰρηλίαν ἢ εἰς πόλεμον, καὶ πόλεμον ἢ εἰρήνην.* * *Dividitur n. omnis vita in negotium & otium, bellum & pacem.* ait Philosophus VII. *Pol.* 14. Idem *I. c.* 3. dixerat. *vitam civilem tributam esse in usum belli & pacis.* Continentur autem sub pace fœdus & neutralitas; sub bello induciæ, accipiunturque hoc loco strictius, accommodatò ad civitates significatu: cum alias pax & bellum ad statum naturalem omnem pertinere possint.

* Cicero Philippica octava: *Inter bellum, inquit, & pacem nihil est melius.* Libanius progymnasmat: *Διὰ καιροὶ πάντες διακρίνεται τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, λέγει δὴ πόλεμον ἢ εἰρήνην. Sunt tempora duo, penes quæ vivit vita οἷς ἀνθρώπων, καὶ πολεμὸν & πᾶσι.* Equidem civitas

civitas una potest aliam civitatem eodem tempore & hostem & amicam habere. Enimverò id evenit tantum ratione vel certorum actuum, puta commerciorum, vel certorum locorum. Hujus tamen rationa sunt exempla, nisi quod de Cælaræ, Sarniæ, ceterarumque insularum, Normannico littori præjacentium, incolis Guilielmus Camdenus describit. Britann. in insulis Britannicis memorat; *veserum Regum Anglia privilegio perpetuas heic esse quasi inducias, & Gallic aliisque, quamvis bellum exardeat, ultrò citroque huc sine periculo venire & commercia exercere licere.* Conf. Seldenum l. 2. de mari clauso c. 22. At cum Fœderati Belgæ, Ann. 1608. proponerent, ut facta pace, quicquid æstivum ultra circulum jacet armorum permitteretur arbitrio, Hispani pacem bello misceri, prodigio ajebant simile, apud H. Grøtium l. 17. *Histor. Belgic.* Planè ut olim Argivorum postulatum Laedæmoniis stultum videbatur, ut Cynarius ager, medius inter Argos & Spattam, belli maneret materia, teste Thuecydide l. 5. *historiar.*

II. Pax est civitatum inter se perpetua & destinata quies ab armis actibusque hostilibus. Dixi civitatum inter se: num pax ipsius civitatis, quæ nihil aliud est, quam ordinata imperandi atque obediendi concordia civium, ut Augustinus definit l. 19. de civit. Dei c. 13. huc non pertinet. *Perpetua* dicitur saltem ex proposito eorum qui pacem colunt. *Quies* heic statum significat. Alii per pactum vel conventionem definiunt, sed nimis angustè; cum pax esse queat, ubi bellum non præcessit, puta ubi civitas primum nata est, aut inter civitates longè distitas.

III. Quando pax peculiaribus pactionibus est munita, solet fœdus appellari. Fœderis vox apud Romanos latè patuit, ut etiam ad pactiones pertineret, quæ imminutionem imperii continent, & civitates faciunt irregulares, quales sunt, quæ Achaicæ clientelares aut vectigales dicuntur, de quibus infra pluribus. * Imò ad deditionem porrigebatur, ut apud Livium l. 9. c. 20. *Theates Apuli impetravere, ut fœdus*

foedus daretur: neque ut aequo tamen foedere, sed ut in ditione populi Romani essent. Quanquam Idem IIX, c.2. hæc inter se distinguat his verbis: Campanorum aliam conditionem esse, qui non foedere, sed per deditionem in fidem venissent. conf. Sigon. l. I. de antiquo jure Ital. c. I.

* Menippus apud Livium l.34. c. 57. *Esse tria genera foederum. Vnum, quum bello victu dicerentur leges. Alterum, quum pares bello aequo foedere in pacem atque amicitiam venirent Tertium esse, quum qui hostes nunquam fuerint, ad amicitiam sociali foedere inter se jungendam coeant. At Borromæus Var. Leß. c.16 quantum attinet primum genus, refragatur: deditios enim, si accuratè loquamur, in ditione, non foedere esse. Neque tamen dubium, alios bene latinos auctores ita usurpasse. Apud Phædrum est l. I. fab. 32. Quare Regem me non creatis iusto foedere.*

I V, Foedus in propria significatione definiri potest, *status duarum vel plurimum civitatum, sub pacto de amicitia colenda, vel auxiliis prestandis, vel commerciis exercendis sociatarum, sine imminutione imperii.* Statum dico non conventionem, quod generis loco plerique alii ponunt, foederis sc. vocem non stantis sed efficientis sensu accipientes. Dixi porro, *sociatarum*: Nam si plures civitates uno tempore sine societate aliam invadunt, propriè foedus non est. ut docet Frachetta *femin. B. & P. disc. 92.* eò referens Cruciatas seu passagia, quæ vocant, hoc est expeditiones Christianorum populorum in terram sanctam. De quibus Aeneas Sylvius *epist. 414.* ad quam legenda *integra dissertatio D. Bœcleri.*

V. Foedera à subjecto sunt vel personalia, vel realia. Illa intra personam stant: hæc ad rem pertinent, & quamvis mutatâ personâ manent stabilia.

VI. Ab objecto variè dispesci possunt. Nam quædam foedera ad commercia, quædam ad belli

communitatem, quædam ad res alias spectant. Partiones de commerciis passim occurrunt in historiis, imprimis recentioribus. V. Grot. 2. c. 15. §. 6. Leonardus ab Aitzma in *historiâ pacis* p. 730. sequi. ubi exhibet celebre illud fœdus inter Henricum VII. A. R. & Philippum Archiducem Austriæ A. 1495. initum. Alia attexuit *libro de jure mercatorum* Marquardus in part. 2. Fœdera bellica vel ad inferendum bellum vel tantum ad propulsandum comparantur. Unde alia offensiva, * Græcis *συμμαχία*, alia defensiva, Græcis *ἑπιμαχία*, dici consueverunt. Illa Besoldus in *Thesaurò Practico* & Seidelus perperam definiunt; ubi ab omnibus fœderatis iidem amici aut hostes judicantur, sine disputatione de jure. Justum enim & honestas semper tacitè excepta intelligi debent. Porro ad alias quoque res fœdera pertinere diximus: v. g. ut ne in confinio alterius alter arces habeat, ne subditos alterius alter defendat, ne iter alterius hosti præbeat.

* Suidas: Συμμαχία, inquit, ἑπιμαχίας διαφέρει. Συμμαχία γὰρ ἐστίν, ὅταν τις τὸν αὐτὸν ἐχθρῶν συμμαχομένῳ ἐχθρὸν ἢ φίλον. Ἐπιμαχία δὲ ὅταν τις μὲν τῷ συμμαχομένῳ ἀδικημένῳ βοηθῆ, ἔ μὲν τοι ἢ ἀδικῶσι συμπεριττῆ.

VII. A forma, hoc est, obligatione, fœdera alia sunt æqualia, cum utrinque paria præstantur, * alia inæqualia, v. g. si quis auxilia promittat nec restipuletur, aut majora promittat. V. Grot. d. l. §. 7. Rursum alia definita, alia indefinita; quale illud Pontificis Romani & Ducis Ferrariensis cum Henrico II. Gall. Rege. apud Thuanum l. 16. *Histor.* Ipse *amicos Regis pro amicis, hostes pro hostibus sine exceptione habere teneatur.* conf. Livium l. 38. c. 8. ubi de Ætolis. Porro fœdus interdum nullo tempore circumscribitur, dura-

duraturum quousque causa fœderis durabit : interdum certo tempore includitur.

* Quam varîe fœdera inæqualia accipiuntur. v. H. Gro-
tius *L. V. de I. B. & P. c. 3. §. 21.*

IIX. *Pax inter duos pluresve belligerantes vulgò dicitur neutralitas.* Hæc neutralitas interdum * bonâ gratiâ belligerantium constat, & fœderibus firmatur. Ut Antiochi legati apud Livium *l. 35. c. 48. Non secum ut adversus eos arma capiant, sed ut neutri parti sese conjungant, petere.* V. Bœcleri *disseratio, cui titulus: Quies in turbis.* Si qui neutrarum est partium belligerantibus se medium interponat, vocatur *arbitrium*, sive, hodiernâ latinitate, *mediatio.*

* De Duce Curoniæ Joach. Pastorius *l. 7. Flori Polonic. p. 618. Optimus ille Dux, lego feudi Polonia Reip. innexus, à Rege tamen jam dudum impetraverat, ut à belli Suetici consortio immunis, atque ad eo utriusque dimicantium amicus maneret; quia pœlis Sturmdorsiani paci inter partes concilianda destinatus paratus, non miscendus jam armis videbatur.*

IX. Bellum est *status civitatum per vim certantium, quæ tales sunt.* *Status* dixi, quoniam hæc vox est generalis & præscindit ab operatione sive concertatione: Addidi *civitatum*: ut hinc removeantur bella civilia, quoniam civitatis essentiam labefactant; item * bella privatorum, dimicationes pugilum, pugnæ cum bestiis, quæ per similitudinem quandam bella nuncupari possunt. Particula autem reduplicativa, *quæ tales sunt*, significat, quatenus hostes invicem sunt in statu per vim certantium. Usu venit enim sæpissimè, ut eodem tempore diversainter diversas civitates existant bella; ubi quidem utrobique profectò est status certantium per vim:

verum inter eos, qui non sunt hostes, non est bellum, quia certant quidem, sed non quia tales sunt.

* De quibus *sect. ult. in fine.*

X. Induciae sunt status hostium, à vi ad certum tempus abstinendum, manente belli causa. Tempus illud etiam in annos centum extendi posse, asserit Grotius l. 3. c. 21. §. 1. in fin. & probat exemplis apud Livium. Verum ut hoc simpliciter negare nolum, ita magis mihi in plerisque exemplis placet, quod Vittorio Siri tom. 2. del Mercur. l. 2. p. 1131. iudicavit, cum memorasset inter Ferdinandum Catholicum & Alphonsum Portugalliae Regem (1) in centum annos & unum A. 1479. factas inducias, subjiciens: *posuisse eos, ut fieri soleat, finitum pro infinito.* Hinc inducias in centum annos factas pacem vocat Livius l. 7. c. 20. Adde Zieglerum l. 1. de jur. majest. c. 39. §. 2. Cæterum quando induciae condicuntur, ut ad breve admodum tempus sit vacatio vel cessatio armorum, manente belli apparatu, hodie armistitia dici solent; (2) eaque intellexit credo Paulus in l. 19. de captiv. & postlim. revers. inducias definiens: *cum in breve & in praesens tempus convenit, ne invicem se laceffant, & Varro, quando belli ferias dixit κατά μείζονος.* apud Gellium l. 1. Noct. Attic. 25.

(1) Talem pacem ad spatium centum annorum & unius diei Veneti à Bajazete Turcarum Imperatore A. 1500. certis conditionibus impetrarunt, teste Cromero l. 30 Rer. Polonic. add. A. Gustavus Suec. Rex A. 1541. cum Christiano Dan. Rege pacem fecit quinquaginta annorum. Loccenq. l. 6. histor. Suec. add. A.

(2) Eodem pertinet quod Donatus ad Terentii Eupuchum dixit: *Iudicia sunt pax in paucos dies, vel quod in diebus dentur, vel quod in dies otium praebent.*

XI. Affines bello sunt repressaliæ, quæ defini-
 possunt, *executiones violenta civitatis, ob justitiam in*
causa liquidâ sibi civibusve suis, negatam vel elusam ab
externa civitate, contra ejus subditos quoscunque. V. Gro-
 tium l. 3. de jur. B. c. 2. Vocem repressaliarum varii
 variè, (1) at melius illi, qui ab Italico ripresa seu iterum
 prehensione, ut ita loquar, derivant; quod optimè
 congruit cum Grotii repressaliis, Anglorumque Vi-
 dernahmio. (2) Quidam vocant literas Marcæ (hinc
 Gallorum Droit de marque) quia in finibus seu limi-
 tibus territoriorum potissimum exercentur. (3)
 Nonnulli clarigationem à Latinis dici putant.

(1) V. Nossius 3 de vitis form. latin. c. 42.

(2) Marcha vocatur in charta Regis Aragoniæ A. 1326.
 v. Cangius in glossar. voce Marcha.

(3) Ut Budæus, Turnebus, Hotomannus. Prove-
 cant hi ad Livium l. 8. histor. 14. Enimverò ibi captura
 non facta fuit ob delictum alienum.

XII. Hæc de bello & Pace, quantum instituto
 nostro sufficit. Huc verò præterea etiam referenda
 felicitas vel iniquior fortuna, amor externorum vel
 odium, cum similibus.

SECTIO NONA.

DE CAUSA EFFECTRICE CIVITATIS.

I. CAUSA EFFE-
 CTRIX Universalis
 est divina providentia.

II. PARTICULARIS
 vel PRINCEPS, perso-
 næ summorum imperan-
 tium.

III. Vel MINUS PRIN-
 CIPALIS, caque ANI-

MATA, administri sum-
 morum imperantium, qui
 spectantur vel IN GE-
 NERE ratione constitu-
 tionis, ubi subjectum &
 modi constituendi præ-
 cipue consideranda.

IV. Vel IN SPECIEBUS,
 quales sunt consiliarii.

L 5'

V. Ma.

V. *Magistratus.*VI. *Iudices.*VII. *Legati*, eorum varia genera.VIII. *Finis.*IX. *Subiectum.*X. *Objectum.*XI. *Forma.*XII. *Milites & eorum varia genera.*XIII. *INANIMATA*, *Pœna*, quarum consideratur definitio.XIV. *Finis.*XV. *Objectum.*XVI. *Forma.*XVII. *Pœnia.*XVIII. *Ætærium.*

§. I.

CAUSAM effectricem Philosophi partiuntur in universalem & partialem; hanc rursus in principem & instrumentalem. Effectrix universalis est divina providentia, quam fortunæ vel fati vocabulo perperam appellant Gentiles prisci & Machiavellus. Nam fortuna reapse non est causa propriè sic dicta rerum ullarum, sed ejusdem planè naturæ cum casu, ut egregiè differit Aristoteles II. *Physic.* 4. & si bona, nihil est aliud, quàm similitudo eventus cum hominis desiderio. Agnovit tamen ipse Machiavellus *integrò cap. 25. de Principe*, res humanas non solum humanâ prudentiâ aut viribus humanis gubernari, sed esse præterea aliud quid perquam validum, à quo rerum illarum prosperitas aut infelicitas suspensa sit. Ad quem locum pluribus videatur in *animadversionibus D. Conringius*. Et profecto sepositis etiam sacris literis arcana illa cura lucidissimè conspicitur in rebus perquam multis, inprimis in conservatione (1) & amplificatione civitatum quarundam prorsus insolitâ ac humanam sapientiam exsuperante, (2) & rursus intra fatales terminos coercitâ; tum in præmiis & (3) pœnis (4) in præmonitione periculorum per (5) signa cœli (6) terræ motus, (7) eluviones aquarum (8) aliaque omnia, nec non (9) somnia: adhæc (10) in tuendis contra casuum adversa viris Principibus.

Quæ

Quæ & alia exemplis ostendere infinitum foret. Illud omittere non possum, singulis civitatibus suos attributos esse Angelos ex Daniele magno consensu & Judæos & Christianos veteres collegisse, idque velut extra controversiam omnem posuisse Clementem Alexandrinum. (11) Quidam numeris etiam vim adscriperunt, præsertim in convertendis civitatibus, ut Platonici olim & superiori seculo Bodinus *methodi histor. c. 6.* Nec defuerunt, qui à certâ siderum positurâ causas prosperarum aut adverſarum rerum in civitatibus accerferent. Enimverò uti dudum contra illam Platoniorum sententiam eruditè disputavit Aristoteles *V. Pol. 12.* Ita hos bene refutavit Gerardus Joannes Vossius *l. 2. Theolog. Gentil. c. 48. Conf. Bæcler. I. Vellej. c. 4. n. 8. Forstner. ad XV. Annal. Tacit. 9* et quæ de vi astrorum circa religionem differit H. Grotius *l. 4. de V. R. Christ. §. 11.*

(1) V. Esaiam X. 5. XLV, 1. XLVI, 11. Hoc qui non videt in historia universa veteris populi Romani, nihil profecto videt: qui non attendit, non miratur præcipuum utrum ac fructum historię, ait Calaubon. *comment. in Polyb. p. 191.* De iisdem Romanis Ammianus Marcellinus *l. 14. histor. c. 6. Tempore quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret victura, dum erunt homines, Roma, ut augetetur sublimibus incrementis, sædere pacis æterna Virtus convenit atque Fortuna, plerumquo dissidentes.* De Urbe Roma Claudianus:

*Hanc Urbem insano nullus qui Marte perivit,
Latatus violasse redit.*

Conf. H. Grotium *l. 1. de Verit. religion. Chr. §. 12.*

(2) Exemplo iterum Romanorum, quibus Euphrates, Rhenus & Danubius fatales fuerunt.

(3) Dio Cassius observavit, *per septingentos ab urbe conditâ annos neminem, qui collegam suum magistratu & honore dejecisset, per unicum annum superfuisse.* Illud quoque multis exemplis comprobatum, pœnarum atrocium inventa in auctores ipsos recidisse.

(4) Herodotus l. 6. histor. vetustissimè dixit: Φιλέει
 πρῶτημαίνειν εὐτ' αὖν μέλλῃ μεγάλα κακὰ ἢ πόλις ἢ
 ἔθνη ἐσειοῦν. Quoties ingentes eventura sunt calamitates
 vel civitati vel nationi, solent signis prænuntiari.

(5) Quod pertinent Cometæ, quos nova imperia por-
 tendere, apud omnes ferme gentes recepta est sententia. Ci-
 cero II. de natur. Deorum observavit, Stellas illas, quas
 Græci cometas, Romani cincinnatas vocant, bello Octavia-
 no magnarum calamitarum fuisse præpunctias. Virgilius I.
 Georgic. loquens de bellis, quæ post Cæsarem interfectum
 fuerunt:

Nec diri toties arsero cometa.

Lucanus I. Pharsal.

*Ignora obscure videntur sidera noctes,
 Ardentemque Polum, flammis ætloque volantes,
 Obliquas per inane factæ crinamque timendi
 Sideris, & terris mutantem regna cometen.*

Mañilius II. Astronomικῶν cap. 7. ~~et~~ tractus cometarum
 enumerans:

*Civiles etiam motus cognataque bella
 Significant:*

Adde Tacitum XIV. Annal. 22. Plinium l. II. N. H. c. 25.
 Witichindum l. 2. Annal. Tales πρῶγνωσεις multas hi-
 storias probare, observavit H. Grotius, quanquam nimia
 credulitate eas non arripiens, ep. 1310. A. 1640. Extat Hen-
 rici Eckstormii historia Cometarum ab A. M. 1657. ad Ann.
 Chr. 1618. Stanislai Lubienici Theatrum Cometarum ad A.
 1665, Amstelod. A. 1669. editum. Diversum sentientium ju-
 dicia in unum volumen congestit Andreas Bosius sub titulo:
de significato Cometarum.

(6) Nunquam Urbem Romam tremuisse, ut non futuri
 eventus alicujus id prænuntium esset, notatum Plinio. Sua
 ætate in eadem Urbe S. Gregorius idem observavit. v. Carol.
 Sigonius l. 20. de occidental. Imperio ad A. 558.

(7) Non impune unquam effusas intumuisse aquas, aut
 frustra ventos insolentiore tumultu increpitasse, suis nullæ
 nou gentes experimentis, moxque infecutis cladibus, didicere,
 ait Henr. Meibomius Chronic. Riddagshusan. ad A. 1164.
 memorabile eam in rem exemplum adducens. H. Grotius
 l. 2. Ann. Belgicor. ad An. 1565. Oceanus, inquit, quantæ
 viæ unquam eluvie littora perumpens, stragem præsentem at-
 tulit, futuram indicavit.

(8) Hu-

(8) Hujus generis multa à curiosis observati solent. Pertinent huc regalia fulmina, quorum vi, Cæcina apud Senecam ait, *tangi vel comitium, vel principalia urbis libera loca: eorumque significationem regnum civitati minari*. Cuius ostenti exemplum est apud Petr. Pizarum l. XIX. *Histor. Genuens. ad A. 1521*. Leporis incursum per exercitum, infelix omen, ut multis exemplis comprobavit Stephan. Joann. Srephanius *notis ad l. XI. Histor. Danie Saxon*. Casum statuarum mortem, quibus posita, præsignificasse, insignibus exemplis ostendit Edmundus Figrelus *de statu illustr. Romanor. c. ult.* Omen ludicrum eventus motuum Belgicorum est apud Reidaneum l. 1. *Annal. Belgicor. ad A. 1568*. Compluta omina comportavit Berneggerus *observat. 5. & observat. II. & observat. 20*. Scheffer *memorabilibus Suetica gentis c. 3*. Verum non temerè captanda omina. v. H. Grotius l. VII. *Hist. Belgic. ad A. 1598. de balana in listus ejecta*, & omnino Polydorus Virgilius *libris de prodigiis*.

(9) Occasione memorabilis somni complura alia annotavit P. Pizarus *de bello Veneto l. 2. ad An. 1382*. Add. Freinshem. *ad. 3 Curtii c. 3 n. 2. & 3*. H. Grotium l. I. *de Veris. religion. Christian. §. 17. & in notis Scheffer memorabilibus Suetica gentis c. 4*.

(10) Exemplorum plena est historia. Vide quæ attuli *Dissertat. an summa rerum semper sit penes popul. sect. 2. §. 9*. Adde de Jacobo VI. Scotiæ, contra Gæstria Comitum insidias mirabiliter servato, Reidan, l. 17. *Annal. Belgic. ad A. 1600*. & prolixius Jonhstonum. l. 8. *Rer. Britann. ad d. A.*

(11) Reidanus l. 13. *Ann. Belgic. ad An. 1596. Prætereundum, inquit, haut videtur, quod observatum nonnullis, decimum quemque annum, in senarium numerum desinentem, novas & memoratu dignas res attulisse*. Etenim sextus post sexagesimum annus initium Belgarum motibus dedit. Septuagesimus sextus Gandavansi pace nobilitatus. Decimus ex eo annus turbatas res & ancipitem reip. statum novatione Licessrii vidit. V. & Lipsium l. *de constantia c. 16*. Bernegger. *ad Tacitum quest. 153*. Baco de Verulam. *sermon. fidel. § 6*. His opponere licet Remp. Laconicam, septingentisannis neque periculis neque casibus ullis labefactatam. Ut de ea testantur *liberates orat. de pace & in Panathenæico*. Cicero *pro Flacco, V. Nicol, Cragius 1. de Rep. Lac. c. 4*.

II. Effectrix particularis & quidem princeps sunt personæ summorum imperantium. Instrumentalis alia animata est, alia inanimata (*τῶν ὀργανῶν τὰ μὲν ἄψυχα, τὰ δὲ ἐψυχα*, ut Aristoteles loquitur I. Pol. 3.) Animata sunt summorum imperantium administri.

III. Administri summorum imperantium spectantur vel in genere, quatenus constituuntur; vel in speciebus, quales sunt consiliarii, magistratus, iudices, legati, milites. In constitutione considerata præcipuè subjectum & modus. Nempè constituuntur vel ex omnibus, vel ex quibusdam certis seu definitis, ut vel censu, vel genere, vel virtute. ut loquitur Aristoteles IV. Pol. 6. Modus autem constituendi fit vel electione, vel citra electionem: electio iterum vel sorte, vel suffragio, vel sorte & suffragio simul. Suffragium profertur vel verbis, scriptura aut ore prolatis; vel factis, puta manuum protensione; item palam vel occultè; absque rationibus vel cum rationibus; juratò vel injuratò; à paratis vel imparatis. Citra electionem contingit emtione, successione, aut similibus.

IV. Consiliarii sunt ministri reip. prudentiâ & consiliis rempubl. juvare idonei. Hodie alii intimi, alii simpliciter consiliarii dicuntur. Illi in sanctiore aut privato concilio arcana reip. expediunt, olim amici Regum, apud Græcos apocleti vocitati.

V. Quid magistratus sint, diversè docent Doctores politici. Aristotelis hæc est sententia IV Pol. 15, ita differentis: *ut simpliciter dicam, hi maxime dicendi sunt magistratus, quibus jus est de quibusdam & deliberandi, & judicandi & imperandi, hocque maxime: imperare namque est magistratus magis proprium.* Bodinum contra disputantem redarguunt Piccartus & Giphanius in commentariis. Quid magistratus apud

apud Romanos fuerint, accuratè explicavit Sigonius l. 3 de antiquo jure provinciarum c. 5. Enimverò cum supra dictum sit, tres partes esse civitatis consultationes, imperia & judicia, ex imperiis autem magistratus præcipuè æstimentur: non tantum secundum Aristotelis sed & Romanorum definitionem, confusionis vitandæ causæ magistratus haut dubiè simpliciter & planissimè definitur, *minister reipublicæ, cui facultas imperandi est attributa.*

VI. Judex est *minister reip. existimans* *περὶ τῶν δίκαιων* *τοῖς ἀμφισβητήσιν* de justis inter litigantes. ut loquitur Aristoteles IV, Pol. 4.

VII. Legati vox apud Romanos extensa fuit etiam ad missos à municipiis, ad expedienda eorum negotia. V. tot. tit. D. de legation. imò ad eos, qui sui commodi causa aberant, & liberâ legatione fungi dicebantur. V. l. 14. D. dicto titulo. conf. Zamoic. l. 1. de Senat. Rom. p. 62. & Alber Gentil. 1. de legat. c. 8. Propriè legatus est *minister reipublicæ, missus ab eo, qui summam potestatem habet, ad sui similem ob publicum aliquod negotium expediendum.* Differunt autem multifariam. Nam primò quidam liberam, ut factò opus est, negotia tractandi potestatem habent, ac dicuntur plenipotentarii, Græcis *αὐτοκρατορες*: Quibusdam ex diverso stricta & circumscripta sunt mandata. Benè personatus scriptor de supremat. Princ. Germ. c. 6. (1) plenipotentiaris, inquit, nomen non esse honoris, sed potestatis; neque, ut quidam faciunt, plenipotentiarium legato characterem habens opponi posse: nam vel legatos primi gradus, vel etiam secundi ordinis ministrum, mandatum tractandi liberrimum habere posse. Hinc cum Anno seculi hujus nono & tricesimò Fœderati Belgii Deputati nomen Plenipotentiariorum sumerent, at Hispani hunc ipsis titulum tribuere causarentur, Richelius, sum-

mus

mus in Galliâ eò tempore administer, non esse aiebat, quare difficiles hac in re se præbeant Hispani, nec iisdem fraudi esse hoc vocabulum, cum privatis etiam licitum sit, negotiorum suorum causa plenum alteri mandatum dare, apud Victor. Siri *tom. 2. del mercur. l. 2.* Deinde quidam sunt primi ordinis legati, qui Ambassadors hodiè nuncupantur, (2) voce ab Ambascia Germanicæ originis descendente, ut ostendunt loca scriptorum à Lindenbrogio producta in *glossario*. Ab his distinguuntur secundi ordinis legati, missi, nuncii, ablegati, envoyés, aut quocunque alio titulo insigniti. Illi faciem reip., ut alibi Cicero loquitur, secum afferunt, ac proinde eò quo mittens honore sunt colendi, quâ mos & ratio non refragatur. Hi representatio isto caractere atque circumpositò splendore destituuntur, missi propterea, ut sumptibus parcatur & negotia facilius ad exitum deducantur, nullis ceremoniarum tricis obstantibus. Postremò alii legati sunt *perpetui*, quos primus scitissimè dixit Camdenus in *hist. Elisab. ad A. 1563. & 1368.* assiduos, non certi alicujus negotii causa moram trahentes in externâ republicâ, sed perpetuâ fungentes legatione; vulgo Residentes ob id appellati, quibus dignitate superiores *Ambassadors ordinarii*. Alii certo negotio sunt præpositi, quò confectò domum redeunt. Dicuntur ob id extraordinarii & temporarii. (3) Legatos assiduos antiquitati ignoratos fuisse, docet H. Grotius *l. 2. c. 18. §. 3.* Verum Richardus Zouchæus *de legatis judice competente p. 66.* allatis exemplis contrarium probare an nititur. Quamquam facile responderi possit, legatis illis certa negotia data, eosque non assiduos fuisse, tamen præter solitum conficiendis rebus diutius immorarentur. Alioquin ac in universum usus legatorum statim cum ipsis rebus publicis cœpit.

(1) Quæ

(1) Quæ notanda contra Gregorium Leti *ceremon. histor. politico.* contendentem adversus Vicquefortium & communem fere usum, principem locum deberi legatis, qui libera potestate sunt instructi. V. Eruditi Lipsienses in *Actis A. 1685. mense Julio*

(2) Vicquefortius ab Hispanica voce *Embiar*, hoc est, ablegare, deductum existimavit.

(3) Hoc genus legatorum ante duo hæc secula incognitum fuisse, observavit Vicquefortius *l. 1. de l' Ambassadeur sect. 1. in calce.* addens: Polonos non libenter eos admittere. Turcarum Imperatorem legatos assiduos in aliorum Regum aulis non habere, magno ipsius damno, notavit Rigaltius in *histor. Ibrahimi Turcar. Imp. ad A. 1649. p. 171.*

II. Finis in definitione ponitur, nempe ut negotia reip. expediant. Unde confestim liquet, minus propriè legatos dici, qui cum titulum honoris & ornamenti causa apud exteros gerunt. V. Relat. *nouvell. d' Espagne tom. 2. p. 15. sequ.* ubi Regina Hispaniæ Nitardo suo tribuit titulum legati honorarii.

IX. Subjectum est * is qui mittitur, & ad quem mittitur & hic quidem summæ potestatis compos. Bene Cicerò apud Dionem *l. 45. & in Philippicis.* *Ad extraneos mitti legationes: at cum civibus per legatos agere turpe & absurdum esse. Legibus & judiciis agendum supplicisque, si hujus juris copia non sit, vi armata persequendum, quicumque ex cive in hostem descivit; in rebellionis crimine præsertim ne dubitandum quidem; cum scelerato etiam cive nullam esse conditionis, æquitalis, legationis communitatem.* Planè interdum, ubi civitas fit irregularis, v. g. in bellis civilibus, ubi resp. in partes ivit, disputatio à ratione ad necessitatem transit.

* Etiam fœmina, quanquam rarissimè. Exemplum unum, forte primum & ultimum habet Vicquefort. *l. 1. de l' Ambassadeur sect. 1.*

X. Objectum sunt negotia belli & pacis, & quæcunque cum exteris negotia, publica sc. Hinc Agentes, quos vocant, distinguuntur à legatis propriè dictis. Etenim magis in privatis quam publicis rebus occupantur, & nullos accipiunt codicillos dignitatis. conf. *A. de jure supremat. c. 6.*

XI. Forma consistit in mandato, quod diploma legationis literas fidei & credentiales vocant. Quanquam hodie, ubi de certo negotio tractandum, præterea diploma facultatis sive instrumentum procuratorium soleat exigi, ut constat ex Petro Suave *l. 2. histor. Concilii Trident. p. 120.* & Leone ab Aizma *in histor. pac. ad A. 1652. p. 689.* ubi Angli à Pavio Fœderati Belgii legato præter literas credentiales desiderabant plenipotentiam (Gallis puovoit dictam) quam ille velut supervacuum neglexerat. * Solet præterea libellus commonitorius (vulgo instructionem vocant) legato dari, quem nonnulli cum literis fidei & mandato procuratorio perperam miscent: Etenim hoc extero, quocum agendum, exhibetur & eidem obligat mittentem; at instructio seu libellus commonitorius arcana plerumque continet mandata, & missum mittenti obligat.

* Pontapus narrat de duobus Regibus Neapolitanis, Ferdinando & hujus filio Alfonso, diversa eos usos consuetudine: Ferdinandum consuevisse legatis dicere: *Mando vobis, ut hoc negotium rectè administratis, & de vobis potestatem mutandi decreti, sicut videbitur.* Alfonso, qui forte incommodi aliquid rei huic inesse videbat, contrarium servasse, & res deliberatas legatis committentem dixisse: *Mando vobis hoc negotium, & prohibeo, ne quidquam in decreto hoc mutetis.*

XII. Ad instrumenta præterea pertinent milites. Oportet enim civitates & in se ipsis habere arma & ad imperium, propter eos qui parere nolunt: & ad-
versus

versus eos qui extrinsecus injuriam facere aggrediantur. Aristotel. VII. Pol. 9. Milites apud Romanos erant personæ, ad justum bellum lectæ, in numerum relatæ, & sacramento obstrictæ. In universum definiiri possunt homines, ad usum armorum idonei, qui bello tractando adhibentur. Sunt autem diversa nomina militum. Nam à fine alii sunt præfidiarii, ad locorum aut corporis custodiam destinati, quorum hi à Romanis Prætoriani, à Græcis σωματαφύλακες dicebantur; alii in expeditione versantes. A modo constituendi quidam sunt conductitii sive mercenarii, quidam lecti sive evocati, quidam socii. Conducuntur verò vel domi, vel foris. Deinde à genere armorum quidam hastati, aut sarissophori (vulgò Piqueniers) quidam gladiati, quidam sagittarii aut sclopetarii, quidam cataphracti. conf. Aristot. VI. Pol. 7. ubi militem dividit in ὀπλιτικὸν & ψιλὸν, *gravis & levis armatura*. Adde funditores, nam, ut Vegetius I. de re milit. 6. ait, *in omnibus veterum praliis funditores militasse nullus ignorat*. Rursus alii sunt pedites, alii equites, quos illis antiquiores esse observavit Aristoteles IV. Pol. 13. At * illos apud Romanos magis æstimatos fuisse constat. Recentior ætas auctoribus, ut videtur, Germanis novum genus adinvenit Dragonarios, quos imitatione antiquitatis dimachas appellare possumus; alii malunt equites desultorios vocitare. Postremum ratione quantitatis milites considerantur ut singuli, vel ut sunt in ordines collecti. Apud Romanos divisa fuit militia in legiones, quarum quæque quinque milibus aut amplius constabat. *Plena legio peditum sex milibus centum fundatur*, ait Vegetius l. II. de re milit. c. 6. Legio in decem cohortes, quarum singulæ quingentorum militum, sed & plurium usq; ad mille. v. Savilis de militia Romanâ. Hæ porro in numeros.

* Valerius Consul apud Livium l. 3. histor. 6. *Præstat virtute pedestem, ut honore atque ordine præstatis.*

XIII. Instrumentalis inanimata sunt pœnæ, præmia, & ærarium. Rectè enim Solon dixit, & Cicero in Bruto probavit: *remp. diabus contineri rebus, pœnis nempe & præmiis.* Et jam dudum in proverbium abiit, pecunias esse nervum rerum. conf. Aristot. I. Pòl. 7. *in fine.* Pœna est malum passionis propter malum actionis. Quæ definitio est H. Grotii 2. *de jur. B. & P.* 20. 1. & rectè se habet, si vocabulo actionis etiam ommissio intelligatur.

XIV. Fines pœnarum sunt, * ut emendetur is qui peccavit, ut satisfiat patienti injuriam, ut exemplum edatur aliique deterreantur. Quos tres fines ita concinnè Græci efferunt: *ἰσθυσία, ἀποπλήρωσις, καὶ ἀειγμία.*

* Seneca declamat. 22. *In vindicandis injuriis hæc tria lex secuta est, qua Princeps quoque sequi debet, ut aut eum quem punit, emendet; aut ut pœna ejus cæteros meliores reddat; aut ut sublatis malis cæteri securiores fiant.* Conf. Gellium 6. *N. A.* 14.

XV. Objectum est malum actionis seu delictum, quod est factum sponte admissum, honestati & juri contrarium, eoque animadversione dignum. Quod si dolo committatur, verum; sin culpâ, quasi delictum dicitur.

XVI. Forma est malum passionis; cujus consideranda quantitas, hoc est, æstimatio, & qualitas: quò pertinet divisio pœnarum in capitales, quibus vita adimitur, & non capitales. Sub illis continentur decollatio, suspendium, submersio in aquis, vivi defossio, supplicium rotæ, vivicomburium, impalatio, dissectio in partes sive distractio per equos: Sub his mulcta pecuniaria, publicatio bonorum, infamia, relegatio vel ex certò loco, vel ad certum locum,

quæ.

quæ dicitur hodie confinatio; perpetuus carcer, damnatio in metallum, ad triremes, aliave opera publica, stigmatis inustio (quod apud Romanos literis fiebat, unde Plauti in *Casim.* joco homo literatus) excæcatio, decalvatio, fustigatio, abscissio auris, digitorum, manus, linguæ. Verùm utrarumque species omnes, recensere nimis longum foret * V. Camill. Borellum 2. *magistr. edict.* à p. 333. ad p. 393. ubi addit, pœnitere se, quod tam multa pœnarum genera enarraverit.

* Adde Carpovium *Quæst. crim.* 128.

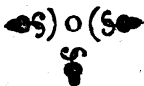
XVII. Præmia aliâ ex merâ gratiâ, alia ob merita tribuuntur: deinde alia rem, alia honores imprimis & gloriam conferunt. Ad honores pertinent (1) statuæ, monumenta sepulcrorum, pyramides, tituli, insignia, (2) torques (3) coronæ (quæ apud Romanos erant triumphales, civicæ, quernæ) elogia publicè dicenda & similia.

(1) V. Emundi Figrelii *de statuis illustrium Romanorum librum singularem.*

(2) V. Joannis Schefferi *Syntagma de antiquorum torquibus.*

(3) V. Gellius l. 5. N. A. c. 6.

XIIX. De ærario jam supra non minus commodô loco egimus. Quanquam & huc pertineat. Nam opus est, ut civitates pecunia aliquam copiam habeant & ad usus proprios suosque, & ad bellicos. Aristotel. VII. *Pol.* 2.

SECTIO DECIMA.

DE CIVITATUM REGULARIUM DIFFERENTIIS.

- I. **D**ifferentiæ civitatum diligenter excolendæ.
- II. **REGULARIUM PRIMA** est divisio, in **OPTIMAS & NON OPTIMAS**. Illæ vel ex voto sunt tales, vel plerumque, vel pro subjecta materia.
- III. **ALTERA** ab objecto civitatis in **MEDITERRANEAS & MARITIMAS**.
- IV. **TERTIA** à subjecto summæ potestatis, in **REGNA, ARISTOCRATIAS & POLITIAS**.
- V. **REGNORUM anti-quitas**.
- VI. *Homonymia & definitio*.
- VII. *Divisio Aristotelea*.
- VIII. *Divisio accuratior prima à modo constituendi, in successiva, quæ rursus aliquas habent differentias,*
- IX. Et *electiva*, ad quorum cognitionem observationes quædam subjunguntur & traduntur eorum *differentia ratione vel eligendorum*, unde sunt *electitiæ puræ aut temperatæ*, aut etiam mixtæ ex *successivo & electivo*.
- X. Vel *aligentium*.
- XI. Divisio altera à modo administrandi, in *ruroria*, aut *ab aula potissimo administrata*.
- XII. Item in *regiè, aristocraticè aut populariter temperata*.
- XIII. **ARISTOCRATIARUM definitio**.
- XIV. *Divisio prima à modo constituendi in electivas*.
- XV. Quæ rursus sunt vel *voti restricti*, vel *voti liberi*.
- XVI. Et *successivas*.
- XVII. *Divisio altera à modo administrandi, in puras & temperatas*.
- XVIII. *Divisio tertia in urbicas, & per universam civitatis regionem sparsas*.
- XIX. **POLITIARUM definitio, & divisio prima in puras & temperatas**.
- XX. *Divisio altera in illas, quæ tribus sive sodalitates civium habent, & quæ iis carent*.
- XXI. *Divisio tertia in urbicas, & per vicus sparsas*.

§. I.

Supra diximus, summam civitatum partitionem esse in regulares & irregulares *sect. 2. §. 5.* Utræque rursus diversa genera & dissimilitudines habent, ad quæ politicum diligenter attendere oportet; planè ut medicus variorum humani corporis statuum notitiam comparare sibi debet. * Verè enim dici potest: aliam remp. alias doctrinas postulare. V. omnino Aristotel. IV. Pol. 1. & capitibus sequentibus. & VII. Pol. 8. in med. & IX. Pol. 1. Proveniunt autem differentiæ hæ bonam partem à diverso genio populorum. Quam in rem Plato IX. de republica Alcibiadi illud inducit:

Ἄλλοι ἀλλῆ πρὸς πόλει τεταγμένον,

Alterum hominem alteri civitati convenientem.

* Huc Taciti illud IV. Annal. 33. pertinet: *Ut olim plebe validâ, vel cum patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, senatusque & optimatum ingenia qui maximè perdidicerunt, callidi temporum & sapientes credebantur: sic converso statu neque alia rerum, quam si unus imperitet, hæc conquirit; traditque in rem fuerit.*

II. Regularium prima & summa est divisio in optimas & non optimas. *Primam* dico, quia ad constitutionem optimæ reip. omnium causarum conspiratio necessaria est: in non optimâ satis est, quamlibet unam deesse causarum. Optimarum autem alia est ex voto, κατ' ἐὺχὴν Aristot. IV. Pol. 1. ἀπλῶς sive simpliciter, iidem VII. Pol. 9. καὶ πρὸς πολιτευομένη. ibid alia plerunque, ταῖς πλείσταις πόλεσι. Aristot. IV. Pol. 11. alia pro conditione status præsentis, πρὸς ὑπόθεσιν. Aristot. d. l. in fine. & VII. Pol. 9. Optima ex voto est civitatis simulacrum, quæ nunquam reperitur, humanò tantum ingenio in id eve-

Sta, supra quod ascendendi non potest; quandoquidem quicquid excellens usquam vel magnificum pulcrumque est in se complectitur. Hinc quidam Utopiam, alii civitatem magneticam, alii à primo auctore Platonis temp. vocitant. V. supra *pediam* §. II. Conring. *de prudent. civil. c. 14. p. 348.* Ad hanc speciem referendæ laudes Corinthi apud Pindarum *Olymp. od. 13.*

Ἐν τᾷ δε Εὐνομίᾳ ναίει, κασίγνη-
ταί τε, Βάθρον πολιῶν,
Ἀσφαλὴς Δίκαι, καὶ ὁμότροποι
Ἐιρήναι, ταμίαι
Ἀνδράσι πλῆτες, χρύσεαι
Παῖδες εὐβέλαι θέμιται.

*In hac Eunomia habitat, sororesque,
Fundamentum civitatum,
Firma justitia, & comes indole
Pax eadem, cara opum
diribritrices, aurea
Filia altricis Themidis.*

Et quod Euripides Hippolyto vocat:

Ἐπιφανίας,
Φανερώτατον αἰσὲρ Ἀθῆνας.
Græcia

Lucidissimam Stellam Athenas.

Plerunque optima est, quæ virtutem non quærit exsuperantem vulgi captum, & proinde civitatibus plerisque conveniens est. Optima pro conditione status præsentis ab hoc loco est aliena, quoniam & irregulares civitates ita optimas esse nihil vetat. Pertinet huc Aristotel. illud IV. Pol. II. in fine. *Licet alia forma ad virtutem sit expetibilior, alia tamen propter convenientiam cum moribus & natura civium magis conducere solet.* Idem dixit V. Pol. 9. *Paucorum domi-*

dominatus & status populi belle se habere posse, tamen si exierint optimo gradu.

III. Altera divisio ab objecto civitatis, est in mediterraneam, & maritimam. Hæc mare adjacet vel omni vel maximâ ex parte; aut notabili saltem ad accedendum & egrediendum loco. Unde civitates maritimæ sunt vel in continenti positæ, vel insulares. Tales olim pleræque Græciæ civitates, teste Aristotele II. *Pol.* 8. In his civitatibus præcipuè consideranda universitas nautarum, (quorum diversa sunt ministeria V. Aristotel. III. *Pol.* 3.) deinde regio terrestris cum suis littoribus & (1) portibus (v. l. *portus* § 9. de *Verbor. significat.*) & mare cum domiciliis maritimis, hoc est navibus, quæ vel militares, quarum usus in bello, vel mercatoriarum, vel piscatoriarum, vel curiosarum.

(1) Hi vel naturales sunt, vel artificiales. Portus naturalis descriptio est apud Virgilium I. *Æneidos*.

Est in secessu longa locus: insula portum

Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto

Frangitur; inque sinus scindit sese unda reductos,

Hinc atque hinc, vasta rupes, geminique minantur

In cælum scopuli: quorum sub vertice late

Æquora iuta silent.

V. Bosii *introducitur in notis rerump. t. 27. §. 2. Becmannus histor. Geograph. c. 3. part. 3. §. 8. ubi de distinctione portuum in reales, d'entrata & di mareæ.*

(2) Extat elegans Joannis Schefferi dissertatio de *navitate navium*, ubi naves in universum dividit in μακρογάς, seu longas, & στερογγύλας, sive onerarias.

IV. Tertia divisio est à formâ, & quidem summa potestate, (1) in regnum, aristocratiam & politiam. v. supra *sect.* 6. §. 13. Aristoteles III. *Polit.* 5. *Vocare consuevimus statuum, qui reguntur ab uno, spectantium ad commune bonum, regnum: paucorum autem statum, plurimum tamen uno, optimatum potestatem,*

vel quia optimi viri imperant, vel quia spectant ad id, quod optimum est civitati & communicantibus ipsa: quando autem multitudo civitatem rexerit, ad commune bonum conversa, vocatur communi nomine omnium rerum *respublica*. Eadem fere habet III. Eth. 12. Breviter Cicero III. *de republ.* apud Augustin. *Remp. esse rem populi, cum bene aut juste geritur, sive ab uno Rege, sive a paucis optimatibus, sive ab universo populo.* Strabo l. I. *Geograph.* τὰς πολιτειῶν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἡγεμονικῶν διακρίνομεν ἄλλην μὲν ἡγεμονίαν τιθέντες τὴν μοναρχίαν, ἣν ἡ βασιλείαν καλεῖμεν ἄλλην δὲ τὴν αἰριστοκρατίαν τριτὴν δὲ τὴν δημοκρατίαν. Τοσαύτας δὲ ἡ τὰς πολιτείας νομίζομεν, ὁμωνύμως καλεῖντες ὡς αἰν' ἀπ' ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ἐχέσας τῆς εἰδοποιίας. *Remp. formas a principatibus secernimus, aliam principatum statuentes monarchiam, qua & regnum dicitur; aliam optimorum; aliam populi potestatem. Totidemque reip. genera judicamus, iisdemque ea nominibus afficimus, quod ab iis habent principium suae informationis.* Est autem haec differentia essentialis, ut recte docet Aristoteles IV. *Pol.* 3. Etenim cum πολιτείαν *republicam* esse πόλεως τάξιν *ordinem civitatis*, supra probatum sit, prout variat illa τάξις, ita essentia πολιτείας alia erit atque alia. Et licet reip. generatim sumtae accidat esse vel monarchicam, vel aristocraticam; tamen quod respectu unô est accidentale, alterô solet esse essentialis, (2) atque adeo nihil obstat, quo minus formae illae constituent essentialis differentias specierum reip. v. H. Conring. *ad part. I. Lampad.* §. 60.

(1) Dio Chrysostomus *orat.* 3. *de regno* εἶδη φανερώτατα, species usitatissimas, vocat.

(2) Certè alia est unitas majestatis cum uni, alia cum pluribus inest. Ibi enim una est unitate naturali ac proprie sic

sic dicta ; heic tantum modo morali ac civili. Ut differit Bo-
sius *introducť. in notis. rerump. c. 30. §. 17.*

V. Regno primum locum dedimus ob antiqui-
tatem : Nam πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἐπὶ
τὰ ἔθνη. initio à Regibus gubernabantur civitates, &
punc etiam gentes. ait Aristot. I. Pol. 1. & Isoerates in
Panethanaico : Præquam democratia & oligarchia no-
men notum erat, Barbarica gentes & omnes Græcia civi-
tates Regibus parebant. Dionysius lib. 5. *Antiquit.*
Rom. p. 337. A principio omnibus Græcia civitatibus
sui erant Reges, nisi quod illi non barbaricâ licentiâ do-
minabantur, sed juxta leges & mores patrios regnum
exercebant. Cicero III. de Legibus. Omnes antiquæ
gentes Regibus quondam paruerunt. Sallustius, *Catilin.*
Regium in terris nomen imperii primum fuit. conf. Au-
gustin. 3. de civit. Dei 10. Et sanè imperii illud ge-
nus indoli & ingenio coeuntium erat maximè co-
nveniens, quippe antea suetorum sub uno patrefami-
lias tanquam Rege vivere, præsertim cum simplices
& nondum per experimenta sagaces essent. Bene Po-
lybius l. 6. histor. à princip. ἀκατασκέυως καὶ φυσικῶς
συνιστάται μοναρχία. Unius dominatio sine ulla arte &
natura impetu constituitur. Accedit, civitates propter
incommoda naturalis status exortas ; regno autem
nulla alia resp. ad bellicas rationes est accommoda-
tior. Aliam rationem addit Aristot. III. Pol. 11. quia
rarum erat invenire viros multum virtute præstantes,
præsertim tunc cum parvas urbes habitarent. Præterea
interdum beneficio impellebantur ad constituendos
Reges. Fateor antiquitus regna perfecta non fuisse
omnia ; & in antiquissimis regnis populo jus aliquod
mansisse, notavit Aristot. III. Pol. 10. in fin. quod
apparet etiam in Alcinoō apud Homerum in *Odis.* ☉,
docetque Euripides in *Plisthene* ; & Dionysius Hali-
carnass. II. *antiquit. Romanar.* conf. Pufendorf. l. 7.
de

de jure nat. & gent. cap. 5. §. 4. Remanere regna & nunc superant in locis Orientis tantum non omnibus. Suetus Regibus Oriens, ait Tacitus 4. hist. 17. & Iſocrates in oratione ad Philippum, postquam dixerat Græcos monarchiam ferre non consuevisse, addit: cæteros sine hac imperii forma non posse vitam suam moderari. Aliam tamen olim democratiis & oligarchiis non caruisse liquet exemplo Cananæorum Jos. IX, 11. Philistinorum I. Sam. V, 8. & Judæorum post captivitatem Babylonicam I. Maccab. IV, 59. II X, 29. XII, 6. XIII, 36. conf. insignem locum Josephi I. XI, Orig. c. 4. circa extrem. Nebusæos, Divæos, Indos minores, Asiæ populos ἀπὸ μείζονων, sive primatibus, regi, testatur Græcus seculi IV. scriptor, in veteris orbis descriptione à Jacobo Gothofredo primum editâ. De Seribus Strabo I. XV. Geograph. λέγασσι δὲ ἡ ἀριστοκρατικὴν ἢ αὐτὴν πολιτείας αὐτοῦσι ἢ πεντακισχιλίων βασιλευσῶν συνεσῶσαν. Ferunt etiam quendam Optimatum ordinem temp. gubernare, ex quinque nullibus consiliariorum constantem. De populis Brachmanibus Bardisanes Babylonius apud Porphyrium l. 4. de abstinent. ἕτε δὲ βασιλεύεται Βραχμῶν. Quod etiam testatur vetus ille Græcus scriptor d. l. Curtius 9. histor. 8. Sarabacas gentem dicit, qua populi, non Regum imperio regatur. In Africa exemplum habemus Karthaginensium, de quibus Aristot. II. Pol. 9. (1) Hodie Africa & Asia universa Regibus paret, (2) nisi quod incolæ insulæ Bandæ, Moluccorum celeberrimæ, hoc seculo adhuc speciem aristocratia habuisse feruntur. In Americâ Chileses, qui adhuc juris sui sunt, aristocraticâ formâ gubernari, ait Georgius Hornius in Ulyſſe peregrin. lib. 1. conf. Barlæum de reb. gest. in Brasîl. p. 449. sequ. & Joseph. Acoſtam. Histor. Indic. l. 6. & 7. Europa autem regna olim perpauca habuit. Nam in solâ Græcâ republica pene ducenta

ducentæ numerabantur ævo Aristotelis. In Britannia & Gallia admodum multæ extabant ante dominationem Romanorum, & in Germaniâ & Scythiâ adhuc serò. Hinc Lucano l. 7. *Libertas Germanum Scythicumque bonum audit.* De Hunnis Ammianus Marcellinus l. 31. c. 2. *Omnes in commune consultant.* Et mox. *Aguntur nulla severitate regali.* De Antis & Slavis Procopius, seculi sexti scriptor, l. 3. Gothicor. *Non unius regnatur imperio, sed omnium consensu; ideoque si quid utile aut damnosum creditur, de eo in concilio agitur.* De Slavis Lutitiis Dithmarus, Episcopus Mersburgensis, qui sec. XI. vixit, l. 6. histor. *Dominus non specialiter presidet ullus. Unanimes consilio, ad placitum suimet necessaria discuti- entes, in rebus efficiendis omnes concordant.* Quamquam hodie regna fere passim etiam in Europa invalescant, studiis ipsorum regnantium, quibus reip. nomen nunc non minus invisum, quam olim præpotente populo Romano regium nomen erat.

(1) *Vnde fit, verba sunt Bernh. Varenii Dissertat. de rebusp. in genere, ut in Indiâ, postquam Belga (Hollandi ibi vocantur) illuc navigarant, Princeps Arausionum vocetur ab Indianis Rex Hollandorum, quem titulum etiam illi in literis suis tribuunt. Et Rex in Iohor (est provincia Malaccensis Chersonesi in Indiâ) cum Belga ipse enarrassent formam reip. Belgica, nempe hanc à multis administrari, neque Regis alicujus imperium agnoscere, effusè adeo risit, ut vix quadrante hora se colligeret, atque reliqua enarrandi locum Belgis concederet.*

(2) De insula illa Banda Jo. Isaac Pontanus l. 2. *Ret. & Urb. Amstelodam. c. 25.* *Est ea in tres velut insulas sparsa, ambitu suo universo panto plus quinque miliaria complectens. Sex habet oppidula, inter qua præcipuum Nera. Regem nullum agnoscunt, sed suis institutis viventes, ad seniorum cætus, ubi consultatione opus est, res referunt. Totâ insula in factiones est distracta, & intestinis dissidiis laborat.*

VI. Cæterum regni vocabulū variè accipitur : nam primò idem significat quod Latinis Principatus, quem ex usu propriò circumscribere possumus, eminentem unius auctoritatem, aliorum potestate atque legibus definitam. V. Grotium de antiquit. reip. Batav. c. 1. * Tale regnum erat Spartanorum, de quo Aristot. III. Pol. 10. & 11. Karthaginensium, de quo idem 2. Pol. 9. Deinde ad malam æquè ac bonam unius gubernationem pertinet. Sic Thyestes apud Senecam:

Ut nemo doceat fraudis & scelerum vias,
Regnum docebit & in Agamemnone
Id esse regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, solis licet.

Eadem latitudine patebat vox μοναρχίας apud Græcos, ἐν ᾗ εἰς ἀπάντων κρείς ἐστὶ. ut definit Aristoteles I. Rhet. 8. quam Latinè vertit Cornelius Nepos *singularis imperium*. Item *παμβασιλεία*, in qua, ut Euripides Supplicibus ait :

- - - Κρατὴ εἰς τὸν νόμον κεκλιμένῳ
Αὐτὸς παρ' αὐτῶ.
- - - Unius imperat legem possidens
Ipse apud se.

Hoc loco notat, *summum unius persona imperium ad communem civitatis salutem*.

* Adde Regem in Tapobrana, de quo 70. Judices cognoscebant, & post appellationem 30. Rectores, teste Plinio l. 6. *hist. natur. c. 22*. De Rege Nabatæorum in Arabia felice Strabo l. 16. Geograph. p. 539. *Sæpe apud populum causam dicit, nonnunquam in ejus visam inquiritur*. De Sueonibus Adamus Breniensis libro de situ Daniæ : *Reges habent ex genere antiquos, quorum tamen vis pendet in populi sententiâ. Quod in commune laudaverint omnes, illum confirmare oportet*. Pomponius Mela l. 1. c. 20. auctor est: *Mossynæcos Reges suos, cum pravè imperitando culpam commiserissent, inedia dici totius punire solitos*. Adde de Rege Tapujarum, *Brasilie*

Brasiliz populi Barlaum *de reb. gest. in Brasil. p. 429.* de compluribus aliis H. Grotium *l. 1. de I. B. & P. c. 3. §. II. & in notis.* Idem *l. 2. Histor. Belgic. p. 159.* de Tarracoenensis Hispaniz Regibus: *Id nomen, inquit, is honor modica potestati.*

VII. Aristot. III. *Pol. 10. & 11.* regnum partitur in Heroicum, Barbaricum, Æsymneticum, Laconicum & *παμβασιλείαν*. Verum Laconicum non fuisse speciem regni docet Aristot. *d. l. & c. 12. ab initio* ubi ait: *Κατὰ νόμον λεγόμενον βασιλεύς οὐκ ἔστιν εἶδος*. Barbaricum inter heriles respublicas, hoc est, irregulares referendum. Æsymneticum à *παμβασιλεία* non nisi modo temporis differt. Heroicum vel in numero mixtarum rerump. quas vocant, fuit, vel regnum esse desit, ubi Regibus præter sacrificia nihil relinquebatur. Aristot. *d. l. c. 10. in fin.*

IX. Itaque accuratius regna dividere possumus primò à modò constituendi (1) in successiva & electiva. Illa jure sanguinis, vel aliâ ratione sine facto civium vel subditorum, puta testamento vel conventionione imperii translativa, si regnum est patrimoniale, deferuntur. Exemplum ponit Aristoteles III. *Pol. 10. & 11.* in regnis Barbaricis. Ubi notandus viri cujusdam docti error, non dubitantis post Bodinum scribere, *mirari se ab Aristotele in Politicis proditum, Barbaras esse gentes, quæ Reges à stirpe querant*: Hoc enim Philosophus nusquam docuit, imò idem prodidit *d. l.* regna Heroica fuisse patria sive hereditaria. Quanquam negari profecto nequeat, in regnis Barbarorum, quæ imperio herili utuntur, plerumque verum esse illud Taciti *1. Hist. 16. certa dominorum domus, ceteri servi*. At in regnis civilibus facilius obtinere electionem, (2) quia arctioribus possunt legibus astringi, qui vacante folio liberè asciscuntur. *Loco libertatis erit, quod eligi cœpimus,* ait Galba apud Tacitum *all. loco*. Atque hætenus

ἔιναι ἐν γένει inter signa dominatus posuit Aristoteles ; planè ut sorte uti in deferendis magistratibus inter signa vel proprietates democratix collocavit, quod iterum non rectè exagitavit Bodinus. Signa enim hæc sunt, quæ à posteriori in notitiam deducunt, non verò essentiam rei constituunt. Hinc in Barbaris etiam nationibus Reges eligi possunt. Ut fertur de Guineæ Regibus quibusdam in Africâ, & certum est de Principe, qui Day vocatur in regno Tunetano, de quo Thevenot. *voyage du Levant* l. 2. ch. 92. Adde de Mexicani Regni Regibus in Americâ, quos Acoſta l. 6. *histor. Indic. c. II. sequ.* memorat, fuisse electos, conf. Aristot. IV. *Pol.* 10. Cæterum regna hujus generis alia ad mares tantum transeunt, ut in Galliâ & Sina, ubi, secus ac in Galliâ, mater post mortem Imperatoris ne quidem ad tutelam filii Imperatoris impuberis admittitur ; alia simul ad feminas devolvuntur. ut (3) hodie Suecicum, Anglicanum, Scoticum, Danicum, Hispanicum, Portugallieum, in Europâ. Porro quædam dividua sunt, (4) ut vetus Francorum imperium sub Merovingis & Carolidis : quædam impartibilia, ubi (5) ad jus primorum natalium ferme (6) solet respici.

(1) Plato apud Laertium l. 3 βασιλείαν fecit ἢ νόμον, ἢ δὲ ἢ γένος. Sed placuit vulgatam divisionem retinere. Quauquam successiva non tantum ex jure sanguinis æstimanda putem. Ne enim dicam de regnis patrimonialibus, potest quoque alius succedendi modus esse, licet rarissimus, apud Chatramotitas aliosque Arabiæ populos, de quibus Strabo l. 16. Geograph. p. 528. *Succedit apud eos in regno non filius patri, sed qui primus è nobili genere post constitutum Regem nascitur. Nam simulatque Rex creatus est, omnes nobilium virorum uxores prægnantes conscribuntur & custodes apponuntur, observaturi, quæ prima pepererit. Hujus filius legis jussu assumitur & ad regni successionem regaliter educatur.*

(2) Hæc enim est indoles regnorum electivorum. v. Martknoch. l. 2. de Polonia c. 2. §. 1. & r. §. 6. 19. Quamquam id non sit perpetuum, ut liquet exemplo Pontificis Romani; de quo infra sect. 11. §. 8. Adde de Principe Tunetano, qui Day vocatur, Thevenot. l. 2. *voyage du Levant*. ch. 91.

(3) Nec desunt vetera exempla. Arrianus II. *histor. Alexandr. M. c. 7.* Νειομισμένον ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἐπὶ ἀπὸ Σεμιράμιτος, ἢ γυναῖκας ἀρχεῖν ἀνδρῶν. *Receptum solitumque in Asiâ, jam inde, à Semiramis etiam fœminas imperium in viros exercere.* Claudianus, l. 1. in Eutropium.

*Reginarumque sub armis
Barbaria pars magna jacet.*

Reginam Candacen suo tempore Æthiopiùs imperavisse, prodidit Strabo l. 17. *Geograph. p. 564.* In Insulâ Meroë regnate fœminam Candacen, idque nomen multis jam annis ad reginas transisse, est apud Plinium l. 6. *histor. natural. c. 29. in fine.* Adde Arnifæum 2. *relect. Vol. 2. sect. 12. v. 3. & sequens.*

(4) Principes in Occidente civitates & regiones dividere in singulos filiorum, scribit Gregoras l. VII. *histor. v. Grotium l. 2. de l. B. & P. c. 7. §. 12.*

(5) Exempla complura adducuntur in not. *infrapart. d. sect. 5.*

(6) In Asiâ fratres simul regnabant, sic ut uni præcipuum esset jus diadematis. Polybius *excerptis legation. XCIII.*

IX. Regna electiva sunt, cum non nascendi forte, sed cooptandi iudicio Reges constituuntur. Verum ne quis regna successiva pro electitiis, aut electitia pro successivis habeat, cautiones hæc observari non inutile erit.

Prima est, Successivum regnum non desinere, cum post extinctum regium genus ex necessitate ad electionem descenditur. Malè igitur Germanicum Imperium electivum dixerunt aliqui post familiam Carolidarum extinctam, cum Imperato-

N

res

res potius in subsidium electos existimare debemus. v. Arnisæum *II. Relect. polit. 6. sect. 5. n. 34*

Altera est. Ne quem decipiant species aut simulacra regni electivi, vel successivi. Ita successivum est, licet solennes quædam inaugurationes, obsequii erga novam Regem contestandi causa, adhibeantur: nihil enim juris istæ inaugurationes conferunt, sed tantum detegunt justitiam successionis & assensu publico latius commendant. 1) Exempla duo illustria habemus in Regibus Hebræorum, & Francorum sub Meroveis & Carolidis. De illis non semel legitur in sacris literis, quod constituti fuerint à populo, V. *2. Parap. XXII, 1. & XXIII, 20.* cum tamen regnum ipsis deberetur sine ullis populi suffragiis. Ut contra Sigonium & Schickardum *de jure Regio c. 1. theorem. 2.* D. Carpzovius ibidem *in notis lit. S.* satis probavit. Hos non pauci pro electivis habent, decepti scilicet formulis Monachorum & rudiorum istius ævi scriptorum, cum irrefragabilibus veterum testimoniis doceri possit, regnum illud revera fuisse successivum. V. D. Obrecht. *in not. ad c. 1. Severini de statu Imperii Germ. §. 7. conf. Bœcleri res seculares p. 19. sequ.* & D. Baluzium *in not. ad tom. 1. Capit. Franc. p. 1082.* Retrò electitium est regnum, licet suffragandi arbitrium in certæ stirpis, de publico bene meritæ, vel regno cognatæ, personas integra libertate transferatur, & dispensetur. Sic Polonia, liberimâ gaudens electione, Piasii & Jagellonis posteritatem etiam in fæminis respexit. V. Hartknoch. *l. 1. de Poloniâ c. 2. p. 67. sequ.* Ant. Maria Gratiani *vit. Cardinal. Commend. l. 4. c. 2.* In Daniâ, postquam Christiernus è gente Comitum Oldenburgicorum in Regem electus fuit, hujus posteritatem ad regnandum idonei nunquam præteriti leguntur. Germania nunc per aliquot secula ex Serenissimâ Austriacâ Domo Impe-

Imperatores legit. Vetera exempla vidē apud Grot. II. de J. B. c. 7. §. 29. in not. & Loccen l. 2. Antiqu. Sueo-Goth. c. 2. Nimirum regna electitia sunt vel pure, vel temperate. Quanquam, si à familia regia ex lege regni discedi nequeat, sed ex eà necessario eligendus Rex sit, revera regnum ex successivo & electio mixtum sit. (2) Cujus exemplum hodie est in Imperio Fesso-Marocano, de quo nuperus Scriptor St. Olon, peculiari relatione de hoc Imperio p. 118. ait: *Esse id neq; hereditarium neque electitium, sed ad illum semper deferri, qui inter Scirisios (Domus regnatricis Principes) prapcipua est existimationis.* Simile obtinebat olim apud Lacedamonios, de quibus videatur Cragius l. 2. de Rep. Lac. c. 1. Apud Persas hodie Eunuchus, sanctioris senatus Consiliarius, ex filiis Regis eligit, qui post Regis mortem succedat; ut scribit A. de l' Estat present du Royaume de Perse. Exempla de Principatibus Germaniæ v. in Dissertat. de specialib. Rom. Germ. Imp. sect. 2. §. 3. Boxhornius Dissert. de elect. & success. §. 16. & sequentia regna voti restricti dixit. Enimvero hoc latius patere, facillimum est demonstratum. De Æthiopibus Strabo l. 17. Geograph. p. 566. Βαβιλέας τε καθι-
 σασι τὰς κάλλει διαφέροντας, ἢ ἀρετῇ κτηνοτροφίας,
 ἢ ἀνδρείας, ἢ πλέτῃ, Regem constituunt eum, qui vel
 formā, vel alendorum pecorum virtute, vel robore, vel
 opibus excellat. Conf. Aristotelem IV. Pol. 4. à princip.
 In Ægypto Soldani ex ordine Mamluchorum electi,
 De quibus scriptor σύγχρονος l. 4. de regim Princip.
 Quaruntur pueri elegantes in diversis regionibus & præ-
 cipue in regionibus Aquilonis, quia sunt statura proceræ
 & ad militarem disciplinam idonei. Hi de arario pu-
 blico nutriuntur, exercitantur in gymnasiis & disciplinis
 scholasticæ, in civilibus actibus & rebus bellicis assistunt
 Soldano in ministerio, sicut traditur, & post mortem ejus,

qui probati inveniuntur, ad principatum assumuntur. Hodie Pontificem Romanum non nisi ex Cardinalium numero eligi constat.

(1) Adde Romano Imperatores, ceu qui Senatus suffragio confirmabantur, & tamen ex Juliâ familia adoptione aut designatione decessorum ad imperium perveniebant.

(2) Adde de Habbeffinorum Regum hodierna successione, Job. Ludoph. l. 2. *h. Æthiopic. c. 8.* An quibusdam etiam Indicanis insulis à stipe quid in successor arcerfitur, sed ætatis gradibus neglectis, quicunque Sabandris digniores videntur. v. *Histor. Indican. part. 5. 7. & 8.*

X. Ut verò ex his ratione eligendorum non una regnorum electitiorum differentia intelligitur; ita est quoque discrimen ratione eligentium. Etenim interdum univerti cives eligunt, ut in Poloniâ; interdum pars populi, ut in Romano Imperio, post extinctam familiam Juliam, milites, de quorum electione pluribus egit Onuphr. Panvinius *libr. de comit. Imperator. c. 1.* Postea apud Græcos Constantinopoli, si non per successionem vel nominationem Imperatoris defuncti imperium deferretur, electio legitimè fiebat consilio Senatus suffragiisque Senatorum, Patriciorum & Optimatum, non sine consensu & approbatione Patriarchæ; nonnunquam etiam studiis thematum sive legionum, earumque Principum.

XI. A modò administrandi regnum aliquando est tutorium, quando unus vel plures regnum administrant Regum vice, qui ætatis vel alio defectu laborant, aut in captivitate bellica detinentur. Aliquando à potissimo aulæ, qui præstigiis suis apud Regem huc illuc agitatam omnia potest, & est quasi *ἡ δὲ πρῶτη*, (ministrissimum vocant, regnum administratur. Qualia regna & vetera & recentia secula viderunt apud Reges, aut parum fidentes suo ingenio,

aut

aut fugientes negotiorum. Plinius panegyri: *Principes multi civium domini, libertorum servi.* v. Ecclesiast. Salomon. X. 5. 6 7. Exemplum est in Sejano sub Tiberii Principatu; Præfectis Prætorio, quorum βασιλείαν ἀπόρρυρον eleganter vocavit Eunapius de vitis Philosophorum. ἀρχὴν δευτέρων μετὰ τὰ σκῆπτρα, Zosimus l. 2. In Gallorum, Anglorum, Hispanorum historiis passim. Et quod mirum, * etiam fœminas tales nominare licet, Sigebertam sive Columbulam apud Christiernum II. Dan. Regem, Dianam Pictaviensem apud Henricum II. Gall. Regem, & alias. Huc pertinet etiam illa regni species, quando Rege, qui regnandi jus habet, luxui dedito aut imbelli, alius, præsertim armorum potens, volente populo, rerum summam ad se trahit, ut sub Meroveadis Francorum Majores domus, & in Imperio Japonico Cubi, sive supremi militiæ Præfecti; ex quibus Taycko Cæsaream potestatem ad se & successores transtulit, Dayris, justis regni heredibus, nonnisi simulata ficta & inani majestate cum vano splendore & titulis relictâ. Nam, ut Bernardus Varenius *descript. regni Japon. c. 5.* memoræ prodidit, *sacrorum summi hodie sunt antistites.*, & in tantâ existimatione, quantâ Pontifex Romanus. *Cæsares quoque obligati sum, singulis triennis (quod tamen quinquennio vel sexennio tantum fit) ad urbem Meaco, ubi Dayri aula & olim fuit, & hodie adhuc est, proficisci, atque illi pretiosis donariis & ceremoniis reverentiam & observantiam suam restari.* Quanquam Cæsar, ut idem Varenius *d. descr. c. 7.* tradit, absolutam obtineat regnandi & quidvis agendi potestatem. Cui simile in regno Tunquin ex Alexandri de Rhodes itinerario refert Pufendorf. l. 7. de Jur. Nat. & G. c. 5. §. 15.

* Innumera comportavit A. libti, Gallica lingua conscripti, sub titulo: *histoire des Favoris* tomis duobus.

Adde Bernegger. *observat. miscell.* 31. Forstner *ad IV. Ann. Taciti* p. 507. *sequ.* Graphica est descriptio Arcadii, qui se Eutropio regendum præbebat, apud Zosimum l. 5. scribentem pag. 785. de Eutropio: Τῶν ἐν αὐτῇ πεπρατομένων κίελοι ἦν. pag. 789. πᾶσαν τῆς βασιλείας οἰκονομίαν habens, ὃ δὲ κυριέων Ἀρκαδίας καθάπερ βοσκήματι, Arcadio usus ac potitus hanc aliter atque percipit. Nani l. 12. *Historiæ Venet.* ad A. 1643. de Ludovico XIII. Gall. Rege: *Visse & mori senza saperse difendere dall' arti de' favoriti.* Sunt hucem diversæ causæ hujusmodi regni, quæ proveniunt vel à Rege, fugiente negotia propter ætatem, imperitiam aut sæcordiam, vel à calliditate ministri, variis artibus in Regis animum irrepentis, & imprimis conscientia secretorum eum illigantis. Fuere etiam qui specie pietatis Regem sibi obnoxium fecere, splendide ac magnifice de Deo concionantes, atque Dei miranda opera continuò in ore habentes, quasi nuper ex consensu aliquo cælesti adessent; ut prudenter annotavit Masius ad Josuam IX, 4. addens: *Est enim multis istius generis hominibus id propositum, ut, cum se in magistratus gratiam insinaverint, & partim magna pietatis adversus Deum prætextu, partim factis, ab commodatisque ad opiniones imperitorum doctrinis, animos omnium sibi conciliaverint, antiquis bonisque institutis aliis sublatis, aliis labefactatis aut perversis, rempublicam sursum deorsum miscere, ipsique, quæ vulgò dicitur, in aquâ turbidâ, quasi aliâ agentes, piscari tacite queant.* Paucissimi sunt, quos animi magnitudo & probitas ad id fastigium evertit, ut Josephus in regno Ægypti, & Daniel in regno Assyriorum & Persarum.

XII. Ut verò secundum ea, quæ diximus, regnum regie temperatum est; ita aristocraticum temperamentum exoritur, quando Rex certo senatui nonnullam regendæ reip. potestatem permittit. Ut (1) olim Romani Imperatores in Urbe Româ, & postea ad hujus exemplum Constantinopoli, de cujus *Γεγορία* videatur Jacob Gothofredus *comment. ad L. quisquis C. ad L. ful. majest. c. XI.* Cave enim existimes, propterea mixtam reip. formam fuisse constitutam, ut bene docuit H. Conring. *annotat. ad part. 1, Lampad.*

Lampad. §. 10. Nec desunt (2) exempla Regum, etiam minimè popularium, qui ad cœmitia populi regni negotia retulerunt, (3) unde regnum fit populariter temperatum. Atque hoc est, quod Tacitus in *Agricolâ* de Nervâ dixit: Eum res olim dissociabilis miscuisse, Principatum & libertatem,

(1) Et juxta Dionysium Halicarnâsseum II. antiquit. Romanar. Reges olim, & quotquot à patre traditum regnum acceperunt, & quos ipsa plebs sibi Principes constituit, consilium habebant ex Optimatibus, ut Homerus & antiquissimi Poeta testantur: Neque, ut nostro seculo, regnum priscorum dominatus erat, nimirum sui juris, neque ab unius sententiâ pendebar.

(2) De Rège Israhelis V. 1. Reg. XX, 7. De Regibus Galliz id constat, V. Thuanum l. 25. *histor. ad An. 1560.* l. 27. ad d. A. De Henrico VII, Angliæ Rege, Baco de Verulamio in ejus *historiâ*. Adde de Principibus Germaniæ quæ dixi *Dissert. de consult. LL. & judic. in Special. Germ. Rebusp.* §. 4. & sequ.

(3) Quanquam hac ratione interdum mixtum evadat: ut in Polonia factum & Anglia, de quo in parte altera.

XIII. Aristocrata est, quam Optimates sive pauci regunt ad communem utilitatem. Pauci autem heic in comparatione ad reliquos cives intelliguntur. Quod verò addidi ad communem utilitatem, eò pertinet, ut distinguatur ab oligarchiâ in specie sic dictâ. de qua *sect. sequ.* Neque enim Aristotelem sequi nunc libet, qui *passim in polit. & imprimis IV, c. 7.* aristocratiam appellat, quæ conflata est ex optimis simpliciter viris secundum virtutem, & non ad suppositionem quandam probis, respublicas verò, quæ in paucis cooptandis rationem habent natalium aut divitiarum, in numerò oligarchiarum, hoc est, aberrantium rerump. mavult censerî. * Nam supra jam diximus, civitates etiam non optimas posse esse regulares. Paucorum domnatus & status populi fieri posse, ut

belle se habeant, tametsi exierint optimo gradu, docet Aristoteles V. Pol. 4. Deinde ipsemet III. Pol. 5. à princ. & 8. Eth. 10. aristocratiam ab oligarchiâ scopo distinguit; certè perpetuum non est, nobiles & divites utilitatem communem insuper habere. Accedit usus, apud Græcos, qui, eodem teste. IV. Pol. c. 8. consueverunt appellare *αριστοκρατίας*, quæ vergunt *πρὸς τὴν ἐλιγερχίαν*.

* Arniseus 2. *relect. politicar. c. 4. sect. 4. n. 36.* contra Interpr. vulgaram sententiam ita excusat: Aristotelem quidem differentiam à fine desumisse, ut liqueat ex IV. Pol. 6. causas vero accessisse à divitiis & nobilitate. Adde Andr. Bosium *Notit. rerump. c. 30. §. 20.*

XIV. Aristocratiam; æque ut regnum, à modo constituendi partiri possumus in successivam & electivam. Ubi evolvenda quæstio: utrum aristocratia sit, cum populus eligit optimates? Negare hoc videtur A. insignis *Comment. de aristocratia & oligarchiâ p. 85.* contra Besoldum, quocum affirmat Huberus *l. I. jure publ. univ. c. 36. §. 17. sequ.* si acta electorum procerum à populo non possint infirmari. Adducit idem exempli loco annuos rectores in Frisiâ, quos præcipui è populo constituant cum summa potestate. Ego de exemplò hoc judicium meum suspendo, licet non nesciam * nonnullos Frisicarum rerum peritos longè aliter existimare. Alia verò exempla non temerè repertum iri persuasus sum, nisi quis democratiis aristocraticè temperatas pro aristocratiis habere velit. Quanquam rem ipsam simpliciter impossibilem affirmare haut sustineam.

* Ubbo Emmius de republ. Frisiorum inter Flev. & Lavic. p. 36. vitio imputat. *tam verò, inquit, hæc qualis est, quod ii magistratus, quos omnium maximè ἰπενδύοντες esse velle ratio jubet, non solum ἀνεύδυντοι relinquantur, sed*

sed etiam precipui virtutum fiant? annon tale, ut nihil magis cum natura atque integritate libertatis popularis pugnat esse videatur. V. & H. Grotium l. 4. Ann. Belgic. ad A. 1584. p. 86. sequ.

XV. Electitias rursus ad exemplum regnorum, distribuere licet in eas, quæ voti sunt liberi vel restricti. Illæ sunt, quando ex universa populi multitudine, cujuscunque sint generis, conditionis aut fortuna, meliores summa rei preponuntur: Hæ, quando ad bona fortuna, v.g. censum aut natales, respicitur. Huc pertinent duæ priores species oligarchiæ, quas enumerat Aristoteles IV. Pol. 5. & (1) exemplo est Senatus Karthaginensis, in quem Patres non modo ἀριστοὶν sed & πλοῦστον, hoc est, ex virtute juxta atque opibus cooptabantur; ut Aristoteles loquitur II. Pol. 9. item Senatus Seleucensis, in quem trecenti opibus aut sapientiâ delecti, memorante Tacito 6. Ann. 42. conf. de Senatu Romano Sigonium l. 2. de antique jure civ. Rom. c. 2. De Augusta, (2) Francofurto, Ulma, sub Germanicô Imperio, dicemus alibi.

(1) Adde Senatum Massiliensem. Nam ita Strabo l. 4. Geograph. p. 124. *Respublica Massiliensium omnium optimè parè legibus, administrata per Optimates (Aristocratiam hoc Græci vocant) concilio sextentorum virorum, quos ab honore, quem & per totam vitam gerunt, Timuchos nominant. Nullus Timuchi dignitatem consequitur, cui nulli sunt liberi, aut cujus stirps inter cives non per tres aetates duraverit.* In Hollandiæ oppidis quadraginta aut pauciores numero, quibus Sapientum nomen est, convocati de republica deliberant, & si quem mors aut exilium demit, adoptant sibi alios, divitiis aut prudentia insignes, ut scribit H. Grotius l. 5. Annal. Belgicor. p. 108.

(2) V. Dissertat. de special. German. Imper. rebus publ. sect. 2. §. 23.

XVI. (1) Successiva aristocratia est, cum intra paucas familias concluditur imperium, sive, ubi ex

N 5

certis

certis gentibus prognati solo sanguinis sive natalium titulo summi imperii sunt compotes. Quo referri potest tertia species oligarchiæ apud Aristotel. IV. Pol. 5. conf. V. Esh. 6. Errans enim, qui successivam aristocratiam Aristoteli incognitam arbitrantur, ut exemplis Apolloniæ & Theræ intelligere possumus, de quibus agit l. IV. c. 4. conf. A. de aristocr. & oligarchia p. 65. sequ. Hodie lucidissimum exemplum habemus civitatem Venetam, in cujus majus concilium, à quo universa pendet respublica, omnes ordinis patritii juvenes, qui viceesimum annum exegere, admittuntur, si modo nobilitatem suam apud magistratum, qui Advocatorius dicitur, legitimè prius probaverint, (2) ut ait Contaren l. 1. de rep. Veneta. Cui tamen accedere non possum affirmanti, hoc majus concilium vicem referre popularis status, licet idem placuerit Keckermanno *Disp. pol. ult. probi. ult.* Aliud exemplum est in civitate Genuensi, cujus magnum concilium componitur ex septingentis circiter Nobilibus, id verò ingrediuntur omnes viginti & duobus annis majores; ut auctor est Hieronymus de Marinis in *descriptione hujus reip.* De rep. Ragusina (Italis communità di Ragusi) in qua juniores, (3) ubi viceesimum quartum annum attigerunt, in numerum Patritiorum adsciscuntur V. Joh. Cotovic, in *Itin. Hierosolym.* l. 1. c. 4. De Noribergâ, oculo rerumpublicarum Germaniæ, dicam alibi. Illud adhuc addendum, quod de regnis quoque supra diximus, non desinere aristocratiam successivam esse, licet quidam in subsidium adsciscantur. Ut apud Venetos, qui centum millia aureorum persolvunt, & divitias sustinendæ dignitati pares habent.

(1) Imperitè Hobbesius *part. 2. du corps politiqu. ch. 4. §. 11* negat, in aristocratiâ successionem esse posse, quoniam nobiles & primores omnes simul sive uno eodemque tempore

poterit mori vix aut nunquam contingat. Quasi verò hoc sit necessarium.

(2) Nam aliter St. Dissier. part. 2. de la Ville & Rep. de Venise. *Tous les Gentils hommes Venetiens, qui ont vingt cinq ans, & qui ont pris la Veste, entrent au Grand Conseil avec le droit de la balote. Cependant pour gratifier une partie de la jeune Noblesse, qui a atteint l'age de vingt ans, on en tire sous les ans trente au sort, qui ont le mesme privilege, que ceux de vingt cinq ans.*

(3) Aliter A. de Politisch. Wegsch p. 423. *Alle Edel-luide 20. jaren oud zyn leeden van den grooten Raad. En zoodanige vwaren im Jaar 1629. drie hondert en zeventien.*

XVII. A modò administrandi alia pura est, alia temperata; idque vel regie, ubi unus aliquis ceteris dignitate potior est, ut apud Venetos & Genuates Dux; vel populari modo. Id quod (1) exemplis rerump. sub Germanico Imperio illustrantem vide D. Mevium *ad jus Lubecens. lib. 1. tit. 1. n. 55 sequ.* Nescio, an asserere liceat, aristocratia species aliquando inter se temperari. V. g. electitiam cum hereditaria. Ita Elide resp. erat penes paucos, qui tamen omnes omnino Senatus haut erant participes, sed ex iis tantum nonaginta. V. Aristot. V. Pol. 6. Hodie Noribergæ Patritii alii ad Senatum admittuntur, alii non: hinc distinctio in *Rathsfahige und erbare Geschlechter*. Porro à modo administrandi alia est simplicior, uni collegio, nec nominibus nec jure distincto, comprehensa. Alia pluribus collegiis distinguitur, lateque diffunditur. Ita (2) Venetiis est Collegium, Senatus, & magnum Concilium, de quo ante diximus.

(1) Huc pertinet etiam institutum Nominatorum in Rep. Noribergensie V. Dissert. *de special. Rom. Germ. Imper. Rebuspubl. sect. 2. §. 24.* Gætiæ vicina oppida Senatus regunt, nisi quod ad graviora negotia delecti è plebe adhibentur. H. Grotius l. 2. *histor. Belgic. p. 158.*

(2) V.

(2) V. St. Dittier de la Ville & Republ. de Venise part. 2. p. 174. ubi ait : *Le College, le Pregadi, & le grand Conseil sont les trois principaux ressorts, qui font mouvoir toute la machine d'Etat.* Donatus Jannotus *dialogo primo de Rep. Veneta* propterea totum reip. Venetæ corpus scitè comparat pyramidi, basi quidem, ut constat, latiori præditz, sed ubi assurgit in arctum, sentim cocunti. Et basin quidem esse ait majora Comitia, pyramidem arctari in Concilio Regatorum sive Pregati, fastigiari in Collegio, fastigium ipsum absolvi in Duce.

XIIX. Denique alia est aristocratia urbana, si-
ve uni urbi inclusa, ut Venetiis, Genæ: alia per
universam civitatis regionem fusa, ut in Poloniâ.

XIX. Politia (de cujus homonymiâ diximus
sect. 2. §. 3.) est *universi populi imperium ad commu-
nem utilitatem.* Hæc etiam vel pura est, vel tempe-
rata. Illic potentia vulgi promiscua est & fortuita
dignatio: V. Aristot. *IV. Pol. 9. & VI. Pol. 1. sequ.*
Hic ab æqualitate illâ & libertate disceditur: Quod
prout vel magis vel minus fit, ita intensior vel remis-
sior erit temperatio. Hujus temperiei signum est
(sed à posteriori, ut loquuntur) si populus rudis sit,
avidus tamen bellandi: nam ibi non potest non spon-
te recedi à pura democratiz formâ, potestatem
quamlibet majorem ipsâ necessitate solis nobiliori-
bus aut prudentioribus imponente. Ut prudenter
observavit H. Conringius *Exercit. de urbib. German.*
§ 45. Est autem *alia regie temperata*, ubi sc. unus ali-
quis insigni auctoritate eminet, sed auctoritate (ut
Tacitus loquitur) magis suadendi, quam jubendi
potestate. Hujus generis democratiz aliquæ fuerunt
apud veteres Germanos. V. Tacit. *de morib. Germ. c.*
2. & 7. omnino Cluver. *l. 1. Germ. antiqu. c. 38.*
39. & quæ attulimus supra *§. 6. & in notis*: & in multis
Græciæ civitatibus; hodie Westfrisiz, Ultrajecti,
Gröningæ & alibi. Huc pertinet etiam, cum duo præ-
sident

sident populo. Ut Consules Romæ, quorum intuitu Romæ urbis πολιτευμα μοναρχικόν απλως η βασιλικόν dici posse, scribit Polybius VI. *histor.* 10. Et Suffetes, quos Carthagine summos magistratus fuisse ex Calidio nos docet Festus, & eorum imperium cum Consulari Romanorum comparat Livius. Aristoteles II. *Pol.* 11. & alii passim Reges appellant. *Alia aristocratie*, sive Primatum potestate temperata, quod iterum non unâ ratione fit: Est enim ubi universæ multitudini Senatus quidam, ilque perpetuus, velut anchora concionis popularis, præsidet, nec Senatores mutantur, nisi morte vel turpi factô quod remotionem mereatur. Exemplo est Areopagus in rep. Atheniensi ex institutô Solonis, qui angustiozem populi dominatum instituit. V. Aristot. II. *Pol.* 10. Eoque referri debet, quando Plato *Menexeno in med.* Athenis fuisse revera ἀριστοκρατίαν μετ' εὐδοξίας πλειθους, *Optimatum cum quadam dignitate populi gubernationem.* conf. Ubb. Emmium *de rep. Atheniens.* pag. 29. *sequ. edit. Elzevirian.* Huc quoque pertinet Γερωνία γεροντία ἢ γὰρ Λάκωσι, η̄ Χερσηδονίσι (ita rectè legit Meursius) η̄ Κρησι. *Geronia collegium senum apud Lacones & Carthagenenses & Cretenses*, teste Hesychio. Sic Berna, Lucerna, Friburgum, Salodorum, in fœderatâ Helvetiâ à Senatu, qui liberâ electione ex omni civium numero delectus fuerit, administrantur; & hac forma inter omnes maximè est aristocratica, ut ait Simlerus l. 2. *de Helvetia* p. 319. *edit. Elzevir.* conf. de Genevensibus Bodin. *lib. 2. de rep.* 6. l. 4. c. 4. Est porro, ubi in deferendis honoribus nomina majorum, partæ opes, aut ingenii decora spectantur. Exemplo sunt politicæ veterum Germanorum, quæ rationem nobilitatis habebant, apud Tacitum *de morib. Germ.* c. 11. conf. Grot. *de antiquit. reip. Batav.* 6, 2. V. de Nobilibus in Helvetiæ politiis

tiis Simler. *d.l.* p. 320. *sequ.* Huc pertinet etiam secunda species democratiae, in qua imperia ex censu designantur, apud Aristot. IV. *Pol.* 4.

XX. Est & alia differentia politicae à subjecto civitatis. Nam quaedam tribus sive sodalitates habent: aliae iis carent. Utriusque exempla suppeditat Helvetia. Etenim Berna, Lucerna, Friburgum in sodalitates distributae non sunt. V. Simlerum *descript. Helvet.* l. 2. p. 343. Contra se res habet in reliquis. v. Simler *d.l.* 2 p. 322. *sequ. edit. Elzevirian.* Quin foederis lege inter duas praecipuas Helvetiae civitates cautum esse fertur, ut Bernates Tigurinis auxilio sint, ne quis formam reipublicae mutet, tribusve aboleat: Tigurini contra Bernatibus, ne quis in eorum Urbe tribus instituat. In republica Atheniensium tribus quasi quandam separatam remp. habuere * cum non solum magistratus quosdam eederent, sed etiam de quibusdam rebus separatim consultarent, & quaedam judicia exercerent, & quod mirabilius videri potest, ararium etiam eponymo quaeque suo sacratum haberent. Ut ex aliis docet Carolus Sigonius l. 2. *de Rep. Atheniensis.* c. 2.

* Nimirum decem tribus sive Φυλαί Athenis erant, ex quibus οὐ πενταχόσιοι quotannis creabantur, quinquaginta nempe ex unaquaque tribu. Singuli vero quinquaginta ex illis quingentis diem unum imperabant, ita ut summa res ad eos deferretur. Sic fiebat, ut singuli quinquaginta anno ventente XXXV. dies imperarent. V. Joseph. Scaliger l. 1. *de emendat. tempor.* p. 25. & p. 62.

XXI. Postremum politiam dividere possumus, quod alia urbana sit, ubi penes illos, qui in urbibus habitant, est summa rerum, ut Athenis; alia per vicosa sparsa. Sic in Helvetia pagi quidam oppidis carent & vicatim habitantur, atque in his summa imperii penes

nes universam plebem est, cujus consilio res majoris momenti definiuntur. In hoc numero sunt *Urania, Sussia, Underwaldia, Tugium, Glarona, & Abbatiscella.* Alii sua oppida habent, penes que est imperium totius pagi. Verba sunt Simleri dicto l. 2. de Helvet.

SECTIO UNDECIMA. DE SECUNDI ORDINIS sive irregularibus CIVITATIBUS.

- I. DEFINITIO secundi ordinis sive irregularium civitatum.
- II. EARUM SPECIES DIVERSÆ SECUNDUM DECLINATIONES à sine civitatum: quando vel latam dominationem,
- III. Vel divitias,
- IV. Vel luxum pro scopo primatio habent.
- V. A summa potestatis sine. Unde sunt heriles, quæ in imperio unius dominatus, in paucorum oligarchiæ nuncupantur.
- VI. A summa potestatis subiecto, unde duæ exiæ.
- VII. Et republicæ, quæ communitet reguntur à Principibus extetno potentatu subnixis.
- II X. A summa potestatis forma, unde mixtæ.
- IX. A modo habendi summam potestatem, unde sunt, patrimoniales.
- X. Et aliæ, quæ post mutationes civitatum emergunt, de quibus sect. sequ.

§. I.

INstat nunc, ut de secundi ordinis sive irregularibus civitatibus agamus. Ubi iterum inculcandum, quod supra sect. 2. §. 5. docuimus, nomenclatura hac non aspergi semper maculam civitatibus, sed diversitatem indicari à regularibus, flexâ imprimis contemplatione ad ingenia hominum è naturali statu exeuntium. Atque hac ratione irregulares civitates definiti possunt, *cætus securitatis causa conflat, sed formâ illâ, quam è statu naturali migraturis*

uris communis sensus quasi pramonstrabat, carentes. Nimirum cum ex tam variis & diversis partibus consistunt, nec una occasione construuntur efformenturve civitates, mirum non est, modo hanc modo illam *ἀνομαλίαν* eas induisse. Notandum & hoc; civitatem unam ex aliqua parte interdum irregularem esse, cum in aliis à communi regulâ non recedat. Sufficiat unum exemplum Spartanorum, de quibus Athenienses apud Thucydidem libro 5. histor. *Quod ipsos inter se & civilia jura attinet, plurimum virtute utuntur. Quales vero sint adversus alios, multa adferri possint eò pertinentia; breviter autem rem exposuerit, qui dixerit, honesta videri quæ suavia sunt, justa quæ utilia.* Addo & recentius Tatarorum Precopienfium, de quibus Thuanus l. 67. memorat: *Quam infesti vicinis & in hostico terribiles, tam pacatè inter se & innocenter domi vivere.* Cæterum *ἀνομαλία* oritur ex diversis causis.

II. A fine nempe civitatis irregulares sunt, quæ latam dominationem appetunt, aut magnam gloriam apud exteros bello quærunt, (1) summam virtutem in potentiâ ponentes, & propterea instituta omnia ad vim bellicam referentes. De veteribus Germanis Cæsar de B. Gallic. l. 6. *Civitatibus maxima laus est, quam latissimas circum se vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quenquam prope se audere consistere.* De Alanis Ammianus Marcellinus l. 31. c. 2. *Ut hominibus quietis & placidis otium est voluptabile: ita illos pericula juvant & bella.* De Spartanis & Cretensibus Aristoteles VII. Pol. 2. De Romanis Mithridates apud Sallustium: *causam eis bellandi cupidinem profundam imperii ac divitiarum.* conf. Galgaci oratio apud Tacitum in Agricol. c. 30. Plutarchus in Pyrrho. De Chaldæo Propheta Habacuc.

tuc. XI, 5. *Dilatavit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors est & non adimpletur.* De Cyro Persarum Rege, Lacedæmoniis & Atheniensibus, idem Sallustius in *Catilinær. postquam cœpere urbes atque nationes subigere, libidinem dominandi causam belli habere, maximam gloriam in maximo imperio putare.* De Carthagenensibus Plinius: *terrarum orbis avida Carthago.* Nec (2) desunt noviora exempla. Pasquierus l. 1. en ses recherches. ch. 6. *Les François, inquit, firent un vœu perpétuel de conquêtes.* De Hispanis testari potest classis invincibilis, in ejus nave prætoriâ superiori seculo spectabatur orbis terrarum subjectus, è quo equus pedibus anterioribus exiliebat, cum hac epigraphe: *Non sufficit orbis,* ut refert Camdenus ad A. 1585. de Turcis, Tâtaris, aliisque res nota est. Non tamen possis exempla adducere ex recentiore historia civitatum policratico imperio utentium, quæ scopum huncce sibi proposuerint. Cujus rei causa non una est; etenim qui summæ rerum heic præsumunt, animis procul à factu, procul ab ambitione externa, satis habent, si ex magistratu rem facere & salvâ rep. suis incubare liceat. Accedunt etiam dissensiones, quæ in hujusmodi republ. rarò desunt, bellorum verò regimini summopere adversantur. Neque tutum, ut ad cives militaris potentia transeat; igitur militibus mercenariis & aliunde ascitis opus est, qui ingentes impensas requirunt; tributa verò sine periculo nec imperantur civibus, nec exiguntur. In regnis omnia longè aliter se habent: nam & Reges diuturni otii tædio libenter nau-seant, & acrioribus stimulis ambitio eorum pectora agit, bellis denique regendis expediendisvè sunt multò aptiores. Cæterum in numero harum civitatum minus rectè ponuntur, quæ adversus externos se accuratè muniunt: *nam necesse est temp. ad*

vim, belli institutam esse, ait Aristotel. II. Pol. 5. ita tamen ut studium, quod ponitur in rebus bellicis ornandis, cæterâ omni institutione referatur ad otium & pacem; ut idem præcepit VII. Pol. 14. *in calce.*

(1) Huc pertinent etiam populi, qui piraticam exercere aut latrocinari laudi sibi duxerunt. Exemplâ habet H. Grotius l. 2. de Verit. relig. Christ. §. 12. in notis. Adde de Danis Alb. Crantzius l. 1. c. 38. & de Vinulis l. 3. Vandal. c. 35. de Tataris Sigism. Herbersten. in commentar. rerum Moscovitic.

(2) Carolus Gustavus Rex Sueciæ dicebat apud Cheval. Terlon memoires p. 346. *Qu'il falloit, qu'un grand Prince fit toujours la guerre, & ne demourast jamais en paix, pour tenir les sujets occupez, pour faire des conquestes, & pour se faire craindre.*

III. Deinde irregulares quoque civitates sunt, quæ bonum collocant in magnis divitiis, & omnia pecuniæ causa faciunt, ut Tyrriorum civitas, de quâ Esaias XXIII. Ezech. XXVI. XXVII. Hermannus Conringius exemplum dedit in Batavis, de quibus Poëta quidam minimè obscurus & ipse in Batavis natus ita cecenerit:

Trux ventilet ignes

Tisiphone, quatiatque suos irata colubros,

Provehimur quo lucra vocant.

Quod nec defendere nunc, nec refellere est animus.

IV. Postremò irregulares sunt, quæ luxum & voluptates numen suum faciunt, eoque omnia referunt. Quod quidem rarius est in integro populo, frequentius in summis imperantibus. Exemplo olim fuerunt Sodomitæ, Gomorrhæi, (1) Sibaritæ, Assyrii, sub nonnullis Regibus, imprimis sub Sardanapalo (si modo vera sunt, quæ de eo circumferuntur:

nam

nam dubitat ipse Aristoteles *V. Polit.* 10.) & Persæ. Quibus hodie (1) Indorum Reges addas, & (3) in universum fere Orientis Dominos. H. Conringius exempli loco præterea attulit hodiernæ Poloniæ regnum, sed indignantibus Polonis, & notum omnibus dissidium quod ipsum inter & personatum Marinium exarsit. Non dicam hæc de populis, qui felicitatem suam collocant in miseriis; quia hoc insolens est, nec præter Arabiæ desertæ incolæ gens ulla reperta. De quibus ita Vossius in not. ad Pompon. Melam, l. 3. c. 8. n. 31. *Genus istud hominem felicitatem suam collocat in miseriis: nescias utrum ipsi ac agri ipsorum magis fiant: flumina excludunt, cisternas tenent raras, easque sæpe fœtidas & virosas, non ut invitent, sed ut abigant peregrinos. Nihilominus beatos ac omnium hominum beatissimos se existimant, tum quod ab externis conjugis immunes semper fuerint, tum quod ab omnibus sæculis liberi ac invicti perstiterint; prorsus ut exemplo cæteris mortalibus esse possint, solam esse paupertatem, quæ sit securæ, quæq; vinciri non possit. Nisi forsan addere libeat Samojuas, Sarmaticum genus, de quibus H. Grotius l. 4. histor. Belgic. ad A. 1595. *Aferis vestem sumunt, quâ totos se caputque & manus induant, ab his victum, crudas carnes, velut amplexi nature munera. Delitiæ adeo nullæ, ut panis quoque usum & nomen ignorent. Id melius arbitrantur, quàm irritare maria, quàm negantes fatigare terras & in ulterius semper vota promittere, infensos aliis, infensos sibi. Ante dixerat: Quæ pedibus incessit, quod manibus cepit, id cuique suum est; nec alius possidendi finis, quam animus paratis contentus & obviis.**

(1) Mira de Sibaritarum luxu memorat Athenæus l. XII. *δειπνοσοφ.* inter alia lege cautum scribens: *festas opulas celebraturus, ut integro ante anno foeminas invitares ac*

de apparatus satageret. Si quis coquus aut dulciarius pistor novum quod condimenti vel deliciarum genus excogitasset, ex singulari privilegio id soli licuisse integro anno conficere, ut ex arte suâ tantò plus compendii faceret,

(2) De quibus H. Grotius l. 7. histor. Belgic. p. 556. Plerisque, inquit, Indica Regibus Venus potusque cordi, & alia in prasens, grata, quam in posterum profutura.

(3) Tavernier, relation d'ù Scraïl du grand Seigneur ch. 16. Les Monarques Othomans & generalement sous le Princes de l'Asie, quelques vaillans qu'ils ayent esté, ont toujours eu un grand penchant a la volupté & à la mollesse, & ont trouvé des grands charmes dans l'oyiveté.

V. A summâ potestate non una quoque est ἀνομαλία. Et quidem à fine ejus declinant resp. (1) quæ heriles nuncupantur, cum imperantes pro scopò primariò habent sua commoda, populi (2) non volentis utilitates per accidens curant. Planè quemadmodum herus in familia servi utile ex accidenti querit: neque enim fieri potest, ut intereunte servo conservetur imperium illud. Ut differit Aristot. III. Pol. 4. Hujus generis pleraque resp. sunt in Asiâ & Africâ, forte, quia Noë Chamum, cui Africa sedes fuit, maledictione suâ ad infimam maximeque servilem conditionem detrusit. Quia enim magis serviles sunt gentes natura, Barbari quidem Græcis, Asiatici vero Europais, herile imperium non iniquo perferunt animo. ait Aristot. III. Pol. 10. conf. c. VII. Pol. 7. Jam ante dixerat Euripides in Heraclidis:

Οὐ γὰρ τυραννίδ' αἷς βαρβάρων ἔχο.

Non enim tyrannidem, ut barbarorum, obtineo.

Et apud Livium Syri & Asiatici dicuntur hominum genera servituti nata, quibus pro legibus dominorum imperia semper fuere. Plutarchus in Antonio, Orientales vocat homines servire assuetos & regnari quærentes. Adde H. Grotium l. 1. de Jur. B. & P. c. 3. §. 20. & in not. Cæterum heriles resp. non solum in unius, sed & plu-

rium

rium imperio reperiuntur, quanquam diversis nominibus. Nam Græci medium statum inter βασιλείαν & τυραννίδας, δεσποτείαν, Latini dominatum; inter αριστοκρατίαν verò & δυναστείαν, ὀλιγαρχίαν δεσποτικήν appellant. Aristoteles *passim in politicis*, & discipulus ejus Theophrastus *in characteribus*, (cujus scripturam, etiam Casaubono probatam, emendat *A. comm. de aristocr. & oligarch. p. 190. sequ.*) eandem κατ' ἐξοχήν ὀλιγαρχίαν vocant. Mediam in statu populari speciem vix licet nominare, quoniam, nisi receptis legibus utatur populus, in ὀχλοκρατίαν, ut Polybius appellat *l. 6. Hist.*, hoc est, tyrannidem multorum capitum degenerat. adde *Septal. l. 6. de Rat. stat. c. 2.* Cur verò resp. heriles in numero civitatum irregularium collocaverimus, in promptu ratio est, si respiciamus dicta in *sect. 6. §. 14.* Hinc Aristoteles *III. Pol. 4. civitatem liberorum esse hominum, imò ut ex servis constet ἐν τῶν ἀδυνάτων, rem impossibilem esse ait.* Conf. *Grot. 3. de jur. B. c. 8. §. 2.* Quod tamen cum granò salis accipiendum esse, pluribus in jure publicò universalì docetur. (3) Cæterum quædam herilium rerump. intensiore, quædam remissiore sunt gradu. Illarum plurima in Oriente sunt exempla, ut in Indiâ M. Mogolis, *cujus regimen mere Tyrannicum est: nam cum sit Dominus omnis soli, pro libitu donat & admittit agros subditis suis: Magnates quoque crebro locum mutare cogit simul cum terris, quas ipsis in censum attribuit; tenuiores verò & plebem ita vexat, ut sæpe singulis semestribus agros mutare cogantur,* verba sunt *J. de Laet de Imperio M. Mogolis sive vera India c. 4.* Similia de Habessinorum Imperatore, ut ut *Christiano, memorat Job. Ludolf. l. 2. histor. Ethiopic. c. 9. & in commentar. n. 40.* Jam olim Persarum Reges, quorum imperium δεσποτικὸν dixit *Plato 3. de L L. tyrannicis institutis usos, ob-*

servavit Aristoteles V. Pol. 11. At hodie eorum imperium esse remissius, Bóterus & alij memorant. Illud quoque addendum, (3) reipublicæ herilis signum esse assentationes.

(1) Perperam Hobbes, part. 2. du corps politique. & s. §. 1. distinctionem rerump. in civiles & heriles vocat factam & omnino vanam. conf. de cive c. 10. §. 2. & s. Atque ipse d. part. 2. ch. 3. §. 2. dixerat: *quand un homme ou maître a un si grand nombre d' Esclaves, qu' il ne peut pas estre ataqué de ses voisins, sans qu' ils se mettent en grand risque, ce Corps politique est appellé un Royaume despotique.* Fort. etiam Hobbesius confundit *παρβασιλείαν* cum imperio despotico, quæ utique sunt diversa. Ita hodie in Asia unum imperium Sive est *παρβασιλικόν*, sed non herile. In Europa similiter Regna Sæciz & Daniæ. Bene Aristoteles VII. Pol. 3. *Arbitrari imperium omne esse dominatum, non rectum est: non minus enim distat imperium liberorum ab imperio servorum, quam ipsum naturâ liberum à natura servæ.*

(2) Ita distinguuntur heriles resp. à tyrannicis, quas multi confundunt, idemque Aristoteli imputat Boccacchius Secretar. di Apollo p. 12. Et sanè in eo ambæ conveniunt, quoniam & Tyranni more herorum imperant, suam sententiam sequentes: differunt autem, quia heri volentibus dominantur, adeoque non injustè, ut Aristoteles differit IV. Pol. 10. ubi etiam addit: temp. herilem sive dominatum *κατὰ νόμον εἶναι*, sive legibus constare. conf. III. Pol. 11. ab initio de barbarico regno.

(3) Cicero epistola ad fratrem, Gracos, inquit, *diuturna servitute ad nimiam assentationem eruditos.* Genus dicendi imitatur publicos mores, ait Seneca ep. 114. Lucanus l. 5. Pharsal.

*Omnes voces, per quas jam tempore tanto
Mentimur dominos, hac primum repperit atas.*

VI. A subjectô summæ potestatis irregulares civitates sunt, ubi duo (aut tres, ex sententiâ Puffendorff. l. 7. c. 5. §. 15.) summam potestatem tenent. Quam speciem Græci *δυαρχίαν* vocant. Nam si duos hosce

hosce dissentire contingat, ad concordiam eos adducere non erit facile, quoniam juti majoris partis, quod jus integri habet in aristocratia & politia, heic locus esse non potest. Testatur autem experientia, nunquam satis concordem potentiam, quæ ad unum vel plures aut omnes tota non pertinet. Optimè Statius 1. Thebaid.

Jurisque secundi

*Amb tus impatiens, & summò dulcius unum
Stare loco, sociisque comes discordia regnis.*

Lucanus I. Pharsal.

*Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit.*

Sereca in

Thyeste:

Socium ferre nec regna nec tade sciunt.

Chorus apud Euripidem Andromacha:

Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι,
Διπύχοι τυραννίδες
Μιάς ἀμείνονες φέρειν.
Ἄχθ' ὁ δ' ἐπ' ἄχθει,
Καὶ ζάσις πολίτης.

Τεκτόνοι δ' ὕμνοισι ἐργάταιν δύοιν,
Ἐέλν μῦσαι φίλῳσι κραινεῖν.

*Neque enim in urbibus,
Duo imperia*

*Facilius ferri possunt, quam unum.
Est enim onus supra onus,
Et seditio civibus.*

*Inter fabros etiam duos, hymnorum artifices,
Litem Musæ solent excitare.*

Sive, ut H. Grotius vertit:

*Duo nec domini rectius urbes
Terrasque regunt, quam qua sceptrum
Tenet una manus. Quin sic oneri
Onus accedit, discors agitat*

Rabies rupto foedere civis.

Etiam artifices carminis inter

Geminas ipsa tristia miscere

Prælia Mæse.

Vide de Philometore & Evergete simul regnantibus Porphyrii fragmentum apud Joseph. Scaliger. in *Excerpt. Eusebian.* pag. 22. Valer. Maxim. l. 5. c. 1. de Aphareo & Leucippo Pausan. libr. 4. de Tatio & Romulo Plutarch. in *Romulo.* de Domitiano & Tito Sueton. in *Vespasiano* c. 9. de Maximo & Albino Herodianum l. 8. hist. c. 8. de Gundeberto & Pertharito Longobardorum Regibus Putean. *histor. Insubr.* l. 2. c. 12. sequ. Alia exempla habet H. Grotius l. 2. de *F. B. & P.* c. 7. §. 14. in not. Ex his iudicium ferri potest de sententiâ D. Bœcleri ad *Grotii*, l. 1. c. 3. p. 254. quando de Imperio Romano ita differit: *Quoties duo Imperatores unus Occidentale alter Orientale Imperium genuere, plena uterque potestate; tum nomine unum Imperium Romanum; re verà ipsâ & accurate loquendo duo fuerunt regna distincta. (2) Quoties duo aut tres imperium indivisim tenuerunt, ut alter sine altero non posset decernere; non fuit accurate loquendo regnum seu monarchia, sed aristocratiâ Duumvralis Triumvralis.* Nempe ob adductas rationes magis verè dicitur: Imperium Romanum hac posteriore in specie non aristocraticum, nisi κατ' ἀναλογίαν, sed irregulare fuisse. Quanquam addi quoque posset, interdum ubi duo vel tres simul præfuerunt Imperio Romano, summum imperium penes unum solum stetisse, tamen alter vel reliqui, quantum attinet externam speciem, ejus simul viderentur participes. Ut rectè advertit D. Pufendorf. *dicto loco* & manifestè probat exemplum Diocletiani, Maximianum Augustum, Constantium autem atque Galerium Cæsares creatis, ut tamen ipsius *nisi omnia* gererentur. auctore

Aure-

Aurelio Victore in *Cesaribus*. Nam *Cæsareanum imperium* (quod *δεύτερον Βασιλείας γῆμα* vocat Libanius *oration. funebr. in Julian.* loquutus de Gallo *Cæsare assumpto à Constantio*) neque Imperatoris nomine designabatur, neque id efficiebat, ut Orientis imperium ab Occidentali distingueretur. Cæterum Huberus dyarchias aut triarchias nollet in artem hanc introduci, cum sub monarchiâ contineri queant: consentaneum enim esse, ut ab eâ specie, cui proxima est, appellatio petatur. *l. 2. Jur. publ. univ. c. 30.* Verùm cum monarchia definiatur, ubi una persona physica summam potestatem habet, isti autem condomini unum collegium non constituunt; præterea hoc imperii genus fragile sit ac anceps, fatente ipso Hubero *d. l. §. 6. & 9.* nihil aliud relinquitur, quam ut remp. hanc irregularem dicamus.

(1) Addantur nostræ ætatis Imperatores *Moscovix*, Ivan sive Joannes & Petrus Alexovix, quorum imperium non sine turbis fuit.

(2) Uti *Arcadium & Honorium* commune imperium divisim tantum sedibus tenuisse, scribit *Paulus Diaconus l. 13. histor. miscell. c. 19.* Ante hos & quidem primi Imperium Romanum hoc modo administraverunt *Antoninus Philosophus & hujus frater Luc. Aurelius Verus*, Divi fratres in jure Romano dicti. V. *Capitolinus in vita Antonini c. 7.* Pertinent huc Constitutiones plurimæ in Codice, quæ nomina duorum vel trium Imperatorum præferunt. Addatur de variis divisionibus illius Imperii *Jacob. Gothofredum proleg. ad Cod. Theodos. c. 8.*

VII. Huc quoque revocare licet illam reip. speciem, ubi duo pluresvè Principes, quorum unus altervè externo simul potentatu sunt subnixi, in unâ regione commune regimen gerunt. Exemplo sit communio in Regno *Neapolitano*, quæ quondam inter *Hispaniæ & Galliæ Reges* fuit. V. *Matth. de Afflict. Dec. 403.* Adde condominia territorialia, quæ pas-

sim conspiciuntur in Imperio Romano Germanico, de quibus Ludolph. Hugo *c. 6. de stat. reg. Germ. §. 19.*

IIIX. Denique à formâ summæ potestatis irregulares sunt respUBLICÆ, quæ vulgò mixtæ vocantur; quando inter unum & paucos vel omnes partitio summæ potestatis instituitur, ut v.g. quædam Rex solus, quædam cum Senatu possit, vel quædam Rex solus possit, quædam Senatus. Sunt qui negant hujusmodi respUBLICAS in rerum natura inveniri, Bodin, 2. *de rep. l. 1.* Gassend, in *Philosoph. moral.* Hobbes. *c. 6, de civ. §. 4. & sequ.* Leviath. *c. 18.* Becmann. *medu. Pol. c. 24. § 6.* Huber. *l. 1. Jur. publ. univers. c. 40. §. 2. sequ.* Quibus contradicunt Arnisæus 2. *Relect. polit. c. 6.* Piccart. 4. *Pol. Aristot. 9.* Nicolaus Crassus in *not. ad Donat. Jannot. remp. Venet. not. 2. & 38.* Mevius *part. 5. Dec. 383. n. 3.* Nec desunt valida utrinque argumenta, quæ tamen mediæ sententiæ temperamento, quod est, irregulares esse eas civitates, facile componuntur, V. supra *sect. 6. §. 19.* Pufendorf. *l. 1. de jure nat. & Gent. c. 5. §. 15. conf.* Houtuyn, *Polit. gener. §. 96.* Verùm qui nobis obloquuntur, exempla sibi monstrari volunt. *Adbuc expectamus*, ait D. Huberus *d. l. §. 4. dum talis resp. plures habens resp. formas specie diversas, ex omni seculorum memoria nobis monstratur, qua extiterit, vel atatem ferre potuerit.* Atqui ut ætatem semper ferre potuerit, non est necessarium, ideo enim inter irregulares collocatur. Imò ipse fatetur *c. 19. §. 29. Communicationem totius vel pro parte majestatis fieri posse ex ratione sapius memorata clarum, & experientia certum esse in ipso Cesare Germanico, Rege Polonia, aliisque ad hodiernum usque diem eviaentibus exemplis.* Quando vero hoc modo integra majestatis jura inter ordines diversos distribuuntur, quedam uti Princeps, aliqua primores, alia populus habeant, singulique sua jura alii aliis non obnoxii teneant

teneant & usurpent, excessivum hoc notissimos resp. terminos, ac nescio quod monstrum representaveros. Ex adverso alii nullam hodie putam sive simplicem remp. reperiri contendunt. Quos tamen errare non est dubium; quia mixtas & (1) temperatas resp. pro iisdem habent, id quod minus rectè fieri, supra ostendimus *sect. 6. §. 19.* Ut omittam, dominatus in Asiâ & Africâ nihil quicquam in se temperationis continere. V. omnino Bosium *introduc. in notit. rerump. c. 30. §. 20. sequ.* Majori veri specie H. Conringius *in animadv. ad Machiav. Princ. in universum tantum non omnia Regna & Principatus Europæ mixta esse prodidit.* Quanquam & hoc, inspecto Europæ hodiernò statu, dici amplius nequeat. Citra controversiam tamen huc pertinent regnum Angliæ & (2) Poloniæ, nec non Germanicum Imperium, (3) si tantum spectetur in majore republicâ, quâ in Imperatore & Statibus Imperii consistit. H. Grotius *l. 1. jar. B. & P. cap. 3. §. 20.* exempli loco adduxit remp. Romanam, qualis ea fuit primis Consulium temporibus. Ego assentior demum post illa tempora, cum Plebs secessit in montem sacrum. Nam (4) abhinc Plebem veluti abruptam à cætero populo patriam, peculiaremque remp. fecisse, rectè judicavit Quintus Cincinnatus apud Livium *l. 3. c. 19.* *Duas civitates ex una factas: suos cuique parti magistratus, suas leges esse,* ajebant Hetruriæ Principes apud eundem *l. 2. c. 44.* Ante verò illa tempora plebi non re sed verbo datam libertatem, verè dixit Cicero *3. de Legibus.* Idem Grotius huc refert regnum Hebræorum & Wilhelm. Schickard. *c. 1. de jure regio theor. 2.* ait: *regnum judaicum fuisse aristocratico imperio mixtum; quoniam Rex sine assensu Senatus magni unius & septuaginta virorum nihil potuerit decernere.* Longius progressus Bertramus *de rep. Hebr. c. 11.* præter aristocra-

stocratiam democraticæ quoque potestatis aliquid admixtum habuisse regnum Hebræorum censuit. Quæ haut dubiè falsa sunt ante captivitatem populi Judæ & Israelis : post captivitatem , cum restitutus fuit populus ille , distinguenda tempora , de quo alibi.

(1) Exempla temperatarum rerump. plura adduximus supra sect. 10. Huc pertinet etiam quod Anton. Maria Gratianus l. 1. de vit. Cardinal. Commendati c. 5. de imperio Pontificis Romani in tectis Italiæ scripsit his verbis : *Romana res, ut si unius imperio habetur, tamen quia is eligitur liberis suffragiis, neque ob provecctam aetatem diu rerum potitur, nec ejus ipsius ullum est in successore arbitrium, ac nemo spe asque aditu honorum arcetur, inesse huic civitati & alia species reip. videntur, ut, cum unus summam potestatem summamque jus omnium rerum obtineat, nonnulla tamen esse & Principum & multitudinis opes videri possint.*

(2) Malè meo judicio Cromerus l. 3. de Polon. p. 126. regnum Polonorum à veterum Lacedæmoniorum vel hujus temporis Venetorum reipubl. ratione non multum differre existimavit. v. Hartkuoch. l. 2. de Polon c. 2. & 9. conf. pacta reip. Polonicæ cum Casimiro apud Pastorium l. 4. histor. Polon. plenior. p. 221. sequ.

(3) Si spectetur ad respublicas speciales, quæ eidem subsunt, referendùm est ad aliam reip. speciem, de qua sect. 12. §. 14. Et tamen specialium in eo rerump. nonnullæ mixtæ sunt, v. Dissert. de special. Rom. Germ. Imp. sect. 2. §. 25. Idem dixeris de regno Poloniæ. V. dict. Dissert. sect. 1. §. 7. in notis.

(4) At procedente tempore adeo prægravavit plebis potentia, ut anno ab U. C. CCCCXIV. Q. Publilius Philo Dictator rogationem pertulerit : *quæ legum, quæ comitiis venturiatis ferrentur, ante initum suffragium, Patres auctoris fieri jubebantur*, teste Livio l. 8. c. 12.

IX. A modo habendi irregulares sunt respublicæ patrimoniales, quarum indoles intelligi potest ex iis, quæ supra de summâ potestate diximus sect. 6.

§. 7.

§. 7. Hæ republicæ licet non sint injustæ, ut bene adstruxit H. Grotius *lib. I. de jure B. & P. c. 3. §. 12.* ab indole tamen civitatum, quæ primitus post naturalem statum ortæ sunt, non parum deflectunt. Quod demum pertinent, quæ apud Belgas differebantur, cum Philippus II. Rex Hispaniæ Alberto Archiduci Austriæ & filiæ Isabellæ Belgicæ imperium transcripsisset, apud H. Grotium l. 7. *Hist. Belgic. ad An. 1598. Prævum morem esse, quod libera hominum capita, ceu privatum servitium, in censu ac commercio haberentur. Barbaris certò usurpatum, ut imperia donarent legarentur, quippe ignavis Domino Princeps quid intersit. At quibus aliud fas ac nefas, minime his ambiguum, rem esse populi, indeque dici Rempublicam.* Et tamen populos, herili aut tyrannico imperio non utentes, in patrimonio summi imperantis esse nihil vetat; ut liquet exemplo Imperatorum Sinensium, qui non tantum ex domo regnatrice quem volunt, sed & si in eâ dignus imperio non reperiatur, ex civibus suis successorem nominare possunt, ut nuper memoravit le Comte *in commentariis de statu presentis China ep. 9.*

X. Sunt præterea irregulares civitates aliæ, sed quæ post mutationes demum existere solent. De quibus sectione sequente agemus.

SECTIO DUODECIMA.

DE MUTATIONIBUS & , quæ post eas oriuntur, DIFFERENTIIS CIVITATUM.

I. T ransitio,	quatenus afficiunt pacta,
II. T Mutationum origo & causæ.	quibus constari civitates supra traditum est.
III. Mutationum species,	IV. Hinc diversa civitatum genera

- genera enascuntur, & quidem (1) *coalitæ*, unde sæpius fit ut civitas in pagos aut provincias dividatur.
- V. Fiunt autem coalitæ civitates vel vi, vel consensione; deinde vel homogeneo vel heterogeneo modo: unde sunt vel *similares vel dissimilares*.
- VI (2) *Civitates sub uno capite junctæ*.
- VII. (3) *Systemata, sive Aethiæ republica*.
- IIIX. Quæ differentias quasdam habent.
- IX. (4) *Civitates anonymæ, sive speciali nomine carentes*. Quo referuntur Imperium Romano-Germanicum. Pontificatus Romanus & aliz resp.
- X. (5) *Clientelares resp.*
- XI. (6) *Coloniæ*.
- XII. (7) *Feudales resp. & vestigales*.
- XIII. (8) *Civitates novæ*.
- XIV. (9) *Interregna*.
- XV. (10) *Tyrannides exercitio*.
- XVI. (11) *Tyrannides titulo*.
- XVII. Etque vel merè violentæ, vel sophisticæ.
- XIIIX. (12) *Republica factionibus vel bellis civilibus distracta*.
- XIX. Quid factiones?
- XX. Hisque affines conjurationes.
- XXI. Quid bella civilia?
- XXII. Et his affines tumultus atque seditiones?
- XXIII. Funus civitatum est *anarchia*.

J. I.

Hucusque de civitatibus, quemadmodum constituentur, vidimus, restat ut dispiciamus quomodo mutantur, & quæ dissimilitudines civitatum inde resultent. Ubi primum consideranda origo & quæ eò pertinent, deinde species mutationum.

II. Origo mutationum in universum est ab ipsa rerum humanarum indole. Ovidius l. XV. *Metamorphos.*

Sic tempore verti

*Cernimus, atque alias assumere robora gentes;
Concidere has. Sc magna fuit censuque virisque,
Perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
Nunc humilis veteres tantummodo Troja ruinas,*

Et

Et pro divitiis tumulos ostendit avorum.

Clara fuit Sparte : magna viguere Mycena.

Nec non Cecropia, nec non Amphionis arces,

Vile solum Sparte est, alta cecidere Mycena.

Oedipodionia quid sunt nisi fabula Thebae?

Quid Pandionia restant nisi nomen Athena?

& Polybius l. 6. c. 55. *Sed enim manere humanas res omnes interitum ac mutationem, ne admonendi quidem sumus : ipsa namque natura necessitas ad firmandam huic rei fidem abunde sufficit.* Plato cum eam, quam optimam mente complecti poterat, descripsisset rempublicam, addit : *ἂν ἡ τοιαύτη ζύσασις τὸν ἅπαντα μὲν εἶ ἔσται, αἰδὰ λυθήσεται.* *At ne hac quidem forma in omne tempus manebit, sed aliquando dissolvetur.* Cicero præfat. libr. 2. de divinat. *Id ipsum à Platone philosophiaque didiceram, naturales esse conversiones quasdam rerumpublicarum. Nam fato generis humani, quemadmodum siderum, ita & rerum vices circumaguntur : & raro gentibus tam felicia fata sunt, ut in eodem statu perdurent,* ait Nicolaus Burgundus Hist. Belgic. l. 1. *Causæ autem aliæ sunt internæ, aliæ externæ. ut docet Aristot. III. Pol. 7. & 10. Polybius d. l. Cum autem duo modi sint, quibus respublica omnes pereunt, vel extrinsecus illatâ peste, vel in ipsis ingenerata : ejus, qua venit extrinsecus, incerta & instabilis est cognitio : ad illa autem mala quod attinet, qua ex ipsis Rebusp. originem habent, certa & definita est. de quibus in parte rectoriâ agendum pluribus.*

III. In mutatione civitatum præcipuè respiciendum ad pacta, quibus conflari civitates supra docuimus. Nam quoties in illis fit mutatio, toties diversas mutationum figuras existere necesse est. Nempe quædam mutationes pactum primum & secundum cum externis civitatibus communicant, idque vel simili vel dissimili modo ; quædam tantum
secun-

secundum; quædam pacto, secundo superaddunt aliud; quædam pactum secundum mutant prorsus; aliæ idem suspendunt; aliæ detrahunt pacto secundo; aliæ vel idem tollunt, vel simul destruunt primum. Hujusmodi autem mutationibus fit vel everfio, cum civitas esse definit; vel conversio: & tum aliquando uno impetu, aliquando sensim & lentè, cum scilicet orbis reip. sic convertitur, ut vix sonitum audire, aut impressam orbitam videre possimus; ut loquitur Cicero 2. ep. ad Attic. 21. conf. Aristot. V. Pol. 3. Interdum vi, interdum fallaciâ, interdum consensu. V. Aristot. d. l. c. 4.

IV. Hinc totidem diversa genera civitatum enascuntur, quarum aliquæ regulares, aliæ irregulares sunt. Et quidem pactum primum ac secundum communicantur, ubi diversæ civitates inter se, vel pars unius civitatis cum aliâ civitate coalescunt. Unde fit, ut civitas in pagos aut provincias, de quibus supra diximus, dividatur. Harum autem civitatum quædam contiguas habent provincias, quæ ita cohærent, ut terminis ac finibus sese mutuo attingant; quædam terrâ aut mari sejunctas, ut regnum Hispaniæ & Portugalliæ, & quondam Genua.

V. Porto coalitio illa fit vel vi, vel consensione, vel mixtim; quorum illud & hoc bellis contingit. Rursus, vel (I) *homogeneo modo*, vel *heterogeneo. Modo homogeneo*, coalescunt civitates, quando novus ex diversis civitatibus fit contextus: quomodo Magnesi cum Smyrnæis miscebantur, in memorabili fœdere apud Joh. Seldenum in *Arundellianis*, & Humphridum Prideaux in *marmoribus Oxoniensibus* I. Populus Palemagnesi cum iisdem, apud eodem auctores. Sueones & Gothi sub Ingello II. v. Joann. Schefferus de *antiquis verisque Regn. Sueciæ insignibus*. Item, ubi una civitas in alterius nihil immutatæ jura

univer-

universè transit & cooptatur, uti cum Romanis Sabinis jungebantur. De quibus Livius l. I. c. 13. *Inde ad fœdus faciendum duces prodeunt, nec pacem modo sed & civitatem unam ex duabus faciunt, regnum confociant, imperium omne conferunt Romam.* Quæ verba satis ostendunt, Sabinos ita accessisse Romanis, ut una Civitas essent. conf. l. 8. c. 5. Sic & Albanam suam omnem Romam traducebant. V. Liv. d. l. I. c. 28. c. 30. *Heterogeneo modo fit, cum diverso modo miscentur, unde civitates hujusmodi dissimilares vocare possemus.* (2) Hoc iterum non unâ ratione contingit. Nam interdum civitas, quæ copulatur, pars quidem vera fit ejus cui accedit civitatis, suis tamen legibus regenda. Exemplum illustre præbet Romanum Imperium, quod Otto M. æterno fœdere Germanico ita adjunxit, ut utriusque jura, fines, & rationes invicem non permutarentur, sed integra manerent prorsus & salva, ac inauguratio simul haberetur distincta, nisi quod Germani unâ operâ & Regem sibi & Italiæ Imp. darent. Sed & Carolus M. eodem fere jure Longobardorum regnum, & dominium urbis, & Exarchatus Francorum regno adjunxerat. Aliud exemplum est in Poloniæ & Lithuanicæ regnis; de quibus ita Cromerus l. I. de Polon. p. 35. *Lithuani renovato & amplificato antiquo fœdere sese cum Polonis conjunxere. Instituta tamen sua & magistratus & peculiarem jurisdictionem retinuerunt.* conf. eundem Cromerum l. 18. ab init. & l. 31. de reb. Polon. A. 1501. Thuan. l. 56. Adde alia apud Victorem de exempt. Imper. §. 18. *Mevium conf. §. n. 70. sequ.* & de conjunctione Prussicæ cum Poloniâ Hartknoch. part. 2. de Pruss. c. 8. §. 19. Interdum pars, quæ accedit, appendicis jure censetur, & civitas, in qua fons est imperii, speciem monarchiæ refert. Quò intuitu Imperium urbis Romæ (3) (in

quâ reip. nomen & universa civitatis erat, ut Cicero ait 2. de LL) si ad provincias respiciatur in numero monarchiarum collocat P. Badius 2. de rep. c. 3. n. 2. & 6. Hobbesius in Leviath. c. 19. sed & Virgil. 7. Aeneid. hunc (4) *populum late Regem dixit.* adde H. Contingium ad Machiavelli Principem c. 3.

(1) Nimirum totum vel ex partibus similibus componitur, vel ex dissimilibus. Ex doctrina Platonis Laetius l. 3. in fine.

(2) Diversis rationibus utebantur Romani. Strabo l. 17. Geograph. *Eorum, quae Romanis obediunt, partem Reges tenent: aliam ipsi habent provincia nomine: & Praefectos & Quaeitores in eam mittunt. Sunt & nonnulla civitates liberae conditionis, alia ab initio per amicitiam Romanis adjuncta, alia ab ipsis honoris gratiâ libertate donata. Sunt & Principes quidam sub eis & Reguli & Sacerdotes. His permissum est patria sectari instituta.* Pertinent huc nonnulla, quae habet. H. Gotius l. 3. de tur. B. & P. c. 15. & quae dixi supra sect. 6. §. 13. in not. Exempla quoque sunt in regionibus Germanici Imperii v. Dissert. de special. Rom. Germ. Imp. Rebusp. earumque variis nominibus & figuris sect. 2. §. 29

(3) Quod verum est, si modo tribus, quae extra urbem in Latio, Campania, Hetruria erant, eidem accessantur, v. Forstner. ad IV Annal Tacit. p. 141.

(4) Simili ratione hodie Resp. Veneta, intuitu provinciarum, ab Italis vocatur Signoria.

V. Pactum tantum secundum communicatur, ubi duo pluresvè populi in distinctas segregati civitates sub uno capite sive Rege coeunt, & quasi combinantur, nullâ cæteroquin communicatione factâ. *Neq; enim ut in naturali corpore, (inquit rectè Grotius l. I. de jur. B. c. 3. §. 7.) non potest unum caput esse plurimum corporum, ita in morali quoque corpore: nam ibi eadem persona, diversa ratione considerata, caput esse potest plurimum ac distinctorum corporum.* Exemplo sunt Imperium Romano-Germanicum, sub Serenissimâ Austria

Itiacâ Domo Regno Hungarico, & sub Carolo V. Imp. Hispaniæ copulatum. Item Regna M. Britanniæ. Quondam Suecia & Polonia sub Sigismundo Rege; eadem Suecia sub Margaretha Daniæ & Norvegiæ Regina ejusque successoribus. v. Loccen. 14. *histor. Suecic. ad A. 1396. & ad A. 1431.* Quibus malè jungit Hispaniæ Regnum Huberus l. 1 c. 8. §. 22. nam Regna, quæ subsunt Hispaniæ, instar appendicum habentur, & civitatem constituunt dissimilarem. Cæterùm systemata hæc fiunt vel liberâ electione, vel casu, si sœmina successionis regiæ capax nubat extero Regi.

VI. Pacto secundo superadditur aliud, cum civitates, quæ ante sui juris erant, sponte coeunt, & insignia majestatis jura specialibus pactis contribuent, quorum deinceps exercitium singulis sit ademptum. Solent multi hujusmodi civitates sœderatas appellare, sed improprie; quia sœderum vulgarium terminos multùm excedunt, & videntur aliquid è societate civili trahere. Hinc olim Ætolorum, Thessalorum, Cretensium civilia corpora *πολιτεία* audierunt, etiam ipsimet Aristoteli: Post has (1) Achæorum respubl. in maximâ fuit fama, donec Romanorum tandem artibus diffueretur. Neque hodiè eruditorum quispiam dubitat, commune regimen sœderatorum Helvetiæ, Rhætiæ & inferioris Germaniæ populorum, remp. vocitare. 2) Græci, interque eos Strabo l. 9. *Geograph. p. 289.* ubi de Amphictyonibus, l. 14. p. 457. ubi de Lyciis, & Polybius, l. 2. *histor. c. 41. συνηματᾶ* dixerunt: Exempla vetera *tribus libris de coalitione populorum ac rerumpubl.* exposuit Joh. Schildus. Adde alia apud Aristot. III. *Pol. 6.* & sœderationem Priansiorum atque Hieropotamiorum, quæ *ισοπολιτεία καὶ θείων καὶ ἀνδραπίνων πάλιν* appellatur in magnæ antiquitatis mo-

numento apud Humphridum Prideaux *Marm. Oxon.* 57. Inter recentiora exempla sunt Helvetia, Vallesia & Rhætia, necnon Fœderatum, ut vocatur, Belgium. De Helvetiâ ita disserit Franciscus Guili-
mannus l. 3. de reb. Helvet. c. 14. (3) *Qui de rebus Helvetiorum mentionem habuerunt, aut de reip. administratione scripserunt domestici externique, Helvetiam universam unius civitatis nomine comprehendi posse, plerique censuerunt, quod eodem fœdere crassimè Helvetii omnes teneantur, summaque sit inter eos libertatis, multarumque rerum conjunctio, concilium præterea ab omnibus eodem in loco capiatur. Inde si quis in fœderis societatem venisset, civitate Helvetiâ donatum, aut in civem Helvetium receptum luteris prodidere. Mihi longè aliter visum. Cum enim civitas, Cicerone auctore in paradox. non sit aliud quam concilium cœtusque hominum jure sociatus, omnes autem XIII. Helvetia civitates non modo eodem jure aut legibus, sed plerumque diversis institutis utantur, nemini dubium est, quin unius civitatis notione censerî ratione nullâ possint. Aliud enim libertatem eandem, comubia, commercia habere communia, summâ necessitudine conjungi; aliud eisdem legibus eodem Imperio & jure comprehendi. Et mox. Neque si adsit legum communitas, eandem civitatem efficiet. Leges enim à Græcia civitatibus Romani petierunt, iisque usi sunt, civitatem tamen Græcorum Romanorumque unam fuisse, dicere nemo ausit. Helvetia civitates non modo diversis legibus tenentur pleraque, sed imperio etiam omnes disjunguntur, nulla ut alterius jussu aut mandato nisi sponte omnino obligetur, suum imperium, suum jus, suam Rempublicam habent, alteri nisi ex fœdere & societate debent nihil. Non ergo unam Helvetiorum civitatem, sed XIII. Helvetias civitates hæcenus appellavimus; quales olim Amphictyonum urbes VII, Aetolorum III, Jonum XII, quæ videlicet fœdera inter*

se habuerunt, altera ut alteri ne damno & noxa esset, hostes autem communes communibus opibus viribusque persequerentur, communes eas ob causas etiam conventus frequentare solite. conf. Bodinum, Arnisaum l. 2. Relect. c. 4. sect. 2. n. 23. 24. Vallesia in septem partes distincta est, quas ipsi Desenas, forte à Græco διοικήσις, aut Germanico Zenden/ nominant, & singulæ Desenæ suam jurisdictionem & singularem rempublicam, peculiariaque privilegia habent; de quo egit Jos. Simlerus *descriptione Vallesie libris duobus*. De Rhætiâ vid. Fortunat. Sprecheri *Pallad. Rhetia. l. 7. & sequ.* De Fœderato Belgio non idem omnibus persuasum fuit. Tamen superiori jam seculo non unam civitatem esse; docuit P. Busius *Disp. Pol. 16. §. 29. sequ.* idemque in argumentum suæ causæ prolixè demonstravit H. Grotius in *Apologetico*. Nos hujusmodi respublicas vel Systemata, petito à Græcis vocabulo, vel Achaïcas, exemplò Aristotelis regna alia Barbarica, Æsymnetica &c. appellantis, insigniemus impostherum.

(1) Tamen Lud. Praschius in *assertione reip. Achaica ejusdemque cum Germanica comparatione*, Achaicum corpus non nisi unam temp. constituisse contendit. Cui peculiari epistola respondit Kulpisius. Ante Praschium idem statuit Huber. l. 1. *Iuris public. universal. cap. 17. §. 10.* Ætolos etiam unam civitatem eamque popularem, non σύστημα constituisse, assernit Pufendorf *de systemat. civitat. §. 18.*

(2) Utitur vocabulo hoc Aristoteles in definitione mundi. Musici scalam suam σύστημα nominant. Usurpatur etiam hæc vox de disposita acie exercitus.

(3) Inter juniores quoque Hottingerus *methodo legendi historias Helveticas p. 454.* existimavit, unum esse temp. eamque mixtam, placè ut Simlerus quoque; non malè, si vox mixtæ reipublicæ latius sumatur.

VII. Habent autem Systemata hæc quasdam differentias. Nam *PRIMO* aliqua Principem sibi

præponunt, ut Amphictyones, vid. Isocratem in *Panathenæico* degressione de Agamemnone. Achæi etiam & Ætoli quotannis sibi Prætores creaverunt. Hodie maxima pars fœderatorum Belgarum Principem habet Auriacum. Vallesiz Princeps est Episcopus Sedunensis, qui Comes & Præfectus Vallesiz nuncupatur, communibusque suffragiis Canonici Collegii Sedunensis & legatis septem Desenarum, de quibus ante diximus, deligitur. Ab hoc proximum locum tenet, quem illi regionis ducem seu Capitaneum, & Gallicâ voce Balivum, vulgo des *Landes* *Hauptmann* nuncupant. Præst autem biennio, & ab Episcopo & legatis Desenarum liberis suffragiis eligitur, singulorum Conventuum publicâ approbatione confirmandus. Ut auctor est Josias Simlerus *deser. pt. Vallesie libro primo*. Aliqua Principe carent, ut Helvetii. **DEINDE** quibusdam statâ & ordinaria sunt concilia, quibusdam verò non. Audiamus de collegiis Fœderati Belgii Ubbonem Emmium de agro Frisiz inter Lavic. & Ainal. p. 66. *Primum est id, quod Generalium Ordinum nomen habet, honore potestatemque summum, totius fœderis ac resp. communis caput, à quo cetera pendent, & leges accipiunt, longè lateque inclytum, haud dissimile concilio Achaico veteri, & Ætolico in Græciâ, aut Panionio in Asiâ, sed perpetuum. Sedes ei Haga in Hollandiâ, in quod mittuntur ex omnibus provinciis socii viri summi. Alterum dignitate & potestate proximum huic, bellica potissimum curans. Senatus Ordinum nuncupatur: quod quoties res ardua ac magna incidit, qua consilio dacretoque habet opus, in partem cura & consilii vocatur, & nunc seorsim deliberat de câ, sententiamque suam ad collegium superius refert; nunc cum eodem in deliberando conjungitur. Eodem quippe in loco, eadem in arce sedem habet, quo expeditior sit conjunctio. Tertium & ipsum illustre*

Et magnarum virium est, maritimis rebus, qua maxima in Belgio sunt, præfectum; distinctum in collegia minora, velut membra totius, quorum unum in Selandiâ Middelburgi; alterum Roterodami, tertium Amsterodami, quartum Horne vel Enchuse in Hollandiâ; quintum in Frisia Doccum (hodie Harlingæ) sedem nunc tenet. In laudatō ante fœdere Priantiorum & Hieropotamiorum memoratur etiam κοινὸν δικαστήριον, item δικαστήριον & κοινὸν δικαστήριον apud Prideaux d. l. PORRO quædam Systemata appendices habent, quædam iis carent. Sic Pagi Helvetiæ præfecturas habent complures, quarum aliæ communes sunt Pagis pluribus, aliæ sunt pagorum singulorum, differentes jure & amplitudine, nisi quod Præfectos à Pagis accipiant. Fœderato Belgio paret (1) Drentia. Vallesia subjecta est Vallesia inferior, Rhætiæ Vallis Tellina, (2) belli quondam inter Gallos Hispanosque materia. DENIQUE Systematum horum partes vel singulæ simili regiminis formâ utuntur, ut in fœderatâ Helvetiâ singuli Pagi sive Cantones populare habent regimen, quanquam institutis diversum: vel in formâ regiminis omnino discrepant.

(1) Vide de partibus Flandriæ Brabantiaque Fœderato Belgio quæsitis Huberum *l. 1. Jurispr. universal. c. 17. §. 24. & 32.* H. Grotium *l. 17. histor. Belgic ad A. 1608.*

(2) V. Baptista Nani *l. 4. Histor. Venet. ad An. 1620. pag. 243.*

IX. Cæterum inter Systemata hæc & dissimilares, quas paulo ante dixi, civitates est interjecta species, quæ nomen adhuc quærit suum (unde anonymon diceres, ad exemplum herbæ ejusdem nominis, quæ non inveniendo, nomen invenit, ut eleganter loquitur Plinius *l. 27. c. 7.*) ubi non quidem speciali pacto aut præfinito consilio, sed latenter & quasi fortuitò, adeoque majori vel minori jurium com-

municatione civitas in eum statum delabitur, ut feriem quandam potestatum contineat, quarum uni superiori & velut præfidi, aliæ, locis juribus & administratione disgregatæ, subjungantur, certovè modo subsint. Exemplum ponit D. Ludolph. Hugo de *Stata Region. Germ. c. 2. §. 8. & seq.* in Imperio Romano Germanico. Qua in re ante ipsum neminem vel verius vel profundius de statu illius Imperii judicasse, nobis profecto videtur. Equidem cum integra olim staret Republica, Imperatores Germanici vires tenebant omnes, & pro conditione liberorum populorum liberè imperitabant. Verùm successu temporis ingens mutatio evenit, dum singuli Ordines suum quoddam *παλτευνας*, suas res, jura, territoria, fines, inveterata possessione tenent: nam & leges edicunt, de vectigalibus constituunt, territoria sua arcibus muniunt, ineunt societates, conscribunt leguntque militem, creant abdicantque magistratus, & similia faciunt, tantum non omnimodo liberâ potestate. Est tamen suus quoque communi reip. sive universo corpori honos atque auctoritas, in quo secundum Imperatorem, summâ non minus potestate quam dignitate & loco eminentem, Ordines velut in fastigio coeunt, & qui singuli partibus, universæ Nationi conjunctim intra certum modum præsident. Quæ rationes moverunt Bodinum, Campanellam, Jacobum Gothofredum, Thuanum, Conringium, (quem & vide *ad part. 3. Lampad. cap. 3. p. 143.*) Freinsheimium, quos profert Bosius *in introd. Rerump. c. 3. §. 19. conf. D. Praschium de caritate patr. p. 70. Rachelium in introd. in jur. public. c. 18. & de jure Gentium §. 121. & de capit. Cesar. c. 6. §. 14. Ulric. Huber. l. 1. Jur. publ. univ. c. 8. §. 18.* ut Imperium hoc cum Achaico corpore contenderent; nimirum quia finitima quæ sunt facili deflexu ad vicina trahuntur.

Differre

Differre enim ex eo liquet, quia Germanicum Imperium in eum statum non venit, sed incidit, adeoque in nonnullis laxius coheret quam Achaicum corpus, in multis arctius astringitur. Quamquam isti auctores hactenus nobiscum conveniant, ad normam veræ monarchiæ & vulgariæ civitatum non posse exigi istud Imperium. Id quod etiam Protestantes Principes, in scripto apud Hortlederum *de Caus. B. Germ. c. 8. §. 13. A. 1536.* sub Comitibus Augustanis edito, ad asserendam causæ suæ iustitiam inferebant: *Germanicum Imperium esse saltem fœderationem & quandam certis in rebus conjunctionem.* Neque aliò pertinet dictum Philippi Hassiæ Landgravii, cui à magnitudine animi cognomentum est: *Liberum esse Germanicum Imperium, & in toto quidem orbe liberrimum;* aut Maximiliani I. Imperator. Imperatorem Romanum esse Regem Regum: cum in vera regna apprimè quadret illud Martialis: *Qui Rex est Regem, Pomice, non habeat.* Verum de hac re tractandum loco proprio. Adde huic exemplum (1) Hierarchiæ Papalis Romanæ, quippe quæ regnis & rebus publicis paulatim superincrevit, non tantum in rebus sacris sed & aliis multis, quæ religionem ullo modo vel obliquè visæ sunt contingere, potestatem sibi vindicans. Quod vel soli Dictatus Hildebrandini, si nulla alia testimonia suppeterent (suppetunt autem innumera) abunde loquuntur. Quò ipsò Regibus Rectoribusque rerump. multa & magna decessisse jura, facile intelligitur; (2) certè ita novum regnum in regnis rebus publicisque fuit extractum, cujus faciem si quis compareret cum republicâ Imperii Romano-Germanicæ, is miras utrinque similitudines animadvertet. Primùm enim, ut dixi, non unò momentò sed sensim & per spiramenta temporum, occasione non unâ invitante, Pontifices monarchiam hanc sunt adepti.

Eodem autem modô enata est superioritas territorialis Dominorum in Germania. Deinde Duces & Comites tantum posse, quantum Imperator in Imperio, vulgo traditur. Episcopos verò tantum posse, quantum Pontificem, docent Canonistæ. Imperatori multæ quondam motæ sunt lites, & subinde adhuc moventur de potestate suâ; eadem exercuerunt olim & adhuc exercent continenter Curiam Papalem. Imperator cautus est in sententiis contra potentiores Status ferendis; eadem sollicitudine, eaque summâ, utitur Romanus Pontifex adversum Reges, ut ex sermone Cardinalis Armeniaci in libro primo de vitâ suâ notavit Thuanus & sub illustri exemplo docet Petrus Suavis l. 1. *Hist. Concil. Trid.* p. 94. Hungaria quoque ante aliquot secula in hunc censum referri debuit, si fides habenda Laonico Chalcocondilæ lib. 2. *Hist. Græc. rerum Turcic.* his verbis uso: *Habet & Pannonia Principes, verum singuli patrias regunt regiones, subjecti tantum Regi suo certis quibusdam legibus atque conditionibus.* Et Angliæ quondam similis facies extitit. Walterus Hemingford in *Chronic.* sub Rege Stephano A. 1146. Vol. 2. *Scriptor. hist. Anglican.* p. 487. *In Angliâ tot erant Reges, quot domini castellarum, habentes singuli numisma proprium, & more regio subditos judicantes. Et quia Magnates terra sic invicem excellere satagebant, eo quod nullus in alterum haberet imperium, mox inter se disceptantes rapinis & incendiis clarissimas regiones corripuerunt.* Quæ verba in historiam rerum Anglicanarum sui temporis fere transtulit Guilielmus Neubrigensis. Hinc lex quoque in Angliâ alia communis, alia particularis. v. *Carol. Cangius glossar. voce lex communis.* Nec alia forma fuit Regni Gallicani ante Ludovici XI. tempora. Non errabit quoque additurus exemplis hisce temp. Hollandiæ, à quâ mos vicinarum nationum

non

non longè discrepat, consentietque, ut puto, lectâ ac diligenter expensâ elegante ejus descriptione Hugonis Grotii l. 5. *Ann. Belgic. p. 109.* conf. Joann. de Laet. *de fœderato Belgio Tit. de Hollandiâ. c. 6. & 7.* Pertinet quoque huc (3) regnum Poloniæ & Principatus Mingrelia.

(1) Hanc enim civitatis nomen tueri posse, doctè probat D. Ulr. Huberus l. 2. *Jurispr. univers. c. 11. §. 35. sequ.*

(2) Paulus Servita, Theologus Venetus, ep. 123. ad Gilotum A. 1609. scripta: *Romani, inquit, nostri volunt regiam potestatem Pontificia subjici, & unam Remp. Christianam faciunt, cujus Princeps Papa sit. Id si quis admittat, Reges fecerit clientes & beneficiarios, imò ex eorum sententia precario possidens à Pontifice Romano Reges namque censent non modo privari posse ob delicta, sed ob quamcunque Ecclesia utilitatem: de qua cum decernere ad Papam spectet, ille solus verè Princeps est majestatem habens. Quidni ita conseam? cum decreverit Clemens V. Pontifex Maximus, juramentum ab Imperatore præstitum esse fidelitatis. Neque tu mihi hoc singulari in Imperat. dixeris, quod alii Reges Papa non jurent. Iam enim res tibi erit cum Bellarmino, qui modo cum Rege M. Britannia, disputans nescio, quod tacitum juramentum Papa fieri in baptismo credi jubet, quo quidem minus tacitum reperiet in Regum inauguratione, cum populo jurant, ex quo alia novitas emerget. Roma impressam vidimus Nivernensis Principis pro Rege orationem, in quâ nunquam obedientia nomen nisi majusculis literis visitur.*

(3) Vide dissertationem de special. Germanici Imper. rebusp. sect. 1. §. 1.

IX. Pacto secundo quoque superadditur aliud, sed cum imminutione majestatis, quam dignitatem dicimus, fide clientelari, feudali, aut præstandi vectigalis. Hinc civitates aliæ clientelares, aliæ feudales, aliæ vectigales sunt. In clientelari civitate populus alterius populi majestatem comiter conservare tenetur, id est, tum operam dare, ut ejus imperium in tuto sit; tum ut dignitas, quæ majestatis nomine significatur, ei constet. Interdum autem civitatum harum

harum arctior, interdum laxior est obligatio. Sic in fœdere Ætolorum cum Romanis erat apud Livium l. 48. cap. II. *Imperium majestatemque populi Romani gens Ætolorum conservato sine dolo malo. Ne quem exercitum, qui adversus socios amicosque eorum ducetur, per fines transire sinito: neve ope ullâ juvato. Hostes eosdem habeto, quos populus Romanus, armaque in eos fert, bellum pariter gerito.* &c. In secundo fœdere Carthaginensium cum Romanis * promittebant Carthaginenses, se amicis populi Romani bellum non facturos, imo populo Romano terrâ marique submissuros auxilio, si Senatui placuerit. v. Appianum Alexandrinum *libro de bellis Punicis*. Turcicus Imperator omnes regię Præcopiensis Domus Principes in loco quodam prope Adrianopolim sub custodia tenet, ut memorat Vittorio Siri *tom. 1. mercur. l. 2.* Exempla alia in historiâ Romanorum & aliorum populorum passim occurrunt. adde Grotium l. 1 /de J. B. & P. c. 3. §. 21.

* Quod interdum tacitè actum. Ut in fœdere Hebræorum cum Philistinis i. *Sam. XIII, 19.* quod illis usus armorum ademptus, ita ut ne cuiquam teli bellici conficiendi aut rustici ferramenti potestas foret. Cui non dissimilis lex, quam Porcena in fœdere cum Romanis posuit, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Ut unus Plinius memoravit l. 34. N. H. c. 14. cum reliqui historici id reticeant, velut pudendum victori postea gentium populo.

X. Civitatibus hæcæ similes sunt coloniæ, quæ antiquitus mittebantur: Nam, ut Thucydides ait, coloniæ cum urbibus matricibus pari erant jure, sed debebant τιμᾶν τὴν μετρόπολιν, & exhibere τὰ γέγρατὰ νομιζόμενα, reverentiam scilicet & honoris signa quædam. Qualia illa signa fuerint, bene explicat H. Valesius *in not. ad excerpta Polyb. Peiresiana. pag. 7.* Apud Romanos alia erat conditio coloniarum, quandoqui-

doquidem eæ jura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habebant; ut loquitur Gellius l. 17. N. A. 6. 13. & parum differebant à municipiis. Eoque more & hodie utimur. Planè licet aliquando ob intercapedinem locorum major solito ac amplior potestas coloniis concedatur, tamen partes metropoles esse haud desinunt. V. Templii *Remarq. sur l'État de Provinces Unies.* p. 347. ubi memorat: *Nova Batavia cives moderamine quidem & arbitrio Societatis Indisana Orientalis regi, sed tamen imaginem civitatis* (la figure d'un État souverain) *apud illos populos referre propterea, quod bella indicant potentissimis illorum locorum Regibus, rursus pacem cum iisdem faciunt.* &c.

XI. Feudales civitates alteri civitati fidem & operas debent, fidem ut plurimum certo tempore sacramento aut alia solenni promissione devincientes, idq; vel ex spontaneâ, oblatione vel aliis ex causis. Est autem harum civitatum vel laxior vel (1) arctior obligatio. Vectigales pacem aut tutelam annuâ quadam pensatione redimunt. (2) Exempla passim occurrunt. Vid. Grot. d. l. §. 23. Nos de civitatibus hisce in jure publico universali ex professo agimus.

(1) Ita in Cureniz Ducatu, qui feudum est Poloniz, ad supremum Poloniz judicium appellatur. v. Hartknoch. *Dissert. de Curon. & Semigall. Rep.* §. 11. & 14.

(2) Etiam maximorum Imperiorum, ut Romani sub Commodò, de quo Herodianus l. 1. *histor. c. 6. in fine*, sub Justiniano, quò Imperatore Imperium non sine dedecore Persis tributarium factum, passim conqueritur Procopius. Tributa hæc à Romanis dona vocabantur. Salvianus l. 6. de providentia divina. *Aurum quod pendimus, munera vocamus.* Ad quem locum videantur, quæ notavit Rittershusius. Dicebantur etiam pacta. Apud Diacenum l. 23. *Dominus Bulgaria denunciavit Imperatori, aut tribue mihi pacta, aut demoliar Thraciam,* v. Bulenger. de Imper.

Imper. Roman. l. 9. c. 78. Adde Harcknoch. l. 1. de Polon. c. 2. § 10.

XII. Pactum secundum mutatur prorsus, quando civitas ex formâ unâ in aliam migrat. V. gr. ex regno in aristocratiam, aut oligarchiam. Quæ civitates novæ dicuntur. Etenim recte Aristoteles III. *Pol. 2. mutata republ. forma negat eandem esse civitatem, sicut, inquit, harmonia non eadem est, ubi à Dorio modo in Phrygium transfuit.* Quanquam in jure publico universali, ubi ad pactum primum, quod integrum manet, tantum attenditur, civitas hætenus nova non sit, ut ibidem rectè docet Philosophus. conf. Grot. 2. *de jure B. cap. 9. § 8.* Cæterum multæ sunt differentiæ novarum civitatum, quas præ cæteris accuratè explicavit Machiavellus *cap. 1. de Principe*, ubi in animadversionibus jungatur Hermann. Conringius, & in *Dissertationibus ad Livium passim.* Verum non omnes ad hanc reip. speciem pertinent. Adde de circulo mutationum Aristotelem III. *Pol. 1. 1.*

XIII. Pactum secundum suspenditur per interregna. Interregnum definit Georgius Ulicovius, personatus scriptor, de eligendo Rege Polon. *propol. 15. formam Reip. ex constituentium insectione temporalem.* Addit: *Nescire se, an quisquam interregni naturam hucusque definitione complexus sit, neque enim interregnum regni tantum, sed & aristocratia & democratia interruptionem esse.* Ita Decemviros toto legum ferendarum tempore interreges fuisse. Etiam illud interregnum esse, quando suspensâ ad tempus populi aut optimatum potestate uni potestas conceditur. Ita Dictatores interreges fuisse, quemadmodum & illos, quos Romani sic nominabant, comitorum habendorum causa creatos *Interreges.* Multa hæc nova, & non ferenda. Etenim interregnum etiam præter intentionem civitatis existere potest, v. g. cum in regno

regno successivo de successione disceptatur, aut regia stirps defecit. Cùm Decemviri à Romanis constituerentur, interregnum non erat, manebat enim idem status reip. donec illorum potestas in Dynastiam evalesceret. Si Dictatores habuerunt summam potestatem, nova fuit facta civitas, sin magistratus fuere, interreges non nisi *ἀνύπεως* appellantur, quemadmodum & illi, qui comitorum habendorum causa creati fuere. Bodinus 6. de rep. 5. interregnum cum anarchia confundit, respiciens scilicet ad mala, quæ interregna non raro subsequi solent. Pufendorf. l. 7. de jure nat. & G. c. 7. §. 7. docet; interregnum (1) democratix temporariæ indolens præ se ferre videri hæctenus, ut ex universorum consensu tantisper statuendum sit de communi rerum administratione novoque Rege creando, nisi aliam reip. formam introduci placuerit. conf. Houtuyn. Polit. gen. §. 100. num. 6. & sequent. (2) Optimè, nisi fallor, definias interregnum, *statum civitatis, cum manente pacto primo, alterum vel lege, vel arbitrio, vel casu, aliquamdiu suspenditur.*

(1) In Polonia Republica interregni tempore titulo Serenissimæ à Principibus, etiam summis & coronæ insignitis, maçtari cupit. v. Hauteville *relac. historiqu de la Pologne* c. 13. Hartknoch. l. 2. de Polon. c. 1. §. 13.

(2) Ex hac definitione judicari potest, quid de sententia Hartknoch. l. 1. de Polon. c. 2. in fine sit existimandum, quando ait: *interregnum politicè sumtum esse proprie in regno electivo tempus illud, quo post mortem unius Regis, quicumque tandem illo fuerit, alter ab Electoribus quaritur, & reip. gubernanda admoveatur. Historicè autem interregna vocari illa tempora, quando stirps regia penitus exincta, ex alia familiâ Rex quaritur, sive illud regnum sit electivum, sive successivum; sive post mortem ultimi Regis alius quaratur, sive ei vivo adhuc substituatur.* Forte rectius dixisset interregnum aliud esse *ordinarium*, aliud *extraordinarium*; quorum illud in regnis electivis, hoc

hoc in successivis, extincta domo regnatrice, aut ubi controversa vel dubia est successio, locum habet: illud ex proposito populi provenit; hoc præter ejus voluntatem contingit.

XIV. Tollitur pactum secundum violento imperio, ubi præter ingenium, voluntatem, modum, cives servilia patiuntur. Hoc Tyrannis vocatur, ubi unus (1) cum injuria, meliore populi parte ægrè ferente & offensâ, dominationem exercet. conf. II. Pol. 3. IV. Politic. 10. Δυναστεία, ubi pauci omnia pro libidine nihil secundum leges agunt. Aristot. IV. Polit. 5. Ὀχλοκρατία, (2) cum multitudo affectu potius & impetu quàm ratione ducitur, neque ad decus & commodum publicum respicit, sed prout libido & propria utilitas auspiciam facit, temp. administrat. Aristot. IV. Pol. 4. Euripides Alcadis.

Ὅταν οἱ τ' ἀγαθοὶ πρὸς τῶν ἀγενῶν,
Κατανικῶνται.

Ubi degeneres vicere bonos,
Et magnanimos plebs premit imâ.

Aristoteles speciem hanc etiam δημοκρατίαν, in notione scilicet strictiore, vocat frequenter. v. IV. Pol. 14. Ubbonem Emmium de republica Syracusanâ pag. 128. Non temerè autem dixi, in hujusmodi imperiis pactum secundum sublatum esse. Nam, ut Aristoteles VII. Eth. 13. ait, in tyrannide aut nihil est aut parum amicitie relictum. Inter quos enim nihil est commune ei qui imperat, cum eò qui paret, nec ulla prorsus amicitia est: nam ne juris quidem inter eos ulla est communitas. Τυραννικὸν οὐκ ἔστι καὶ Φύσιν, ἰδὲ τῶν ἀλλῶν πολιτείων, ὅσαι παρεμβάσεις εἰσὶ. Tyrannicum imperium non est à naturâ, neque alia republica, quæ sunt aberrationes, ait III. Pol. 12. Τυραννὶς ἀλλήσων ἀπέχει πολιτείαν. plurimum abest à rep. IV. Pol. 2. Tyrannis est in invitos: neque enim quiquam liber tale imperium

sponte

sponte ferat. I. Pol. 10, Idem d. lib. cap. 3. docet de-
 mocratiam, quam nos *ὀχλοκρατίαν* dicimus, non
 esse è numero rerump. Augustinus l. 2. de civit. Dei
 c. 21. ex Cicerone de republ. *Cum injustus est Rex,*
quem Tyrannum more Græco appellavit: aut injusti Opti-
mates, quorum consensum dixit esse factionem; aut in-
justus ipse populus, cui nomen usuatam non reperit, nisi
ut etiam ipsum tyrannum vocaret, non jam vitiosam,
sicut pridem fuerat disputatum, sed sicut ratio ex illis de-
fectionibus connexa docuisset, omnino nullam esse rempu-
blicam. Quæ omnia tò recidunt, pactum secundum
 esse dissolutum, aut certè populum justam habere
 causam, Tyrannum potestate expellendi, si auscultare
 velit melioribus consiliis, obtestationesque omnes
 insuper habeat; de quo in jure publico universali
 professâ operâ tractandum est. Exempla Tyranno-
 rum passim in historiis obvia sunt, quin D. Bœcler. in
Diss. de Pol. Lipsian. c. 3. hebetudinem judicii prodere di-
xit, qui non observaverit, regna & Principatus, præser-
tim absolutiores, trahere aliquid ex confinio tyrannidis.
 Ubi causas adjicit. conf. ad 1. Tacit. Ann. c. 4. p. 125.
 Quod quidem dictum in disciplinâ hac, ubi agitur de
 consiliis gubernandarum civitatum, non difficulter
 admiserim; at in publici juris doctrinâ periculo non
 vacaret. Verè enim & prudenter Bodinus 2. de rep.
 §. observavit: Tyranni nomen ignotum plerisque in
 errorem impulisse, & in perniciem Principum multo-
 rum atnavisse. Dynastiæ exempla vide apud Ari-
 stot. V. Pol. 6. conf. de triginta tyrannis Athenis Ne-
 pot. in *Thrasylid. cap. 1.* Diodor. Siculum lib. 14.
 (3) De ochlocratiâ Atheniensium Dio Chrysostom.
 in politico. *Nonne se invicem accusant, ejiciunt?*
nonne alios in Senatum legunt, alios inde pellunt? an-
non omnia ut in terra mota fluctuant, omnia in suspensio-
sum, nihilque stabile? Eò tandem devenit, ut ducibus
 suis

Suis non contenti quasi in peregrinis morbis opus habeant medicis.

(1) Tyrannidem ἀδικίαν εὐδαίμονα, *beatam injus-
tiam*, vocat Jocasta apud Euripidem *Phoenissis*. Polybius V.
histor. 11. Τυραννὸν μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ, τὸ κακῶς ποιεῖν τὰ
φόβῳ δεσπίζου ἀκροῖτως, μυσόμενον ἢ μισῶντα τῆς
ἐπιτακτομένης. Tyranni enim proprium est, ut scelerè vi-
vendo in vobis per vim ac metum dominentur, subiectis parè
jure exosus, & odio illos habens conf. 2. histor. 39.

(2) Bene Bayle Diction. histor. critiqu. sub Pericle in
Not. O. *Frustra quæretis in Macedonia regno tot exempla ty-
rannidis, quos historia Atheniensium vobis subministrat.*

(3) Ubi omnia cedunt κλήροις ἢ ζυγοῖς, ut loquitur
Xenophon *de Republicâ Atheniensium*. Et tantum non
omnia possunt pauci quidam oratores, vel unus etiam, assen-
tientes populo. Hinc Phalereus apud Laetium l. 5. Scitè di-
xit: Ὅσον ἐν πολέμῳ δύνασθαι σίδηρον, τοσῶτον ἐν πα-
λιταίαις ἰσχύειν λόγον. *Quantum in bello potest ferrum,
tantum in rebus publicis valere orationem.* & Lyfias oration.
Περὶ τῆς δῆμῃ καταλίψεως ad Athenienses mirabundus
dixit: Τῶν δὲ ἀξίων θαυμάζειν, ὅτι οἶεθε μὴ δημο-
κρατίαν εἶναι, γίγνεται δ' ὅτι ἂν ἔτοι βέλωνται. *Mirè
est vos miretur aliquis, quod putatis Democratiam sive popu-
lare imperium esse, & sic tamen, quodcumque isti (Demago-
gos intelligit) volunt.* Aristophanes *Equitibus* ex versione
H. Grotii :

*O plebs, imperium tibi
Magnum, nec metui magis
Reges sceptrigeri solent.
Sed palpo facilis capi
Ad fraudes nimium patet
Nam dicentis ad os hias,
Sed de corpore mens abest.*

Huc respexit Hobbesius part. 2. de corps politiqu. ch. 2. §. 5.
*Democratie, inquit, en effet n'est rien autre chose, qu'une
aristocratie d'Harangueurs, quelque fois aussi une Monar-
chie d'un seul orateur.*

XVI. Specietenus tollitur pactum secundum, cum alius sine jure invadit dominatum. Quam speciem reipubl. multi tyrannidem titulo vocant. Quamquam ea non minus in paucorum & multitudinis imperio habere locum possit. * Exemplo sit Decemviratus Romanorum, facundè Livio *l. 3. histor. tractatus*, & Triumviratus in eadem rep. de quo Florus *l. 4. c. 6.* & imprimis Dio. *l. 46. & 47.* Dominatus quadringentorum Athenis, de quo Aristotel. *V. Pol. 4. in fine.* Sic & Geomoris (sive optimatibus) extinctis, aut expulsis, servi, clientes, & Plebs Syracusana remp. invaserunt. V. Herodot. *l. 5. Hist.*

* Talium Tyrannorum ante alias omnes regiones ferax fuit Sicilia, quorum velut leges quædam illic assiduo proveniebat. In eadem Sicilia fatum fuit civitatis potentissimæ Syracusarum, ut vel tyrannis iisque crudelissimis pareret, vel intestinis seditioibus laboraret.

XVII. Cæterum duo sunt modi invadendi & conservandi dominatum, alter violentus, alter, ut ita loquar, sophisticus, dolis sc simulationibus & callidis commentis compositus. ut docet Aristotel. *V. Pol. II.* Interdum uterque modus conjungitur, & partim vi, partim dolis, prout res postulat, imperium firmatur. ut idem observavit *V. Pol. 4. in fine.* Cujus rei incomparabile exemplum suppeditant Imperatores Romani à Julio Cæsare: hi enim quasi aliud agendo, omnium rerum summam ad se trahebant, mirâ quadam ratione hoc efficientes, ut resp. quam dominatione suâ occupaverant, in pristino tamen statu relicta videretur. Quas artes Dio imprimis & Tacitus accuratissimè descripserunt. Huc aliquo modo referri possunt personati Reges, quibus Respublicæ aliquando, veluti domus per lemures & spectra, inquietantur. Exemplo sunt Pseudo-Nero apud

Q 2

Tacitum

Tacitum II. *histor.* 8. & 9. & apud Suetonium in *Agrone* Pseudo-Philippus, Imaginarius & Scenicus Rex, apud Florum l. 2. c. 14. Pseudo-Cambyfes, Pseudo-Alexander, Pseudo-Alexius, Perkinus sub Henrico VII. Rege Angliæ (*in cuius vitâ* historiam illam Verulamius egregie narravit) Pseudo-Demetrii in Russiâ, * Pseudo-Sebastiani in Portugalliâ, Pseudo-Fridericus in Imperio Romano Germanico, Pseudo-Waldemarum in Marchiâ Brandeburgicâ, apud Crantzium l. 8. *Vandalicor. c.* 19. *ad A.* 1335. Add. Valer. Maxim. l. 9. c. 16.

* V. de his Thuanum l. 65. *histor.* & l. 126. H. Grotius l. 10. *histor. ad A.* 1601. Zevcot. *ad l.* 2. *Flor. c.* 19.

XIX. Pactum primum & secundum tollitur, vel certe rumpitur, ubi regnum divisioni est obnoxium; de quo supra; item civitas factionibus & bellis civilibus distracta sive diducta est. Quam reip. speciem egregie depictam dedit Sallustius in *bell. Jugurth.* c. 41. 42. ubi de perverso Reip. Romanæ statu agit, qualis fuit à Gracchianis temporibus. *Ceterum, inquit, nos popularium partium & Senatus factionum, ac deinde malorum artium, paucis annis Roma ortus est. Namque cœpere Nobilitas dignitatem, populus libertatem in libidinem vertere, sibi quisque ducere, trahere, rapere: ita omnia in duas partes abstracta sunt: resp. qua media fuerat, dilacerata.* Aristot. II. *Pol.* 8. loquutus de republicâ, in quâ Principes consurgunt in arma & pugnant mutuò: *Quid interest, inquit, inter hoc, & non esse illam per aliquod tempus civitatem? quid est aliud civilem communionem solvere: Idem V. Polit. 9. ait: duas fieri civitates propter pugnas.* conf. H. Grotium II. *de jur. B.* c. 18. §. 2. Adhæc, post seditiones aut bella civilia contingere potest, unâ ex civitate duas revera fieri, ut in populo Hebræorum post

post mortem Salomonis regnum Judæ & regnum Israel.

XIX. Sunt autem factiones, partes in civitate, præsertim circa ejus administrationem, sacra, honores aut commoda dissidentes, & in societates plerumq; occultas segregata, occasionem erumpendi in tempore expectantes. Lipsius VI. Pol. 3. definit paucorum aut plurimum inter se coalitionem, & cum aliis dissensum. Exemplo sunt Syllani & Mariani, Cæsariani & Pompejani Romæ, Guelphi & Gibellini in Italiâ (de quibus omnino videndus Otto Frisingensis lib. 2. de gest. Frider. c. 6. 3.) Neri & Bianchi Florentiæ, Bellamontani & Acramontani in Regno Navarræ, de quibus Thuanus l. 1. Histor. Rosa Alba & Rubra in Anglia, Adornii & Vulgossii apud Genuates. conf. Nepot. in Phocione c. 3. adde Baco de Verulam. serm. 49.

XX. A factionibus distinguuntur conjurationes, hoc est, molitiones occultæ duorum pluriumve in civitatem ejusvè imperantes, sacramento ac diris confirmatæ. Fiunt autem conjurationes vel contra (1) Principem tantum, vel (2) contra reipublicæ statum. Egit de conjurationibus aliquot libris Scipio Gentilis, & Machiavellus III. ad Livium 6. admirabili sagacitate earum genium exponens. conf. Tacitum XV. Annal. 49. & ibi commentar.

(1) Exemplorum plena est historia v. Forstner, ad XIV. Annal. Taciti 48. Adde recentius exemplum Stautebergii contra Principem Mauritium in Hollandia, apud Maurier *memoires pour servir a l'histoire de Hollande in vité Bernoveldii in sine.*

(2) Exempla vide apud Septalium l. 3. de ratione staty c. 1. Adde de Rep. Venera St. Didier part. 2. de la Rep. de Venis. p. 216. sequ. Huc pertinet etiam conjuratio in vesperis Siculis.

XXI. Bellum civile est status civium, vi & armis concertantium, quatenus tales sunt. Hæc moventur vel à subditis contra subditos, vel à subditis contra imperantes, eosque vel summos vel vicarios. conf. Baco de Verulam. *serm.* 59.

XXII. Affinia bellis civilibus sunt tumultus & seditiones. Tumultus est motus quidam repentinus, à terrore vel simili causa ortum habens. sive, ut Bœclerus V. Polit. 3. definit, est repentinus motus, à multitudine excitatus, metu aut consternatione aut indignatione, sine altiore proposito mutandi status aut res novandi, seditioni proximus. Cicéroni I. in Anton. est, bellum subito & derepente concitatum. Seditio est motus civium inter se discordantium, bello proximus. Sive, ut idem Bœclerus definit, est motus populi vim minantis aut facientis, mutandi regiminis ergo, vel quoad personas, vel quoad formulam resp. Sunt autem seditiones, quemadmodum & bella, vel civica, vel militares. Ratione objecti etiam non una est differentia. Ut enim Aristoteles V. Pol. 1. observavit, aliquando fiunt adversus rempublicam, ut ex eâ, qua constituta est, aliam inducant: ceu è statu multitudinis statum paucorum; vel statum multitudinis è statu paucorum; vel rempublicam & aristocratiam ex his, vel has ex illis. Aliquando autem non adversus rempublicam constitutam, sed statum resp. eundem amant: in suâ verò potestate hunc esse volunt, ceu paucorum dominatum vel imperium unitis. Amplius pugnant de majore vel minore, e. g. ut oligarchia intendatur vel remittatur. Amplius ad partem aliquam resp. movendam, e. g. magistratum aliquem constituendum vel abrogandum. Quemadmodum Lacedemone Lysandrum quidam scribunt aggressum esse regnum tollere, & Pausaniam Regem Ephorum magistratum. Epidamni quoque resp. publica mutata est quadam parte: nam loco Phylarchorum,

rum, hoc est, tribunal, Praefectorum consilium constituerunt. Porro quaedam ducem habent, quaedam eō carent. conf. Lipsium l. 6. Pol. c. 4.

XXIII. Omnino solvitur pactum primum & secundum anarchiā, quæ est funus & cadaver ipsum civitatis, dissociata multitudo, in qua

ἀναρχία ἐστὶν ἄδελφός ἄδελφός.

Nullus nulli in nullo paret. ut Euripides in Cyclopanit. (1) Talis ἀναρχία Syracusis extitit post mortem Dionis. (2) Ita civitas, è quo exiverat, ad statum naturalem misera revolvitur.

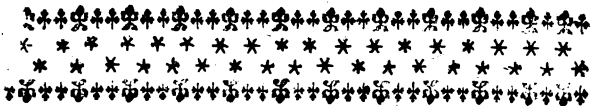
(1) Et apud Judæos ante captivitatem Babylonicam, ejus ἀναρχίας egregia est descriptio apud Esaiam III, 4. sequ. add. Micham VII, 2. sequ. & apud Romanos, *cum viginti per annos discordia non mos, non jus: deterrima quæque impune ac multa honesta exitio fuere.* teste Tacito III, Ann. 28. Et in regno Fessano per octo annos post mortem Regis Abuzahitis. In Frisia etiam, cum turbidæ essent Imperii Romano-Germanici res, fere per seculum; scissa gente tota in duas quidem factiones summas, verum ita, ut sine sedibus certis gladii per omnem provinciam micarent, sibi quisque nobilis & patrefamilias viribus suis fidens, clientes amicosque in auxilium ascisceret, auctor & dux pugnae esset; arces contra arces, turres contra turres, in eadem vicinia ubique erigerentur & munitentur; plerumque bellum sine legibus belli, nec modo cædes & sanguis in rabie præliorum, sed etiam in captos sævitia, carceres inhumani, & quicquid furor civilis effertatis odiis indulget, sine fine modoque exercentur. Quæ fufius narrat Ubbo Emmius libro XIII. *Rer. Frisicar. ad A. 1343. & sequ.*

(2) Aristot. V. *Physic. 5.* dixit: *Vnumquodque suo interitu resolvi in illa, ex quibus constituitur.*

FINIS PARTIS PRIMÆ.

ELEMEN-

ci
Ar
di,
per
luff
lum
ra
pic
den
per
ni d
ligi
ver
cor
ca h

ELEMENTORUM PRU- DENTIÆ CIVILIS

Pars altera sive rectoria.

PROLOGUS.

Absolutâ pro instituti modo par-
 te architectonicâ , ad rectori-
 am progredimur, diffusissimam
 utique & valdè arduam. In
 hujus explicatione cum judi-
 cio omnium præclaram posuerit operam
 Aristoteles: præcepta ac regulas administran-
 di, velut oracula quædam, ex eodem excer-
 pere placuit; paucis hinc inde additis, quæ il-
 lustramenti loco esse poterunt. Usi autem
 sumus methodô nostrâ , quam in propædiâ
 præscripsimus. Nimirum generalia prius ex-
 plicanda sunt, quam ad species descendatur:
 deinde in speciebus illa præmittenda, quæ
 perfectior aut prior est: porro illa prætracta-
 ri debent, sine quibus quæ sequuntur intel-
 ligi nequeunt. Quamobrem cum in uni-
 versum civitates, imprimis regulares, quæ
 corrumpuntur & quæ conservantur, non pau-
 ca habeant communia; horum prima debet
 esse

A

esse

esse consideratio : hinc civitatum regularum singulatim, & in his primò locò optimarum doctrinæ sequuntur : illas excipiunt irregulares civitates ; & demum eæ species, quæ post civitatum mutationes existere consueverunt. In singulis autem hæc mala civitatum ante modos earundem conservandarum consideranda. Appositè Euripides *Bellerophonte* :

Πρὸς τὴν νόσον τοὶ καὶ τὸν ἰατρὸν ἔπειν,
 ἴδεντ' ἀνείδου.

Mali necesse est noscat ingenium, malo

Qui vult mederi.

Aristoteles

les V. Pol. 8. *Perspicuum est, si quidem tenemus, quarum rerum vi respublica intereunt, tenere etiam nos quarum vi conservantur. Res enim contraria contrariorum efficientes sunt: Interitum autem salutis contrarium. Idem Aristoteles IV. Pol. 2. Enitendum est, ut persequamur, qui interitus & quæ incolumitates sint civitatum tum universè, tum singulatim, & per quas causas hæc maximè natura fiant. VI. Pol. 1. Quia contingit plures esse species status multitudinis, & eodem pacto aliarum rerum publicarum; non abs re est, suum proprium atque utilem modum singulis illis tribuere. conf. V. Pol. 1. init. & passim.*

SECTIO PRIMA.

DE MALIS sive MORBIS vel omnium vel præcipuarum Civitatum; & de modis easdem conservandi.

I. Hiatus doctrinæ hujus in opere Aristotelico politicorum. II. Prius MALA CIVITATUM consideranda, & quidem secundum causarum seriem. III. A FINE MALUM EST, quando media sunt inepta. IV. A SUBJECTO MALUM EST, nimia servorum multitudo, & fœminarum licentia. V. Exteri in civitatem recepti. VI. Mala educatio. VII. Nimia exstimatio civis alicujus præter summum Imperantem. IIIX. Incrementum ultra proportionem. IX. Paupertas. X. AB OBJECTO MALUM EST, defectus munimentorum. XI. A FORMA vel ESSENTIALI UNIVERSALI MALUM EST, discordia. XII. Et vis dominationis nimium interfa. XIII. Vel ESSENTIALI SPECIALI, si consilia	sunt sophistica, aut nimis speciosa. XIV. Si imperia sunt nimis magna, eaque diuturna aut bellica. XV. Si leges crebro mutantur. XVI. Si judicia male se habent; & lites in longum protelantur. XVII. A FORMA ACCIDENTALI MALUM EST, nimia securitas, aut potentia externæ civitatis. XIIIX. A CAUSA EFFICIENTE PRINCIPALI MALUM EST, quando summus Imperans ræ mixtæ curam non habet. XIX. Contumeliosus est, vel avarus. XX. Aut vilis. XXI. A CAUSA MINUS PRINCIPALI, si ad ministri civitatis non sunt amici reip. XXII. Si multi civium à magistratibus excluduntur. XXIII. Si plebs magna magistratibus admovetur. XXIV. Si magistratus quæ-

stui

- stui habent temp. aut pretio parantur.
- XXV. Si in politicis civitatibus magistratus non nisi cum vita deponuntur.
- XXVI. Aut è contrario voluntate sola abrogantur.
- XXVII. Si pœnæ opportuno tempore non sumuntur.
- XXVIII. Si nullum est ærarium, aut contributio sit iniquè.
- XXIX. His malis opponuntur REMEDIA.
- XXX. A FINE, quando beatitudo quæritur, quæ in cives cadere potest.
- XXXI. Et virtutum, imprimis justitiæ, ratio habetur.
- XXXII. A SUBJECTO, quando cives resp. convenienter instituuntur.
- XXXIII. Incivis unius vel alterius magnitudo paulatim accidenda.
- XXXIV. Egestatem excludunt mercatura, opificia, coloniz.
- XXXV. AB OBJECTO, si munimenta convenienter locantur.
- XXXVI. A FORMA ESSENTIALI UNIVERSALI, si concordia fovetur.
- XXXVII. Si curatur, ut saltem præcipua civitatis pars resp. sit amica.
- XXXVIII. Si potestas summa ad mediocritatem redigitur.
- XXXIX. Ubi ad genium populi respiciendum.
- XL. A FORMA ESSENTIALI SPECIALI, si in consultationibus prævaleat major pars.
- XLI. Si conventus populi instituuntur.
- XLII. Imperiis opus est in civitate omni.
- XLIII. Verum ea non sint magna nimis.
- XLIV. In legibus quoque salus resp. est posita.
- XLV. Hæ civitati accommodandæ.
- XLVI. Et in iis ferendis ad vicinos respiciendum.
- XLVII. Leges non scriptæ sunt constantiores.
- XLVIII. Ne minimum aut leve advertum leges fiat, cavendum.
- XLIX. Nec leges mutandæ, nisi magnas ob causas.
- L. Sapientiolem esse legibus, vetat civilis sapientia.
- LI. De judiciorum constitutione rectâ nihil est in opere Aristoteleo.
- LII. A FORMA ACCIDENTALI, si in pace cogitatur de bello.
- LIII. Et ante bellum inicitur ratio expensarum.
- LIV. A CAUSA EFFICIENTE PRINCIPALI, quando summus Imperans agendo præit illis rebus

rebus, quas à populo fieri desiderat.

LV. Summus Imperans ab-
stineat ab injuriis.

LVI A CAUSA EFFICI-
ENTE MINUS PRIN-
CIPALI; si magistratus
eliguntur amici reip. poli-
tici & justitiæ amantes.

LVII. Plures uni magistra-
tus non conceduntur.

LIIX. Nec magistratibus
quæstum ex rep. facere
licet.

LIX. Magistrarum alicui ab-
rogare non nisi secundum
leges conceditur.

LX Miles est lectus potius,
quam mercenarius.

LXI. Aerarii summa est
cura.

§. I.

V Aldè in his manca & brevis est doctrina Ari-
stotelis: nihil enim de religione; nihil de uni-
versitatibus sive collegiis; nihil de importan-
dis & exportandis, & singulatim de annonâ; nihil de
ærario; nihil de belli, pacis & fœderum ratione: nihil
de legationibus; pauca de nummo, de munimentis
civitatum, de consultationibus, de Legibus, de ju-
diciis, similibusque attulit. Cum tamen circa talia
civitatis tantum non omnibus quam plurima in-
stituta soleant esse communia. Quamobrem quod
heic deest, ex aliis suppleri debet. De officio maje-
statis civilis circa sacra, de rei nummaria curâ, de ju-
diciorum formâ & reliquis causis egit satis accuratè H.
Conringius pec. dissertationibus. Utinam reliqua ar-
gumenta eadem methodo & demonstrandi ratione
haberemus explicata!

II. Cæterum mala morbive, nec non reme-
dia illorum, optimè considerantur secundum causas
constitutarum civitatum. In universum tamen, quæ
mala dominantur in naturali statu, (de quibus part. I.
sect. I.) inimica sunt etiam civitatibus. Nam ju-
cundius est multis vivere solute, quam secundum leges.
Aristot. VI. Pol. 4. in fin. Et quæ volunt, cum possunt,
agunt omnes. Id. V. Pol. 10.

III. A fine malum est, quando eidem non respondent media. *Aliquando enim finis recte se habet, in agenda autem ab ipso adipiscendo aberratur.* Aristot. VII. Pol. 13. conf. II. Pol. 9. In ipso fine malum est maximum, * si nulla religionis, nulla justitiæ habeatur ratio. *Per injustitiam everti regna, maxime verò eam cui adest contumelia, auctor est idem Aristot. V. Polit. 10.*

* Salomon proverb. XXII X, 2. *Ob pravaricationem terra multi Principes ejus.* In Psalmo LXXXII, 5. est: *ob perversa judicia vacillare omnia fundamenta terra.*

IV. A subjecto civitatis multa mala oriuntur. Et quidem in familiâ sive domo malum est nimia servorum multitudo. *S. namque remissius habeantur, contumeliosi sunt, atque equum putant, ut equali cum heri loco sint: sin autem misere vivant, insidius eos appetunt, & odio prosequuntur.* Aristot. II. Pol. 7. ubi hoc illustrat (1) exemplo Helotarum in rep. Spartanâ & Pœnestarum apud Thessalos. Plato VI. de Legib. possessionum omnium difficillimam ait esse servos, propter ipsorum improbitatem atque nequitiam. Sic & nimia mulierum licentia nocet civitatibus. *Nam ex mulieribus non minus quam viris constant civitates. Quare in quibus civitatibus non coercentur, ut oportet, feminae, atque in istâ parte disciplina labat, ibi alteram earum partem malè habere, neque legibus fundatam, ut oportet, esse existimandum est.* Arist. paraphrast. Hein- sio. d. l. ubi iterum de Spartanis agit. (2)

(1) Thucydides l. IV. Histor. ait: *Lacedaemoniis plurimum negotii fuisse in custodiendis servis.* Atticos servos, per quos victos metalla exercebant, a dominis defecisse, & custodes interemisse, & diu Atticam devastasse, memorat ex Posidonio Athenæus l. 7. *Dipnosoph. c. 7.* ubi addit: *Id eodem tempore factum esse, quo & in Sicilia exorta est alia servorum seditio, aut potius multæ, Seditioem gravissimam*

firmam à servis excitatam ob nimiam eorum multitudinem, narrat Diodor. Sicul. in excerpt. Ptolemaeo, p. 263. conf. Florum. l. 3. rer. Rom. 19. Addi potest exemplum Romanorum, apud quos privati multa millia servorum habebant, de quo prudenter queritur Seneca de tranquill. animo, c. 9. & de vita beat. c. 17. Hinc Florus 3. Rei. Rom. c. 12. n. 10. *Quid autem bella civilia? unde nobis, nisi ex abundantia familiarum?* v. ibi Freiusbemiū, conf. Thom. Morum. lib. 1. *Vtop.* ubi de multitudine famulorum in Anglia agit.

(2) *Γυναικωνομασίμεινοι* memorantur fuisse Ægyptii, teste Herodoto, apud quos majori libertate fuerunt feminae, quam viri. Lycii quoque majoribus honoribus affecterunt feminas, quam viros, Sauromatae in univ. mulieribus paruerunt. Cum apud Iaponios olim mulieres magnam obtinerent libertatem, multa inde exitisse tragica facinora, quorum aliquot adhuc historiarum monumentis contingantur, memorat Varenius *descript. regni Japon.* c. 12.

V. Porro si exteri in civitatem recipiantur, malo id esse solet; quod multis exemplis probat Aristot. V. *Pol.* 3. *

* Intellexit hoc prudenter Alcibiades apud Thucydidem l. VI. ubi de Sicilia disserit: *Urbes illic sunt promiscuis hominibus frequentes, qui facile aliquid in rep. mutant; neque quisquam illic tanquam pro patria sua, aut ad corporis sui defensionem arma sumit.* &c. Exemplum insigne est in Imperio Romano, in quo Valens Imper. Gothicis ad se confugientibus in Thracia atque alibi agrum attribuit, quod præter Ammianum Marcellinum, Zosimum, Themistium & Eunapium in Eclogis legationum testatur Socrates l. 4. c. 34. addens: Id initium fuisse calamitatum, quæ mox Imperium Romanum adfixere. Et quod sec. IV. Barbaræ gentes Scythicæque & aliæ in orbem Romanum, & Orientalem nominatim, iunxerunt, vel privatam vitam degebant, vel Romanis passim militabant, quo & magistratus passim gerebant privatasque domos implebant, Synesius *oratione de regno* ad Arcadium Imp. scribens, seditiones (*σαίσεις*) jam aliquas inde ortas prodit, & tandem inde excidium ipsi Imperio ominatur. Aliud exemplum habes apud Loccen. lib. IV. *Hist. Suecan.* ad A. 1389. alia apud Arnib. l. 2. *Pol.* c. 3.

H. Grotius ad Exod. I, 10. notat, triplicem esse metum à peregrinis, ubi multum increfcit eorum multitudo, ne conspiratione indigenas opprimant, ne hostibus se adjungant, ne vicinum quærant. Adde Platonem IV. de LL.

VI. Bona animi vitiat mala educatio. * *Nulum enim emolumentum capitur ex utilissimis legibus, & quæ probata sint judicia cunctorum, qui dent operam reip. nisi erunt assuefacti & instituti. Et mox. Si namque est in uno incontinentia, est etiam in civitate. V. Pol. 9.*

* Quantum sit in educatione momenti, docet idem II. Nicom. I. *Non parum refert, si sine an sic ab adolescentia consuecas aliquis, sed quam plurimum, imò totum in eò consistit. IV. Pol. 1. dixit: non est minoris laboris dediscere, quàm ab initio discere. Et in problem. sect. 18. quæst. 6. Quæ aliqui principio sibi delegerint, quibusve insueverint; in iis ne judicare quidem possunt, quidnam melius sit: animus enim eorum jam corruptus est propter pravas præsumptiones. & Plato de LL. l. 6. Homo se cum natura felici rectam quoque disciplinam fuerit affecutus, in divitissimum mansuetissimumque animal solet evadere. Si verò non satis aut non bene fuerit educatus, ferocissimum omnium, quæ in terris nascuntur, animal solet evadere.*

VII. In bonis fortunæ malum est nimia existimatio, * *cum aliquis fuerit potestate major, vel unus vel plures, quàm ferat civitas & facultas reip. Exoriri enim solet ex hujuscemodi rebus regnum vel dynastia. V. Pol. 3. Mutantur autem & in paucorum dominatum & in popularem statum & in remp. ex eo quod magistratus aliquis vel civitatis pars magnam opinionem consecuta aut amplificata fuerint. d. l. c. 4. ubi exempla profert. conf. 6. 7. verb. ἐτι ἰὰν τις μέγας &c.*

* In civitate Romana fuit Pompejus & Cæsar, de quibus Lucanus l. 1. *Nec quenquam jam ferre potest Casarve priorem, Pompejusve parem.* conf. Justin. l. 21. c. 14. de Principe Carthagenensium Hannone, V. Forstner. ad 2. Tacit. Ann. 5. 4.

IX. Huic

IX. Huic affine est incrementum ultra proportionem, (sive cum pars aliqua civitatis nimium augetur:) nam ex hoc fiunt mutationes rerum publicarum. V. Pol. 3. ubi eleganti similitudine hoc illustratur, & causæ incrementi explicantur. Hinc qui copiam magnam nacti sunt rerum prosperarum, virium inquam, & divitiarum, & amicorum, & hujuscemodi rerum, parere nolunt magistratibus, neque etiam sciunt. IV. Pol. II. Et impossibile est, ut, qui vim facere & prohibere possunt, semper sub imperio contineantur. VII. Pol. 9.

IX. (1) Paupertas seditionem efficit & injuriam II. Pol. 4. Inprimis autem malum est multos à divitiis fieri pauperes. (2) Vix enim fieri potest, rerum novarum non esse cupidos hujuscemodi homines d. l. II. c. 5. quod repetit & exemplis confirmat l. V. c. 6. Ingenui autem & probi nullibi centum, pauperes multis in locis. V. Pol. I.

(1) Idem 2. Rho. 16. Pauperes callidè & versutè sunt improbi, & in rebus exiguis se dedunt nequitia, evadunt fures, maledici, invidi, & parvis in rebus injuriam facere non detrectant. & IV. Pol. l. II. Valdè egentes fraudulentè sunt, & minutis flagitiis valdè dediti. Seneca I. de irâ 14. Omne invalidum natura querulum est. conf. Piccart. ad d. l. 3. p. 217. sequi.

(2) De talibus Euripides Hercule furente:

Οἱ γὰρ σὶν ἔθνηκαν ἢ διαίλεσαν πόλιν
 Ἐφ' ἀρπαγαῖσι τῶν πέλας· τὰ δ' ἐν δόμοις
 Δαπάναισι φρεῖδω διαφυγόντ' ὑπ' ἀργίας.
 Qui seditionem concitarunt & perdidērunt civitatem
 Propter rapinas proximorum: res enim familiaris
 summis profusa est, & otio periit.

Idem Antiochæ:

Καὶ μὴν ὄσαι μετὰ σαρκὸς εἰς εὐεξίαν
 Ἀσκήσι βίοντον, ἢ σφαιλῶσι χρημάτων,
 Κῶκοι πολίται.

*Hi qui sagina manciparunt corpora,
Periculosum civitatibus genus,
Pecunia fugiente.*

X. Ab objecto malum est, si regio munimentis non est instructa. *Usu enim venit, ut majores sine opes hostium, quam & humana & qua in paucis est virtute sustineri possint. Idcirco, si salutis consulendum est, & injuria contumelieque vitanda; murorum presidium tutissimum, & bellicis rationibus convenientissimum putari debet. Praesertim hoc tempore tormentis & machinis solerti ratione ad obsidendas oppugnandasque urbes inventis. VII. Pol. II.**

* Malum hoc prudentes agnoscunt in Polonia, etsi Starovolscius *Pol. descript.* elevate id sustineat. Spartani tandem ipsi in sua rep. id viderunt, atque emendaverunt, teste *Aristot. d. I.* Machiavellus quoque munimenta non omnia noxia censuit. *V. Conting. ad Machiav. Pr. c. 10.*

XI. Forma essentialis civitatis universè consistit in concordia & summâ potestate. Hinc maximum malum est discordia, & in periculo versatur civitas in partes distracta, maxime cum est, qui eam invadere velut & possit. *II. Pol. 8. Infirmum est, quod discordia laborat. V. Pol. 6.* Et discordie nobilium (hoc est primorum) alliciunt ad se universam civitatem, V. Pol. 4.*

* Optimè Tacitus *de morib Germ, c. 21.* Periculosiores inimicitia juxta libertatem. Neque, ut Cicero orat. de harusp. resp. c. 25 observavit, nullus alius discordiarum solet esse exitus inter claros & potentes viros, nisi aut universus interitus, aut victoris dominatus, aut regnum.

XII. A summa potestate malum est, quando nimium intenditur vis dominationis. *Unus enim * est interitus, regni efficere potestatem procliviorum ad tyrannidem. V. Pol. I. I.*

* Orestes

• Orestes apud Euripidem in ejusdem nominis tragedia;

Καὶ ναῦς ᾧ ἐνταθεῖσα πρὸς βίαν πρῶτ',
 ἔβαφεν, ἔση δ' αὐθις ἢ χαλαρὰ πόδα.
 Μισοὶ ᾧ ὁ Θεὸς τὰς ἀγὰν πρῶθυμίας,
 Μισῶσι δ' ἄσσοι.

Nam & navis intenta vi clavo

Mergitur : manet rursus, si relaxes clavum.

Quodcumque nimium est ac ferox, odit Deus,

Odere populi.

Nutrix apud Euripidem in Medea;

τὰ δ' ὑπερβάλλον-
 τ', ἔδένω καιρὸν δύνανται θνατοῖς,

Sed immoderata

Nulla tempore valent hominibus ad diuturnitatem.

Multi, ut Taciti verbis utar, *injuncta imperii munera impigre
 obeunt, si vis & injuria absint.*

XIII. Formam essentialem specialem constituunt consultationes, imperia, sub quibus etiam leges continentur, & judicia. Est autem malum in consultatione, ubi consilia sunt sophistica; nam ut Aristoteles ait IV. Pol. 12, (1) *aliquando è simulatis bonis verum evenire malum necesse est.* Aut ubi sunt nimis speciosa. Egregie Euripides apud Aristotelem III, Pol. 3.

(2) *Speciosa mitte : prome queis urbi est opus.*

(1) Similis est locus Senecæ ep. 79.

(2) Tiberius à Vellejo 2. Hist. c. 113, laudatur, *utilia speciosis præferens.*

XIV. Imperia magna civitatibus solent esse periculo, præsertim si diutius gerantur. Hinc enim tyrannides existere, exemplis probat Aristot. V. Pol. 8. *quia non cujusvis est hominis, secundas res ferre.* ut ait idem dicto loco. Inprimis verò hoc usu venit in imperiis militaribus. v. V. Pol. 5. in med. & 6. ab inst.

* *Quis*

* *Qui enim in sua manu habent arma sive militiam, in eorundem arbitrio est, maneat an non maneat respublica.* VII. Pol. 9. Hinc idem II. Pol. 7. præfecturam clas-
sis perpetuam quasi regnum esse dicit.

* In factis literis considerentur Joabus, qui regnum sui quasi beneficii esse volebat, & Abner, de quo 2. Sam III. 8. sequ. adde 1. Reg. XVI. 9 ubi Grotius notat: *Metuendi Regibus illi maximè, qui milites sibi habent obnoxios, quales Præfecti Prætorio, magistri militum, magistri equitum & similes.* Rebus secundis etiam egregios Duces insolecere, est apud Tacit. 2. histor. 7.

XV. In legibus malum est, si non sunt certæ, & propterea iudices judicant *αὐτογνώμονες*, id est, opinioniones suas, non scriptas leges, in ferendis sententiis sequentes. Quod de Lacedæmoniorum Ephoris tradit Aristoteles II. Pol. 7. scribens: *Satius fuisset, eos judicare, non suum sensum secutos, sed & scriptis & legibus.* Nec minus malum est, si ex crebrò mutantur. *Inde enim res. quis perit reverentia.* II. Pol. 6. circa extr. Inprimis hoc accidit in publicis legibus. (1) Ab harum enim tenui etiam mutatione paulatim ad alia pervenitur, ut eleganter differit V. Pol. 7. circa extr. conf. c. 3. ejusd. libri. Simile malum est, si bonæ leges negligantur. (2) Hinc Arist VII. Eth. II. scitè comparat civitatem, quæ bonas habet leges, cum homine incontinente, qui, quid bonum sit & decorum, novit quidem, sed non facit.

(1) De hac re longa est oratio Demosthenis contra Timocratem.

(2) Nihil interest, non condantur leges, annon observentur. est apud Aristot. I. Rhet. 15.

XVI. Est quoque malum, (1) si nulla sunt iudicia, quæ civium contentiones componant. Hinc Aristot. *iudicia omnium maximè necessariam reip. partem dicit* VII. Pol. 8. *Existunt autem contentiones inter*
CIVES

cives non modo de bonis, sed & de honore. II. Pol. 5. Non minus malum est, 2) defectus executionis: *Frustra enim exercentur judicia, nisi ad finem perducantur. Quare si communitas constare nequit, nisi judicia fiant; ne constabit quidem, si nemo, quod iudicatum fuerit, exequitur.* ait Aristotel. VI. Pol. 8. (3) Accedit aliud malum diuturnitas & mora litium.

(1) *Nulla civitas revera civitas erit, nisi debito ordine judicia fuerint constituta.* Plato l VI. de LL.

(2) *Ut in Polonia, de qua Plafecius Chronic. gest. rer. singul. in Europ ad A. 1632. Cicero orat. II. in Rullum: Iudiciorum perturbationes, rerum iudicatarum infirmitates, restitutio damnatorum, civitatum afflictarum, perditis iam rebus, extremi solent esse exitus, v. plur. Herald. de auctorit. rei iudicata c. 1.*

(3) *Accedit malum diuturnitas & mora litium. Hinc prudenter dixit Montanus c. 33. de tut. m. 287. Forensibus jurgis & resp. concuti, & familias pessum ire, & mores corrumpi. Et Oldendorp. praefat. clas. action. Ex immortalitate controversandi non solum rem familiarem & nunquam rediturum tempus inutiliter consumi, verum etiam distrabi amicitias, succrescere odia, ex litigatoribus paulatim in utriusque familiam diffusa; tandem ex lite non ita magna reip. totius tranquillitatem disturbari.*

XVII. A formâ civitatis accidentali malum est nimia securitas. Hinc Aristot. V. Pol. 8. *Rempubl. qua se extra omne periculum positam esse arbitratur, in periculo esse iudicat.* 1) *Nam qua è rebus secundis percipitur letitia & otium cum pace, contumeliosos reddit VII. Pol. 15. Porro externe corrumpitur civitas, quando contrariam remp. vicinam habet, vel si longius absit* (2) *nimis potentem V. P. 7. Sunt autem resp. bifariam contrariae: vel æmulatione; (3) vel statu; ut docet. V. Pol. 10.*

(1) *Bene Tacitus 1. histor. 15. Secunda res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseria tolerantur, felicitate corrumpimur.* Florus I, 3, c. 12, de Rep. Romanâ. *Qua*

res alia furoribus civiles peperit, quam nimia felicitas? v. ibi Freinshemium in not. Sulpitius l. 1. histor. sect. de Hebræis: Ita semper in secundis rebus inmemores cælestium beneficiorum idola supplicabant: in adversis Deo. Paulo ante dixerat de eodem populo: Ut semper fieri rebus secundis solet, morum disciplina que inmemor. Catullus:

Orium & civis, prius & beatas
perdidit urbes.

Juvenalis:

Nunc patimur longa pacis mala, saevior armis
Luxuria incubuit.

Nicol. Burgundus l. 2. Histor. Belgic. Adversa quam prospera feruntur melius. Res secunda impotentiam generant, adversa moderatorem. Philosophia opus est ad otium; fortitudine & constantia ad negotium; temperantia & iustitia ad utraque: sed magis in pace & otio. Ex bello calamitas & inde humilitas: ex pace lascivia, contemptusque Numinus ex lascivia oritur. H. Grotius l. 4. histor. Belgicæ ad A. 1595. de Emda: Florentium populorum mala, superbia apud ipsos & luxus, invidia apud dominantes. Nepos Cæson. c. 5. Accidit huic, quod cæteris mortalibus, ut inconsideratior in secunda quam in adversa esset fortuna. & Pelop. c. 3. Magna fiducia magna calamitati solet esse. Joach. Pastorius l. 6. histor. plenior. de Chmelnicio, tot sæculorum innumeris exemplis compertum ait, bene etiam preparatas mentes facilius à blandiente fortuna quam adversa vinci. Nam quos aspera res modestos atque industrios reddunt, eos felicitas dulcibus venenis in honesti omnis & sui denique oblivionem soporat. conf. Curtius l. 4. c. 14. n. 20. & l. 10. c. 1. n. 40.

(2) Ordines fœderati Belgii apud H. Grotium l. 2. histor. Belgicæ. ad A. 1590. Quomodo bellua feraque piscium & gregum prædâ vescuntur, ita magna semper imperia minori potestati exitiosa sunt.

(3) Liv. l. 44. c. 24. Natura inimica inter se sunt libera civitas & Rex. Polyb. in excerpt. legat. observavit: Immixtas liberis civitatibus monarchias nunquam bona fide coalescere, idque tyrannicum esse. Demosthen. in Olynthiacis. Liberi populi adversantur Reges, quia obediunt legibus: qui verò parent Regibus, obediunt voluntati, i. e. libidini unius plerumque pravi. v. & Loccen. l. 4. Histor. Suecæ.

can. ad A. 1442. Athenienses, ut Aristoteles d. l. observavit, ubique dominatus paucorum, Lacones verò populares status dissolvebant. V. H. Grotium l. 3. de Jur. B. & P. c. 15. §. 8.

XVIII. *Causa efficiens civitatis sunt summus imperans, ejus administri, & instrumenta cœtera. In summo Imperante malum est primo: * si exigui sive τῶ μικρῶ, ut Aristoteles loquitur, curam non habet. Nam latent vulgò mutationes pleraque, quia sunt exigua, & tum demum quasi in conspectum veniunt, quando diuturnius augmentum jam accepere: perinde ut modici sumtus in re familiari crebrius facti fallunt, & ad summam proficiunt, Aristot. V. Pol. 3. conf. c. 7. & 8. Idem ait: ἡ ὀλίγον τὸ πᾶρ ὀλίγῃ, non est parvum, quod à parvo.*

* Exemplo Hierarchiæ Papalis hoc illustrat Piècatt. ad 5. Pol. 3. Et Germania nostra insignè suppeditat exemplum à temporibus Caroli M.

XIX. *Deinde malum est, si contumeliosi sunt vel avari: * nam utrumque motuum esse causam, docet Aristot. V. Pol. 3. init. & c. 10. ubi magis odium quam iram nocere tradit.*

* *Generosus animus contumeliam pati non potest. Seneçâ 9. contr. 1. & Cicero 2. ad Attic. 21 de Pompejo. Timeo, tam vehemens vir, tamque ater in ferro, & tam insuetus contumelia, ne omni animi impetu dolori & iracundia pareat. Feron. in vita Caroli III. meminit Aquitani, qui interrogatus à Rege suo, quibus muneribus à fide erga se abstrahi posset. Non tuo regno, inquit, non orbis imperio adduci possem, non omnium thesauris: contumelia tamen & stomachosa injuria possum. Colaphus à Francisco 1. Rege Gall. Borbonio impactus in eas angustias Regem compulit, à quibus, quamdiu vixit, nunquam se extricare potuit. Cicero 3. Verriar. Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac boni viri difficillimè possunt.*

XX. Denique malum est, si imperantes summi sunt viles & propterea contemptui expositi. Id *ἑπιθεῖται* dixisse Aristot. V. Pol. 3. quidam putant. *Καταφρόνησιν* vocat *dict. cap. & inc. 10.* ubi multa de tyrannis ob contemptum occisis.

XXI. Ab administris civitatis mala quoque multa veniunt, & primò quidem, si ad magistratus admittantur non amici reip. v. s. Pol. 5. ubi exemplum in Heracleodoro.

XXII. Deinde, si multi excludantur à magistratu vel administratione reip. *Quando enim expertes honoris multi & pauperes extiterint, hostium necesse est civitatem illam plenam esse.* Aristot. III. Pol. 7. Rursus necesse est, eos omnes ignominia notatos existimari; quippe cum minimè honorentur: honores enim dicimus magistratus esse. ut ibidem ait. conf. II. Pol. 8. de Cretenlibus.

XXIII. Item, si plebs magnis magistratibus admoveatur: *Ob injustitiam enim & ob stoliditatem in aliquibus injustè se gerit, in aliis labitur.* Aristot. III. Pol. 7. conf. II. Pol. 7. ubi de Ephoriâ Laconum & cap. 9.

XXIV. Item, si quæstui habent temp. *Ob hoc enim maxime indignatur vulgus.* Aristot. V. Pol. 8. *Hinc malum est, magnos magistratus precio parari: quandoquidem consentaneum est, ut, qui emerunt, assuescant quæstum facere, ut egregiè differit Aristoteles II. Pol. 9.*

XXV. Item * in civitatibus policraticis, si magistratus nonnisi cum vita deponantur. *Hoc enim causa existit seditionis apud illos, qui nullius dignitatis sunt; nedum apud viros animi plenos & bellicosos.* II. Pol. 3. conf. cap. 8. ubi de Cosmis Cretenium adde supra §. 14.

* In regnis plerumque non nocet. V. Piccart, 6. obs. politic. 7.

XXVI.

XXVI. Postremò malum est in civitatibus pollicaticis, si magni magistratus voluntate solâ, non lege abrogentur. *Illâ enim minus tuta est norma.* Aristot. II. Pol. 8.

XXVII. Inter reliqua instrumenta civitatis sânt pœnæ, præmia, & ærarium. A pœnâ malum est, si non opportuno tempore sumatur. * *Propter metum enim seditiones movent, qui injustè aliquid fecerunt, timentes ne pœnas dent.* V. Aristot. V. Pol. 3. & 10. ubi ait, hoc usu venire in imperio & plurium & unius.

* Conf. p. 1. s. 1. s. 10. Florum l. 3. c. 14. n. 2. sub exemplo Tiberii Gracchi, ubi *in observationibus* plura addit Zevecotius. Apud Appian. de bellis civilib. 2. egregius locus est de Julio Cæsare, qui cum rempublicam occuparet, dicebat, se meru adversariorum eò adactum. *Illum sime, qui te timet, è sapiens,* ait Sadus in Rosar. c. 1.

XXVIII. Malum quoque est, si vel nullum sit ærarium, vel contributio inæqualiter fiat. Hinc Aristot. II. Pol. 7. inculpa ponit, *quod in ærario Spartano- rum nihil sit, cum tamen cogantur magna bella gerere, & è privato malè conferant,* * *minus subtiliter inquirentes mutuas collationes.*

* V. omnino Mevium p. 2. ad Jus Lubecens. t. 3. art. 3. ubi incommoda, quæ in collationibus se offerunt, prudenter expendit.

XXIX. Hæc mala sunt, quibus quæ remedia opponat Aristoteles, nunc videndum est. Paucis autem remediis egent bene constitutæ civitates, quam vitiosæ. *Quemadmodum corpora bene valentia & naves, nautis ad navigandum bene instructa plura, errata sustinent, ut non pereant suo vitio. Quæ autem corpora valetudinaria sunt, & naves parum firma, quæque malos nautas sunt nactæ, ne parva quidem possunt ferre errata.* Aristoteles VI. Polit. 6.

B

XXX. Ut

XXX. Ut à fine ordiatur. * *Politici est videre, quemadmodum civitas, & genus hominum, omnisque alia societas, vite beata quodammodo fiat particeps ejusque beatitudinis, qua in ipsos cadere possit. Aristoteles VII. Pol. 2. in fine.*

* Huc pertinet etiam Platonis monitum XII. de LL ut civitas semper sibi propositum habeat unum aliquem scopum, quò omnia consilia dirigat. Alioquin secutoras legum mutationes. Seneca quoque dixit ep. 71. *Errant consilia nostra, quia non habent, quò diriguntur*

XXXI. Igitur virtutum habenda ratio, in primis verò religionis & * justitiæ; *hæc enim civitatem continet. I. Pol. 2.*

* Justitiæ fruendæ causa Reges constitutos, veteres Philosophi dixerunt, ut data se Regibus vi, judiciis auctoritate, cultus agris, sacris honos. securitas hominibus, certâ rerum suarum possessio cuique constet. ut verba Vellej Paterculi 2. Hist. 80. huc accommodem. *Fundamentum perpetua commendationis & fama justitiam* dixit Cicero 3. de offici. Daniel IV, 24. ad Nabuchodonosorum: *Quare Rex consilium meum placeat tibi, ut peccata tua in justitiam mutes, & iniquitates tuas in miserationem afflictorum: si futura sit diturnitas tranquillitati tuæ.* conf. Psalm. LXXXII, 3. sequ. Proverb. Salomoa XXV, 5. Chorus apud Sophoclem Electra, *Summam justitiam dicis & optimam pietatem erga Deum.* Adde infra lect. 2. §. 6.

XXXII. In subjecto, hoc est civibus, * *omnium preceptorum est maximum, ad hoc ut resp. conserventur, quod nunc plerique negligunt, id est, institui convenienter rebus publicis. Nam legum utilissimarum & decretorum, quæ ab omnibus rempublicam gerentibus sunt facta, nulla est utilitas; nisi sint assuefacti & instituti in republica, populariter quidem, si leges sint populares, obligarchicè verò, si sint obligarchicæ. V. Pol. 9. Euripides in Hecubâ:*

ἔχει γὰρ μύθοι καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς,
Διδάξιν ἐοθλῶ.

*Namque educari providè, fons optima
Est disciplina.*

Adrastus apud eundem in *Supplicibus*.

Ἄ δ' ἂν μάθοι τις, ταῦτα σώζεσθαι φιλεῖ,
Πρὸς γῆρας ἔτω παῖδας εὖ παιδεύετε.

*Quæ verò didicit aliquis, ea servare solet
Ad senectam. Sic bene instituite liberos.*

* Insignis est locus apud Joseph. contra Apion. II. ubi de Hebræorum educatione, agit, & aliorum populorum ea in re errata notat. A bona educatione petendum est remedium contra lentitiam faminarum. Apud Japonios femine omnes ita informatae sunt, ut nunquam se rebus civilibus aut regimini immisceant, nec de talibus maritos percontentur, vel aliorum nomine quicquam ab illis petant. *Varenii description. Japon. c. 12.* Apud Sinenses idem obtinet v. P. le Comte *nouveaux memoires sur l'Etat present de la Chine. ep. 9. p. 59.*

XXXIII. Ne quis nimis magnus fiat aut incivilis, melius quidem est initio providere III. Pol. 9. & V. Pol. 3. (1) *Quod si verò alicujus potentia videatur dissolvenda: erit hoc sensim ac paulatim faciendum, nec universa simul auferenda. V. Pol. 11. & 8.* Athenienses (2) ostracismo utebantur. Nam decennale exilium civi indicebant, qui cæteros gloriâ, divitiis, estimatione superabat, ut sine suspitione in civitate retinendus non esset. Quemadmodum Plutarchus in *Niciâ* loquitur. Dictus autem ostracismus ab ὄστράκοις h. e. testulis, in quas viritim à populo suffragia de tali viro conjiciebantur. de quo vide pluribus Aristot. III. Pol. 9.

(1) Pertinet huc πολιτικώτατον illud Æschyli, apud Aristophanem in *Ranis*. quo allusit ad Alcibiadem, cum de

magistratu ei abrogando ageretur, de quo V. Nepot. vit. Alcib. c. 7.

Catulum leonis nunquam in urbe nutrias;

Ipsum leonem nutrias multo minus.

Sin educaris, censeo ut morem geras.

conf. *Florum l. 3. c. 23.* Varios & subtiles modos atterendi alterius potentiam V. apud Forstner. *ad 2. Ann. p. 205. ad p. 251.* Freinshem. *ad Curt. l. 8. c. 1. n. 46.* Machiav. 1. *ad Liv. § 2.*

(1) Huic similis Petalismus apud Syracusanos, sed brevi abrogatus, cum parum inde fructus consequi animadvertent. V. Ubbon. *Emmum de rep. Syracusana.*

XXXIV. Contra egestatem facit, si (1) mercatura & opificia foveantur, aut (2) coloniae deducantur. Quod à Carthaginensibus cum fructu non parvo usurpatum memorat Aristot. II. *Pol. 9. & VI Pol. 5.*

(1) De commerciis maritimis eruditè differtit D. Werthofius sub præsidio H. Conringii.

(2) Coloniarum usus est multiplex. De quibus utiliter legi potest Carolus Sigonius *l. 2. de antiqu. jur. Ital. cap. 2. seq.* ubi de Colonis Romanorum agit. adde Machiav. *hist. Florentin. l. 2. & de Princip. cum animadv. Conringii.*

XXXV. In objecto civitatis, hoc est, regione, commendat Aristoteles (1) munimenta. *Nontamen eadem perinde omnibus reip. generibus sunt accommodata. Etenim (2) arces paucorum potentia & unius Principatui conveniunt: loci aequalitas statui populari apta est. Quorum neutrum in Optimatum republ. sed plura loca natura munita desiderantur.* ait Aristot. VII. *Pol. 11.*

(1) De numero arcium & munimentorum videndus Forstner. *ad XI, Ann. Tac. 19.*

(2) Hinc arcem occupare, tyrannidis est signum, de quo Quintilianus *in Declamation. V. de Pisistrato Acropolin Athenis occupante Herodotum lib. 1.*

XXXVI.

XXXVI. Formam civitatis essentialem in universum sive communiter constituit concordia & summa potestas. *Videtur autem amicitia civitates continere, majorique quam justitiam lateribus legum cura esse. Nam concordiam, qua amicitia similima est ac gemina, summopere expesunt, & seditionem ei inimicam omni studio exterminant. Aristot. II. Eth. I. Hinc danda est opera, ut Principum motus atque contentiones per leges caveantur, aut, si jam orta sunt, statim in herba supprimantur, antequam reliquos corripiant. V. Pol. 8.*

XXXVII. *Videbit autem summus Imperans, ut si non omnes, saltem principes civitatis, sibi & resp. habeat faventes. Aristot. V. Pol. 9. & VI. Pol. 5. & maxime partis illius, qua erga presentem statum est bene animata, rationem habeat. Aristot. IV. Pol. 12. Hoc autem commodè fit, si expertes resp. nullâ injuria afficiat, & praterea illos, qui caterorum duces esse possunt, in republ. inducat: nec cupidos honoris ladat in his rebus, qua ignominiam adferunt, multitudine vero in iis qua pertinent ad lucrum. V. Pol. 8.*

XXXVIII. Potestas summa ad mediocritatem revocanda. * *Nam quo pauciorum rerum domini sunt Rectores, eò longiore tempore consistere necesse est omne imperium. Aristot. V. Pol. 11. ab init. Hinc d. l. c. 9. inter præcipuè observanda collocat: populo nullam facere injuriam.*

• Conf. plur. Platon. lib. 3. de LL.

XXXIX. Respicendum tamen ad genium populi. *Nam apud quosdam justum & utile est, ut herili dominatui, aliis, ut regno, aut populari imperio subsint. III, Pol. 11.*

XL. Formam essentialem in his vel illis partibus constituunt consultationes, imperia (quorum

species sunt lex) & judicia. * In consultationibus prævalere debet major suffragantium numerus: Nam & in oligarchia, & in aristocratia, & in populari rep. quod majori eorum, qui reip. participes sunt, parti visum fuerit, ratum est. Aristot. IV. Pol. 8. & VI. Pol. 3.

* Spenserus apud H. Grotium l. 16. *Hist. Belgic. ad A. 1608.* dicebat: remp. in qua jus plurium sententiarum non valeat, virgini esse similem, quam præsci auctores memorent disceptam contendentium inter se rivalium manibus. Rectè autem Aristoteles regorum non meminit: nam ut Rex sequatur plurium sententiam, non est necessarium, & H. Grotius lib. 4. *Annal. Belgicor. ad Ann. 1584.* notat, morem, qui majoris partis decreta in quibusdam negotiis, valere verabat apud Belgas, sub principatu haut imprudenter introductum, libertari periculosum esse, ni pro jure succedant prudentia & publici amor. *Coff. Reinking. Bibl. Iolic. ax. 64.*

XLI. Utile quoque est, conventus populi instituire in rebus, quas odium comitari solet. * Hinc in aliis, etiam præter populares respublicas, populus ad consultationes solet adhiberi. Exemplo sit Crentensium respublica apud Aristot. II. Pol. 8.

* Videndum tamen, ne populus aut primores populi hac occasione in summi imperii jura irepant. Ut factum in Polonia, ubi cum sub Casimiro Rege placuisset, bonos è satrapis sive palatinatibus legatos ad comitia Petricovien- sia mitti, qui decernendi in commune cum ceteris Regi moderati tributis potestatem haberent, hoc tum primum fieri cœptum: sic inolevit posterioribus temporibus, ut sine iis legatis seu nuntiis terrarum (sic enim vocantur) nulla comitia legitima haberentur, neque tributum decerni, ac ne lex quidem ulla ferri posse videatur, & potestas eorum instar Tribunitiæ apud Romanos, vel Ephorum apud Lacedæmonios esse cœpit. Ut memorat Martin. Cromerus lib. 27. *Rer. Polonic.* ubi in nimiam Nunciorum illorum licentiam graviter invehitur. V. quæ dixi part. 1. sect. 10. §. 12.

XLII. Im-

XLII. Imperiis opus est in omni civitate. Quæ verò necessaria sint, docet Aristot. VI. Pol. 8.

XLIII. Generale autem est monitum & in populo, & in paucorum dominatu, & in principatu, & in omni republica, (1) neque augere valde quempiam præter justam mensuram, sed curare, ut parvi potius & d utur- ni, (2) quàm ad breve tempus summæ maximique in civitate conferantur magistratus. Aristot. V. Pol. 8.

(1) In statu multitudinis & paucorum sape creari unum, in cujus manu sit dispensatio civitatis, docet Aristot. III. Pol. 12. ab inir, Sed tunc cautione opus est.

(2) Nihil tam civile, tum utile est, quàm brevem potestatem esse, qua magna est, ait Seneca 7. controuv. 8.

XLIV. De Legibus egregia sparfit præcepta Aristoteles. Nam * in legibus salus reip. est posita. Aristot. I. Rhet. 4. conf. Aristot. III. Pol. 12.

* Imperia legum potentiora, quam hominum, dixit Livius 2. hist. 12. Quod in aristocratiâ & politia maximè valet. Apud Herodotum Demaratus Laco in oratione ad Xerxem, Spartanis, inquit, præst domina lex, quam multò magis metuent, quàm tui te. Euripides Supplicibus,

Οὐκ ἔστιν ἄδὲν κρείσσον, ἢ νόμοι πόλει
Καλιῶς τεθέντες. ὁ, τε γὰρ ἀθανάτησθερος
Ὁ πλάσιός τε τὴν δίκην ἴσην ἔχει.
Νικᾷ δ' ὁ μείων τὸν μέγαν δίκαι ἔχων.

Utilius urbi legibus nihil est bonum

Per quas potens pauperque tantundem ferunt,

Æqualitatis arbitro libramine:

Vincitque fretum jure majorum minor.

Sane leges possessiones & cupiditates civium ad mediocritatem redigunt. Aristot. II. Pol. 5. civitatem faciunt unam, II. Pol. 3.

XLIV. Leges reip. sunt accommodanda. III. Pol. 7. & IV. Pol. 1. in fine & V. Pol. 9. Neque enim fieri potest,

ut eadem leges profint imperio paucorum & statim multitudinis. Aristot. d. l.

XLVI. Respiciendum etiam in legibus ferendis ad vicinos. Aristot. VII. Pol. 2. in fine conf. II. Pol. 4. *

* Hoc observatum apud Hebræos. Hinc frequentissimè occurrit apud Magistros, quod quædam permittantur pacis ergo, & quædam prohibeantur propter mores Amorricorum sive Ethnicorum. Lightfoot. *Hor Hebr. ad Act. Apost. XV. 20. conf. Exodi XIII. 19. XX. 5. Deuter. XIV. 1.*

XLVII. * *Leges moribus recepta validiores sunt, quam leges scripta, & de rebus majoribus, III. Pol. 12.*

* Pertinet huc Hicriateum illud : *δεῖ τὰς εὐπολιτευμένους ἐ τὰς σοὰς ἐμπιπλάναι γραμμαίων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον.* Qui bonâ republicâ frui velint, ii debent non literis implere porticus, sed in animis quod iustum est ferre.

XLVIII. *In rebus bene constitutis, ut si quod aliud, maxime videndum, ne quid contra leges fiat, & exiguum maxime cavendum: occultè namque obrepit detrimentum: quemadmodum facultates parvis summius saepe iteratis consumuntur. V. Pol. 8. **

* Usus hujus præcepti V. apud Suavem 4. 7. *Hist. Concil. Trident. p. 775.*

XLIX. * *Nec ob quodlibet incommodum, sed ob maximum leges sunt mutandæ. II. Pol. 6.*

* Hinc semper curæ fuit legumlatoribus cavere, ut ne sine gravi consilio leges mutarentur. Apud Locros qui volebat novam legem ferre, luadens eam cogebatur dicere collo in laqueum interto, ut, si placeret lex & judicaretur utilis esse, dimitteretur suator incolumis, laxato laqueo: si non placeret, adstricto laqueo mox strangularetur. Quam legem tulit Zaleucus, & leges à se latas immane, quantum communivit. v. Demosthenes *oratione contra Timocratem*, Ubb. Emmium, *de Republic. Locrensium*. Eandem ob causam Leges

Leges Mosaicæ quolibet septimo anno prælegebantur. Deut. XXXI. 10. 11. & nunc apud Suedos quotannis. Loccen. *Exercit. jur. Sued* 1. § 26. Similia instituta Venetorum, Florentinorum, Spirenſium, V. apud Lehmann, *Chron. Spirenſ.* l. 5. c. 62.

L. * *Velle esse sapientiores legibus, iis legibus prohibetur, qua in maxima sunt commendatione. Aristot. I. Rhet. I 5.*

* *V. l. 21. de LL. l. 91. §. 3. de V. O. l. 12. qui est à quib. manum, &c.* Pertinet huc memorabilis, à Platone etiam celebrata, lex Minois, quæ juvenibus inquirere in leges patrias, bene aut scæus habeant, interdictum, præceptum verò ut non nisi, tanquam quæ sanctæ ac venerabiles sint, de iis sentiant loquanturque; Senibus verò permissum, si quid ipsis succurreret quod huc pertineret, ut id submotis juvenibus ad magistratus & æquales ætate referrent. Quo modo Legislator legum majestati consulere voluit, *Ubbo Emmius de Republ. Cretens.*

LI. De judiciorum constitutione restâ nulla reliquit præcepta Aristoteles, nisi unum, quod præcipuè spectat ad statum popularem in *V. I. Pol. 5.*

LII. Ad formam accidentalem, & quidem ad pacem pertinet, quod est *V. Pol. 8.* * *Debent, qui reip. curam gerunt, terrores injicere civibus, ut vigilent, & tanquam nocturnam vigiliam non deserant reip. custodiam: atque, quod procul, facere prope.*

* Mala enim homines conciliant, ut supra *part. 1. sect. 2. §. 3.* ex Aristotele diximus.

LIII. Ante bellum cum Eubulo apud Aristot. *II. Pol 5.* cogitandum, ut ratio summuum ineatur, ique ad vires adversarii comparentur.

LIV. Causa efficiens civitatis principalis est summus Imperans. Heic notandum insigne Aristot. *II. Pol. 9.* monitum: *Quodcunque apud Principes in-pretio*

fuerit, eandem existimationem apud reliquos cives consequi necesse est. *

* Cicero epistolâ ad Lentulum: *Quales sunt in republicâ Principes, tales in eâ solent esse cives.* Idem III. de Legibus 14. *Non tantum malum est peccare Principes (quanquam est hoc magnum per se ipsum malum) quantum illud, quod permulti imitatores Principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerint, eandem civitatem fuisse: quacunque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo secuturam. &c. Quo perniciosius de republicâ merentur vitiosi Principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem: neque solum obsunt, quod ipsi corrumpantur, plusque exemplo, quam peccato nocent. Egregie Nic. Burgundus l. 3. hist. Bavar. Innocentia subditorum sita est in regnantium pietate. Talis populus, qualis Princeps. Quicquid delinquunt fastigia exemplo diffunditur, & suis moribus multitudinem inquinant. V. J. Reg. XIV. 16. & ibi dicta veterum in notis H. Grotii, Tacit. III. Annal. 55.*

LV. Imperantes præcipuè ab injuriis: nam improbi vix volunt aliquid moliri, si nullam injuriam acceperint. II. Pol. 5.

LVI. Causa efficiens minus principalis sunt administri reip. & instrumenta cætera. Tria autem oportet eos habere, qui magnos gerunt magistratus: primum quidem amorem erga statum præsentem; deinde maximam facultatem sive peritiam insignem civilia obeundi munia; denique justitiam reip. statui accommodatam. V. Pol. 9.

LVII. Plures uni magistratus non concedendi. Nam singula à singulis rectius curantur. II. Pol. 9. & IV. Pol. 15. ubi hoc limitat in parvis civitatibus. conf. I. Pol. 1.

LVIII. Maximum est in omni republicâ, & legibus aliisque institutis eam ita esse constitutam, ut ex eâ magistratibus non liceat questum facere. V. Pol. 8. ubi hoc in dominatibus paucorum maximè servandum ait.

LIX. Ma-

LIX. Magistratus, imprimis summos, abdicare non fiat ex voluntate, sed secundum leges. II. Pol. 8. *

* Hoc præceptum maximè valet in civitatibus politicis.

LX. In rep. regulari præstat miles lectus. * Huc pertinet dissertatio Aristotelis II. Pol. 6. qua improbat distinctionem civium in agricolas, opifices, & milites, quæ in Ægypto & Cretâ usitata fuit. conf. VII. Pol. 10.

* Ita sanè est in rep. regulari. Nam in quibusdam aliis mercenarius præstat miles. V. Herm. Contring. in animadv. ad Machiav. Princip. c. 11. & 12. incomparabili tolerantia hoc argumentum tractans.

LXI. Pecuniarum copia desideratur ad usus & civiles & militares 7. Pol. 8. Hinc modos augendi ærarii nosse prodest iis, qui versantur in republicâ; & nonnulli qui operam dant reip. hoc tantùm curant unicè. I. Pol. 7. Huc pertinet monopolii institutio, de quo Aristot. d. l. Quod verò Aristoteles bona damnatorum non in fiscum sed in sacros redigi usus vult, VI. Pol. 5. non tantum in politis, * verum etiam in aliis rebusp. bene constitutis utile est.

* Hoc Nobilium ordo commendat Regi Gall. apud Thuanum l. XXVII. ad A. 1560. conf. Goldast. de consuec. bonor. ad sag. pertin. §. 57. sequ. §. 107.

SECTIO SECUNDA.

DE CIVITATE EX VOTO OPTIMA.

I. U Tilitas hujus doctrinæ.	V. EFFICIENS.
II. Ejus FINIS.	VI. Est autem CIVITATIS EX VOTO OPTIMÆ FINIS, VIR- TUTUM exercitium cum
III. OBJECTUM.	
IV. FORMA.	

- cum rerum sufficientia copulatum.
- VII. SUBJECTUM PRIMARIUM SUNT CIVES, quorum PRIMA est DIVISIO in originarios & adscriptos. Illorum potissima in hac civitate ratio habenda.
- VIII. Hinc domus sive familia rectè formanda. Et quidem in societate conjugali conjuges habent gignendi facultatem.
- IX. Et ætatem commodam.
- X. Societas autem hæc sit rectoria.
- XI. Individua.
- XII. Incommunicabilis.
- XIII. In societate paterna præcepta ex Aristotele adferuntur, quorum tamen aliqua ad Oeconomicam pertinent. V. §. 6.
- XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. XXII.
- XXIII. ALTERA civium DIVISIO est à bonis animi, corporis & fortunæ. A bonis animi sint pii.
- XXIV. Et virtutibus moralibus præditi.
- XXV. XXVI. XXVII. Temperantes & tenui victu utentes.
- XXVIII. Modesti.
- XXIX. Benigni.
- XXX. Non artifices rerum humilium, non agricolæ, non pastores ex, doctrina Aristotelis, quæ expenditur.
- XXXI. Venatores esse, nihil vetat.
- XXXII. Non sint mercatores.
- XXXIII. Non fœneratores.
- XXXIV. Gymnasticen colant.
- XXXV. Sint periti musices.
- XXXVI. Et grammatices.
- XXXVII. Et graphices.
- XXXVIII. De civium bonis corporis nihil legitur in opere Aristotelico.
- XXXIX. A bonis fortunæ cives sint mediæ.
- XL. TERTIA civium DIVISIO est in paucos & numerosos. Hinc qualem civium numerum esse conveniat, disquiritur.
- XLI. QUARTA civium DIVISIO est in singulos, & collectos in universitates. Ad has pertinent scholæ.
- XLII. Nec non comœdiæ & tragœdiæ.
- XLIII. *Suavitatis* apud Græcos.
- XLIV. SUBJECTUM SECUNDARIUM sunt (1) regio, quæ debet esse rei nullius indigens.
- XLV. Opportunè collocata.
- XLVI. Et mari adfita sec. Aristot.
- XLVII. (2) habitationes, quò pertinent urbes.
- XLVIII.
- XLIX.

- XLIX.** (3) Bona cætera, quæ potius sint propria, quam communia.
- XLIX.** Sint etiam sacra quædam & publica.
- L. & LI.** Proprietas autem bonorum non sit omnino libera.
- LII.** Hinc modus possessionum sit circumscriptus, & alienationes vetitæ.
- LIII.** Hereditates non testamento sed cognatione deferantur.
- LIV.** Fæminis dos nulsæ vel exigua detur, neque jus successioneis iis competat.
- LV.** Reliqui liberi æqualiter succedant, & post hos agnati.
- LVI.** **FORMA** civitatis consistit in *summa potestate & subjectione.*
- LVII.** Summæ potestatis finis sit salus promiscua summi Imperantis & eorum qui reguntur.
- LIX.** Quodnam ejus subiectum esse debeat, ambigitur.
- LIX & LIX.** De forma essentiali partiali, ut & de accidentali, nihil reperitur in opere Aristoteles.
- LX.** **CAUSA EFFECTRIX** sunt summi Imperantes, & eorum administri. In Imperantibus eligendis ad provectam ætatem respiciatur.
- LXI.** Miles sit potius lectus, quam mercenarius.
- LXII.** Inter præmia laudari meretur, quando eorum, qui pro patria ceciderunt, liberi è publico aluntur.

§. I.

UT mala, de quibus præcedente sectione diximus, aliâ ratione & quidem radicitus extirparentur, existimarunt prudentes, animo concipiendam esse civitatem, quæ ab omni congenitâ humano generi labe atque imperfectione semota intelligatur. Et quemadmodum in domo exstruendâ partim ad ea attenditur, quæ eam firmiorem reddunt, partim quæ elegantiorum; ita in condendâ civitate videndum, ut ea tum sit firma ac valida, tum venusta & elegans. Proinde inter species civitatum Optima ex voto, velut naturæ ordine prima & cæterarum exemplar, primò loco consideranda.

* Planè ut Aristoteles post librum tertium egit de Optima republicâ, licet nunc ætatis vitio inversus sit ille ordo.

V. Pædiam. §. 17. II. Fi-

II. Finis autem hujus disciplinæ est, non ut civitas talis ex omni parte in usum deducatur, quod in Campaniâ olim frustra molitus est Plotinus, memorante Porphyrio *in ejus vita*, verum ut eam velut in exemplum intueamur: Planè ut *Romani Nobiles*, qui se reip. parabant, *Xenophontis librum de Agesilao cum ejusdem* Cyropadia* legebant; unde exemplum caperent, quod sequerentur, ut auctor est Cicero l. 1. ep. ad frat. 2. *Non enim dubitandum, quin meliorem civitatem necesse sit esse, quæ huic maxime est propinqua.* Aristot. IV. Pol. 12. in fin. *Et satis felix erit, quæ in aliquam ejus partem est recepta.* quod de eloquentia dixit Seneca *proæm. lib. 3. controuv.* In veteri versu est:

Amare liceat, si potiri non licet.

* Quem librum æmulatione Platonis operum de Rep. & LL. scriptum à Xenophonte, tradit Gellius lib. 14. N. A. cap. 3.

III. Objectum sunt omnes civitatis partes, per quas circumferendus animus. Neque enim satis erit, quod multis hodie persuasum, formam tantum reip. optimam efformati. Rectius dixit Aristot. II. Pol. 4. *Politico civitatem condituro tria spectanda, regionem, homines, & vicina loca.* Quanquam ne sic quidem omnia dixit. Verè quoque Polybius l. 6. histor. 45. *Ego duo principia sive fundamenta esse autumo cujuslibet reipublicæ, propter quæ forma illius & constitutio vel optanda censerit debeat vel fugienda.* Et optanda quidem illa sunt, quæ & civis cujusque vitam privatam sanctam reddunt & castam, & publica civitatis instituta mansueta ac justa: fugienda vero, quæ præstant contrarium.

IV. Forma consistit in operatione mentis, quædam sc. quæ fortunæ bona sunt, supponente, quædam, quæ consilii sunt, instituyente. V. Aristot. VII. Pol.

13. modo teneamus quod idem dixit II Pol, 4. & 7. Pol. 4. initio, *supponere licere, dummodo res non sit impossibilis, qualis esset, si quis arces in aëre ædificandas suaderet.* Optimum verò videtur, si quis hujusmodi speciem instar singularis alicujus civitatis consideret, & in eam, quicquid in aliis civitatibus pulcherrimum est excellentissimumque, transferat, & cooptet, quemadmodum Xeuxis, cum Helenam pingeret, inclusam habebat in animo pulcerrimam mulieris speciem, collectam ex optimis exemplis. Quæ in re usui imprimis esse poterit resp. Hebræorum à Deo ipso condita, & sapientissimis institutis exornata. Dicere enim de hac optimo jure licet, quod de Romana Livius ingressu historiæ eloquitur: *Nulla unquam respublica nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit.*

V. Efficiens sunt Philosophi, quos Cicero architectos reip. ædificandæ dixit. Primus autem Plato fuit, qui in libris *de republica* finxit quandam ex suo ingenio rempublicam, nullo ad homines respectu. Nam ipse lib. 9. *de rep. circa extrem.* fatetur, *remp. quam condidisset, in verbis tantum reperiri, in terris verò nusquam extare.* Hinc aliam in libris *de Legibus* descripsit, quam vocat ἐξ ὑποθέσεως rempublicam, quoniam major ibi habetur ratio ejus fortis, quæ humanum genus potest frui. Ad exemplum Platonis Cicero se composuit conscriptis itidem duobus voluminibus, alterò *de republ.* alterò *de legibus.* Verùm prioris vix quicquam superat præter somnium Scipionis, ex quo divinò fragmentò satis conjectare licet, quantum eruditionis & industriæ universo operi fuerit impensum; posterioris tres supersunt libri item mutili. Aristoteles eandem disciplinam tractavit in volumine *de republica.* Verùm in hoc & libri aliquot injuriâ

juriâ temporis perierunt, tractantes de civitate optima, & qui superant loco moti sunt, cum series ipsa ostendat libro quarto, quinto & sexto præcessisse septimum atque octavum. V. omnino H. Conring. *introducet. c. 5. & 6.* Vidit hoc Cyriacus Strozza, & libris duobus jacturam sarcire conatus est, ut tamen eruditis non satisfaceret. Superiori seculo Thomas Morus, Cancellarius Angliæ, imaginem hujus civitatis depictam dedit in *libro de Utopia secundo*. Idem molitus est Baco de Verulamio in *Atlantide novâ*, verum quod instituerat, non absolvit. Thomas etiam Campanella civitatem Solis descripsit, hoc est, ideam reip. longè præstantiorem Platonicâ, ut ipse gloriatur *de recta ratione studior. c. 1. art. 3.* an ex verò, vel ex hoc colligi potest, quod monstrosam mulierum communionem inter præcipua ejus instituta collocavit. Anno seculi hujus quadragésimò octavò in Angliâ prodierunt libri sex, sub titulo *novarum Solymarum*, de quorum instituto liber tertius circa extrem. legatur; quanquam ad hanc rem, quæ de institutione liberorum habet, & pauca alia tantum commendari mereantur. In Germaniâ extant Joannis Valentini *Andræ Christianopolitæ, & Peregrini errores in patria*. Adde his *Characterem beata reip. D. Andræ Bosii*, & quæ præclare disseruit Benedictus Gustavus Carlströhm, Præside H. Conringio, *de recta in republica optima educatione* Partem etiam hujus doctrinæ, nimirum optimam judiciorum rationem, tradere instituit quidam Octavius Pisanus *Lycurgo Italico*, sed ineptissimè.

VI. Verùm age instituta civitatis ex votò optimæ ex Aristoteleò opere colligamus. *Qui autem de rep. tali rectè volet disputare, ei ante omnia definiendum, qua vita sit maximè expetenda: eò namque ignotò, ut optima quoque ignoretur respubl. necesse est, ait Aristot.*

VII. Pol. 1.

VII. Pol. 1. Finis igitur reip. optimæ est, ut quisque secundum virtutes operetur, & tantum habere possit, quantum ipsi satis est. VII. Pol. 2. Inter virtutes præcipua est pietas in Deum, quæ virtus cæteras omnes ex se parit, neglecta multis gentibus, maximi autem facta ab Hebræis sapientibus, ut (1) Josepho notatum est. Hinc Plato sanctissimè admonet, εὐσεβείαν εἶναι κρόνον, ἡ δὲ θεῶν σοχαίροισι τὸν νομοθετῆντα. (2) Non verò lata dominatio, ut Arist. d. l. pluribus argumentis eleganter demonstrat. (3) Non voluptatis aut superfluarum divitiarum studium. V. I. Pol. 5. & 6. ubi ostendit, divitias non esse in infinitum quærendas. Cæterum civitas hæc etiam ad usum & disciplinam militarem instituenda est, non tamen ut finem ultimum in eo ponat. v. Aristotel. II. Pol. 5. & VII. Polit. 2.

(1) Verba Josephi sunt altero contra Apionem. Puto evidens fore, ad pietatem, præterea ad iustitiam & ad tolerantiam laborum, mortisque contemptum optimè factas leges nos habere.

(2) V. ad Arist. d. l. Piccart in comm. Forstner. ad IV. A. 32. Cicero I. de officiis Sed cum plerique, inquit, arbitrentur, res bellicas majores esse, quam urbanas, minuenda est hæc opinio. quod pluribus ibi persequitur. Seneca I. de clement ult: Nullam ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque est, quam corona illa ob cives servatos: non hostilia arma detracta victis, non parva, bello spolia, non currus barbarorum sanguine cruenti. Hinc Aristot. II Pol. 7. & VII. Pol. 14. in vitio ponit, quod Laconum disciplina tota ad vim bellicam respexerit. Andromache apud Euripidem in ejus nominis Tragediâ:

Ὡ πᾶσιν ἀνθρώποις ἔχθιστοι βροτῶν,
 Σπάρτης ἐνοικοί, δόλια βελεύτηρια,
 Ψευδῶν ἀνακτες, μηχανορραφοὶ κακῶν,
 Ἐλικτὰ, κεδνὲν ὑγιῆς, ἀλλὰ πᾶν περίξ
 φρονῶντες, αἰδίκως εὐτυχεῖτ' ἀν' ἑλλάδα.
 Τὶδ' ἂν ὄν ὑμῖν ἐσίν; ἡ πλείοσι φόνοι;

ἐκ αἰχροκερδῶς; ἔ λέγοντες ἄλλ' μὲν
Γλώσση, Φρογῆντες δ' ἄλλ' ἐΦευρίσκεσθ' αἰεὶ.

*O omnibus hominibus inimicissimi mortalium,
Sparta incola, dolosa conciliabula,
Mendaciorum principes, fraudulentis sutores malorum,
Tortuosa & nihil sani, sed omnia subdole
Circumspicientes, immerito floretis in Gracia.
Quid sceleris non est in vobis? nonne plurima cades?
Nonne turpis questus cupidus estis? nonne alia quidem
dicentes*

Lingua, alia verò sentientes deprehendimini semper?

En pulcher character hujusmodi civitatum!

Observandum & illud de eadem Spattanorum Republica, cum ea suis contenta erat, mansisse illius rempublicam immotam; postquam verò vicina affectare cœpit, & paulatim pluribus bellum faciendo imperium in alios quætere, in varias mutationes incidisse, quas exposuit Cragius l. 1. de Republ. Lacedam. c. 4.

(3) V. pl. Herm. Conting. in Diss. de rep. veter. German.

VII. Subjectum primarium cujusque civitatis sunt cives. Hinc prima est divisio in originarios & factitios. Ubi commendanda est insignis sententia Aristotelis I. Rhetor. 5. *Genti & civitati nobilitas est (i. e. magnificum) si cives ex ipso solo progeniti sunt sive antiqui.* Quacum convenit Isocratis illa in sociali. * *En demum civitas felix est habenda, non qua è promiscua hominum colluvie multos cives temere colligit, sed qua antiquissimas & primas familias maxime conservat.*

* Hac in re nullus est populus, qui contendere potuerit cum Hebræis, apud quos eam ob causam laterculi sive tabulæ genealogicæ custodiebantur, quorum memoria est Ezra. II. 62. Neh. VII. 5. & 64. V. Selden. l. 2. V. H. c. 7. Eo nomine etiam temp. Atheniensem laudat Euripides Erechtheo:

Πρῶτα μὲν πόλις

ἐκ ἂν τιν' ἄλλην τῆς δὲ βελτίω λαβεῖν.
 Ἡ πρῶτα μὲν λεῶς ἢ ἐπακτός ἄλλοθεν,
 Ἄυλόχθονες δ' ἐφύμεν. αἱ δ' ἄλλαι πόλεις
 Πεσσῶν ὁμοίως διαφωρηθεῖσαι βολαῖς.

Primum Urbem meam

*Repere qua sis melior, haec usquam licet:
 Cui non coactus populus alieno ex solo,
 Indigena sed gens: caetera, scrupi velut,
 Urbes loco mutantur, ut jaesus tulit.*

Romani quoque studebant, ut populus à servili colluvio-
 ne incorruptus servaretur. Sueton. in Augusto c. 40. Quod
 Graecis Imperatoribus postea curae non fuit. Aegyptii, forte
 non sine jaectantia, omnes aequae Nobiles in Aegypto esse
 essebant, teste Diodoro Siculo l. 1. Biblioth.

IIIX. Jam cum familia potiores fere civitatis par-
 tes sint 1. Pol. 3. ab init. eorum instituta nobis sunt con-
 sideranda. Et quidem in societate conjugali pri-
 mum est. ut uterque conjux habeat gignendi facul-
 tatem. Nam si alteruter eam destituatur, id seditiones
 inter ipsos & lites digneret 7. Pol. 16. Jam verò Liberi
 communes vinculi cujusdam instar obtinent. Itaque
 citius dissolvuntur, qui liberis carent. Aristot. VIII.
 Eth. 14.

IX. Hinc aetatis quoque ratio haberi debet.
 (1) Nam properata Venus officit robori & maturitati
 corporum in liberis & parentibus: unde observa-
 mus, partus hujusmodi plerumque esse imperfectos,
 pusilli corporis & sequioris sexus; laborare magis in
 partibus adolescentulas & plurimas interire. Porro
 fera Venus facit ad temperantiam; (2) è contrario
 praepropera homines reddit intemperantes, nimis
 verò fera impedit educationem liberorum, neque ii
 aetate rudes parentibus senio confectis opitulari pos-
 sunt. Quas rationes plerasque attulit Aristot. VII.

Pol. I 6. (3) qui terminum ætatis in masculis statuit triginta septem, aut paulò plus minusvè, in mulieribus decem & octo annos.

(1) Conf. Platon. l. 4. & 6. de LL. H. Conting. libr. de causis antiqui & novi habitus corpor. Germanicorum.

(2) Properatam Venerem non tantum animo sed & corpori officere, effectos senes facere, observavit Cicero libro de senectute Aristotel. VII. *hiflor. animal.* I. Adde Morum l. 2. *Vtopia.*

(3) Voluit ergo Aristoteles legibus determinari, quo tempore mas & fœmina ad generandum conveniant. Ubi arbitramur, suaderi id quidem posse: at magis laudandam summi in Hebræorum republica Legislatoris sapientiam, qui Hebræis nullam talem legem præscripsit. Et sanè hoc legibus præscribere fere videtur impossibile, propter ingentem corporum ac animorum diversitatem: quoniam eorum alia citius, alia serius procreationi apta redduntur.

X. Societas hæc sit rectoria, ubi primas habeat maritus: *nam licentia fœminarum non congruit civitati optima.* Ut sub exemplo Laconum docet II. *Pol.* 7. conf. V. *Pol.* I 1. ubi observat, muliebria imperia tyrannidi convenire.

XI. Sit quoque individua. Et perperam Minos divortia permisit, ne multitudine liberorum laboraret respublica. teste Aristotele II. *Pol.* 8.

* Multa enim sunt incommoda divortiorum. Hinc Plato reprobavit XI. de LL. In Insulis fortunatis infamia puniebantur, ut auctor est H. Grotius l. 8. *Hiflor. Belg.* conf. *Malach.* II. 14. 15. Apud Romanos divortia inter licita quidem, sed tamen non honesta habebantur. v. Valet. Maximum. l. 2. c. 1. & c. 9. Apud Persas quidem libera sunt divortia, sed tamen his rarius utuntur, v. Equitis Chardini *Voyage en Perse* p. 129.

XII. Denique sit incommunicabilis. Hinc Platonica mulierum communio (1) (si modo Plato eam asseruit) (2) rectè reprobatur ab Aristotele II. *Pol.*

Pol. 2. Hinc (3) cum alio vel aliâ consuetudinem habere, dum conjuges erunt & vocabantur, in rebus turpissimis habeatur. Aristot. VII. Pol. 16. circa extrem.

(1) Bellario l. 4. in calumniator Platon. c. 2. mitigavit ejus sententiam, refutatus propterea à Joanne Baptista Crispo in *quinario primo de Ethnicis cautè legendis*. Fœminas adulteras dogmate Platonis de communitate mulierum se defendere solitas, testatur Arianus. Apud Hunnos ea fuit, teste Ammiano l. 31. c. 2. aïdens: *Nullus apud eos interrogatus respondero, unde oritur, potest, alibi conceptus natusque procul & longius educatus.*

(2) Plutarchus licet in *Lycurgo* morem commodandarum uxorum Laconibus usitatum laudet; tamen idem in *vita Numa* observat: illam communionem uxorum adfere vehementem atque immodicam omnis conjugalis erga uxorem affectus privationem, quæ multos animos perturbet uraque, ut in dolore & sinistris de fide conjugum suspicionibus vitam exigant. Eleganter Grotius in *Sophoampam*.

Fortunata domus, quam parili fide
 Indivulsa regit copula conjugum.
 Fert vultu soboles patris imaginem:
 Gaudet casta suo teste puerpera:
 Nec vir, barbaricæ more potentiaë,
 Noctes multiplici fœdere dividit,
 Litesque atque odium seminat in domum.
 Unam totus amat.

(3) Hinc pœnæ adulterii apud populos. Ynca Pachacatra in Peruviano Imperio edixit adulteria esse capitalia, ut & liberorum matrimonia citra parentum consensum esse irrita, teste Garcilasso de la Vega in *commentar regis*. In regno Japoniæ, si fœminam vel secretum cum aliquo sermonem habuisse constet, morti ea fit obnoxia, & maritus mortem utrique inferendi jus habet. Unde adulteria hæc in gente rarissima sunt, teste Bernardo Vareno *descript. regni Japon. c. 13*. Apud Perlas uxor adultera ex altô templi præcipitatur. Virgini, quæ copiam sui facit, capilli abscinduntur, fœdaturque facies; adhæc ea asino imponitur, vultu ad hujus caudam obverso, & parentes eandem occidendi potestatem

habent, ut nuper retulit Auctor de l'Etat present du Royaume de Perse. De veteribus Germanis nota sunt quæ scripsit Tacitus de M. G. c. 18. Sanè si mulier ligata cum aliis consuescat, facit primum contra pacta & conventa, adeoque tanquam legis violatrix punianda; deinde injuria & magno propriam maritum afficit incommodo, alienos ipsi subjiciendo liberos, quos alere is cogitur; præterea facit suspectos liberorum suorum natales, ut maritus quo deberet amore eos non prosequatur; nec possibile est ut maritus talem uxorem amet, quam scit peregrino amore duci & vagis libidinibus detineri. Postremum hac ratione læditur integritas familiarum, quod quantum mali habeat in republica, norunt prudentes & docent historia. Si vero maritus cum soluta consuetudinem colat, amor conjugum minuitur, nam perit amicitia in plures diffusa, ut ait Plutarchus *περὶ τῆς πολυφιλίας*, & vehementer amare inter paucos locum habet, secundum Aristot. IX. *Eth.* 10. & turbatur societas domestica. Accedit maritum alienis amoribus rem familiarem impendere, blandimentis scortorum ad animos sibi devinciendos efficacissimis, unde neglectus educationis & rei familiaris angustia. Verè Agrippina apud Tacitum: *nequo enim porinde à parentibus liberi, quam ab impudica adulteri mutantur*. Idem Tacitus: *animo, inquit, per libidines corrupto nihil honestum inest.* V. Henel, de *Dotalit.* c. 10. §. 1. & sequ. Selden. l. 3. Vx. *Hebr.* c. 12.

XIII. In societate parentum cum liberis hæc præscribit Aristot. (quanquam nonnulla in æconomicis rectius traderentur.) * Parentes hyeme potius liberis procreandis operam dent VII. *Pol.* 16.

* Admitti hoc potest hætenus, ut suadeatur, non ut Legibus definiatur; nam talia sub deliberationem politicam non cadunt, nec tanti sunt ad civilem vitam; jam & sine valetudinis dispendio ventis aliis stantibus iniri matrimonia, testatur experientia. Fac autem legem omnino necessariam, tamen vana esset executio; qua enim arte deteget Legislator à lege exorbitantes, aut corpora aliis ventis miscentes? Cæterum inter illa, quæ suaderi possunt, etiam est, ut ne gravati vino & cibo patres naturæ jussa exsequantur, nec intra secretiores thalamos depictas habeant deformes monstruosasque figuras

figuras, denique ut nimiam congregandi consuetudinem fugiant, ceu quæ animum pariter & corpus enervat.

XIV. Prægnantes curam gerant corporum, * non desidix deditæ, neque tenui alimento utentes. *d. c. 6.*

* Eam in rem dedit Aristoteles consilium de templo aliquo extra urbem consecrando, quod prægnantes adire teneantur. Verum id meliori potest permutari, si Legislator republicæ bona ita distribuat, ut nemo opibus affluat, sed victum cogatur ex agro quærere. Tum enim non minus foeminx quam viri cogentur laborare, quo & victus parari & valetudo conservari possit. Ita sanè Deus ipse Rempubli- cam suam instituit, ut civibus necessum fuerit victum labore, quamvis non molesto, sibi parare.

XV. Si quid mæncum aut debile nascitur, * exponatur *d. c. 16.*

* Hoc impium & crudele est, & rectè reprehenditur à Philopono *libro contra Proclum de atern. mund. c. 9.* In debili enim corpore animus sæpe est præstantissimus; quæ præstantia animi multum prodesse reip. potest: deinde debilitas in infantibus procedente ætate sæpius corrigitur. Postremum licet tales non sint in numero civium habendi, non tamen sequitur, eos exponi debere. Apud Hebræos tantum à Pontificatu, qui mutilato erat corpore, excludebatur. Strabo inter Ægyptiorum laudatos maximè mores esse scribit, quod prolem omnem educant. *l. 17. Geograph.* Apud Thebanos etiam expositio legibus erat prohibita, teste Æliano *2. Var. 7.* Tribunus apud Livium *l. 7 c. 4.* ajebat: *ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex progenie sua parum prosperum sit.* Et tamen apud Romanos, ut & alias gentes, moribus receptum erat prolem nimis crescentem exponere. Quod Christiani scriptores Tertulianus, Ambrosius, Arnobius Romanis sæpe objecerunt. V. Freinsheim. *l. 9. ad Curt. c. 1. n. 25.* Piccart. *dec. 9. obl. 5.* Patr. Petitus *l. 3. objeru. miscell. 16.*

XVI. Ne numerus liberorum exuberet, (1) abortus procuretur. *d. c. 16.* Existimavit enim Aristoteles

teles (2) definiendum numerum liberorum in huiusmodi civitate. II. Pol. 4.

(1) Est & hoc impium, licet Plato V. de LL. probaverit. Præterquam enim quod fœtus in utero etiam homo sit. V. quæ dixi Dissert. de socialit. sect. 3. §. 6. nulla ratio est, quamobrem è re beatæ reip. sit, numerum liberorum minui. Et concedamus licet, reip. rationes id postulare: tamen ad hoc extremum non est accedendum. Quandoquidem pietas, quæ omnium parentum animis insira esse debet, non modo perit, si id concedatur, sed metuendum etiam, ne aduersione atrocis facti delicatulæ fœminæ ob dolorem plurimos fœtus in maximum reip. perniciem abortione amoveant: adhuc abortu semel factò mulieres deinceps non facile concipiunt. Equidem Joh. Philippus Pfeiffer l. 4. Antiqu. Græcar. gens. c. 25. Aristotelem excusandum existimavit, quod temp. ex voto optimam voluerit describere, sed frustra, cum quod impium est inter optimæ Civitatis instituta tolerari non debeat. Add. Piccart. Dec. 8. obs. 9.

(2) Eandem ob causam Minos Venerem nefandam in republica Cretensi permisit, quod institutum quoque Lycurgus in leges suas transcripsit. At abominatus est non tantum Plato libr. 8. de LL. absurditatem ejus pariter & fœditatem prolixè ponens ob oculos, sed & Aristoteles. V. Meursius l. 3. de Creta c. 13.

XVII. (1) Lac copiosè præbeatur infantibus, non vinum, (2) quippe prognerandis morbis idoneum VII. Pol. 17.

(1) Infantes Hæbræorum ad triennium sugebant. add. 2. Macc. VII. 27. a quæ ut apud Romanos. V. l. 9. C. de patr. potest. & ibi Goshofr. In Moscovia tantum sugunt duos menses.

(2) Oriri enim solet ἐπιληψία, cui tenera ætas obnoxia. Aristotel. de somn. c. 21. de vigil. c. 3.

XIIX. Ne membra infantum detorqueantur propter teneritatem, instrumentis uti oportet, ad hunc usum comparatis. Arist. d. c. 17. *

* Hodie fasciis utimur. Iis Barbaros diutius & diligentius usos in infantibus quam Romanos, ideoque corpora

pora Barbarorum rectiora esse, notavit Hieronymus ad *Ezech. XVI, 4.*

XIX. Infantes paullatim ad frigus perferendum duritiemque assuefiant. * Hoc enim ad valetudinem & bellicum robur maximè est accommodatum. *Arist. d. l. c. 17.*

* Conducit etiam motus, quem ætas illa ferre possit, ut noxii humoris si quid sit dispellatur. *Aristot. d. l. c. 16.* Hinc more sat antiquo receptum, ut cunis vehantur infantes, quod ad sanitatem non parum facit, sed magis, si manibus levarentur & attollerentur.

XX. Hinc se exercent in lusibus non illiberalibus, non laboriosis nimium, neque delicatis, sed qui præparent ad feria, ut corpuscula fiant vegeta & robusta. Eam ob rem etiam ploratus & contentiones puerorum non prohibeantur. * *Aristot. d. c. 17.*

* Perstringit hoc loco Aristoteles Platonem, qui multum ploratum vetuit *I. de LL.* Sed nos malumus Platoni accedere: quoniam plorare multum officit valetudini, querulosque efficit ac morosos. Interim aliquid permittendum. Siquidem ploratum omnem impedite velle, est impossibile, & si foret possibile, noceret.

XXI. Fabulæ etiam pueris narrentur. *Arist. d. c. 17.**

* *Plato l. 2. de rep. Selectas autem fabulas nutrices ac matres pueris narrare hortabimur, animosque eorum fabulis diligentius, quàm corpora ipsa manibus informare.* Suavissimus fabulator *Phædrus l. 2. à princ.*

Nec aliud quicquam per fabellas quaritur,

Quam corrigatur error ut mortalium,

Acnasque sese diligens industria

Quamobrem pueri libentius fabulas audiant, causam adducit *Strabo Geograph. libro I. quia fabula novarum quaedam rerum narratio est, non ea quæ sunt, sed alia quaedam ab his diversa recensens: jucundum autem est, quod novum & adhuc ignotum narratur, atque hoc ipsum est, quod cognitionis*

studiosos efficit. Quod si admirabilia & portentosa fabulis admisceantur, augetur voluptas, quæ quidem medicamenti instar amorem discendi ingenerat. Ab initio igitur necesse est hoc modo pueros inescari: progressu ætatis ad ipsarum rerum cognitionem sunt adducendi. Vide & Ritterish, epistol. prælim. ad Phædrum. Specimen est apud A. novarum Solymanorum l. 1.

XXII. Agant autem pueri in ædibus parentum ad annum septimum, procul ab auditionibus & spectaculis illiberalibus, procul à picturis & fabulis obscænis, procul à consortio servorum, & denique ab omnibus, quæ mores ingenuos & honestos corrumpunt. Aristot. d. c. 17. * Ab hoc igitur tempore in publicas Scholas ablegandi. de quibus infra.

* De tutela nulla, de societate verò servorum paucissima l. 7. Pol. 10. præcepta reliquit Aristoteles. Igitur de tutela videantur Plato l. 11. de LL. & prudentes Romanorum aliorumque populorum leges. De servis Hebræorum leges inprimis commendandæ.

XXIII. Secunda civium divisio est à bonis animi, corporis & fortunæ. In bonis animi est virtus. Inter virtutes præcipua est religio. * *A civibus enim decet coli Deum, VII. Pol. 9.*

* Æschylus septem contra Thebas

Πόλις γὰρ εὐπράσσεια δαίμονας τίει.

Nam civitas beata veneratur Deum.

XXIV. Virtutum moralium omnes oportet esse participes. I. Pol. 3.

XXV. Inprimis verò temperantes esse cives convenit, & fortes, & * *arumnarum tolerantés.* Fortitudine enim opus est & tolerantia ad negotium. Temperantia verò ac justitia & belli & pacis temporibus usum habet. Magis tamen in pace ac otio. Bellum enim per se nos cogit justos esse & temperanter vivere, ut eleganter differit VII. Pol. 7.

• Quan-

* Quando experientia docet tempore pacis nihil magis nocere, quam otium, & res secundas, opera danda, ut laboribus à prima ætate affuescant cives. Quibus gaavioribus assueta studiis juventus, majorem ex iis capiet voluptatem, quam ex otio. Apud Perlas hodie viget lex (quam & apud Ægyptios viguisse, memorat Diodorus) quæ singuli apud magistratus coguntur profiteri nomen suum, & quam vitam degant, quamque artem exerceant: sin autem mentiantur, aut verberibus sub plantis pedum castigantur, aut publicè servituti mancipantur, teste Joann. Cartvrigg. Itiner. apud Joan. de Laet *descript. Persia* p. 260. Similem Corinthiorum morem fuisse, refert Diphilus, Græcus Comicus, in *Mercatore* ex versione H. Grotii:

*Corinthi apud nos istud sanctum est legibus,
Si quem videmus obsonari largius,
Continuè interrogamus cujatis fiet,
Quid agitet, unde vivat. Si redditus habes
Qui possint tantis suppeditare sumptibus,
Eua arbitratur finitur facere impendia.
Sin supra vires erogat patrimonii,
In posterum id ne facias interdicitur:
Multa irrogatur, ni sit dicto obaudiens.
Quod si quis sine re vitam vivat splendidam,
Torquendus ille mox carnifici datur.*

XXVI. Ad temperantiam facit tenuis parabilisque victus, corporum firmitati ac sanitati consulens.
* Exemplo sunt Cretenses. II. Pol. §.

* Egregiè Buchananus de Orcadam habitatoribus: In convivio quotidiano multa à vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetuè corporis & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes senio solvantur, plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars & diligentia ad salutem tuendam predest. Eadem parsimonia ad formam elegantiam & staturam proceritatem plurimum facit. &c. Apud Strabonem etiam non uno loco notatum videbis, innocentissimè agere eas gentes, quarum victus est simplicissimus. V. Grot. 1. de jure B. 2. §. 8. n. 15. & in nos. Hoc ut assequerentur veteres Galli multabant juvenem, quisquis Zonæ mensuram exceserat, ut Strabo refert l. 4. *Geograph.* quoniam ventrem prominulum

miniculum in ætate illâ ex ingluvie & defidiâ provenire judicabant. Iberi quoque Zonam habebant certæ mensuræ, intra quam si venter cujusquam comprehendi nequireret, pro dedecore id magno habebatur, ut auctor est Nicolaus Damalcanus *de Moribus gentium*.

XXVII. Ubi vero homines vivunt molliter atque intemperanter, *in ejuscemodi rep. divitias in honore esse necesse est*. Aristot. II. Pol. 7. quod ab instituto hujusreip. alienum.

XXVIII. Ad modestiam assuefaciendi cives, ut non tantum imperare sed & parere norint. III. Pol. 3. & 9. VII. Pol. 14.

XXIX. Sint quoque benigni non tantum inter se, sed & * adversus externos & ignotos. VII. Pol. 7.

* Hanc curam eximie commendant divinæ literæ. Exod. XXII, 21. Levitic. XIX, 33. Deuter. X, 18. Plato V. de Legib. ipsos Sacerdotes voluit peregrinis jus dicere. De Judis Diodorus Siculus: *Sunt apud Indos præfecti peregrinis, quorum munus est prospicere, ne cui peregrino ulla fiat injuria. Quod si quis peregrinus in morbum inciderit, illi medicum adducunt, & que præterea necessaria sunt egrotis, curant. Si moriatur, sepeliunt: hoc etiam amplius, pecunias si quas forte relinquat, propinquis ipsius restitunt.* Cont. Strabo l. 15. Geograph.

XXX. Non verò vitam artificum humilium neque forenses oportet cives vivere: ignobilis enim est hujuscemodi vita, & à virtute abhorrens: neque oportet agricolas esse, opus enim est otio & ad virtutem gignendam & ad actiones civiles obeundas. VII. Pol. 9. & II. Pol. 7. Artifex enim tenuis definitam quandam servit servitutem. I. Pol. 8. conf. III. Pol. 3. ubi docet antiquitus apud nonnullos populos opifices non fuisse participes magistratum. * Hinc ministeria hæc servis deleganda. VII. Pol, 10. circa finem.

* Nobis

* Nobis fecus videtur: Nam utut fateamur, cum dignitate civis beati pugnare, ut is alii operam suam locet (nam multum refert, cujus gratiâ quis agat vel discat, Aristotel. IIX. Pol. 2. tamen virtuti contrarium non est, ut quis opera necessaria sibi ipse conficiat. Nimirum, ut Hesiodus ait:

Ἐργον δ' ἰδὲν ὄνειδος,

Dedecus non est operari.

Hinc Aristoteles Phaleam peccasse dicit, opifices sine discrimine è numero civium excludendo. II. Pol. 5. Sane pastortiam otio abundare docet I. Pol. 5. & VI. Pol. 4. optimum dicit populum, qui ex agricolis constat, & post agricolas pastores, quod bellicas actiones attinet, maximè esse exercitatos, corporibusque habiles, atque sub dio vitam facile posse vivere. Cicero orat, pro Q. Roscio: *Vita rusticâ maximè disjuncta est à cupiditate, scilicet honorum & pecunia: estque parsimonia, diligentia & justitia magistra.* Aethy-lus de Scythis apud Strabonem l. 7. *Geograph.*

Ἄλλ' ἰπικῆς βοτῆρες εὐνομοὶ Σκύθαι.

Gens justa & Equis pascenâs dediti Scytha.

De laudibus agriculturæ & pastionis v. Xenophont. in *Oeconomico*. Veget. l. 1. de *re mil.* c. 3. Schrad. ad 2. *Rhet.* 4. §. 12. Gerard, Joann. Voss. de *Philos.* c. 6.

XXX. Venatus pars quædam artis bellicæ est I. Pol. 5. sanè bello parat homines.* Itaque cives venatui esse deditos, nihil vetat.

* V. de laudibus venationis Xenoph. l. 1. & 8. *Cyropæd.* Ger. Joann. Voss. de *philos.* c. 7. §. 11.

XXXII. (1) Mercatura negotiatoria (aliud dicendum de naturali sive œconomica, aut etiam artificiali) (2) cum civitate ex voto optimâ non congruit: *nam divitias in infinitum quarit.* I. Pol. 6.

(1) Hoc instituto olim usi Nervii, de quibus Julius Cæsar l. 2. de Bello Gallico: *Nullum aditum ad eos esse mercatoribus; nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentiam inferri.* Adde eundem l. 4. B. G. de Suevis. Zalcu-

Zaleucus usum tabernarum institutoriarum civibus Locrensi-
bus interdixit, quæ comparatæ sunt ad quæstum emende
vendendoque faciendum, sed iussit ipsosmet agricolas res
suas, quas habent venales, vendere. V. Ubb. Emmius *descript.*
Reip. Locrens.

XXXIII. * Fœneratoria quoque justè est in
odio, quia nummo utitur tanquam merce, quod
omnino est contrarium nummi invento. Aristotel. I.
Pol. 7.

* In usuris non servatur aequalitas, nam qui dedit mu-
tuum, recipit suum, & accipit amplius. Exhaustitur ergo
pars altera & non servatur aequalitas; sicut res ipsa ostendit,
ubi concessa fuerunt immoderata usura, magnas gentes reda-
ctas esse ad inopiam, multos coactos vendere filios & filias.
Qua ex re (ape mutationes imperiorum orta, ait Melanthon
ad 5. Ethic. apud Hebræos sanè usuras ab Hebræis sumere
non erat concessum quocunque modo. Bene Hieronymus
ad Ezechiel, XII, 8. Putant quidam, usuram tantum esse
in pecunia, quod prævidentem Scriptura divina omnis rei au-
fert superabundantiam, ut plus non accipias, quàm dedisti.

XXXIV. Gymnastice (1) ad valetudinem, ad
robur corporis & (2) ad fortitudinem conducit VIII.
Pol. 3.

(1) V. Omnino Gerard. Joannes Voss, *de quat. art. po-
pul. c. 3.*

(2) Multi tamen civilium rerum peritissimi adumbra-
ta prælia damnant, qui tubas, ludorem, pulverem nihil pro-
desse arbitrantur, cum ad justum prælium descendamus. Ita
Jonhstonus l. 16. *Rev. Britann. ad A. 1614.* locutus de exer-
citationibus campestribus equorum & armorum, quos in
Anglia instituerant.

XXXV. Musice (1) animi motus remissio est, &
per voluptatem requies. Ob hanc (2) aliasque causas
usus ejus in civitate optimâ meritò valet. V. plur.
Aristot. VIII. Pol. 3. 5. 6. 7.

(1) Attici eutabant suos musicem doceri, ut otium ele-
gante studio terere possent. Aristot. d. c. 3. Cicero III. *de
Oratore* conf. Vossium d. libro c. 4.

(2) Quis

(2) *Quis ignorat, lituos & tubas concitamenta esse, sicut quosdam cantus blandimenta, quibus mens resolvatur?* ait Seneca III. de Ira 9. Apud Cellum est l. 3. c. 18. *Symphonias ad insaniam levandam & discutiendas tristes cogitationes plurimum prodesse.* Sic ferocientes animos mollivit Pythagoras, seditiones accensas inhibuit Asclepiades, Damon ebrios ac petulantes juvenes ad modestiam reduxit, lymphaticos morbo liberavit Xenocrates, de quibus v. *Caupellam satura l. 10. conf. I. Samuel. XVI, 16. II. Reg III, 15. Saxonem Grammatic. l. 12. ubi de citharædo & Erico Danie Rege.* Apud Hebræos etiam musicæ in Sacris usus erat v. *Judic. XI, 34. I. Samuel. X, 5.*

XXXVI. Grammatistice ad rem faciendam, & ad domum administrandam, & ad doctrinas & ad civiles actiones multas utilis est. Aristot. VIII. *Pol. 3. **

• Conf. Voss, *d. l. c. 2. §. 3.*

XXXVII. Graphice sive ars pingendi utilis est ad existimanda melius artificum opera. Aristot. VIII. *Pol. 3. **

* De aliis artibus scientiisque nihil est in opere Aristoteleo. Nimirum Aristoteles hæc disleruit ad morem Atheniensium, apud quos receptum erat, ut adolescentes artes hæc, Grammatisticen dico, Gymnasticen, Musicen & Picturam, discerent, nec facile ingenuus quis reperiebatur, qui istis non esset instructus. Hinc Terentius in Eunucho introduceit Parmenonem laudantem simulatum Eunuchum: *Fac, inquit, periculum in literis, fac in palestra, fac in musicis, qua liberum scire æquum est adolescentum.* V. Xenophontem libro de republ. *Lacedæmonior.* Platonem l. XII. de LL. De Poetica Cicero II. Tusculan. *Sed videsne, Poeta quid mali afferant? lamentantes inducunt fortissimos viros: molliunt animos nostros: ita sunt deinde dulces, ut non modo legantur, sed & addiscantur.* Sic ad malum domesticam disciplinam vitamque umbratilem & delicatam cum accesserunt etiam Poeta, nervos omnes virtutis elidunt. Rectè igitur à Platone educuntur ex ea civitate, quam finxit ille, cum mores optimos & optimum reip. statum exquireret. Platonis locus est III, & X. de Republica, Idem VII, de Rep. Arithmetica,

mericam, Geometricam, Astronomicam, Dialecticam commendat.

XXXIIX. De civibus, quantum attinet bona corporis, etiam nihil reperitur in Aristotelis opere, nisi unum hoc VII. Pol. 16. *Corpora qua procreantur, sint ad voluntatem legislatoris.*

XXXIX. A bonis fortunæ cives * neque sint nimis divites, neque nimis pauperes, sed medii. Aristot. IV. Pol. 11.

* V. part. 1. sect. 5. §. 13. Optimè Plato III. de LL. *In quocunque hominum cœtu nec inopia neque divitiæ sunt, hinc iustissimi mores aderunt? Neque enim ibi contumelia, neque injuria habet locum. Emulatio quoque & injuria procul abest.*

XL. A quantitate cives distinguuntur in paucos & numerosos. Qualis autem numerus ad civitatem ex voto optimam requiratur, disquirat Aristot. VII. Pol. 4. Nempe iste populus justæ est magnitudinis, * qui tantus est, ut sibi ipsi sufficiat, ut sit cognosci facilis, adeoque commodè possit regi, & ut cives ipsi invicem sint noti ad colendam amicitiam.

* Alii putant, fore optimum, si universus orbis in unam civitatem concedat, quod rectè refutat H. Grot. in *apologes. c. 5.*

XLI. Ab eadem quantitate cives distinguuntur in singulos, & collectos in universitates. Harum usitatissima species sunt Scholæ publicæ. An verò pueros publicè erudiri oporteat, an privatim, quod suo tempore factum, notat Aristoteles; proponit idem l. VII. Pol. c. ult. & prius adfirmat. lib. VIII. Pol. cap. 1. *cura enim studiumque singularum partium spectare debes natura ordine ad curam totius.* V. ibi Piccatt. *

* Gabr.

* Gabr. Naudæus de stud. liber. publicas scholas & gymnasia damnat. Sed rationes utique sunt majores pro eorundem usu. Videatur Quintilianus l. 1. l. O. c. 12. Cæterum de institutione juvenum, virorum & senum, de ordine & modo, de personis quæ præficiendæ scholis, hoc loco utique prolixè erit docendum; quæquam nihil horum nunc legatur in opere Aristoteleo.

XLII. Affines scholis sunt cœtus, agendarum comœdiarum & tragœdiarum causa instituti. * *Juniores autem*, ait Aristot. VII. Pol. 17. *ne sint spectatores jamborum aut comœdiæ, lege statuendum est, donec ad justam ætatem pervenerint, & disciplina à detrimento, quod proficiscitur ab his rebus, tutos præstiterit.*

* Debebat Aristoteles non ex moribus Græcorum considerare comœdias, sed formare legibus & disciplina ad genium reip. optimæ. V. Conzen. 12. Pol. 13. Hic considerentur, quæ Aubinacus contra comœdias, & Voisnius pro iis, ambo Galli, disputarunt. V. *Histoire & abrégé des ouvrages Latins Italiens & Francois pour & contre la Comédie & l'Opera* in 12. Aurelius A. 1697. edita. Detragœdiis eleganter Timocles apud Stobæum 2. t. 125. ex versione H. Grotii.

*Primum tragædos, si placet, considera,
Quam pulcra dent documenta. Nam qui pau-
per est,*

*Ubi pauperiorem se cognovit Telephum,
Ibi paupertatem fert suam patientius.*

Lymphatur aliquis? Alcmaonem conspicit.

Oculis laborans cæcos Phinidas videt.

Natum effert alius? Niobe lugentem levat.

Dolet hic se claudum? sed Philoetetem videt.

Miser in senectâ est? intuetur Oeneum:

Ita quisque, dum evenisse majores suis

Olim aliis calamitates secum cogitat,

Animo equiore fert fortuna injurias.

Conf. Epictet, *enchirid.* c. 23. Josuæ Barneſii *tractatum de tragiæ veterum Græcorum*. Maſſilienſium civitas, ſeveritatis cultus acerrima, nullum aditum in ſcenam minis dabat, quod eorum argumenta majore ex parte ſtuprorum continerent actus, ne, ut ait Valerius Maximus l. 2. Var. c. 6. *ſalia ſpectandi conſuetudo etiam imitandi licentiam ſumeret*.

XLIII. Huc pertinent etiam *ovortia*, apud Lacones & Cretenſes uſitata, quæ Ariſtoteles inter inſtituta reip. optimæ collocat. VII. *Pol.* 12. conf. II. *Pol.* 8. *

* De ſcopo hoſtium publicorum conviviorum V. Plutarch. in *Lycargo*.

XLIV. Subjectum ſecundarium civitatis ſunt regio, habitationes, & alia vitæ humanæ adminicula. Regio, juxta Ariſtotelem VII. *Pol.* 5. ſit * omnium rerum ferax, & nullius rei indigens, ut cives in otio poſſint & liberaliter & temperanter vivere. De *Egypto* Lucanus l. 8. *Pharſal*.

Terra ſuis contenta bonis, non indiga mercis.

* Nec tamen nimium ſit ferax: Veriſſimum enim Italorum eſt proverbium: *Buona terra, cattiva gente*. Plato, ut refert Plutarchus in *libello ad Principem ineruditum*, à Cyrenæis rogatus, ut leges ipsis ſcriptas relinqueret, rempublicamque conſtitueret, recuſavit, quod diceret, *difficiliter Cyrenæis leges poſſe poni, rebus eorum ita latis: ac nihil ita eſſe petulans, ferox & imperio reſuſtans, atque eſt homo rebus, ut videtur, ſecundis fruens*. De Capua, civitate Campaniæ, Livius l. 23. c. 4. *Prona ſemper civitas in luxuriam non ingeniorum modo viſto, ſed affluenti copiâ voluptatum, & illecebris omnis amœnitatis maritima terreſtrique*. Conf. *Commentat. de notit. reip. ſingular.* §. 12.

XLV. Porro facilem exitum habeat, & introitum difficilem Ariſt. *d. c.* 5.

XLVI. Habeat etiam non tantum opportunitates terreſtres, * ſed etiam maritimas, ad deſenſionem magis expeditam, rerumque importationes & exportationes. Ariſt. *d. l. c.* 6.

Dissentis

* Dissentit melioribus rationibus Plato l. IV. d. LL. Eas recitat, non refutat Aristoteles d. l. Platonis sententiam verbis hisce effert Strabo l. 7. Geograph. Πλάτων δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ τὴν θάλατταν ὡς πονηροδιδάσκαλον φεῦγειν οἰεται δῆν, ὅτι πῶρρωτάτῳ τῆς εὐπολιτευμένης καὶ μὴ οἰκῆν ἐπ' αὐτῇ. Plato in republica mare, ut magistrum malorum, quam longissime fugere debere eos præcipit, quibus resip. forma bene constituta sit cordi, neque ad mare habitare. Cum Platone sensit Dicaearchus apud Ciceroem l. 6. ad Attic. ep. 2. Judæos regionem non maritimam habitare, eorumque urbes procul à mari sitas, notat Josephus l. contra Apionem, & hoc ipso eos præfert Ægyptiis & Phœnicibus. De his autem scribit Cicero l. 3. de republica. apud Nonium voce mercatura, primos mercaturis & mercibus suis avaritiam, & magnificentiam, & inexplebiles cupiditates omnium rerum exportasse in Græciam. Nimirum maritimorum populorum mores vulgò male audiunt. Thom. Fazellus Rer. Sicul. Decad. I. Omnes insulari mali, pessimi autem Siculi. Stanislaus Lubiencki histor. Sigismundi profectiois in Sueciam; Omnes maritimos populos prohos ad seditionem etiam veteres existimasse: è contra eos, qui mediterraneas regiones obtinent, civiliores esse soleyo. Verum de malis civitatum marimarum dicam lect. 4. Nisi quod unum heic addam, fere immedicabile: omnem oram maris obnoxiam esse mori, ut auctor est Seneca, exemplis complaribus hoc demonstrans, & juxta Plinium *maritima maxime quatitur*. 2. Hist. nat. 80. Exemplis adde illud Ragusæ, A. 1667, terræ motu fere penitus conquassatæ, & nuperum Siciliæ, quando A. 1693. horrendo terræ motu non tantum florentissimæ urbes, cum arcibus & vicis, miserè quassatæ, concussæ, disjectæ sunt, sed & ad centies mille homines periisse dicuntur. De Syria, terræ motibus obnoxia, in qua uno fere tempore 170000. hominum perierunt, v. Justinum l. 40. histor. c. 2.

- XLVII. E re civitatis optimæ putat Aristot. VII. Pol. I 1. & 12. ut urbes extruantur. (2) De ædificiis, quæ in urbibus collocanda, (2) & de situ urbium V. Aristotel. d. c. I 1. & 12.

(1) Add. Loccenium de Republ. apum. c. 2.

(2) Add. A. de regimin. Princip. l. 2, c. 2.

XLIIIX. Bona inter cives non sint communia. *Minus enim curam recipit, quod est cum pluribus commune. Suas enim propriasque res homines maxime curant, communes autem sibi cum aliis minus.* Duo namque sunt, quæ faciunt, ut homines curam gerant & ament, & suum & carum. Aristot. II. Pol. 2. & dici non potest, quantæ voluptati sit proprietas. Arist. d. l. c. 3. Adhæc communio non minus quàm proprietas lites excitare & alere potest, ut pluribus docet Aristot. d. c. 3. in refutando Platone occupatus. Curandum igitur, possessiones usu, amicorum more, fieri communes. Aristotel. VII. Pol. 3.

* Communio tamen non est impossibilis, præsertim in simplice populo, ut docemur exemplis nonnullorum Americæ populorum, qui per secula multâ sine iacommodo in communione perstiterunt, Avii & Sardolybibus omnia fuisse communia, præter enses & pocula, teste Eustath. in Homer. Pæf. v. de Scythis justissimo populo, qui omnia habebant communia, v. Strabon. l. 7. Geograph. p. 209. De Vaccæis Diodorus Siculus lib. 5. c. 34. *Vaccaorum*, inquit, *natio divisos quotannis agros colit; & communicatis inter se frugibus suam cuique partem attribuit. Rusticis aliquid intervertentibus supplicium capitis pœna est.* Add. idem d. l. c. 45. de Panchæorum republica, Rochefort descripsit. *Antillar. pars. 2. c. 8. n. 8.* de Apalchitis, qui in commune laborant, & ex communi granario singulis patribusfamil. pro numero suæ familiæ singulis pleniluniis frumenta distribuunt.

XLIX. Res quoque sacræ sint & publicæ in lectissimâ hac civitate. Aristot. VII. Pol. 10. * partem agrorum publico vult seponi.

* Nobis magis in hac rep. placet institutum decimarum apud Hebræos. Ipse Aristoteles Hippodamum confutat, agrum civitatis in tres partes distribuentem, quarum una sit sacra, altera publica, tertia privata. II. Pol. 6. V. omnino D. Meyer. 7. Anal. polit. Aristot. 10. §. 119.

L. Proprietas autem bonorum non libera sit, (1) sed restricta. Hic enim modus est conservandi cives originarios; & litibus, (2) quæ ex vagâ licentiâ transferendi bona oriri possunt & solent, obicem ponit.

(1) Ut apud Hebræos possessio bonorum, Deo & legi feudi more devincta. v. *Levitic. XXV, 10. 23. 38. 42. 55.* Diodorus l. 40. de Judæis agens dicit, non licuisse eis τὰς ἰδίῃς κλήρας πωλεῖν, fundos suos vendere. Conf. *Ez. chiel. XLVI, 17.* unde discimus, prædia etiam dono data Jubilæi tempore rediisse ad possessores veteres eorumve heredes. Et Philolaus constituit, ut numerus agrorum sorte acceptorum conservaretur, apud Aristotelem II. *Pol. 10.*

(2) Causam, quamobrem apud Turcas non adeo multæ lites sint, Tavernier *relation du Serrail du Grand Seigneur ch. 4.* adseribit, quod bona Principum non ad heredes eorum, sed ad Imperatorem devolvantur.

LI. Hinc apud populos quosdam est lex, quæ vetat possidere tantum telluris, quantum quis velit. (1) Similiter autem & patrimonium vendere leges vetant: quemadmodum Tavernier (2) apud Locros lex est, quæ non sinit vendere, nisi quis evidentem calamitatem ostenderit sibi contigisse: præterea veteres sortes, i. e. partes attributas, servare, quod in Leucade abrogatum, valde popularem eorum fecit temp. ut disserit Aristot. II. *Pol. 5.* Conf. VI. *Pol. 4.* ubi observat, antiquitus multarum civitatum legibus fuisse definitum, (3) ne licere quidem vendere primos agellos sorte attributos.

(1) Lacedæmonis turpe fuisse, terram suam vendere, quin & lege sancitum, ne veterem sortem dividi fas esset, tradit Heraclides *de politis.* Lex ea Lycurgi est, & errat Aristot. II. *Pol. c. 5.* qui aliam longè diverfam ei legem tribuit. Causam erroris eruditè detexit. Ubbo Emmius *de Rep. Lacon. p. 166. & p. 269.* Adde Henrici VII. Reg. Angl. Legem, quam mirabili & profunda prudentia latam dicit Baco de Verulamio *in ej. hist.*

(2) V. Ubbo Emmius *de Republ. Locrens. p. 319.*

(3) Ex hoc principio fluxit jús retrahendi bona immobilia in extraneos sive extra familiam alienata. Cui sui in quibusdam Germaniæ Civitatibus prudenter est constitutum ne ullius rei immobilis alienatio sit valida, nisi per insinuationem apud Magistratum in publicis actis describatur. Nimirum ut occasio præriperetur clandestinis alienationibus, quæ alioquin in fraudem consanguineorum sæpe contingerent. V. Oldendorp. *libro de usucapione.*

LII. Eodem pertinet lex, quam Oxyhi dicunt fuisse, * ut ne liceret pecunia sive nummo partem agri suam oppignorare. VI. *Pol.* 4. Qua in parte tamen haut dubiè præferenda lex Hebræorum, permittens prædia vendere, aut sub hypotheca obligare pignori vè date, sic tamen, ut annus Jubilæus, hoc est, quadragesimus nonus, quemadmodum servos ad libertatem, (ne civitas impletetur servis) ita prædia ad veteres dominos eorumvè heredes sine pretio & compensatione ullâ reduceret.

* Harum legum omnium scopus est, ut avaritiæ ponant repagulum; nec opulentiores prædia omnia & alienas possessiones sensim invadant: (ferne enim sit, quod Horatius 2. Sat. 6. ait: *O si angulus ille proximus accedat, qui nunc denormat agellum* Improbitas enim hominum est quiddam inexplebile Et primum quidem satiserant duo tantum oboli; quando autem his fuerint sortiti, semper egent pluribus, donec ad infinitum venerint. Aristot. II. *Pol.* 5.) adhæc egestatem & civium inæqualitatem, indeque securas lites excludant, excitent verò agriculturæ studium. V. omnino P. Cuzæum I *de rep. Hebr.* c. 3.

LIII. Hinc hereditates (1) non testamento, sed (2) agnatione deferantur, & ad eundem non plures unâ. Sic enim hereditates magis fient æquabiles, & tenuiorum plures fient locupletes. V. *Pol.* 8. conf. II. *Pol.* 7. ubi *Lacedæmoniorum institutum reprobatur.*

(1) Primum enim, ut sæpe diximus, in civitate hac originartorum civium præcipua habenda ratio, quorum opes vel subtruantur vel evertuntur nimia testandi licentia.

Deinde

Deinde testamentis saepe magis fit pauperibus, quando opulenti frequentius coluntur donis, quam pauperes, & pauperum ipsi propinqui odere, juxta verissimam Salomonis gnomena *Proverb. XIV. 20.* Porro ubi nullus testamentorum est usus, absunt orbitatis pretia, quod de Germanis Tacitus testatur, tacite perstringens Romanos, apud quos ea erant effusissima. Cicero paradox. 5. *Ancorum servitus dubia est, qui cupiditate peculii nullam conditionem recusant avara servitutis? hereditas spes quid iniquitatem inserviando non suscipit? quem nutum locupletis senis non observat? loquitur ad voluptatem, quicquid denunciatum est facit: assentatur, assidet, munerat, miratur.* Tales scitè depingit Horatius 2. *Satyr. 5.* Plautus in *milite act. 3.* & in Clericis Hieronymus *ad Nepot.* Postremum experientia docet, testamentis incendi aliique odia ac simultates inter praeteritos, institutos atque legatarios. Add. Piccart. & Meyer. *ad 1. Pol. 9.* Quas ob causas in divina Hebraeorum republica successio in bona immobilia tantum κατὰ γένος sive legitima fuit, ut adeo testamenta parum frequentarentur, vid. *Numer. XXVII. 8. & 9.* Læli. Mancinus *1. collat. LL. Mojaicar. c. 47. n. 4.* Selden. *de success. in bona Hebraor. c. 24.* Et hæc causæ aliæque valent maxime in oligarchiis & democratiis, quibus interitum ab illa immodica testandi licentia accersitum observavit Aristoteles I, *Pol. 7. & 9.* cui junge Bodinum 5. *de Rep. 2.* alia adduceant exempla. Quod Civitates nonnullæ in Germania liberæ, quæ politico utuntur regimine, animadverterunt, usum testamentorum prudentissimè coarctantes. Addatur de Danis c. 2. X *de consuetud. de Polonis Sprenger. in perspicillo orb. Christian. p. 99* de Gelris Fredericus a Sande *descripsit. Gelria.* In regnis, fateor, hujus generis legibus non adeo esse opus; quin tamen legibus feudalibus, quæ alienationes verant, Nobilitas stet ac floreat, prudentibus non est dubium.

(2) In hoc fundatur jus reversionis sive revolutionis, ut vocatur, in Frisia & alibi introductum, cujus vi bona redeunt, unde processerunt. v. l. 1. *parcem. juris Germanic. 83. §. 4.* Ex quò jure etiam est, quod apud Hebræos patrum fratrum filiis præferentur, ut propiores ei, à quo bona venerunt. Qui mos per Phœnices in Africam venit. v. H. Grotium, l. 2. *de I. B. & P. c. 7. §. 9* & *ad Numeror. XXVII. 10.*

LIV. Hinc præstat (1) nullam vel pusillam aut mediocrem dotem fœminis dare, (2) & eandem prorsus non succedere. V. II. Pol. 7. Ita enim antiquæ familiæ conservantur; quoniam mulier familiæ suæ caput & finis est l. 195. D. de Verbor. Signif. & ut Euripides Iphigeniâ dicit: σήλοι γδ ὀικων εἰσι παῖδες ἄρρενες. Itaque si quid filiæ ex bonorum paternorum divisione consequantur; id omne familiæ, ex quâ exeunt, intertrimentum & clades est. Eadem instituta probavit Plato VI. & XI. de LL.

(1) Ut ut hac in re tantum non omnium Europæ populorum instituta hodie sint contraria exemplo Romanorum. Tamen rectè Plautus in Aulularia de iisdem observavit:

Meo quidem animo, si idem faciant cæteri,
Opulentiores pauperiorum filias
Ut îndotatas ducant uxores domum:
Et multò fiet civitas concordior,
Et invidia nos minore utemur, quàm utimur.

Alexis Comicus Variibus:

Ἐπειτ' ἔχειν πλεῖν ἔχει τιμὴν Φάσκομυ,
Πικρὸν γὰρ ἢ μετὴν γυναικείας χολῆς.
Et dotem habere dicimus, quæ nil nisi
Auctoramentum est plenum bile uxoriâ.

Juvenal. Satyr. 6.

Intolerabilis nihil est, quàm fœmina dives.

Et Heroicis temporibus viri nuptis dotem dabant, non nuptæ vitis, ut notat ad Euripidis Medeam Scholiastes. conf. Gen. XXIV, 53. Idem mos fuit antiquissimorum Græcorum, teste Homero. De Athenensibus vide Plutarch. in Solone & Ubb. Emm. de Rep. Ath. p. 146. Spartanis legem esse, ut matrimonia nulla intercedente dote contraherentur, scribit Ælianus 6 Varior 6 De Indis. Arrianus libr. de reb. Indic. γαμέεσι δὲ ἔτε τι δίδόντες, ἔτε λαμβάνοντες. Adde de veteribus Germanis Tacitum, de Vandalis Procopium & Grotium in prolegom. histor. Vandal. de Armenis Nov. 22. c. 1. D. Suedis Locc. Diss. 7. de jure Suedic. quest. 7. de Belgis A. Matthæi de Crimin. p. 428. conf. D. Eyben D. 8. ad Inst. obs. 13. de Japonensibus Varenium descripsit. regni Japon. c. 12.

p. 85. de incolis Imperii Maroecensis Sr. Olon de l' Empire de Maroc p. 87. De rep. Noribergensi Scipio Gentil. l. 4. de donat inter vir. & uxor. c. 1.

(2) V. Paganin. Gaudent, libello de success. foeminar. Loec. Synops. jur. Sued. D. 9. §. 10. qui multorum populorum exemplis hoc illustant. Accedant iis Hebræi, apud quos filia non succedebat, aut si esset *ἄπικληρος*, extra tributum sive cognationem suam enubere non poterat. v. Numer. XXVII, 1. XXXVI, 1. sequ. Josue XVII, 13. Quò minus Augustinum 3. de civit. Dei c. 21. probare possumus, pronunciantem, lege Voconia apud Romanos nihil iniquius fieri aut cogitari posse. Eâ autem lege cavebatur, ne quis mulierem, et si filia esset, supra quadrantem faceret heredem, v. Cicero 2. de finib. 3. in Verrem. Dio, Livius & alii. v. & Stryckium Diss. 8. de succ. ab intestat. c. 11. §. 14. sequ. Mulieres imperare, quibus amplissimæ venerunt hereditates, observat Aristot. IX. Eth. 12. Huic principio innituntur foeminarum nobilium renunciationes, quæ proinde odiosæ censerî non debent. v. Knipschild. de fideic. famil. c. 7. n. 88. sequ. Abraham à Wesel de societ. bonor. connubiali c. 6. n. 10. sequ. Consil. Mairpurgens. 2. cons. 29. n. 35. sequ.

LV. Reliqui liberi, & post hos agnati, æqualiter succedant. * Si enim hereditas dividi non possit, sed adunum tota deferatur; *necesse est, qui restant sine fundo nihil habere, seu pauciores numero fuerint, seu plures, ut ait Aristotel. II. Pol. 4.*

* Hinc ubi primogenito omnia cedunt, ut in Anglia fieri consuevit, reliqui fratres vel latrones fiunt, vel, quod paulo honestius est, piraticam exercent; quin tales primogenitis insidiantur, ut in bona succedant ipsi. Ita Piccart. ad 2. Pol. 6. p. 217. Cæterum hoc loco etiam agendum fuisse de modis acquirendi reliquis, v. g. præscriptione, alluvione &c. de pactis & contractibus &c. Plato l. XII. de LL. in agris & domibus, præscriptionem admisit, breviori etiam quàm apud Romanos tempore: cum nobis potius videatur, præscriptioni, quantum attinet res immobiles, in hac optima civitate locum haut esse, idque exemplo Hebræorum.

LVI. Forma civitatis consistit in summâ potestate & subjectione. Finis in hac civitate non est

solum summi Imperantis commodum. *Imperium enim liberorum pulcrius est imperio heruli, magisque cum virtute.* Aristot. VII. Pol. 14.

LVII. Subjectum quodnam esse debeat, valdè ambigitur. Quæ fuerit sententia Aristotelis, vix apparet. Platonem, quod suæ civitatis formam voluerit mixtam ex democratiâ & oligarchiâ, rejicit II. Pol. 4. addens: *melius dicunt, qui plures respubl. miscent; resp. enim, qua conflata est è pluribus, melior est.* Quod illustrat exemplo Laconum. conf. IV. Pol. 9. conf. de Stoicorum sententiâ Laertium in *Zenone sive libr. 7.* Verum cum Aristoteles per mixturam non partitionem jurium majestaticorum, sed temperiem intelligat, ut ex toto opere facile constat, quam speciem reipubl. pro fundamento & basi habuerit, nondum liquet. Tamen libro tertio cap. 7. politiam videtur præferre reliquis, & d. l. c. 11. *melius, inquit, turba existimat de multis, quam faciat unus, quicumque ille sit.* *Amplius magis incorruptum est multum; quemadmodum aqua copiosior, sic & multitudo paucis incorruptior est.* Uno autem ab irâ oppresso, sive quopiam hujusmodi alio motu, necesse est judicium corruptum esse. Illic vero non facile est omnes iratos esse & peccare. *Præstruimus autem multitudinem esse liberos homines, nihil præter legem gerentes, nisi in illis rebus, ubi necesse est ipsam deficere.* &c. Regnum omnium rerumpublicarum esse optimum docet VIII. Eth. 12. *πρωτην ἢ θεοκρατικὴν* speciem regnum vocat IV. Pol. 2. Et præsertim regnum plerunque est optimum, ut infra dicemus.

LVIII. De consultationibus, imperiis * legibus & judiciis, uti optimè possunt institui & adornari, accuratè heic agendum erat. Verùm hac quoque parte mutilum est Aristoteleum opus. Ad judicicia

dicia pertinet quæstio, quam tractat II. Pol. 6. An sententia per calculos ferenda?

* De LL. sive scriptis sive non scriptis in hac replectissima notandum, utile esse, ut cives à teneris leges patrias ediscant, ne cogantur tantum ex pœnis eas discere, quæ disciplina nimis magno constat. Sic apud Romanos stante republ. cogebantur pueri discere LL. XII. tabul. ad unguem, tanquam carmen aliquod, teste Cicero. A quibus moribus postea discessum, magno reip. illius malo. Deinde sit morum & LL. uniformitas, ut apud Hebræos olim & hodie apud Sinenses. De quibus Couplet in Confuc. not. ad l. r. Sinic. Scient. p. 80. *Est, inquit, prorsus admiratione dignum, quod in hoc Sinarum imperio, quod unum, si non magnitudinis sua, certè hominum frequentia universam Europam longè superat, tanta sit tamen & ab omni retro memoria fuerit in rebus omnibus uniformitas, tam constanter & exactè observata, sit non solum linguâ rituumque civilium, qui ad forum, conjugia & disciplinas scholasticas spectant, item sacrificiorum vestiumque una eademque pro cuiusque gradu sit ratio, sed urbium quoque palatiorum & domorum par omnino forma: sicut, ut qui unam urbem videris, omnes hujus imperii urbes vidisse censeari possit.* De republ. Venetâ Joann. Casa vita P. Bembi. *Hanc cautionem prudentissima una Venetorum civitas semper adhibuit, ut domesticos suos mores diligentissimè retineret, essetque planè sua, neque quicquam externi infundi in civitatem, aut ulla infici se peregrinitate pateretur.* Hinc in consultationibus avica lingua, utut impolita, utuntur. Quod institutum ut prudentissimum meritò laudat Menagius in *Menagian.* part. 1. p. 400. Et jam dudum Plato VI. de LL. etiam in levibus rebus, v. g. ludis, noluit fieri mutationem: nam ea consuetudine mutandi pueros fieri inconstantiores; paulatim eis vetera omnia sordere & nova placere; quæ res maximam pestem in civitatem inferat. Præterea in civitate hæc leges sunt paucæ & breves. Bene Strabo l. 6. Geograph. p. 179. *Non eos, qui legibus omnem calumnia locum volunt præcludere, bonis regi legibus, sed qui simpliciter positæ legibus insistent.* Atque hoc etiam Platonem dixisse: *Apud quos sunt plurima leges, apud hos etiam lites esse & malos mores: sicut morbi soleant esse multi, ubi multi sunt medici.* Vide de Helvetiis, quare Romana jura non receperint, Simlerum l. 2. *descript.*

descript. Helvæ, de Dania Joann. Isaac. Pontan. *Chorograph. Dania descript* ubi brevitati legum adseribit, quod nullibi in Europa, modo officium iudex faciat, aut citius quisquam aut minore cum impendio finem litis assequatur, quam in Dania. Sanè hinc fit, ut lites etiam sint pauciores, v. de Scribis & vicinis eis gentibus Strabonem l. 15. *Geograph. p. 483.* de Tabropanensibus Plinium l. 6. *histor. natural. 22.* de Indis Philostratum l. 7. *in vita Apollonii c. 9.* in fine, & Nicol. Damascenum, de Tataris Præcopiensibus Joach. Pastor. l. 1. *histor. Polon. plenior. p. 58.* Cum è contrario, ubi legum est varietas, lites non possint non multiplicari, v. de Polonia Piascium *Chronic. ad A. 1632.*

LIX. De bello, pace, fœderibus, non dubitandum, quin optima quædam instituta reperiantur, etiam prorsus omissa in opere Aristoteleo.

LX. Idem dixeris de personis summorum Imperantium, eorumque administris. Tamen unum hoc loco institutum memorari par est, quod habet VII. *Pol. 14.* ut in constitutione imperantium ad proveciorem ætatem respiciatur. *Stomachatur enim nemo, cui per ætatem imperatur, neque arbitratur se meliorem esse, præsertim cum hoc præmium recepturus sit, cum res tulerit iusta ætate.*

LXI. De militibus etiam multa optimè possunt institui. Verum nec de his quicquam est in opere Aristotelis, nisi quod rectè Platonem reprehendit, qui diversos in hac republ. ab agricolis facit milites II. *Pol. 4.* Miles enim lectus haut dubie in civitate hujuscemodi esse debet: alioquin enim agricolæ & opifices fierent propemodum servi eorum, qui arma possident, ut idem ait. *d. l. II. c. 6. & sect. I. §. 60.*

LXII. De pœnis & præmiis æquè nihil reperitur in opere Aristot., nisi quod Hippodami legem refert II. *Pol. 6.* quâ voluit, ut eorum, qui pro patriâ occubuerunt, liberi è publico alerentur.

SECTIO TERTIA. DE CIVITATIBUS MARITIMIS.

I. Transitio ad civitates optimæ proximæ. II. CIVITAS MARI-TIMA contemplatione objecti est plerumque optima. III. MALVM civitatis hujus <i>primum</i>, turba navalis. IV. <i>Alterum</i>, imperitia rei navalis. V. <i>Tertium</i>, inundationes & diluvia maris VI. <i>Quartum</i> Deprædationes piraticæ in terrâ pariter ac mari. VII. <i>Quintum</i>, crebra naufragia. IX. <i>sextum</i>, alea belli maritimi incertissima.	IX. <i>Septimum</i>, si fructus marini nullo usu pereant. X. Confectarium ex malorum horum consideratione. XI. REMEDIVM adversos mala hæc <i>universè</i>. XII. <i>Singulatim remedia</i> adversus <i>primum malum</i>. XIII. Adversus <i>secundum malum</i>. XIV. Adversus <i>tertium malum</i>. XV. Adversus <i>quartum malum</i>. XVI. Adversus <i>quintum malum</i>. XVII. Adversus <i>sextum malum</i>. XIIX. Adversus <i>septimum malum</i>.

§. I.

Post optimam civitatem ad reliquas species progrediemur eo ordine, quo illas in parte primâ explicuimus. *Neque enim ignorare oportet rerump. discrimina, & quot modis temperentur.* Aristot. IV. Pol. I. Et ob variam civitatum conditionem fit, ut uni quod prodest, maximè obsit alteri.

II. Est autem ratione objecti civitas maritima non quidem ex voto, ut sectione præcedente demonstravimus, sed tamen plerumque optima. *Nam negari nequit, (1) tutiores ac munitiores esse tales: Tum*
ad

ad rerum necessariorum copiam haud parum interesse, ut ex una parte terrâ, ex alterâ cingantur mari. Nam si propulsandus hostis, fieri non potest, quin. facilis serventur, ad quos terrâ pariter & mari facilis accessus datur. Quamvis enim hosti non utrinque semper aequè in obsidione noceri possit, utrinque tamen id facilius fit, si utrumque nobis adsit. Terrâ, dico, pariter & mari. Ut omittam, quam sit necessarium, ut ea quibus egerit aliunde accipiant; ea item, quorum magna apud eos copia, ad alios transmittant. Nihil enim permutatione eâ ac commutatione est utilius. ut Aristoteles paraph. Heinſio loquitur VII. Pol. 6. (2) Ne dicam nunc de aliis commodis.

(1) Dux Somersethæ in epist. ad Scot. apud Sleidan. l. 20. hist. Oceano claudimur undique tanquam mœnibus & vally firmissimo. De Succia Thuanus l. 121. ad An. 1598. Ora maritima Succia syrtibus & brevibus abundat, aspectu ob id terribilis. Eminus cautes horrorem propinquantibus inveniunt, neque pervia nisi iuxta positæ apparent; quin & scopuli ex imo assurgunt, quidam aquore tenuis, alii exurgentes desidentesve ad cubitum unum alterumve, navigantibus formidabiles. Cautes autem illæ sunt insulae, quas indigena Scharenas nuncupant, & universo littori Suecico prætenduntur, atque à Calmariâ & Hallandiâ incipientes in Boddicum sinum per ducenta amplius Germanica milliaria porriguntur, quatuor aut sex milliarium latitudine: numerus earum iniri non potest, quippe ambitu vix stadium unum aut alterum, aut quæ maxima Italicum milliare excedentes, pauca leucas aliquot continent. Inde difficile, cursum rectum tenere inter tot insulas, confusâ similitudine fallentes, ubi è pelago aperto in eas penetratur, adempto prospectu: nulli meandri, nulli inextricabiles labyrinthi, qui aequè errore implicent. Ita Creta à loco incolumitatem habuit, ut observavit Aristoteles II. Polit. 4. Planè ut hodie situs loci tueretur Venetos.

(2) Inundatione, quæ alioqui malum est in civitatibus hisce, hostem arceri posse, exemplo Hollandiæ docemur, non semel remedio hocce adversum hostiles impetus defensa. V. Louis Aubery *memoires pour servir à l'histoire de Hollande*

Hollande p. 259. de inundatione A. 1672. procurata. Non minus constat, civitatem in muris ligneis aliquando salvam fuisse. v. Nepotem in *Themistocl.* c. 2. Nihil jam dicam de fructibus marinis, margaritis, coralliis, gemmis, piscibus. Adde Xenophontem de *Republica Atheniens.* & Schefferum de *militiâ navali*, ubi multis disserit de commodis à mari venientibus.

III. Mala civitatis hujus tantum non omnia promanant ab ejus subjecto, vel primario, vel secundario. Et quidem (1) ingens malum sunt turba navalis, fax maris. Euripides *Hecubâ*.

Ἀπόκατος ὄχλος, ναυτική ἰσχυρία
 Κρείσσων πυρός. Κακός δ' ὁ μή τι δρῶν κακέν.
Indomita plebs * & navis frenari solens
Mimus igne: malus est, qui nihil fecit mali.

Idem *Iphigeniâ in Aulide*:

Ναυτικὸν στρατεύμ' ἀναρχον, κατὰ τοῖς κακοῖς
 Δρασύν,
 Χρησιμον δ', ὅταν θέλωσιν.
Navicum omne est vulgus audax ad mala, impatiens
jugi,
Maximi, si curiat, usus.

* *Navalis turba, indomita legibus, est apud H. Grotium h. 2. Ann. ad A. 1576.*

IV. Deinde (2) malum est, si nautæ eorumque præfecti sunt imperiti artis navigandi, cujus species *ισιοδρομία* seu velificatoria & hydrographica scientia, & ventorum cognitio. Earum sanè ob ignorantiam crebra naufragia evenire necessum est.

V. A regione terrestri (3) malum sunt inundationes & diluvia maris, præsertim ubi terra est depressior mari, ut in Frisiâ, de quâ * Ubbo Empius l. 1. *Histor. Frisic. rer.* scribit: *Oceani exundantis in-*
comitis-

commodum nimiam oris illius felicitatem corrigere & castigare.

* Exempla v. apud eundem l. 7. *histor. ad A.* 1163. l. 9. ad *A.* 1216. l. 10. ad *A.* 1249. *A.* 1250. l. 11. ad *A.* 1262. l. 12. ad *A.* 1277. In Hollandia celebre est diluvium Anni 1570. in festo omnium Sanctorum, quò quater centies mille homines periisse dieuntur, & illud *A.* 1682. non minus horrendum. De An. 1170. Hollandis, Zelandis & maximè Frisiis ob eluvionem Oceani calamitosa, v. Matth. Vossius *Annal. Holl. & Zeland.* l. 2. ad *d.* Ann. De *A.* 1422. v. *A.* Chronici Belgici p. 363.

VI. Item (4) malum sunt deprædationes piraticæ in terrâ pariter ac mari. Quæ non damna olim aliis populis intulere prædones maritimi, Saxones, & Normanni? v. & *Florum l. 3. Rerum Roman. c. 6.* & *ibi not. Freinsb.*

VII. A mari ipso (5) malum sunt (1) crebra naufragia. Unde non rarò è divitibus fiunt pauperes, & propterea à commerciis alii absterrentur. Hinc Euripides Philoctete:

Μακάριος, ὅστις εὐτυχῶν ὄικοι μένει,

1) Ἐν γῆ δ' ὁ Φόρτος, κ' ἔτι πάλιν ναυτίδαται.

Beatus ille, qui domi felix manet,

Solidoque merces locat, & à ponto abstinet.

(2) Neque tamen cuncta maria æque navigantibus sunt infesta.

(1) Quor & quàm multa damna à mari acceperit Philippus II. Rex Hisp. singulatim narrat Reidanus l. 13. *histor. Belgic. ad A.* 1596.

(2) Menander apud Athenæum l. 13. *Dipnos.* existimat, in Ægyptio, Lybico, Ægeo mari, ex triginta navibus non tres perire.

IX. Hinc (6) Marte maritimo nihil est incertius. Atheniensium florentissima civitas hac unâ temeri-

temeritate concidit, ajunt quidam apud H. Grotium l. 16. *Hist. Belgie. ad A. 1607.*

IX. Denique (7) malum est, si fructus quidam marini, nullo usu pereant, v. g. si pisces ob emtorum infrequentiam computrescant.

X. Quæ mala si considerentur, non temerè Censorinus dixisse videtur apud Appianum Alexandrinum *libr. de bellis Punicis*: Ὅπως τε μοι δοκεῖ πόλις ἐν τῇ θαλάσῃ ναῦς τις εἶναι μάλλον ἢ γῆ, πολὺν τὸν σάλον περιγμάτων ἔχουσα ἢ τὰς μεταβολὰς. Ἡ δὲ ἐν τῷ μεσογείῳ καρπέουσα τὸ ἀκίνδυνον ὡς ἐν γῆ. *Civitas maritima videtur mihi navis potius esse, quam terra solida; ita lætatur variis negotiis subinde mutabilibus: mediterranea verò absque periculo fructus ex agris percipit.*

XI. Ob tanta mala summum est remedium, Deum habere propitium. Hinc Bœcler. *Dissert. de civitat. maritim. c. 3.* meritò laudat institutum, in civitatibus maritimis receptum, Deo Servatori & custodi classem perpetuò ac expeditiones seorsim publicis precibus Deo commendare. Et jam olim in Gallis laudavit Arrianus *de venatione c. 35.* quod rem nauticam exercentes à Diis fecerint principium. Neque tamen non multum heic possunt alia instituta. De Rhodiorum Rep. * Strabo l. 14. *Geograph.* Δαυμασὴ δὲ ἢ ἡ ἐννομία ἢ ἡ ὀπιμέλεια πρὸς τε τὴν αἰθρὴν πολιτείαν, ἢ τὰ ναυτικά, ἀφ' ἧς ἐθαλασσοκράτησέ πολὺν χρόνον ἢ τὰ ληστῆρα καθείλε. *Admiranda verò etiam est præclara legum constitutio & observatio, diligensque cura tum reliquarum reipubl. partium, tum maxime rerum navalium, quo factum, ut multò tempore mari dominata sit, ac pradones ex eo amoverit.*

* Addatur Mörisotus l. 1. *orbis maritim. c. 30.* Ludovic. Nonius *comment. in Hubers. Goltzii numismata antiqua Græc. p. 274 sequ.*

XII. Malo primo remedium opponit Aristoteles VII. *Pol.* 6. Si turba navalis neque urbem ipsam habitet, neque valde longè absit. Id quod fieri posse putat, * si portus ac navalia nonnihil distita à civitate huic rei destinentur, mœnibusque ac munimentis, ac si per se civitates essent, & ab alterâ se junctæ undique circumscribantur.

* In Suecia Holmiæ nautæ in tribus suburbiis (quæ Malmen vocant) habitant. In Dania Christianus IV. Rex ædificia magno numero & æquali altitudine, ut habitacula nautarum essent, in locis Haffniæ & ejus castello interpositis, sumptibus suis extruenda curavit.

XIII. Adversus alterum malum remedium est, publicis stipendiis auctorare mathematicorum & imprimis navigandi artium peritos, qui destinatum navigationibus juventutem artes illas, quarum ad rem nauticam usus est, edoceant. Quod eò etiam proderit, ne nauticos homines aliunde conducere sit opus, id quod periculosum esse ostendit Isocrates in *Panathenaisco*. Pontanus l. 2. *rer. & Urb. Amstelod.* cap. 24. memorat, ad Batavorum navigationes versus Boream & in Indiam plurimum contulisse Petr. Plantium navatchos & classi præfectos, priusquam iter ingrederentur, privatim docendo dirigendoque. Abhinc publica collegia instituta, in quibus vernaculâ linguâ artes illæ traduntur & excoluntur. Et non ita pridem (1) in Galliâ constitutum, ut in præcipuis maritimis Civitatibus sint hydrographiæ Professores. Venetiis quoque est Academia della Marine dicta, quæ erudiendis in arte nauticâ junioribus Patriitiis occupatur. Huc etiam pertinet, (2) præmiis excitare, qui quid rei nauticæ proficuum inventuri sunt.

[1] Verba Ludovici XIV. Ordinationis touchant la Marine, sunt l. 1. tit. 8. *Voulons, que dans les Villes Maritimes*

Des les plus considerables de nostre Royaume il y ait des Professeurs d'Hydrographie pour enseigner publiquement la navigation. Les Professeurs d'Hydrographie sçauront dessigner & l'enseigneront à leurs Ecoliers pour les rendre capables de figurer les Ports, Côtes, Montagnes, Arbres, Tours & autres choses, servant de marque aux Havres & Rades, & de faire les Cartes des terres, qu'ils decouvriront. Tiendront quatre jours au moins de chaque semaine leurs Ecoles ouvertes, dans lesquels ils aüront de Cartes, Routiers, Globes, Spheres, Boussoles, Arbalestes, Astrolabes & les autres instrumens & livres necessaires à leur arts.

[2] *Hollandi insignè præmiüm posuerunt, solventi problema illud: invenire mari loci illius, in quo versamur; longitudinem quovis tempore vel quovis die. V, & de Vallemont: Les Elemens de l'histoire, ou ce qui faut sçavoir de Chronologies de Geographie, &c.*

XIV. Tertio malo nullum est quod opponi possit remedium. (1) nisi aggeres. Exemplo est Frisia, quæ gravi impendio ac labore excitata in orâ permagnis è terrâ aggeribus, velut vallò quodam, se contra influxum maris & fluminum cingit ac munit, ne sic quidem à fluctibus satis tutâ ac ab inundationibus immunitis. Quomagis sanctos esse aggeres convenit, & graves adversus eorum violatores statui pœnas. Quæ in ruptores aggerum Nili constituta, extant in *tot. tit. C. de Nili agger. non rumpend.* Jure Saxonico dolo rumpentibus aggeres pœna vivicomburii constituta. Eodem jure ad reparationem aggerum vocatus non comparens, legitimo impedimento non probato, bonis quæ sub aggeribus habet multatur. v. *Specul. Saxon. l. 2. att. 56.* Quibusdam in locis certi esse solent curatores Judices & Præfecti aggerum.

(1) *Ubbo Emmius de Rep. Frisiõrum intet Flevum & Lavicam p. 66. Contra anniversarium universa Frisia hostem Oceanum, ventus commotum, instituti sunt aggeres*

terrei vasta molis, uelut fluctuum obices. Nam tempestatibus intumescens Oceanus, & in uada, astuaria, flumina sese infundens, ni obstarant aggeres, universam pulcherrimam & cultissimam regionis faciem opprimeret, saepe etiam armenta, greges, sata obrueret perderetque. Itaque haud minima curationum publicarum in gente nostra iam inde ab initio, quo regio hac haberi populariter coepit, fuit illa, qua ad aggeres pertinet, & ad aquarum claustra cum aggeribus conjuncta. Nam fortuna totius regionis & populi in duobus istis potissimum posita est. De jure aggerum scripsit ex professo Jodocus Hackmannus.

(2) De Dyckgraviis, Syll-und Dyck Richtern/ in Frisia, quorum illos Graece χωματάεργες, hos χωματοδικάσας dixeris, v. Ubbon. Eimnium de Rep. Frisior. inter Fleuuum & Lauicam p. 66. & 67.

XV. Aduersus quartum malum facit (1) Pharos in locis littoralibus excitare, quibus accensis vicini omnes ad communem defensionem accurrant. (2) Portus, si regio natura portuosa non sit, arte extruere. Qualis circa Tiberis ostia fabricatus à Claudio, apud Dionem l. LX. Portus enim fidam securamque navibus praestant stationem, & à tempestatibus piratarumque incursionibus easdem defendunt. Quae autem sint conditiones boni, securi & commodi portus, in compendio explicat Bosius *introduc. in notit. rerump. cap. 27. §. 3.* Apud Romanos portui praerat peculiaris magistratus, qui Comes portus dicebatur. v. Panciroll. in *Comment. de Imper. Occidental. c. 9.* Adde de portibus Aristotel. VII. Pol. 6. (3) Imperium maris, quae praesertim littora spectat, & ab aliis occupatum non est, sibi vindicare, & curare, * ut mare transeuntes a plustrium dimissione aliis ué signis id agnoscant. (4) Naves militares instruere, quae inerrent mari, live mare uelut decussando percurrant & piratas conquirant, (5) Privatis potestatem praedarum in mari ex hoste agendarum per codicillos dare. (6) Hostium, qui in fluminibus publicis

publicis capiuntur, redimendorum jus aut beneficium non indulgere, sed eisdem capitali protinus supplicio afficere.

[1] Quam ob causam pharos plerasque extruxerunt Angli. v. Becmann. *histor. Geograph. c. 3. part. 3. §. 8.* ubi observat, pharos etiam condi in signum vicini portus & ad declinandos scopulos.

[3] Omnino magnæ potentiaæ præsidium & quasi pignus est semperque fuit, Mari dominari, ut docet H. Caubaon. in *Comment ad Polyb. l. 27. histor.* multa exempla populorum Maris potentum adferens. Cicero X. ad Atticum 8. *Pompeji omne consilium Themistocleum est: existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri.* v. Baconis Verulam. *sermon. fidel. 29.*

* Hoc vetus est institutum. v. Lipsium *Elect. c. 23.*

[4] V. H. Grotium *l. 7. Histor. Belgic. A. 1598.*

[5] Philippum Cæsium *Lecon. Belgic. sect. 11. §. 7.*

[6] Legem talem durante bello aliquando statuerunt Fœderati Belgæ. v. Philipp. Cæsius *d. sect. 11. §. 4.*

XVI. Malo quinto medetur (1) doliis aliisque signis brevia & tæxia in mari denotare. Aut si per tempestatem signa illa non appareant, homines illorum locorum gnaros, quos hodie Piloten vocant, in promptu habere, qui pro certâ mercede navigantes per vias tutas ad portus deducunt. (2) Ne commercia rarefiant, modos invenire, quibus pericula in plures distribuantur. Huc pertinent societates mercatorum, si accuratis legibus circumscriptæ fuerint; quarum usus præterea est multiplex, præsertim ut propolia & monopolia impediatur. Tales complures regnante Elisabetha in Angliâ institutæ versus Turciam, Moscoviam, Indiam Orientalem, Grœnlandiam, Hamburgum. Eodem spectant contractus quidam, ut averfi periculi ratione mercium, quæ dicitur hodie asscuratio, vel pecuniæ in navem creditæ, quæ bodmeria nuncupatur. Etenim his

contractibus incertus eventus sub ampla satis mercede in alios transferri solet. Nec alio scopo Lex Rhodia constituit, ut rem salvam habentes contribuerent illis, quorum res ob naufragii metum jactæ erunt. (3) Certum navigationibus tempus præfinire. Quod olim tanto magis erat necessarium: quia veterum navigatio erat littoralis, ut propterea cum fluctibus, tempestatibusve sæpius collectarentur. Hinc apud Romanos legibus definitum, quando apertum vel clausum esset mare. *l. 6. C. de offic. rector. provinciar. l. 3. C. de naufragiis.* At postquam manifestò Dei beneficiò aperta magnetis efficacia cursus pelagi cœpit regere, * harum legum hodie non adeò magnus usus est. Quanquam Hollandos interdum pro ratione temporum similia edicta publicasse constet. Quale illud A. MDCLXXIX. sub pœna sexies mille florenorum in navigantes ab Anghelò promulgatum.

* V. Marquard. *l. 1. de jure mercator. c. 4.*

XVII. Adversus sextum malum est remedium secundum Aristotel. VII. *Pol. 6.* classem maritimam cum apparatu militari omni adornare, eique peritum belli maritimi Prætorem (* Admiratum vocant hodie) præficere. In Sueciæ regno & alibi prudentet institutum est collegium Admiralitatis, curam habens extruendæ & armandæ classis, nec non portuum muniendorum & conservandorum. Habet & tribunal suum, quo res ad justitiam & disciplinam facientes devolvuntur.

* De Admirali etymo v. Seldenum *l. 2. de mari claus. c. 11. §. 16.* Adde Maimbourg *l. XI. histoire des Croisad. ad A. 1250.* ubi contra Carolum Gangium disputat.

XIIX. Adversus septimum malum valet, certis hebdomadis diebus esum carniū vetare. * Quanquam

quam & conservandorum quorundam piscium non pauci modi solertiâ hominum reperti.

* Ut salientorum halecum, cujus primus inventos A. 1347. Guilelmus Bueckfeldius, V. Boxborn. *Theatr. Urb. Holland. c. 5. p. 48.*

SECTIO QUARTA.

DE REGNIS IN GENERE.

I. Post civitatem ex voto optimam regnum est plerumque optimum. II. De hoc egit parcissime Aristot. III. MALA REGNORUM alia sunt EXTERNA. IV. Alia INTERNA A SUBJECTO. Si cives libertatis immodicæ cupid. V. Si primarii cives privatum modum sunt egressi. VI. A FORMA, si titulus imperii est dubius. VII. Aut imperium tyrannico modo administratur. VIII. Si potestati summæ non inest majestas. IX. A CAUSA EFFICIENTE PRINCIPALI, malum est; si Rex nimium voluptatibus indulget. X. Si cum fastu gravis, aut nimis popularis. XI. Si amicus adulatoribus. XII. Aut nimis credulus. XIII. Nimium appetens scientiarum.	XIV. Nimis vel juvenis vel senex XV. Insidiis obnoxius. XVI. Novus. XVII. Aut vetus regnandi. XIIX. Ab uxore Regi interdum imminet periculum. XIX. Aut à liberis. XX. Aula sive familia Regis sæpe vitii scatur. XXI, XXII. Contemptus aut odium exitio sæpe est Regibus XXIII. A CAUSA EFFICIENTE INSTRUMENTALI. Si quibus nota sunt Regum consilia fidem non præstant. XXIV. Aut sibi solum tendunt. XXV. Si consiliarii novi. XXVI. Præfecti militiæ Regibus maxime metuendi. XXVII. Nec raro periculum ab iis est, qui regias pecunias tractant. XXVIII. Injuriam ministrorum regionum valde urunt subditos. XXIX. REMEDIA A SUBJECTO, populo,

- libertatis nimiz cupidus, artes pacis & negotiandi commoda ostendenda.
- XXX. Dignitatum gradus inter cives instituendi; sed cavendum simul, ne in regale fastigium assurgant.
- XXXI. A FORMA, Rex curabit, ut justo & publice confirmato titulo regnum teneat,
- XXXII. Hoc consilio inaugurationum carimoniz inventæ.
- XXXIII. Regna moderata maximè durant.
- XXXIV. XXXV. Quicquid illustre vel magnificentum in majestatem cooptandum.
- XXXVI. Summâ severitate in eos animadvertendum, qui majestatem in priore Principe læserunt.
- XXXVII. Nullam pœnæ vel contemptus exemplum statui in illum decet, qui eandem gerit personam.
- XXXVIII. In consultationibus magni momenti est monitum, ut Rex cõclavè secretius, velut sanctuarium, habeat.
- XXXIX. A CAUSA EFFICIENTE, Rex voluptatibus corporis se non dedat. Sin, minus nocet clam peccans.
- XL. Regis cum popularitate temperata sit gravitas,
- XLI. Ab assentationibus se liberat mendaces castigando, & aliis modis.
- XLII. Regis una est scientia, regere populum.
- XLIII. Ne senectus noceat, successor nominandus. Sed heic cautionibus opus est.
- XLIV. Insidiz evitantur præsidio corporis,
- XLV. Accurata victus ratione.
- XLVI. Et aliis cautionibus
- XLVII. Novo Regi utilis clementiz fama.
- XLVIII. Contra insidias uxorum & liberorum quæ remedia.
- XLIX. Præstæ medioeris & modesta aula.
- L. Contemptus declinatur, & Princeps non tantum animis sed & oculis Principum serviat.
- LI. Odium ex pœnis evitatur, eas irrogando per alios.
- LII. Favor conciliatur, si Rex ipse præmia tribuat, Mos simul Galliz laudatur.
- LIII. Quomodo fides Consiliarii exploretur.
- LIV. De Præfectis militiz & ærario in officio retinendis.
- LV. Adversus injurias ministrorum profuerit multum circumire provineias.

LVI. Ad-

LVI. Adversus fraudes ministrorum valet, si Rex chartas non quasvis, sed potiores, & quidem magnâ cum circumspectione subscribat.

§. I.

Ratione formæ regnum haut dubiè est plerumque optimum, quia tantis artibus opus non habet, ut conservetur, quibus indigent aristocratia ac politica, (1) & facilius gubernatur, (2) præsertim si populus amet Reges. (3) Accedit duratio major, quàm ut in ullâ policraticâ rep. possit ostendi. Quoniam verò regna manifeste conservantur, ut univèrsè loquar, ex contrariis. V. Pol. II. prius mala regnorum considerabimus.

(1) Consilium heic est in promptu, neque necessarium, ut conventus habendi tempus aut locus indicatur ad consulendum. At ut idem sit omnibus propositum, difficilimum in impetio plurium. In consilio de rep. suam quisque considerat fortunam, pauci respiciunt communem. Porro quam unus fortunam suam, sæpe suum alter censet infortunium. Hinc conatus in contraria, solo sæpe odio illius partis, cujus consilia sæpe cœpta sunt, suspecta esse, vel inimica haberi. Atque ut horum nihil accidat, tamen ipso humani ingenii vitio evenit, ut ferme suam quisque optimam existimet sententiam, eamque cupiat valere; unde tandem fit quod Livius alicubi scribit: *Tendendo ad sua quisque consilia, aperuerunt ad occasionem locum hosti.* Accedit, quod de Germanis memorat Tacitus *de morib. Germ. c. 11. ex libertate vitium, quod interdum non simul nec iussi conveniant, sed alter & tertius dies (imò mensis & amplius) cunctatione cocuntium absumatur.* Hinc ad bellum getendum nulla regno aecommodatior est respublica, & jam facile patet, quo aspectu regnum dixerit optimam rempublicam. Aristoteles VIII. *Eth. 12. conf. Forstn. ad 1. Ann. Tacit. p. 97. Hobbes. de civ. c. 10.*

(2) Ut in Europa Galli, qui non modo Regibus suis enixissimè parent, sed & eos ut mortalibus angustiores venerantur, ut loquitur Jovius l. 15. histor. p. 294. In Ægypto si Princeps sua vel violenta morte perisset, aulici quoque de

vita exhibant, sibi que in probi ministerii tessera gloriosas inferebant manus, teste de suis quoque temporibus Diodoro Siculo. Qui mos etiam in Siamensium & præcipue Calicutanorum regno viget.

(3) Assyriorum regnum, à Belo inchoatum, ad Sardana-palum mille trecentum & sexaginta annos continua serie propagatum esse, ex Ctesia Gnidio refert Diodorus Siculus l. 2. *Bibliothec.*

II. Egit autem Aristoteles parcissime de regnis, Cujus rei causam conjicit Septalius, * quòd eo tempore nulla vera regna fuerint l. 2. de Rat. Stat. *proem.* Nos igitur quæ desunt heic pro instituti modo sup-
plere conabimur.

* V. Aristot. V, Pol. 10. ubi ait: *Non constituuntur amplius regna hac aetate, & cum existerint, principatus patius ac tyrannides sunt.*

III. Mala regnorum sunt vel externa vel interna. Regnum autem ex causis externis minime quidem interit, quare & diuturnum est: ex ipso autem plerimum interitus existunt. Aristot. V. Pol. 10.

IV. Et quidem à subjecto malum est populus libertatis immodicæ cupidus. Quales illi apud Tacitum IV. Ann. 46. * ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine soliti.

* Est quoddam genus natura factum ad horum recipiendum, aliud ad Regem, aliud reip. aptum & equalitatis amans. Aristot. III. Pol. 12. Quod egregie illustrat. exemplis Asianorum, Europæorum & Græcorum VII. Pol. 7.

V. Deinde, si primarii cives, v. g. Prælati aut Nobiles, potentiâ aut opibus privatum modum sunt egressi, non caret periculo. V. supra *sect.* I. §. 7. & 8.

VI. A formâ sive summâ potestate & subjectione malum est, si titulus imperii non est satis validus,

validus, & in dubium vocatur. Neque enim quieti esse possunt, qui causis quibuscunque imperium deberi sibi opinantur.

VII. Malum quoque est, * si imperium tyrannicô modô administratur, cum sc. Rex in potestate suâ esse plura postulaverit, quam ferant leges republ. Aristot. V. Pol. 10.

* Nihil frequentius est, quam ut regna in dominatus degenerent aut tyranides, v. pars. 1. sect. 12, §. 14.

IIIX. Denique malum est, si potestati summæ non inest majestas. Quod etiam usu solet venire, quando impunè dimittitur, majestatem in decessore Rege læsisse; aut minus æstimatæ majestatis exemplum statuitur in eum, qui eandem gerit personam.

IX. A causa efficiente principali, hoc est, Rege mala sunt plurima, quæ vitiant bona vel animi, vel corporis, vel fortunæ. Eò pertinent (1) illicitus aut nimius voluptatum usus. Libido Pisistratidas, libido Tarquinius evertit, multosque alios, quorum mentio apud Aristot. V. Pol. 10. (1) Idem ait; d. l. c. 11. *Non facile insidiis captari aut contemni hominem sobrium, sed temulentum, neque vigilem, sed dormientem.* (3) In universum luxus complures in exitium deduxit.

(1) Julianus Bæticam in Hispania, cui præfectus erat; Saracenis prodidit, ut injuriam violatæ filix à Rege Rodericô acceptam ulcisceretur, auctore Thuano l. 1. *Histor. Ibrahimus Turcar. Imperator*, quod filiam Mustri victipam libidinis suæ fecisset, imperio & vita privatus fuit, ut pluribus narrat Rigaltius in vita Ibrahimiad A. 1647. Bene Salomon Prov. XXXI. 3. *Adulteria via sunt, qua Reges perdunt*, conf. Forstner. ad V. *Annal. Taciti ab initio*.

(2) Temulentix occasiones præcipuè captant Regum aut Principum percussores, V. Danielis VI, 30. & Gontharidis cædem apud Præcop. 3. *Vandal. Dionysio posteriori Dion insidias struxit, quia contemnebat, videns civos sic affectos*

Hos, & ipsum semper ebrium. Aristot. d. l. V. cap. 10. Hoc consilium datum & Pisoni videbis apud Tacitum *Ann. XV. cap. 52.*

(3) De Ægypti Regibus, antequam à Romanis subigerentur, Strabo l. 17. *Geographiæ Omnes post tertium Ptolemaum malè regnum gesserunt, luxu perditæ: omnium verò pessimè quartus & septimus, & ultimus Aulotès.*

X. (2) * *Σεμνοσυφία* sive fastuosa gravitas, qualem in Constantio depingit Ammian. l. XVI. *histor. c. 5.* & l. XXI. c. 16. & retrò nimia popularitas, quâ peccavit Julianus apud eund. l. XXV. c. 5. & Henricus III. apud Thuanum.

* V. de *μνοσυφία* sive soliepulo Principum Piccartus *Decad 17. obj. Pol. 6.*

XI. (3) Amicitia cum adulatoribus, (1) perpetuum malum Regum, (2) quorum opes sapiens assertatio quam hostis evertit, auctore Curt. 8. *hist. 5. 1.* ubi Freinshem: Sunt autem adultores, quibus omnia Principum honesta atque inhonesta laudare mos est, ut eos depingit Tacitus II. *Ann. 38. 5.*

(1) *Imminens omni potentia malum adultores,* apud H. Grotiū l. V. *Ann. Belgic. Blandum malum, sed pestilens inprimis regnis & Regibus assertatio.* Cromer, oratione in funere Sigismundi Polon. Reg. V. de Constantio Imper. Amm. Marcellin. l. XXI. c. 16.

(2) Bios interrogatus quodnam animal omnium maxime esset noxium? respondit, *si de feris percontaris, Tyrannus; si de cicuribus, adulator.* Laetius l. 1. *Vitar.* Sunt autem adultores non unius generis, sed multi; ac ita sæpe ingeniosi & astuti, ut non modo incautos fallant, sed cautos etiam aliquando. Quamquam hoc omnibus est commune, dare operam, ne suos patronos miseri clientes, & carissima capira mollissimi ventres offendant, atque gratiam aliquam incant, sive hoc fiat verbis, sive factis, sive nutibus aut signis, aut gestibus corporis quibusdam, ac iis quidem vel concedendo manifestè, vel resistendo simulatè, & sive ab

ipsis

ipsis coram; sive per alios conjuratos, vel etiam conjuges, ut est hoc genus aucupii prorsus infiditum.

XII. (4) Credulitas Regum, quorum aures saepe nihil accipiunt, nisi jucundum & lesurum. ut Tacitus loquitur. 3. Ann. 56. Quanquam interdum ita speciosæ sint calumniæ, ut etiam prudentissimo Regi possint imponere, exemplo Davidis 2. Samuel. XVI. 3. * Bonus, catus, optimus, venditur Imperator. ait Diocletianus apud Flav. Vopiscum.

* Gordianus apud Jul. Capitolinum: Miser est Imperator, apud quem vera reticentur, qui cum ipse publicè ambulare non possit, necesse est ut audias, & vel audita vel à pluribus corroborata confirmet.

XIII. (5) Quædam sciendi intemperantia, cum non retinetur, quod est difficilimum, ex sapientiâ modus. ut cum Tacito loquar de Agricola c. 4. Aristoteles IX. Pol. 2. docet, etiam philosophiam ac scientias liberales reddi sordidas ac illiberales, si quis in iis modum non servet, sed *περσεδρέυη λίαν πρὸς τὸ ἐντελὲς*, assiduis valde in iis sit, ut perfectè assequatur. V. Forstner. ad XIII. Ann. Tacit. c. 2.

* Jacobus I, M. Britannia Rex, Ludimagister appellatus fuit ob nimium literarum studium.

XIV. (6) Ætas vel immatura, vel nimis protracta Regis, cum propter amara senectæ

Pondera (1) despicitur, (2) nec quo prius ordine regnat. ut est apud Ovidium lib. IX. metam. fab. 11. Dictum vetus est, quod usurpavit Pompejus, deinde Tiberius: *A plerisque adorari solem orientem.*

(1) Apud Tacitum 1. hist. 7. Ætas Galba & irrisui & fastidio eras.

(2) Senectus enim segnes & incuriosos rerum facere solent. Herodes mimiambis:

Τὰ λευκὰ τῶν τευχῶν ἐπαμβλίνει
Τὸν νῦν.

Hebescunt, cum nivei caput spargunt;

Et mentis acies.

& ut Aristoteles ait II. Pol. 7. Ἐστὶ δὲ ὡς περὶ σώματος ἡ διανοίας ἡγεσίας. Est enim; ut corporis, ita quoque mentis senectus.

XV. (7) Infidiae vitae structae vel armis, vel veneno, * quod frequentissimum.

* Hinc Principum ac Magnatum mortes nunquam veniunt suspicionem carere; ait Thuan. l. 25. *Hist. ad An. 1560.* conf. Forstn. *omiss. ad 3. Añn. p. 822. sequ.* Et viciō Grotius *epist. 1233.* atrociora semper fatnam esse circa potentium exitus.

XVI. (8) Novitas Regni: * nam initia Principatum difficilima, & opportuni motibus transitus rerum. Tacitus I. *histor. 21. 4.*

* Idem Tacit. I. *histor.* ubi principatus Othoniani initia describit: *Othoni novum auctoritas inerat ad prohibendum scelus.*

XVII. Et retrò (9) diuturnitas imperii. *Nam Reges indulgentiā fortuna discunt audetque.* iudicia Taciti 2. *hist. 48.* qui & alibi * eos diuturnitate in superbiam mutari dicit.

* Causas cum Lipsio indagat Forstner *ad 6. Añn. Taciti p 739.* Tacitus 15. *Annal. 21, 3.* ait: *Initia meliora, sed finis inclinat.*

XVIII. (10) Uxores; de quibus adversus maritos Reges atrociam extant exempla & crudelia. V. Baco *serm. fid. 19.* * Augustus Liviae conjugii præter decorum & auctoritatem imperatoriam fuit obsequens. teste Xiphilino *in Dionis Augusto.* Mizislaus tertius

tertius contemptus fuit à Polonis, ob nimium erga uxorem obsequium. Cromer. l. 3. de Reb. Polon. Idem l. 6. Ret. Polonic. notavit, Uladislauum violentum uxoris amorem nocturnasque persuasiones, *quæ plurimum apud uxorios viros valeant, tantoque pestilenciores sint, quanto plus potest is, quem superant, præcipitem egisse,* Ejusdem l. 18. Ret. Polonic. præclara est sententia: *Efficaces sunt fere apud viros mulierum suasiones atque preces, quæ nocte & in geniali thoro adhibentur.*

* Maximè propter Zelotypiam, Legat qui volet apud Busbequium machinentia uxoris Solimanni; apud Herodotum l. 9. Xerxis uxoris furorem adversus Mastam; apud Justinum Olympiadis in Philippum iracundiam, quod Cleopatram in societatem thori sibi conjunxerat. Adde Pausaniam l. 3. Propertium l. 3.

(2) Adde de Gallo Cæsare Ammianum l. 14. c. 1. & c. 11. de Justiniano Procopium & Zonaram tom. 3. Ne dicam nunc de Jezabele Achabi; Tullia Tarquinii, Eudoxia Areadi uxore.

XIX. (11) Liberi, cum ex paternâ fortunâ licentiam tantum usurpant, ut de Domitiano loquitur Tacitus Agric. c. 7. Quem etiam alibi ait, *stupris & adulteriis filium Principis egisse.** Aut cum hi, à propriâ seu alienâ ambitione impulsî, malunt imperium habere, quàm expectare. conf. Bacon. de Verul. d. ser. 19.

* Hoc malum est rarius in regnis electivis, frequentius in successivis. Exemplo sint filii duo Sennacheribi, Artaxerxes Darii filius, Perseus Philippi Macedonis, & multi alii. V. Grot. ad 3. Reg. 15. Forstner. ad 12. Ann. 44.

XX. (12) Aula sive familia Regis. *Ut in mari flumina omnia, sic vitia in magnas aulas influere,* dictum fuit Pii II. Pontif. quod refertur à Platina.

XXI. (13) Contemptus, cujus causas jam multas indicavimus. V. Arist. V. Pol. 10.

XXII.

XXII. (14) Odium & quæ hujus quasi particula est, ira. Quanquam odium magis nocere soleat, & omnino magis metuendum sit Regi, quàm ira. *Ira enim comitem dolorem habet, ut quæ dolor est injuriæ præsentis, denique & rationem tollit. Odium autem & dolore caret, & lentum est & diuturnum, neque caret ratione.* ut Aristot. paraphr. Heinſio loquitur V. Pol. 10. Utriusque causa ferme est contumelia. Hæc, præter causas supra memoratas, * oritur etiam ex repulsâ honores & præmia petentium. V. omnino Forſtner. ad XI. Ann. Tacit. c. 25.

* Conf. supra sect. 1. §. 21. Forſtn. ad 15. Ann. 49.

XXIII. A causa efficiente instrumentali non minus mala proficiſcuntur. *Reges enim comparant sibi multos, oculos & aures & pedes, & manus, Aristot. III. Pol. 12. Et quidem Regibus plurimum nocere possunt, quibus nota sunt eorum consilia, imprimis* si fidem silentii non præstant. Ut enim cuniculi, maximum utique in rebus bellicis momentum, detecti nocent: ita Principum consilia in vulgus edita, & non quæ decet religione secretè habita, hostes potius quàm illos instruunt.* ait Forſtner. ad 2. Tacit. Ann. p. 267.

* Ut de iis dici non possit, quod Euripides cuidam, gravævolentiam oris sibi objectanti, respondit: *multa in eo secreta computruisse.* teste Stobæo sermon. 39. *Ἐὶ ἀποπρήτω.*

XXIV. Deinde, si sibi solum tendunt, non Regi, id quod frequentissimum est vitium. V. Forſtner. ad XII. Ann. Tacit. c. 1.

XXV. Denique, si novi sunt, quorum consiliis utuntur. Frequens autem id novis Regibus, ut consiliis adhibeant potius familiares suos, quàm eos, quorum operâ patres sunt usi. **Causa hæc, quod ostendere**

dere potentiam suam volunt omnia mutando, & vetera illa obsequia sæpe non honesta de publico quam primum repensare, gravi sæpe & suo & patriæ malo. Morum quoque similitudo habet ἑλκυστικὸν ἦ, ut disse- rit sub exemplo Roboami Grotius *ad 3. Reg. XII, 8.* Juvenum consiliis magno suo malo usum Hierony- mum, Syracusanum Principem, discimus ex fragmen- tis Diodori Siculi. Adrastus apud Euripidem *Sup- plicibus*

Νέων γὰρ ἀνδρῶν θόρυβος ἐξέπλησέ με.

Juvenum tumultus cor mihi externaverat.

Theleus apud eundem Euripidem dictâ tragœdiâ:

Ἀπώλεσας πόλιν

Νέοις παρὰ χθεις. Οἱ ἴνεις ἱμῶμενοι
Χαίρεσι πολέμου ἄνυξάνωσ' ἀνευ δίκης,
Φθείροντες αἰσῶς, ὁ μὲν ὅπως στρατηλατῆ,
Ὁ δ' ὡς ὑβρίζῃ δύναιμι εἰς χεῖρας λαβῶν,
Ἄλλος δὲ κέρδης ἕνεκ', ἐκ ἀποσκοπῶν
Τὸ πλῆθος, εἴ τι βλάπτεται πάχον ἰάδε.

Perdidisti urbem tuam

*Juvenum sequens consilia, qui calido ambitu
Sanguinea querunt arma sine jure ac modo,
Plebem ancipantes, hic ut in bello imperet,
Ille insolenter ut potestatem gerat,
Pars cupida lucri, nulque habens pensi interim
Quanta inde populi rebus immincant mala.*

XXVI. Inter cæteros ministros metuendi Re- gibus illi maximè, qui milites sibi habent obnoxios; quales Præfecti Prætorio, Magistri militum, Magistri equitum. *Maximè si ingenio audaces sunt. Fortitudo enim potestatem nata audacia est: propter quas ambas, ut nullo negotio superiores futuri, insidias moliuntur.* Aristot. V. Pol. 10.

XXVII. Non rarò etiam periculum ab iis est, qui regias pecunias tractant. Talis fuit Philetærus,

F

unde

unde orti Reges Attalici, memorante Strabone l. 13. *Geogr. conf. de Jeroboamo 1. Reg. XI, 27.*

XXVIII. Maximo etiam damno esse solent Ministrorum Principis injuriæ in subditos. Et hæ ægrius tolerantur, quàm ipsius Principis injuriæ. V. *Piccart. Dec. 12. obs. Pd. c. 6.*

XXIX. Videamus de remediis. Igitur si populus nimiam libertatis cupiditate flagrat, * pacis artes, opificia & negotiandi commoda singulis ostentanda sunt, ut innoxii atque florentes privati curam publicam exuant, & vectigalia simul augeantur.

* Hac arte Austriacos in Belgio usos memorat H. Grotius I. *Ann. Belgic.* idem l. V. *Ann. Belgic.* scribit: *callidos quendam Principes armorum gratiam fecisse nobilibus in Belgio.* conf. Forstner. ad 3. *Ann. Tacit.* p. 489.

XXX. *Paucorum dominatio regia libidini propior, & populi imperium juxta libertatem est.* Tacit. 6. *Ann.* 42. Hinc prudenter tot Dignitatum gradus, Ducum, dico, Comitum, Baronum, Nobilium, & hujus generis, quibus cives præcipui inter se & à plebe distinguuntur, in regnis Europæ tantum non omnibus introducti. (1) Verùm curam ac cautione opus est, ne in regale fastigium assurgant. Ubi inprimis commendandum institutum, (2) quo Galliæ, Angliæ, alii-que Reges utuntur, ne Purpurati sive Proceres sine consensu summi Imperantis matrimonia contrahere possint. V. Bacon. de Verul. *serm.* 19. Forstner. ad 2. *Ann. Taciti* p. 231. *sequ.*

(1) Pertinet huc ars Sixti V. Pontificis, de quo Piascius Chron. gestor. in Europ. singular. ad A. 1590. *Quòd partium capita deprimeret (in urbe Româ) seu eorum vires enervaret, titulos plures Ducum, Principum, nobilioribus & distioribus Romanorum distribuit; qui jam Columnensibus & Ursinis titulo insigni majores, vel aequales, eorum Principatum sequi dedignant, quisque scorsim clientelas & partes sibi parabat,*

parabat, ac ita in plures divisa Romanorum studia, debiliora ad resistendum reddita, ad obsequium potestatis legitima prudentia Pontificis reduxit. Confer de Philippo II. Rege Hispaniæ & Jacobo I. Rege M. Britanniæ, Becmann, *meditat. politic.* c. 16. §. 8. De Venetorum simili arte St. Disdier, *de la Ville & Republique de Venise part. 2. p. 133. sequ.*

(2) V. Joann. Lahnoji *peculiarem Dissertationem de hoc argumento.* & quæ dixi dissertat, *de superioris. territor.* §. 74. *in not.* Motuum in Belgio causam inter cæteras neglectui instituti hujus adscribit Nicol. Burgundus *l. 2. histor. Belgic. ad A. 1564.*

XXXI Ne controversia de potestate moveatur, curandum, ut Rex (1) iusto eoque (2) à populo aut Proceribus confirmato titulo regnum teneat. V. Boxhorn. *II. Pol. 3. §. 5.*

(1) V. Bacon, de Verulam: *in histor. Henric. VII. ab initio,* ubi prudentissimè memorat perplexam Henrici Regis consultationem, quo titulo regnum sibi adsertum iret. adde Guilb. Camden. *in hist. Elisabeth. ad A. 1559.*

(2) Hinc Rex, maximè si competitorum habeat, curabit, ut coronæ & sceptrorum compos fiat. Ita Carolus IV. Ludovici Imper. è Margaretha liberis paterna reliquit bona & alia adjecit, quò Imperii coronam cæteraque ornamenta, hætenus ab ipsius asservata, adipisceretur, ut referat Matth. Vossius *Annal. Holland. Zelandiaque l. 10.*

XXXII. Hoc consilio inaugurationum regiarum cærimoniarum institutæ ab Hebræis, * ad alios populos derivatæ sunt, additis nonnullis aut mutatis.

* Notant Vatablus *ad IV. Reg. 11.* & H. Grot. *de III. Reg. 1^a 34* apud Hebræos Reges extra controversiam regni heredes unguent non solitos, sed exortis controversiis adhibitam unctionem ad majorem cautionem. De Hungaris memorat Tubero *l. 12. Hist. Pannon.* eos vix habere pro Rege legitimo, qui diadema non haberet. Apud Christianos id Episcoporum munus esse solet. Et apud Persas Califatum Princeps coram Regis capiti imponit, cum inauguratur. Joann. Cartwrightus *Anglus itiner.* apud Joann. de Laet. *descript. Pers.* p. 263. Apud

Turcas Muffi seu summus Pontifex M. Sultanum, in templum deductum, framea accingit, isque ritus inaugurationis est apud ipsos, teste Piascio *Chron. rer. gest. ad A. 1623*. Apud Polonos electus Rex non potest exercere functiones Regias, antequam coronetur, nec distribuit beneficia aut officia, nisi aliqua in futurum promittat. Unde & Cancellarii nihil sigillant, & demum postquam sigilla Regis defuncti circa ejus funeris celebritatem confregerint, a coronato Rege nova nova accipiunt, Mateschalli, qui antecedunt Regem, sceptrum demissa non sublevata præferunt. Quæ omnia memorat idem Piascius *Chron. ad A. 1632. in calce*.

XXXIII. *Optimè conservantur regna, ad moderatiorem rationem perducendo. Quanto enim pauciorum rerum potestatem habuerint, eo longiore tempore necesse est imperium omne consistere. Cum enim ipsi minus imperio herili agant, & moribus magis sint pares, tum minus eis, qui parenti sunt invidiosi. Aristot. V. Pol. II.*

XXXIV. Quicquid illustre est vel magnificentum, in summam potestatem transferendum. Hinc Coronæ, sceptrum, sigilla & alia symbola majestatis inventa sunt, (1) ad eminentiam & auctoritatem regiam, populi, in splendorem & pompam non parum respicientis, oculis & per eos animo magis infinuandam & excitandam. (2) E contrario quicquid dignitatem, quam majestatem Romani vocabant, minuire potest à Rege amovendum.

(1) Romulus togam summit prætextam, diadema, fellam curulem, insignia imperii, listores quoque duodecim cum strictis securibus & virgis, teste Livio l. 1. *hystor. c. 8*, Niceph. Callist. *præfat. oper. insignia vocat* *θεῖα λαῦτα ἢ τῶν μυστηρίων ἀπρόσβητων εἰκασματα*, divina quedam, & mysteriorum secretissimorum imagines. Adde supra *part. 1. sect. 6. §. 20*.

(2) Hanc ob causam Galliarum Reges funeri interesse non solent, teste Thuano l. 79. *hyst* Idem de Hebræorum Regibus tradit H. Grotius *ad 2. Samuel. III, 31*. Numidiarum Reges more gentis suæ nulli mortaliu, oscium ferebant, ut memorat Valerius Maximus 2. *Var. 6.* addens: *Quicquid enim*

enim in excelso fastigio positum est, humili & trita consuetudine, quo sit venerabilius, vacuum esse conuenit.

XXXV. * Hinc quaesitissimi publici honores, supplicationes & vota publica pro incolumitate, quæque alia ejus generis sunt, haut unquam cum aliis, quantumvis summâ virtute viris, communicentur. *Boxhorn. d. l. §. 21.*

* Apud Romanos & Persas nemini privato sellam Regis sive Imper. occupare licuit, idque sub pœna capitis. V. *Diodor. l. 17. Bibliothec. Curt. l. 8. vit. Alex. c. 4. Xiphilin. in Galbâ.* Apud Persas etiam capitale erat, aliis præter Regem viara uti, teste Dione Chrysoft. *orat. 14.* In Gallia & Hispania sub uranisco incedere, vix cuiquam præter Regem conceditur.

XXXVI. Summâ, ubi id justè licet, pœnæ seueritate in eos animadvertendum, qui majestatem in præcedente Rege læsisse deprehenduntur. Tacitus I. *Histor. 44.* post narratam Galbæ cædem: *plures quàm CXX. libellos premia exposcentium ob aliquam notabilem illo die operam Vitellius postea inuenit, omnesque exquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed traditò Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem.* Oedipus apud Sophoclem de Lajicæde agens:

Ὅς τις γῶ ἦν ἐκείνον ὁ κτανὼν, τὰχ' ἂν,
 Κάμ' ἂν τοιαύτη χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι.
 Κεῖνω περσαρκῶν ἐν ἑμαυτὸν ἰφελῶ.

*Quicumque tandem est, Lajus per quem peri,
 Facile ille eadem me trucidaret manu.*

Ita si peremtum vindico, profum mihi.

Paulò ante dixerat: * *Ultorem esse quisquis successit.* c. 40. Non dissimile, quod C. Julius Cæsar, statuas Pompeji reponens, suas stabilisse dictus est. *conf. Freinsh. ad 10. Curt. c. 5. n. 30.*

* II. Reg. XIV, 5. est; *Percussit* (Amazias) *servos suos, qui interfecerant Regem patrem suum.* Ubi H. Grotius annotat. *Puniunt talia facinora etiam qui successu fruuntur.* V. & II. Samuel, I, 16. & IV, 19. de occisoribus Isboethi.

XXXVII. Sed nec pœnæ aut contemptus aut minus æstimatæ majestatis exemplum Regi statuere convenit in illum, qui eandem gerit personam. *Regi tuenda est maxime Regis salus.* ait Seneca in *Oedipo.* conf. orationem Oratoris Galliæ, * *Elisabethæ Angliæ Reginæ copiosè, licet frustra, dissuadentis Mariæ Reginæ Scotiæ supplicium, in præjudicium dignitatis regiæ iturum, apud Thuan. l. 86. hist.*

* De hoc Elisabethæ factò H. Grotius l. XII. *Hist. Belgicæ, ad A. 1603. Tum illud non minus novum, quam invisum Regibus cunctis exemplum, & ne ipsâ quidem necessitate satis excusatum, occisa foemina imperio foemina, & cognata, & supplex, & regina.*

XXXIIX. In consultationibus magni momenti est monitum, (1) ut Rex conclavæ habeat secretius, velut summum aulæ suæ sanctuarium, nulli alii, quicumque etiam is sit, patens. In hoc asservet breviarium totius imperii, quale habuit Augustus, Tacito teste I. *Annal. 2. in quo continebantur opes publicæ, quantum civium sociorum in armis, quot classes, regna, provincia, tributa aut vectigalia & necessitates ac largitiones.* (2) In eodem asservet scripturas eò pertinentes, illas maxime, quæ cum ad sui regni tum vicinarum civitatum notitiam faciunt. Hoc præcipuum est remedium contra aulæ suæ scrutatores speculatoresvè.

(1) Hoc instituta usi Philippus II. Hispaniæ Rex, in regno Francorum Carolus M. de quo Aventinus l. 4. *Annal. Bojicæ, & prudentissimi quique Reges.*

(2) Persarum Reges commentarios habuerunt. Exemplum Artaxerxis est apud Josephum l. XI. origin. cap. 6. conf. Esther, II, 23. ubi Grotius annotavit : *Diurna apud Regem asservabantur.* & VI, 1. 2. Quo more adhuc hodie uti Persarum Reges, intelligere est ex memorabili exemplo apud Tavernieri *relation du Serrail du grand Seigneur p. 23. sequi.* In regno Japoniæ Cæsar Cicobosamma moriturus filio tradidit arcam, asservantem antiquas leges & regni annales, cum multorum sapientum dictis, eaque ut magni æstimaret præcepit, teste Varenio *descript. regni Japonia c. 15.*

XXXIX. Optandum est, Regem voluptatibus corporis haut indulgere. Quod si sperare id non liceat, (1) minus nocet Regem, cujus vita suis pro exemplo est, cum peccat, clam & in occulto peccare. Quod judicium est Thuani l. 21. *ad An. 1528.* loquuti de amoribus Caroli V. conf. aliud exemplum apud Sleidan. l. 13. *hist. A. 1544.* (2) Maximè verò commendandum Regi, ut adulteriis & violentis stupris absteat, Euripides *Erechtheo* :

Ἐξασία δὲ μή ποτ' ἐντυχῶν, τέκνον,

Αἰχρῆς ἔρωτας δημοτῶν διωκίδειν.

Ὅ κ' σίδηρον αἰχρῶνας τ' ἐφέλκεται,

Χρησῶν πενήτων ἂν τις αἰχρῆνὴ τέκνω.

Ad dignitatis alta veetus culmina,

Ne civium corporibus illudas cave.

In sese & enses acuta & laqueum vocat,

Quicumque honesti pauperis spurcat domum.

Quidam Reges, ut tædium ex otio dispellerent, simulque subditos suos ad similia studia excitarent (3) opificium aliquod addidicerunt exercueruntque.

(1) Idem cogitavit David, nihil non agens, ut adulterium cum Bethsabea valeret. V. 2. *Sam. XI. 4. sequi.*

(2) Boecalinus *in comm. ad Tacit.* postquam disseruerat de adulteriis Regum : *No so inquit, vedere, per qual cagione i Principi, che possono haver in poter giovani bellissimi*

fimi senza fatica, vogliono precipitarsi in una risoluzione tanto dannosa.

(3) Hoc olim Turcicis Imperatoribus in usu fuisse, discere est ex sermone summi in Turcia Pontificis, apud Tavernier *relation du Serrail du grand Seigneur* ch. 16.

XL. Nulla certior Regibus quam ex mansuetudine securitas. Populi benevolentia vili constat, quæ humanitate emitur. Nec aliâ arte multitudo tractanda est, degens in libertatis umbrâ, regnataque quasi precariò. In cives quidem adstrictos legitimo regno paulò cautius dispensandus est civilis habitus, pro cuiusque populi genio, quem nec promiscuum habere oportet, nec abscissum: ne morosus in odium, profusus in contemptum transeat. Durus tamen aditus, difficilis sermo, plebemque cum fastu despiciens, sub specie magnitudinis occultata majestas, gentibus illis relinquenda sunt, quos superbia & dominica potestas vili servitutis iugo adstrinxit, ubi ignota comitas inferitis majestate habetur. Nicol. Burgund. *l. 2. histor. Bavar.* Ludovici Imper. humanitatem deprædicans. * Pertinet quoque huc, ne Rex unquam jocos mordacibus utatur, ceu qui sæpe magno constant. v. *Nouvelle de la Rep. de lettr. mensé Martio 1684.*

* Conf. Forstner. *ad 3. Ann. Tacit. p. 202.* & Gruter. *ad Tacit. disc. 44.*

XLI. Quomodo adultores ab amicis discernendi, & delatores sive calumniatores cavendi, singularibus libellis prosecuti sunt Plutarchus & Lucianus. Sanè de quo Principe persuasum est, quòd mendaciis temerè fidem non habeat, illum neque assentatores neque falsi delatores temerè audebunt aggredi, imò verò ille quoque tutus erit ab aliorum deceptionibus. Obtinebit autem hoc, iudicio H. **Conrin-**

Conringii ad Machiavell. Princip. c. 23. primò, si in opinione fuerit exacti iudicii; deinde si acri pœna in omnes mendacii aut deceptionis compertos animadvertere fuerit solitus, contra autem vera narrantibus præmia habeat constituta. * Postremum vetus dictum, Principibus inprimis utile, cogitet: Νῆφε ἔ μίμνησ' ἀπιστείν.

* Proderit etiam, si Rex subinde personam suam occulat, & in circulis, viis & compitis, quid homines de se sentiant expiscetur. Ut Carolus V. Imp. in more habuit, quem speculatorem suæ ipsius existimationis egisse, non inscite Hispanus quidam dixit apud Amelot. *libello, cui titulus: Morale de Tacite de la flaterie art. 9.* Ante Carolum Henricus III. Rex Castiliæ, hac arte, quæ opes essent Procerum, didicit, & deinceps eorum bona in fiscum redegit, ut pluribus memòrat Mariana l. 19. *histor. Hispan. c. 14. & l. 3. de regn. & Reg. instit. c. 7.* De Ludovico Rege Poloniæ Cromerus l. 12. *Rer. Polon. Plebis*, inquit, *non minorem quàm Nobilitatis curam gessit. Itaque nonnunquam dissimulatio habitu viscos & oppida perlustravit, ut cognosceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, de se denique vulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex huiusmodi sermionibus in se suisque castigavit.* Idem fecit in Dania Christianus IV. Rex. Quibusdam Regibus utilitatem consilii huius suggessit fortuna, ut Antiocho Sedeti, Syriæ Regi, in venatione studio persequendi feram aberranti, & divertere apud tenuis fortunæ hominem coacto, qui ad suos reversus dixisse fertur: *se eo die primum vera de se ipso audivisse, ut memòrat Plutarchus; addens: quod exinde in regno administrando cœperit esse diligentior; & Francisco I. Gall. Regi similem ob causam, dicere propterea sæpius solito: perditum se, nisi fuisset perditus (sc. in venatione) qu' il etois perdu, l' il ne-fus-perdu!* Adde Chronic. Thuring. simile narrans de Ludovico ferreo Landgravio Thuringiæ, qui ab eo tempore severior factus: de Solimanno Persarum Rege A. *de l'Etat present de Royaume de Perse.*

XLII. Principis una & propria scientia est, nosse regere imperio populos, & quod Themistocles

F 5

cles

cles de se dicebat, ex parvâ civitate magnam facere. Cætera sine damno ignorantur. ait Forstner. *ad XIII. Ann. Tacit.* 3. Favebit tamen literatis, (1) maximè Historicis (2) & Poetis, hosque quasi in oculis ferat.

(1) Prudenter A. religion. Medici part. alt. sect. 3. *Quod*, inquit, *artibus plerumque patrocinantur & eruditis viris favent prudentiores Principes, non tam ex se fit, quod ardentiori zelo eruditionem prosequantur, aut Musas religiosius colant, quàm quia horum operâ nomina sua aternitati commendari velint & ultores calamos posteritatis vereantur.* Hoc præceptum imprimis observavit Henricus IV. Gall. Rex, hinc rerum suarum enarratores habuit ultra quinquaginta, Panegyristas sine numero. Cosmus Ferruzia Dux literatos tota Italia eximie fovit, teste Thuanò *l. 57. ad An.* 1574. Petrus Aretinus, Poeta & Orator insignis, à Carolo V. Francisco I. Solimanno Turcarum Imperat. & pirata Barbarossa, maledicum ejus calamum veritatis, muneribus cultus est, prædives inde factus. Ut est in Patinianis *p. 88. sequ.* Idem Carolus, pecuniarum alias parcus, cuidam Poetz, carmen lingua Italica de navigatione Africana componenti, donavit mille coronatos.

(2) Socrates apud Platonem in Minoe circa calcem. *Tu, ô vir optime, & unusquisque alius, cui bona existimatio cura est, si modo sapitis, diligenter cavere debetis, ne poeticum hominem infensum aliquem habeatis. Poeta quippe vim maximam in utramque partem & ad laudandum & ad vituperandum habent.* Qua in re Minoem peccasse dicit.

XLIII. Ut senectus tuta sit, & pravæ aliorum spes cohibeantur, (1) curandum, ne successor in incerto sit, (2) exemplo Tiberii, de quo Tacitus 3. *An.* 56. Sed prudentiâ opus, ne à successore nominato periculum immineat. Eapropter summa imperii semper retinenda, contra quam fecit (3) Ludovicus Pius, qui inauspicatô consilio Lotharium filium in imperii consortium ascivit: vel successor designandus, (4) celatô ejus nomine, planè ut Romani solebant in substitutione pupillari. De quo infra, ubi de rebus-

rebus publicis patrimonialibus agimus. (5) Ad hæc quidam Reges senectutem & inde secutam virium defectionem variis artibus occultaverunt.

(1) Hinc Jason apud Euripidem in *Medea*:

Τύχωνοι παῖδες, ἔρμυα δώμασι.

Domuum columna Regibus nati mares.

Tacitus V. *Histor.* 52. *Nam legiones, non classes aquæ firma imperii munimenta, quàm numerus liberorum.* Hunc defectum supplevit Augustus adoptionis remedio, quod laudat Plinius in *panegyri.* Et secuti sunt alii Imppp. ut Galba, qui Pisonem, Nerva, qui Trajanum adoptavit, v. Suetonium in *Galbâ c. 7.* Tacit. I. *histor.* 12. *medicam de aliis.*

(2) Idem fecerunt Romanorum Imppp. multi alii, & Persæ Reges teste Plutarcho in *Artaxerxe conf. I. Reg. I. 34.* de Davide.

(3) Et Ptolomæus à filio, cui regnum tradiderat vivus, vita privatus. *Nepos de Regibus c. 3. conf. de Dario, qui filium suum vivus inconsultissimè Regem fecit, Justin. l. 10. hist. c. 1. & ibi Bernegg.*

(4) Elisabetha callida mulier inter munimenta potentiz habebat, successionem tenere in interep. v. H. Grotius *l. 3. Hist. Belgic. ad A. 1594.*

(5) Ut Tiberius, cujus artes describit Tacitus VI. *Annal. 46. n. 6. & c. 50. n. 1. & sequ.* conf. eundem IV. *Annal. 57. n. 3.* Adde de Ludovico XI. *Cominæum l. 6. comment. c. 8.*

XLIV. Insidiæ variis modis evitantur, primò, stipatoribus ad custodiam corporis adhibitis. *Hos in regno cives esse, in tyrannide externos, observavit Aristoteles III. Pol. 10.* Quanquam hoc perpetuum non esse, [1] multis Regum Europæ exemplis constat. Barbari [2] eunuchis utuntur, propter eorum fidem, ut jam suo tempore observavit Herodotus. [3] Quamobrem Philippus Macedoniae Rex, clarissimorum in Macedonia liberorum assumptis liberis, curam sui, ministerium ipsis imposuerit, causas prudenter explicat *Alianus l. 14. var. histor. c. 49.*

[1] Conf.

[1] Conf. Thuan. l. 25. *hist. ad A. 1560.*

[2] Rex Monomotapæ fœminatam satellitio custoditur. V. Le Blanc *part. 2. Itinerar. c. 4.*

[3] Eundem morem in Gothiserum in Hispania potentibus eximie laudat Mariana *lib. 2. de Rege & Reg. Instit. cap. 9.*

XLV. Deinde si accurata cibi potûsque cura habeatur. Quò pertinet, [1] prægustatores adhibere; certa quædam genera ciborum fugere, v. g. boletos, fungos, ne sub prætextu, quod cibus his maligni aliquid insit, venena tutius parentur; quibus quis cibus impensè delectetur non monstrare; [2] cibo illo & potu uti, qui venenum minus recipiat; item [3] antidota bibere.

[1] Hoc modo necem effugit Ludovicus Bavarus Imp. apud Nic. Burgund. l. 2. *hist. Bav. A. 1327.*

[2] Pilces eam ob causam nunquam comedit Philippus II. Rex Hispan. uti memorat Steph. Cosmus *nelle memorie recondite della vita de Giovanni. Francisc. Morosin.* Aquam bibit Parmensis, veneni metu, ut creditur. V. H. Grot. l. 2. *hist. Belg. p. 119.* Ova sorbilia commendant quidam, sed & horum esum ab omni metu immunem haur esse, observavit rectè Sepralius, ut miser. Forstner. *in omiff. ad l. 3. Ann. Tacit. p. 825.* fatentem, non intelligere se, quo pacto id fiat. Scio Principes quosdam Germaniæ vasis uti, ex terra sigillata confectis, quæ venenis inimica esse putantur.

(3) Mithridates antidota sæpius bibit, & ita se adversus insidias exquisitis tutioribus remediis stagnavit, ut ne volens quidem senex veneno mori potuerit. Ut memorat Justinus l. 37. *hisor. 2.*

XLVI. Sunt & aliæ cautiones, v. g. (1) esse unum vel alterum, qui eodem quo Rex corporis cultu utatur, quâ usus Ludovicus XI. Gall. Rex, teste Comin. l. 6. *Comm. mutare cubilia.* V. Forstner. *omiff. ad l. Ann. Tacit. p. 782. sequ.* subinde sinistrum amici latus claudere; item, ne quis vim faciat in ædibus Palatinis,

tinis, sub gravi pœnâ sancire. Vid. Besold. von Burg-
Frieden. Indiæ Rex noctu cogebatur mutare cubi-
lia per horas, idque propter infidias, teste Strabone
l. 15. Geograph. p. 588. Præterea (2) cum perferen-
darum literarum, eleemosynarum petendarum, aut
simili prætexu Reges aut Principes aliquando fuerint
interfecti, Turcarum Sultani in conspectum suum ad-
mittunt exterorum neminem, ne legatum quidem,
nisi à cubiculariis, ejus brachia utrinque tenenti-
bus, deductum. v. Leunclav. in *Pandectis Turcic. c. 47.*
Giovanni Sagredo *memorie istoriche de' Monarchi
Ottomanni.*

(1) V. Freinshem. *comment. in 8. Curt. 13. n. 21.*

(2) V. Freinshem. *comment. in 7. Curt. 2. n. 23.*

XLVII. Novum imperium inchoantibus (1)
magnâ circumspeditione opus, & imprimis utilis est
clementiæ fama. Tacit. 4. *hist. 63.* V. exempla Sau-
lis, *l. Sam. X. 27. XI. 13.* Solomonis, *l. Reg. I, 52.
XII, 7.*

(1) Hinc Vespasianus prudens ac senex à *Marcello* de-
scribitur apud Tacitum IV. *histor. novo principatu suspensus,*
& vultus quoque ac sermones omnium circumspectans.
Idè consilia sunt prudentum, in illis teneris principis cedere
nonnihil consensui, & *εἰ ὑπερβολὴν* admittamus, servi-
liter facere omnia pro dominatione. Tempore opus est, ut
adoleseat Principis auctoritas. Tum verd etiam rerum
tristitia verbis lenienda.

(2) H. Grotius *l. XII. Histor. Belgic. ad A. 1602. de*
Jacobo M. Brit. Rege; consciiis conspirationis, & silentii tantum
reus carcer, & adnota mortis motus pro pœna fuere, prono
Rege ad paradam novo imperio clementia famam.

XLVIII. Adversum infidias uxorum & libe-
rorum valent etiam, quæ antea universè diximus.
Sinensibus & aliis quibusdam Regibus in more posi-
tum fuit, ut liberos aut fratres urbem, in quâ versa-
bantur

bantur aut regni limites excedere non sinerent. V. Zevecot. *ad Florum* p. 8. Hodierni Persarum Reges liberos in gynecæo educari curant.

* Quæstio hoc loco insignis moveri potest, meliusne sit, Regem ex regno suo, quàm exteram æqualis sortis conjugem ducere? Prius putant Sinensium & Moscoviæ Imperatores, veriti, ne conjuges exterae peregrinos mores in temp. invehant. Contrarium probant plerique alii Europæ Reges, existimantes, majestatem suam magis illibatam servari, ducta æqualis sortis fœmina, cum subditam in thorum adsciscere, sit quasi de throno descendere: adhuc fieri facile potest, ut necessarii talis conjugis fiant nimis inciviles & imperiosi, quod exemplo socii Alexii Moscoviæ Imperatoris probat Comes Carlisius *descript. Moscov. c. 5.* Justinianus Imperator è scena conjugem habuit, magnò principatus dedecore.

XLIX. * Præstat mediocris & modesta aula, non modò quoniam minore sumtu alitur, sed & quoniam molestiâ minore regitur, cum in turbâ sit confusio. Quinimò mediocris numerus sua ministeria præstat rectius, cum in multitudine nimiâ alius fere alium expectet & respiciat. Scheffer *de Reg. & Princ. inst. p. 4. m. 1. §. 16.* ubi affert Juliani exemplum ex Libanio, & Alexandri Severi ex *Lampridio cap. 15.*

* *Propria domus seu aula est velut regni totius radix & basis, est in l. 2. Seneca Scient. p. 18.*

L. Contentus declinatur, si Princeps cogitet, non solùm animis sed & oculis civium servire se debere * quod præceptum est Ciceron. *Philippic.*

* Nam ut bene Seneca 1. *de Clem. 2. Principum dicta & facta a què rumor excipit. Sadius in Rosar. politic. c. 7.*

Pauper etsi centum fœdas actiones admisserit, turpiaque dixerit.

Sodales ipsius ne concessimam quidem partem resciverint. Rex verò si vocem actionemque unam ediderit turpem. Fama illud de regno in regnum differt.

Euri-

Euripides in Iphigenia Taurica.

Τὰ γὰρ τῶν βασιλείων παθήματα,
Ἰσασι πάντες ὧν ἑπιπροφὴ τις ἦν.

*Omnibus Regum mala
Persacile nosse est, illa quos cura ardet.*

LI. Odium ex pœnisevitatur, si quibus crimina imputantur per alios, sive civium suffragiis à nutu Regis pendentium judicentur. (1) Hoc etiam Tyrannis usitatum, (V. Aristot. V. Pol. I 1.) & *sevitiam Neronis per hujusmodi imagines illuisse*, notavit Tacitus 4. *hist.* 8. conf. 3. *Ann.* 17. §. 6. Deinde (2) si Rex, quæ ad suam injuriam pertinent, connivendo condonet potius, quàm puniat.

(1) Id inter arcana Regni Gallicani refert Bodinus *method. hist.* c. 6. Hoc Gubernatricem Belgii prudenter adversus Iconomachos observasse, neglexisse Albanum, monet Nicol. Burgundus l. 3. *Hist. Belgic. ad A.* 1567. digno qui inspiciatur loco.

(2) Livia ad Augustum apud Dionem: *Plerique sic existimant, Principes pœnas exigere debere de iis, qui publicum ladunt; placidè autem ferre eos, qui in ipsos quid videntur peccasse.* Laudat hoc in Principe Seneca l. 1. *de Clement.* c. 20. Antonini & Theodosii exempla attulit H. Grotius 2. *de Jur. B. & P.* 24. §. 3. Tiberius adversus convitia malosque rumores, & fastidiosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens fuit, teste Suetonio *in ejus vita* c. 28.

LII. Contra favor & studia conciliantur, si Rex ipse præmia conferat. Ne verò ex repulsâ ambientium præcantiumvè odium referat, non contemnendus mos Galliæ, quò munificentia regis tabulæ ad Rationalium collegium referuntur, irritæ futuræ, nisi ab illo confirmentur. V. Forstner. *ad 16. Ann.* 3. conf. Bodin. 5. *de rep.* 4.

LIII. Fides Consilarii & taciturnitas quemadmodum exploretur, optimè docet Isocrates ad Demonicum.

nicum. *Neque cum damno, inquit, experiri amicos, neque inexploratos habere velis. Sed hoc facies, si te egero simulaveris, licet non egeas, si communicaveris cum eis res non arcanas, tanquam arcanas: nam & deceptus nihil detrimenti capies, & voti compos factus mores eorum perspectiores habebis. Maximè profuerit, juvenes, nisi quorum fides & prudentia perspecta est, non adhibere in consilium. Habessinorum proverbium est: Consilium senis, bellum juvenis, sive, consilium cum sene, bellum cum juvene.* apud Ludolph. *Comment. in histor. Ethiopic. p. 561.*

* Prudentiæ Consiliarii explorandæ modos explicat Couring. *de Machiav. Princ. c. 22.* Quomodo Richelius in minutis rebus fidem ministrorum suorum exploraverit, docet exemplo suo Comes Rochefortius *dans ses memoires pag. 32.*

LIV. Quemadmodum Duces militiæ & ærario præfecti in officio contineantur, non est proprium regni, sed aliis quoq; rebusp. commune Tacitus *de mor. Germ. c. 44.* monet, *neque nobilem, neque ingenuum, neque libertinum, armis præponere regiam militatam esse.* Verùm hoc tyrannidem sapere videtur.

LV. Adversus ministrorum injurias & fraudes multum valet, * circumire provincias, ut noscat Princeps subditorum obsequia, magistratuum ingenia, audiat querelas, & componat turbas. Id quod non consultum tantum, sed & necessarium existimat Forstner. *ad 15. Ann. 21.*

* Huc etiam facit, si Rex subinde personam suam occultat, sive composito ad latendum habitu incedat, de quo supra ad §. 41.

LVI. Denique adversus magistrorum fraudes magni momenti est monitum, ut ne Rex chartas quaslibet, quæ in aulam deferuntur, sed illas tantum, quæ majoris momenti sunt & in consilio secretiore expediun-

pediuntur ; * easque nonnisi diligenter lectas & expensas subscribat.

* Cogitet Rex exemplum Theodosii Junioris Augusti, chartam, qua conjugem servituti addicebat, subscribentis, à sorore sua Pulcheria callidè oblatam, quam historiam narrant Socrates, Nicephorus, Zonaras. Adde exemplum Jacobi Scotiæ Regis diploma subscribentis, quo Buchananum ad dies quindecim cum amplissima potestate Regem constituerat. Quod Buchananò, quondam Regis Præceptori, occasionem dabat, ut Regis facilitatem in subscribendo graviter reprehenderet. Quam historiam pluribus memorat Nicol. Chytræus *collectaneis Buchananì Psalterio additis*. Extat elegans & magnæ prudentiæ liber in vernacula nostra personati scriptoris, qui se Fürstenholdium nominat, *de propria manus subscriptione Principum*.

SECTIO QUINTA.

DE REGNIS SUCCESSIVIS & ELECTIVIS, item TUTORIIS & quæ à potissimo aulæ administrantur.

I. REGNA SUCCESSIVA plerumque sunt optima. II. Eorum primum MALUM est, ambigua successio. III. Alterum ; si fœminas admittant. IV. Tertium, si regnum dividatur. V. Quartum, si nascantur, qui facile contemni possunt. VI. Quintum, si partus suppositus fuerit. VII. Sextum, æmulatio inter Regem, & eos, qui regii sunt sanguinis.	VIII. REMEDIA. (1) Modus successionis æquis ac certis legibus definitendus. IX. (2) Fœminæ vel à successione arceantur, vel non nubant absque consensu Procerum. X. (3) Jus primi natûs introduceatur. XI. (4) Vitia indolis educatione corrigantur. XII. (5) Ne supponatur partus, spectatores adhibendi. XIII. Ne, qui regii sunt sanguinis, noccant, variæ sunt rationes.

G

XIV. Ma-

- XIV. MALA REGNI ELECTII sunt (1) turbæ & dissensiones in electione.
- XV. (2) Regis studium regnum sibi proprium facere nitentis.
- XVI. (3) Novitas Regis.
- XVII. (4) Negligentia publicæ rei.
- VIII. REMEDIA. In X universum prodest, vota electionis intra unam familiam continere.
- IX. Adversus primum malum modus electionis Veneris solitus commendatur.
- XX. Adversus alterum Taprobanis institutum memoratur.
- XXI. Adversus tertium virtus & industria Regis valet.
- XXII. Quattuor malum vix potest emendari.
- XXIII. REGNA TUTORIA ut plurimum male se habent.
- XXIV. Eorum MALUM primum, contentio de tutelâ.
- XXV. *Malum alterum*, perfidia tutorum.
- XXVI. *MALUM tertium*, dissensio inter eos.
- XXVII. *Malum quartum* tutoris infirmitas.
- XXVIII. REMEDIA adversus primum malum.
- XXIX. Adversus alterum malum.
- XXX. Adversus tertium malum.
- XXXI. Adversus quartum malum.

§. I.

INter species regnorum supra primò loco collocavimus successiva & electiva. Ubi quæritur, utrum melius sit, regna successione an electione deferri? Alii enim pro hujus, alii pro illius prærogativâ disputant. (1) V. Barclajum *in Argenid. l. 1. Scip. Amirat. t. 3. de regni Regisque instit.* Lipsium 2. *monit. polit. c. 3.* Joach Pastorium *l. 4. histor. Pol. plenior. p. 231.* Nos electionem vix utilem reip. existimamus, nisi ubi populus est stabilis ingenii & præclaræ virtutis, simul autem ferre nequit improbos dominantium mores, sæpe tolerandos in regnis merè hereditariis. Eò verò ingenio cum perpauca sint, (2) nec semper eligantur boni, nedum optimi; regna successiva plerumque

tunque in optimis habenda, ceu plerisque populis probata, quoniam minus obnoxia sunt motibus, (neque enim in terregnorum pericula heic facile metuentur,) & rebus agendis magis idonea; ad hoc non parvam Regi auctoritatem conciliat summo genere natum esse. Euripides Temenisi:

Φῆν Φῆν· τὸ Φῦναι πατρὸς εὐγενῆς ἄπο

ὄσων ἔχει φρόνησιν, ἀξίωμά τε.

Probi! quanta res est, quam valens ad gratiam;

Clarò parente ducere excelsum genus

Ecclesiastes Salom. X, 17. *Beata terra, cujus Rex filius Candidorum, ut ex Hebræo vertit Grotius, id est, illustrium.*

(1) In hoc certamine afferri ex favore odiove magis quam judicio integro incorruptoque; dum quisque suæ reip. imperium anteferre studet alienæ, rectè observavit Schesfer. p. 1. *de Reg. Princ. instit. §. 26.* Add. viri illustr. D. Job. Ludolfi l. 2. *de Regn. Habess. c. 3. §. 1.*

(2) Mariana l. 1. *de Rege & Regis institut. c. 3.* *Mitto,* inquit, *externa: an erit aliquis tantâ confidentiâ, qui ferè negare audeat, aut tam ignarus rerum nostrarum, qui non constentur, in Hispaniâ rerum patiensibus Gothis, quò tempore eligebantur ex omnibus Principes, multò pejores Reges quàm tempore sequenti extitisse. Sanè judicia de aliorum virtutibus sæpe fallunt. Tacitus I. historiar. Galba omnium consensu tyrax imperii, nisi imperasset. Sophocles:*

Ἀμήχανον, δὲ παντὸς ἀνδρὸς ἐκμαθεῖν

Ψυχὴν τε καὶ φρόνημα καὶ γνώμην, πρὶν ἂν

Ἀρχαῖς τε καὶ νόμοις ἐν Βελπίης Φανῆ.

Nec quippe nescis, quod sis ingenium viro,

Qua mens, quis animus, antequam imperii potens,

Tutamen urbis atque legum acceperit.

Observavit tamen Machiavell. I. *ad Livium* 10. Imperatores omnes, qui jure hereditario ad imperium pervenerunt, ex ceptò Titò, fuisse malos; electos omnes fuisse bonos.

II. Mala REGNORUM SUCCESSIVORUM, five, quæ successione devolvuntur, sunt (1) dubia successio inter eos, qui à primo Rege descendunt. * Inde motus & bella civilia oriri, testantur innumera in historiis exempla.

* Mariana d. l. i. c. 3. notat, inter Mauros Principes in Africâ atque Hispaniâ sæpe extitisse contentiones ac bella exitialia; pullos occisosque Reges: non tantum ingenio generis ad mutationes pronæ; sed etiam quòd certa lege & more, quis inter filios succederet, fixum non erat.

III. (2) Si fœminas simul admittant. [1] Mares enim fœminis plerunque sunt aptiores ad imperium, & rarius reperiuntur fœminæ muneri huic idoneæ: [2] nec caret periculo, si nubant vel indigenæ marito, vel etiam peregrino, à regni moribus & institutis alieno. Fieri etiam hâc ratione potest, ut regnum ad exteros devolvatur.

[1] V. omnino prolixum sermonem Kennethi apud Buchanan. *hist. Scotie.* l. XII.

[2] Multis hoc exemplis probat Arnisæus 2. *Relect. Polit.* l. sect. 4. n. 139. Joannæ Neapolitanæ; Jacobæ heredis Hollandiæ, Scelandiæ, Hannoveriæ & Frisiæ; Mariæ Reginæ Hungariæ Sigismundo Lucelburgensi nubentis; Mariæ Scoticæ, & aliarum.

IV. (3) Si regnum dividatur inter liberos. [1] Quia partitio frangit opes, & facile parit discordiam, eò acriorem, quò magis sunt propinqui, qui regnum diviserunt. [2] *Difficilia enim bella fratrum: & qui sine modo amarunt, idem sine modo etiam odio habent.* Aristot. VII. Pol. 7.

[1] Mariana d. l. i. c. 2. ait: *Calamitates motusque graves in Hispaniâ, quo tempore indulgentiâ paternâ in plures filios divisus est Principatus, ut à Sanctio Rege Vasconum & à filio ejus Ferdinando factum scimus, documento esse debent, imperium indivisum esse debere, naturam potestatis esse incom-*
muni-

incommunicabilem : ambitionem imperandi impotens malum esse, impium, inquietum, suspiciosum, fallax: nulloque amicitia neque propinquitatis respectu frenari, quo minus omnia permisceat atque pessundet. Debilitari vires in plures partitâ curâ illud argumento est: quod non alia causa, quam ditione inter plures tributa, contentionibusque intestinis ex ea natis, factum est, ut Maurorum gens steterit eâ tempestate divisa & ipsa in plures Regulos, eaque opportuna maximè exitio. Quod ipsum multis aliis temporibus accidit. Conf. eundem l. 9. *Rer. Hispan. c. 1.* Documento etiam esse exempla Regum Francorum primæ & secundæ Stirpis. Eadem mala Poloni augurabantur, quum sectionem regni, testamento Boleslai Regis nuncupatam, filii ejus flagitarent, apud Cromerum l. 6. *Rer. Polonic. ad A. 1140.* Adde de Principatibus Germanici Imperii dividuis Dissert. nostram de *special. German. Imper. rebusp. sect. 2. §. 6. & 15.* & nominatim de Saxoniz Ducatibus Barclaj. in *icone animor. s. 5.*

[2] Polynices apud Euripidem in *Phœnissis* :

Ὡς δεινὸν ἔχθρα, μᾶτερ, οἰκείων φίλων,
καὶ δυσλύττε ἔχσω τὰς διαλλαγὰς.

*Quam misera res est, o mater, odium inter domesticos;
Et quam difficilem habet reconciliationem.*

Pindarus Pythia od. 4i

Μοῖραι δ' αἰφί-
σαντ' εἰ τις ἔχθρα πέλει,
Ὀμογόνοις, αἰδῶ καλύψαι.
Οὐ πρέπει νῶϊν χαλκοτόροισι ξίφεσιν
ἔδ' ἀκόντεσσι μεγάλαν προγόνων
τιμὰν δάσασθαι.

*Parca autem prohibent; si qua similia intercedit cognatis, pudorem tegere.
Non decet nos duos ex penetrantibus gladiis aut jaculis, magnam majorum gloriam partiri.*

Regnum Galliz sub Carolo VI. & VII. parum abfuit, quia à Burgundica domo pessunderetur, v. Bayle *Diction. histor. critique* voce *Chatel in nos, B.*

V. (4) Si nascantur, qui facile contemni possunt. Aristot. V. Pol. 10. fin. Idem observavit. II. Rhet. 15. (1) Degenerare illas quidem familias, quæ ingenio excellunt, in mores insanos; ut qui ab Alcibiade & Dionysio superiore orti sunt. (2) Quæ autem stabili & firmo ingenio prædita sunt, in ignaviam & stoliditatem; ut qui à Cimone, & Pericle & Socrate, Euripides:

Ἦδη γὰρ εἶδον ἀνδρῶν γενναίᾳ πατρὸς,

Τὸ μηδὲν ὄντα.

Vidi parentis inclyti natum, præit

Nullius hominem.

Item:

Πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσιν κακοί.

Multi bono ortu non bonis sunt moribus.

Socratis dictum apud Platonem in Theaga fuit, civilium virorum liberos nihilo meliores, quam cerdonum esse.

(1) Bene H. Grotius ad I. Samuel. II. 12. Virorum excellentium sæpe filii pessimi extiterunt. Causa, præter physicas, hæ sunt: quod viri illi eminentes tota animo ad publica ferantur, ut digna magno animo pabula, privatamque rem ideo negligant: deinde quod liberis ex paterno honore accedat superbia, & pigritia ex spe facili dignitatum. Accedit interdum, ut in Heli, bonitas, quæ ubi nimia est, nomen suum amittere, & dissolutio potius disciplina vocari meretur.

(2) De Salomone, qui reliquit successorem stultissimum, videatur Ecclesiasticus XLVII, 26. sequ. ubi Grotius in commentar.

VI. (5) Si partus supponatur. V. de Perseo supposito ab uxore Philippi Macedoniae Regis, Plutarch. in Amylio. Idem de Commodò tradit Julius Capitolinus in vita Antonini. De Maxentio, quem Eutropia Syra sibi subjecit, Sextus Aurel. in Imper.

VII. (6)

VII. (6) *Emulatio & suspicio regnantium erga alios regio sanguine conjunctos.*

IX. Remedia sunt (1) * æquis ac certis legibus definire successionis modum.

* Quò in prius pertinet, præcipuos casus, qui ancipitem habent disceptationem, notare ac decidere. Quales sunt, an filius, qui primus patre regnum adeptus fuit natus, sit præferendus fratri natu majori, sed in privata fortuna genito? an filius primogeniti ante patrem defuncti sit præferendus patruo? an in regno successio simplex hereditaria, an verò linealis sit constituenda? An in defectu legitimorum liberorum, extra matrimonium geniti ad regnum admittendi? & similes. v. H. Grotium *l. 2. de I. B. & P. c. 7. §. 28. & sequ.*

IX. (2) Fœminas [1] vel profus à successione arcerere; [2] vel legibus constituere, ne absque consensu Procerum nubant. [3] Certè marito heic accuratæ leges præscribendæ, ne imperium invadat ipse. Quod si filix Regum externis Regibus nubant, curandum, ut pro se & nascituris liberis renuntient, & quidem, si regnum est usufructuarium, in [4] concilio populi.

[1] Ut in regno Siam, teste Jodoc. Schoutenio *descript. Regni Siam p. 245.* in regno Galliz & alibi.

[2] V. Buchanan. *l. 17. Hist. Scot. in Iacobo V. p. 642.* cons. Myler. *de Princ. Imper. c. 25. §. 3.*

[3] Tales leges vide apud Thuanum *l. 12. ad A. 1553. l. 20. ad A. 1558. l. 37. ad A. 1564.*

[4] Alioquin parum profuerit renunciatio v. H. Grotius *l. 2. de I. B. & P. c. 7. §. 26.*

X. (3) [1] Jus primorum natalium introducere, & reliquis fratribus certam portionem (apanagium vocant) attribuere fiduciario nomine possidendam. Quod si libeat regnum indivisum manere, sed per vices administrandum; [1] nec hoc carebit periculo.

[1] Ut in plerisque regnis ab omni rectè memoria ob-
tinuit. *Esse apud universos homines institutum, ut maxi-*
mus natu liberorum obtineat Principatum, prodidit Hero-
dotus. De Hebræis V. 2. Paralip. XXI. 3. de Ægyptiis Exod.
XI. 15. A. de Bello Alexandria. c. 33. de Parthis Polyb.
l. II. *hisor.* de Persis Cyrus in oratione ad filios apud Xeno-
phontem *Cyropad.* l. 8. de Æthiopicibus Damian. à Goes *de*
Æthiop. morib. de Turcis Arnif. 2. *de rep. scil.* 8. n. 37. de
Persis P. Bizar. l. 10. *hisp. Persf.* de Tataris Haythonus c. 37.
de Japonensibus Bern. Varenius *descript. regn. Japon.* c. 15.
de Anglis Guil. Brito l. 4. Philipp. init.

Lege patrum veteri Richardum, patre sepulto,

Efficit Anglorum primogenitura Monarcham.

De Germaniæ Principatibus Knipsch. *de fideic. fam.* c. 61.
278. de Sabaudico & Pedemontano Ducatu Mylerus *de*
Princ. imp. c. 21. §. 3. 4.

[2] Jocasta mater apud Euripidem in Phœnissis de
duobus fratribus Eteocle & Polynice.

Paciscentes constituerunt, ut junior Polynices,

Tantisper volens exularet hac terra,

Eteocles verò manens sceptrâ terra teneret,

Per vices mutantem annum. Postquam autem in
throno,

Regni consedit [Eteocles sc.] non discedit ex regno.

XI. (4) Vitia nativitatis & indolis [1] educa-
tione corrigenda, & si Reges adhuc sint impuberes,
de aliis remediis dispiciendum, de quibus infra.
[2] Profuerit quoque, si pater monita, sive vivendi
atque regendi rationes, filio successorì relinquat.

[1] V. de institutione Augusti Bœcler. *ad Vellej.* 2. 59. 4.
de filiorum Caroli M. educatione Eginhart. *in vit. Carol. M.*
conf. Dialog. de oratore (qui Tacito tribuitur) c. 28. Per-
farum Reges erudiendos dabant liberos quatuor lectissimis
Pædagogis, sapientissimo, justissimo, temperantissimo at-
que fortissimo, ut testatur Plato *in Alcibiade* l. 1. Quibus-
dam Regibus mos fuit, ne liberi continuo aulæ fulgore stre-
pituve à pietate bonisque avocarentur literis, eos in alium
locum amandare, v. Stanislaus à Kobierzycko *lib. 1. hisor.*
Wladislai Polon. & Svec. Principis.

(2) Ut

[2] Ut Ludovicus IX. sive Sanctus Rex Galliarum Philippo filio apud Joinvillam; Philippus II. Hispaniarum Rex filio, qui successit, v. Thuanum *l. 120. ad A. 1598.* Eiusdem generis sunt Constantini Constantinopolitani Imperatoris, parænesis ad filium de gerendo imperio, & Manuclis Palæologi præcepta educationis ad Joannem filium. Testamentum politicum Maximiliani Bavarie Electoris ad Ferdinandum I. est apud Adrexitter *part. 3. Annal. Bojic. l. 35. n. 20. sequ.* Davidis monita ad Salomonem sunt *1. Regum II, 1. sequ.*

XII. (5) Adversus partus suppositionem facit, inspectantibus regii sanguinis Principibus partum edi. Qui mos est Galliarum, nec multum dissimilis Angliarum. * Sunt & fuerunt alia aliis populis instituta,

* Apud Lacones Regum uxores ab Ephoris publicè custodiebantur, ut, quantum fieri possit, prævideretur, ne ex alio genere Rex clam fiat, teste Platone *Alcibiade 1.* Memorat Reinerus Reinecc. *in tertia Monarchia sub Syriaco regno,* suo adhuc tempore Despotis Moldaviae usitatum perhiberi, ut liberis suis, quamprimum nascantur, notam aliquam inuri curent, ut ne scilicet ambigi de legitimis heredibus possit, & excludantur alieni. Orientis Reges eunuchis ad ministeria foeminarum uti solent, idque jam olim in Persia usitatum constat ex libro Estheris *1, 10.*

XIII. (6) Ne regii sanguinis Principes turbas facerent, multa sunt excogitata. Habessiniani ante seculum eos in arctam custodiam, cui rupes delegere, concluderunt. V. D. Job. Ludolf, *l. 2. Hist. Aethiop. sive Habess. c. 8. n. 20.* Idem mos fuit Sinensium, teste Botero. Reges insulae Ormi in India Orientali excœcarunt. V. H. Lindschot. *part. 2. Hist. Indic. c. 6.* * Olim multis Regibus fuit mos, fratres occidere, quem Turcarum quoque Imperatores ab aliquot seculis habuerunt, & primus introduxit Bajazetes II, nisi quod abhinc nonnulli in carceres fuere

compacti. Optima ratio est, cum Principes sanguinis liberaliter habentur, & simul cautè observantur.

* Plutarchus *Demetrio ab iniis*. Τὸ μὴ ᾗ ἀδελφῶς εἶναι ρεῖν, ὡσπερ οἱ γεόμετρα τὰ αἰτήματα λαμβάνουσιν, ἔτω συνεχωρεῖτο κοινόν τι νομιζόμενον αἰτήμα πῦ βασιλικόν ὑπὲρ ἀσφαλείας. *Nam fratres occidere pro concessio habebatur, quasi commune Regibus pro securitate sua postulatum, sicut Geometra sua quaedam habent postulata.* Adde II. Paralipom. XXI, 4. Tacitum *V. histor. s. n. s.* ubi de posterioribus Judæorum Regibus, Justinum *l. 21. c. 1. de Dionysio juniore.*

XIV. Mala REGNORUM ELECTITIORUM sunt (1) turbæ & dissensiones in electione, per ambitum aut largitiones grassantibus Candidatis, & Proceribus populoque studiis in diversos inclinantibus, quæ interdum in acerrima prælia desinunt. Ut (1) olim in Pontificatu Romano, & Germanicò Imperiò, (2) hodie in Poloniâ.

(1) Uno tempore in contraria studia divisi Cardinales Joannem XXIII. Romæ, Gregorium XII, Aramini, Benedictum XIII. in Hispaniis elegerunt. Memorante Platina. De Germanico Imperio V, Diss. nostra de origine & progress. special. Germ. Imp. Rerump. §. 13.

(2) Borer. relat. de Polonia de electione, inquit, regia non habent legem, nec statutum aliquod, non regulam aut formam scriptam nec traditam. Add. Hartknoch. lib. 2. de Polon. c. 1. §. 6. & 16. Nobilium omnium consensum desiderari, dum uno etiam vel infimæ sortis Nobili dissentiente electio irrita censetur, Poloni ipsi improbant. V. Hartknoch. d. l. §. 15. in fine. conf. Joachim, Pastor *l. 11. histor. Polon. plenioris p. 284.*

XV. (2) Studium Regis, regnum sibi familiarique suæ proprium facere nitentis. Aristot. III. Pol. I I. *Difficile est credere, ut qui rerum su dominus imperium liberis non tradat; est namque difficile, & majoris virtutis quam pro humanâ naturâ.*

XVI. (2)

XVI. (3) Novitas Regis ex privatâ conditione ad regnum evecti. Plinius in panegyri. *Æquiore animo ferunt homines, quem Princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit.* Præsertim si ex ipso civium corpore fuerit electus. *Hæc enim, secundum Tacitum 2. histor. 20. insua mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis aspicere, modumque fortuna à nullo magis exigere, quam quos in æquo videre.* V. Machiavell. *Princ. cap. 7. cum animadvers. Conring.*

XVII. (4) Negligentia publicæ rei. *Duo sunt, quæ faciunt, ut maxime homines de ipsis curam suscipiant, proprium & dilectum, ait Aristot. II. Pol. 2. At Rex electitius regnum aspicit ut rem, nec diu suam, nec postea suorum. Hoc commune vitium omnium Principatum, qui nihil habent hereditariæ successionis, dicit Conring. d. l. c. 11.*

* Notus Romæ Nepotismus.

XIIX. Remedium in universum est ad tollenda dissidia & malefactorum hominum atque ambitiosorum machinationes multum faciens, vota electionis intra eandem familiam continere, si in eâ semper digni imperio inveniantur.* Ita sane pleraque, quæ diximus, mala tolluntur.

* V. part. 1. sect. 10. §. 9. Germanico Imperio felicissimè evenit, per aliquot sæcula ex Serenissima Austriaca Domino Imperatores sumsisse. V. Conring. p. 3. ad Lamp. c. 2. §. 4. In Suecia Erici familia etiam per ducentos annos libera electione regnum obtinuit; quâ extincta quantæ turbæ exortæ fuerint, docet Loccen. l. 3. *Hister. Suecan. circa finem.* Eodem pertinet institutum, vivo regi successorem subrogare. Quod Germanico Imperio magno hucusque bono fuit. Displicet autem Polonis, tetreri se exemplis Bohemiæ & Ungariæ regni causantibus, apud Piatec. *Chronic. ad A. 1632.* Add. Maximilian. Andr. *Fredro vit. Henrici Vales. p. 65.*
P fan-

Pfanner, *histor. Pac. Westph. l. 2. §. 63*, Arnizsum 2. *relect.*
Pol. 2. sect. 4. n. 94.

XIX. Adversus primum malum commenda-
 rem (1) Venetorum prudentissimum & fere labyrin-
 theum eligendi Ducis modum. (2) In Romano Pon-
 tificatu, ut schismata tollerentur, Cardinales con-
 clavi aliquo recludendos constitutum, Gregorii X.
 sanctione. v. Onuphr. *ad Gregor. X. Platin.* Quan-
 quam & conclave illud hucusque nullis potuerit se-
 piri legibus. ut plur. docet H. Conring. *præm. de ele-
 ctione Urbani IIX.*

(1) Eum accuratè descripserunt Costaren. *l. 2. de Rep. Venet.* & Jannot, *dialog. de rep. Venet. p. 153. sequ. edit. Elzevir. alii.*

(2) Veneti quoque Electores Ducis, qui ultimum sunt designati, conclavi includunt arctissimè custodiendos; & historię docent, Electores hosce in eo interdum quinque, interdum sex menses commoratos; cum eligendum ex quadraginta & uno oporteat habere viginti quinque suffragia. V. St. Disdier *de la Ville & Rep. de Venise part. 2. p. 203.*

XX. Adversus alterum malum notandum sin-
 gulare institutum, quod de Taprobane memoravit
 Plinius *l. 6. Hist. Nat. c. 22.* & Solinus *polyhist. c. 56.*
*Eligi Regem senem, quique liberos non habeat, si postea
 gignat, abdicandum.* Planè ut in Hierarchia Papali
 cœlibes esse oportet & Papam & Cardinales. Quan-
 quam Campanella *part. 3. Philosoph. realis c. II. § 10.*
 mallet in Pontificem eligi monachum, qui familiam
 suam ignoraret. In Hæbudibus insulis Regi nulla
 datur fœmina propria; sed per vicissitudines, in
 quamcunque commotus fuerit, usurariam sumit.
 Unde ei nec votum nec spes conceditur liberorum:
 ut testatur idem Solinus *Polyhistor. c. 25.* In Poloniã
 jurat Poloniæ Rex, se nec heredis Poloniæ nomen
 usurpaturum, nec successorem sibi ullo modo vel
 arte

arte designaturum, sed leges sanctionesque super eligendi Regis libertate olim vel recens factas observaturum.

* V. Pacta conventa in electione Joann. Casimiri apud Pastor. l. 4. hister. Polon. plenior. p. 121, conf. Hartknoch. l. 2. de Polon. c. 1. p. 246.

XXI. Novitas regni virtute ac industriâ gnavi Principis potest emendari. Deinde si legibus jam firmatum est regnum electitium, etiam ab regnandi imperitis haut difficulter regnum retinetur.

XXII. Quartum malum vix poterit curari. Profuerit tamen publicâ lege caveri, ut ne fisci bona alienentur, aut si alienata fuerint, ut repeti & vindicari non tantum possint, sed & debeant. *

* Hac lege steterunt hæc usque Principatus Ecclesiastici in Germania. Poloniæ regni lex à Senatoriis dignitatibus & Magistratibus ac Præfecturis publicis arcet personas sanguinis Principum, ut notat Piascius *Chronic. ad A. 1624.* conf. *ad A. 1631.* Ibidem memorat; Sagacem antiquitatem constituisse, ne Principes eorumque filii arces & loca in confiniis regni munitiora possiderent, in quibus, congregatò milite externò, sub interregno Regis novi electionem turbarent; vel repulsam passi ad vicinos deficerent. Leges quoque regni cavisse, ne Rex acquirendo fundos Ordini Nobilium addictos, potentiam suam augetet, Nobilium verò minueret. Ne Regem quidem devoluta propter crimen læsæ Majestatis seu quavis alia de causa ad fiscum Regium Nobilium seu militaria bona posse retinere pro usu suo, sed obligari ea, (arbitrio tamen suo) alicui ex illo Statu tradere.

XXIII. REGNA TUTORIA ut plurimum malè se habent. * Experta est hoc Germania sub Henrico IV. Imp. Anglia sub Richardo II. Henrico VI, & Eduardo VI. Gallia sub Carolo VI. Verè Solomon: *Va illi regno, cujus Rex puer est.*

* V. Arnizum 2, *relect. Polit. 2, sect. 4, n. 156.*

XXIV. Ma-

XXIV. Mala autem regnorum tutoriorum sunt, quod (1) * non raro contendatur, cuius jus tutelæ competat.

* Talium contentioarum plenz sunt historiz. v. Dissert. de tutela regia sect. 1. His adde, cum in Imperio Turcico Mahomet. IV. impubes esset, contentionem inter matrem ejus & aviam de tutela Constantinopolim in duas factiones distrazisse. v. Rigalt in vita Mahometis ad A. 1630.

XXV. (2) Tutores sæpenumero non ex fide rem gerant, regios pupillos tollant, aut certè regnum eis præripiant. * Ut complura exempla testantur.

* Quæ adduxi in Dissertat. de tutela regia sect. 1. §. 2. Addatur Ongöschio. qui à patre Tayckone, Japoniæ Imperatore, commendatum sibi filium impuberem falsis criminationibus sustulit. Quam historiam pluribus narrat Bern. Varenius descript. Japon. c. 6. p. 42. sequ. In Romano-Germanico Imperio cum tutela Ottonis III. Henricus Bavarus etiam Imperium affectavit, ut Ditmarus Episcopus Meisburgensis libro 3. Chronic. in calce & libro 4. memoravit. Olim in Macedoniæ regno Archelaus nothus Ferdicæ regis, ab hoc filio suo legitimo infanti tutor datus & substitutus heres; infante illo extincto, regni habenas excepit.

XXVI. (3) Si plures tutores constituentur, ii inter se discordent; ut factum in Galliâ post mortem Ludovici XIII.

XXVII. (4) Tutori sæpe non satis auctoritatis fit ad retinendos in officio populos.

XXIIX. Remedia sunt adversus primum malum: lege publica definire, ad quem tutelæ administratio pertinere debeat, aut si leges de eò nihil statuerint, testamento disponere. Ubi observandæ * cautiones, quæ rebusp. patrimonialibus circa testamenta commendantur.

* De quibus infra sect. 19.

XXIX. Alteri malo medetur, si mater aut avia materna admoveantur tutelæ. Matres enim tenerimè amant liberos, nec ineptæ sunt ad gubernacula reip. tenenda. * Hinc populi ad tutelam matrem admittunt, qui à successione eam excludunt. Ne proximus agnatus tutelam gerat, vel votum illud apud Persium monere potest:

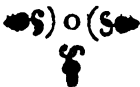
*Pupillumve uinam, quem proximus heres
Impello, expungam!*

* Exemplis multis matrum, tutelam bene gerentium, hoc demonstratum Dissertat. *de tutel. regia sect. 1. §. 12.* Amalathia apud Gothos in Italia tutelam pueri regni que gessit, ingenio ac justitia excellens, animo plane virili, teste Procopio I. *Gothicor.*

XXX. Adversus tertium malum facit, quàm primùm regius pupillus ratione & judicio uti incipit, tutelam finire: quoniam minus periculi est, ex puerili imperio, quàm ex contentiosa & indiligenti tutorum administratione. Hanc ob causam Carolus V. sapientissimus Rex in Galliâ leges constituit, ut quam primum successor in regno annum quartum decimum attigisset, tutelam exiret ac imperium ipse caperet. Quod exemplum secuti in Hispaniâ & Lusitaniâ Reges. v. Thuanum l. 65. *ad A. 1578.* & l. 120. *ad A. 1598.*

XXXI. Malo quarto medetur, Tutori sacramento devincire subditos. * Quibusdam placuit, solennem ut in Rege inaugurationem adhibere. Sed hoc periculo non caret.

* *Exempla v. in Dissert. de tutela regia sect. 2. §. 10.*

SECTIO SEXTA.

DE ARISTOCRATIA IN
GENERE.

- I. CŪm regno magnam
Caffinitatem habet ari-
stocratia.
- II. Quæ nonnifi ex hypo-
thefi optima,
- III. MALA ejus sunt vel
EXTERNA, vel IN-
TERNA.
- IV. Hæc diligentiffimè ex-
pofuit, & remedia iis op-
pofuit Aristot.
- V. A SUBJECTO malum
est populus otiofus, & in
fodalitates diftributus.
- VI. A FORMA malum est
concordia debilitata.
- VII. Aut quando Optima-
tes plus æquo ftudent
obtinere.
- II X. Plebemvè afficiunt
injuria.
- IX. X. Item, quando pauci
imperii fummi sunt com-
potes, præfertim in popu-
lo crectioris ingenii.
- XI. In consultationibus tar-
ditas, imprompta executio,
privati magis quàm publi-
ci cura, & quòd fecreta
non reticeantur.
- XII. In Legibus malum est
negligentia exigui.
- XIII. XIV. A CAUSA
EFFICIENTE ma-
lum est inæqualitas inter
Optimates, quando alii
divites, alii pauperes, præ-
fertim ex luxuria.
- XV. Aut cum aliquis ex iis
nimis magnus fuerit.
- XVI. Aut affentando potest
omnia apud Optimates.
- XVII. Item, fi quidam Opti-
matum ab honoribus ex-
cludantur.
- XIIX. Aut ex republ. quæ-
ftum faciant.
- XIX. REMEDIA sunt
(1) otium negare Plebi.
- XX. (2) Sodalitates opifi-
cum vel nullas effe, vel in-
tra modum continere.
- XXI. (3) Oligarchia con-
cors haut facile diffolvit-
tur. Hinc contentiones
Optimatum extirpandæ &
in herba opprimendæ.
- XXII. (4) Aristocratias con-
fervat modestia.
- XXIII. Abftinens ab inju-
riis.
- XXIV. (5) Qui in diffidiis
duces effe poffunt, in temp.
inducendi.
- XXV. (6) Aristocratia fit ari-
ftocraticè temperata.
- XXVI. (7) Pusillum in LL.
transgressionibus maxime
cavendum.
- XXVII. (8) Magistratus fit,
qui in mores animad-
vertat.

XXIIX.

XXIX. (9) Sit æqualitas, quanta fieri potest, inter Optimates. Hinc idem magistratus videbit, ne quis bona sua dilapider.

XXXIX. Magistratus brevi tempore sibi antur.

XXX. Nec plures uni magistratus concedantur.

XXXI. Ne quis nimium increlcat, occasiones præciendæ sunt.

XXXII. Quæstum ex magistratibus facere non liceat.

§. I.

Regnum & aristocratia magnam habent inter se affinitatem. *Regnum enim imago quedam est Optimatum.* Aristot. V. Pol. 10. ab init.

II. Est autem aristocratia ex hypothefi optima, *cum multitudo apta fuerit, regi liberorum imperio ab iis, qui virtute præstant, ad civile imperium.* Aristot. III. Pol. ult. Habent tamen aristocratia commoda, quibus se regnis ipsis anteferre possint: nam primum in illis regimen eodem tenore procedit, Optimatibus honnisi per intervalla morientibus; ut adeo heic absit metus interregnum aut tutelaris administrationis. Deinde Optimates ipsi non per ministros gubernant remp. nec facile solvuntur in luxuriam, aut adulatoribus auscultant. Hinc cernere est civitates sub Optimatum imperio magis florentes, quam sub Regibus. Quippe ibi populus & divitiæ, ubi & libertas.

III. Mala aristocratia vel extrinsecus veniunt à contraria vel æmulâ civitate. V. Aristot. V. polit. 7. in fine, ubi memorat Athenienses paucorum dominatus sustulisse; vel intrinsecus à semetipsâ. Quæ propter vel in oligarchiam transeunt, vel in democratiam. d. l. 6. 7. in med. & c. 6. in fine. aut etiam in tyrannidem V. Aristot. IV. Pol. 11. & V. Pol. 12.

IV. In malis hisce & quæ eis curandis conditunt explicandis diligentissimus fuit Aristoteles. l. 5. 6. 7. 8. * Quamquam oligarchia differentiam, quam

H

ipse

ipse ab aristocratia constituit, nunc amplecti nolumus, mala utriusque atque remedia promiscue tractaturi, & quod oligarchia herilis est proprium, suo loco servaturi.

* V. quae part. 1. sect. 10. §. 11. discernimus. Nam virtus, divitiae, & paupertas, sunt quidem notae diversitatis, sed rectas a declinantibus civitatibus non distinguunt, contra quam putavit Aristotel. d. 1. & l. 3. c. 5. in fine & passim. Quomodo natus, qui migraverit à pulcherrima rectitudine in aduncum aut sinum, tamen adhuc pulcher est, & venustatem retinet, quae juvet spectantes, ut eleganter ait V. Pol. 9.

V. A subjecto malum est, si cives sunt otiosi, aut in certas sodalitates distincti. Otium enim ad novarum rerum studium deducit, * & sodalitatibus ejusmodi factiones ac seditiones aluntur.

* Exemplo sint Germaniae civitates, quae Optimates olim habuerunt, conf. H. Conring. hist. rerump. de VI. traject. §. 20.

VI. A forma malum est concordia debilitata, quando inter se contendunt Optimates vel propter matrimonia (sive res privatas alias) vel propter lites. Aristot. V. Pol. 6. ubi exemplis Eretriae, Heracliae & Thebarum hoc confirmat. Optimates enim in contraria studia deducti multitudinem quoque in partes distrahunt. V. Pol. 4.

VII. Praeterea malum est, quando Optimates plus aequo student obtinere. Nam cuncta res, quae speciem habent Optimatum, in paucorum dominatum inclinant. Aristot. V. Pol. 7. Et peccant plerique, qui res publ. aristocraticas constituere volunt, non eo tantum, quod plus tribuant divitibus, sed etiam quod populum circumveniant. Aristot. IV. Pol. 12. in fine. Idem observat. V. Pol. 9. suo tempore jurasse studiosos dominatus

natus paucorum: *Et erga populum mala mentis ero, & quicquid mali potero, ipsis procurabo.**

* Talis Appius Claudius apud Romanos, truci vehementique ingenio vir, qui nunquam perpelli quivit, ut apud populum ex consueta asperitate orationis aliquid remitteret. Hujus sunt illa: *Licentia tantum concitum turbarum; lascivire magis plebem quam savire: Carcerem esse plebis Romanæ domicilium.* Quæ omnia Livius prodidit. De iisdem Romanis Sallustius l. 1. *hist. ap. Augustin. Servili imperio Patres plebem exercere; de vita atque tergo regio more consulere; agro pelleri & cæteris expertibus soli in imperio agere. Quibus savitis & maximè sænoris onere oppressa plebs, cum assiduis bellis tributum & simul militiam toleraret, armata montem sacrum atque Aventinum insedis, tumque Tribunos plebis & alia sibi jura paravit, conf. Halicarnass. l. 6. Antiqu. Rom. c. 63. sequ. c. 78.*

VIII. Hinc malum est, quando Optimates Plebem injuriâ afficiunt. *Nam quilibet dux est idoneus, præsertim cum ex ipsis Optimatibus ducem accipiunt.* Aristot. V. Pol. 6. *inut. & maximè cum viros magnos & nihilo inferiores iis, qui honore & dignitate tantum antecellunt, ignominiam afficiunt.* Aristot. V. Pol. 7.

IX. Amplius malum est, * *cum pauci ad honores, i. e. summam rerum, perveniunt.* Aristot. V. Pol. 6. *forniores enim se putant esse reliqui.* Aristot. V. Pol. 3. & 7.

* Malum hoc erat in Republica Romanorum, cui obviate potuissent Optimates, si omnes ex populo meliores potentioresque in suum ordinem cooptare lege lata fas fuisset.

X. Maximè * *cum multitudo constitit e magnos spiritus gerentibus tanquam par sit virtute.* Aristot. d. cap. 7.

* Præter exempla, quæ Aristoteles profert, Romanorum Patritiorum oligarchiam nihil magis pessundedit: Romani quippe populi ingenium erat excelsum, & servilis subjectionis impatiens.

XI. In consultationibus malum est tarditas & lentitudo, consiliorumque non prompta executio; adhuc privati magis quam publici cura, & quod inter tot consilios consilia fuisse effluant.

XII. In Legibus malum est negligentia exigui: nam ab tenui initio dissolvuntur aristocratia; & cum neglexerint quippiam eorum, quae pertinent ad remp. postea aliud quoque majus minore negotio mutant, donec totum ordinem mutant. Aristot. V. Pol. 7. Deinde inter Optimatum discordias remissa juris auctoritas & hinc flagitia inulta. (2) Quod vitium paucorum dominatum saepe comitatur.

(1) Hoc monitum est civitatibus omnibus commune, sed maxime valet in aristocratia & politia. V. sect. 1. §. 8.

(2) In potentia plurimum parabilis est venia, ait H. Grotius l. 3. hist. Belgic. in calce.

XIII. A Causa efficiente malum praecipuum est inaequalitas inter Optimates. Puta cum quidam egeni fuerint, alii opibus abundarint. Quod bello maxime efficitur. Aristot. V. Pol. 7.

XIV. Maxime, quando egeni bona sua intemperanter vivendo consumserint. Hi enim novis rebus student. * Arist. V. Pol. 6. ubi hoc exemplis Syracusanorum, Amphibolitanorum, Aeginensium confirmat conf. c. 12. circa finem.

* Conf. sect. 1. §. 9. ὀλιγαρχῶν uxores in luxu vivere, ait Aristot. IV. Pol. 15.

XV. Rursum, * si quis magnus fuerit, ut possit esse major. Arist. V. Pol. 7.

* In Republica Romana Optimates sibi clientelas adjugebant. Quod specie prisca illius juris patronatus a Robaulo instituti fiebat de quo praclare Dionysius Halicarnass. l. 2. c. 14. In clientelam autem transibant non tantum singuli, sed & integrae nationes & civitates; & quemadmodum Patroni

troni tenebantur clientum causas suscipere & in iudicio persequi & defendere, ut nos docet Plautus in *Menachmis*: ita clientes Patronis suis adesse in summis periculis oportebat, & cum iis iusta arma capere jus erat. Quod ex Dionysii Halicarnass. l. 6. discimus, v. Desid. Heraldum l. 2. de rer. iudicat. auctorit. c. 5.

XVI. Aut si unus exurgat, * qui assentando omnia possit apud Optimates, aut apud populum. Aristot. V. Pol. 6. Vel Optimates inter se æmulentur.

* Eximie hanc doctrinam illustrat contentio Pompeii & Julii Cæsaris, quorum ille Optimates, hic plebem sibi conciliaverat. Joa. apud Euripidem in ejus nominis trægœdia:

ἔγω γὰρ ταῖδ', ὦ πατέρ, φίλῃ
Οἱ τὰς πόλεις ἔχουσι καὶ ξιῶματα,
τοῖς ἀνδραμίλλοις ἔισι πολεμίωνται.

Quippe sic mos est, pater,
Hæ quos micante dignitas posuit loco,
Ex æmulatu deligunt hostes sibi.

XVII. Item, si quidam Optimatum ab honoribus excludantur. V. Arist. V. Pol. 8. *Politi homines de honoribus inter se discordant, si æquales fuerint, ait II. Pol. 5.*

XVIII. Malum quoque est, quando imperantes ex rep. quæstum faciunt. *Multitudo namque non tam indigne fert à magistratibus se arceri (quin potius lætatur, si quis eam suis rebus vacare sinat.) quam si patet, magistratus publica depeculari. Aristot. V. Pol. 8. conf. III. Pol. 11, & VI. Pol. 7. in fine.*

XIX. Remedia sunt (1) otium plebi negare per oblatas domi aut foris occupationes.

* Nonnullis in more est, in delizioso quodam negotio otia civium occupare. Quò pertinent Comœdiæ, tragœdiæ, & apud Italos l' Opere, quas vocant. Eandem ob causam Veneti amores licenter permittunt, de quo prudenter disserit St. Disdier. *part. 3. de script. Reip. Veneta.*

XX. (2) Sodalitates opificum * vel nullæ sint, vel intra modum contineantur, & angustis legibus circumscribantur.

• Ut Noribergæ, Francofurti &c. De illa Pighius in Hercul. Prodigio p. 90. Operariorum atque opificum, qui postremus & plebejus est ordo, nulla admittuntur in urbe convivacula & conciliabula publica vel privata: non epulae solennes aut convivia festiva multorum, nisi religionis aut exequiarum causa. Paci enim publica id permissum arbitrantur, eò quod sæpius compertum est, factiones seditionesque periculosas pullulare ex similibus plebejorum congressibus, dum ebrii inter se de rep. disputant, eosdemque multis urbibus libertatem ademisse, calamitates ingentes attulisse. Quod si inter plebejos simultas aut dissensio fuerit, non ad artium decanos aut operariorum primarios ea defertur, sed ad ipsum Senatum, qui confestim duos arbitros legit, qui rem cognoscant & privato colloquio concordiam tentent: qua si conciliari nequit, ad Senatum evocatur, ibidemque partibus, causa adjudicata, non sine gravi multa silentium, imponitur. V. &c. Celtes de Rep. Norimb. c. 13.

XXI. (3) Oligarchia (& multò magis aristocratia) concors hanc facile per semetipsam labefactatur, Arist. V. Pol. 6. Hinc danda est opera, ut Principum contentiones ac motus per leges caveantur, & servandi ii qui extra seditionem sunt, antequam & ipsos implicet. Verùm iniuria exorientis mali nosse, non est cujuslibet, sed hominis diu in rep. versati, Arist. V. Pol. 8.

XXII. (4) Aristocratias conservat *ἐπιταξία* sive modestia, Arist. VI. Pol. 6. & aristocratia, qua ad politiam inclinant, magis sunt stabiles. V. Pol. 7. Hinc honoris cupidi non ledantur in his rebus, qua ignominiam adferunt, * multitudo autem in illis, qua pertinent ad lucrum, V. Aristot. V. Pol. 8.

* Hanc forte ob causam Veneti Patritios non patiuntur negotiari, v. Amelotto del govern. de Venexia part. 1. p. 31. Addatur Lex Claudia in romana republica apud Livium l. 21. c. 63. Patritii apud eosdem Advocacionis officia non exercent

exercerent. v. Amelot, *d. l. p. 43*. Hinc majorum scholarum regimini non possunt præfici, nec Ecclesiarum parochialium, quarum ultra 70. sunt in sola urbe Veneta. *Arcan. Polis. de Princ. d' Italia. p. 44*. Hinc montes pietatis in Italia & Noribergæ *das Leyhäuser* / ut & Augustæ Vindelicorum binæ hujusmodi ædes. Quo instituta tenuiores usuris mordacibus salubri ratione sublevantur. Videatur Bornitius *de prudentia civilis*, hoc institutum prudentiæ nomine laudans, & D. Stryckius *sect. 2, de cautel. contr. c. 1. §. 32*.

XXIII. Summa quoque lex sit: *populo non faciaminiuriam*, Arist. V. Pol. 9. *

* Hinc injuriæ & contumeliæ ab aliquo Optimarum plebejo illatæ severè puniantur, & *majori pœnâ, quàm si sui similem eis affecisset*. Arist. V, Pol. 8. Quod accuratissimè quoque observant Veneti.

XXIV. (5) * Qui discordiis cæterorum duces esse possunt, in rempub. inducendi. Aristot. V. Pol. 8.

* Hoc Veneti iterum sequuntur, ditiores Patritiorum Ordini inserentes, sed exsoluto grandi ære. Hujus consilii Patribus in Frisia auctor fuit Willemus Nassovius, insigni cum fructu, memorante Reidano *lib. 4. Ann. Belgic. ad An. 1585*.

XXV. (6) Consultationes melius procedunt * si aristocratia sit aristocraticè temperata, de quo infra, & si in magni momenti negotiis Senatores jurejurando obligentur.

* Ut Venetiis, de quibus supra part. 1. sect. 10. §. 15. Miram in Concilio Rogatorum reticentiam deprædicat St. Disdier *descript. reip. Venet. part. 2*.

XXVI. (7) * Pusillum in publicarum legum transgressionibus maximè caveatur. Aristotel. V. Pol. 8. *ab init.*

* Apud Venetos *minimi falli in materia di stato sono irremissibili, e apparenze sole sono reputate per delitti*. Amelott,

lott. p. 2. del govern de Venex p. 19. ubi loquitur de Consilio Decemvitorum. Habet Baptista Nani l. 7. *Histor. Venet. ad A. 1628.* memorabile exemplum Georgii filii Dueis Joannis Cornari, graviter puniti, quod conatus esset Parritium Zenonem Decemvirum trucidare: nam *fu bandito dal Consiglio de Dieci con capitale e gravissime pene, cancellato il carattere della sua Nobilita, e nel luogo del delitto oretta memoria in marmo ad esecratione del fatto.* Abhinc cum multi reformationem Consilii illius desiderarent, alii id plane abolendum existimarent, prævaluit contraria sententia, a Reniero Zenone, Nicolao Contareno & Baptista Nani acriter defensa, cui tandem majus Consilium assensit. *I nostri Maggiori prudenti cognoscendo ch' il principale vincolo dell' Aristocrazia e la continenza & la moderazione di quella parte hanno voluto imbrigliarla, perche dal commando alla licenza non vi sarebbe che un brevissimo passo, se non si traponesse l' autorita delle Legge, e la severita de' giuditii.* ait Nani d. l. Huic Concilio Decemvitorum proximum est Tribunal Inquisitorum Status, vulgo Inquisitori di Stato. De cujus admitanda potestate, executione & delatoribus, quibus utitur, juvabit legere Amelott, d. part 2. & St. Disdier part. 2. *description. Reip. Venet.* In Reip. Noribergensis quinquevirali judicio Minoæ & Radamantum urnas suas assidue movere, in eoque magna fevetitate injurias & vim privatis illatam, quietis publicæ conservandæ causa, compesci, ait Pighius in *Hercub. Prodit.* p. 19.

XXVII. (8) Magistratus sit, qui morum curam habeat. *Nam censura est magistratus aristocraticus.* V. Pol. 8. & IV. Pol. 15.

XXIIX. (9) Sit æqualitas, quanta fieri potest, inter Optimates. Hinc idem magistratus providebit, ut ne quis luxu bona sua prodigat. *

* Apud Venetos filiabus præsertim bene meritorum ex publico dos constituitur. P. Bomb. l. 1. *Hist. Venet. pag. 27.* Ulmæ collegium est virginum ex Parricis natatum, quæ sumtibus publicis honeste aluntur. Zeilet *sapogr. Sæv. vocæ Ylm.* Similiter Francofurti, Noribergæ colliguntur elemosynæ quæ dicuntur die reiche Allmosen/ unde pauperes Parriciorum viduæ vel liberi hebdomatim singuli unum aut plures autos accipiunt.

XXIX. Con-

XXIX. * Conducit etiam *semestres magistratus esse, ut cuncti similes participes ipsorum sint.* Aristot. V. Pol. 8.

* Venetiis nullæ potestates, nulla collegia Judicum, ac ne Senatores quidem ipsi sunt perpetui, præter Principem, Procuratores D. Marci, Cancellarium consilii publici & quatuor Scribas. Apud eosdem leges annales vigent, quæ ætatis rationem habent in deferendo magistratu. v. Amelotto *d. part. 1. p. 31. sequ.* planè ut apud Romanos. v. Ciceron. V. Philipp.

XXX. * Hinc plures uni magistratus non tribuantur. V. Aristot. II. Pol. 3. *in fine.*

* Planè ut apud Venetos Patricius plura munia uno tempore gerere non potest, quam minima etiam illa sint. Amelotto *d. part. 1. p. 53.* Polonorum legibus cavetur, ne uni plures magistratus honoresvé mandentur, teste Cromero l. 28. *Rer. Polonicar.* ubi questus Procerum contra Cazimzum hac in re memorat.

XXXI. *Hinc maxime eritendum est, ita legibus institui Optimates, ut ne quis vel * ab amicis vel a potentia longe præstet. Quod si id prorsus vitari nequeat, amendantur longius extra fines.* Aristot. V. Pol. 8. *Hinc hereditates non testamento sed agnatione sunt deferenda, & ad eundem non plures unâ. Sic enim facultates magis erunt æquabiles, & tenuiarum plures fiet locupletes.* Aristot. V. Pol. 8.

* In multis dominatibus paucorum non licet rem quærere, sed leges illic sunt quæ hoc vetant: ait idem V. Pol. 12. Planè ut Venetiis Patriciis non licet extra urbem feuda aut jurisdictiones habere, v. Amelotto *d. p. 1. p. 37.* Iisdem sub gravi pœna vetitum, pensiones aut munera ab externis Principibus accipere, Amelott. *d. l. p. 36.* Hinc vel collocutum esse cum legato, aut qui de familia ejus sit, minimo etiam, certissimo vitæ periculo constat, Amelott. *d. l. p. 46.* St. Disdier *d. part. 2. descript. Reipubl. Ven.* ubi à quinquaginta annis severitatem hanc introductam scribit,

H S

XXXII.

XXXII. *Quæstio est magistratibus facere minime liceat.* [1] Aristot. V. Pol. 8. conf. II. Pol. 9. *Itaque ut ararium non compiletur, solutio publica pecunie fiat adstantibus omnibus civibus, exempla quoque rationum per phratrias & ordines tribusque deponantur. Ut vera sine mercede magistratus gerant, honores legibus statutos oportet esse illis, qui magistratus præclare gesserint.* [2.] Aristot. d. l.

[1] Apud Veneros Patritiorum quisvis tributa solvit pro modo census. V. Amelott. d. l. p. 42. In Hollandiæ oppidis functiones nullo aut exiguo præmio ut debitum patriæ præstantur.

[2] Huc pertinet, quod idem ait V. Eth. 6. *Imperanti merces danda est, nimirum honor atque decus; qua quibus non sufficiunt, tyranni sunt.*

SECTIO SEPTIMA. DE SPECIEBUS ARISTOCRATIAE.

I. ARISTOCRATIA ASUCCESSIVA pleurumque optima. II. Ejus MALA sunt: (1) si quis furtim irreat in ordinem Patritiorum. III. (2) Mollities eorum qui ex Patritiis nascuntur. IV. (3) Superbia Patritiorum & contemptor animus. V. (4) Simultas inter veteres & novos patritios. VI. REMEDIA sunt (1) album, in quod nomina Patritiorum accuratè referantur. VII. (2) Diligens institutio ad genium aristocratiae.	IX. (3) Nobiles adsuasciendi ad modestiam & popularitatem. X. (4) Nobiles novi æquandi veteribus. X. ARISTOCRATIAE ELECTITIAE MALA IN GENERE sunt (1) electio Optimatum populo competens. XI. (2) Ambitus. XII. REMEDIA (1) si electio populo non concedatur, sed tantum nominatio. XIII. (2) Modi electionum ab ambitu immunes. XIV. ARISTOCRATIAE QUÆ CENSUM RESPICIT MALUM. XV. RE-

XV. REMEDIUM.

XVI. ARISTOCRATIA REGIE TEMPERATA optimum est institutum.

XVII. MALUM ejus, si rex regiam potestatem concupiscat.

XIX. REMEDIUM, rex honoribus domi cumlectur, nervis imperio regio incisis.

XIX. ARISTOCRATIA ARISTOCRATICE TEMPERATA, non minus laudandum est institutum.

XX. MALUM EST. Si cœtus aristocratiam temperans jus ἀντιπρόσωπον affectat.

XXI. Item, dissensiones inter cœtum hunc & illum, in quo est summa reip.

XXII. REMEDIA. (1) Personas illius cœtus quotan-

nis mutari, aut saltem modum juris certissimis legibus describere.

XXIII. (2) Plures ejusdem familia: cœtui illi non interesse.

XXIV. ARISTOCRATIA POPULARITER TEMPERATA, usum etiam insignem habet.

XXV. MALUM est populi intemperies nimium sibi arrogantis.

XXVI. REMEDIUM est primum, tantum in rebus, quæ invidiam habent comitem, populum in consilium adhibere.

XXVII. Remedium alterum, Curationes, quæ vim imperii non conferunt, plebeis concedere.

XXIIX. ARISTOCRATIA Urbica & quidem urbi uoi inclusa, præferetur alii.

§. I.

PRIMA Aristocratia divisio est in successivas & electivas. Ubi similiter, ut in regnis, quænam earum melior sit, quæstio moveri potest, * eodem, ut videtur, modo definienda.

* Hunc pertinet illud Aristot. IV. Pol. 8. *Liberalis institutio & nobilitas ditiores magis comitatur. Præterea habere videntur divites, quorum parandorum causa homines ad injuriam faciendam stimulantur.* conf. III. Pol. 8.

II. Aristocratia successiva malum est (1) cum sub nomine Patriciorum ad summam imperii perveniunt, qui tales non sunt.

III. (2)

III. (2) * Mollities eorum, qui ex Patritiis nascuntur. *Nunc autem*, ait Arist. V. Pol. 9. *in dominatibus paucorum filii eorum qui imperium habent molliter vivunt: egenorum autem exercitii evadunt, & laboribus firmati: quapropter & volunt magis, & valent moliri res novas.*

* Polybius l. 6. observavit; *Vbi filii stolidam sibi à patribus potestatem obtinissent, homines qui malorum periculum nullam unquam fecerant, nullum aequalitatis nec libertatis civilis; sed a pueris innutriti fuerant paternis honoribus & dignitatibus; quum alii avaritia & injusta opum cupiditati se dedissent, alii ebrietati & hollationibus, qua illam comitari solent: quidam ad supra mulieribus inferenda aut pueros rapiendos animum adiecissent, mutasse illos Optimatum principatum in paucorum dominationem.*

IV. (3) * Tyrannis ac superbia, morbi peculiaris Nobilium. Arist. II. Rhet. 15.

* De Metello Sallust. in Jugurthâ c. 64. *Inerat contemtor animus, & superbia commune Nobilitatis malum. Mactinus apud Herodianum. l. 5. Patritia Nobilitas sapienterò in superbiam vertit, despectu omnibus, velut multò inferioribus. conf. Arist. V. Pol. 7. ubi divites ad contumeliam proclives dicit. Eximie nobiles & divites contumeliosos fieri, & magni culpis affines, ait IV. Pol. 11. Violentiam, quam in Republica Veneta sæpe adversus privatos exercent juvenes Nobiles, sensim eos exponere odio, quod reip. aliquando fatale esse queat, observavit St. Disdier p. 3. descript. resp. Veneta.*

V. (4) * Simultas, invidia atque æmulatio inter Nobiles novos & antiquos.

* V. de rep. Genuensi Thuan. l. 61. *Hist. ad A. 1575.*

VI. Remedia sunt. (1) Album publicum constituatur, inque id omnium, qui per ætatem habent jus summæ potestatis, nomina inferantur. * Ut optimæ quæque olim respubl. observaverunt, & nunc prudentiores quæque observant.

* Qua

* *Qua diligentia utantur Veneti, ne quis degener ir-
pat in Nobilitatis Ordinem, prolixè explicat Casp. Contaren.
l. 1. de Rep. Ven. p. 105. sequ. St. Disdier descript. Reip. Venet.
part. 3. In Polonia, qui nobilitatem mentitur, præter bono-
rum amissionem, impune ab unoquoque occiditur. v. Hart-
knoch. l. 2. de Rep. Polon. c. 5. §. 21, conf. Bozhor. l. 2. l. P.
c. 6. §. 44. sequ.*

VII. (2) * *Juventus accuratè instituat ad ge-
nium hujus reip. Arist. V. Pol. 9.*

* *V. supra sect. 1. §. 6. Exclamat hic Auctor comment.
de aristocr. & oligarch. p. 116. Quis hodie id satis credit, curat,
intelligit? Annon præsumunt aristocratiis, qui quid aristocratiis
sint, vix unquam cogitarunt?*

IX. (3) *Nobilitas adsuefacienda (1) ad mode-
stiam & popularitatem. (2) Hinc matrimonia inter
Patritios & reliquos cives non prohibenda. Hinc
temperamenta popularia adhibeantur; de quibus in-
fra.*

(1) *Ut Venetiis. A. Arcan. politic. Princ. Ital. p. 45.
Per meglio amcarsi ancora e vender benevoli gli animi de' cit-
tadini, e della nobilita soggetta, si imparentano Nobili Veneti
con essi, si actommunano nelle conversazione, nelle veglie, nell
Academie, nelle feste, & in ogni altro civile & honorato tra-
tenimento.*

(2) *Bozhor. d. t. 6. §. 31. dissuadet ejusmodi nuptias.
Accedunt exempla Romanorum, ante latum à C. Canulejo
Plebiscitum, & hodie Rhagusianorum, apud quos Nobilis
ignobilem in matrimonium ducens amittit Nobilitatem,
Verum Bodinus §. de rep. 2. observat, nulla re Venetorum im-
perium majus videri incrementum accepisse, tum ad Patri-
tiorum opes & copias fulciendas, tum etiam ad mutuam
Optimarum & plebejorum concordiam stabiliendam. Ad-
dit, si Patritius plebejam uxorem duxerit, dorem quidem bis
mille auteis lege definitam; verum Patritios facile pati legem
antiquari, ut locupletiorum plebejorum patritiorum egestati
& simul utriusque ordinis concordia consulant. Conf. Ame-
lotto p. 1. p. 39. sequ. St. Disdier descript. Reip. Venet. part. 3,
Venetorum exemplum sequuntur Noribergenses. Quan-
quam*

quam Cætes de rep. Norimb. c. 13. Patrum & Plebis ratâ
connubia dicat.

IX. (1) Nobiles novi æquandi antiquis. V.
Contaren. l. 1. de Rep. Venet. p. 116. (2) Nec ferendum,
ut Nobiles honorum titulis distinguantur.

(1) In rep. Veneta etsi nomen maneat familiarum antiquarum,
ac novarum, ita tamen unita est respublica, ut nulla novarum
atque antiquarum habita ratione, dignitates magistratusque
non nisi idoneis conferantur, & matrimoniis promiscue se
jungant. Septal. l. 3. de Rat. stat. c. 3. pag. 172. ubi etiam de
Genuensibus. A quibus jam anno 1379. id constitutum scribit
Pet. Pizarus l. 2. de Bello Veneto addens: *id nonnullis nostrorum
temporum civitatibus, quæ aut democratica aut aristocratica
ratione administrantur, pro jugi aut perenni exemplo haut
immerito esse posse.* Illud etiam notandum dignum est, inter
Venetos Patritios, qui magistratum non gerunt, nullum præterquam
ætatis discrimen esse. Contar. l. 1. de rep. Venet. p. 116.

(2) Hoc Republicæ Polonicæ commendat Fredro in
scriptor. fragmentis 10. p. 239. In ejus comitiis An. 1638. &
A. 1641. externi honorum tituli in posterum sunt prohibiti.
V. Pastorium l. 6. Flori Polonici ad d. A.

X. Mala aristocratæ electitæ in genere sunt
(1) si populus eligat Optimates. Ita enim aristocratia
facile migrat in statum popularem, & populus quos elegit
velut eo beneficio sibi devinctos tenet. Bodin. 2. de Rep. 6.

XI. (2) Ambitus, familiare liberis populis malum ac
inprimis pertinax. *Nam maxima pars injustorum factorum,
quæ sponte faciunt homines, ferme proficiscitur ab ambitione
& avaritia.* Aristot. II. Pol. 7.

XII. Remedia sunt (1) vel electionem penes populum non
esse, vel non nisi nominationem, electione Optimatibus
permissâ.

XIII. (2) Si quidam suffragiis designentur & ex
iis sorte educantur, habituri jus ac potestatem

optima-

optimates eligendi non palam, sed remotis arbitris, & morâ nullâ interpositâ. Eâ siquidem curâ fit, ut nulla hic esse possit munerum corruptela, nulla honoris pretiatio (nam facile fieri potest, ut nullum jus sint habituri quos tu egregiè ambieris) electores autem isti ad existimationem suam pertinere arbitrabuntur, ut ne ullum nisi spectatæ virtutis & prudentiæ eligant. (1) Potest etiam ita fieri; ut electores illi nominent aliquem, de quo reliqui sanguine non conjuncti statuunt non palam, sed urnis aut suffragiis occultis. (2)

(1) V. Mevium l. 1. ad *lus Lubecens.* tit. 1. art. 7. n. 14.

(2) Adde modum quem observant Veneti, accuratissimum sanè, in designandis magistratibus. V. Contar. l. 1. de *Rep. Venet.* p. 111. sequ. St. Disdier *Descrip. Reip. Veneta* part. 2. Lacones in Senatum (*Γερουσία*) LX. annis non minores, eosque non nisi potentes legebant. Verùm hoc rectè reprehendit Aristot. II. *Pol.* 7.

XIV. Malum aristocratizæ * quæ censum respicit, est, si census mutatur, quod quidem interdum paulatim fit & occultè, ac velut alluvione quadam, aliàs verò citius. V. Aristot. V. *Pol.* 6.

• Hoc genus oligarchizæ nec bonum nec diuturnum esse, contendit Plato IX. de *Republica.*

XV. Remedium præscribit Aristot. V. *Pol.* 8. circa medium. conf. VI. *Pol.* 6.

XVI. Nunc ad temperatas aristocratias progredimur. * Et quidem dubitari nequit, speciem regizæ gubernationis optimum aristocratizæ institutum esse.

• Bene Contaten. l. 2. de *Rep. Venet.* p. 132. *A nostra civitate sapientissimè institutum fuit, ut in hac rep. constitueretur quadam species regia gubernationis, aded legibus temperata, ut quovis incommodo ac periculo, qua Reip. immitti vire possent, amotis, utilitate verò & commode, quod regia guber-*

gubernatio habere solet, accito, nihil reliquum esse videretur, quod sit desiderandum, ac simul temp. liberrimam & Regem praesidem haberemus.

XVII. Malum est, * si Rex regiam potestatem affectat.

* Ut Marinus Valerius Dux Venetus v. Joann. Baptista Veri l. 2. *Res. Venetar. ad A. 1355.*

XVIII. Remedium, si Rex honoribus domi cumlatur, nervis regio imperio incisus. Hinc eligatur, (1) non succedat. Bene Arist. II. Pol. 9. *Melius est Reges* (sc. tales, nam loquitur de Carthaginensibus) *non esse eodem genere, eoque non quolibet.* (2) Apud Venetos potestatis dispendium Principi repensum est adhibitis honore, dignitate, ac specie regiâ. Nam ornatus corporis regius est, purpurea etiam veste ac aureâ semper utitur. Capite gestat velamen linteum pro regio diademate, supra quod & gestat capitium purpureum limbo aureo ornatum, cujus pars, quæ occiput tegit, in cornu formam assurgit. Sedem in suggestu habet veluti regiam. Omnes cives, tum privati, tum magistratum gerentes, detecto capite ac stantes sedentem Principem alloquuntur. Nulli Princeps assurgit. Cunctæ epistolæ sub nomine ipsius prodeunt obsignanturque. Orator quivis, prætor, præfectus, aut quilibet alius, qui ad Senatum scribere voluerit, literas ad Principem destinat. Decretorum, legum ac senatusconsultorum promulgationes nomine Principis fiunt. Nummi omnes, tam aurei quàm argentei, cum nomine ac figurâ Principis excuduntur. Tandem, ut paucis absolvam, ubique Regis speciem intueri possis, potestatem verò nusquam. Contaten. l. 2. *de Rep. Venet. p. 135. sequ.* Apud eosdem (3) Venetos non licet filiis Ducis, vivente patre, beneficium ab Ecclesiâ Romana accipere; lex

Lex quoque est, ut à morte Ducis in ejus acta severè inquiratur, per Triumviros eum in finem creatos, an quid à defuncto contra jusjurandum, in principatus initio præstitum, Reip. esset patratum, & si quid tale inveniretur, id ad Senatum à Triumviris istis referatur, qui de eo judicarent. Lex ea lata defuncto Augustino Barbado, & secundum eam primum in ejus acta inquiri cœpit. Quæ omnia rectius se habent, quàm apud Lacones, quippe quorum bini Reges liberos aut agnatos habebant successores, & præterea belli Imperatores erant. Quod postremum in vitio ponit Aristot. II. Pol. 7. addens: *Dissidit illis legislator tanquam, viris non satis bonis.* Quapropter mittebant simul legatos, qui inimici forent inter se, & saluti esse civitati rebantur dissidere Reges. Conf. post Herodot. & Xenophont. Ubbo Emmius de Rep. Lacon. p. 282. sequ.

(1) Thuanus ad A. 1559. memorat, Venetiis Laurentio Priulo Duci defuncto fratrem Hieronymum suffectum, raro fortunæ beneficio, in ea præsertim rep. in qua summoperè caveatur, ne dignitates jure potius hereditario, quàm virtute ac meritis concedi videantur.

(2) Venetos hunc morem à Mediolanensibus accepisse & formam imperii, scribit Bernardinus Cotius *part. 1. histor. Mediolanens.* Adde Amelotto *d. part. 1. p. 190. sequ.* & confer instituta Reip. Genuensis, cujus Dux ultra biennium principatum non exerceat, apud Hieronymum de Marinis. Vexillifer Luccensis cum novem Assessoribus, qui Antiant vocantur, in tertium usque annum imperium tenet. Rector Ragusianorum statim post mensem palatium abscedit, vestemque Ducalem exuit.

(3) Exemplum memorabile hanc in rem adfert Baptista Nani *l. 5. histor. Venet. ad A. 1622.*

XIX. Non minus laudari meretur aristocratia aristocraticè temperata, hoc est, cœtu Optimatum rebus summis & arcanis imperii tractandis destinato.

Nam

Nam in turbâ est perturbatior magnorum consilio-
rum exitus.

* Ita Veneti habent collegium Seniorum seu Præcon-
sultatorum, & Senatam, v. Amelott. p. 1. p. 54. & sequ. Non
dissimilia habent instituta Genuates, Ragusii, Luccenses,
Noribergenses. conf. Conring. *hist. rerump. de Ultraj.* §. 17.
Bœcler. *Notit. reip.* p. 96. post Bodin.

XX. Malum est, si cœtus ille esse cupit ἀνοπτεύ-
σουσιν. Bene Aristot. V. Pol. 6. Dissolvuntur autem, &
cum in dominatum ipsum alium paucorum dominatum
inseruerint, hoc autem est, cum totâ reip. summâ penes
paucos existente, non omnes pauci maximorum magistra-
tuum sunt participes.

XXI. Accedunt interdum * dissensiones &
controversiæ de potestate inter cœtum hunc & illum,
in quo est summa rerum.

* Amelott. d. p. 1. p. 28. observat tales in rep. Veneta
subinde, licet rarius, exoriri inter magnum Consilium & Se-
natam. Controversias hujusmodi proponit Bœclerus *Dis-
sertat. de eo quod civitas egit.*

XXII. Remedium est (1) personas ejusmodi
cœtus quotannis mutari. Ut apud Venetos. * Aut si
id minus placeat, (cum alii malint Senatam perpe-
tuum, velut cardinem fixum, in quo civitas, magi-
stratibus perpetuâ varietate mutatis, acquiescat,) mo-
dum imponere juris, & certissimis legibus definire,
idque formulis scripturæ, quas sollicitudo & cautio
futuri gignit, perscribere.

* V. omnino Amelott. d. part. 1. p. 65. sequ. ubi in-
commoda & simul remedia prudenter expendit.

XXIII. (2) Statuere, ne plures ejusdem familiæ
huic Senatui intersint. V. Aristoteles V. Pol. 6. *ab init.*
Ut Noribergæ, ubi nonnisi duobus ejusdem gentis
Sena-

Senatum simul inire permittitur. * Veneti ne quidem duos ejusdem gentis, aut etiam consanguineos maximè necessarios in eodem magistratu esse patiuntur. V. omnino Contaren. l. i. p. 125. Adui duos ex unâ familiâ vivo utroque non solum magistratus creati vetabant, sed etiam in Senatu esse prohibebant; teste Jul. Cæsar. d. B. Gallic. l. 7.

* V. Langlæum 7. Semestr. 3.

XXIV. Aristocratia quoque populariter temperata usum insignem habet ad mala, quæ supra tetigimus, tollenda. Nam tutiores, quæ hujusmodi sunt, aliæ existunt. Quod enim plus est, firmitus est: magisque contenti illic vivunt aequale habentes. Qui autem bonorum copiam habent; si respubl. majores, ipsis tribuerit gradus; ceteros contumeliis vexare & plus quàm par sit bonarum rerum adipisci student. Aristot. V. Pol. 7. Commodum sanè præcipuum est, ut populus existimet aristocratiam non esse, sed popularem rempublicam, cum contribules suos participes reip. vident. Opus autem est rempublicam, quæ conservari debet, cunctas partes civitatis velle stare, & permanere eandem. Aristot. II. Pol. 7.

XXV. Malum hujus reipubl. est, cum populus nimium sibi arrogat, & summam reip. ad se transferre conatur. Exemplo sit Ephoria Laconum. Ejus enim potestas valde erat magna & aequalis tyrannidi, ut ipsi Reges ei assentiri cogèrentur, & hac in parte multum detrimenti acciperet resp. Status enim multitudinis è statu optimorum evadebat. Aristot. II. Pol. 7. *

* Conf. plur. Ubbon. Etimium de Resp. Lacon. pag. 288. sequ.

XXVI. Remedia sunt (I) tantum in arduis rebus, aut quæ invidiam habent comitem, populum

lum in consilium adhibere. * Sic Noribergæ sunt ducenti ex Patrum, Mercatorum & Plebis ordinibus Senatorii viri, qui semel in anno, & ubi res arduæ postulaverint, coeunt, & in commune consultant. *Celtes de Rep. Norimb. c. 13. V. omnino Mæv. l. 1. ad Jus Lub. tit. 1. n. 57. Proderit autem heic, vel deligere aliquos è multitudine, vel coetum instituere, quemadmodum in quibusdam rebusp. quos vocant praconsultores & custodes legum, & de iis rebus statuere, de quibus hi prius consultarint. Ita enim particeps erit populus deliberandi, & nihil poterit dissolvere eorum, qua pertinent ad rempubl. quia eâ ratione fiet, ut aut eadem aut certe nihil his adversum decernat populus. Expediet & illud, omnibus quidem deliberandi sed non statuendi potestatem concedere. Aristot. IV. Pol. 14. Idem d. l. c. 15. VI. Pol. 8. & alibi dixit ολιγαρχίας oligarchiis accommodatam esse. Huc pertinet etiam arcanum dominationis, cujus meminit IV. Pol. 9. & 14. Nobilibus aut divitibus multam irrogare, nisi consultationibus aut judiciis intersint, non etiam reliquis.*

* Apud Genuates ex instituto Doricæ singulis annis à Nobilibus familiis decem, sive ex præcipuis civibus, sive ex locupletibus, cooptandi, Consilii supremi, quod ex quadringentis compositur, participes.

XXVII. (2) In aristocratia successiva aut electiva, censum respiciente, quosdam ex populo curationibus sive muneribus admovere, quæ vim imperii non conferunt. Exemplum capere licet ex rep. Venetâ, ubi plebeji admittuntur ad quarundam artium præfecturas, scribarum & Secretariorum munera, quibus nobilitati magis magisque obligantur, & quasi mancipantur.

XXIIX. Aristocratia vix possunt commode subsistere, nisi ubi reip. vires præcipuè in Urbem unam

unam colliguntur. Hinc urbs illa, unde in omnia regimen, probè communienda, & in ea locus, ubi Senatores conveniunt, * cum cura custodiendus.

* Luccæ ex novem Antianis (qui dicti ab ante, unde Francorum ancien, id est, Senioribus) annua sortitione ductis, terni menstruatim in Curia noctu dieque resident.

SECTIO OCTAVA.

DE POLITIA IN GENERE.

I. Politia optima ex voto & ex hypothesi. II. Mala ejus sunt plurima, propter quæ migrat vel in oligarchiam, vel in ochlocratiam, vel in tyrannidem, quod olim frequentius factum. III. A SUBJECTO MALUM EST (1) Plebs. IV. Maximè (2) urbana. V. (3) Prava educatio. VI. (4) Egestas aut paupertas. VII. (5) Demagogi. VIII. (6) Æmulatio inter plebem & Nobiles. IX. A FORMA MALUM EST (1) multiplicatio publicorum judiciorum. X. (2) Frequentia, immoderata libertas, & diuturnitas concionum. XI. A CAUSA EFFECTRICE & quidem magistratibus (1) ambitus. XII. (2) Quæstus ex publicis ministeriis. XIII. REMEDIA,	XIV. (1) Summa rerum sit penes universam multitudinem, administratio penes aliquos, eosque meliores. XV. (2) Multitudo omnis in tribus aut classes distribuenda. XVI. (3) Educatione modus libertatis instillandus. XVII. (4) Ubertas annonæ procuranda. XVIII. (5) Mediæ fortunæ homines prævaleant. XIX. (6) Judicia publica fiant rarissima. XX. (7) Damnatorum bona in fiscum non redigantur. XXI. (8) Conciones sint infrequentes & breves. XXII. (9) Non sola sorte, sed simul suffragiis, nec proximè ab universa multitudine deligantur administrari reip. XXIII. Una persona pluribus ministeriis non præficiatur. XXIV.

XXIV. Nec quæstum face-
re ex publicis ministeriis
concedatur.

XXV. (10) Non permitta-
tur publicè verba fieri, nisi

de morum corruptione
animarumque salute.

XXVI. (11) Miles lectus heic
eximie conducit.

§. I.

Politica non solum optima ex voto est, sed & ta-
lis habetur ex hypothesi, in populo sc. forti &
libertatis amante, sed cum modò. *Nam politica apta
est multitudo, quæ natura fertur ad virtutem militarem,
& regere potest ac regi ex lege, pro dignitate divitibus im-
peria distribuente.* Aristot. III. Pol. 12. Fortia sanè
pectora libertatis amor maximè acuit: * è contra-
rio, qui ob levitatem animi, aut ob facinorosam vitam,
seipsum regere nequeunt, acriori urgentis domini sti-
mulo indigentes, libertatis non sunt capaces.

* Hanc ob causam Florentini, acerrimo licet libertatis
amore flagrantes, & inquietam vitam egerunt, & tandem in
dominatus casses inciderunt.

II. Quanquam autem ex sententiâ Aristotelis
populares resp. minus lubricæ sint, quàm paucorum
dominatus, & diuturniores propter medios. Plures
enim sunt, & magis participes sunt honorum in po-
puli statibus, quàm in paucorum dominatibus. IV.
Pol. 11. Malis tamen vexantur variis, propter quæ
mutantur vel (1) in oligarchiam, vel (2) in ochlocra-
tiam, vel (3) in tyrannidem; quod olim frequen-
tius, suo tempore rarius factum observavit Aristot.
V. Pol. 5. Causam addit: quoniam assentatores po-
puli olim essent ex iis, qui exercitum ducebant; ve-
rùm postea, auctâ dicendi arte, eloquentes viri as-
sentarentur multitudini, qui bellicæ rei erant im-
periti. conf. V. Pol. 10. *non procul ab initio. & c. 12.
in med.*

(1) Po-

(1) Popularem potestatem sæpius, nullo pæne sentiente, converti ad Optimates, observavit Bodinus 4. de Rep. 1. adferens exempla Veætorum, Luccensium, Rhagusianorum, quorum imperia cum populatia olim fuissent, diuturnitate temporis aristocratica, nullo pæne id sentiente, evaserunt.

(2) Romana Respublica Tribunitiis furoribus agitata, primum in licentiam multitudinis intolerabilem effusa, dein seditionibus bellisque civilibus quassata, in paucorum dominationem ac mox sub tyrannidem unius recidit.

(3) Aristoteles V. Pol. 10. Tyrannorum fore magna pars extitit ex assentatoribus populi, qui criminando nobiles fidem consecuti sunt, ut Phanates apud Leontinos, & Cypselus Corinthi & Pisistratus Athenis, & Dionysius Syracussis. Eodem libro c. 5. ait; Ferme enim plurimi antiquorum tyrannorum ex assentatoribus populi fiebant. Conf. cap. 12. Molpagoras quidam, apud Cianos dæmagogus, brevi regiam sibi potestatem comparavit. V. Polybius in Excerpt. Periesianis p. 64. Hieronymus Savanorola, eloquentiâ fretus & sanctitatis opinione, dominatum in Florentinos sibi asseruit. de quo videatur Anton. Maria Gratianus libro de casibus Virorum illustrium.

III. A subjecto malum sunt (1) homines de plebe, hoc est, quicumque neque divites sunt, neque dignitatem ullam virtutis habent. Participes namque ipsos esse maximorum magistratuum haut tutum est: ob iniustitiam enim & stultitiam in aliquibus injuste se gererent; in aliis autem ipsi laborentur. Partem autem nullam dare, neque participes ipsos fieri formidolosum est. Quando enim expertes honoris multi & pauperes extiterint, hostium necesse est hanc civitatem plenam esse. Aristot. III. Pol. 7. Ad hunc locum pertinent characteres plebis. Senarius antiquus:

Ἰχυρὸν ὄχλῳ ἐστίν, σὺν ἔχει δὲ νῦν.

Res nempe valida turba est, sed mentis carens.

In Dialogo Axiochi, qui Platoni adscribi solet, vulgus describitur ἀχάριστον, ἀψίκαρον, ὠμὸν, βασκαῖον, ἀπαίδευτον. Nepos in Timotheo c. 3. de Atheniensibus,

sibus, populus acer, suspicax, mobilis, adversarius, invidus etiam potentia. Idem in Chabriâ cap. 3. est hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloria comes sit, & libenter de his detrahant, quos eminere vident altius: neque animo aequo pauperes alienam opulentum intuentur fortunam. conf. eund. de mutata mirabiliter vulgi voluntate in Dione c. 10. Hinc mobile vulgus Statio lib. 2. poem. 2. Totam opinionem (vulgi) parva nonnunquam commutat aurâ rumgris, Cicero pro Murænâ. Hinc imperium popolare semper ventosum esse, idem dixit 2. Philipp. Eiusdem est illud pro domo sua: Hoc in imperitâ multitudine est vitiosissimum, varietas, & inconstantia, & crebra tanquam tempestatum sic sententiarum commutatio. Livius l. 24. c. 25. Hæc natura multitudinis est, aut servit humiliter, aut superbe dominatur: libertatem, quæ media est, nec spernere modicè nec habere sciunt. Apud eundem Scipio l. 28. c. 27. Multitudo omnis, sicut natura maris, per se immobilis est; venti & aura cident: ita aut tranquillum, aut procella in vobis sunt. Quintilian. Declam. II. Nihil facilius est, quam in quemlibet affectum mutare populum: Cicero pro Plancio: Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia, non iudicat semper populus; sed movetur plerunque gratiâ, odit precibus. Denique si iudicet, non delectu aliquo aut sapientiâ ducitur ad iudicandum, sed impetu, & quadam etiam temeritate, ex opinione plurima, ex veritate pauca iudicat. Xenophon de Atheniens. rep. ab initio. In plebe plurimum est inscitia, confusions, improbitatis. Etenim paupertas magis eos adducit ad turpia, & plerique mortalium propter penuriam neque liberaliter educari, neque rectè institui possunt. Machiavellus l. 3. histor. Florentin. pag. 148. Plebs, ut fere semper sit, eos sequebatur qui animo male affecti erant. Bion aiebat: μη δὲραται εἶναι, τοῖς πολλοῖς

λοις ἀρέσκειν, εἰ μὴ πλακῆνται γινόμενον, ἢ θάσιον:
*Non posse aliquem vulgo placere, nisi placenta fiat, aut
 vinum Thasium. Adde Lips. l. 4. Pol. c. 5.*

IV. Maximè (2) si plebs est urbana. *Nam vita
 iuers, * nullumque opus eorum, quæ tractat & opificum
 & tabernariorum & mercenariorum multitudo, cum
 virtute est conjunctum. Hinc hoc genus hominum fere
 omne, quia in foro & in urbe volutatur, facile ad con-
 siones venit. Aristot. VI. Pol. 4.*

* Genus hoc univèrsum amantissimum est otii, ait
 Cicero IV. *Catilin.* loquutus de illis, qui in tabernis sunt.

V. Accedit (3) prava educatio, quando sc.
 malè docentur libertatem definire. *Duo namque
 sunt, quibus videtur populi status definiri. Unum eo-
 rum est, ut plures in suâ manu remp. habeant: alte-
 rum est libertas. Justum enim æquum esse videtur:
 æquum autem, quodcunque visum fuerit multitudini,
 hoc ratum esse. Liberum autem & æquum, quodcunque
 voluerit aliquis facere. Quapropter vivit in hujusce-
 modi populi statibus unusquisque ut vult, & ad quod li-
 bido fert, ut ait Euripides. Arist. V. Pol. 9.*

VI. (4) Sunt plerique ex plebe pauperes, aut
 egeni. *Egestas autem causa est, ut populus sit pravus.
 Aristot. VI. Pol. 5. Et valde pauperes propter egestatem
 mercède venales sunt. II. Pol. 7. * Florus l. 3, cap. 12.
 unde populus Romanus à tribunis agros & cibaria postu-
 laret, nisi per famem, quam luxu fecerat? Hinc ergo
 Gracchana prima & secunda & illa Appulejana seditio.
 Egestatis causa solet esse immodicum fœnus. Hinc
 Lucan. *Bell. civil. l. 1. paulo ante bellum civile;**

*Hinc usura vorax, avidumque in tempore fœnus,
 Et concussa fides, & multis utile bellum.*

Tacitus VI. *Ann. 16. Vetus mihi fœnebre malum, &
 seditionum discordiarumque creberrima causa. Usuræ
 incre-*

incremento suo paulatim nec opinantem debitorem obruunt, juxta tritum Græcorum proverbium apud Suidam: *ἄττον ὁ τίκθ᾽ ἠρακλείτω πεινέω βρέχει.* conf. Aristot. V. Pol. 12. ubi ex Platone notat, fœnore pressos pauperes fieri, & mutationem amare.

* Conf. supra sect. 1. §. 9.

VII. Nec desunt (5) flabella plebis, venti tribunitii (1) assentatores populi sive dæmagogi. Aristot. V. Pol. 9. Ex hisce dæmagogis non raro fiunt tyranni. Ut supra diximus. Hujus mali comparatione regnum præfert Præco, apud Euripidem in *Supplicibus*.

Πόλις γῶ, ἧς ἐγὼ πάρεμι ἄπο,
 Ἐνὸς πρὸς ἀνδρὸς, σὸς ὄχλω κρατύνεται.
 Οὐδ' ἐστὶν αὐτὴν ὅσις ἐκχαυνῶν λόγοις,
 Πρὸς κέρδ᾽ ἴδιον, ἄλλ᾽ ἄλλοσε φρέφει.
 Ὅδ' αὐτίχ' ἠδὺς ἢ διδὺς πομπὴν χάειν,
 Εἰσαῦτις ἐβλάψ': εἶτα διαβολαῖς νέαις,
 Κλέψας τὰ πρὸθε σφάλματ', ἐξεδυ δίκης.

*Civitas enim, à quâ ego venio,
 Regitur ab uno viro, non à populi turbâ:*

*(2) Neque est, qui eam verbis inanibus agitans,
 Ad suam utilitatem, alius alio vertat.*

*Qui enim jam est gratus, & dat magnam gratiam,
 Rursus ledit: deinde novis calumniis*

Tegens priora errata, effugit pœnam:

Apud eundem Euripidem *Oreste*, in concilio de *Oreste* sententiam ferentium describitur:

Ἀνὴρ τις ἀθυρόγλωσσ᾽ ἰαχῶν θράσει,
 Ἀργεῖ᾽, σὸς Ἀργεῖ᾽, ἠναγκασμέν᾽,
 Θορύβῳ τε πῖσυν᾽, κάμαθ' εἰ παρρησία,
 Πιθανὸς ἐτ' αὐτὸς πειθαλεῖν κακῶ τινι.
 Ὅταν γῶ ἠδὺς τοῖς λόγοις, φρονῶν κακῶς,
 Πείθῃ τὸ πλῆθ᾽, τῇ πόλει κακὸν μέγα.

*Vir quidam loquax, potens confidentiâ,
 Argivus non Argivus, coactus
 In tumultu & stulta audaciâ:
 Valens persuadendo conjicere eos in aliquod malum.
 Nam quando facunda oratione, male sentiens
 Persuadet vulgo, est magnum malum civitati.*

(1) Damagogos graphicè describunt Lysias, Demosthenes, Isocrates passim. Eorum mores atque summatim sunt, libertatem laxius interpretari & licentiâ metiri: temperamenta, vel ad honestatem civium, vel ad magistratum illustriumque virorum spectantia, convellere: blandimentis legum, quasi ad tuendam aut augendam libertatem, populum incitare, & ad perpetua cum emipientibus viris certamina assuefacere: omnium magistratum consilia & facta suspicionibus & sinistris opinionibus onerare: affectus plebis spem metumque inflare superstitionibus, cohortationibus, figmentis: democraticis præfidiis non democraticè sed oligarchicè uti: criminando Optimates & opulentos favorem & gratiam vulgi captare: pericula libertati imminencia fingere: servitutem & regnum vaticinari: eloquentia truci & feroci ubique uti: conciones crebras habere. Quæ & alia locis ex Livio prolatis illustrat Bœclerus *Dissert. Polit.* 18. De Atheniensibus idem Livius l. 31. c. 44. *Nec unquam ibi desunt lingua prompta ad plebem concitandam. Quod genus, quum in omnibus liberis civitatibus, tum præcipuè Athenis, ubi oratio plurimum pollet, favore multitudinis alitur.* In eorum locum hodie successerunt Clerici, genus hominum ad res turbandas, ubi suis indulgent affectibus, maximè idoneum. Cujus rei multa in statibus popularibus extant exempla. H. Grotius l. 4. *Belgic. histor. ad A. 1595. de Civitate Eindana agens, acre vocat concistorum genus, qui rerum civilium ignari, specie religionis turbidi, sepe bonam quoque causam malè agendo pervertunt.* Idem l. 5. *Annal. ad A. 1586. dixit: Interpretes sacrarum literarum solos multitudinis aures & affectus hoc seculo possidere.* Nicol. Burgundus lib. 3. *Histor. Belgic. ad A. 1565. traditum tunc morem fuisse scribit, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magistratum & reipublica sacrificuli sub pietatis specie seditiosa aut venali linguâ passim illuderent. Solos enim loqui ad populum, quem honesto nomine atrociter exagitent in*
sum

suam libidinem, pravè estimantes, quicquid illis non a libescit. add. Piccart. Dec. 8. obj. pol. 3.

(2) Ita Demosthenes a Rege Persarum, Æschines à Philippo fuit corruptus.

IIX. Has ob causas (6) * plebs cum divitibus aut nobilibus sæpe committi solet. Unde factiones, familiare malum popularis status. Aristot. III. Pol. 5. in fine. *Semper enim quarunt æquum & justum infirmiores, qui autem sunt superiores, id habent insuper.* VI. Pol. 3. in fin. *Hinc dissolvuntur politia ob eam, qua in ipsâ rep. fit, juris depravationem, cum sc. ditiores & nobiles possessionum copiâ & vetustate generis, plebs numero & libertate nituntur, utrique plus æquo cupientes* V. Pol. 7. Et populi status in dominatum paucorum transit, *si divites plebe sunt validiores, & hi quidem negligant, hi verò attendant.* V. Pol. 12. maximè, quando illi confusionem & licentiam populi despiciunt. Aristot. V. Pol. 3.

* Euripides Jone, loquutus de plebe:

Λυπερὰ δὲ τὰ κρείσσονα,

Odiosa enim sunt potentiora.

sive ut Grotius vertit:

Eminentes ferre qua graviter solet.

Æschylus Supplicibus:

Κατ' ἀρχῆς δὲ Φιλότητι & Λεώσ.

Potentis criminari plebs amat.

Statius in Thebaid.

Gaudetque humili lassisse veneno

Summa, nec impositos unquam cervice volenti,

Ferre Duces novit.

Pindarus Pythiâ od. XI.

Maledici enim sunt civēs,

Sustinetque opulentiā non minorem

Invidiam.

Phocio ad supplicium ductus amico, *ô quàm indigna perpereris Phocio, dicenti, ut non inopinata, inquit, hunc enim exitum*

exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses. Nepos in Phocion. c. ult. conf. eundem in Alcibiad. c. 4. §. 4. Intemperiem illam observavit Machiav. l. 2. histor. Florent. p. 76. in rep. Florentina. *Alta, inquit, tam domi quam foris pax: superavit nihilominus illa intemperies, qua in omnibus fere civitatibus (liberis sc.) naturali quodam ductu potentiores atque plebem agitare solet. Nam cum populus ex legibus vivere, potentiores vero legibus imperare cupiant, fieri equidem non potest, ut bene inter has partes unquam conveniat.*

IX. A forma malum est (1) Si publica judicia multiplicantur. * *Neque enim plebejos, sed nobiles solent in iudicium vocare, ait Aristot. VI. Pol. 5.*

* Hoc malo laboravit Resp. Romana. In illa Cato quadragies & amplius accusatus, semper tamen absolutus fuit. Lucullum nihil antiquius habuisse, quam ut Servilium patris sui accusatorem publico crimine accusaret, testatur Plutarch. *Lucull.* Cicero ipse in *Calianâ* (qui in oratione pro *Roscio* morem illum tantopere laudat) fatetur juvenes sic nimis excitari, qui potius refræmandi à gloria erant. Idem in *Bruto*, Brutum dedecus familiæ Junia ob crebras accusationes vocat. Rhodii nobiles ob judicia quæ intendebantur, seditione facta populo regimen abrogaverunt. teste Aristotele V. *Pol. 5.* cujus etiam c. 3. meminit.

X. (2) Si totus populus coit, & [1] de omnibus rebus constituit. Aristot. IV. *Pol. 16.* (ut Athenis, Romæ, & ferme [2] in plerisque Græciæ, & Asiæ non paucis urbibus.) [3] Maximè si comitia sunt sumtuosa & diuturna, neque publica vectigalia suppetunt. *Necesse enim est ea ex collatione, & ex publicatione, & ex improbis judiciis colligi, qua res multos jam populares status evertit. Aristot. VI. Pol. 5.*

[1] *Plebis collegiorum majorem circa publica auctoritatem esse, quam expediat ipsis, scribit de Groninga Civitate H. Grotius l. 3. histor. Belgic. ad A. 1594. Megarenses ab intemperata licentia ac libertate, cum scilicet omnia licerent omnibus,*

omnibus. in extremam fuisse servitutem delapsos, observavit Plato. Idem l. IIX. de Rep. dixit: *vulgus imperitum eam demum veram libertatem censere, in qua potestas faciendi sit, quod quisque velit, idemque ἀναρχίαν ἐλευθερίαν, quemadmodum ἀσωτίαν μεγαλοπρέπειαν nuncupare.* Plutarchus in *vitâ Dionis* agens de diffuso ac dissoluto populi dominatu Syracusanæ reipublicæ memorat; Platonem alibi dixisse: *tam laxam populi libertatem nihil aliud esse, quam universalem quandam rerum civilium mercatum.*

[2] *Græcia hoc uno malo concidit, libertatē immoderatā ac licentiā concionum, cum in theatro imperiti homines rerum omnium rudes ignarique considerant.* Cicero pro Flacco:

[3] In hac rep. quæ in ipsis consultationibus mala sint; prudenter exponit Hobbes. c. 10. de civē §. 10. sequi. Vicia popularis status tantum non necessaria βεβούτης; ἐκνῶ; ἀγνοία, φιλονεικία, tarditas, timor, inscitia; contentio; ex sententia Demosthenis de coron. De Atheniensibus Aristophanes Acharn.

Εἰς τὴν πρῶτην πᾶς ἀνὴρ ὡς ἴζειται:

De sede primâ quilibet turbas movet.

XI. A causa efficiente; & quidem magistratibus, malum est ambitus * sive aviditas hominum honoribus inhiantium. Nam vulgus propter inæqualitatem bonorum, elegantiores verò de honoribus, si sunt pares, certant. Aristot. II. Pol. 5.

* Ut Romæ. Cicero apud Sallustium in *Iugurthâ*, Venalem esse Romam, ait, & si emptorem invenerit, mox libertate sua casuram. Idem Cicero in multis locis contra ambitum debacchatur, conf. Plutarch. in *Coriolano*. Atticus neque peti honores neque capi posse existimabat in tam effusis ambitus largitionibus. Nepos in *vit. Attic.* c. 6. Lucan. l. 1. Bell. civil.

Rapti pretio fasces, sectorque favoris

Ipse sui populus, letalisque ambitus urbi;

Aonua venali referens certamina Campo.

De Fisiis Reidanus l. 17. Annal. ad A. 1600. *Publicas dignitates sævè emendicatis aut permutatis suffragiis distribuit. Sæpe ubi paribus suffragiis ad novissimum aliquem vel humilis loci vel auctoritatis ventum, qui suo unius suffragio in-*
gentis

gentis rem momenti huc illuc inclinare posset, mille artes excogitari occupando ejus animo: aut congeri honores, quos ob humilitatem suam ne quidem sperare unquam ausus fuisset: quia & si nulla dignitas vacaret, digniores motos. Similiter Ubbo Emmius de Republ. Frisiorum inter Flev. & Lavicam p. 36. *Ambitus; familiare malum liberis populis, ac imprimis pertinax, quod facilius improbes & corripias, quam corrigas ac profligas. Exemplo est populus Romanus, virtute, sapientia, rebus gestis, civitate bene constituta inclytus: in quo tot legibus castigatum hoc crimen & poenis correptum tamen reprimi atque in ordinem redigi non potuit, sed ut pestilens lues contemptis remediis magis magisque invaluit, legesque perripit. Cui ubi locus est, ibi pessum ire bonum publicum necesse est. Nam honores & munera idoneis saepe & indignis, quam idoneis dignisque tribuuntur: ita non solum virtuti debita premia in virtute vacuos, imò in vitiorum servos saepe conferuntur, sed etiam Resp. commissa hominibus hujusmodi, ingens nonnunquam naufragium facit. At ista pestis non solum inolevit hic (in Frisia) sed regnum etiam tenet, atque adeo tam subtiliter, tam multiplici viâ ac modo grassatur, ut Romanas artes hujus generis superare fatearis: quinimo moribus jam ista recepta est, ut crimine vartare vulgò credatur.*

XII. Augetur malum hoc, quando imperantes ex rep. quantum facere possunt, * ut Athenis auctore Pericle. Aristot. II. Pol. 10. Ita enim participes omnes fient reip. cum superant numero, & pauperes quoque acceptâ mercede otiosi esse possunt. Nam talis multitudo maximè otiiatur. Non enim ipsos distringit ullâ ex parte cura rerum domesticarum. Locupletes autem distringit, adeo ut saepe neque comitiis interesse, neque judicare possint. Aristot. IV. Pol. 6. & c. 15. Otiosi, inquit, & coeunt saepe, & omnia ipsi dijudicant simul: & VI. Pol. 5. Sumunt autem & rursus egent. Tale enim praesidium est pertusum dolium.

* Conf. Lucian. in Bis accusato, & Scholiast. Aristophan. in Ranis.

XIII. Atque ex hisce sequitur, non facile posse manere talem statum, nisi moribus & legibus rectè fuerit informatus. Aristot. VI. Pol. 4. Videamus igitur, quæ remedia adversus mala, quæ diximus, comparari possint.

XIV. Heic expedit (1) si apud populum quidem universum sit summa rerum, (* administratio verò ad aliquos eosque meliores pertineat. Optimè Aristot. VI. Pol. 5. Non est existimandum, (** id populare esse, quod efficit, ut civitas, quam maximè fieri potest, sit in potestate populi. conf. III. Pol. 7. Quamobrem, ut idem ait VI. Pol. 4. Si multitudinì & creandorum magistratum & rationum reposcendarum jus & potestas concedatur, suppletur id, quod deest, si quâ ambitione honoris teneatur. Nam in quibusdam politis, etiamsi jus creandi magistratus cum multitudine non communicetur, sed quidam sunt magistratus, qui ex omnibus deligantur (ut fit Mantinea) & consultandi potestas iis permittatur: satis est, eoque contenta est multitudo. Nam & hac quadam Democratia species existimanda est, ut erat olim Mantinea. Quare statui populi conducit & fieri consuevit, ut creentur quidem magistratus, & ratio reposcatur, & judicia exercentur ab omnibus: gerant verò maximos lecti sive delecti à majore censu, majores à majore: aut nullus quidem à censu, sed ii qui possunt. Ita verò necessum est, eos qui sic rempubl. administrant, regere eam rectè. Nam & magistratus semper ab optimis gerentur, populo applaudente & bonis haut invidente.

(* Præstabunt hoc leges accuratè repertæ & sanctissimè perscriptæ, quibus populus cum summa potestate potestatis modum accipit, id est, cum majestas quidem & summa potestas est penes populum, sed populus ipse legibus sanctè receptis talem administrandi rationem, quæ licentiæ populari viam præcludit, & τὸ μέγιστον τῆ πολιτεύματος, sive
civilium

civilem temperatamque & quabiliter reip. gerendæ consuetudinem conservar. Atque ita, qui dominus rerum est, populus ipse sibi dominum constituit legem. Ut dixerit Boetius de *notitia Reipublica*.

(2) Plutarch. in *sympos. problem. l. 8. c. 2.* πᾶσῶν ἀδικιῶν μέγιστην εἶναι ὀχλικὴν ταύτην ἰσότητα. *Equalitate illa nihil iniquius esse.* Adde quæ ibidem in Lyeurgi laudem dicit.

XV. (2) Conducit multitudinem omnem distribuere * in tribus, in classes, in decurias, in collegia ejusdem artis, iisque capita imponere, & supremos moderatores. Sic enim futurum est, ut si ex instituto reip. plebs consulenda sit, unius capitum ratione sententia magnæ partis obtineri possit; quo confusio, ubi omnes consuluntur vitium, præveniri potest, & averti confusus consulendi modus. Boxhorn. *l. 2. Pol. Inst. c. 9. in not.* Huc respexisse videtur Aristot. *V. Pol. 5. in fine*, quando voluit tribus creare magistratus, & non universum populum.

* Exempla vide *part. I. sect. 5. §. 16. in med.*

XVI. (3) Educatio rectè se habet, quando populus docetur, *servitutem non esse vivere ad rempublicam, verùm salutem.* *V. Pol. 9.* Utile namque est pendere aliunde, & non licere quidvis facere. Nam potestas, quod quisque velit faciendi, non satis est continendo malo, quod in singulis hominibus existit. *VI. Pol. 4.*

XVII. (4) Danda opera, ut diuturna sit libertas: * *Quare quæ ex vectigalibus redeunt, colligere & universa egentibus dividere oportet, maxime quidem, ut tantum quis consequatur, quantum ad agellum emendum satis est: Sin minus, quod sit satis ad mercatura aut agricultura occasionem. Atque si non possit omnibus, saltem ut tributum aut per vices fiat divisio.* Aristot. *VI. Pol. 5.*

K

* Hinc

• Huc facit etiam, si fruges coëmptæ in horreis publicis reconduntur: ita enim luctum avaris & Dardanariis præreptum in usus reip. cedit, & egentioribus poterit succurrere. Hoc consilium est Campanellæ *part. 3. Philosoph real. Strabo l. 14. Geograph. de Rhodiis* (qui rep. populari utebantur.) è publico, inquit, *populus frumentum capit, & locum pletes egenos suscipiunt more quodam patrio: & sunt munera seu ministeria quadam publica præbendis publicè opsonantur, ut hac ratione tum pauperes alimenta habeant, tum civitas in tempore rebus necessariis non destituantur, maxime in expeditiones navales.* conf. *Ubbon. Etmium de republ. Rhodior. Romani etiam frumentaria largitiope, sed malè utebantur. V. Flor. l. 3. c. 13. §. 5. ubi Freinshem. Contra fornoris voracitatem facit remedium, cujus meminimus sect. 6. §. 21. in not.* Pertinet etiam huc verè laudabile vereque piùm Græcorum institutum, pauperes amicos sublevandi. Fuit enim apud illos moribus receptum, ut eum adversam fortunam passus esset aliquis, amicorum atque sodalium facultatibus sublevaretur, accepta ab iis aliqua pecuniæ summa, eà tamen lege, ut si Deus aliquando meliora daret, quantum illi erogatum esset, tantumdem ipse restitueret. Hanc stipem sollicititiam vocabant *ἐγνων*, & factum ipsum *ἐγνίζειν*. Hujus moris passim apud veteres Grajos fit mentio. v. *Casaubon. in characteribus Theophrasti*, ubi multa & inter alia observat, præcipuè apud Athenienses hujusmodi sodalitates viguisse, & in nonnullis Græciæ Urbibus, quæ communem quasi arcam habebant, in quam singulis mensibus certum quid deferretur, quo juvari poterant, qui ex illa sodalitate fortunam adversam aliquo modo essent experti.

XIIX. (5) Inprimis videndum, (1) ut mediæ fortunæ ac conditionis homines heïc prævaleant. Optimè Aristoteles IV. Pol. 11. *Cum sint tres civitatum partes, valde divites, valde pauperes, & medi homines; ea civitas est optima & firmissima, in qua medium genus abundat, quod nimirum ad parendum maxime est idoneum.* Deinde curandum (2) ut cives omnes, quantum fieri potest, amicitiiis inter se devinciantur.

(1) Conf.

(1) Conf. ex Euripide supra *part. I. sect. 5. §. 18.* Hoc medium genus cum deesset in Rep. Romana, vix possibile erat, statum popularem diutius subsistere. v. pl. Böclcr. ad 1. *Annal. Tacit. 9. annor. 6.*

(2) Hanc ob causam Schaffhusia Helvetiorum civitas matrimonium tertio propinquitatis gradu ineuntes pecuniaria poena eaque satis ampla mulctat. Eandem ob causam hos vel nulla vel exigua in matrimoniis permittenda. v. supra *sect. 2. §. 54.* Phiditia quoque apud Lacōnes & Cretenses instituta. v. *Aristot. II. Pol. 7.*

XIX. (6) *Causa publica fiant quam paucissima, & * magnis poenis absterreantur illi, qui temere aliquibus iudicii periculum creant.* *Aristot. VI. Pol. 5.*

* Athenis lex erat: Si quis aliquem detulisset, id est, crimen intenderit, nec actionem institutam persequeretur, sed accepta pecunia aut qua alia ratione se cum adversario composita ab actione desisteret, ut is velut prævaticator mille drachinarum mulctam aratio solveret: aut si actionem persequeretur quidem, sed quistam suffragiorum partem in ferenda sententia non ferret, ut calumniator aut sycophanta, temere crimen intentans, totidem drachmas aratio pendere damnas esset.

XX. (7) *Huic finitimum est: ut ex lege eorum, qui damnantur, bona non in fiscum, sed sacros redigantur usus. Qui enim injuste se gerunt, nihilominus malum cavebant: multabuntur enim eodem pacto. Fax autem populi minus reos damnabit, nihil emolumenti ex panis captura.* *Aristot. d. L.* Addendum, * nec in criminalibus provocationem ad populum permittendam, nec poenarum remissionem populo indulgendam. Nam nimia facilitas ignoscendi plurimum saepe reip. nocet. Eodem spectabat lex illa Athenis: si quis supplicarit in senatu aut apud populum, iis de rebus, propter quas vel iudicium, vel senatus vel populus aliquem damnavit, si ipse ararius priusquam solverit, supplicaris, actio in eum detur perinde, ac si quis ararius

*in Heliazam se ingerat : sin quis alius pro arario interces-
ferit , priusquam is solverit , bona ejus omnia publicentur : sin Præsidium aliquis permiserit referre ad popu-
lum sive ipsi qui arario debet , sive alicui pro eo depre-
canti , priusquam solverit , ignominiosus , ἀτιμῶς ,
habeatur.*

* Conferantur heic leges, Lubecensium, Bremensium & aliarum Civitatum, in quibus spes omnis gratiæ maleficis præcisa. Id etiam in Helvetiorum judiciis laudat Bodinus.

XXI. * *Contiones sint rare, & judicia de multis quidem rebus, quæ tamen paucis diebus absolvantur. Id enim & eo valet, ut ne divites sumtus metuant, si ditiore quidam non accipiant sportulam judicalem: tenuiores vero accipiant. Ad hoc judicia multo melius exercebuntur. Nam divites multos dies à rebus suis abesse nolunt, parvo autem tempore non gravantur. Aristot. d. l. Equidem omnes de omnibus deliberare est populare. Talem namque equitatem quarit populus. Ut autem omnes possint deliberare, plures sunt modi. ait Aristot. l. IV. Pol. 14. Ubi pluribus eos explicat.*

* In plerisque Helvetiæ rebus, nihil fere populo tribuitur præter magistratuum creationem. Cætera summæ potestatis jura modicè vel etiam intra modum cum plebe communicantur.

XXII. (9) Populare quidem institutum est ac æqualitati consulens, sorte magistratus creari; aristocraticum, suffragiis eisdem deligi. V. Aristot. II. Pol. 10. IV. Pol. 9. & VI. Pol. 1. Enimverò, quia sorte & urnâ mores non discernuntur, ut Helvidius apud Tacitum 4. hist. 8. dicebat, suffragia verò ad ambitum patent; oportet misceri hos modos. V. Aristot. IV. Pol. 15. in fin. & 16. in fine. Quò pertinet etiam quod de Tarentinis memorat VI. Pol. 5. in fine, eos quosdam suffragiis designavisse, qui temp. melius

melius gubernarent, quosdam sorte, ut populus particeps fieret. Hinc porro ait Aristot. *Licet & hoc facere, ut eundem gerentes magistratum partim sorte ducti, partim suffragiis creentur.**

* Contra ambitum valere possunt, quæ diximus *sect. 7. §. 13.* Nimirum electio non proximè fiat ab universa multitudine hoc modo: Designentur universi populi suffragiis centum, ex his decem sorte ducantur, qui iurejurando devincti mora nulla interposita ministros reip. eligant. Hunc modum probat Campanell. *para. 3. Philosoph. real. Boxhorn. 2. Inst. polit. 9. §. 8.* Conring. *Hist. Rerump. de Westfrif. §. 20.* ubi hanc optimam effugiendi ambitus rationem dicit. Atque hoc pluribus in locis observari, scribit Gryphander *de democrat. §. 36.*

XXIII. Adversus ambitum etiam valet, si una persona pluribus magistratibus non præficiatur. * V. Aristot. *II. Pol. 9.* Eò plures enim saturabuntur honoribus.

* Conf. supra *sect. 1. §. 57. sect. 6. §. 28.* Hujus institutionem alius usus est in magistratibus, qui multum odii habent. v. g. qui executionibus rerum judicatarum sunt destinati. Nam si dividantur, & aliæ atque aliæ sumantur personæ, & minus res invidiæ habebit & facilius reperientur, qui eo perfungi velint. V. eleg. Aristot. *VI. Pol. 8.* Nonnulli Frisiorum apud Reidanum *t. 17. Annal. ad A. 1600.* dicebant: *Judicibus odiosa tantum relinqui, arbitrium vita & necis, potestatem bona alterius alteri: in quibus cum lege teneantur, nec gratificari cuiquam aut condonare meritas pœnas possint, semper paratum illis odium atque insectationes eorum, qui causâ caderent: superiorum nullas aut raras grates: quippe qui non favorem judicum sed debita innocentia præmia obtinuisse se crederent.*

XXIV. Maximè verò ambitum excludit, * si ex ministerio publico non liceat quæstum facere.

* V. supra *sect. 6. §. 17. & 30.* Conring. *histor. Rerump. de Westfrif. §. 20.*

XXV. Hæc quæ hucusque diximus, uti contra-
damagogos quoque profunt; ita non contemnen-
dum quarundam Germaniæ Civitatum institutum est,
ut ad comprimendam loquacitatem ambitionemque
nulla fere alia, præterquam de morum corruptione
animarumque salute publicè verba facere permittant.
V. Clapmar. l. 3. de arcan. dominat. c. 22. in fine.

XXVI. (10) Miles lectus, uti reip. regulari
omni, ita heïc potissimum conducit. * V. Aristot.
III. Pol. 5. ubi reip. hujus participes dicit, qui arma
tenent, & 12. quem locum supra §. 1. adduximus.

* Hinc in rep. hac civium multitudo tota armorum
usui & meditationibus vacare debet. Boxhorn. 2. Inst. Pol. 9.
§. 13. in notis addens: *Plebs inermis cymbalum est inane:
Inde in democratiis sæpe plebi viritum arma permissa. Apud
Helvetios & Leodiosos certè etiam opifices armati ad operas
accedunt.*

SECTIO NONA.

DE SPECIEBUS POLITIÆ.

I. POLITIARUM RE- GIE TEMPERA- TARUM insignis est utilitas,	quæ aristocraticæ ejus ge- neris.
II. Earum MALUM est, Rex libertati insidias struens,	VI. Maxime si Senatores se iplos eligunt.
III. Cui malo REMEDIA varia quæsitæ sunt.	VII. REMEDIA sunt (1) si Senatui alius Senatus subjungatur.
IV. POLITIARUM ARISTOCRATI- CE TEMPERATA- RUM non minor est utilitas,	VIII. Si Senatui perpetuo quotannis novi aggregan- tur Senatores.
V. Earum MALA sunt, si Senatus est perpetuus;	IX. POLITIÆ CEN- SUM RESPICIEN- TIS mala & remedia.
	X. POLITIÆ PER VI- COS SPARSA urbana est melior.

XI. Ma-

XI. MALUM sunt tyrannides,

XII. REMEDIUM est à temperamento aristocratico.

XIII. POLITIÆ URBI-

CÆ MALUM à loci inæqualitate.

XIV. REMEDIUM commixtio legum, disciplinæ, morum.

§. I.

Quemadmodum temperamenta in aristocratiis, ita in Politis insignem usum habent. Hinc Politia etiam regie temperata laudari meretur: quoniam obstaculo est, ne popularitatis studium & libertatis abusus in factiones & licentiam abeat.

* V. H. Conring *Hist. rerump. de Groninga* §. 14. & *de Westfris.* §. 18. conf. quæ *sect. preced.* §. 15. ex Aristotele dicta, Cum per triennium perniciosæ in Frisiâ factiones essent, Guilielmus Ne Lovicus Præfectus partium præfracta studia moderatione suâ viciis, notante Reidano *lib. 4. Ann. Belgic. ad A. 1585.* E contrario Lacedæmonii, cum Regem amplius non haberent, omnes pari jure in civitate esse æquum putantes seditiones inter se agitarunt, ut testatur Polybius *IV. histor. 22.*

II. Hujus malum est. Si Rex, aut quocunque eum nomine appellare libeat, libertati insidias struit. Ut Arminius Germanorum Dux, ob hoc interfectus, V. Tacit. II. *Ann. 88.* Cleomenes Eurysthenides, Regum Spartanorum ex gente Heraclidarum ultimus, cum Ephoros occidisset, & ex Rep. Spartanâ sustulisset, potestatem legitimam vertit in tyrannidem. Adde de Maleo Carthaginensium Duce Justinum *l. 18. c. 7.*

III. Remedia sunt eadem, quæ in aristocratiâ regie temperatâ. V. *sect. 7. §. 13.* Quibusdam placuit dyarchiam introducere. Nam, ut Roma Consules, sic Karthagine quotannis annui bini Reges creabantur. * Nepos in *Annibal. c. 7.* Hunc morem etiam in

Consulibus pleræque liberæ Germaniæ civitates præstant. At non reticenda hæc singularis Coloniae Agrippinæ consuetudo. Manet ibi Consulatus continuus inter viros sex, ita ut tertio quoque anno ad unumquemque redeat. Qua ex re id commode consequuntur, ut nec unius nimia sit potentia, nec à rerum imperitis resp. gubernetur. Hoc institutum non habebant Romani in Cos. nam in singulos annos novum Rectorem deligebant, quod perinde fuit, ac si civitas singulis annis novum medicum creare velit. Uti judicat Conzen. VII. Pol. 16. §. 13. Civitates Italiæ, post labascentem Cæsarum in Italiæ auctoritatem, magistratum habuerunt Potestatis vocabulo insignitum, quem aliunde quam ex ipsismet civibus quotannis eligebant, ut summo jure in rebus bellicis perinde ac togatis imperarent. Quod institutum prudentiæ nomine commendat Car. Sigonius l. 5. de Regn. Ital.

* Idem Bonon. histor. l. 2. de Bononia his verbis utitur: *Ad Prætorum alienigenam se consulisse videntur, ut civitatum libertate abutentium gliscensia indies certamina sedarentur, a quo ut jus severius diceretur, neque tam facile aut gratiâ aut odio cujusque variaretur.* Conf. plur. Carol. Cangium gloss. *Vote Potestas.*

IV. Politicæ aristocratia temperatæ etiam commoda sunt eximia. Nam, ut alia omittam, negotia quæ momentum habent, in secreto illa tractantur, leges publicæ conservantur, ne dæmagogi eas subruant, & subitis facilius mederi licet. Hinc Plutarchus in Solone de rep. Atheniensi eleganter dicit: *Concioni, in quam universus populus coibat, & cujus eras suprema in civitate potestas, tanquam grandi navi fluctuationi & tempestatibus obnoxia, alia duo collegia (* Arcopagum & Senatum) velut anchoras ejus subjuncta fuisse.* Isocrates quoque in Panathenæico Athenis civitati maxime

nonè populari tribuit, non quæ temerè administraretur, & petulantiam pro libertate, licentiam faciendi quodlibet pro felicitate amplecteretur; sed quæ his atque talibus adversa, Optimatum auctoritatem suis rebus adhiberet.

* Sanè quàm felix Athenarum status fuerit cùm auctoritas Senatui Areopagitico salva esset, quàm infelix postea, cùm accisa, ex Hocrate & Pluratcho optimè docet Joh. Meursius in *Areopago* c. 9. p. 80. sequ. conf. Aristotel. II. *Polit.* 10. Carthagine, ubi status popularis fuit aristocraticè temperatus, nunquam aut seditio exorta est memoratu quidem digna, aut Tyrannus exiit, Aristotele teste II. *Pol.* 9. Quod de temporibus ipsius intelligendum: nam quæ ialecra sunt, multos peperere regni usurpatores, H. Grotius *append. epistol.* 209. ex Jacobi Meyeri *Annal. Flandr.* 1, 11. notat: *rem Gandavensem optimè gestam Senatu perpetuo, qui & cooptandi jus haberet, cuncta regente. Ex quo ad plebem negotia referri cœpere, cuncta iisse retrò; nec alium fuisse exitum, quàm ut abolitione libertatum omnium saluti Urbis prospiceretur.* Addit: *Idem doceri possit Dordrechtii exemplis, & si quæ præterea oppida paulò δημοκρατικώτερα, à quibus seditiones nunquam abfuero.*

V. Eam imprimis, si Senatus est perpetuus, eadem mala premunt, quæ aristocratiam ejusdem generis, de quâ *sect.* 7. §. 20. nam status popularis facilius migrat* in oligarchiam, quàm in tyrannidem. Aristotel. V. *Pol.* 12. Fieri etiam facile potest, ut in mixtam transeat,

* V. supra *sect.* 8. §. 2. ex Bodino.

VI. Maximè verò viam ad paucorum dominatum struit, si Senatores ipsi sese eligant. V. Arist. II. *Pol.* 9, ubi de Quinqueviratu Karthaginensium agit.

VII. Remedia sunt (1) Si Senatui illi perpetuo alius Senatus subjungatur, qui reliqua ad summam reip. pertinentia expediat, ut tamen populo jus Sena-

K §

tores

tores illos & cæteros magistratus constituendi relinquatur. *

* Ita Athenis præter Areopagiticum alius fuit institutus Senatus CCC. virorum amplissimi muneris, & summæ dignitatis, quorum Senatum munus ex lege annuum tantum fuit, licet concilium ipsum institutum fuerit perpetui. V. Ubban. Emmium de Rep. Atheniens. p. 37.

II. Vel (2) Senatus sit perpetuus, cui quotannis ex populo quidam aggregentur, elapso anno iterum decessuri. *

* Tale institutum fuit Spirensum, quo vitia prioris formæ nonnihil correctæ dicit Lehmannus. Nempe duodecim Senatores ex duodecim tribubus lecti Senatum perpetuum constituebant; his totidem singulis annis adiciebantur, lecti a perpetuis illis Senatoribus ex viginti quatuor viris, quorum duas singulæ duodecim tribus edidissent.

IX. In Politia censum respiciente eadem profunt & nocent, quæ supra posuimus sect. 7. §. 14. 15.

X. Politia per vicos sparsa melior est urbana. Quando enim genus hominum, quod colit agros, & possidet mediocres fortunas, in suâ manu remp. habet, regunt ipsam legibus. Res enim vitæ necessarias operâ suâ & labore parant; nequeunt autem ocio frui. Quapropter cum legem imposuerint, necessariis tantum concionibus præsentibus adsunt. Aristot. IV. Pol. 6. conf. plur. VI. Pol. 4. * Apud Euripidem in Oreste inter illos, qui de Oreste in concilio populi sententiam dixerunt, describitur quoque:

Μαρφῆ μὲν ἐκ εὐωπὸς, αἰγυρῆος δ' αἰτῆς
 Ὀλιγακίς ἄστυ καὶ γοργᾶς χραίνων κύκλον,
 Αὐτρεγὸς, οἵπερ ἢ μόνον σώζονται γῆν,
 ξυνετός δὲ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς λόγοις θέλων,
 Ἀκέραιος, ἀνεπιληπτόν ἠσκηκῶς βίον.
Vulnus invenerat, sed valenti corpore,
In urbe rarus, rarus in caeteri fori

Agricola,

*Agricola, patria quod salutare est genus,
Prudentis animi, nec piger sermionibus
Certare, totus integer, probra vasans.*

Huic proxima est, quæ partim urbica, partim per vicos
sparsa. Arist. d. l. 6. c. 4.

* Similis Senecæ in *Hippolito* est locus *Æt.* 2. scen. 2.

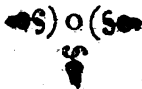
XI. Malum ejus est, quod in eâ tyrannides na-
scentur, populò in rusticis operibus occupato, si quis
rerum bellicarum peritus occasione uti velit. Quod
olim frequenter factum observat Aristotes V. Pol. 5.

XII. Remedium petendum est à temperan-
to aristocratico, de quo paullò ante.

XIII. Politicæ urbicæ malum est à loco, cum sc.
regia non est satis accommodata ad hoc, ut una sit civitas.
Ut Clazomenis, qui in Chytro adeos qui in insulâ, & Co-
lophoniæ & Australes. Athenis quoque non eodem modo sunt
affecti, sed populares magis sunt, qui Pyram habitant,
quàm qui Astu. Nam quemadmodum in praliis fosse
interjectæ etiam exiguae acies jam ordinatas distinent sape
assistunt, sic dissimilitudo omnis dissidium animorum pa-
rere videtur, Aristot. V. Pol. 5.

* V. exempla hæc illustrantem, & alia addentem Pic-
cart. in *Comm. ad d. l. p.* 696 sequi.

XIV. Malum hoc, si non omnino tolli, saltem
levigari videtur, si cives legibus, disciplina, moribus,
magistratibus inter se commisceantur.

SECTIO DECIMA.

DE CIVITATIBUS QUÆ
LATAM DOMINATIONEM
APPETUNT.

- I. **I**Nter civitates irregulares
primò loco se offert quæ
latam dominationem ap-
petit.
- II. Ejus **MALA** sunt sive
potius **OBSTACULA**
A FINE, si is tantum ad
belli artes dirigitur.
- III. Aut nimis est manife-
stus.
- IV. **A SUBJECTO**, si
populus, qui aliis imperare
satagit, in frigidis locis ha-
bitat, ex sententia Aristote-
lis.
- V. Vel est imbellis.
- VI. Aut populi sub jugum
missi sunt animosi & ma-
gnos spiritus gerunt.
- VII. Vel lingua, habitu &
moribus sunt diversi.
- VIII. Si populi subjugandi
regulari imperio utuntur.
- IX. **A FORMA**, regimen
polysarchicum populi in
alios imperium molientis.
- X. Discordia.
- XI. Regnum electivum.
- XII. Invidia apud externos.
- XIII. Superbia, unde desi-
dia & injuriæ.
- XIV. **A CAUSA EFFE-
CTRICE** malum est
mollities summi imperan-
tis.
- XV. Miles.
- XVI. **REMEDIA** quæ ad-
hibent tales civitates, sunt
varia (1) præter belli etiã
pacis artes usurpant.
- XVII. (2) Pietatis liberta-
ris aliisque speciosis no-
minibus utuntur, ut finem
suum occultant.
- XVIII. (3) Quod indigenis
deest, aliunde suppleant.
- XIX. (4) Populos subactos
animosiores ad luxum &
ignaviam traducunt.
- XX. (5) Cives suos in colo-
nias mittunt, & linguam
dominantem summo stu-
dio propagant.
- XXI. (6) Quos subjungere
nequeunt, in temp. dissi-
diis opportunam trans-
ferunt.
- XXII. Hinc (7) in externis
civitatibus dissidia alunt.
- XXIII. Præterea curant ut
unus summas rerum te-
neat.
- XXIV. (9) Bellorum cau-
sam habens profundam
imperii cupidinem, sed
variis prætextibus vela-
tant.

XXV. Hinc

XXV. Hinc (10) ab imperio in victos interdum abstinent.

XXVI. Donec (11) procedente tempore & occasione favente in provinciam eos redigant.

XXVII. (12) Si minus tutum putant, ut imperio in victos abstineant, eosdem aliis sibi obnoxiiis donant.

XXVIII. (13) Non nisi summa necessitate exigente veteres seditores patriis sedibus ejiciunt.

XXIX. (14) Pace, foederibus, aliisque pactioibus ad latam dominationem parandam utuntur. Hinc fo-

dera clientelaria offerunt ultro, & jactant.

XXX. (15) Emptiones proponuntur, & pretium offerunt.

XXXI. (16) Aurum sibi obstringunt externos ministros.

XXXII. (17) Pecunias mutuo sumunt ab externis civitatibus.

XXXIII. (18) Affinitatibus & matrimoniis alios illaqueant.

XXXIV. (19) Praemiis virtutem militarem exaerant.

XXXV. Coronis, cur civitates hujusmodi olim facilius sine suo potitæ,

§. I.

A Regularibus civitatibus transimus ad irregulares, quarum prima species est haut dubie illa, quae latam dominationem pro summo bono habet. *Nam inferre bella finitimis & inde in caetera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate conterere ac subdere, quid aliud (1) quam grande latrocinium nominandum est.* Augustin. 4. de Civ. Dei c. 6. conf. Aristot. VII. Pol. 14. & Ciceron. 1. offic. (2) Quanquam, si populus fuerit pauper, bellicosus vero & novandarum rerum cupidus, nihil ei satius sit, quam si alios bello petat lateque dominetur, ne sc. domi egeat, aut dum pacem ferre nescit, omnia turbet. *Hinc pluri- mi mortales suspiciunt dominari multis, quia multa copia inde nascitur bonarum rerum.* Aristotel. VII. Pol. 14.

(1) Nimi.

(1) Nimirum tales bonis ac honestis artibus rarò con-
sueverunt uti, sive quia tot inveniunt obstacula, quæ bonis
artibus superari posse non confidunt, sive quia dum habent
rem quàm expectare malunt, summa imis permiscent. Na-
tum est illud piratæ, qui Alexandro quærenti, quo scelus
impulsus mare haberet infestum. Eodem, inquit, quo in
orbem terra. Sed quia id exiguo navigio facio, latro ~~est~~
quia tu magnâ classe, Imperator. Cicero de republ. III. lau-
dante Nonio. Idem Alexander Senecæ l. 3. de benef. 13. &
Quæst. natural. l. 3. à pueritiâ latro gentiumque vastator.
Et Romanorum, qui tam justî volebant videri, bella quæ-
dam injusta fuisse fatentur ipsi Romani scriptores, ut de bello
in Sardiniam Polybius l. 3. histor. c. 10. & in Cyprum Flo-
rus l. 3. Rer. Rom. 9. & Sextus Rufus in brevuario, cujus
verba sunt: *Ius ejus insula avarius magis quàm justius summi
adsequenti.* Adde eundem Florum de bello Numantino &
Cretico.

(2) V. quæ Colinius & Morvillerius in utramque par-
tem disserunt apud Thuanum l. 51. ad A. 1572.

II. Mala ejus sunt à fine (1) Si is tantùm ad
belli artes dirigatur. *Hujuscemodi enim civitates,
postquam potitæ sunt imperio, pereunt: quoniam amit-
tunt duritiem, tanquam ferrum, in pace viventes. Ari-
stot. VII. Pol. 14. in fine. Hinc Spartani salvi & inco-
lumes fuerunt, dum bella gessere: perierunt autem, post-
quam imperium adepti sunt: quia nesciebant otiosi, ne-
que se exercuerant in disciplinâ ullâ potiore bellicâ arte.*
Aristot. II. Pol. 7. conf. Forstner. ad l. 4. Ann. Tacit.
p. 585. & p. 605. sequ.

III. (2) Si finis nimis est manifestus. * Inde enim
invidia, quam tales civitates rarò effugiunt. V. infra.
Forstner. ad 4. Ann. Tacit. p. 600. sequ. & ad l. 15.
Ann. Tacit. c. 1. p. 149. sequ.

* Agefilaus apud Nepotem c. 2. de Persis: *multum in
eo consequi se dicebat, quod Tissaphernes perjurio suo & homi-
nes rebus suis abalienaret, & Deos sibi iratos redderet.*

IV. A subjecto malum est, si populus, qui aliis imperare cupit, in frigidis locis habitat. Nam, si credimus Aristotel. VII. Pol. 7. *Gentes, quae in frigidis locis degunt, animi quidem plene, ingenii autem & artis doctibus non adeo referta sunt. Quare libera quidem magis servantur, expertes autem sunt vita civilis, neque vim & potestatem habent parandi sibi imperium vicinorum.*

V. Deinde (1) si populi, qui in alios imperium moliantur sunt imbelles. (2) Nam fortissimi semper sunt habiti, qui summam imperii potirentur, ait Cornel. Nepos in Eumen. c. 3. loquutus de Romanis & Macedonibus.

(1) Hinc quando nativae copia deficiunt, omnia ruunt, atque alii gentibus in pradam cedunt. Hoc evenit in declinatione imperii Romani, atque etiam in Imperio Occidentali post Carolum M. cum aves singula plumas suas retulerunt. Atque simile quidpiam etiam Imperio Hispanico contingere posset, si quando viribus decideret, ait Baco de Verulam. form. 56.

(2) Ut ut mulierosi sive γυναικονπαρεμνοι, quod de plerisque bellicosis nationibus, exceptis Celtis, notavit Aristoteles II. Pol. 7.

VI. Item si *populi subjugati magnos spiritus gerunt. Aristot. III. Pol. 9. maximè si noviter sunt redacti sub imperium. Sicut in familia recentissimae quisque servorum & conservis ludibrio est, sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu novi nos & viles in exitium petimur, aiebat Dux Britannicus de Romanorum imperio apud Tacitum. Agricol. c. 31.

* Ut Lydi, qui toties defecerunt à Cyro. v. Herodot. l. 2. Saxones à Francis subjugati, quos rebellionem crebro usu sibi quasi in consuetudinem vertisse ait Scriptor à Pithæo editus ad A. 793.

VII. Item si moribus, linguâ, habitu sunt diversi.

IIX. A populis subjugandis malum est, si imperio regulari utuntur. Nam facilius vincuntur scissa in minutas potestates corpora. * V. Machiav. Princ. c. 4.

* Italia erat lacera, & in plures populos divisa, cum Romani amplitudinem imperii molirentur.

IX. A forma malum est. (1) Si regimen populi imperium in alios molientis est polyarchicum. Quanquam in vetere historiâ non desint exempla Romanorum, Karthaginensium, Atheniensium, Lacedæmoniorum. V. Part. I. sect. II. §. 2.

X. (2) Si dissidijs laborat civitas, & motibus mutationibusque agitur. V. Forstner. ad II. Ann. 8.

XI. (3) Si regnum est electivum. V. Campan. c. 24. Monarch. Hispan.

XII. (4) * Invidia. Nam necessum est multos offendi, per quorum diminutionem, aut metum, aut certè invidiam huic civitati surgendum est. Statius l. 5. silv. I.

*Quisnam impacata consanguinitate ligavit,
Fortunam invidiamque Deus?* V. supra §. 3.

* H. Grot. l. 6. Hist. A. 1597. Barbari ultra alios ad arma vocabant, regnorum aviditatem Hispanis & potestatem nocentem objectando, exoletas jam dudum criminationes, & quas magna imperia nunquam effugiunt: Hinc illa de Romanis: Nihil nisi raptum habere, causam eis bellandi cupidinem profundam imperii ac divitiarum. Mithridates apud Sallustium. Raptores orbis, quos non Oriens non Occident scitaverit. Galgacus apud Tacitum.

XIII. (5) * Superbia, unde desidia & injuria. Bene Sallust. conjur. Catil. Ubi pro continentia & aequitate libido atque superbia invasere, fortuna simul cum moribus commutatur. Idem notat in Philippo Macedonia

doniæ Rege Polyb. in fragm. p. 15. & l. 10. p. 606. rursus inculcat, ubi de Karthaginensibus, qui cæsis Imp. Romanis insolentiâ elati, socios acerbè tractare instituerant, quo factum, ut eosdem ex amicis hostes haberent.

• *Æschylus Prometheus vinclo:*

Ἄπας δὲ τερχυὲς ὄσις ἀνὲρ κρείττων,

Rex durus omnis sceptrâ qui tractat nova.

Polybius 6. histor. 55. Postquam enim civitas aliqua multa vaque magna pericula fuit eluctata, jamque ad principatum & potentiam non controversam pervenit: palam est, ubi mora longi temporis beata fortuna suam sedem in ea civitate firmaverit, in mores luxum irrepere, in animos virorum ambitionem & perversitatem tum circa magistratus, tum circa alia incepta.

XIV. A causa efficiente malum est (1) si summus imperans est mollis & effæminatus. * Ut Sultani Turciæ.

* H. Grot. in *appendic. epist.* 741. A. 1645. *Aula Turcica pridem talis est, qualis Persica Alexandri M. temporibus. Nè id esset, brevi nos nostrorum dissidiorum pœniteret.* conf. Machiav. 1. ad Liv. c. 19. & 20.

XV. (2) Miles, cum in suâ manu rem sitam cognoscit. * Hinc superbia & corruptio disciplinæ militaris.

* Malum hoc perpetuum fere est in hujus generis civitatibus. Exemplo sit Romana respublica & hodie Turcicum Imperium. V. eieg. Forstner. ad 4. Ann. p. 580. sequ.

XVI. Adversus mala hæc sive obstacula parare etiam solent remedia. (1) Præter belli etiam pacis artes adhibent. Aristot. VII. Pol. 14. Hinc Augustus, audito Alexandrum, cum annos triginta duos natus pleraque subegisset, anxium fuisse de materiâ agendi reliquo tempore. *Miror, inquit, Alexandrum*

L

drum

*drum non existimasse, majoris esse opera, imperium par-
tum bene constituere, quam parare. apud Plutarch.
apophthegm. Romanis. conf. Piccart. Dec. 3. obs. Pol.
cap. 10.*

* Non minus esse tueri aliquid, quam acquirere, ostendit Pyrrhus, qui rebus sæpe fortiter gestis tot victorias corrumpebat, ut de eò dixerit Antigonus: *scire aleam jacere, sed nescire iactus usi.*

XVII. (2) Ut scopam suam magis oculant, (1) sæpe ipsam pietatem impiissimæ suæ ambitionis, (2) libertatem servitutis faciunt instrumentum, & in ipso bello pacis se gerere negotium jactant. *Libertas & speciosa nomina prætexuntur, ait Petilius Cerialis apud Tacitum IV. hist. 73. nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.*

* *Prætextu cæli captant terras. Viri sapientis dictum est. Ferdinandum Hispaniæ Regem dictum Catholicum omnes fere suas cupiditates obtexisse honesto religionis velamento, ait Guicciardinus l. 12. histor. Alia exempla sunt apud Thuanum passim in historiâ. Michael. Hospital. l. 5. epist. serm. 8. Forstn. ad 1 Ann. p. 107. sequ. Tatari datum sibi dono divinitus orbem sinxerunt, apud Haithon. hist. Tatar. c. 16. 17. Mexicani apud Acoftam. l. 7. hist. American.*

(2) Huc pertinet fabula apud Phædrum de equo & apto. Cum adversus aprum equus auxilium hominis petiisset, ab homine, libertatis vindice, in servitutem fuit deductus. *Exempla passim occurrunt in historiis. V. Justin. l. 4. c. 4. l. 18. c. 1. l. 27. c. 3. l. 38. 1. Tacit. VI. Ann. 41. 12. Ann. 31. 14. Ann. 21. add. Forstn. ad Tacit. d. l. Bœcler. ad 3. histor. 5. Alcibiades apud Thucydidem, l. 6. de Atheniensibus. Auxilium impigrè tam Barbaris quàm Grecis ferendo imperium nos nostrum & si qui alii habuerunt, comparavimus; Cicero 3. de Rep. de Romanis; Noster populus sociis defendendis terrarum jam omnium potitus est.*

XIIX. (3) Ut indigenæ sint fortes [1] vel arte sive educatione consequuntur, vel quod iis deest aliunde

aliunde suppleant. Itaque populos alios in civitatem recipiunt. [2] Quod Romuli consilium fuit, iudicio Dionysii, omnium præstantissimum, adque futurum imperium momentum non minimum. [3] Hinc provinciarum sanguine provincias subigunt. Romani quoque pœnas in cœlibes statuebant. Et Spartiata impellebant cives ad plurimos filios procreandos. Erat enim illic lex, qui genuerit tres liberos, mitti posse in præsidium; qui verò quatuor, immunem esse omnium munerum. Ut notavit Aristoteles II. Pol. 7.

[1] Nam: ut Adrastus educationis commoda tradens, ait apud Euripidem Supplicibus: ἡ δ' εὐανδρία δίδακται. Fortitudo verò doceri potest. Ab eodem describitur Hippomedon:

Παῖς ὢν, ἐτόλμησ' εὐθύς & πρὸς ἡδοναῖς,
 Μισῶν τετραπέδου, πρὸς τὸ μαλθακὸν βίη.
 Ἀγρὰς δὲ ναίων σκληρὰ τῇ φύσει θιδῆς,
 ἔχαιρε πρὸς τ' ἀνδρείων, εἰς τ' ἀγρὰς ἰών,
 Ἴπποισι τε χαίρων, τόξα τ' εὐτείνων χερσῶν,
 Πόλει πρὸραχθῆν σῶμα χρήσιμον θέλων.

Statim à puero ausus est non ad voluptatem
 se convertere, & ad mollem vitam:
 Sed habitans ruri, exercens vitam duram,
 Gaudēbat ad fortia & ad venationes vadens.
 Et gaudens equis, & tendens arcum manibus,
 Reip. corpus utile præbere volens.

Cicero I. Tusculanar. Fortes & duri Spartiata: magnam habet vim reip. disciplina. Aristoteles II. X. Pol. 4. ait: Laedæmonios pueros immanes & feros reddere, perinde quasi hoc ad fortitudinem multum faciat. Hinc fortissimæ magnanimæque voces Damindæ, Anaxandridæ, Leonidæ, Eteocelis (qui publico nomine hoc responsi fecit: si difficiliora morte imperas, facilius nobis erit mori) apud Plutarchum Laonic. Apophthegm. V. Thom. Bartholin. de causis contemptæ à Danis adhuc gentis. mort. l. 1. c. 7. Apud Tataros Precopientes educatio adolescentiæ rigidissima est, non infusa tantum feritate, sed proposito etiam, ut corpora

ad laborem & belli aspera durentur. Apud eisdem pueris cibi moribus antiquis non præbiti, nisi quos sagitta prius tetigissent. Quæ & alia memorat Joachimus Pastorius l. 1. *hystor. Polon. plenior. p. 59.* Moscovitzæ in lectis nunquam cubant. Quod Capuanis quoque olim usitatum fuit, usque dum matrimonium initent. v. *Carlisle descript. de la Moscovie.* Hinc Horatius od. 2. libr. 3.

*Angustam, amici, pauperiem pati,
Robustus acri militia puer
Condiscat.*

[2] Eodem usi Lacones, teste Aristotele II. *Pol. 7.* Huc pertinet etiam institutum Janizatorum apud Turcas, & quod iidem diversis artibus alterius religionis homines ad sacra Muhammedana amplectenda traducant, qui propterea Muselmanni sive Credente appellantur. V. *Rigaltii hystoriam status present. Ottomann. Imperii l. 1. c. 18.*

[3] Hæc ars etiam Romanorum fuit, aliis magnis quoque imperiis obijci solita. V. *Forstner, ad 14. Ann. 23.*

•XIX. (4) Si populi subacti; vel quos subigere conantur, sunt animosiores, eos ad ignaviam aut luxuriosum vitæ genus traducunt, aut aliâ ratione frangunt. Ita *Rex Persarum [1] Medos & Babylonios & alios, qui magnos spiritus gerebant, quia ante imperium obtinuerant, sepe labefactavit.* teste Aristotele III. *Pol. 9.* [2] *Voluptatibus plus Romanos adversus subjectos valere, quàm armis, aiebant Tencterorum legati apud Tacit. IV. hyst. 64. conf. insignem locum Taciti in Agric. c. 21.*

[1] Lydos, quos bis subegerat, gentem bellacem, omni luxus genere corrumpi voluit Cyrus.

[2] De Campanis Cicero agrar. 2. *Illam Campanam arrogantiam atque intolerandam ferociam majores nostri ad inertissimum & desidiosissimum otium perduxerunt. Sic & crudelitatis infamsam effugerunt, quod urbem ex Italiâ pulcherrimam non sustulerunt, quod nervis urbis omnibus exhaustis urbem ipsam solutam ac debilitatam relinquerunt. Excoluit artes has atque auxit Antoninus Imp. cum multas ipse civitates adjuvit pecunia, ut opera vel nova facerent vel*

VETERA

vetera reficerent : nec non ad liberalibus artibus erudiendam juventutem Rhetoribus & Philosophis per omnes provincias salaria detulit & honores. Hinc Strabo l. 7. Geograph. *Nostra aetatis vivendi ratio fere in omnes gentes propagavit mutationem morum in deterius, introductis luxu, voluptariibus, malis artibus & mille alium defraudandi artibus. Cujus corruptela magna pars etiam ad barbaros permeavit, cum alios, tum Nomades.* Cum Gothi Græciam victis suis armis devastassent, Athenisque inventam magnam librorum molem igne comburendam existimarent, dissuasit unus, quod ea instrumenta servitutis essent. Adde de Balack, Moabitaram Rege, Numeror. XXV, 16. sequ. Hoc mitissimum tyrannidis arcanum esse, scribit Forstnerus ad 1. Annal. Taciti.

XX. (5) Colonias miscent cum devictis populis, [1] eademque opera ac aliis artibus linguam suam propagant. [2] Credunt enim non duraturo contineri obsequio populum, qui in alterius transfuit imperium, nisi in linguæ etiam societatem transferit, & experienciâ compertum est, dominantem linguam populorum insinuatam animis emollire servitutem, ipsamque pristinae libertatis memoriam adimere.

[1] V. supra sect. 1. §. 34. conf. Tacit. XII. Ann. 35. Huc pertinet etiam institutum Alexandri M. de quo Plutarchus orat. 1. de fortit. *Alexander M. quas verbis, inquit, non poterat armis adigens, omnes undique gentes in unum conduxit corpus, tanquam in amicitia cratera commiscens vitas, mores, nuptias & victus, rationes: mandavitque ut universi mundum pro patria agnoscerent, castra pro arce & praesidio, bonos pro cognatis, malos pro peregrinis.* Conf. eund. in vit. *Alexandri M. Conting. ad Machiav. Princip. c. 4.*

[2] Summo studio hoc egerunt Romani. Bene Augustinus l. 19. de Civit. Dei c. 7. *Linguarum, inquit, diversitas alienat hominem ab homine. At enim opera data est, ut imperiosa civitas (Romana) non solum jugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus per pacem societatis imponeret: per quam non deesses, imò & abundaret etiam interpretum copia.* Curabant ergo Romani, ut in provinciis plurimi

latine loquerentur, ita ut Hispanias & Gallias prorsus Latinas fecerint, veteribus illarum gentium linguis abolicis. In Senatu nullos audierunt legatos, nisi latine verba facientes. Simile studium hodie Gallorum est. *Cardinalis Ricolinus in urbe ac Academia sui nominis artes & scientias omnes voluit doceri sermone Gallico, ac sic ejus sermonis non minus quam imperii prolaturo limites.* Grot. *append. epist.* 519 adde Piccart *Dec.* 3. c. 10. Machiav. 2. *Diss. ad Liv.* 4. & 5. Boxhorn. *de origin. Gallic.* p. 80.

XXI. (6) Quos subjugare non possunt, in rempublicam dissidiis opportunam transferunt. Sic Romani foedus Achæorum dissolvebant, & singulis eorum civitatibus *αυτονομίαν* imperabant. conf. Xenophon. *l.* 4. *Græc. histor.* p. 580. *sequ.* ubi Antalcidæ consilium & *l.* 5. *Gr. hist.* *

* Ex recentiore historia adducit appositissimum exemplum Forstner. *ad 14. Ann.* 26.

XXII. Hinc (7) Dissidia in externis civitatibus nata callidè alunt, atque interponunt arbitrium, donec utrinque ad arma perveniatur: quo postquam perventum, debiliori subveniunt, sed lentis auxiliis, quo dissidentes mutuis cladibus se atterant, & bellorum fessi arbitrio ejus se permittant, qui dissidia fovit. * Talia fere consilia Tissapherni suggestit astutissimus Alcibiades apud Justin. 5. *hist.* 2. Jam ante Cyrus Persarum Rex id ipsum egerat, specie componendi inter Caros exorbelli, Caros universos subigens, quemadmodum narrat Xenophon in *Cyropædia.* Nec dissimile factum Philippi apud Justin. *lib.* 8. *hist.* c. 1.

* Hoc consilium, si callidè suscipiatur, fructu carere non posse, ait Piccart. *Dec.* 6. *Observ. Pol.* 2. conf. Jovium in *vis. Columnæ sub memorabili exemplo,* & Rohan. *Trutin. stat. Europ. Part.* 1. p. 3. & 4. Adde Forstner. *ad XII. Ann.* 48.

XXIII.

XXIII. (8) Præcipuum ad potentiam momentum arbitrantur, * si unus rerum temporumque dominus non suspensam aliunde vim in præsentaneos usus expediat.

* Perinet huc insignis locus Eustathii ad Jλ. β.

XXIV. (9) Bellorum quidem causam habent profundam imperii cupidinem, verum variis eam prætextibus conveſtiunt. *Nam dominationis cupidi duobus nominibus belli & pacis quasi nummis utuntur, non prout ratio postulat, sed prout est ex usu, ut verissime scripsit Plutarchus in Pyrrho.*

XXV. Hinc (10) victis interdum tributa tantum imponunt, vel [1] eos in clientelam suscipiunt, vel reip. suæ simili tradunt. Quod Aristoteles V. Pol. 7. illustrat exemplo [2] Atheniensium & Lacedæmoniorum, qui de imperio Græciæ contentes utrique civitates Græciæ, quantum in ipsis erat, sibi conformare nitebantur, & Athenienses quidem, quâ parte victores erant, Democracias, contra Lacedæmonii his everſis oligarchias instituebant. Eâdem arte in subigendâ Græciâ usi Romani.

[1] Pertinet huc fabula echini, ad leporis cubile præcariò admissi, donec calefactus hospitem, à quo receptus erat, totum è cubili eijceret.

[2] Idem de iisdem Xenophon l. 6. hist. Græc. docet. conf. H. Grot. l. 3. de J. B. & P. c. 15. §. 8. Forstner, ad XII. Ann. 35. ubi recentiora exempla addit. Yncarum in Peruviano Imperio mos fuit, imperium pedetentim proferre & citra violentiam, alios potius mansuetudine imperii alliciendo. ut testatur Garcilass. de la Vega lib. 2. Comment. regior. c. 19.

XXVI. (11) Procedente verò tempore in formam provinciæ eos redigunt. *Nam cunctis populis, quos dominandi libidine aguntur, ubi prima successerunt, proximum facias nationes sub legestrabere, præfectos*

fectos & iudices dare, imponere tributa, ut commensuratum virium penes ipsos usus ac arbitrium sit. H. Grotius l. 1. Annal. Belgic. Aristoteles III: Pol. 9. observavit, Athenienses idem in Samios & Chios & Lesbios fecisse: statim enim, ut firmiter imperium adepti sint, contrivisse ipsos contra pacta. Regem autem Persarum Medos & Babylonios & alios, qui magnos spiritus gerebant, quoniam antea imperium obtinuerant, sæpe labefactavisse.

XXVII. (12) Ubi ab initio minus tutum existimant, imperio abstinere, declinandæ invidiæ causa victos aliis sibi obnoxiiis donant. Ars hæc Romanorum. *Mauros Juba Rex acceperat, donum populi Romani*, est apud Tacitum IV. Ann. 5. ubi multa annotavit Boccalinus, digna quæ legantur. In pace cum Ætolis apud Livium: *Oneada cum urbe agroque Acarnanum sumo*. Alia exempla habet Cæsar 1. de Bello Gall. 28. & 7. c. 76. Grot. in not. ad 1. de jur. B. & P. c. 3. §. 8. n. 7. Temperare etiam ita rem solent, ut aliquid imperiū relinquunt victis aut eorum Rectoribus: vel cum imperium omne victis eripiunt, saltem illis circa res privatas & publicas minores suas leges suosque mores & magistratus relinquunt: Cujus indulgentiæ pars est, avitæ religionis usum nisi victis non eripere. Quæ omnia exemplis, * maximè Romanorum, illustrat H. Grotius l. 3. de jure B. & P. c. 15. §. 9. & sequ.

* Romanorum singulare institutum heic memorari meretur. Cùm provinciæ se submitterent eorum imperio, moris erat, ut Imperatores publicarent *πρόδικμα* sive edictum, cujus tenore primò sibi vindicabant potestatem omnem & dominationem iam cum, deinde de jure suo remittebant facta insinuatione libertates populi subditi. Provinciæ horum privilegiorum honorem Imperatores reddere solebant hujusmodi agnitione. In memoriam gratiæ ab Imperatoribus factæ perpetuam omnia acta publica ab eò tempore

pore computabant. Quod exemplo Antiochiæ libertate redonata à Cajo Julio Cæsare docet Joannes Antiochenus l. 9. Chronograph. MSS. apud Joann. Gregor. nos. & observ. ad aliquot loc. Script. c. 36.

XXIIX. (13) Non nisi necessitate summâ exigente veteres sessorum patriis sedibus ejiciunt, & distractos in remotiora loca transferunt: nam vitæ communi & Christianæ religioni id adversari, ipse Machiavellus judicavit: 1. ad Liv. 26. Exempla V. 2. Reg. XXIV, 14. XXV, 18. Philippi apud Justin. 7. hist. c. 5. ubi Bernegg Liv. l. 40. c. 3 Pompeji apud Florum l. 3. c. 6. n. 14. & Augusti l. 4. c. 12. n. 59. Darii ap. Nepot. in Miltiad. c. 4. conf. Freinshem ad Curt. IV. c. 8. §. 5. & 7. c. 5. §. 28.

XXIX. (14) * Pace quoque & imprimis fœderibus aliisque pactationibus ad latam dominationem parandam utuntur. Hinc fœdera clientelaria etiam ultrò invalidioribus offerre solent; quin imò imperium in alios cupientibus aliquando inter artes est, se pro patrono gerere, clientesque suos jactare, qui de patrocínio nunquam pacti sunt. ut prudenter annotavit Bœclerus de potentia civitatum.

* Non ignota nostris temporibus ars, vix primò ictu illatò, de pace sermones jacere: ita enim ad pacifici animi laudem aspiratur, & belli simul commoda percipiuntur. Juno de Trojans, ut eos redderet invisos, ajebat apud Virgilium l. X. Æneidos:

Pacem orare manu, pratendere puppibus arma.

Bellè Sadus in Rosatio politic. c. 8. *Hostis, tentato omnium artium frustra genere, amicitia vinculum contrahit: atque tum sub amicitia imagine ea agit, qua hostis efficere non potuit.* Verissimè quoque Vegetius 3. de re militat. 3. *Frequentius conventionum pacisque simulationem credulis, quàm arma nocuisse.*

XXX. (15) Porro emtiones proponunt, pretium offerunt, qui occultius in alienas regiones

grassantur, rapturi quod non conceditur. V. Forstner. XII. Ann. 29.

XXXI. (16) [1] Auso sibi devinciunt supremos exterarum civitatum ministros. V. Forstner. XII. Ann. 44. p. 308. Eodem pertinet, [2] exteris eruditibus liberalem se præbere, [3] eosque indigenis etiam antehabere.

[1] Pensiones vocant hodie. Artem hanc Principibus hodie nimis receptam dicit Lipsius IV. Polit. 14. §. 37. sequ.

[2] Cum enim tales rerump. harum artes facile intelligant, & apud alios eloquantur, hac ratione iis os obturandum est.

[3] Hoc malè habuit Hadrianum Valesium in Gallia, ausum scribere ad Regem suum:

*Sab orbis alter, qui benignus illustras,
Foris Bazarum limitem, arva Germana,
Italiqua longè liberalis affulges;
Jubar remotis Gentibus salutare,
In exterorum sidus inclytum teris:
Solitumne Francis subtrahas tuis lumen,
Qui sacula, qui decora sunt Camænarum,
Propiore possis quos fovere fulgore?*

XXXII. (17) Pecunias mutuo accipiunt ab externis civitatibus. Ita Carolus V. Genuensis civitatis frænandæ optimam rationem judicavit, si Genuensium pecuniam, quâ fere eorum opes constant, grandi fœnore pasceret; sic enim brevi fore, ut hominum, quæstus dulcedine illectorum, opes sensim ad se contraheret, & ita urbem in ære suo, hoc est, civium studia in potestate haberet. Patris exemplum secutus est Philippus filius.

XXXIII. (18) Affinitatibus alios illaqueant. *Nobile inventum*, ait Schæffer Exercit. 7. ad Liv. §. 20. *quod olim latuit occultius, nunc ipso frequente usu suo satis coepit esse notum. Et sunt Principes in mundo, qui non alia ratione magis imperium amplificant. Neque*

que promptius remedium dissociandi concordantes ante animos, quam hoc matrimonii & affinitatum.

XXXIV. (19) Præmia varia constituunt, quibus virtutem militarem exacuunt, *Nam in omnibus populis, qui vim habent subigendi aliquos, virtus bellica honorem consecuta est: ut in Scythis, Persis, Thracibus & Gallis.* ait Aristot. VII. Pol. 2. Addit: *Apud quosdam & leges quadam exacuentes ad hanc virtutem. Quemadmodum Carthagine ajunt, capi ornatum ab annulis pro expeditionibus, quas aliquis obierat. Erat autem quondam & in Macedonia lex, ut capistro cingere-tur, qui nullum hostem interfecisset. Apud Schytas ei, qui nullum interfecisset hostem, ex poculo, quod festo quodam die in orbem propinabatur, non licebat bibere. Apud Iberos sive Hispanos bellicosam gentem obeliscos (sunt columnæ in cacumen fastigiata, quæ poni solent in sepulcris) tot numero, circa tumulum defigebant, quot quis hostes interfecerat. Athenis, ut in aliis civitatibus, fuit lex, ut liberi eorum, qui in bello occubissent, è publico alerentur, ut idem Aristotel. notavit II. Pol. 6.*

* Adde Romanorum instituta, quæ prolixè explicat Polybius l. VI. *histor.* Apud eosdem Tribuni aureos annulos, vulgus militum ferreos gestabat. Appianus Alexandr. *libro de bellis Punicis.* Ante aliquot secula in plerisque Europæ partibus dignitas Equestris eundem scopum habuit. Et nunc collegia Equitum. Bene Grotius l. 1. *Ann. Belgic. pag. 15.* de Burgundiæ Ducibus: *Institutum & collegium aurea pellis nomine, quo ascitos, ut genere illustres & meritis spectabantur, decus sibi & præsidium Principes circumdederunt.*

XXXV. Coronidis loco observandum, civitates hujusmodi olim facilius finem suum assecutas esse, nec tantis artibus opus habuisse. Alexandrum M. *Asia imperium uno cum Dario pralio rapuisse,* ait Justinus. Ipse Alexander apud Curtium *Bello,* in-
 quiebat,

quiebat, *vicerimus*, *si vicimus pralio*. At hodie difficilimè eò potiuntur; cujus præcipua causa, accurata muniendorum locorum ratio, & pulveris pyrii inventum, quod universum militiæ genus immutavit. v. *Marnix resolut. Polit. sect. 8. c. 6.*

SECTIO UNDECIMA.

DE CIVITATIBUS, QUÆ LUXUM AUT DIVITIAS PRO SCOPO HABENT.

I. CIVITATES, QUÆ LUXUM ET VOLUPTATES NUMEN SUUM FACIUNT, pessimè se habent.	ex hypothesi optimæ esse queunt.
II. CIVITATES, QUÆ DIVITIAS PRO SCOPO HABENT, etiam	III. Harum MALA à subiecto reip. IV. Et formâ. V. REMEDIA ratione subiecti, VI. Et formæ.

§. I.

Civitatum, quæ summam felicitatem in luxuriâ ponunt, mala sunt maxima; inde enim impietas, neglectus publicæ & privatæ rei, prodigientia in duos illos divitiarum gurgites, victum atque vestitum, præterea in res exoticas, & insanas ædium substructiones; hinc avaritia, & demum interitus reipublicæ. De Romanis Lucanus l. 1. Pharsal.

*Non auro tectisvè modus, mensasvè priores
Aspernata fames.*

Seneca consolation. ad Helviam c. 9. *Undique convolvunt omnia natu fastidienti gula. Quod dissolutus deliciis stomachus vix admittit, ab ultimo portatur Oceano. Vomunt ut edant, edunt ut vomant; & epulas, quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur. De Batavis,*

Batavis, apud quos cultus victusque nimia & supervacua, nullis legum habenis, secuti ditiores, mox neutiquam pares pudore paupertatis in eadem traxerant, (1) H. Grotius l. 5. Annal. Belgicor. ad ad A. 1588. *Batavorum, inquit, prisca fortisque simplicitas & casta munditia in luxum vertebant, arario quidem vectigalem, at moribus perniciosum: quippe quo avaritia, malum vetus, in audaciam impellitur, nec sinit meminisse victas esse gentes, qua eum vivendi modum tradidere.* (2) Accedit, luxum ne quidem rebus adversis aut in bellis mutari, imò interdum magis invalescere. Minus quidem nocet, si Rex tantum se luxui voluptatibusve mancipaverit, nec hoc tamen caret periculo. Hinc gravis illa admonitio in proverbiiis Solomonis XXXI, 4. & sequ.

(1) Conf. Reidanum l. 15. *Ann. Belgicor.* de iisdem temporibus, ubi inter alia memorat, Wormeræ, qui Hollandiæ pagus est, mulieres amylo parando quæstum facientes singulis hebdomadis tricenæ tritici vehes consumpsisse, & Amstelodami unum, eandem artem exercentem, pari spacio ternas vehes.

(2) Observavit hoc prudenter Ulric. Huber. *prælect. ad tit. D. commodati. §. 3.*

II. At civitates, quæ divitias pro scopo habent, etiam ex hypothese optimas esse nihil vetat, si modo absit, quod Seneca dixit ep. 115. *Ad mercedem pii, ad mercedem impii sumus.*

III. HARUM MALA, præter Numinis iram variis ex causis provocatam, veniunt potissimum vel à subjecto civitatis, vel à formâ, hoc est, republicâ. A subjecto, si (1) mercatorum & opificum (qui quasi columnæ sunt harum civitatum) non sit numerus sufficiens (2) Inter eos regnent tres illæ pestes commerciorum, monopolium, polypolium, propolium

um. (3) Cives sint prodigales (ut Bœoti, quarum civitatem dicit Eubulus in *Επιγράμ.*

Πόλιτι

Ἄνδρῶν ἀρείων ἰστέν δι' ἡμέρας,

Virorum edere strenuorum totum diem,)

& inertes (4) Regio sit mediterranea, nec dotata vel natura vel arte illis rebus, quæ exteros attrahant.

(5) Rebus importandis aut exportandis nimia imponantur onera (6) Res quæ exportantur sint vitiosæ.

(7) Contractus sint multis captionibus obnoxii & infringi faciles.

* Brugarum Civitatis, rarius A. 1576. habitatz, causam adscribit Thuanius l. 1. *de Vita sua*, injuriæ Maximiliano Cæsari ante centum annos factæ, & tunc inultæ, quasi lancis pedibus incedente vindictâ.

IV. A formâ malum est, si respublica ad tyrannidem aut dominatum vergat, & commercia non à certis legibus, sed ab arbitrio aulicorum pendeant. Porro si exteri sint æmuli.

V. REMEDIA à subjecto sunt * si (1) cives, incolæ aut advenæ quicumque libertate conscientiarum gaudeant, & quamcunque iis religionem, modo reip. non adversetur, profiteri liceat; porro quicumque in eam concedentes confugientesque securitatem sibi certò polliceri possint. (2) Cives & incolæ à pueris laboribus assuefiant, & à luxu bonæ educationis operâ abdicantur; dein validi mendicantes & fures in ergastula recondantur; postremum bonis legibus & societatibus institutis, monopolia, propolia, polypolia expellantur. Huc pertinent etiam Flandriæ Civitatum instituta, de quibus ita Nicolaus Burgundus l. 3. *Histor. Belgic. ad A. 1565. In Flandria civitatibus, ne cives socordia amore de industria aliquid remitterent, annuamque pradiorum pensionem otiosi expectare, quam suis laboribus vivere vellem,*

vellent, vulgo fas non erat, extra pomeria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renunciare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reip. relinqueret. Adhuc diligentissime cautum erat, ut defunctorum facultates pro aequali portione ad heredes transirent. Quibus maxime rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, fecundissimam virtutis matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens & frugalis opulentia, nullo luxu aut mollitie fracta. conf. idem tract. 13. ad Consuetud. Flandr. num. 39.

(3) Regio sit maritima. Verè enim Censorinus apud Appianum Alexandrinum de bellis Punicis: *Mare suapte natura omnes invitat ad avaritiam propter proventus expeditos & celeros. Quod si etiam fieri possit, flumina jungantur, & terra canalibus reddatur permeabilis.* (4) Splendida ædificia extruantur, spectacula exhibeantur, ad quæ visenda externi confluant. (5) Rerum, quæ invehuntur vel exportantur, onera sint levia. De Hollandis H. Grotius lib. 5. Ann. Belg. ad A. 1588. *Agri, ades, annonæ, vestis, capita, nihil immune: quanquam mercatura præ cæteris parcebatur, regentium studiis; tum ne maximum atque instabile commercium aliò pelleretur.* Nimirum commercia plerumque eò transeunt, ubi minimum exigitur. Idem Flandricarum Civitatum fuit institutum. Certe in imponendis oneribus respiciendum ad vicinos. v. Mevius p. 5. Dec. 175. sequ. (6) Gravibus multis in illos animadvertatur, qui vitiosas merces exponere, exportare aut vendere audebunt: hinc notæ publicæ sive *γυναικίσματα* talibus mercibus imprimantur, ut apud Anglos & Hollandos. (7) Rerum publicæ auctoritate venditarum stabilis sit possessio; res commodatò datas aut depositas ab earum emtore vindicare, aut mobiles pignori suppositas à priore creditore actione hypothecaria persequi non liceat:

liceat: hinc proverbium est apud Belgas: *Res mobiles non habent sequelam*; contractuum sancta sit fides, nec uxores creditoribus anteferantur, fœminis etiam fidejussionibus se illigare liceat. Quod in Galliâ ab Henrico M. prudenter fuit constitutum. V. Morisotum in *ejus vitâ* c. 47. Adde de Antvverpiâ Stockmann. *Decis. Brabant.* 142. de aliis Civitatibus Mevium *part.* 3. *Dec.* 123. *num.* 9. & *sequ.* Utilissimum quoque est collyhorum (quos Bancos vocant hodie) institutum, ut in iis pecuniæ tutò deponantur, nec minus solutio facilis sit & expedita. Exemplo sint Bancus Venetus, Antvverpianus, Amstelodamensis, Hamburgensis.

* Pleraque hæc, quæ sequuntur, illustrari singulatim & pluribus possunt institutis Hollandorum. Sed videat, qui volet, elegans in vernacula nostra scriptum, cui titulus: *Politische Staats-Maximen von Holland/ Equitis Templii Commentarium de statu fœderati Belgii cap. 6.*

VI. A formâ remedium est, si (1) populus republicâ aristocraticâ aut populari utatur. Ut constat exemplo Tyrionum, Carthaginensium, Atheniensium, Syracusanorum, Rhodiorum, & hodie Venetorum, Hollandorum. Verè de Romanis Salustius in *Catilinâ* c. 7. *Exactis Regibus homines magis ingenium in promptu habuisse, & se suaq; magis extollere cœpisse.* Quanquam & sub regno temperato florere possint commercia, modo consiliis & judiciis præficiantur mercatores vel mercaturæ periti, illorumque fautores adhibeantur, documento esse queant Belgæ sub Ducibus Burgundicis & Domo Austriacâ. (2) Fœdera cum externis inaeantur, apud eosdem legati perpetui habeantur (Consules hodie vocant) qui dissidia inter mercatores suæ nationis orta vel oritura componant; æmuli vel hostes apud alios populos in odium adducantur. Hollandi præterea in usu ha-

hent, cum suas prius naves onerarent, corrumpere merces, etiam à Barbaris emtas, ne easdem alii populi nanciscantur ut de iis tradidit Templius dicto commentar. c. 6. * Iisdem imputantur, quòd aliarum gentium amicas licet naves suppriment.

* V. Souche deRennefort *memoires* part. 1.

SECTIO DUODECIMA.

DE REBUS PUBLICIS HERILIBUS.

I. **H**eriles resp. nec ex voto, nec plerunque optimæ sunt.

II. **MALUM** est (1) populus dominationi herili infestus.

III. (2) Dominatio nimis herilis.

IV. (3) Miles mercenarius aut excernus,

V. **REMEDIA** (1) resp. heriles facile conservantur, si populus ingenii est herilis & ab omnibus liberalibus exercitiis abstinetur.

VI. (2) Si populus moderatior imperio tenetur.

§. I.

Heriles resp. publicæ singularibus modis & pereunt, & conservantur. *Sunt enim herules etiam scientia.* ut docet Aristot. I. *Pol.* 4. Notandum autem hujusmodi resp. publicas nec ex voto, neque plerunque esse optimas; inprimis si intueamur homines è statu naturali exeuntes, animo ingenuo ac liberali, adeoque servitutis impatientes. Quanquam nihil vetet, familiaria imperia interdum ex hypothesi esse meliora, nempe * si populus ingenio sit servili, vel assueverit dominatui. Verè enim Plautus in *Trinumo*: *Nota mala res, optima est, & Campani apud Livium l. 23. c. Notissimum quodque malum maxime est tolerabile.* conf. Aristotel. I. *Rhetor.* 10. Aut illi, qui dominantur, adeo sint potentes, ut populus do-

M

mina-

minatum non possit excutere sine summo suo damno. Nam plerique (dominantium sc.) existimare videntur, herilem potestatem cum civili eandem esse, & quod singuli sibi ipsis justum esse aut utile inficiantur, id ipsum in alios exercere non erubescunt. Nam ipsi quidem ut justè in se imperetur, quarunt, in alios autem nullam curam de rebus justis suscipiunt. Aristot. VII. Pol. 2.

* Exempla talium populorum V. part. 1. sect. 11. §. 9. & apud Grotium l. 1. de Jur. B. & Pac. c. 3. §. 20. & in not. In Italia, ait Hubertus Languetus ep. 34. ad Sydoeum A. 1574. laudantur ii, qui dissimulare sciunt, qui sciunt assentari & in potentium gratiam quibuscunque modis irrepere, & se ad eorum affectus ita attemperare, ut quicquid suggereris splendida bilis ei, cui semel servire decreverunt, id sit ipsis sanctum, proque eo, ut pro aris & focis, pugnandum censeant. Imo postquam longà servitute fracti sunt eorum animi, quascunque indignitates & contumelias libenter perferunt, modo pecunia & turpes voluptates ipsis non eripiantur: & secum præclare agi existimant, si is, à cujus nutu pendunt, eos interdum, ut ait Poeta, clauso labello respiciat.

II. Malum est (1) Si populus infestus dominationi. Hinc Aristoteles VII. Pol. 2. absurdum dicit, si quis velit heriliter imperare illis, qui naturâ non sunt servi.

III. (2) Si sunt nimis heriles. * Hinc multa oligarchia, quia dominationes ipse valde heriles erant, etiam à quibusdam sociis ejus status stomachantibus eversa sunt, ut quæ Cnidi & in Chio extitit paucorum dominatio. Aristot. V. Pol. 6.

* Ingenia servilia. quanquam fræno dominatus retinentur, tamen cum nimia injuriâ affecta ad desperationem adiguntur, in desperatione fiunt sæviora, ut exemplis ex historia Moscovitarum aliorumque potest demonstrari.

IV. (3) Miles externus, aut conductus. Nam domini, cum fidem nullam habent populo, coguntur uti militibus

militibus mercedē conductis. Hinc paucorum dominatus & pacis & belli tempore mutantur. ut amplius docet Aristotel. d. l.

V. Remedia sunt hæc (1) Facile quidem conservatur dominatus, si populus ingenii est servilis, & ab omnibus liberalibus exercitiis abstinetur. Ut nunc in Moscoviâ, olim in Ægypto; ubi Thamus, qui Thebis Ægyptiis imperavit, literariam artem in regnum induci vetuit. Quod de Arithmetica etiam, & Geometriâ, atque Astrologiâ iudicium ejus fuit. V. *Plato in Phædro.* Si tamen magna dominatoris est potentia, nihil obstat, etiam sic lentâ assuetudine populum erectæ indolis reip. huic fieri idoneum, ut nunc in Turciâ & Galliâ.

VI. (2) * Populus clementer habeatur, præbitis ipsi ad rem faciendam mediis, nec injuriis irriteretur. Huc tendunt fere quæ de oligarchiis herilibus sparsim inculcavit Aristoteles: Oligarchias aristocratiz nomen affectare, quæ tales non sunt. IV *Pol.* 7. In iisdem populum dicis gratiâ ad concilia admitti, non nisi deliberandi aut comprobandi facultate ei concessâ. IV. *Pol.* 14. & 15. Item oligarchis sub multa præcipi, ut conciones frequentent, magistratus gerant, causas dijudicent, arma habeant, atque exercent; reliquis, si secus faciant, id impune esse. IV. *Pol.* 9. & 13. Item oligarchos sumptuosa obire munia, & magnifica struere opera atque monumenta, ut populus urbem aspiciens ornatam, libenter videat remp. stantem, & oligarchi suspicionem quæstus à se amoliantur. VI. *Pol.* 7.

* De Belgis pronuntiabat Carolus V. *nullos esse populos (modo paterne habeantur) qui servitutis nomen magis exerceant, magis patiantur.* teste Famiano Strada.

SECTIO TERTIA DECIMA.

DE DYARCHIIS ET CONDOMINATIBUS.

- I. **H**Oc genus reip. nec ex voto nec plerunque est optimum. *Primum* ejus *malum* est communitio, mater discordiæ.
- II. *Alterum*, inæqualitas condominorum,
- III. *Remedium primum & præcipuum*, accuratæ leges sive pactiones.
- IV. *Alterum*, ne liceat condomino partem suam in exterum, maxime potentiorum, transferre.

§. I.

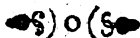
Civitatum hoc genus nec ex voto, nec plerunque est optimum, propter mala, quæ ei imminere solent, inter quæ primum & præcipuum est, communitio, mater discordiæ & litium. Ut experientia abunde comprobatur.

II. *Alterum* est inæqualitas inter condominos: inde enim fit, ut qui plus possunt, plura quam oportet, sibi sumant: Inde porro metus & diffidentia.

III. *Remedium* est primum & præcipuum, accuratis legibus, quæ apta sunt dissidia parere, eliminare, easque leges clausulis, quæ præscriptionem omnem excludant, communire.

IV. *Alterum* est, * ne condomino liceat partem suam in exterum, eumque potentiorum, quocumque titulo transferre.

* Hoc præceptum commendat Killinger^s *de Ganerbiis, castrov. discurs. 7. n. 42.* & sequ. Nicol. *Bethius de pactis familiar. illustr. c. 4. §. 15.*

SECTIO QUARTA DECIMA.

DE REBUS PUBLICIS MIXTIS.

I. Respubl. hæc non nisi ex II. Earum MALUM,
 R hypothese sunt opti- III, REMEDIA.
 mæ.

§. I.

Hujusmodi resp. neque ex voto neque plerun-
 que sunt optimæ. Nam quod Zeno apud Laer-
 tium l. 7. in ejus vita optimam dixit rempublicam,
 μικτήν ἐκ τε δημοκρατίας ἢ βασιλείας ἢ αἰσιοκρα-
 τίας, ad temperamentum referri debet, quod cum
 mixtione non confundendum, ut supra docuimus
 part. I. sect. 6. §. 19. & sect. II. §. 8. Tacitus observa-
 vit IV. Annal. 33. *Delectam ex pluribus & constitutam*
reipublica formam laudari facilius quam evenire, vel
si evenit, hanc diuturnam esse posse.

II. Malum est, metus perpetuus, ne pars una
 imperii compos alteram supplantet, & summam re-
 rum ad se trahat, præsertim si respubl. ex regio &
 alio, sive aristocratico sive populari statu, mixta sit.
 (1) Quanta sanè regis ingenii cupido incedat, sub-
 ruendi leges, quæ vim potentia infringunt, insignes
 Principum aut populorum ruinae (2) vetera ac no-
 va documenta extant. Hinc experientia docet,
 hujusmodi respublicas in perpetuo fere motu esse,
 prævalente mox hæc mox illâ parte, nec unquam satis
 concordem potentiam, quæ ad unum aut plures aut
 omnes tota non pertinet.

(1) Fato Tarracœnensis in Hispania populi id docet H.
 Grotius l. 2. *hiflor. Belgic. ad A. 1592.* Leges, quas ille re-
 gibus præscripserat, firma olim munimenta fuisse scribens,
dum Principibus aqno reverentia, aut nulla vires, quæis
peccata tuerentur.

(2) De Rep. Romana Tacitus II histor. 38. *modo turbulentos Tribunos, modo Consules pravalidos fuisse.* Adde de Rep. Romano Germanica H. Conring. *annotatis ad præfat. Lampadii in fine.*

III. Remedia sunt (1) accuratis legibus definire, quæ jura imperii ad unam, & quæ ad alteram partem pertineant (2) Nullam in iis nec minimam mutationem permittere. Quod optimum Aristotelis *ἡ δὲ τῆς μίσης* consilium V. Pol. 8. *princip.* in hujusmodi rebus, maximè valet. (3) Lege constituere, ut Rege pacta violante, sive in jura non sua involante, populus fidei & obsequii vinculo liberatus sit, donec demantur injuriæ. (4) Lege præcavere, ut ne Rex bona immobilia Nobilium ære comparandi jus habeat. (5) Concilium ex delectis Nobilium vel populi Regi circumponere, abs quo is in præcipuis reip. negotiis nihil possit. Est & illa (6) prudens Polonia lex, ut Rex ante Comitia vacantes dignitates & magistratus conferat, ne spe consequendarum dignitatum illectos in partes suas pertrahat & suffragiis vincat. (7) Hæc omnia jurejurando confirmanda curare. Quam tamen cautionem labes ferme temporum fecit inutilem.

(2) Neque enim minimum videri debet, quod facilis; quod Regi magis indies blandientis, quod denique in majoribus nocituri est exempli, Si tamen necessitate, quam prætereundè Reges solent, non bonum exemplum expressum est, ea remota id damnerur statim & tollatur.

(3) Legis hujus exemplum est apud Diodorum Siculum l. 3. *Bibliothec. c. 47.* In Polonia Stephanum Polonia Regem promississe, ut, si ulla in parte jura, libertates, privilegia populi Polonici violaret, ab omni jure, quod in regno habebat, excideret, & Proceres à fide & obedientia, quam ei legitimo Regi deberent, solverentur, narrat Thuanus l. 62. *ad A. 1575.* conf. Piascium in *Chronica ad A. 1607.* ubi scribit, eam legem, circuitu multiplicium monitionum ambiguo circumscriptando, enervasse & pene abrogavisse *Stefanus*.

gismundum regem. Similis quondam Brabantorum fuit lex
 Eve pactum cum Principe, ut refert H. Grotius l. 2. *Annal.*
Belgicor. ad A. 1572.

(4) Talem in Daniæ regno Constitutionem saluta-
 rem fuisse, notavit Joann. Isaac. Pontanus *Chorograph.*
Dania descriptione causam adferens: ne forte inter Regem
 ac regni Proceres hac de causa lis ac dissensus oriretur, & eme-
 re Rex vellet, quæ vendere nollent Nobiles. Adde & illam:
 ne regis partes hujusmodi emtionibus nimium auferentur,
 Procerum minuerentur. Similis quoque hodie Polonorum
 lex est, ut supra *sect. 5. §. 22.* ex Piascio docuimus.

(5) Hoc institutum in Polonia adhuc hodie est; an-
 te hac in regno quoque Daniæ & Sueciæ fuit.

(7) *A. histor. Concil. Tridentini l. 1.* observavit: Sede
 Papali vacante, solere Cardinales capita quædam reforman-
 do Pontificio regimini in formulam redigere, quæ singuli se
 exactè observaturos jurent, si forte ipsi Pontificatum obti-
 neant; licet omnium ætatum experimentis testatum sit, ne-
 mini propositum juramento stare, quod statim ab electione
 in Pontificem profiteantur, se non potuisse obligari, vel ipsa
 assumptione in Pontificatum solutos sacramenti religione.
 Belgæ fœderati apud H. Grotium l. 3. *Annal. Belgic. ad A.*
1579. ajebant: *Nullum ad tutandam libertatem infirmius*
munimentum esse regio jurejurando. Idem l. 1. *Annal. ad*
A. 1567. aliorum fide retulit, Philippo Hispanorum Regi à
 Romano Pontifice factam jurisjurandi gratiam, quo impe-
 rium iniens legibus se obstrinxerat. Similia exempla Ger-
 manicæ Episcopatus non ignorant.

SECTIO QUINTA DECIMA.

DE REBUS PUBLICIS PA- TRIMONIALIBUS.

I. RESPUBLICÆ PA- TRIMONIALES subditis plurimum incom- modant.	III. Nec caret periculo, si con- ventione ad tempus alie- nentur.
II. BARUM MALUM, ubi ultima voluntate de iis disponitur, est multiplex.	IV. REMEDIUM ratione testamentorum, V. Et ratione conventio- num.

§. I.

Republicæ hæc subjectis plurimum incommo-
dant: inde enim fit, ut mox huic mox illi, etiam
externo, subijciantur, aut alterius populi fiant acces-
sio.

II. **MALUM** earum est, ubi de iis ultima vo-
luntate disponitur, ut testamentum vel falsum sup-
ponatur; vel à moribundo aut per blanditias extor-
queatur; vel post mortem supprimatur aut oppu-
gnetur; vel denique successor nominatus imperium
habere, quàm expectare malit. * Exempla suppe-
ditant historiæ, etiam in Germaniæ profanis Princi-
patibus.

* Mater Amurathis Turcarum Imperatoris demortui
testamentum, quo, Ibrabamo fratre præterito, Chamum
Tataricæ Principem heredem instituerat, quamvis Bassarum
jutejurando confirmatum, cum Bassis, qui tum temporis
in aula erant, & Veziris rescindebat, ut pluribus memorat Ri-
galtius in *visâ Ibrabami ad A. 1640.* Add. Bœcler. *ad 1.*
Annal. Tacit. 8. annot. 1. Boccalinus *ad dict. loc. Taciti, ubi*
complura exempla offert.

III. Si conventionem ad certum tempus aliene-
tur, v. g. pignori detur, periculum est, ne difficulter
aut nunquam recuperari possit. Exempla sunt apud
Joann. Isaac. Pontanum *l. 7. ad A. 1332. l. c. ad A.*
1431.

IV. **REMEDIUM** est ratione testamenti, si
id in plura exemplaria, in locis publicis aut religio-
sis tribus vel quatuor asservanda, diffundatur, exem-
plo Dagoberti Francorum Regis apud Aimoinum
l. 4. histor. c. 30 Testamentum Augusti custodieba-
tur apud virgines Vestales, duobus codicibus scri-
ptum, ut Suetonius refert. Elisabetha Angliæ Regina
successoris nomen, schedulæ bene clausæ inscri-
ptum, inclusit eistæ ferreæ, cujus diversæ formæ cla-
ves

ves affervabant Primores regni, ut memorat Boccalinus *ad dict. locum Taciti*. Quâ ratione prudenter cavebat, ne sibi periculum à nominato successore immineret.

V. Quantum verò conventiones attinet, tutissimum est, si regiones pignori non tradantur. Hinc prudenter fœderati Belgæ in fœdere cum Gallis, Ann. 1624 Compendii inito, recusabant oppida pignori supponere, bene memores, quantis curis, sollicitudinibus, largitionibus, animique providentiâ è Britannorum manibus oppida, quondam pignori data, rursus liberaverint, ut Aizma memorat *in historiâ Pacis*. Præstabit igitur, eas hypothecæ tantum obligare.

SECTIO SEXTA DECIMA.

DE COALITIS CIVITATIBUS.

I. CIVITATUM COALITARUM indoles, & earam quidem, qua diversò jure reguntur, mala.	VII. MALUM quartum, si Præfectus provincie moriatur, non subrogato successore.
II. Et remedia.	IIIX. REMEDIA adversus malum primum & secundum.
III. CIVITATUM COALITARUM, qua appendices habent, indoles.	IX. REMEDIA singularem adversus malum primum.
IV. Et MALUM primum; si Præfectus provinciam sibi propriam facere molitur.	X. REMEDIA adversus malum secundum.
V. MALUM secundum, Præfectorum rapacitas.	XI. REMEDIA adversus malum tertium.
VI. MALUM tertium, si Provinciales ægto animo ferant jugum.	XII. REMEDIUM adversus malum quartum.

§. I.

Civitates coalitæ similes quidem sunt optimæ, præsertim si causas, quæ olim æmulationem aut odia accendêre, eradicaunt: neque tamen non optimæ quoque, saltem ex hypothesi, esse queant, quæ diverso jure reguntur. Harum mala sunt fere, quæ civitatum sub uno capite junctarum, & sectione sequenti explicantur. Ad ea etiam pertinet, * si vel errore quodam, propter imperitiam juris publici, vel astu, unius partis coalitæ jura ad aliam trahantur,

* Exemplo sit Germaniæ regnum, cui conjunctio cum regno Italiæ & imperio in Romam immane quantum nocuit: Ea enim prætextu Pontifices Romani in Reges Germaniæ ipsos sibi vindicaverunt V. Dissert. nostra de origine & progressu special. Germ. rerump. §. 10.

II. Remedia fere sunt eadem, quæ Civitatum sub uno capite junctarum. Ad hæc curandum, ne jura confundantur.

* Hinc Proceres Lithuaniz contendunt, Regem, postquam annos duos in Polonia commoratus est, apud se residere oportere, & Comiticia habenda Grodæ, postquam ea bis Varsoviæ celebrata, V. les anecdotes de Pologne, ou memoires secrets du regne de Jean Sobieski III. Et quàm primum Rex Lithuaniam intrat, ejus Proceres aulæ ministeria occupant, Poloniz Proceribus in Poloniam remigrantibus.

III. Civitates dissimiles, quæ appendices habent, plerunque esse optimas nihil vetat, præsertim si provinciæ à republicâ, in quâ fons est imperii, non sint disjunctæ.

IV. Hujusmodi civitatum mala sunt (1) Si Præsides provincias sibi proprias facere moliantur. Frequens enim est turbatis rebus, ut ex præfecturis regna fiant aut quasi regna.

* Excm.

* Exemplo sit Gallia post Carolum simplicem & Germanicum Imperium V. Dissert. *de origine & progressu spe- cial. German. rerump.* Complutibus aliis exemplis adde Ducis de Osluna, Vice Regis Neapolitani, quod memorat Nani l. 4. *hisor. Venet. ad A. 1619.* & liber, cui titulus; *Ossuniana conjuratio, An. 1623.* impressus.

V. (2) Injuriam, concussiones & rapaces manus Præfectorum in Provinciales, * dum varios exquirunt sinus, & nova prædandi vocabula, velut ad auream messem missi.

* Exempla complura sunt in Romanorum historiis. Apud Justinum est l. 38. cap. 7. *Odiū Romanorum incussit rapacitas Proconsulum, sectio Publicanorum, calumnia litium.* Bato Rex Pannoniorum querenti Tiberio, cur Romanis Pannonii rebellarent, *vos, ait, in culpa estis, qui ad custodiendos greges vestros, non pastores, non canes, sed lupos mittitis, apud Dionem l. 55. & 56. historiar. V. & de Olenico Friforum Præfector Tacitum IV. Annal. 72. Crudele Carthaginensium in provincias imperium ipsis exitio fuit, V. Polyb. l. histor. 72.*

VI. (3) Si Provinciales * alieno sint animo, præsertim si noviter acquisiti, & urat eos amissæ libertatis desiderium; si denique sint in provincia, qui antea ejus fuerunt domini, aut jus in eandem prætere tendere possint.

* Quam difficulter nonnulli populi externo assuecant dominatui, documento sint Vandali sub Electore Brandeburgico, quos Regem suæ gentis cum sceptro & corona sibi clam creare, eidemque nonnihil tributum pendere, memorat Jacob Tollius *in epistol. posthum. 2.*

VII. (4) Si Præses provinciæ moriatur, non subrogato successore, præsertim si ea sit remotior.

IX. Adversus primum & secundum malum facit (1) suum cuique nationi sive provinciæ Senatum imponere, qui mos Galliæ Regum prudentissimus est, Parla-

Parlamenta quæ vocant, regionibus imponentium. (2) Extra ordinem mittere in provincias, qui in magistratuum gesta inquirant, & questus subditorum audiant. (a) Quem morem Franci olim habuerunt in Missis regiis. (3) [b] Exploratores in provinciis habere.

(a) V. Dissert. dicta de *origine & progressu specialium Germ. rerump.* §. 5. Apud Lacedæmonios erant καὶ ἀσπονδοί, ut eos vocat Thucydides, qui mittebantur ad res provinciarum inspiciendas, ac, qua ratione Harmostæ se gererent, inquirebant, aliaque in provinciis necessaria ordinabant. Cragius l. 4. de republ. Lacedæmon. c. 6. De Venetis St. Disdier part. 2. de La Rep. de Venise p. 264. sequ. *La Republique envoie ordinairement tous les cinq ans, tenir les grands jour dans les Provinces, & choisit pour ce sujet trois de premiers seigneurs, auxquels elle donne le nom d'Inquisiteurs de terre ferme. Ils recherchent l'administration des Podesta, des Capitaines & des autres Officiers publics, ils ecoutent les plaintes, que les sujets font contre leur conduite, & ils leur font justice du tort, qui peut leur avoir esté fait.* Simili fere modo hodie utitur Japoniæ Imperator, mittens qui à pueritia in ministeriis trium Cubiculorum aulæ versati sunt, & quorum fidem ingenique æumen expertus est. Ab his, antequam egs ableget, juramentum exigit, & syngrapham sanguine uniuscujusque exaratam, quod omnia ad regni statum utrumque spectantia, quæ viderint, audierint vel senserint apud Dynostam, sint perscripturi, ut memorat Bernard. Varenus *descript. regni Japon.* c. 7.

(b) Hæc modo etiam utuntur Japoniæ Imperatores. V. Varenus d. l. Eodem usi ante Tatarorum adventum Sinenſium Imperatores: nam id hodie rarius fieri, nisi quod subinde Imperator etiam provincias circumeat, nuper reculit P. le Comte de *statu Present. Chin.* ep. 9. p. 24. & sequ. edit. Amstelod. De Stenone Sture Loccenius l. 5. Histor. Suetic. ad A. 1450. *Cum ipse, inquit, propter negotia publica provincias omnes subinde obire non posset, in illis habebat suos oculos & aures, id est, fidos inspectores, scrutatores & exploratores, qui praefectorum & subditorum acta & insidiorum adversus se consilia exquirerent & sibi clam bonaque fide*

de referrent. Illos tamen cum iudicio & se invicem ignorantes audiebat. &c.

IX. Singulatim adversus primum malum remedium est, (1) Provinciæ ex ea oriundum non præficere. (2) Ne quidem permittere, ut Præfectus ex illa provincia uxorem ducat. Est enim matrimonium decus & robur ad majora nitenti, ut Tacitus ait in *Agricol. c. 6.* (3) Præfectorum liberos honoris bonæ educationis aut ministerii specie in aula habere (4) æmulos & inter se dissidentes provinciis imponere, vel dissensiones inter eos fomentare. (5) Præfecturam breviori temporis spacio finire. (6) Validiores provincias in plures dividere (7) Non permittere, ut plures provinciæ in unum congerantur, aut (8) Moderator sive Gubernator provinciæ simul sit ac Præfectus.

(1) apud Romanos M. Aurelius sanxit, ne quis patriæ suæ Præfes constitueretur, & Philippus cognomento Pulcher, Galliæ Rex, ne quis ejus, ubi natus esset, loci jurisdictioni præficeretur. Idem institutum habent Sinenſium Imperatores v. P. le Comte de ſtatut. Chin. ep. 9. ubi duas rationes addit: *Premierement, inquit, parcequ' un Mandarin, qui n'est pas de qualité, eſt ordinairement mépriſé de ceux qui connoiſſent ſa famille. Secondement, parcequ' eſtant quelquefois trop accredité par le grand nombre de ſes parens & de ſes amis, il ſeroit en eſtat de faire ou d'appuyer une révolte, ou du moins il n'auroit pas toute la liberté, qui eſt néceſſaire pour exercer la juſtice deſintereſſement.*

(2) Idque propter rationem potentatus, ut eſt in l. 63. *D. de ritu nuptiar. add. l. 38. l. 57. D. eodem.*

(3) Eſt hoc quoque institutum Sinenſium. v. P. le Comte. *ep. 9. De Gothis in Hiſpavia audiamus Mariamam l. 2. & Rege & Regis institut. c. 9. Gothis, inquit, in Hiſpania rerum poſſentibus, in more poſitum erat, ut Principum liberi in aulâ regiâ educarentur Filii equidem ad cuſtodiam regii, corporis & privata obſequia adhibebantur; inter epulas miniſtrabant, venantem Regem, quibus per aſatam licebat, comitabantur, & ad bellum proſequantur armati.* *Magnorum Præfe-*

Præfectorum ac Ducum hac rudimenta, incrementaque erant, Filia autem in Gynecæo Regina ministrabant: ubi Minerva artes, psallere & saltare, quantum necesse erat foeminæ, docebantur. Moris omnis cum aetate gnara viris Principibus connubio iungebantur. His moribus Gothi, potentiam & opibus aucti, latissimè propagarunt imperium, Romanis rerum dominus eripuerunt Hispaniam. Eò instituto publicè suscepto vix credi potest, quantum benevolentia erga Principem in subditorum animis accendatur. Proceribus præsertim in officio retinendis saluberrima ea ratio est; ne motus per provincias concitentur, studio rerum novarum, fidei obsidibus specie honoris in Principis potestatem contraditis filiis carissimis, Neque enim ex una tantum provincia comites Principi & affectus dare volumus, sed ex omnibus Nationibus, quam late imperium patet. Quod nimirum universi in pretio se haberi & pari caritate Principem complectentes, uti imperio, ita animi constructi amplius tenentur. Eo beneficio devincti pro communis salute, Principis dignitate, nullum laborem, nullum vitæ periculum subire recusant. Unde præterea multa & magnæ commoditates constant. Princeps frequentè usu omnium gentium instituta moresque penitus habebit explorata, quæ virtutes singulis insint, quæ vitia; familiari sermone, nullo labore, cunctorum lingua intelliget familiaresque sibi efficiet; ne opus sit per interpretem semper iura dare, responsa reddere; quod subditis nationibus molestè accidit &c.

(a) Hoc arcanum Gallia esse notat Grammondus l. 2. *hister. Gallic. ad A. 1616. p. 117.*

(c) In Moscovia Præfecti provinciarum quovis triennio mutantur. v. *Carlisle descript. de la Moscovie p. 365.* & in regno Hispaniæ Philippus II. Rex Hispan. apud Thuanum l. 120. ad A. 1593. monebat filium: ut Proreges Indiarum occidentalium crebrò mutentur; quique revocabuntur consilio Indiarum adhibeantur, alterisque alteris per vices succedentes, quasi exploratores apponantur; ita futurum, ut ne diuturnæ absentia corrumpantur, & potius inter eos de gloria per amulationem, quàm de privato compendio per factiones sit certamen, ac denique provinciarum tam longinquarum status melius cognoscatur. De Rep. Veneta v. St. *Disdier de la ville & Republ. de Venise part. 2. p. 260. sequ.* De Turcis v. *Rigaltium historia status presentis Imperii Ottoman l. 1. c. 16.* Quamobrem Tiberius Impetator, ut alios magistratus ita Præsides provinciarum non ad tempus constitueret, con-

tra Romanorum morem, causas indagavit Septalius *l. 2. de Ration. stat. c. 24.*

(6) Ita Alexander M. Ægyptum in plures provincias partitus est, cujus instituti rationes explicat Arrianus *l. 3. hist. Alex. c. 1.* Carolus M. Ducatibus abolitis Comitatus reliquit.

(7) Hoc neglectum ab Imperatorib. Romano-Germanicis multum nocuit eorum potestati, Principibus vero profuit ad insignia incrementa. v. Dissertat. de *origine & progress. special. Germ. Imper. rerumpubl. §. 17. & 20.* Addatur Cleobuli oratio ad Melandrum apud Barclajum in *Argenide l. 2.*

(8) Hoc institutum fuit Cyri Persarum Regis v. Xenophontem *l. 8 Cyropad.* Idem observant hodie Galli & Hispani, v. Priolum *l. 2. Rev. Gallicar.* ubi de Normanniæ Præfecto, quod Franciscopolis sive Havre de Grace præfecturam adipisci nequeat. Apud Gallos præterea Præfectis Provinciarum adjungi legatum seu locum tenentem, qui non ipsorum Præfectorum, sed Regis & ab ipso rege constituti legati fiat, quorumque opera prava Præfectorum consilia, si quæ agitent, frangantur aut turbestur, jam suo tempore observavit Jacob Bongarsius *epist. ad Ioachim. Camerarium 114.* Tales legati hodie dicuntur Intendants. In Sinensium Imperio sunt legati Imperatoris, tribus vel quatuor Provinciarum Præsidibus, ut eorum quasi inspectores agant, præpositi. v. P. le Comte *d. ep. 9.*

X. Adversus alterum malum Romani adhibebant remedium (1) Ne Præfecti uxores secum ducerent in provincias. Quod lege Oppiâ [a] diu vetitum fuit. Est enim mulierum genus avarissimum, ut Accursius notavit *ad l. Nesevinius D. de Negotiis gestis* (2) ne Præfecti in provinciis emant, mutuum dent, sive cum sive sine fœnore, ne domum vel navem extruant, neve in universum negotientur. *l. 6. §. final. l. 33. de rebus credit. tot. tit. C. de contract. judic. Novell. 17. c. 1.* ubi rationem reddit Imperator, ut præcidere-tur omnis occasio peccandi [b] & sub prætextu negotiationis gravandi subditos & *πλεονεξίαν* implendi.

Turca-

Turcarum Imperatores singularem modum observant, dum Præfectis provinciarum grassari in subditos permittunt. Quo ipso consequuntur, ut pauperes reddant provinciales, & eorum odio objiciant Præfectos; cumque, ut sæpius solent, hos prætextu justitiæ necari curant, & existimationem bonam & simul divitias, quas concussionibus suis Præfecti illi conquiverant, sibi comparant. V. omnino Rigaltius l. 1. *histor. stat. present. Imper. Ottomann. cap. 17. id illustrans exemplo Cesaris Borgie Valentini.*

[a] Quanquam postea sub Imp. permillum, v. l. 4. 5. proficisci D. de Officio Procons. Cujac. l. 6. obs. 30 Walther l. 1. *Miscellan. c. 13.* Lipsius ad Tacit. *Annal. pag. 83. & pag. 101.*

[b] Quas artes immane quantum calluit Verres, Prætor Siciliæ, ut ostendit Cicero VII. actionum in eum libris & præsertim libro sexto.

XI. Adversus tertium malum remedia sunt (1) voluptatibus eos enervare, linguâ dominantis populi imbuere, colonias eò mittere, aliisque vinculis provinciales illigare. Quamobrem Capua à Romanis non defecerit, causam adfert Livius l. 23. *histor. 4. Quod connubium vetustum multas familias claras ac potentes Romanis miscuerat, & quod cum militarent aliquot apud Romanos, maximum vinculum erant treceni equites, nobilissimus quisque, Romanorum in præsidia Sicularum Urbium delecti ab Romanis ac missi. conf. supra sect. 10. §. 15. & 32.* (2) (a) Arma iis adimere. A (3) satione quorundam fructuum. qui in communi patriâ abundant, eosdem arcere. (4) Qui jus in provincia prætereundere possunt, vel specie honoris aliò transferre, vel (b) iis mutationem nominis injungere. (5) (c) Dissidiorum semina inter eos spargere. (6) (d) Provincias longè distitas devastare. Quo tyrannico instituto Turcæ

utun-

utuntur v. Rigaltius *histor, Status present. Imperii Ot-
tomann. l. I. c. 15. milites ejus prolixè explicans.*

(a) Hoc aliquando ut consueverunt Romani, Cæsar 20
de B. G. scribit, se devictos in fidem recipere solitum, armis
omnibus ex oppidis collatis. Tacitus XII, *Ann.* 31. II. *hi-
stor.* 64 & 66, alia habet exempla.

(b) Ita Hispani apud Indos accidentales non permic-
tunt oliveta & vineas coli, ut ex Hispania ad remotissimas
illas regiones vinum & oleum transferatur, & vice mutua
Hispani aurum & argentum ab illis recipiant. V. *Larrea Docif.
Granatens.* 11. n. 24. & A. *Belgius Politischen Discoursen*
43. c. 27. ubi etiam observat, Regem Hispaniæ Indiæ in-
colis non concedere, ut redditus regio in India emanet, uti-
que verò in Hispania.

(c) Hodie in Græcia familias Græcorum antiquas
opilionum & aurigarum familiis per matrimonia innexas
esse, & reliquias domus regnatricis Contacuzenorum & Pa-
lzologorum obscurius Constantinopoli & contemptius agere,
quàm unquam Corinthi vixerit Dionysius, scribit Ri-
galtius *d. l. 1. c. 16.*

(d) Ita Rex Chaldæorum mutabat Regis Iudæ no-
men II. *Reg.* XXIV, 17. Ita Henricus IIX. Angl. Rex Co-
nium, ex clara Onealum familia, Ultoniæ sibi principatum
mox & Hiberniæ totius ausum adscribere, compulsi, ejura-
tò Onealis vocabulo ac dignitate, in Comitibus Tironi no-
men transire, teste H. *Grotio lib. 4. histor. Belgic. ad An-
num.* 1595.

(e) Pertinet huc callidissimum consilium, quo
in Foro-Julienne Provincia usi Veneti, apud St. *Disdier de la
Ville & Republique de Venise part. 2. p. 133.* V. supra *sect.* 40
5. 5. Adde quæ infra dicemus *sect. ult.* 5. 1.

XII. Adversus quartum malum remedium est,
si successorum designatio clausis litteris committatur,
non prius resignandis, quàm Dux aut Præses mor-
tuus fuerit. Qui mos * Hispanorum, Lusitanorum,
Hollandorum.

* De Hispanis V. *Jacob. Zevcot. not. ad Sueton-
ium, Cæsar. c. 9.* de Lusitanis *Linschoranum & Arnizæum II.*

Releſ. Polis. 2. ſect. 4. num. 100. De Hollandis Joann. Iſaac Pentanum lib. 2. Rer. & Urb. Amſtelodam. 24. ubi morem notat & aliquot exempla habet.

SECTIO DECIMA SEPTIMA.

DE CIVITATIBUS SUB UNO CAPITE JUNCTIS.

- I. **H**UJUSMODI reipubl. ſpecies tantum eſt ex hypotheſi optima.
- II. **MALUM** primum eſt à populis qui junguntur.
- III. *Alterum* eſt à Rege, maxime iſi amorem & benevolentiam in regna conjuncta non æqualiter diſpenſet.
- IV. **REMEDIA** adverſus primum malum.
- V. **REMEDIA** adverſus alterum malum.

§. I.

HUJUSMODI ſpecies reip. eſt ex hypotheſi optima, ſi populi qui junguntur, ſinguli ad vim hoſtium repellendam ſunt infirmi, & ut inter vicinos ſolet, inimici vel æmuli. Nam odia illa & æmulationes, cum ex mutuis injuriis aut bellis, quæ jam ceſſare incipiunt, ortum traxerint, paulatim exoleſcere poſſunt, & cum jam omnes ad eundem Regem pertineant, ipſe facile efficiet, ut per conjunctas omnium opes ſinguli defendantur, ſuumque jus adverſus alios exſequantur. Accedunt omnia illa commoda, quæ ex amicitia & familiaritate inter diverſos populos ſolent redundare: puta ut ipſi commercia invicem ſecurè exercent, connubiis & affinitatibus jungantur, & coalitis paulatim animis in commune decus nitantur, atque mollius invicem, quàm alios extraneos, ſeſe tractent. V. Pufendorf. *de Systemat. civit.* §. II.

II. Malum hujusmodi rerumpubl. primum eſt à populis qui junguntur, ſi lingua, moribus, inſtitutis, ingenio

genio sunt dispares. Aut si interjectis magnarum regionum aut marium spatiis disjunguntur, sic ut comòdè ab eodem Rege nequeant obiri, viresque suas invicem communicare : aut si populus unus multis contròversis est implicitus, quibus hác ratione alter quoque involvatur, aut nimis denique est potens.

III. Alterum malum est à Rege, si is in populum unum quàm alterum est pronior ; sive quod ex illo originem ducat, seu quod ingenio aut affectu peculiari aut per similitudinem religionis eidem magis concilietur, sive quod stabilem apud unum sedem posuerit, aliis nunquam aut rarò aditis ; seu denique quod unus alterum splendore, opibus aut regionis amœnitate longè superet. Heic enim proximum est, ut adamata natio ubique in aulá Regis emineat, reliquæ despiciantur. Quò si accedat, ut ex eadem magistratus atque præfecti aliis dentur, eorundemque loca munita dilecti populi milite insideantur, prona datur via illos paulatim in formam provinciæ redigendi. V. Pufendorf. *d. l. §. 12.*

IV. Adversus primum malum remedium est, si quidem populi sponte se sub unò Rege conjungant, delectum, quo in fœderibus est opus, adhibere. Prudens quoque consilium nonnullis visum, qui sub unius imperium venire debent, vocabulo quoque uno communique nuncupari. Sic Romulus, cum Romani Sabinis sociati essent, Quirites appellavit ; planè ut Jacobus Anglos Scotosque communi nomine Britannos insignivit, idque propterea, ne Scotis præberetur causa querendi, non citra sui contentum Angliæ postponi à Rege, qui prius Scotiæ quàm Angliæ Rex fuerat.

V. Adversus alterum malum est remedium, (1) si conjunctio tantum ad vitam Regis fiat : aut (2) si in perpetuum eam fieri placeat, in regnis ele-

Etivis, quomodo paribus junctarum civitatum suffragiis Rex designandus sit, lege constituatur. Iisdem legibus definiendum, ut præfecturæ, judicia & alia officia publica tantum per indigenas administrantur, & loca munita non nisi in domestici militis sint manu. Ad hæc Rex, ubi id fieri potest, quotannis vel alternis annis unumquodque illorum regnorum adire & aliquandiu in eo commorari teneatur; aut saltem Regi, apud alterum licet populum regiam habenti, consilium ex indigenis constans sit adjunctum, per quod ipsius negotia expediantur, nec licitum ipsi sit, ex uno regno ejus facultatis thesauros, archiva & tormenta in aliud exportare. Hæc denique & alia Rex sacramento confirmet.

(1) Ut sit in Episcopatibus Germaniæ.

(2) Vide pacta in unione regnorum Septentrionalium sub Erico Pomeraniæ Duce apud Pontanum *l. 9. Rer. Danic. ad A. 1397.* Loccen. *l. 4. Rer. Suetic. ad A. 1396.* Item sub Stenone Sturio Seniore apud eundem Loccenium *l. 5. ad A. 1477.* quietiam *l. 7. ad A. 1587.* pacta in Succiæ & Poloniæ conjunctione sub Sigismundo memorat.

SECTIO DECIMA OCTAVA.

DE CIVITATIBUS ACHAICIS, sive SYSTEMATIS.

- I. Civitates hujusmodi non sunt ex voto aut plerunque, sed tantum ex hypothesi optimæ.
- II. MALUM sunt (1) diversitas finium sive destinationum,
- III. (2) Disparitas sociorum, inprimis ratione formæ reipublicæ, quâ singuli utuntur.
- IV. (3) Si illa, quæ ad communem defensionem sunt necessaria, non fuerint contributa.
- V. (4) Si in conventibus sociorum omnia confusè fiant, & negotia lentè procedant.
- VI. REMEDIA sunt: (1) Si Dux fœderis constituitur,

VII. (2)

VII. (2) Si ab uno vel altero reliquis sociis inscius nemo in societatem recipi poterit.

IX. (3) Si quæ ad communem defensionem necessaria sunt, communicentur.

IX. (4) Si accurata conventionibus agendis forma prescribatur, & imprimis collegium ex sociorum legatis perpetuum constituatur.

§. I.

HUJUSMODI civitates neque ex voto, neque plerumque sunt optimæ, propter plurima mala, quæ eas comitari ut plurimum consueverunt. Prudenter H. Grotius l. 3. Ann. Belgic. ad A. 1579. de fœderato Belgio: *Id statim, inquit, vitium reip. apparuisse, quod non ut in priscis Græcorum & Romanorum, aut hodie florentibus imperiis in una urbe summa potestas erat, sed inter plurimas civitates aquata vis; unde fiat ut propria cuique cura ex ingenio gentis, ad quarendas retinendasque divitias exercita, falso publici nomine commune bonum pervertant.* l. 5. Ann. Belgic. ad A. 1588. dixit: *Fœderatos Belgas vim imperii in plures sparsisse, quod, ut libertati tutius, ita, si paulum remittat hostis, concordia periculosum esse.* Adde eundem libro de obsidione Grollæ à principio. Ex hypothese autem sunt optimæ hæ civitates, si in iis focii eandem habeant reip. formam, nec viribus inter se multum sint dispares; sique ex istâ conjunctione in singulas par utilitas redundet, denique si maturo consilio, legibus prius rite conceptis, in societatem coiverint. Ita Amphictyonomum consensus Medorum potentiæ restitit, & Achæarum res alioqui exiguæ solâ concordia valere.

II. Inter mala sunt (1) finium ac studiorum diversitas, unde factiones nasci necessum est.

* Discordias in Belgio fœderato memorat H. Grotius l. 4. *histor. Belgic. ad A. 1595.* Abhinc post pacem curâ Hispanis factam quàm parum aliquoties absuit, ut fœdus illud prorsus dissolveretur?

III. (2) Si socii contrariâ reip. formâ utantur; (1) vix enim unquam regna & resp. policraticæ bonâ fide coalescunt, (2) Aut si plures Principes sive Reges hujusmodi fœdus ineant. Vel socii etiam, quibus singulis policraticum est regimen, dispares nimium sint opibus, inde enim arrogantia & despicientia adversum infirmiores.

(1) Quare etiam fœderi, ex quinque Regnis successivis, sex electivis, quatuor rebus publicis inter Christianos populos adinstar Amphictyonici Concilii componendo, quod Henricum IV. Galliar. regem molitum esse, memorant nonnulli, (vid. *Memoires de Due de Sully tom. 2. p. 413. sequ. Prefix vit. Henrici M. & L'Espion du grand. Seigneur part. 2. lett. 44.* Quanquam de ea narratione non temerè dubitet Victarius Siri) vitam longævam noluissem polliceri.

(2) Probat hoc exemplo duodecim Regum, in quos Ægyptus omnis quondam, sub lege arctissimæ amicitiz, distincta fuit, à Psammetycho oppressorum, Pufendorf. *Dissert. de Systemat. civit. §. 19.*

IV. (3) Si illa, quæ ad defensionem communem sunt necessaria, non sint societati communia.

V. (4) Si in conventibus sociorum nihil ordiunt, sed confusè omnia fiunt; item si socii tardè coeant, & difficulter in unam sententiam conspirent.

VI. Remedia sunt (1) Dux fœderis auctoritate pollens assumatur, qui dissidentes componat & ambarum partium sit arbiter. Quod Amphictyonibus in usu fuisse & quidem magno ipsorum commodo ostendit Isocrates in *Panathenaica*, digressionem de Agamemnone. Achæi quoque totius societatis Principem habebant, *Στρατηγόν*, latinè Prætorem dictum; quanquam potestas ejus esset legibus adstricta, in bello tamen liberior. Et apud Ætolos erat *Στρατηγός*, cui universa reip. cura & potestas domi
mili-

militiæque summa commendabatur , sed annuo tempore circumscripta.

VII. (2) Si ab uno vel altero sociorum , reliquis inscijs , nemo in societatem cooptari possit. Quæ lex Achæorum fuit. v. Polyb. l. 4. c. 9.

IX. (3) Si negotia illa, ex quibus omnium sociorum salus conjunctim pendet , communi consilio tractentur ; qualia sunt bellum , tam offensivum quàm defensivum, induciæ , pax, (a) fœdera bellica , legatorum missio & receptio, tributa , in quantum communi bello inserviunt, (b) tum si quid controversiarum inter sociorum aliquos ortum fuerit, ut à reliquis amicè componi possit, & (c) si quæ bello sive armis occupata , ut universis sociis sive toti communitati cedant. Reliqua verò, uti sunt fœdera commerciorum , tributa ad singulorum necessitates, constitutionem magistratum in cujusque socii republicâ, leges, jurisdictionem, mixtum merumque imperium, & sacra, aut si quæ sunt alia, singulorum sociorum arbitrio permitti, nihil vetat.

(a) Hoc in fœderato Belgio obtinet. Contrarium servant Helvetii apud quos singulis Cantonibus fœdera pro lubitu inire licet. Unde fit, ut Helvetii sæpe in adversis beligerantium castris militantes conspiciantur.

(b) Ut in arbitrium compromittatur, periculo non valet. Nec enim facilis inventu est vir bonus quem leges requirunt: ut Tigurini exemplo Agnetis, Reginae Ungariæ, in quam sanctimonia ejus vitæ decepti compromiserant, fuere edocti: Imò ipsa Papalis Sanctitas inventa est aliquando magis partialis quàm Apostolica, ut Baldus loquitur. Rationem componendi controversias per arbitros ex ipsis sociis delectos , habes in formula fœderis inter Belgas Anno M DCLI. initi, apud Philippum Cæsarem Loon. Belgic. sect. 9. 5. 5.

(c) Hoc in fœdere Helveticorum esse, Simlerus descriptione Helvet, loco non uno docet.

IX. (4) Cum in hisce civitatibus negotia, quæ diximus, communicari invicem debeant, atque id circummissis literis non ita commodè fieri queat, necessarium est, sociorum conventus agi. Ubi locum quod attinet, potest is deligi, qui vel omnibus vel plerisque sociis sit communis (ut (a) Bada ad octo Helvetiæ Pagos spectans) velut æqualitati consulatur in orbem iri, quod olim Achæis suis suavit Philopæmenes. Amphictyonum confessus in insignissimis totius Græciæ angustiis, quæ Πύλαι dicebantur celebrari solebant, unde ipse confessus Πυλαία vocabatur. Tempus certum in anno statui profuerit, ut tamen non excludatur arbitrarium. Apud eosdem Achæos & Amphictyones bis, apud Aetolos semel conventus stato die in anno, & deinceps pro arbitrio habebantur. Tum autem, qui jus convocandi habeat, statuendum. Apud Helvetios convocandi Senatum jus datum est Tigurinis, propter antiquitatem, qui cæteris Cantonibus capita consultationum unà cum citatione ad certum locum transmittunt; ut tamen, si quid præter expectationem obvenit, & in morâ periculum sit, etiam singuli Pagi alios convocare possint. (b) Quamquam longè compendiosius fuerit, si certo in loco resideat perpetuum aliquod concilium, ex Delegatis singulorum sociorum (c) jurejurando devinctis constans, cui potestas sit subita, ac quotidiana aut minoris momenti negotia ex mandati formulâ expediendi: si quid verò gravius inciderit, ab hoc ad singulos socios referatur, & quæ ipsis placuerunt, promulgentur & executioni dentur. Cæterum ordo confidentium maximè naturalis est, si qui primi in societatem venerunt, præcedant cæteros, & primi etiam sententias dicant. Quod in Ecclesiasticis quoque Conciliis observari, notavit Jacob. Gothofredus c. 3. de precedent. §. 23. conf. H. Grotium 2. de Jur. B. &

P. c. 5. §. 21. (d) Majora quoque suffragia heic prævalere debent in illis, quæ ad fœdus pertinent. Ut olim apud Lycios, gentem Asiæ, qui ex viginti tribus civitatibus constabant & in concilio id decernebant, quod pars maxima comprobasset. V. Strabo *l. 14. Geograph.* Amphictyones, civitatem, quæ contra fœderis leges peccasse accusabatur, ad conventum citabant, & deprehensam peccasse, vel ære vel aliâ ratione multabant, rebellibus bellum indicebant. Exemplum est in Lacedæmoniis, ob occupatam tempore pacis arcem Cadrucam multatis, apud Diodor. Siculum *l. XV. Biblioth. in Cyrthæis & in Phocensibus*, apud Æschynem *orat. contra Ctesiphontem* Demosthenem *orat. de corona* Pausaniam *l. X.* & Diodor. Siculum *d. l. 15.* Hodie idem obtinet apud Belgas fœderatos, nisi agatur aut de tributis, aut de iis quæ ad summam reip. ejusque salutem attinent, ceu in quibus unanimis omnium Nationum consensus requiritur.

(a) Videantur quæ disserit Simlerus *l. 2. descript. Helvet.* p. 308. edit. Elzevir.

(b) Apud fœderatos Belgas duo sunt hujus generis concilia, de quibus *part. 1. sect. 12. §. 8.* Nisi quod adhuc habent H. Grotium *l. 5. Annal. Belgic. ad A. 1588. Communia fœderis & qua bello necessaria, Senatus providet: in quem qui veniunt, jurant, nulli eorum, ex quibus mittuntur, respectu (mittunt enim singula Nationes, sed tres Hollandi, binos Zelandi, item Frissi, singulos cetera) quod universa rei optimum, se consulturos: acciuntur huc, ubi gravis deliberatio est, Præfetti Nationum. Sed quia res majores antiquitus nisi gentium singularum consensu non expediebantur, mole negotiorum & periculo cunctationis repertum est, legatos mittere cum liberis mandatis, qui suprema cura imminerent, & ubi quid gravius obveniret, mora quoque dignum, sua quisque patria Ordines consulere, Nationibus, qua modo è primariis Urbibus aliquantisper apud fœdera habent, jure æquum suffragii, vicibus præsent. Hæc erant Geldria, Hollandia, Zelandia, Trajectina Frisa intra Fleuvum & Lavicam, & Transisalana. Hac legatio sensim in perpetui con-*

seffus speciem transiit, Ordines Federatos referens, eoque nomine utitur. Et hac in Senatum missis praefinito tempore potestas inclusa, non nisi voluntate mandantium prorogatur. Conf. Boxhornii comment. de statu Federat. Belgii c. 4. §. 6. 7. 8. 10.

(3) Quod praestabant etiam Pylagoræ, id est Senatores concilii Amphictyonici, & semetiplos & civitates, à quibus mittebantur eo obstringentes. Formulam habet Æschynes orat. *Ἐπι Διγενεσβείας*. Adde Boecleri Dissert. de concilio Amphictyonico §. 21. 22.

(4) Videantur quæ diximus supra *sect. 1. §. 40.*

SECTIO DECIMA NONA.

DE CIVITATIBUS INTER DIS- SIMILARES & ACHAICAS CIVI- TATES INTERJECTIS.

I. CIVITATES hæ non- II. MALA earum.
Cnisi ex hypothesi sunt III. REMEDIA.
optimæ.

§. I.

Civitates hujusmodi non nisi ex hypothesi optimæ esse possunt, * ob vitia ferme remediis fortiora.

* De Hollandia H. Grotius: *Respublica casu facta, quam metus Hispanorum continet.* V. Euremont. *Discours sur les Historiens François.*

II. MALUM earum fere perpetuum est debilitata concordia. Verè Forstnerus ad XIV. Annal. Taciti 26. *Quæ regna aut provincia per plures Regulos factionibus & studiis trahuntur, eis neque in supremum Principem obsequium, neque inter se concordiam constare.* Præsertim si hujus generis reipublicæ membra dispari formâ regiminis utuntur, (1) puta principatibus civitates liberæ degant intermixtæ; præterea inæqualis

inæqualis sint conditionis, alii scilicet potentiores, alii infirmiores, aut diversas destinationes habeant: unde metus, suspiciones & interdum odia. Verè enim Seneca I. de ira 14. *Omne invalidum naturâ querulum est.* Denique si multas inter se lites habeant. Unde fieri facile potest, ut exteri, latæ dominationis cupidi, occasionem nanciscantur remp. turbandi. (2) Accedit lentitudo consultationum.

(1) Crantzius l. 8. Saxon. c. 35. de temporibus Rudolphi I. Imperat. loquens: *Laborat, inquit, sine fine Nobilitas, vel Verbum vires minuere, vel penitus obruere.* Adde Piccast. ad 5. Pol. Aristot. 3. Severinus de Basu. Imp. Germ. c. 7. §. 7. & quæ diximus supra sect. 1. §. 17. in not.

(2) H. Grotius ep. 1113. A. 1639. *Video apud Batavos conventum ex conventu nasci, expediri parum. Qualis cum-statio Germaniam perdidit, occasio celeritate non expe-ctante gentis tarditatem.*

III. REMEDIUM est (1) in universum, si adhibeantur regulæ civitatum Achaicarum, quas supra delineavimus. Singulatim (2) ad retinendam concordiam summè est necessarium, ut cuique sua jura maneant, ac nulli concedatur, ut imbecilliozem possit opprimere, atque adeo inter dispares licet opes par sit omnium libertas atque securitas. (3) Exoletæ prætensiones æterno damnentur silentio & ut quisque possidet, ita deinceps retineat. Recentès lites interventu aliorum, qui membra sunt illius reip. & extra gratiam aut odium positi, quanto cyus componantur. Quorum sententiæ qui stare detrectaverit, à cæteris coerceatur. Cum primis (4) cavendum, ne pauci quidam vel inter se vel cum extraneis fœdera inquant, contra quodcunque reip. membrum valitura: aut si adversus alios tendant fœdera, ne iis bello totum reipubl. corpus involvatur. Simili ratione (5) providendum, ne exteri reipubl. cæ suæ negotiis se immisceant.

SECTIO VIGESIMA.

DE CIVITATIBUS, CLIENTELARIBUS, VECTIGALIBUS & FEUDALIBUS.

I. CIVITATES CLIENTELARES sæpe ex necessitate fiunt. II. EARUM MALUM respectu patroni. III. Et clientis populi. IV. REMEDIA adversus patronum. V. Et adversus clientes. VI. TRIBUTARIÆ etiam sæpe fiunt ex necessitate. VII. MALUM earum respectu populi tributum accipientis.	VIII. Et respectu populi tributum pendentis. IX. REMEDIUM adversus tributum accipientes. X. Et adversus tributa pendentis. XI. CIVITATES FEUDALES variis ex causis fiunt. XII. MALA earum. XIII. REMEDIA adversus dominum. XIV. Et adversus vasallum.

§. I.

UT populus in alterius populi clientelam concedat, sæpe necessitas & metus ab imminente hoste imperat, nec dissuadendum temerè, si populus patronus futurus non sit alieni cupidus, & tutelam præstare possit.

II. Malum hujusmodi rerump. primum est à populo patrono, si is patrociniū in dominationem vertat. Ut fabula de equo adversus aprum auxilium hominis petente, & de columbis milvo se submittentibus, & infinita exempla confirmant, quæ consignavere H. Grotius I. de J. B. & P. c. 3. §. 21. Forstner. ad XIV. Annal. Taciti 31. Magerus de Advocat. armat. c. I. n. 144. n. 188.

• Adde Veteribus exemplis recentius de Tataris Procapientibus. De quibus Joach. Pastorius l. 1. Històr. Polon. plenior. p. 57. Ut solet plerumque populis potentiorum societas

cietas in servitutem vertere, Turca ad hunc modum ex socio dominus factus, terram hanc omnem in provinciam superiori seculo redegit. Et sanè Princeps eorum, qui vulgo Chanus vocatur, jurat *per veritatem Alcorani, exsecuturum se iussa omnia ac imperia, quacunque sibi ab Aulâ Turcicâ missa fuerint.* Ut refert Tavernier *nouvelle relation du Serrail du Grand Seigneur* c. 7.

III. Alterum malum est à populo cliente, si is turbatis rebus clientelam exuat.

IV. Remedia sunt adversus malum primum, patrocinium gratuitum pacisci, tabulas clientelares curatè concipere & formare (ubi ignorari non debet, quæ controversiæ inter patronos & clientes intercedere soleant) antigrapha à patrono accipere & curare, ut ab hujus successoribus omnia confirmentur; adhæc societatem hujusmodi non in perpetuum sed ad tempus inire, nec pati ut patronus in clientis regione munimenta extruat, aut in illa præsidia inducat. (1) Inprimis verò clientes considerabunt, cujus fidei & patrocinio se committant, (2) & tabulis clientelaribus inferi curabunt, ut populus patronus ultra ea, quæ pacto expressè promissa sunt, nihil juris in clientem habeat.

(1) V. egregiam consultationem Belgarum fœderatorum, utrum Gallis an Anglis se committerent. apud Joannem Meursium *Vis. Auriaci l. X. in calce.* Add. Boxhorn. *Dijquisit. Polit.* 21. & Zevceot. *ad 2. Flori* 20.

(2) Hoc monitum commendant Gailius II. *obs.* 54. s. 10. Mager *de Advocat. armat.* c. 8. n. 358 *sequ.*

V. Adversus alterum malum remedia sunt, clientes (1) benignè tractare, quod Romani initio solebant: obsides ab iis accipere; principes civitatum clientelarum aut saltem eorum liberos sub specie honoris in ministeria allegere.

(1) V.

(1) V. Isocratem *oratione de pace*, ubi insignia monita quomodo Athenienses erga socios se gerere debeant. De Romanis Livius: *Nallus terror, cum omnia bello arderent, à fide socios dimovit, videlicet quia iusto moderatoque regerantur imperio.* Adde Ciceronem *pro Lege Manilia*.

(2) Chani, Principis Tatarorum Procopienfium, filios, qui Soldani dicuntur, & agnatos Turcizæ asservant in loco Jambal dicto, prope Adrianopolim, v. Victor. *Siri t. 1. Mercur. l. 2. p. 513.* Thuanum *l. 67. historiar. ad A. 1578.*

VI. Ut inferiores bello aut clientes ad pensationem quandam annuam se obligent, sæpe * eadem necessitas, quæ in clientelaribus rebus publ. postulat.

* V. Steph. Isthranffius *l. 21. histor. Vngar. ad A. 1563.* ubi de Ferdinando I. Imperator. Latrones olim à Regibus Persarum & Medorum tributa exegisse, memoriæ prodidit Strabo *l. XI. Geograph.*

VII. Unde & in hisce civitatibus eadem sunt mala respectu populi, qui tributum accipit: præsertim cum hæc ipsa vox subjectionem arguat. Quæ causa est, quamobrem Tacitus *projectam* vocat *patientiam*, ubi populus alteri tributum pendit.

IX. Respectu verò civitatum vectigalium malum est, quod turbidis temporibus onus hocce exuere soleant. V. *II. Reg. III, 4 sequ.*

IX. Adversus primum malum remedium est, si pensationes illæ tributa aut vectigalia non appellantur * sed stipendia, aut munera, aut donativa.

* V. H. Grotium *l. 1. de J. B. & P. c. 3. §. 22. in not.* Idem sunt *συμβαλεις* apud Herodianum. Add. Gregoram *l. 8. c. 15. & l. 11. c. 5.* Victor. *Siri tom. 1. Mercur. l. 2. ad A. 1641.* ubi de pace inter Turcicum Imperator. & Persarum regem, Item pacta, V. quæ diximus supra *part. 1. sect. 12. §. 12.*

X. Adversus primum pariter & alterum malum remedia sunt eadem, quæ in civitatibus clientelaribus.

XI. Ut

XI. Ut civitas una beneficiario nexu alteri devinciatur, complures possunt esse causæ, quas ex historiis & exemplis multorum seculorum exposui libro *de feudis oblatis parte prima.*

XII. Mala hujusmodi civitatum sunt, si feudi Dominus sive Senior summum imperium in vasallum usurpare molitur; aut contra vasallus beneficiario vinculo se eximere attentet.

XIII. Remedia sunt adversus Domini molitiones, si quæ controversiæ inter Dominum & vasallum oriri possunt, maximè ratione investituræ & servitorum feudalium, in tabulis investiturarum providâ cautione tollantur; cumque feudorum jura ratione euriæ vel dominantis, vel servientis, aut loci investituræ, oppido variare soleant, secundum quæ controversiæ decidendæ sint, in iis exprimatur.

XIV. Adversus vasalli attentata facit, si is certo tempore investituram accipere sive feudum recognoscere, & antigrapho id profiteri obstringatur.

SECTIO VIGESIMA PRIMA.

DE CIVITATIBUS NOVIS.

I. **M**ALUM earum est ipsa novitas.

II. **REMEDII**UM (1) Imaginem veteris reip. retinere, & sensim mutare.

III. (2) Curare, ut sub novo

statu non melius, certè non pejus sibi eives esse intelligant.

IV. Subjungitur observatio ex Machiavello.

§. I.

Malum earum est sæpe ipsa novitas. Plerumque enim usu venit, ut populi licet studiis mutata civitate, aliqui pristinum reip. statum amare pergant, aut ex pœnitentiâ ad eum regressum faciant.

ciant. Apud Tacitum 1. Ann. 3. est : *quotusquisque reliquus, qui temp. vidisset?*

II. Remedium est (1) imaginem nonnullam veteris reip. retinere * *Neque enim subito mutantur, sed prima amant, paucis in rebus alios superantes. Quapropter leges permanent, quæ prius erant, dominantur autem, qui temp. mutant.* ait Aristot. IV. Pol. §. in fine. Hinc idem præcipit VI. Pol. 2. Si quis è vetere mutatione supererit, potestatem ejus atterendam esse.

* Dio l. 52. p. 493. de Augusto: *Non omnia quæ successerit Mæcenas statim agere instituit, veritus, ne si homines subito in alium statum traducere superet, res ea parum sibi esset successura: ideoque alia confestim mutavit, alia postea temporis: nonnulla etiam sequentibus Imperatoribus perficienda reliquit, quæ successu temporis commodius consistui posse judicabat, conf. Heinsium de laude Asini p. 70. & sequ. & Cleobuli sermonem apud Barclajum l. 2. Argemid.*

III. (2) Inprimis agere, ut sub novo statu reip. si non melius, certè non pejus sibi esse cives intelligant. * *Nullis autem incantamentis magis miserescent populi quàm annona abundantia, pacis cura & justitiæ incorrupta administratione,* ait Forstner. ad 2. Ann. 25. p. 255..

* Bene Phædrus:

*In principatu commutando sæpius
Nil præter domini mores mutant pauperes;
Id esse verum, parva hæc fabella indicat:
Asellum in prato timidus pascebat senex:
Is hostium clamore subito territus,
Suadebat asino fugere, ne possit capi;
At ille lentus, quæso, num binas mihi
Clitellas impositurum victorem putas?
Senex negavit. Ergo, quid refert meâ,
Cui serviam, clitellas dum portem meas.*

IV. Multa

IV. Multa alia instituta heic amotari possent. Vide interea Machiavell. *de Principe*, sed bonis mala miscentem. Nos enim hic loquimur de civitate consensione populi aut justis ex causis mutatá. Illud insigne ad memoriam est, quod idem prodidit 1. *ad Liv. 16. & 17.* * populum singulari imperio insuetum non posse conservare partam libertatem.

* Confirmat hoc memorabili judicio de Castellanis in Hispania, Helvetiorum exemplo, in libertatem se vindicare nitentibus, Orosius *de reb. gest. Emanuel. l. 12.* conf Forstner. *ad 1. Annal. Tacit. p. 8. sequent.* & de Anglia post Caroli I. necem, D. Beckmann. *c. 23. Medis. Polit. 3.*

SECTIO VIGESIMA SECUNDA DE INTERREGNIS.

I. Mala interregnorum.	puli provenit.
II. M Remedia, ubi interregnum ex proposito populi	III. Aut ubi præter ejus voluntatem existit,

§. I.

INTERREGNA nunquam prosunt civitatibus; præsertim si longa sunt. Experta hoc Roma, Cæsarum progenie in Nerone defectá, quando plus sanguinis anno uno fusum fuit, quam longa Neronis tyrannis per annos quatuordecim exhauserat. Postea sub Papis Roma non semel mala interregnorum sensit, ut & Germanicum Imperium, ex quo electio Imp. introducta fuit. De Alexandro M. Lucanus *l. 10 Pharsal.*

*Nulloque herede relicto,
Totius fati lacerandas præbuit irbes.*

Nimirum supra diximus, interregnum democraticæ temporariæ indolem præ se ferre; hæc verò, nisi probè temperata fuerit, facile in ochlocratiam degenerat.

o

rat. Igitur nisi in antecessum fuerit constitutum, per quos interea vicaria debeat exerceri potestas, periculosissimus fere status interregnum est. Legibus enim velut sopitis, & debili earum præsidio, spes incolumitatis ferè in propriis cujusque viribus collocatur, quam proximum est per factiones firmari, quæ sæpe, ubi diuturnum fuerit interregnum, tam altas radices agunt, ut postea à novo Rege tolli nequeant. v. Pufendorf. *diff. de interregn. §. 19.*

II. REMEDIA autem sunt, ubi interregnum ex proposito populi provenit (1) in antecessum constitui, penes quos interim vicaria sit reip. administratio. (a) Præstat autem hos plures potius esse, quam unum, ne si iste militari præsidio sit stipatus, vel invito populo imperium retineat. Quò etiam facit, Vicariorum illorum potestatem ad certos duntaxat actus, quos pro arbitrio expedire queant, restringere, uti sunt quotidiana & moram non ferentia negotia: quæ verò summam rerum spectant, cum consensu omnium decerni. (2) Ne Rex sponte sua sive pro lubitu se abdicare possit regno, (b) ut cautum in pactis conventis cum Michaelè Rege Poloniæ. (3) Comitiam electionis maturè indicenda, & citrà necessitatem non diu extrahenda, de quò supra sect. 5. §. 19. (4) Militem si quis est perpetuus tempore interregni divisum per regnum habere, neque concedere, ut is in unum locum coire possit. (5) Dissidia & factiones, si quæ oriuntur, in herbâ opprimere. v. Pufendorf. *d. dissert. §. 21.*

(1) In Poloniâ Interrex est Archiepiscopus Gnesensis, cui adjuncti ex minori majorique Poloniâ ac magno Ducatu Lithuaniz Deputati. v. Hartknoch, l. 2. de Polon. cap. 1. §. 7.

(2) V. Hartknoch, *d. l. §. 5. in calce.*

III. Ne

III. Ne præter populi voluntatem interregnum existat, in regnis successivis remedium est (1) lege lata controversias de successione prævertere, notatis ac definitis præcipuis casibus, qui ancipitem habere disceptationem videntur. Ut supra sect. 5. § 8. diximus, (2) Cum Rege, qui regnatricis domus ultimus est, agere, ut is clausis & nonnisi post ejus mortem aperiendis tabulis successorem delignet. (3) Ejusdem maturare nuptias.

SECTIO VIGESIMA TERTIA.

DE TYRANNIDE, DYNASTIA & OCHLOCRATIA.

I. Auctores, qui de artibus Tyrannicis egere. II. TYRANNIS est pessima respublica, III. MALUM ejus est odium populi. IV. Et tyranni metus. V. REMEDIA ad tria capita redegit Aristoteles. Primum est ut cives humili & demisso sint animo. VI. Secundum. Ut inter se non fidant. VII. Tertium. Ut nihil possint. VIII. Hinc Tyrannidis instituta sunt. (1) Viros excellentes deprimere, aut proflus e medio tollere. IX. (2) Cum probis viris bellum gerere. X. (3) Non pati civium conventus aut liberalia studia.	XI. (4) Dare operam, ne inter se noti sint & familiares. XII. (5) Peregrinos semper præsto esse, & delatoribus quasi obsessam esse civitatem. XIII. (6) Dissidia inter cives spargere. XIV. (7) Cives ad incitatem redigere & extremam paupertatem. XV. (8) Bella continenter gerere. XVI. (9) Fœminis & servis se indulgentem præbere. XVII. (10) Nullo gravi ac libero homine delectari. Contra assentatoribus libenter auscultare. XVIII. (11) Externis potius fidere, quam civibus. XIX. DYNASTIÆ multa hujuscemodi instituta habent similia. XX. OCH-

- XX. OCHLOCRATIA XXIII. (3) Assentatores in quoque tyrannidi respondet.
- XXI. Hujus instituta sunt (1) ut plebs, hoc est, pauperes & reliqua fax populi publicam rem omnem habeat in potestate.
- XXII. (2) Bellum gerere contra nobiles.
- XXIII. (3) Assentatores in pretio esse.
- XXIV. (4) Familiaritates inter nobiles sive primarios cives dirimere.
- XXV. (5) Servis, foeminis, pueris magnam indulgere licentiam.

§. I.

DE artibus tyrannicis accuratissimè egit Aristoteles V. Pol. 10. & 11. & passim. Cui addendum Plato l. 8. de Republ. Xenophon in Hierone & in opusculo, quo Atheniensium suorum rempublicam perstrinxit.

II. Est autem tyrannis pessima respublica, * si ve imperantem respicias, si ve eos qui reguntur. Tyrannis enim è postremo paucorum dominatu concreta est & statu populi (sive ochlocratia.) Aristot. V. Pol. 10. ab init.

* Tacit. 6. Ann. 6. Non frustra præstantissimè sapientia firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici lanisatus & istius: quando ut corpora verberibus, ita savitia, libidine, malis consultiis animus dilaceretur. Plato est is, quem hic indicat Tacitus, libro de Rep. 9. de tyranno sic inquit: Mendacius revera est, si quis universam ipsius animum rectè noris inspicere, plenus formidinis per omnem vitam, plenus mæroris & cruciatuum. Cornel. Nepos in Dione c. 9. quàm invisâ sit singularis potentia & miseranda vita, qui se metui, quàm amari malunt, cuius facile intellectu fuit. adde c. 5. §. 3. Nota etiam historia Dionysii & Damoclis.

II. Præter mala, quæ cæteras respublicas & imprimis regna evertunt, tyrannidi maximè nocet odium: * hoc enim à tyrannis abesse non potest. ait Aristot. V.

Not. V. Pol. 10. quod ita παραφράζει Henifius : ut corpus umbra, ita odium consequitur tyrannidem. Odium autem magis nocet, quàm ira; V. Arift. V. Pol. 10.

• Bene Polyb. l. 2. hift. Αὐτὸ γὰρ ἴδιωμα (τὸ τυράννου) περιέχει τὴν ἀσεβείαν τὴν ἐμφασιν, καὶ πάσας περιέλαβε τοῖς ἐν ἀνθρώποις ἀδικίαις καὶ παρανομίαις.

IV. Odii comes est * Tyranni metus; qui dum omnia etiam tuta quævis timet, facile in oppressione civium potentiorum modum excedit (2; & vicissim odit.

(1) Tyrannorum animos ad omnes suspiciones pavidos notat Tacitus, Seneca in Oedipo:

Timet timentes, metus in auctorem redit.

Πᾶν ἐν ταῖς τυραννίσι δειλὸν Φοβικόν. Timidus omnium crudelis; ait Plutarch. in Artaxerxe. Bene Livius: cavendo ne metuant homines, metumdas ultro se efficiunt, & injuriam à nobis repulsam, tanquam facere aut pati necesse sit, injungimus aliis. conf. supra lect. 1. §. 27.

(2) Italorum est proverbium: Chi offende, non perdona mai. Tacitus ait in Agricola c. 42. Proprium est humani ingenii odisse, quos læserit, & I. Annal. 3. odiorum causa acriores, quia iniqua. Hoc nimirum habent animi magna fortuna insolentes, quos læserunt & oderunt.

V. Remedia, quæ opponere consueverunt tyranni, ad tria capita reducit Aristoteles V. Pol. 11. Primum est: curare, ut demisso atque abjecto animo sint cives. Nam qui parvi est animi, nemini infidiatur.

VI. Alterum est, ut inter se non fidant: non enim prius evertitur tyrannus, quam aliqui fidere sibi ipsis coeperint.

VII. Tertium, ut facultate rerum gerendarum destituantur: nemo enim facile attingit, quæ fieri posse desperat. Quare neque etiam tyrannidem frangere aggredietur, non suppetentibus viribus. Atque hi tres sunt scopi, ad quos tyrannorum consilia revocantur. Omnia

namque tyrannica instituta ad fines hos reducere quis poterit: tum ut ne inter se fidant; tum ut nihil possint; tum ut humilia sentiant subditi. ait Aristot. d. l.

IX. Hinc tyrannica instituta sunt (1) viros, qui excellunt, deprimere, (a) magnoque animo praeditos tollere. (b) Aristot. d. l. Quò pertinet etiam Periandri consilium Thrasybulo datum [cujus meminit Aristoteles III. Pol. 9. & V. Pol. 10.] spicas eminentiores demetentis, ut significaret, principes viros è medio tollendos. (c) Theseus apud Euripidem *Supplicibus*, postquam dixerat, populum principem delectari subjectis civibus fortibus, subjicit:

Ἄνῆρ δὲ βασιλεὺς ἐχθρὸν ἠγῆται ποῦδε,
 Καὶ τὰς ἀείκεις, ἅς ἂν ἠγῆται φρονεῖν,
 Κτείνει, δεδοικῶς τῆς τυραννίδος πέλει.
 At vir tyrannus punit hoc sibi, inimicum,
 Et praestantissimos, quos putat sapere,
 Interficit, metuens sua tyrannidi.

Mox:

Ὡς λειμῶν ἢ ἐλινῶ σαύχων,
 Τόλμας ἀφαιρῆ καὶ πολωτίζῃ νέες;
 Sicut ex prato verno spicam,
 Aufert audaces cives, & demittit juvenes.

(d) Hinc majestatis crimen, quod Tacitus dixit *vinculum & necessitatem silentii*: item, *omnium accusationum complementum*.

(a) Hanc ob causam nec fratribus parcunt. Qui mos fuit Sultanorum Turciae, nec desunt exempla veteris ævi. V. Iud. V, 4. 2. Paralipom. XXI. 4. Plutarchus in *Demetrio*. Xenophon in *Hierone* notat, Tyrannos complures liberos suos occidisse.

(b) Hinc Tacitus non minus periculum dicit ex magna fama, quam ex mala. Nobilitatem, opes, omissos gestosque honores pro crimine, & ob virtutes certissimum existim. Apud eundem Tacitum hoc argumentum est pleiæque partis annallum, cœu in quibus utramque paginam faciunt *su-*
speci,

spati, depressi, contusi, subversi, potentes ac illustres viri. v. 6. Ann. 19, l. 12. Ann. 59, l. 14. Ann. 65, l. 16. Ann. 14, 2. & cap. 17, 4. De illis temporibus Tacitus III. Annal. 55. *magnitudo fama exitio erat.* Unde nova & satis efficax ad infamiam temporum prudentia, *claritudinem suam obsequiis [indecoris] protegere* III. Ann. 61, 2. & *inertiam pro sapientia amplecti.* Agricol. cap. 6. Vide & *Judic.* IX, 21. 41. 2. *Paralipom.* XXI, 4. Ita Herodes præcipuos ex Synedrio iustulit.

(c) Potentiores reip. graves & molestos, tanquam spinas e segete, tollendos suavit Vespasiano Apollonius Tyanensis apud Philostratum *lib. 5. de vit. Apollon. c. 13.* Albanus Belgii præfectus voce aspera sui que ingenii, *pauca Salmonum piscium capita multis ranunculorum millibus prestare jactans,* novo more veterem exprimebat sententiam, quæ, sublati e republica primoribus, regnum munire docet, apud H. Grotium, l. 2. *Ann. Belgic. ad A. 1568.* qui paulo ante dixerat: *præcipuam nobilium stragem, & qui auctoritate aut opibus valuerunt, factam; quorum mortes in securitatem, fortunam in fiscum & prædam Hispanis cesserint.*

(d) *Tam suspecta bonis Principibus majestatis criminatio, quam tyrannis oportuna, ut qua reos omni legum auxilio exuat, & pene sola nominis atrocitate convincat.* ait H. Grotius l. 2. *Ann. Belgic. ad A. 1568.*

IX. (2) *Cum probis viris bellum gerere, ut detrimentosis suæ potestati, * non solum quia herile imperium ferre nequeunt, verum etiam quia fidi sunt & sibi ipsis & aliis, nec indicarent aut socios insidiarum aut alios.* Aristot. *d. l. c. 11.* Ad talem pertinet, quod Jon dixit in ejus nominis tragædia apud Euripidem:

ὦ τὰς πονηρὰς ἡδονὴ φίλους ἔχειν,
 Ἐθλὰς δὲ μισοῖ, καὶ θάνατον φοβῶμεν.
*Cui voluptas est improbos habere amicos,
 Et bonos odit, metuens ne moriatur.*

* *Alicna illis virtus formidolosa est.* ait Sallustius. Idem *Catilin. VII. Regibus (hoc est, Tyrannis) boni quam mali suspectiores sunt.* Tacitus in *Agricola c. 2. de tyrannicis temporibus: Expulsi sapientia professores atque omnis boni*

era in exilium acta, ne quid usquam honestum occurreret; Paulo ante tempora illa sevens & infesta virtutibus dixit: Græcium Juhum C. Cæsar occidit ob hoc unum, quod melior vir erat, quàm esse quæquam Tyranno expediret, ut refert Seneca II. de benef. 21.

X. (3) Neque concœnationes permittere, neque sodalitatem, neque disciplinam, neque aliud quidpiam hujuscemodi; sed omnia cavere, unde solent exorsari duo, animositas sc. & fides. Aristot. d. l.

XI. (4) Nec ludos literarum neque alias conventus permittere, in quibus honesto otio homines fruantur. E contrario omnibus modis eviti, ut cunctis maxime inter se sint ignoti: notitia enim facit, ut majorem sibi fidem mutuo habeant. Aristot. d. l.

XII. (5) Peregrinos semper præsto esse, & versari circa foros. Ita enim minimè clam esse poterit quicquid agunt cives, & assuescent humiliter sentire semper servientes. (1) Eodem pertinet institutum speculatorum. Ut erant Syracusis qui dicebantur Potagogides, & Otacusta, quos Hiero summittebat, si quis esset conventus vel circulus. Nam qui à talibus sibi metuumt, & minus liberè loqui solent, & si liberius fuerint loquuti, minus latent. Aristot. d. l. (2)

(1) Tales auscultatores erant Salamine in insula Cypri Γεργίνοι & Πεθμάλωγγες apud Athenarum I. 6. Δειπνοσοφ. ubi Clearchus de Cypriorum regno loquens: πάνυ γὰρ τὸ κτήμα τυραννικὸν ἐστὶ, omnino enim possessio tyrannica est. Tarquinius Superbus passim habebat speculatores, κατόπιαι & διερευνηταὶ τῶν λεγομένων τε & πράστομένων, ut auctor Dionys. Halicarnass. l. 4. Antiqu. Rom. Tacitus in Agricol. c. 2. tyrannicis Romanorum temporibus, ademptum per inquisitiones loquendi audiendique commercium, notat. Idem IV. Annal. 33. in summa malorum Tiberiani imperii ponit fallaces amicitias. Hinc Demosthenes agebat, adversus Tyrannos unicam esse vallum, unicam murum ἀπίσταν.

(2) Huc

(2) Huc refer etiam callidum Ismaelis Persarum Regis consilium, qui ut amicos ab inimicis posset distinguere, secretum locum petiit, atque emissariorum opera mortem suam publicari curavit: hinc fama sparsa vulgus Procerum notari, & prout quisque aut luctu aut lætitia afficeretur, observari. Quo factum, ut inimicis semet indicio prodentibus, iisdem Ismael supplicium inferret. Thuan. l. 67. *hist. ad A. 1578.* adde simile l. 20. *hist. ad A. 1557.* Eundem scopum habuit factum Dionis, sed imprudens. V. Nepos in *Dione* c. 8. *sequ.*

XIII. (6) *Criminari, & inter se committere amicos cum amicis, plebem cum nobilibus, divites cum divitibus.* Aristot. d. l. *

* Nempe ut distracti dissidiis subditi nihil contra Tyrannum moveant, ipse verò subditorum vecordia tutus triumphet. V. Zevcot. *nat. ad Sueson. Jul. p. 60, 61.* Pertinet huc diverbium: *divide & impera.*

XIV. (7) * *Cives reddere pauperes, ne necesse sit presidium alere, & ut illi in victum quotidianum intenti ad insidias tyranno struendas tempus non habeant vacuum.* Aristot. d. l.

* Huc refert Aristot. pyramides Ægypti, donaria Gypselidarum, sive, ut aliis placet, colossus, quem damnatus voti ipse Gypselus Corinthiorum Rex extruxit; templum quod Athenis Jovi Olympio extruxerunt Pisistratidæ; item Polycratis opera quæ Sami sunt. Plinius quoque *lib. 36. Nat. histor. c. 12.* observavit Pyramidum faciendarum causam fuisse Regibus Ægypti, ne plebs esset otiosa. Nec alio sine à Pharaone imperatum populo Hebræo, ut lateres conficeret: quod abundè docent ipsa Moïsi verba. Pari de causa Tarquinius plebem Romanam in fossas cloacasque exhauriendas demersit, V. Liv. l. 1. c. 55. Eodem pertinet exactio-nes tributorum, ut ibidem docet Aristoteles.

XV. (8) *Bella serere, ut continentibus curis premantur, & duce (hoc est, tyranno) opus habeant.* * Aristot. d. l.

* Accedit, quod occasione istius modi bellorum promissimos è civitate dimittere, perque vim hostilem casusque alios

alios possit tollere tyrannus, minore cum odio; & majore cum utilitate sua.

XVI. (9) Fœminis (1) & servis se indulgentem præbere, ut eorum opera arcana domuum explorent.

Eubulus Comicus *Dionysio Tyranno*:

Τύττος δ' ἡγεῖται μόνος

Ἐλευθέρας, καὶ δᾶλος ἡ τις.

Sint quamvis servi, hos solos ingenuos putat.

Nam & non insidiabantur tyrannis servi ac mulieres, (2) & ex sententiâ viventes necesse est bene esse affectos & in tyrannides & in ochlocratias. Aristot. d. l. conf. II. Pol. 7.

(1) Sic Tiberius primus legem tulit, ut servis accusare dominos liceret. Qua ex lege seu δαλοκρατία toto terrarum orbe ingentes extitisse calamitates, scribit Suidas. Tiberium novi & callidi juris repertorem in hac ipsa re vocat Tacitus, conf. H. Conring. *de prud. civ. c. 14. p. 320.*

(2) Claudianus in Eutrop. l. 1.

Non bestia terrior ulla,

Quàm servi rabies in libera colla frementis.

XVII. (10) Nullo gravi aut libero homine delectari.

Nam se unum talem esse vult tyrannus. At si quis paritatur gravitate & libertate, tollit excellentiam & dominatum tyrannidis. Eos igitur ut potestatem suam dissolventes oderunt. Aristot. d. l. * Contra improbi & adulatores tyrannis chari esse solent. Aristot. d. l.

* *Ed se munitiones putant, quo illi, quibus imperitant, nequiores fuerit. ait Sallust. ad Caesar. conf. Iudic. V. 4. Euripides Hercule furcasse:*

Πολλὰς πένητας, ὀλβίως δὲ τῷ λόγῳ
Δοκῶντας εἶναι, συμμάχως ἀναξ ἔχει.

*Multos pauperes, sed qui sermone divites
Videntur esse, auxiliarios habet Rex.*

XIIX. (11) Ad convivium adhibere potius peregrinos quam civis, & familiariter cum illis vivere; (1) quod

hi quidem sunt inimici, illi vero minime ipsis adversentur. Aristot. d. l. Hinc tyrannorum custodia constat & peregrinis. Arist. V. Pol. 10. (2)

(1) Tacitus de Nerone: Germanis fidebat Princeps ut externus. Ita Sultani Turcici ministros habent sumptos ex claustris & scholis, ubi ignorantes parentes suos à pueris educantur, nec alium agnoscunt patrem, quam Sultanium, cujus sumptibus aluntur.

(2) Adde his, Dionysium filius suis se tonsendum dedisse. V. Ciceron. 5. Tusculan.

XIX. Multa hujuscemodi institutorum etiam dynastiarum sunt communia. Hæc enim eodem modo se habet, ut Tyrannis in imperiis unius. Aristot. IV. Pol. 5: Hinc utriusque finis sunt divitiæ, ceterum abs quibus nec præsidium alere, nec voluptates suas explere possent. Hinc nec ulla in re se committunt multitudini: quæ de causa etiam arma adimunt.) * Affligere quoque plebem, atque eicere ex urbe, & sedibus exturbare, utriusque commune est, & dynastiarum, & tyrannidis. Aristotel. V. Pol. 10.

* Hinc externi magis foventur, quam ipsi cives. Quod pertinet singulare arcanum quarundam Germanici Imperii liberarum Civitatum, quod annotavit Rachelius *Dissertat. de jure Gentium* 5, 22.

XX. Proportione etiam respondet ochlocratia tyrannidi; * nam & mores iidem sunt, & ambo hi status dominantur melioribus. Aristot. IV. Pol. 4. & 14. IV. Pol. 4. circa finem.

* Plutarchus in vita Dionis: Δημοκρατίαν sive ambitionem popularem vocat νόσημα τυραννίδος, τρυφῆν ἑλαττον, vesanum morbum, tyrannide non minorem. Ibidem commemorat, Platonem alibi dixisse, tam laxam populi libertatem nihil aliud esse, quam universalem quendam rerum civilium mercatum.

XXI. Hujus igitur instituta sunt (1) curare, ut pauperes (qui semper plures sunt Arist. VI. Pol. 2.) & fax sive vappa populi superet nobiles & medios, remque publicam omnem habeat in potestate. Aristot. VI. Pol. 4. Hinc consueverunt quam plurimos adsciscere, & cives facere non solum legitimos, verum etiam nothos, & qui ex utrolibet cive nati sunt, patre dico vel matre. Aristot. d.l. & III. Pol. 3. circa finem. (1) Hinc concio in sua potestate habet omnia, magistratus autem nihil, vel quam paucissima. Aristot. VI. Pol. 2. Eandem ob causam heic creantur omnes ex omnibus; (2) sorte ducuntur cuncti, qui non egent usu atque arte; non è censu ullo constant magistratus, vel quam minimo, & quæ ejus generis sunt alia. V. omnino Aristot. d.l. & IV. Pol. 14.

(1) Anacharsis in Atheniensium conciones jocabatur: In iis prudentissimos deliberare, stultos decernere. Plutarchus in Solone.

(2) Tales scilicet, quales evehit, quoties Fortuna vult jocari, ut loquitur H. Grotius *appendic. epistol. 394. in fine.*

XXII. (2) Bellum gerere contra nobiles, & clam palam eos interimere, atque in exilium pellere tanquam amulos, Aristot. V. Pol. 10, conf. V. Pol. 5. & 9. in med.

* De populo Atheniensium Diodorus Siculus l. 13. Biblioth. c. 102. Tam perditè tunc populus insanivit, ut ab Oratoribus præter jus ac fas exacerbatus, iram suam in viros, non modo nullâ poenâ, sed magnis insuper laudibus & coronis dignos, exoneraret. Adde Xenophontem. libello de Atheniensium republicâ.

XXIII. (3) Assentatores, sive demagogos, in pretio esse. Arist. IV. Pol. 4. & 5. Pol. 11.

* Horum

* Horum artes egregiè delcibit Aristophanes Equitibus: inter alia ait:

Ταυτ' ἄπερ ποιῆς ποίει,
 Τάραττε ἢ χόρδευ' ὁμῶ τὰ πράγματα
 Ἄπαντα ἢ τὸν δῆμον αἰεὶ προσποιῆ
 Ὑπογυλτικαίων βηματίοις μαγειρικοῖς.
 Τὰ δ' ἄλλα σοὶ πρῶτασι δημαγωγικά.
 Φωνὴ μωρῶ: γέγονας κακός: αἰγοραῖος ἦ.

Quod soles facere, id face.

*Convolve, farci, quantum pote, negotia,
 Tum plebem facito blandis obsequiis tuam,
 Eam demulcens verbis dulciariis.*

Tribunitia cuncta virtutes adjunt tibi:

Malus animus, vox impura, deinde usus fori.

Idem postea, ex versione H. Grotii.

Anguillas ut qui captitant, sic facere tu solebas:

*Namque illis placidum cum steteris stagnum, captura
 nulla est.*

At cœnum si commoverint sursum undiq; & deorsum,

Tum capiunt: sic & tu capis commotâ civitate.

Xenophon de Atheniensium republicâ postquam dixisset, Athenienses etiam futilibus potestatem dicendi facerè, addit: Nimirum intelligunt illi, hujus imperitiam ac futilitatem, conjunctam cum benevolentia, plus sibi prodesse, quàm utrò egregiè virtutem ac sapientiam, cum malevolentia conjunctam.

XXIV. (4) Familiaritates inter nobiles sive primores dirimere. Quò pertinet consilium, cujus meminit Arist. VI. Pol. 4. * de curiarum sive tribuum multiplicatione, & discrimine civium tollendo.

* V. Piccart, in comm. ad d. l. p. 390. sequ. ubi hunc locum eruditè explicat.

XXV. (5) Fœminas, * servos & puetos licet-ter vivere. V. Aristot. VI. Pol. 4. in fine.

* De Atheniensibus hoc notavit Xenophon libello de Atheniens. republica. Ait enim: Servorum & advena-rum maxima est Athenis petulantia; neque pulsandi eos cuiquam illic jus est, neque servus tibi cedit.

Sect. XXIV.

SECTIO VIGESIMA QUARTA DE TYRANNIDE TITULO.

- I. **H**uic speciei reip. inprimis obest defectus voluntatis, unde fit ut tyrannides tales raro sint diuturnæ.
- II. Eas conservandi rationes sunt diversæ. prout fallaciâ, vel vi occupantur.
- III. **TYRANNIDIS FRAVDIBUS PARTÆ** artes sunt [1] speciem reip. veteris retinere & præcipua negotia summæ potestatis ad se trahere.
- IV. [2] Superiores magistratus dissensionibus inter se committere.
- V. [3] Si quid contra leges factum, ex adverso grati nonnihil interponere.
- VI. [4] Precibus & blanditiis interdum potius quàm vi agere.
- VII. [5] Tyrannidem reddere magis regiam.
- VIII. Et gubernandi rationem in regnis usitaram imitari.
- IX. [6] Nobilitatem generis Tyranni ex vetustate repetere.
- X. [7] Ut populus mutandi imperii curas abjiciat, ubi aliæ occupationes desunt, delicias ei objicere.
- XI. **TYRANNIS interdum FAVORE PARTIS CIVIUM** paratur, & quidem vel plebis, quod plerumque fit.
- XII. Vel militum, quod non vacat periculo.
- XIII. Ejus artes sunt [1] studia partis illius civium commentis quibusdam accendere.
- XIV. [2] Sensim de aliis sibi prospicere viribus.
- XV. **TYRANNIDIS per VIM OCCUPATÆ** artes sunt [1] Injurias omnes simul & semel effundere.
- XVI. [2] illos, qui potius jus ad imperium prætendere possunt, extirpare.
- XVII. [3] Matrimonio sibi robur circumponere.
- XVIII. [4] Alias tyrannicas artes adhibere.
- XIX. Eadem ferme obtinent, ubi **PAUCI** tyrannidem invadunt.

§. I.

Præter mala, quæ cætera regna afficiunt, hæc inprimis obest tituli defectus, propter quem non possunt

possunt non animo male affecti esse, qui obsequuntur, * quicquid etiam simulent ad tempus. Fidei enim vinculo & consensione inprimis constant civitates. Hinc Aristoteles (loquutus de hac reip. specie, ut ex allatis ante exemplis colligitur) observavit V. Pol. 12. *Multas tyrannides exiguo admodum tempore perduravisse.* * Idem sensit Thales, qui interrogatus, quid rarum vidisset, *senem*, inquit, *tyrannum*, teste Laertio in *Thalete*, Plutarch. in *Symposio* & in *dem. Socrat.* *Ælianus VI. vari. histor. 13. Pulcherime à Diis immortalibus comparatum, ut nullam tyrannidem usque ad tertiam generationem propagent: sed aut confestim tyrannos tanquam piceas perdant & extirpent, aut liberos eorum viribus denudent ac spolient.* Addit: [2] *Memorantur apud Græcos intra hominum memoriam hæc solum tyrannides usque ad posteros permansisse Gelonis in Sicilia, Leucanorum in Bosphoro & Cypselidarum Corinthe.*

[1] De Demetrio Phalereo Phædrus l. 5. faul. l. 2.

*Athenas occupavit imperio improbo,
 Ut mos est vulgi, passim & certatim ruunt.
 Feliciter succclamant ipsi Principes.
 Illam osculantur, quâ sunt oppressi manum,
 Tacite gementes tristem fortuna vicem*

[2] Aliqua horum exemplorum & alia habet etiam Aristoteles dicto loco. Adde Nepot. de *Regibus c. 2.* de Dionysio priore. Nimirum tales plerique bellicæ virtutis gloria peritiave opertum militarium eminuerunt, abs quibus qui ad tyrannidem pervenerit, aut retinere eam potuerit, vix reperies. Contrâ quanto quisque isthac arte fuit instructus, tanto ei promptius adversus rempublicam successit. Quod vel unum Cæsaris exemplum posset demonstrare, si Agathoclis, Periandri, aliorumque essemus destituti. Quanquam & hic quoque divinæ providentiæ signa liceat deprehendere, horum opera utentis ad ferocientium populorum mores castigandos.

II. Enim-

II. Enimverò modi tyrannidem hanc conservandi differunt: nam vel unus dominatum invadit, vel plures; idque (1) vel fraude sive fallaciâ, (2) tractâ interdum in consensum populi parte, (3) vel vi.

(1) Huc pertinent, qui ex assentatoribus populi evasere tyranni. Quod olim in Græcia sæpe factum. V. Aristot. V. Pol. 5. & 10.

(2) E. g. plebis, cujus favore Julius Cæsar tyrannidem in rep. Romana occupavit. Item exercitus, qui in eadem Rep. sæpe Imperatorem constituerunt. Sic Orthonem sibi fecerunt Principem qui in Urbe erant, exercitus vero Vitellium, & cum Vitellium Urbs recepisset, exercitus Imperatorem fecerunt Vespasianum.

(3) Ut Tarquinius Romæ publicè faventem habuit neminem, non Patres, non plebem, nec ad jus regni quicquam præter vim attulit, ut loquitur Livius l. 1. c. 49.

III. Tyrannidis ab uno occupatæ & dolo fraudibusque innixæ hæ sunt artes (1) Munia magistratuum ac legum, ut Tacitus loquitur 1. Ann. 2, paulatim invadere, & * prioris libertatis ac reip. speciem aliquam relinquere. V. Aristot. IV. Pol. 5. in fine. Boet. II. Pol. 4. §. 6.

* Ita Julius Cæsar, licet rex fuerit, abstinuit regis nomine, & cum per vim dominatum sibi parasset, vi etiam ille defenderetur, voluit tamen videri non mutasse pristinam reip. formam. Hinc permisit à populo sibi confertis honores, & dignitates, & titulos, quasi sc. illorum collatio in populi adhuc potestate esset sita: cum tamen nihil horum non jam tum sibi cepisset, si rem ipsam spectes, ut populo præter inania vocabula nihil potuerit addi. Similibus v. fragmentis illuserunt populo Romano Augustus & Tiberius. Quorum aites Dio imprimis & Tacitus accuratè prodiderunt. V. Forstner. ad 1. Ann. Taciti verb. eadem magistratuum vocabula, ubi pluribus exemplis idem illustrat.

IV. [2] Superiores magistratus, quibus sc. præcipua libertatis cura est mandata, dissensionibus ac simultatibus quavis arte inter se committere.

V. [3]

V. [3] Ubi inter initia forte aliquid factum erit contra leges & superiores magistratus, ex adverso grati non nihil, quo eorundem legum eorundemque magistratum jus iterum attolli magis videtur, quam attollitur, subinde interponere, quo conceptum propter priora causa odium exuatur ac minuitur. Boxhorn. d. l.

VI. [4] Quæ adversa sunt libertati, * sæpe blanditiis, precibus, persuasionibus, denique prætextu publicæ utilitatis, quàm vi usurpare.

* Plato epist. 7. τὰς δὲ τῶν τυράννων δεισιεὶς ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσὶν. Preces autem tyrannorum necessitati permixtas esse non ignoramus. Servius ad VI. Æneidos: Major ad impetrandum vis est, eum rogare, qui possit jubere. Ausonius in epistola centoni nuptiali prævia: Quodque est potentissimum genus impetrandi, rogat, qui jubere poterit. Hugo Grotius l. 1. Annal. Belgic. de austriaco in Belgium imperio: Mitta imperantium ingenia potentiam temperando auxere, qua arte libertas etiam magis quàm vi expugnatur. Nam in cogentes resistendo crescit ferocia, comitati & mansuetudini ultrò subitur; donec concedi solita imperantur, ex obsequio servitium fit.

VII. [5] In summâ, ut regni interitus unius est, imperium reddere magis tyrannicum: ita tyrannidis est saltus, ipsam reddere magis regiam; modo potestas reservetur, per quam tyrannus imperet non modo volentibus, sed etiam nolentibus. Nam hoc quoque abjecto & tyrannis abjicitur. Aristot. V. Pol. 11. in med. Quare propositum tyrannidis esse debet, iis qui reguntur (1) non patronum tyrannidis, sed regni & patremfamilias saltem videri: & non extortorem bonorum, sed tutorem: (2) & vita mediocritatem sectari, non exsuperantiam: (3) adhuc consuetudine sibi conciliare claros viros, multitudini autem blandiri: præterea ipsum affectum esse moribus, sive probe ad virtutem, sive dimidiâ sui parte probum;

& non malum, sed semimalum. Aristot. de c. II. in fine.

(1) Quare etiam non Domini, non monarchæ, sed patris; non Regis sed Principis aut Protectoris nomen assumes, v. dicta p. 1. sect. 6. §. 13. Tiberius Domini appellationem ut maledictum & opprobrium semper exhorruit. Suetonius in Tiberio c. 27. Tacitus II. Annal. 87. Huc pertinet consilium Caroli Canuti in Suecia, quod Stenoni dedit, ut, cum sciret nomen regium tam invisum factum apud plerosque, si ad regnum fuerit vocatus, ad id usurpandum nomen nulla trahi se sineret ratione, sed, repudiato ipso, Gubernatoris titulum assumeret. Qui secutus consilium, eventu prosperissimo didicit, vocabulis facilius quàm armis capi multitudinem, imperiumq; per se gratum ingratum ejus titulum corrumpere, gratum conservare, memorante Joann. Scheffero *memorab. gent. Suecica* c. 6. §. 3. Cosmus Medices Ducis nomen initio abjecit, titulo Principis contentus. V. Gratianus *vit. Cardinal. Commend* l. 3. c. 8. De Arausionense H. Grotius l. 2. Annal. Belgic. ad A. 1577. *Egregius morum, quibus studia hominum elici solent, potentiam, quasi remitteret, gratia muniebat.*

(2) Præceptum hoc Cosmus Mediceus ex arte implevit, modestia & comitate nemini inferior, quanquam Regum & Principum censeretur amicus, Pististrato ubique similimus, nisi quod armato satellitio se non muniret. Hinc factarum, quas habebat, nullam in matrimonium Principi alicui, quamvis rogatus, elocavit, sed Florentinis civibus. Similiter filio uxorem in civitate sua honesto loco natam copulavit, externorum Principum filias, quæ offerebantur, rejiciens. V. Machiav. l. 7. *Histor. Florentin.* Gelon quoque Syracusanorum tyrannus non bello melior habitus, quàm gerenda domi reip. benignus, æquus, munificus, clemens, sapiens, charus toti populo, denique nomine potius quàm re tyrannus, diversus longè à filio Hieronymo, de quo Livius *lib. 24. cap. 5.*

(3) Licæstius Gubernator fœderati Belgii, regnum in illo populo sibi paraturus, *interpretes sacrarum literarum (qui soli multitudinis aures & affectus hoc seculo possident) adjungebat sibi specie pietatis, & aliorum dissimilitudine, ut refert H. Grotius l. 5. Annal. Belgic. ad A. 1586. addens paulo post: conclamationum voces & per illos populi studia sibi conciliabat.*

IX. Atque ad hoc præceptum revocari possunt reliqua omnia, quæ Aristoteles d. l. copiosè recenset. Qualia sunt (ut in compendium ea mittamus.) (1) Tyrannum rerum communium videri curam habere, (2) nec effundere pecunias publicas in res, quibus popularium ingenia offendantur: accepti & expensi rerumque omnium reddere rationem, tanquam adhuc obnoxius sit populo: tributa & collationes exigere prætextu publicæ utilitatis, & dare operam, ut non dominus, sed quasi custos & questor pecuniæ publicæ credatur: Speciem præ se ferre non difficultis hominis, sed gravis & severi, quem advenientes non metuant, sed vereantur: Quamquam alias virtutes insuper habeat, saltem civili prudentia deditum esse, & talem de se opinionem animis civium inferere: non ipsum tantum sed & uxorem & familiares ejus ab injuriâ omni adversus quemcumque abstinere: vitam omnem ex honesta disciplina præscripto sobriè & continenter agere, nec, quod multi Tyrannorum nimium faciunt, in sordidas corporis voluptates prolabi: præ se ferre pietatem & divini cultus amorem: præstantes ac excitati animi viros quibusvis humanitatis & honorum officiis afficere: & quidem præmia dare tyrannum ipsum, pœnas verò per alios expedire: (3) quæ speciem habent ignominia majoribus honoribus redimere: tam pauperibus quàm divitibus æquum se præbere, & ne alii alios injuriis prosequantur, sedulo curare: imprimis verò qui potentiores eorum fuerint, consiliare imperio. Hinc tales legum optimarum operumque publicorum (4) ad civitatum ornamenta vel auctores sunt, vel vindices. Ita præsentem invidiam & apud posteros infamiam amolitura, ut ait Barclajus *Iconi animor. c. 13.*

(1) Utramque hæc paginam facit dissimulatio exemplo Tiberii, qui nullam, ut rebatur, ex virtutibus suis magis diligebat, quàm dissimulationem, teste Tacito. conf.

Dionem l. 57. De Alexandro VI. Pontifice, ejusque filio Valentino, vulgo proverbiali dictio jactatum fuit: *Pontificem nunquam, quid diceret, facere; Valentinum nunquam, quid faceret, dicere.* Guicciardin. l. 6. *Histor.*

(2) Licestrius, de quo ante diximus, plebi in Ordines concitandæ, quæ sponte etiam Rectores odit, sub quibus fortunam adversiorem experta est, *ararii patrocinium, rem maximè popularem, usurpabat.* memorante H. Grotio l. 5. *Ann. Belgic. ad A. 1586.* qui deinceps plebem *acrem. depetulatorum observatricem* nuncupat.

(3) Huc pertinent exempla tyrannorum, monumenta atque sepulcra illis, quos superstites esse noluerunt, extructum. V. Dionem in *Caracallâ* & Demosthenem *de falso testimonio in Stephanum.*

(4) Herodis M. summum studium fuit in extruendis palatiis & superbis ædificiis, adeo ut finitimas civitates, conciliandis habitantium studiis, templis, turribus, muris, portibus, theatris, porticibusque exornaverit, & incredibiles expensas in templum Salomonis fecerit.

IX. (6) Ne personæ novitas detrimentum pariat, profuerit nobilitatem generis ex vetustate repetere: nimirum facile illustres inveniunt majores, quibus res lautæ sunt. Sic Julia domus * *Æneæ* laudes per omnes Poëtas cani voluit, ut populus eò lenius ferret imperium illud, velut fatis datum.

* *Æneæ* enim filius erat Julius Ascanius: hinc gens Julia, in qua Cæsar Julius & Augustus, hujus ex Julia sorore nepos, procreati. Unde illud:

Julius à magno demissum nomen Iulo.

Apud Athenienses se ex Codri genere natum ferebat Pisistratus, ad Solonem scribens apud Laertium lib. 1. *Vir. Quod Athenienses, Codro ejusque generi jurantes, abstulerunt, id ego recuperavi.*

X. (7) Ne populus de mutando imperio cogitet, ubi aliæ occupationes desunt, saltem in delitioso quodam otio otia ejus occupanda. (1) Quævis enim modo occupata plebs, aut non vult, dum delitiæ offeruntur, aut non potest, dum alibi aliis de-

tinetur

tinetur, de tollendo aut submovendo tyranno cogitationes suscipere. *Vulgus est cupiens voluptatum, & se trahat eò Princeps, letus*, inquit Tacitus IV. *Annal.* 14. sub exemplo Neronis. (2) Augustus plebem continuo in theatris continuit, nec alio scopo Herodes, Regum astutissimus, spectacula populo Judaico magnis sumptibus exhibenda curavit. v. Tacitus XIV. *Ann.* 20. & 21. & in *Agricolâ* c. 21. Forstnerus ad I. *Annal. Taciti* p. 134, sequ.

(1) Alcibiades elegantis & strenui canis caudam jussit abscindi, ut de eo loquentes homines alia omitterent.

(2) Hic Pyladem saltatorem oderat, qui ei regessisse fertur: *Id verò tibi conducit Casar, populum propter nos disstentum & occupatum esse*. v. Dio l. 54.

XI. Si Tyrannus favore partis civium dominationem invasit, videndum pars illa civium, an plebs, an primores, an milites sint. Ubi observatu dignum: * Tyrannos plus in vulgo præsidii, quàm in primoribus sive nobilibus reponere: Nam vulgus confusione & tumultu, non consilio, non ratione, tantùm arbitrio domini impellitur: & annonâ, pace, præsentibus contentum, futuri negligens, mutationum causas minimè exigit. Contra primores & nobiles, Tyrannis adversi, plus irarum, minus vitium habent. Huc respexit Phædrus:

*Quicumque populum tristes eventus premis,
Periclitatur magnitudo Principum,
Minuta plebs facili præsidia latet.*

* Ejusdem mentis fuit Demea apud Terentium in Adelphis: *paulatim plebem/primulum facio meam*. Hac via complures ad tyrannidem iverunt. V. Forstner ad 12. *Ann.* c. 25. p. 252. Piccart. dec. 8. *obs. polit.* o. 3. Borissius, Moscovicæ Imperii usurpator, multis modis benevolentiam populi sibi conciliabat, ut pluribus memorat Thuanus l. 120. ad A. 1598. Cosmus I. Etruriæ Dux, dum in Nobilitatis, suis

rebus suspectæ, corruptos mores ac licentiam libidinofam severe inquisivit, plebis ab ea plerumque oppressæ gratia sibi conciliavit. Thuan. l. 57. *hisor.* 1574. in calce. Ad hæc his exemplis Cromwellium Magnæ Britannicæ dominatorem.

XII. Milite quidem opus habet tyrannus; sed solâ militum ope ad dominatum provehi, non caret periculo. * Ut multa exempla Romanorum Imp. comprobant à Commodi inprimis temporibus.

* V. Onuphr. Panvinium de comitiis Imp. Rom. c. 1. & Conring. ad Machiav. Princ. c. 19. §. 11. ex Erasmo Rotterod.

XIII. Sunt tamen & hic artes aliquæ, veluti (I) Studia eorum, quorum favore tyrannus nititur, commotis quibusdam excitare. (a) Quo pertinet notissimus accisiuî usus, cujus magna apud imperitum vulgus est utilitas, ad querelas adversariorum comprimendas, ad captandam modestiæ laudem, & studia illorum, qui jam favent, accendenda. (b) Eodem spectat, infidias fingere adversæ partis.

(1) Hæc ars Augusti fuit, qui specie recusantis imperium & consulatum filiis flagrantissimè concupivit. Tacit. l. Ann. 3. V. Bexhorn. in not. 2. Pol. 3. §. 1. Eodem usûs Tiberius, v. Tacitum l. Annal. 8. §. 11. Sueton. in Tiberio c. 23. & sequ. Ita cum bellum in Florentinas pararet Pontifex, illam vim in se familiæque Medicæ perniciem parari apud populum affirmabat Laurentius Medices, unde populus ei Principatum deferrebat, quem ille mira dissimulatione rennebat. V. Petr. Matthæ. l. 2. *Hisor. Henrici IV.* & notabilem historiam ap. Thom. Morum in *hif. Eduard. V.* ubi personatam Ducis Buckinghami & Richardi ProRegis actionem describit, illius, quâ Procerum plebisque nomine, qui nihil minus volebant, huic tanquam totius negotii ignaro diadema regium deferrentis; hujus, tanquam qui id noller, obstinate respuentis, nec nisi prece improba, ut admitteret, eò adacti. Adde omnino de Borissio, Imperii Moscovicici usurpatore, Thuanum l. 120. *hisor. ad A.* 1598. ubi narrationem claudit; regnum, quod in ecculea impotenter ambia-

ambiebat, ei tanquam invito delatum, & confert Borissio Ataulfum, quondam Alarico Gothorum Regi eadem ratione ac exemplo surrogatum.

(2) Ita Pisistratus se ipsum domi consauciabat vulneribus aliquot, & rheda in forum delatus, populum, tanquam insidiis inimicorum reip. causa esset circumventus, inflam-mabat. Quo factum, ut quinquaginta stipatores à populo obtineret, quorum aucto deinceps numero arcem & cum illa tyrannidem occupavit. Adde recentius exemplum apud Benj. Priolum. *l. 4. Rev. Gulio p. 173.*

XIV. (2) Sensim & cautè sibi prospicere de aliis viribus, idque vel foris, vicinorum videlicet amicitia sibi quaesita, vel domi, comparatò in primis subditorum favore. V. Conring. ad *Machiav. Princ. 7. §. 2.*

XV. Tyrannidis ab uno occupatae per vim artes sunt (1) ab initio injurias omnes simul & semel effundere, quò minus gustentur, minusque offendant: beneficia verò sensim instillare, quò melius sentiantur. Hoc præceptum inculcat Machiav. *de Principe c. 8. & Lips. IV. Pol. II. §. 40. seqq. **

* Ita Domitianus apud Tacitum *Agricol. 44.* non per intervalla & spiramenta temporum, sed continuo & uno velut ictu temp. exhauriebat. V. tamen Conring. ad *Machiav. voll. d. l.*

XVI. * Illos, qui antiquius sive potius ad imperium jus prætereendere possunt, extirpare. V. exempla *I. Reg. XV, 29.* ubi Grotius in not. *I. Reg. XVI, II. 12. II. Reg. X, II.* Tacitus *4. hist. II.* Sueton. *Domit. c. 6.* Adde H. Conringium ad *Machiav. Princ. c. 3.*

* Hoc modo usus est Herodes M., Hyrcani cognationem omnem extirpans. v. Joseph. *l. 15. Origis. c. 11. circa med.* Apud eundem Tacitum est *3 Hist. 66.* *Vbi Vespasianus imperium invaserit, non ipsi, non amici eius, non debique exercitiis securitatem, nisi extinctò amulatu, redituram.* Cum triginta Tyranni apud Lacedaemonios Opti-

mates comprehenderent, quippe quos minimè toleraturos violentiam, sed potius contra ituros arbitrabantur, & id The-ramenes reprehenderet, Critias respondebat apud Xenophontem l. 2. histor. Græc. *fieri non posse, ut qui dominatum appetunt, eum adipiscantur, nisi amoveant, quos maximè impedire posse arbitrantur.* Tarquinius Superbus, sublata per exilia mortesque parte Senatus potissima, Senatum alium constituit, amicis in vacua loca suppositis, ac ne his quidem permittit quicquam injussu suo vel dicere vel facere, teste Halicarnassico l. 4. *Antiquitat. Romanar.* Castrucius, cum Luccensium urbem in manu jam haberet, omnes qui videbantur Luceæ imperium potiri aut illuc aspirare posse aut sustulit aut in exilium exegit v. Machiavell. *in vit. Castrucii.* Medicei apud Florentinos quas non familias, partim cæde, partim exiliis, exhausserunt? ait Arnizæus 2. *Relect. Politic.* c. 3. *sect. 8. n. 35.* De Duce Bragantiæ in Portugallia ita loquitur Victor. Sirti tom. 1. Mercur. libr. 1. *Est verè mente un estrema bonità d' transcuraggine de' ministri del Re Cattolico quella, di lasciare nel Portogallo li Principi di questa casa, chi aspiravano con viris ragioni a quella corona.* &c.

XVII. (3) Matrimonio sibi robur circumponere. Ita Lycus, deliberans quomodo vi partura imperium retineret, apud Senecam Tragicum ait:

Alieno in loco

Hanc stabile regnum est: una sed nostras

Potest fundare vires juncta regali face

Thalamisque Megara. Ducet e genere inclita

Novitas colorem nostra.

XVIII. 4) Solent & alias tyrannicas artes adhibere, de quibus sect. 20. *Nemo enim unquam imperium flagitio questum bonis artibus exercuit, ut aiebat Piso apud Tacitum 1. Hist. 30. adde c. 83.* Verùm, nisi cum mitiore illa conservandi tyrannidem ratione, quam paulo ante explicavimus, temperetur tyrannis istiusmodi, vix diuturna esse poterit.

XIX. Cæterum, cum pauci tyrannidem invaserunt, iisdem fere modis se conservare solent. Ita

Ita Roma pauci potentes, quorum in gratiam plerique concesserant, sub honesto patris aut plebis nomine dominationes affectabant. ut auctor est Sallustius apud Gellium & Augustinum. conf. Aristot. V. Pol. 4. in fine. Artes Decemvirorum in rep. Romana ex Livio in compendio explicat A. Commem. de aristocr. & oligarch. p. 127.

SECTIO ULTIMA.

DE CIVITATE FACTIONIBUS,
CONJURATIONIBUS, SEDITIONI-
BUS, BELLISQUE CIVILIBUS
DISTRACTA.

I. Civitas IN FACTIONIBUS DISTRACTA male se ut plurimum habet. II. REMEDIUM primum est, ubi quidem factiones sunt inter subditos, si summus imperans se medium gerat. III. Alterum, ubi factiones ex diversitate sententiarum oriuntur, alteram sententiarum non remere reprobare. IV. Tertium, factiones frangere per novas divisiones. V. Quartum, obliterare nomina factionum. VI. FACTIONIBUS proxime sunt CONJURATIONES. VII. REMEDIUM in universum est, consocios punire. VIII. Singulatis ratione rump, politicarum.	IX. Et ratione regnorum. X. SEDITIONES & BELLA CIVILIA rebus, sunt exitiosa. Uno casu profunt. XI. Difficiliter componuntur. XII. REMEDIUM est primum, causas removere. XIII. Alterum, si quid petitur natura non iniquum aut improbum, concedere. XIV. Tertium, desperationem rebellibus non injicere. XV. Quartum, finem sive scopum seditiosorum aut rebellium propalare. XVI. Quintum, initia bellorum civilium & seditiosorum, licet vilia, non aspernari. XVII. Sextum, Virulentos sermones & famulos libellos

- los lege publica non coercere.
- XIIX. *Septimum*, cum motus jam ardere incipiunt, violentis remediis abstinere.
- XIX. Hic quaeritur, an festinatio, an mora melior sit.
- XX. *Octavum*, Ducez rebellium vel opprimere, vel, si plures sunt, dissidiis implicare.
- XXI. *Nonum*, civiles victorias maturata pace finire.
- XXII. *Decimum*, victoria moderatè uti.
- XXIII. *Vadecimum*, amicitiam sancire,
- XXIV. *Duodecimum*, Viros auctoritate, gratia & eloquentia valentes adhibere.
- XXV. *Tertium decimum*; milites ad manus habere.
- XXVI. *Quartum decimum*, opera emissariorum atque exploratorum uri.
- XXVII. *Quintum decimum*, Regem praesentiam suam motibus impendere.
- XXVIII. *Decimum septimum*, urbem, unde in omnia regimena est, non deserere.
- XXIX. *Decimum octavum*, summos Imperantes forti & constanti animo esse.

§. I.

MAlè se habet respublica in factiones distracta; unde enim contraria studia, tandem in exitum reip. eruptura; & ubi factiones vires sumserunt, nova velut civitas in mediâ civitate extruitur, quarum unaquæque occasione omni imminet, ut alteram opprimat. Euripides in Antigona;

Οἰκεία ἀνδράποισι γίγνεσθαι φίλει,
Πόλεμος ἐν αἰσίοις, ἀνδρὶ δὲ χροσάτῃ πόλει.
*Domestica odia civibus nasci solent,
Cum factiones civitatem distrabunt.*

Livius IV. hist. 9. *Factiones fuere eruntque pluribus populis magis exinio, quam bella externa, quam famese morbive, quæque alia in Deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.* Equidem factiones aliquando profunt rebuspublicis, sed tyrannicis, de quibus supra sect. 23. §. 13. aut ubi subditorum quorundam nimia est opibus factionibusque potentia, quæ

quæ aptiori ratione infringi nequeat, quàm si inter illos dissidia contentionesque, quibus se invicem consumant, aut saltem quibus occupati in Regem conspirare nequeant, disseminentur. * In universum factiones rebus publicis commendari nequeunt.

* Machiavello diversum sentienti alii rectissimè contradicunt, Piccartus *Dec. 7. c. 5.* Forstner *ad II. Annal. Taciti verb. Delectus est M. Aletus p. 347. sequ.* Bœclerus *ad L. I. Vellej. Patercul. II. v. 6.* Add. de Elisabetha Regina Angliæ Camdenum *in ej. histor. ad A. 1565.*

II. Remedium est primò, si quidem factiones sint inter subditos, * ut summi imperii competes se medios gerant.

* Bene Baco de Verulam *sermon. fidel. 15.* cum Principes, qui se pro parentibus communibus gerere deberent, factioni alicui se adjungunt, idem fieri, ac cum lembus inclinatione nimia in alterum latus evertatur. Hoc temporibus Henrici III, Galliarum Regis, confirmatum esse. Ipsum enim à principio in ligam pro extirpandis Protestatibus se recipi voluisse; at paulò post eandem ligam contra ipsum Regem vertisse, *conf. sermon. fidel. 49. in fine.* Forstner. *ad XI. Annal. Taciti 16.*

III. Huic proximum est remedium, si factiones ex diversitate sententiarum orientur, præsertim in causis religionis, * alteram sententiarum definitione publicâ non reprobare, sed eniti potius, ut quietè ac pacificè suam sibi quisque opinionem habeat, donec cum tempore evanescat, quod sevit factio vel aluit. Nimirum naturâ cuique insitâ contentionis calor & studium, apprehensas semel opiniones tuendi, mansuetioribus etiam mentibus nonnunquam imponit: ut enim invenias, qui velit agro paterno cedere, qui velit ingenio cedere nullus erit.

* Si secus fiat, discrepantiam in verbo uno, imò in minimè apice, satis esse ad orbem in partes dividendum, ajebat
Albin-

Albinganensis Episcopus apud A. *histor. Concil. Tridentini* l. 2. p. 276: conf. eundem l. 1. de pœnitentia Leonis ob neglectum hujus præcepti, & quæ Cajetanus ante suaserat. Abhinc id à Pontificibus Romanis semper observatum fuit. Et controversiæ inter Dominicanos & Franciscanos de immaculata, ut vocant, conceptione beatissimæ Virginis *Deorox*, decisio à Pontificibus Paulo v. & Gregorio X, non potuit obtineri, licet Philippus III. & IV. Reges Hispan. eos legationibus ob id fatigarint. v. Calixt. *Differret. de visibili Monarchiâ* §. 46. usque ad §. 74. Dum aliter se gessit Joannes XXII, Pontifex, in controversia, an Christus habuerit dominium, totum ordinem Franciscanorum à se alienavit. v. Nicol. Burgundus l. 2. *histor. Bavar.* ad A. 1328. Eandem ob causam Barneveldius in Hollandiâ prudentissimè existimavit, controversiam de gratia & prædestinatione è scholis & ecclesiis eliminandam. v. Maurier. *memoires pour servir à l'histoire de Hollande, in vita Mauricii Princip. Auriaci, & in vita Barneveldii.*

IV. Tertium est remedium, factiones frangere per earum divisiones callidè procuratas.

* V. A. Concilii Tridentini l. 1. p. 51.

V. Quartum remedium est, obliterare nomina factionum. Ita Genuates, cum recuperassent Auriæ beneficio libertatem, sustulerunt Guelphorum & Gibellinorum, item Adorniorum & Vulgosiorum vocabula. v. Guicciardin. l. 19. *historiar.* Adde Thuanum l. 28. *histor. ad A. 1561.* ubi de Papistarum & Hugonotorum nominibus in Galliâ sublati.

VI. Conjuraciones quidem sæpenumerò fuerunt detectæ, (1) præsertim ubi spatium temporis intercessit, (2) eademque multos & in iis fœminas implicuerunt. (4) Neque tamen desunt exempla conjurationum, quæ feliciter successerunt, etiam inter multos complices, verùm illæ tantum, quæ magna illa nomina prætulerunt, Deum, patriam, & libertatem.

(1) Con-

(1) Conjuraciones, quibus conficiendis aliquid spatii intercedit, ut plurimum evulgari, observat Machiavellus l. 2. histor. Florentin. A. 1340. Cethegus in conjuratione Catilinaria apud Sallustium maximum bonum in celeritate putabat.

(2) Apud Tacitum 15. Annal. 59. Pisoni quidam inculcabant: *frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari.* conf. Justinum 10. histor. 1. n. 6. Curtium histor. Alexandr. l. 8. c. 6. n. 12. & 15. Nepot. in Dione c. 8. n. 4. Camdenum histor. Elisabeth. ad A. 1556.

(3) Sæpius arcana conjuratorum à mulierculis in vulgus emanare, exemplis aliquot ostendit Piccartus Dec. 7. obs. Pol. 3. Adde alia apud Justin. 5. histor. 2. n. 5. & 43. histor. 4. n. 8. De Fulvia, Catilinariam conjurationem patefaciente, Sallust. in Catilin. c. 23. Flotum l. 4. rer. Romanar. 1. Cui simile exemplum apud Adlzreiter, part. 2. Annal. Bojic. l. 7. n. 18. ad A. 1208.

(4) Ut Siculorum adversus Gallos, Portugallensium adversus Hispanorum dominationem, de qua Vitor. Siro som. 1. Mercur. l. 1. Ambrosiana, de qua Thuanus l. 24. ad A. 1559.

VII. Remedium est in universum, conscios conjurationis mortis supplicio afficere. (2) Hujus metu multæ conjurationes detectæ.

(1) Hæc lex fuit in Macedonum regno & sub Romanis Imp. ut docent exempla apud Curtium, Suetonium, Tacitum. Adde l. 7. §. 2. & l. 8. D. ad L. lul. majestat. Hodie ubivis fere viget. Exempla sunt apud Gallos Marschalli Bitonii, Thuani, apud Anglos Essexii, v. & Guicciardinum l. 3. & 13. historiar.

(2) V. Thuanum l. 79. ad A. 1584. Camdenum in histor. Elisabeth. ad A. 1587.

VIII. Contra conjurationes adversus statum reipublicæ in civitatibus maximè policraticis est remedium, locum, in quo Senatus vel Concilia habentur, militibus prætorianis, quorum fides explorata sit, custodiendum committere, ut Veneti solent.

IX. Quæ

IX. Quæ verò aduersus Principes fiunt conjurationes, declinari possunt, si obseruentur præcepta, quæ ad conservationem regnorum valent, de quibus supra satis actum.

X. Pestis civitarum nulla tetrior est, quam seditiones & bella civilia. Cicero IV. ad famil. 9. *Omnia sunt misera in bellis civilibus: quæ majores nostri ne semel quidem: nostra atas jam sapius sensit. Sed miserius nihil quam ipsa victoria: quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit; ut etiamsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur.* Multa enim victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito faciendâ sunt. conf. l. 12. ep. 18. Idem d. l. IV. ep. 14. *Cujus belli exitus ex alterâ parte eadem ostendat, ex alterâ servitatem.* Idem de Harusp. Responsis c. 25. *Neque enim ullus alius discordiarum solet esse exitus inter claros & potentes viros, nisi aut universus interitus, aut victoris dominatus, aut regnum.* Idem apud Dionem l. 44. *histor. facunde differit, esse in bellis civilibus quandam malorum concatenationem ac veluti circulum.* Atticus apud Nepotem in ej. vitâ c. 25. *Arma civilia neque parari neque haberi per bonas artes possunt; neque magis in suâ potestate est, qui se civilibus fluctibus commisit, quam qui maritimis jactatur.* Epaminondas apud Nepotem in ejus vitâ, *omnem civilem victoriam funestam putabat.* Accedit ingens rabies ex genio civilis iræ, quæ semper graviore quàm in extraneos affectu solet exardescere; Planè ut pervicacissima sunt odia, quæ sanguine proximos exercent. v. Aristot. VII. Pol. 7. Piccart. Des. 14. obs. 3. & 1. Maccab. VII, 23. Ex qua tam ardenti vindictæ cupiditate identidem solet fieri, quod Livius dixit l. 34. c. 49. *ut pars quæ domestico certamine est inferior, externo potius se applicet, quam civi cedat.* Planè ut Hecuba ab Euripide loquens inducitur:

Τὴς κακῆς δὲ τιμωρημένη,
 Διῶνα τὸν σύμπαντα δαλεῦσαι θέλω.
 Malos enim ulciscens,

Vitam universam servare volo.

Jama & verum est, quod de Othonianis temporibus dixit Tacitus I. histor. 79. *Conversis ad civile bellum animis, externa sine curâ habebantur.* Est tamen aliquando inter regnandi artes, occasionem dissidii præbere subditis, eosque ad seditionem connivendo quasi proritare, ut occasione hac libertate nimia & privilegiis exuantur. Auræcus apud Meursium in *vita Auriaci* l. 2. ajebat: *Hispanos, in belli occasionem Belgique subjugandi animo intentos, turbas quam obsequium malle.* V. & Forstner. ad XI. Tacit. *Annal.* 19. §. 3.

(1) V. quæ diximus supra *sect.* I. §. 11.

(2) Ubbo Emmius l. 36. *Rec. Friſcar.* ad A. 1516. *Tanta vindicta libido mentes hominum sæpe agitat, ut dummodo malè perdant eos, à quibus se laesos putant, propriorum bonorum, interdum etiam ipsius vita sua obliviscantur.*

XI. Quò majora verò mala sunt seditionum & bellorum civilium, tantò interdum difficilior sanantur. Præsertim si ob magna illa nomina, DEUM, PATRIAM aut LIBERTATEM excitentur. Pindarus Pythiâ IV.

Ρᾶδιον μὲν γὰρ πόλιν σεί-
 σαν ἢ αἰφαιροτέροις αἰπὴ ἔπι χι-
 ρας αὐθις ἔσσει, δυσπᾶλις
 δὴ γίνεται ἑξαπίνας,
 εἰ μὴ θεὸς αἰγεμόνεσσι κυβερ-
 νάτῃρ γένηται.

Facile quippe est civitatem concu-
 tere, etiam imbecillioribus: at in se-
 dem iterum collocare, difficile
 usque est repente,
 nisi Deus Principibus guber-
 nator fuerit.

Tiresias

Tiresias apud Euripidem in Phœnissis:

Πικρὸν τὲ τοῖσι τὴν τύχην κεκτημένοις,

Πόλει ὡς ἴσχειν Φάρμακον σωτηρίας.

Acerbum est hanc fortunam habentibus,

Urbi exhibere pharmacum salutis.

XII. Ante omnia causæ bellorum civilium removendæ, exemplo Agricolæ, qui parum profici armis, si injuriæ sequerentur, causas bellorum civilium statuit excindere, apud Tacitum *in ejus vit. c. 19.*

* Josephus apud H. Grotium in Sophompanea:

Sed non medenti sufficit, quali lues

Flammatur aestu, nosse quam partem premit,

Quibusquo sese suscitot stimulis dolor.

Noscendâ morbi causâ.

XIII. Igitur cum à rebellibus petitur naturâ non iniquum, aut improbum (v. g. tributorum diminutio aut rapacium ministrorum remotio) concedendum est, præsertim in gravissimo motu. Quâ in parte nonnulli suadent, ut * tranquillitatis rebus, quæ promissa sunt irrita reddantur, vel non præstentur: aut minuta quædam & tenuia, quasi larva, obtendantur, decipiendæ illorum expectationi. Videbit tamen summus imperans, ne quod concedit, vi aut metu expressum videatur. v. Germanici consilium apud Tacitum I. *Annal.* 36. 37.

* Bozborn. I. *Instit. Pol.* 14. §. 19. Sed hoc injustitia non semper vacat. ut ostendit H. Grotius 3. *de I. B. & P.* 2. 19. §. 6. & sequ. Exemplum Friderici Imperatoris, pacta cum Brugenſibus infringentis, quæ Maximilianus filius ini-
verat, v. apud Sigismundum à Bircken in *Deſtreichischen Chron Spiegel* l. 5. c. 38. ad A. 1498.

XIV. Desperatio etiam rebellibus nunquam injicienda. Hæc enim excitat ad audendum, & qui salutem despondit, exitii solatia quærit comitesque morte: è contratiōe impunitatis oblatione minus
factis.

adiosi se subducunt : quoniam complures animi levitate ad seditiones & bella excitantur , & plebs, postquam belli mala sensit, pacis quam vindictæ est cupidior : Cicero pro domo suâ : *Hoc in imperitâ multitudine est vitiosissimum, varietas, & inconstantia, & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio.*

* Notus est Virgilii versus : *Vna salus vtilis, nullam sperare salutem.* In proverbio est : *Accerrimos canum morientium esse morsus :*

XV. Cum verò rebelles sæpe alium finem præferant , * eumque speciosum & in vulgus gratum, alium occultent, hunc propalari multum interest.

* Sallustius in bello Catilinario : *Vti paucis verum absolvam, per illa tempora quicumque rempublicam agitavere, honestis nominibus, alii sicuti jura populi defenderent ; pars, quæ senatus auctoritas maxima foret, bonum publicum simulantibus, pro sua quisque potentia certabant.* Apud eundem Lepidus : *Dicta alia, sed utrinque certatum de dominatione.* De Pompejo & Julio Cæsare Cicero 8. ad Atticum 1. *Dominitio quasita ab utroque, non autem beata & honesta civitas ut esset.* Idem alibi : *Subinde signa turbantur, quibus voluntas à simulatione distingui possit.* Add. Polybium l. 3. *histor.* t. 6. Forstner. ad XV. *Annal.* 53.

XVI. Singulatim, in modo componendi bella civilia & seditiones, respiciendum ad tempus antecedens, intermedium & consequens. Ad tempus antecedens pertinet : (1) Initia motuum interdum esse nugatoria , & ut Aristoteles loquitur V. Pol. 4. *ὡς μικρῶν, ἀλλ' ὅτι μικρῶν.* Hæc igitur, seu vilia & modica, summus Imperans non parvi pendet. Tacitus notat XIV. *Annal.* 6. *Modicis remediis primos motus confedissee.* E contrario experiundo cognitum est, turbarum initia valdè adhuc imbecilla ita morâ fuisse confirmata, ut, quæ prius componendis satis fuissent, post momenti nihil habuerint. Neque in obscuro causa latet ; (2) quia plures nondum corripuit con-

Q

tagium ;

tagium; deinde pauci, qui auctores sunt, timide administrant; multi causas ignorant & per vecordiam sis se adjungunt.

(1) Exemplis, quæ Aristoteles *dillo loco* habet, adde illud apud Livium l. 4. c. 9. de seditione Ardentina. Lugduni aliquando seditio exorta ob crepitum ventris, v. Meursium l. 1. *Athenai Batavici* c. 17.

(2) Hæc causa est, quamobrem Solon illum, in seditione qui fuisset neutrarum partium, infamia notaverit, ut refert Plutarchus *in Solone*. Quanquam idem Plutarchus *libro de serâ Numinis vindictâ* eam legem vocat *ἡ ἀλογότατον*. Add. idem *preceptis resp. gerendâ* & Gellius l. 12. *Nocturno, Attic.* 12.

XVII. Solent præterea virulenti sermones, famosi libelli, rhythmi, carmina spargi, quæ Tacitus *tentamenta vulgi* vocat, quæ nonnulli edictis coercenda existimant. Verum idem Tacitus III. histor. 53. observavit: *sermones populi coercitos precipuum fama alimentum fuisse*. Heinsius l. 2. histor. Belgic. ad ea, inquit, *conniveri fere jam receptum esse; sive quod immodica in vulgo, melius satietate, ac si dissimules, matatis animis, quam metu obsolescunt: sive quod auctoritas cum levioribus commissa ad majora vim amittit, vitia & impunita commendantur*. Conf. Bacon. *Verulam. serm. fidel.* 15.

XIX. Tempus intermedium quod attinet: cum motus ardere incipiunt, violentis remediis abstinendum. Orestes apud Euripidem *in ejus nominis tragiæ*:

Ὅταν γὰρ ἡβᾷ δῆμοι, εἰς ὄργην πεσῶν,
Ὅμοιος ὡσεὶ πῦρ κατασβέσαι λάβρον,
Εἰ δ' ἡσυχῶς τις αὐτῶν ἐντείνοντι μὲν,
Χαλῶν ὑπεῖκοι, καιρὸν εὐλαβέμενοι,
Ἴσως ἀν' ἐκπνέουσιν· ὅταν δ' ἀνῆ' πνοαί,
Τύχῳις ἀν' αὐτῷ ἐκείδιος ὅσον θάλασσαν.

Quando

*Quando enim turget populus, incidens in iram,
Perinde non potest extinguere, ut vehemens ignis;
Si autem molliter aliquis ei incenso
Laxans cedit, observans tempus,
Fortassis exhalet: tum quando remiserit spiritum,
Possis eo uti quantum voles.*

Addit:

Ἐνέσι δ' οἶκτος, ἐνὶ δὲ καὶ θυμὸς μέγας,

Καταδοκῶντι κτήματι τιμωτάτον.

Est enim in eo miseratio, est & magna iracundia;

Optima res observanti tempora.

XIX. Si tamen bellum jam susceptum est, an festinare, an bellum ducere sit satius, pro ratione circumstantiarum statuendum. V. Consultatio inter Duces Othonianos apud Tacitum II. *histor.* 31. *sequ.* Add. *l. histor.* 32. *sequ.* ubi præclara Vinii est sententia ad Galbam: *daret malorum pœnitentia; daret bonorum consensui spatium, scelera impetu, bona consilia morâ valescere.* Davidi, à filio Absolone impugnato, nihil magis proderat, quàm mora. v. II. *Samuel.* XVII.

XX. Præcipuè autem convertendi oculi ad Duces & capita rebellium; (1) ceu qui solent rem ad abrupta perducere, nullamque sanationem recipientia. Ubi certum est, sæpe unius hominis sanguine bellum civile transactum esse. Ita Scribonianus sub Claudio, Seba sub Davide interfecti bello finem imposuere. v. 2. *Samuel.* XX, 22. Pisone occiso levata Othoni omni sollicitudine mens, apud Tacitum I. *histor.* 44. n. 1. Quanquam ubi integræ provinciæ mutaverunt, supplicio auctorum aliquando magis asperatum malum, quàm repressum fuisse, exemplis doceat Forstner. *ad XI. Annal. Taciti* 19. Si plures sunt duces (2) connitendum sedulo, ut vel multitudini suspecti reddantur, vel speciosis nominibus disparentur,

Q 2

quan-

quantum possunt : nonnullis spes , præmia aut honores ostentanda ; aliis, qui supersunt, metus intendendus.

(1) Sic Achitophiles Absoloni auctor fuit, ut thorum patris violaret, quo nullam illi receptus ad gratiam patris spem relinqueret. II. *Samuel.* XVI, 21. Aliud exemplum est apud A. epitom. rer. Germanic. ad A. 1618. de Comite Turriano. Alexander Farnesius agebat : *qui gladium contra Principem stringis, ei vaginam esse abiciendam*, apud Davilam l. 9. *histor. bellor. civil.*

(2) *Periculosissima sunt seditiones, ubi omnibus idem velle & idem nolle*, ait Tacitus II *Annal.* 32.

XXI. Ad consequentia spectat, primo, * civiles victorias maturatâ pace finire, ne latius serpent discordiæ. V. Thuan. l. 63. *histor. ad A. 1584.* ubi Christophori Thuani consilium. Monitum hocce neglectum fato suo impegit Carolum I. Angliæ Regem Conf. epitomen *Rer. German. ad A. 1631.*

* Cicero IV. ep. 7. ait : *Sapientem & bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema non libenter persequi.*

XXII. Deinde victoriâ moderatè utendum. Hinc Romani Imperatores, ex civilibus bellis victoriam reportantes, triumphum agere non solebant. v. Valer. Maximum II. *Varior.* 8. *in fine.* Julius Cæsar civilium bellorum stragem non prodidit, ut nos docet Plinius l. VII. *histor. natur.* 25. Eiusdem Cæsaris in Pharfalicâ pugna vox fuit : *Parce civibus.* Brutus apud Ciceronem in ep. ad Brutum. II. dixit : *bella civilia acrius esse prohibenda, quam in superatos iracundiam exercendam.* Claudianus :

*Cautius ingentes morbos & proxima cordis
Viscera Paonia tractat sollertia cura,
Parcendoque secat, ferro ne longius acta
Irrevocandus eat sceleris virtutibus error.*

XXIII. Amnestia denique, hoc est, abolitio omnium ante actorum, sancienda & jurisjurando confirmanda, cum ut offensæ, dissidia, inimicitia earumque nomina pariter ac opera auferantur; tum ut benevolentia, amicitia, concordia concilietur. Exemplo in republicâ Atheniensium prævit Thrasybulus apud Cornelium Nepotem *in Thrasybuli vitâ cap. 3.* quod alii populi secuti sunt. v. elegans commentatio Bœcleri *de Amnestiâ.*

XXIV. Ad summum imperantem pertinet primum, ut secum habeat viros auctoritate & gratiâ valentes, (1) quorum interventu, ubi videbitur, animos oratione demulceat. Non rarò enim vicit Rhetorice, quos Bellona subigere haut valuisset. Eteocles apud Euripidem in Phœnissis:

Πᾶν γὰρ ἐξαίρει λόγῳ,
ὄ τ' ἐ σιδήρῳ πολεμίων δεγίσσειν ἄν.

Blanda sape oratio

Plus impetrabit, quàm truces belli mina.

(2) Optima verò persuasio est, quæ à rebus cœlestibus, prodigiis aut miraculis sumitur (exemplo Drusi apud Tacitum I. *Annal.* 28.) vel ab inimicorum gaudio. Nullo quippe argumento, ex Aristotelis sententiâ, nobis aliquid efficacius dissuadetur, quàm si ostendatur, voluptatem inde capturos inimicos nostros, citato hanc in rem Homericò versu, cui suppar Virgiliti:

Hoc Priamus velit, & magno mercentur Atrida.

Nonnunquam & fabularum usus profuit. v. de Mōnenio Agrippâ Livius II. *histor.* 32.

* Elegantissimè Virgilius:

*Magno in populo cum sape coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat;
Tum pietate gravem ac moritis si forte virum quem*

*Conspexere, silens, arreclisq; auribus adstant?
Ille regis dictis animos & pectora mulcet.*

(2) V. oratio Germanici apud Tacitum I. *Annal.* 42. Escovedi ad Hispanos, seditionem in Belgio molientes, apud Stradam *Decad.* 1, l. 9. Julii Cæsaris apud Lucanum *lib.* 5. *Pharsalia.*

XXV. Deinde milites in promptu habeat, si non ad usum, saltem ad securitatem suam, & ad metum seditionis incutiendum.

XXVI. Emissariorum quoque & exploratorum magnus est usus. Hoc uno Achitophelis consilia evertit David, de quo (1) II. *Samuel.* XV, 34. & sequ. XVI, 18. & XVII, 16. Henricus VII, Angliæ Rex callidissimus, fidem emissariis conciliabat per juramenta, per execrationes, per anathemata, contra illos tanquam hostes à concionatoribus fulminata. Ita verò secretissima quæque expiscabatur, & post comperto delatores fuisse, qui integerrimi omnium credebantur, velut suspectâ cujusque conscientia, nemo curas suas profiteri, nemo alteri fidere audebat. Sed rectè addit Verulamius, qui in vita illius hoc plumbis memoravit: *Sacra ista vestimenta larvis non convenire.* (2) Adde consimile exemplum Callicratis, sed infelix exitu, apud Nepotem in *Dione* c. 8. felicius apud eundem in *Datame* c. 10.

(1) Ubi Grotius notat: *Non deserebant Davidem in tantis malis sua artes: sed ubi lupina non proderat, assumit vulpinam, verè αἴγυις (perspicax) & qua ex usu erant reperire solet.*

(2) Apud Tacitum II. *histor.* 18. *spatium sit temeritatis aliena comes, primè coactus, max velle simulans, què plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio misceretur.*

XXVII. Si Rex vel Princeps sit, aliquando utile erit, ut præsentiam suam motibus impendat. v. Tacitus I. *historiar.* 33. & IV. *histor.* 85. At Tiberio

berio apud eundem Tacitum I. Annal. 46. & sequ-
fixum erat, neque se neque rempublicam in casum dare.
 Quod exemplum in Belgio parum feliciter imitatus
 est Philippus II, Rex Hispaniæ: manente quippe pe-
 riculo ferme consentiebatur, vultum numenque
 Principis ad comprimendas partes immane quantum
 valitura fuisse. v. ex Stradâ & aliis Belgicis scriptori-
 bus Bœcler. *in Dissert. de sedition. militar. c. 3. & ad II.*
hisor. Taciti 33. Zevcotius in observat. ad Sueton.
Jul. Cesar. Adde exemplum Davidis II. Samuel.
XIIX, 3.

XXIX. Summus quoque imperans urbem,
 unde in omnia regimen, non temerè deserat. Luca-
 nus de Senatoribus Romam deserentibus:

Urbem, populus victisque frequentem
Gentibus, & generis, vocat si turba, capacem
Humani, facilem venturo Casare pradam
Ignava liquere manus. conf. Ciceronem i 6. ep. II.
 & Bœcler. ad 2. Vellej. Patercul. 49. Christiernus II.
 magno suo malo Hassniam liquit, de quo dignus
 est qui inspicitur locus Meursii historiâ Danicâ ad
 A. 1523. & atrum memoriâ Carolus I. Angliæ Rex
 Londinum.

XXIX. In universum à summo imperante ab-
 sit ingenii vanitas, è contrariô ei adsit animi robur
 & constantia. * Chorus apud Euripidem in Ione:

Ὅτω δ' ἐλάυνεται,
 Συμφοραῖς οἴκοι, σέβοντες δαίμονας θάρρειν
 χρεῶν.
 Εἰς τέλοισι δ' οἱ μὲν ἐσθλοὶ τυχαίνουσιν αἰξίων,
 οἱ κακοὶ δ', ὥσπερ πεφύκασ', ἔποτ' εὐπρέ-
 ξησαν αἶν.

Σηξης

Cujus igitur agitur

*Domus calamitatibus , si Deum colat , illum con-
fidere oportet :*

*Tandem enim boni quidem consequentur digna
pietate præmia ,*

*Mali verò , ut digni sunt , nunquam felices
erunt.*

* Quem locum illustrat in elegantissima & accuratissima
Euripidis Tragediarum editione Josua Barnes , Anglus.
Adde Masium *ad Iosuan* IX, 19.

DEO SOLI GLORIA!

INDEX

INDEX

Rerum & Verborum memorabilium, quæ hîc continentur.

A

- A** Borigines sine lege, sine imperio fuere, 1, 1, 1. P. 43.
- Abortum Aristoteles suavit 2, 2, ib. sed non sine impietate, ibid. A.
- Abrahamus fuit paterfamilias cum imperio civili, 1, 1, 11.
- Academia 1, 5, 16, unde dicta, eod. A. 4.
- Accidentale, uno respectu quod est, altero solet esse essentiale, 1, 10 4.
- Accidentia personarum summæ potestatis non alterat Reipubl. formam. 2, 6, 4.
- Accisimi usus multis profuit 2, 24, 13.
- Acclamations etiam ab oppressis fiunt, tacitè interim gementibus 2, 24, 1. A. 1.
- Accusationes publicæ minuendæ sunt in politia 2, 8, 19.
- Achæi totius societatis principem habuerunt 2, 18, 6. cooptatio socii consensu omnium fieri debebat, 17.
- Achæorum fædus speciosis artibus à Romanis dissolutum, 2, 10, 21.

R

Achæo-

I N D E X.

- Achaeorum respublicæ an systema fuerint? 1, 12, 6 & a. 1.
- Achaicæ civitates, 1, 12, 7. earum mala & remedia, 2, 18, 1 seqq.
- Achitophelis consilium Absoloni datum quo spectaret, 2, 25, 20. a. 1.
- Acquirendi modi quo pertineant, 2, 2, 55. a.
- Actor quis in criminalibus, 1, 7, 21.
- Adlzreitteri *Annal. Bojsci* 2, 25, 6. a. 3.
- Admiralius unde dicatur; 2, 3, 17. a
- Admiralitatibus collegia instituenda sunt, *cod.*
- Adoptione prudenter liberorum defectus à principe suppletur, 2, 4, 43. a. 1.
- Advocati, 1, 7, 21.
- Adulatores perpetuum regni malum sunt, 2, 4, 11. & a. 1. omnia laudant, *cod.* sunt maximè noxii, a. 2. non sunt unius generis, *ibid.* remedia sunt, § 41.
- Adulterium non est permittendum, 2, 2, 12. ejus pænz ap. varias gentes *d. l.* a. 3. & varia incommoda, *cod.*
- Adulteriis Princeps absteineat, 2, 4, 39. & a. 2.
- Adulteræ facinus suum, opinione Platonis de uxorum communione defendere aliquando conatur sunt; 2, 2, 12, A. 2.
- Edificia splendida sunt in civitatibus, quæ divitias appetunt, 2, 11, 5.
- Edui duos ejusdem gentis in Senatu esse prohibuerunt, 2, 7, 23.
- Egyptus in plures provincias ab Alexandro M. partita, 2, 16, 9. a. 6.
- olim in 12. reges b. lege amicitie distincta fuit, 2, 18, 3. a. 2.
- Egyptii Principes vita exhibant Rege suo mortuo, 2, 4, 1. a. 2.
- Egyptii Reges malè regnarunt, 2, 4, 9, a. 3.

Egy.

INDEX.

- Aegyptii** se omnes nobiles esse dixerunt 2, 2, 7. 2.
Aegypti Soldanus ex numero electus fuit 1, 10, 9.
Emulatio optimatum Aristocratiae nocet. 2, 6, 16.
Aeneae laudes cur Julia domus cani voluerit 2, 24, 9. 2.
Aerarium 1, 5, 23.
Aerarii patrocinium suscipere magnum favorem populi comparat 2, 24, 8. 2. 2.
Ejus necessitas 1, 9, 8.
Eo carere damnosum est reipubl. 2, 1, 28. utile contra illud habere & curare §. 61.
Arumnarum tolerantia sint civis reipubl. optima 2, 22, 25. & 2.
Aeschylus docet metum impellere ad justitiam servandam 1, 3, 3. n. 2.
Ejus divinus versus *Pæd.* §. 6. p. 10.
Aetas regis vel immatura vel perfecta nimis regno damnosa est 2, 4, 14. exemplum est a. 1. remedia sunt §. 43.
Aethiopes quem Regem sumserint olim 1, 10, 9.
Aetolorum corpus Praetorem annum habuit 2, 18, 6.
Eorum 3. civilia corpora systema fuerunt 1, 12, 6. quid Romanis in fædere promiserint clientelaria cum facta essent §. 9.
Affinitatibus imperia proferre usitatum est hodie 2, 10, 33.
Africa & Asia ferè universa regibus parent 1, 10, 5.
Agathonis insignis sententia *Pæd.* §. 6. p. 10.
Aggeres oris maritimis utiles 2, 3, 14. in ruptores eorum pena statuenda *ibid.* de eorum jure est *Hacmannus eod.*
Agnati æqualiter succedant 2, 2, 55.
Agnati regum quomodo habendi 2, 4, 47.

- Agricolæ bellis utiles 2, 2, 30. A. an è numero civium Reipubl. optimæ excludendi, *cod.*
- Agriculturæ laudes, *remissive* 2, 2, 26.
- ejus studium quæ leges excitent 2, 2, 52. A.
- Aizma hist. pacis, 1, 9, 11.
- Alanos bella juvârunt, 1, 11, 2.
- Albania homogeneo modo accessit Romæ, i.e. unam civitatem cum ea constituit, 1, 12, 5.
- Album patritiorum est habendum, 2, 7, 6.
- Alcibiades cur strenui canis sui caudam abscindi jussit, 2, 24. 10. A. 1.
- Alexandri M. institutum erga devictas gentes laudatur, 2, 10, 20. A. 1.
- Aliena appetere civitatibus exitiosum, 2, 2, 6. A. 2 b. exemplo Laconum.
- Alienatio regni ad certum periculosa est, 2, 15, 3.
- Alternativa regni administratio non caret periculo, 2, 5, 10. exemplum est A. 2.
- Ambitus familiare aristocratiz electitiz malum, 2, 7, 11. remedium §. 13.
- Politiz magno malo est, 2, 8, 11. exempla sunt in A. remedia, §. 22. A & seqq.
- Amelorto del governo de Venetia, 2, 6, 22. A.
- Amici ab adulatoribus quomodo discernendi, *remissive* 2, 4, 41.
- Amicitia civitates continet 2, 1, 36.
- Amicitias cives devinciendi in politiis, 2, 8. 18.
- Amnestia post bella civilia sanciri debet, 2, 25, 23.
- Amphyctionum corpus Ducem habuit, 2, 18, 6.
- eorum civitates systema constituerunt, 1, 12, 6.
- Amplificatio civitatum sæpè à providentia divina, 1, 9, 1. & A. 1.
- Anarchia 1, 12, 23. ejus exempla *cod.* & A. 1. per eam civitas in statum naturalem relabitur, *ibid.* & A. 2.

I N D E X

- Angeli* singulis civitatibus ex Daniele olim attribuiti
1, 9, 1.
- Angli* cur Pharos extruxerint, 2, 3, 15, a. 1.
- Post Caroli I. necem non potuerunt partem liberatam conservare, 2, 21, 4. a.
- Anglia* situ tuta est, 2, 3; 2. a. 1.
- Anglia & Scotia* post conjunctionem uno nomine Britanniae M. veniunt, 2, 16, 4.
- Angliae* regnum b. Henrico VII. populariter temperatum fuit, 1, 10, 12. a. 2.
- Annales* leges Venetiis vigent, 2, 6, 29.
- Annonae* quomodo in politis prospiciendum, 2, 8, 17. a.
- Anonymae* Respubl. factionibus distrahuntur, 2, 19, 2.
- Antiani* Luccensium quid? 2, 7, 18. a. unde dicantur?
cod.
- Antidota* Princeps saepius bibat, 4, 45. & a. 3.
- Antoninus* Imp. mundum unam censet civitatem, 1, 2, 2.
- Απαίδευσία* quid? *Ped. § 1. p 2.*
- Apalchitae* in commune laborant, & frumenta pro cujuslibet indigentia singulis mensibus distribuunt, 2, 2, 48. a.
- Apanagium* fiduciario jure possidendum tribui debet, 2, 5, 10.
- Appellatio* fit verbis vel factis, 1, 7, 14. a.
- Appellatio* ad populum in criminalibus prohibita, 2, 8, 20. & a.
- Appianus* Alexandrinus Rom. hist. 1, 6, 13.
- Approbatio* actus regalis ab alio facienda, saepe est arcanum politicum 1, 6, 19, n. 4
- Aquam* nonnulli biberunt veneni metu 2, 4, 45. a. 2.
- Aquarum* eluviones periculorum praemonitores sunt 1, 9, 1. & a. 7
- Arabia* deserta Sessores miseras pro scopo habent 1, 11, 4

I N D E X.

Arbitrium eligere periculo non vacat 2, 18, 8. 2. 2.
exempla sunt eod.

Arbitrionum duo sunt genera 1, 7, 25. & 2. 2.

Arces monarchiæ conveniunt 2, 2, 35. *cas occupare tyrannidis signum eod.* 2. 2.

Archiva sunt publicæ res 1, 5, 23.

Areopagi Atheniensium magna utilitas fuit 2, 9, 4. & 2.

Aristocratia definitio 1, 10, 13. *Divisio* 1.) *a modo constituendi* in electivas §. 14. *casque voti v. liberi vel restricti* §. 15. & *successivas* §. 16. 2.) *a modo administrandi* in puras & temperatas §. 17. 3) in urbicas & per civitatis regionem universam sparsas §. 18.

Aristocratia est populo eligente optimates 1, 10, 14. *Cum regno matrem affinitatem habet* 2, 6, 1. *in nonnullis regno præferenda* §. 2. *varia ejus sunt mala, quæ recenset* §. 3. & *sqq.* quibus *remedia* proponat §. 19. *sqq.*

Aristocracia successiva est plerumque optima 2, 7, 1. *ejus mala sunt* §. 2. *seqq.* *remedia* §. 6. *sqq.* *Electiva mala sunt* §. 10. *sq.* *remedia* §. 12. *sq.* *Censum respicientis malum* §. 14. *remedium* §. 15. *Regis temperata est optimum institutum* §. 16. *malum ejus est* §. 17. *remedium* §. 18. *aristocraticè temperata laudanda est* §. 19. *ejus mala sunt* §. 20. *seq.* *remedia* §. 22. *sq.* *populariter temperata usus insignis est* §. 24. *malum est* §. 25. *remedia* §. 26. *sq.* *urbica, & præsertim uni inclusa urbi, præfertur alii* §. 28. *Aristocratia præsumt, qui eam ignorant* §. 7.

Aristippi character Pæd. §. 4. p. 6.

Aristoteles parcissimè de regnis egit 2, 4, 2. *ratio est ibid.* & in 2.

Diligens

I N D E X.

- Diligens fuit in explicandis Aristocratia malis
& remediis 2, 6, 4.
- Ejus de Republica libri loco moti sunt 2, 2, 5.
- Arma provincialibus adimenda 2, 16, 11. exemplum
est a. 1.
- Arminianismum quomodo Barneveldius extermi-
nandum suaserit 2, 25, 3, 2.
- Armistitia 1, 8, 10.
- Arnizæ consideratio civitatis 1, 2, 2. in N. juris &
imperii mentionem in facienda civitate plane
omittit *cod.* p. 61.
- Arianus mundum universum civitatem vocat 1, 2, 2.
- Artes diversæ possunt idem obiectum habere sub di-
verso considerandi modo *Pæd.* §. 7. p. 11. §. 13.
p. 20.
- Earum accurata divisio 1, 5, 9.
- Arx 1, 5, 18.
- Asiatici Reges omnes m. fortissimi luxum numen
suum faciunt 1, 11, 4. & 2, 3.
- Affecuratio utilis est reipubl. 2, 3, 16.
- Assentatoribus Tyrannus libenter auscultet 2, 23, 17.
- Assyriorum regnum diu duravit 2, 4, 1. a. 3.
- Athenæ ob Areopagum fuit democratia aristocraticè
Imperata 1, 10, 19. earam decem tribus quasi
separatam temp. habuere §. 20. & 2.
- Bellorum maritimorum temeritate conciderunt
2, 3, 8.
- Athenis olim ochlocratia fuit 1, 12, 14. exemplis ty-
rannorum plena *cod.* a. 2.
- Athenis oratio plurimum pollet 2, 8, 7. a. 1.
- Prudens ibi lex data fuit circa accusatores 2, 8, 19.
a. areopagus & Senatus anchoræ plebis 2, 9, 9. &
§. 7.
- Athenienses originarios cives habuerunt. 2, 2,
7. a.

Atheniensium ephēbi anno 20. ætatis Homagium
jurabant 1, 3, 8. a. 3

Athenæus de Sybaritarum luxu lege cautum fuisse
tradit 1, 11, 4. a. 1.

Attici musicæ operam dederunt 2, 2, 35. a. 1.

Avāritia imperantis Reipubl. malæ est 2, 1, 19.

Augustus callidè instituit mutationem reipubl. invasæ
2, 21, 2. a.

cur Pyladem saltatorem oderit 2, 24, 10. a. 2.

Aula regia vitiorum lerna est 2, 4, 20. remocium est
5. 49.

Austriacorum in Belgio artes 2, 4, 29, 2

Auxilia omnibus ferendo multi latam sibi dominatio-
nem quæsierunt 2, 10, 17. a. 2.

B.

Bachus fuit Noachus. 1, 3, 6. unde Liber dicitur
sit *cod.* unde *παλαινομος* ibid. N.

Bacon de Verulamio *sermon. fidel.* 1, 9, 1, 2. 10.

Bancorum magnus est alius, 2, 11, 15.

Banda in tres insulas sparsa, 1, 10, 3. a. 2. Aristocra-
tice formè regitur, *cod.* in factiones distracta est, *d. 4.*

Barlaeus de rebus p̄stis in Brasilia, 1, 5, 19.

Barnesius Euripidem accuratissime edidit, 2, 25, 29.

Barnesii consilium circa Artiniolum, 2, 25, 3. a.

Barones apud Francos dicti, quibus fas erat ad con-
ventus veniendi, 1, 5, 2, 4. 1

Bartolus 3. facit personarum universitates, 1, 5, 16. a. 1

6. meri impetii gradus constituit, 1, 6, 2. a. 2. &
magistratus in quinque ordines distribuit *cod.* a. 3.

Batavi divitiarum appetentes sunt, 1, 11, 3.

Atausionensem Principem in Indis regem suum
vocant, 1, 10, 5. a. 1. derisi ab aliquo, quod regem
non habeant, *cod.*

Batavia nova conditio, 1, 12, 10.

Becmannus malè definivit prud. civilm. Pæd. 9. 5. p. 7
malè

- malè doctrinam de jure gent. retulit ad prud. civi-
lem *Ped.* paragr. 7. p. 14
- Belgii fœderati 7. civitates unum systema consti-
tuunt 1, 12, 2. Principem habent paragr. 7
- Motuum ejus concussa 2, 4, 30 a. 2
- Belgis tantum nomen servitutis exosum est 2, 12, 6 a.
- Belgium fœderatum commune bonum sæpè pervertit
falso publici nomine 2, 18, 1. ad discordias pro-
num §. 2. a. fœderis dissolutio aliquoties proxima
fuit *cod.* Bellica negotia, legatorum receptio, ar-
mis occupata ad totum spectant, §. 8. in Aa. duo ha-
bet perpetua concilia, §. 9. a. 2. deliberavit aliquan-
do, in cujus clientelam concederet 2, 20, 4. a. 1
- Belli definitio 1, 8, 9. ejusque explicatio *cod.*
- Belli instituta 2, 2, 59.
- Bella unde in statu naturali orientur, 1, 1, 10
- Bellicis artibus ut. uti periculosum est 2, 10, 2. reme-
dium est §. 16
- Bella civilia unam republ. sæpè in duas rumpunt
1, 12, 18. eorum definitio & species §. 21
- Bello gerendo regnum est accommodatissimum 2, 4, 1
1, 2. 1. de quibus ante illud cogitandum 2, 1, 93
- Bellis sæpe eximi solent loca nonnulla 1, 8, 1, 2
- Bello maritimo nihil est incertius 2, 3, 8. remedium est
§. 17
- Bella Tyranno continenter gerenda 2, 23, 15.
- Bellicoli sunt mulierosi 2, 10, 5. a. 2
- Ad Bellicam vim civitas instituenda, ut pace frui li-
ceat 1, 11, 2
- Benigni sint cives Reip. ex voto optimæ 2, 2, 29. m. et-
ga ignotos *cod.*
- Bertranus de *Republ. Hebraor.* eam ex Monarchia, Ari-
stocratia & Politia mixtam docuit, 1, 11, 8
- Besoldus docet Romani juris auctores rei generales
divisiones cum specialioribus sæpè confundere
1, 5, 20

I N D E X.

- Bircken** *Oestreichischer Ehren-Spiegel* 2, 25, 13. **A**
- Blanditiis potius quàm vi agendum est à Tyrannis**
titulo 2, 29, 6
- Bodini definitio civis rejicitur** 1, 5, 2. numerus quoque civium ad civitatem sufficientium ab eo constitutus eod. §. 15. male negat summam potestatem tempore includi posse 1, 6, 8. bene distinguit inter statum & administrationem civitatis, eod. §. 13.
- Malè negat feminas imperare posse** 1, 6, 16
- Notatur quod Aristotelem erroris incusat** 1, 10, 8
- interregnum cum anarchia confundit** 1, 12, 13
- Bodmeria** 2, 3, 16
- Bœcler** *diff. de Politica Lipsiana* censet, magnam partem prudentiæ civilis contineri in novitia animorum, 1, 1, 8. in dominio eminente splendorem Majestatis maximum esse 1, 6, 18. **A**
- De Amnestia** 2, 25, 23. **de seditione militari** §. 27. ad Vellejum §. 28.
- ejus res faciliæ docent regnum Francorum electivum fuisse** 1, 10, 9
- Bœcleri opinio rejicitur** statuentis, ubi duo vel tres indivisi præfunt reip. esse aristocratiam dumvira-lem vel triumviralem 1, 11, 6
- ejus** *diff. de eo quod civitas egit* 2, 7, 21
- Bona** quid 1, 5, 19. dicuntur etiam res, eod. dividuntur
1. à fine in *necessarias, utiles & voluptuarias* eod. §. 20. 2. in *nullius & quæ sunt alicujus* §. 21. hæ à subiecto in *sacras* §. 22. *publicas* §. 23. *universitatis* §. 24. & *singulorum* §. 25. à modo habendi in *corporales & incorporales* §. 26
- Bona terra, gens mala** 2, 2, 44. **a**
- Bononia** Prætozem alienigenam cur eligerit 2, 9, 3. **a**
- Borissius** variis artibus benevolentiam populi comparavit sibi 2, 24. 11. **a**
- Borellus** de magistr. edict. recenset poenarum genera 1, 9, 16 **Bor-**

I N D E X.

- Bornitius de prudentia civili* 2, 6, 22
Bolii character beatae republicae 2, 2, 5
Malè negat in regno usufructuario proprietatem
penes populum manere 1, 6, 7. a. 2
De significatu cometarum, congestit yaria de eo ju-
dicia 1, 9, 1. a. 5
Boxhornius Diss. de elect. & success. regna ex succes-
sivis & electitiis mixta malè voti restricti vocat 1,
10, 2
Brachmanes non regnantur 1, 10, 5
De statu federati Belgii 1, 5, 19
Bragantiae Dux non sine magno peccato politico in
Portugallia relictus fuit 2, 24, 26. a
Breviarium totius imperii imperans habere debet
2, 4, 38. exempla sunt *cod.* a. 2
Brevia maris utiliter doliis denotantur aliisve signis
2, 3, 16
Britanniae M. regna quo modo jacta sint 1, 12, 5
Britannia, Gallia, Scythia & Germania multas habu-
it respubl. 1, 19, 5
Brugarum rarius habitatarum causa 2, 11, 3. a
Burgensis pax b. gravi poena sancienda 2, 9, 96
Burgum 1, 5, 18. *Burgenses etiam vicum postea de-*
notavit, cod. a. 3
Burgundus tradit, quare in Belgio civium consensu
tributa imposita fuerint 1, 6, 19. a
Buxbequii Epistola 1, 5, 19

C.

- C**abinet, v. Conclave.
Caesaris Borgiae mos 2, 16, 10
Calumniae saepe ita speciosae sunt ut prudentissimo re-
gi imponent 2, 4, 12
Camdenus Hist. Elisabeth. 1, 9, 7

Campa-

- Campani ferocissimi molles redditi à Romanis 2, 10,
19. a. 2
- Canalium magna utilitas 2, 11, 5.
- Cananorum qualis Respubl. fuerit 1, 10, 5
- Carolus Caringus potestates Italicarum civitatum fa-
cit summas potestates temporarias 1, 6, 8
in *Glossar.* cur leges Anglicanas in communem &
particularem distinguat 1, 12, 8
- Capita belli civilis tollenda sunt 2, 25, 10. si plura
sint quomodo agendum *ibid.* solent ad abrupta per-
ducere *ibid.* & a. 1.
- Capti in fluminibus Respubl. maritimæ hostes supplicio
afficiendi 2, 3, 15. & a. 6
- Sub capite uno junctæ civitates sunt et ex hypothesi
optimæ 2, 11, 1 earum mala sunt §. 2. seq. remedia
§. 4. seq.
- Capua à Romanis cur non defecerit 2, 16, 11.
- Capuani celibes in lectis non cubuerunt 2, 10, 18. a. 1
- Cardinalium institutum circa reformandum regi-
men Pontificium ante electionem Pontificis 2, 13,
3. 2. 7
- Caroli Gustavi Sueciæ Regis dictum de officio Princi-
pis 1, 11, 2. a. 2
- Carolus I. A. R. quid fato suo impegerit 2, 25, 21
- Carolus M. Longobardorum regnum & dominium
Romæ & Exarchatus Francorum regno junxit hete-
rogeneo modo, 1, 12, 5
- Carolidarum familia extincta Imperium Germani-
cum non statim desit successivum esse 1, 10, 9
- Carnis esus utiliter sæpè prohibetur 2, 3, 18
- Carthaginenses Romanis clientelares facti, quid pro-
miserint? 1, 12, 9
- Castellum, 1, 5, 18
- Casæ *vis à P. Bembo* 2, 2, 58
- Castrucius omnes ad Imperium Luccæ aspirantes a-
movit 2, 24, 16. a. 2

Causæ in quibus iudicium exercetur sunt quadruplicis generis, 1, 7, 22.

Causæ seditionum removendæ sunt 2, 25, 12

Censoriæ leges sunt publicæ 1, 7, 11

Censum respiciens aristocratia nec bona nec diuturna est 2, 7, 14. a.

Chaldæi latæ dominationis cupidi fuerunt 1, 11, 2.

Chanus Tataricæ ex socio Turcæ subditus factus 2, 20,

2. a. Turcico Imp. obedientiam jurat, eod. filii ejus dicuntur Soldani §. 5. a. 2. asservantur à Turcis in Iambal propè Adrianopolim *ibid.*

Chardini *Journal du Voyage en Perse* 1, 5, 16.

Chilenses in America aristocraticè reguntur 1, 10. §

Christiernus II. magno suo malo Hassniam liquit 25, 28.

Cibi potusque accuratam curam Princeps habeat 2, 4. 45. nocivos fugiat *ibid.*

Cicero omnes homines sui amantes iudicat 1, 1, 6.

quam civitatum originem statuerit 1, 3, 2. & 3.

quem finem 1, 4. 1. omni rectoriæ societati imperium inesse statuit 1, 6, 10

occasiones summæ potestatis tradit, eod. §. 12. leges

summè necessarias putat, 1, 7, 12. iudicia dividit

in criminalia & civilia eod. §. 17. vim civitati

contrariam putat d. l. §. 20. a. ejusque finis iudicio-

rum, eod. §. 20, b, ad quos legati mittantur 1, 9, 9

ejus *Ep. ad famil.* 2, 25, 10, de Haruspice responsis eod

Circumspectione magna opus est novum Imperiana inchoantibus 2, 4, 47, exemplum est a. 1.

Civis à coire dicitur 1, 5, 1, *homonymia* eod.

definitio ejus, Aristot. & Bodini § 2 auctoris §, 3.

quæ conciliatur cum aliis eod. *divisio* 1. quod alii

fiant, alii nascantur § 4. 2. à *Qualitate* sive bonis

vel animis § 9. vel corporis §. 11. vel fortuna §. 12. à

Quantitate sunt vel *singuli* vel *in univ'itates*

collecti, §. 15. juvenis quando civis factus Romæ

Athenis

I N D E X

- Athenis & in Germania 1, 5, 11. 2. 1.
- Sit originarius in Republ. ex voto optima 2, 2, 9.
- exempla civitatum quæ hoc institutum tenuerunt
cod. 2.
- Civibus quando legatus mittatur 1, 9, 3.
- Civium numerus in Republ. optima tantus requiritur, qui sibi ipsi sufficiat 2, 2, 40.
- Civilia bella Reipubl. exitiosa sunt 2, 25, 10. uno casu profunt *cod. in f.* quæ ob speciosa nomina Deum, patriam aut libertatem excitantur difficulter sanantur §. 11. remedia habes §. 12. seqq.
- Civilis ira gravior quam in extraneos 2, 25, 10.
- Civilis societas utilis ac justæ communiõne conciliatur 1, 7, 1.
- Civitas omnium societatum Princeps est 1, 1, 11. & N. 1. ejus necessitas & utilitas *ibid.* *Homonymia* 1, 2, 2. 1. denotat, sed improprie mundum 2. Strictissime incolas urbis. 3. Et pro loco & pro oppido. 4. pro integro societatis civilis corpore, quod superiorem non agnoscit. *cod.* qua notione ultima non accipitur vel materialiter vel simul m. formaliter *cod. p. 61.* *Synonymia*, dicitur Respubl. dr. populus 1, 2, 3. patria quoque *ibid.* Græcis Κοινὸν *cod. p. 65.* *Definitio* tum aliorum, tum auctoris *ibid.* §. 4. *Divisio* in Regulares & irregulares §. 5. ad illas civitatis definitio πεποιθὸς pertinet. *cod.* & cur? p. 66. civitates dari experientia testatur, p. 68. in iis plerique populi vivunt *cod.* *Origo* 1, 3, 1. quo pertinet 1. *Causa impulsiva* v. lit. J. 2. Gradus s. progressus in structura civitatum per pacta, *primum* & secundum 1, 3, 7. seqq. *Finis* est vivere & utilitates commoditatesque vitæ parare 1, 4, 1. justitia frui §. 2.

I N D E X.

§. 2. beatè vivere §. 3. *Subiectum primarium* sunt cives 1, 5, 1 *Secundarium*, regio §. 17. domicilia §. 18. & alia vitæ humanæ adminicula §. 19. civitas pro incolis, & urbs quomodo differant §. 16. civitas talis esse non desinit, etsi aliò migret, eor. §. 17. civitas viri non mænia sunt ibid. ejus territorium tantum sit, ut sufficiat continendis tot hominibus, qui defendere eam possint eod. licet æmulatione vicinorum potentum impotentes civitates sæpè se conservent eor.

Forma ejus *Essentialis Totalis* consistit in unitate pacto primò compacta 1, 6, 1. quam conservat respubl., proles *Secundi* pacti eod. *Specialis* verò 1, 7. in consultatione §. 2. Imperio §. 6. seqq. & iudiciis §. 16. seqq. *Forma accidentalis* consistit in Pace 1, 8, 2. fæderibus §. 3. seqq. Bello §. 9. *Causa Efficiens* 1, 9. 1. *Particularis Princeps* sunt personæ summorum Imperantium §. 2. minus principalis *Animata* sunt eorum ministri qui considerantur vel in Genere §. 3. vel in speciebus, ut consiliarii §. 4. magistratus §. 5. iudices §. 6. Legatis §. 7. seqq. Milites §. 12. *Inanimata* sunt Pœnæ §. 13. seqq. Præmia §. 17. ætarium §. 18. *Differentia civitatum regularium* 1, 10. *Divisio* 1) in optimas & non optimas §. 2. 2) in mediterraneas & maritimas §. 3. 3) à subjecto in regna, Aristocracias & Politias §. 4. de quibus singulis est in §§. seqq. *Differentiæ civitatum irregularium* 1, 11. earum definitio §. 1. *species* 1) à *sine civitatum* quando vel latam dominationem §. 2. vel divinas §. 3. vel luxum pro scopo primario habent §. 4. 2) à *sine summa potestatis*. Unde sunt heriles. 3) à *subjecto summa potestatis*

unde

unde Dyarchiæ §. 6. & Republicæ, quæ communiter reguntur à Principibus externo potentatu subnixis §. 7. 4.) *summa potestatis forma*, unde mixtæ, §. 8. 5.) *à modo habendi summam potestatem*, unde patrimoniales §. 9. & aliæ (de quibus Sect. I. q. §. 10.) post mutationem sc. existentes, de cujus origine & causis 1. 12. 2. speciebus quatenus pacta afficiunt §. 3. unde diversa civitatum genera ut coalitæ §. 4. vel vi vel consensione; vel homogeneo vel heterogeneo modo, §. 5. civitates b. uno capite junctæ §. 6. systema §. 7. quarum differentiæ sunt §. 8. civitates anonymæ §. 9. *clientelares resp.* §. 10. *Colonia* §. 11. *Feudales & vectigales* §. 12. *civitates novæ* paragr. 13. *interregna*, §. 14. *Tyrannides* vel exercitio, §. 15. vel titulo §. 16. exque vel merè violentæ, vel sophisticæ paragr. 17. *Republica factionibus & bellis civilibus distracta* paragr. 18 *Funus civitatis* sc. contrarium ejus est Anarchia paragr. 23

Ex voto optimæ delineatio secundum causarum genera paragr. 2. prudentes eam invenerunt ad extirpanda radicitus mala, quæ civitates vexant eod. paragr. 1. Disciplinæ hujus finis paragr. 2. objectum, paragr. 3. forma para. 4. efficiens paragr. 5. ipsius verò civitatis finis paragr. 6. subjectum primarium sc. cives, quorum divisiones I. paragr. 7. seqq. II. paragr. 23. seqq. III. paragr. 40. IV. paragr. 41. seqq. secundarium (1.) regio paragr. 44. seqq. (2.) habitationes paragr. 47. (3.) bona cætera, paragr. 48. seqq. forma paragr. 56. efficiens, paragr. 60. nusquam reperitur, paragr. 5.

Civitates diversæ coalescunt vel homogeneo, vel heterogeneo modo 1. 12, 5.

Civitates nonnullæ irregulares duplicem quasi speciem majestatis habent, 56, 5.

I N D E X.

- Civitatū variaz & diversaz apud diversos populos divisiones 1, 5, 16.
- Clarigatio non est synonymum repressaliarum 1, 8, 11. & 2, 3.
- Clarissimorum civium liberi prudenter à Principe assumuntur 2, 4, 44. & 2, 3
- Claromontus Sc. refutatur Pzd. §. 2. p. 4
Ejus liber *de conjectandis cujusque moribus* : magna parte sui ex Aristotele depromptus 1, 1, 8.
- Classis præfectura perpetua quasi regnum est 2, 1, 14.
- Classis meritò precibus publicis Deo custodi commendatur 2, 3. 11.
- Claudia lex ap. Romanos quem scopum habuerit, 2, 6, 22. a.
- Clementiæ fama novum imperium inchoantibus utilis est 2, 4, 47. exemplum est a. 2
- Clerici hodierni Demagogis successerunt 2, 8, 7. a 2. in m. exempla sunt *cod.* per eos favor populi paratur 2, 24, 7. a. 3
- Clientela servitutis prodromus est 2, 10, 25
- Clientelæ jus apud Romanos 2, 6, 15. a. Reipubl. damnosum fuit *ibid.*
- Clientelaris civitas est irregularis 1, 12, 9. ejus obligatio nunc laxior, nunc arctior *cod.*
Sæpè ex necessitate fiunt 2, 20, 1. earum mala §. 2. sq. remedia §. 4. sq.
- Coalitæ civitates 1, 12, 4. earum species *cod.* & §. 5. exempla d. 1.
- Coalitæ civitates *similares* mala & remedia communia habent, cum iis quæ sub uno capite junctæ sunt 2, 16, 1. & 2. *dissimilares* §. 3. earum mala sunt §. 4. sqq. remedia §. 8. sqq.
- Cœmiteria res universitatis sunt 1, 5, 24.
- Colinii & Morvillerii discursus de lata dominatione. 2, 10, 1. a. 2. *remissivè.*
- È Cælibibus civitas integra initio constitui potest

- 1, 5, 4. imo etiam conservari *cod.* exemplo sint Hierarchy papalis, Mamluchorum Respubl. *cod.* & integer populus in India conjugii perpetuo exper-tem vitam agens *ibid.* a. 1.
- Cetus optimatum ex omnibus eligendus est ad imperium gerendum 2, 7, 19. vel quorannis mutetur, vel leges ei præscribantur §. 22.
- Cohors 1, 9, 12.
- Coloniae olim clientelares civitates fiebant 1, 5, 16. & 1, 12, 10. apud Romanos v. & hodie matrici subjectæ manent *cod.* ob intercaedinem locorum tamen major solito potestas sæpè eis conceditur d. 1. ut Bataviæ novæ civibus *ibid.*
- Earum usus multiplex est 2, 1, 34, a. 2.
- Sunt fræna domitarum gentium 2, 10, 20.
- Comitia an à conciliis distinguantur, 1, 7, 1, a.
- Coloniae Agrippinæ prudens circa consulatum institutum 2, 9, 3.
- Collationis in contributionibus incommoda, *remissive* 2, 1, 28, a.
- Colloquendi commercium Tyrann. adimat 2, 23, 12, a. 1
- Cometas nova imperia portendere credunt 1, 9, 1. a. 5.
- Comitas Principum nocet in republ. herili 2, 4, 40.
- Commensis accendere ostadium partis, à qua tyrannus evector, huic utile 2, 24, 13.
- Commercia maritima 2, 1, 34.
- Commisoria lex adficienda pactis cum Rege in rep. mixta factis 2, 13, 3. exempla sunt a. 3.
- Non obstat summæ potestati 1, 6, 8. est enim conditio resolutiva *cod.*
- Commutio quid 1, 5, 29.
- Est mater discordiarum 2, 13, 1.
- Communio bonorum reipubl. optimæ non convenit 2, 2, 48. non tamen impossibilis; quod exemplis probatur. d. 1. A. Positive

I N D E X

- Positivè considerata est jus mixtum 1, 5, 29.
 Negativa à principio orbis fuit 1, 5, 21. & nunc
 quoque deprehenditur in rebus pro derelicto ha-
 bitis *ead.*
- Comœdiæ spectatores juvenes non sint ex Aristotelis
 opinione 2, 2, 42. quem refutat auctor *ibid.* 2.
- Concilia ecclesiastica confident secundum ordinem
 temporis, quo membra in societatem venerunt 2,
 18, 9.
- Concionibus sacris quæ materia in quibusdam civi-
 tatibus præscripta sit 2, 8, 25.
- Conciones frequentes politiis officiant 2, 8, 10. &
 a. 2. sint ergo raræ & breves §. 21.
- Concinationes Tyrannus prohibeat 2, 23, 10.
- Conclave secretius Rex habeat nulli alii patens 2, 4,
 38. exempla sunt in a. 1. habent ibi breviarium
 imperii & scripturas eò pertinentes *ibid.*
- Concordia debilitata magno Aristocratiz malo est
 2, 6. 6. remedium est §. 21.
- Conditionum discrimina in civitate tollere ochlo-
 craticum est 2, 23, 24.
- Condominatus est irregularis resp. 1, 11, 7.
 Nec ex voto nec plerumque optima respubl. est
 2, 13, 1. malum est communitio *ead.* & condomi-
 norum inæqualitas §. 2. remedia sunt §. 3. sq.
- Confiscata bona in politiis ad sacros usus redigenda
 2, 8, 20.
- Conjuges in civitate ex voto optima habeant gignen-
 di facultatem 2, 2, 8. sint nec senes nimis nec ni-
 mis juvenes §. 9.
- Conjugium quid? 1, 5, 5.
- Conjugalis societas qua ætate initi debeat? 2, 2, 9. in-
 utile est lege eam determinare *ead.* a. 3. sit recto-
 ria §. 10. individua §. 11. & incommunicabilis §.
 12. hujus rei utilitas d. h. a. 2.

I N D E X

Conjunctiones diversorum regnorum b. unum caput quomodo fieri debeant 2, 17, 4. & 5.

Coniurationes quid? 1, 12, 20. à factionibus distinguuntur *ibid.* fiunt vel contra Principem tantum, *exempla sunt* a. 1. vel contra reip. statum *ead.* & a. 2.

Multæ quidem deteguntur, si spatium accedat 2, 25, 6. & a. 1. si plures conscii *ead.* & a. 2. aut feminæ in iis implicatæ *ibid.* exempla sunt a. 3. multæ tamen sunt, quæ feliciter successerunt a. 4. remedium est punire conscios §. 7. in polocraticis verò curiam prætorianis fidis committere §. 8. remedia in monarchia sunt §. 9. *remissivè.*

Conringius *de Prud. civili* 1, 3, 2. explicuit potestatis civilis jus circa sacra 1, 5, 9. de urbibus Germaniæ *ead.* §. 16. ad Lampadium 1, 10, 4. Europæ regna & principatus mixtos esse vult 1, 11, 8. Ejus conjectura de acceptione Jurisdictionis hodierna pro summa potestate 1, 6, 2.

Conscientiam quando obligent leges civiles? 1, 6, 27

Consciorum multitudo coniurationes prodit 2, 25, 6. & a. 2. iis supplicium statuendum §. 7.

Conservatio civitatum sæpè fatalis 1, 9, 1.

Consilia qui inire soleant 1, 7, 3. & quomodo *ead.* §. 5

Consilia sophistica reip. nocent 2, 1, 13. & nimis speciosa *ead.* & a. 2.

Optima sæpè cadunt deterrimè, *Pæd.* §. 6. p. 8. cur? *Pæd.* d. §. p. 9.

Eorum executio in Aristocratiis prompta non est 2, 6, 11. facile produntur *ead.*

Consilium in regno in promptu est 2, 4, 1. a. 1

Consiliarii 1, 9, 4. sunt vel intimi vel simpliciter consiliarii *ead.*

Fides & silentium eorum quomodo exploranda sunt, 2, 4, 53. & a.

Constantia Principis in bellis civilibus prodest 2, 25, 29.

Con-

- Constantinopolitana ap. Græcos Imp. qualis successio fuerit 1, 10, 10.
- Constantinopolitanum regnum non mixtum sed aristocraticè temperatum fuit 1, 10, 12.
- Consuetudo 1, 7, 9.
- Consulatus à Colonienfibus quomodo constituatur 2, 9, 3.
- Consules Romæ regie temperatâ democratiam effecerunt 1, 10, 19. & πολιτευματ̄ π̄δυναρχικόν eod.
- Consultationes s. consilia utilitatem perscrutantur 1, 7, 1. & 2. finis eorum est perscrutatio utilis eod. subjectum & causa efficiens ejus sunt consultatores §. 3. qui consilia inire soleant, eod. objectum §. 4. Forma generatis consistit in loco & tempore. Unde sunt vel ordinaria vel extraordinaria §. 5. specialis sum actus quidam singulares eod.
- Consultationes per majora finiuntur 2, 1, 40. nisi status sit regius A. §. 25.
- Tardiores sunt in Aristocratiâ 2, 6, 11. remedium
- Contacuzenorum & Palæologorum familiz Constantinopoli obscure vivunt & contempti 2, 16, 11. 2. 3.
- Contarenius de Rep. Veneta 1, 10, 16. & 2, 7, 16.
- Contemptui expositus Princeps si sit, reipubl. malum est 2, 1, 20. remedium est §. 54. & a. add. 2, 4, 20. & 50.
- Contemptui obnoxios nasci regni successivi malum est 2, 5, 5. remedium est §. 11.
- Contentiones puerorum omnes non sunt prohibendæ 2, 2, 20.
- Contractus quid? 1, 5, 28. à pactis objecto differt eod.
- Contractuum distinctio in inominatos & nominatos; horūq; in reales & literales ex jure civili est 1, 5, 28
- Species tradunt Grotius & Pufendorfius eod.
- Contrariæ civitates sive æmulatione sive statu sibi exitiosæ sunt 2, 1, 17. & 2 3.

- Contributio inaequalis officit reipubl. 2, 1, 28.
 Contumelia parit iram & odium 2, 4, 22.
 Contumeliam pa idifficile 2, 1, 19. a. in f.
 Contumeliosus imperans si sit reipubl. damnosum 2, 1, 19. & a. remedium est §. 55.
 Conventus civium Tyrannus prohibeat 2, 23, 10.
 Conus ex oncalum clara familia nomen ejurare coactus fuit 2, 16, 11. 2. 4.
 Corinthiorum mos circa largius obsonantes 2, 2, 25, 2.
 Cornel. Nepos 2, 25, 10.
 Coronæ quotuplices 1, 9, 17.
 Coronationis utilitas 2, 4, 32.
 Corpora quotuplicia sint 1, 3, 7.
 Corpora civium sint ad voluntatē legislatoris 2, 7, 18.
 Coxæ luxandæ jus competit comitibus Lugdunensibus 1, 6, 17. a. 2. (n. 1.
 Cosaccorum respubl. à latronibus fundata est 1, 3, 4.
 Cosmus I. in nobilium corruptos mores inquitendo plebeis sibi gratiam acquisivit 2, 24, 11. a. ejus artes §. 7. a. 2
 Cotovici *Itinerar. Hierosolymit.* 1, 10, 16.
 Cragius *de Republica Laconum* 1, 5, 16.
 Creta à loco tuta est 2, 3, 2. a. 1
 Credentiales 1, 9, 11
 Credulitas regis damnosa est regno 2, 4, 12
 Cretensis Respubl. Laconicæ similis 1, 6, 13.
 Cretenses parabili victu olim utebantur, 2, 2, 26.
 Eorum civilia corpora systema audierunt 1, 12, 6
 Iis lex erat sobrietatem præcipiens 1, 7, 11. a. 2
 Cromerus Poloniam male confert cum republ. Lacedæmoniorum a. Venetorum 1, 11, 8. a. 2
 Cromvellius populum suum fecit 2, 24, 11. a.
 Cruciatæ 1, 8, 4. de quibus Sylvius & Bæclerus *cod.*
 Cubus s. Japonicæ militiæ præfectus 1, 10, 11
 Cubilia rex mutet 2, 4, 46.
 Cuneus *de republ. Hebraor.* 2, 2, 52.

I N D E X.

- C**unis infantes moveri non inutile 2, 2, 19. magis tri-
prodesset, si manibus levarentur d. 1 a.
- C**uriae in polycraticis civitatibus praetorianis fides mu-
nienda sunt 2, 25, 8.
- C**uroniae ducatus feudalis near Poloniae obstrictus 1,
12, 15. a. 1. in ea ad supremam Poloniae judicium
appellatur *cod.* (men semper *ibid.*)
- C**ustodia corporis evitantur insidiae 2, 4, 44. non ta-
- C**yrus latam dominationem pro seopo habuit 1, 11, 2

D.

DAemones quoque amisi sunt civitates constitue-
re 1 2, 6. & n. 3

Damnatorum bona non in fiscum, sed sacros usus re-
digenda sunt 2, 1, 61 (2, 2, 1.)

Dani piraticam exercere sibi laudi ducebant, 1, 11,

Dania regnum electitium fuit in post Christianni Ol-
tenb. tempora 1, 10 9

Leges brevissimas habet & proinde nullibi in Eu-
ropa lites casus deciduntur 2, 2, 58. a.

Ejus Rex in nobilia nobilium bona emere non po-
tuit 2, 13, 3. a 4.

Daniae regnum esse *παραβασιλικόν* 1, 11, 5. a. 1.

David ab Absolone impugnato mora profuit 2, 25,
19. & emissarii § 26. ejus laudes a. 1.

Day in regno Funetano Princeps electitius est 1, 10, 8

Dayri, regni Japonici justii heredes dicuntur, 1, 10, 11.
exclusi fuere imperio majestate inani relicta *cod.*

Decemviratus Romanorum Tyrannis titulo fuit, 1,
12, 16.

Decemvitorum artes d. *remissive* sunt 2, 24, 19

Deceptionibus & mendaciis quibus remediis obvi-
am eundum sit v. 2, 4, 41. & a.

Decimae sunt institutum reipubl. optimae 2, 2, 49. a.

Delatoribus obfessa sit civitas quae Tyranno subest 2,
23, 12.

Delictum 1, 9, 15. est verum vel quasi *cod.*

S 4

Delicias

I N D E X.

- Delitias otioso populo tyrann^o titulo obijciat, 2, 29, 10
Δημοκρατίας, vox quomodo accipiatur 1, 6, 13, A.
- Democratia est Aristocratia oratorum s. Demagogorum 1, 12, 15, A. 3
- Demagogi sæpe tyranni evasere 2, 24, 2. A. 1
- Demagogi sæpe imperantes facti in politijs 2, 8, 2 & A. 3. populum tenent in potestate §. 7. regnant *d. l.* eorum artes *ib.* A. 1. sæpe ab externis corrumpuntur A. 2. remedia contra eos v. §. 25
- In democratia omnia faciunt pro lubitu 1, 12, 14. 2. 3
- In ochlocratijs magnifunt 2, 23, 23. eorum artes sunt in A.
- Deus sæpe tyrannis punit ferocientem populum 2, 29,
- Delena in Valleſia quid? 1, 12, 6 (1. A. 2
- Desperatio rebellibus nunquã injicienda est 2, 25, 19
Δεσποτεία 1, 11, 5. ejus exempla *cod.* (modo v. *d. l.* 2
- Desidia' pregnantis impedienda est 2, 2, 14. sed quò
- Dicendi genus publicos mores imitatur 1, 11, 5. A. 3
- Dictatura erat summa potestas temporaria 1, 6, 8. quod multi negant *cod.*
- Differentiæ civitatum diligenter excolendæ 1, 10, 1
- Diffidentiam subditorum inter se Tyrannus alat 2, 23, 6
- Dignitatum gradus non sine regis commodo instituti sunt 2, 4, 30
ante Diluviũ an civitates fuerint? disquiritur 1, 3, 1
- Diminutio civitatis non raro fato tribuenda 1, 9, 1. & A. 2 (23, 12. A. 2
- Dionis imprudens factum quem scopum habuerit 2,
- Dionysius tondendum se filiabus decit 2. 23, 18. a. 2
- Diploma facultatis 1, 9, 11
- Disciplina eadem potest & scientiæ & prudentiæ nomine insigniri, *Pad.* § 5. s. 7.
- Discordia reip. magno est malo 2, 1, 11. ejus exitus *cod.* A. media sunt §. 36. seq.
- Discordiarum civilium exitus 2, 25, 10
- Dissensiones in electione regis electitii regni malæ sunt,

I N D E X.

- funt 2, 5, 14. exempla sunt *ibid.* & in *Aa.* remedium §. 18. seq.
- Diffidia inter cives à Tyranno spargenda 2, 23, 13
- Diffidia externarum civitatum alat latam dominationem appetens 2, 10, 22. media sunt *ibid.*
- Diffidiis laborans civitas latæ dominationi periculose inhiat 2, 10, 10
- Diffidiis opportunam remp. genti potenti, quam subjugare vis, constituere utilissimum est 2, 10, 21
- Dissimilares civitates 1, 12, 45. tales sunt, quando accedens civitas vel pars quidem alterius sit, suis tamen juribus regenda, vel tantum appendicis jure censetur *cod.* quinam in iis proprie cives sunt 1, 5, 1
- Divide & impera 2, 23, 3. a.
- Dividuorum regnorum exempla sunt 1, 10, 8. & a. 4
- Divisio regni inter liberos frangit opes & parit discordias 2, 5, 4. & a. 1. remedia sunt §. 10
- Divisiones inter factiosos callidè procurandæ sunt 2, 25, 4
- Divitiæ civium non sint nimix 2, 2, 39. & a.
- Non sint in honore 2, 2, 27.
- Non sunt finis civitatis 2, 2, 6
- Eas pro scopo habentes civitates possunt ex hypothesi optimæ esse 2, 11, 2. mala à subjecto & forma reipubl. sunt §. 3. seq. remedia a. §. 5. sq. polyarchica sit § 6. nisi regnum sit temperatum *cod.*
- Eas pro scopo primario habentes civitates irregulares sunt 1. 11, 3
- Divitum mores 1, 5, 13
- Divortia Minos perperam concessit 2, 2, 11. ejus multa sunt incommoda *ib.* A. gentium aliquot de iis instituta *cod.*
- Diuturnitate imperii felices reges superbi redduntur 2, 4, 16. causas v. in a. *sed remissivè.*
- Domestici qui sunt 1, 5, 8. inf. & a.

I N D E X

- Domicilia mobilia** quibus fuerint 1, 5, 18
Domiciliorum diversitas 1, 5, 18
Dominari multis cur homines appetant 2, 10, 1
Dominationis nimium intensa vis reip. damnosa 2, 1, 12. & A. remediū est 5, 8. & A. sed limitatio §. 39
Dominationis læsæ acquirendæ potissimum momentum est 2, 10, 23
Dominationem latam appetere magnum latrocinium est 2, 10, 1. utile tamen est quandoque *cod.* bonis artibus fieri nequit A. 1
 Eam appetens civitas 2, 10, 1. ejus mala §. 2. seqq. remedia §. 16. seqq.
Dominatus 1, 11, 5. ejus exempla *cod.*
 Subditi ejus erecti ingeni clementer habeantur 2, 12, 6. & in ambus potestatis simulacris excæcentur *cod.*
Dominus 1, 5, 7
Dominii distinctio in eminens & supereminens, 1, 6, 6. A
in Dominio eminente splendor majestatis maximus est 1, 6, 18. A
Domitianus uno ictu rempublicam extraxit 2, 24, 15. A
Domus 1, 5, 8
Domus à civitate differt 1, 1, 11. nō ob potentiam suam subjici nequeat, *cod.*
Dordrecht in politica aristocraticè temperata est 2, 9, 9 (9, 4. A.
Dos nulla, vel pusilla tamen, feminis danda 2, 2, 54. contra Europæ instituta A. 1. olim viri dotem dederunt *cod.* ejus rei exempla *ibid.*
 Maxima apud Massilienses erat centum aurei 1, 7, 11. A. 2.
Dragonarii 1, 9, 12.
Duces qui milites habent obnoxios regi metuendi sunt 2, 4, 26. remedium est, §. 54

Duri-

I N D E X

- D**urities morum convenit regibus illorum populorum qui servire affueti sunt, 2, 4, 40
- Δυαγξία** est irregularis respubl. 1, 11, 6. & periculosa cod. & A. 1. ubi & exempla malè ad monarchiam refertur ab Hubero d. 1.
- Nec ex voto nec plerumque optima est 2, 13, 1
- Δυκγραβί** 2, 3, 14. A. 2
- Δυνασεια** quid 1, 12, 19. pactum secundum per eam tollitur cod. ejus exempla d. 1
- Instituta ejus eadem quæ Tyrannidis sunt, 2, 23, 19. ad d. f. 24. §. 19
- E.
- E**cclēsia 1, 5, 16
- Ecktorum** historia cometarum 1, 9, 1. A. 5
- Educatio** mala reip. nocet 2, 1, 6. totum in ea consistit. *ibid.* A. sit reipubl. conveniens §. 32
- Educationis** futurorum regum diversas rationes vide 2, 5, 11. A. 1
- Egnatii** character *Pad.* §. 4. p. 6
- Electio magistratum** in politia quomodo faciendæ 2, 8, 22
- Electio regis** vix utilis regno arbitratur 2, 5, 1. & A. 2. dissentit Machiavellus d. A. 2
- Electio regis loco libertatis** est 1, 10, 8. quare in regnis civilibus facilius obtinet *cod.* quod tamen non est perpetuum d. 1. A. 2
- Electivum regnum** ad latam dominationem parandam ineptum est 2, 10, 11
- Electivus**, rex si nititur regnum hereditarium facere magnum ejus malum est 2, 5, 15. remedium est §. 20. It. si negligat publicam rem §. 17. remedium est nullum §. 22
- Electiva regna** sunt vel purè vel temperatè talia, seu mixta, 1, 10, 9
- Elidensis** respubl. erat aristocratia successiva cum electiva temperata 1, 10, 17

Elisa-

I N D E X.

- Elisabetha Angliæ Regina Mariam Scot. Reg. ultimo**
 supplicio affecit, invito regibus exemplo 2, 4, 37
Eloquentia præditos princeps habeat ad sedandas se-
 ditiones 1, 25, 24. unde persuasiones eorum ac-
 cersendæ *cod.*
 Ejus prudens cautela in nominatione successoris
 2, 15, 4
Emissariorum tempore seditionis & belli civilis ma-
 gnus usus est 2, 25, 26. quomodo iis fides concili-
 anda *cod* & 2. 2
Emptiones sæpe proponunt inhiantes ditionibus 2,
 10, 30
Ens rationis politicum *Ped. §. 11. p. 16*
Ephoria Laconum summam reipubl. ad se transferre
 laboravit 2, 7, 25
Episcopatum Germaniæ conjunctio ad dies vitæ E-
 piscopi fieri solet 2, 17, 5. A. 1.
Equitum collegia ad exacuandam virtutem milita-
 rem instituta sunt 2, 10, 34. A.
Erecti ingenii populus lentâ assuetudine herili impe-
 rio aptus reddi potest 2, 12, 5. exempla sunt *cod.*
Eruditus exteris liberalem se præbeat qui latam do-
 minationem appetit 2, 10, 31. & 2. 2.
Escocedi oratio ad Hispanos seditionem molientes 2,
 25, 24. a. 2
Ethica differt à Politicâ *Ped. §. 13. p. 21.*
Eunuchos Barbari ad custodiam corporis ob fidem
 eorum adhibuerunt 2, 4, 44.
Euripidis insignis sententia *Ped. §. 6. p. 9. 10. alia*
****Ped. §. 7. p. 12. alia *Ped. §. 22. p. 34.*****
 alia de amore sui 1, 1, 6. ejus de opibus judicium
cod. p. 51.
 alia 2, 25, 29. accuratissima ejus & elegantissima
 editio est Josuz Barnesii, Angli, *ibid.*

Europa

I N D E X.

- Europa olim pauca habuit regna 1, 10, 5. studiis regnantium autem hodie invalescunt *cod.*
- Excellentes viros Tyrannus deprimat 2, 23, 8
- Exclusio multorum administratione reipubl. eam hostibus replet 2, 1, 22. remedium est §. 57.
- Exclusio optimatum aliquot ab honoribus Aristocratiæ damno est 2, 6, 17. remedium est §. 29. seq.
- Executionis rerum judicatarum defectus reipubl. nocet 2, 1, 16. & 2. 2.
- Exemplum non est statuendum in illum, qui eandem personam gerit, ut regi in regem 2, 4, 37.
- Exercitus favore multi fiunt tyranni 2, 24, 2. a. 2. ubi & exempla.
- Exigui contemptus reipubl. malo est 2, 1, 18. & 2.
- Exigui contra leges nulla ferè in Aristocratiis cura 2, 6, 12. v. §. 26.
- Existimatio 1, 5, 12. est vel simplex vel intensiva *cod.*
- Existimatio nimia civis alicujus reip. nocet 2, 1, 7. ejus rei exempla. a. remedia §. 33. & a. 1.
- Exitus reipubl. optimæ sit facilis, introitus difficilis 2, 2, 45
- Experientia quid? *Ped.* §. 15. p. 23. §. 19. p. 28. est tarda & difficilis *Ped.* §. 19. p. 28. §. 24. p. 39
- Exponere liberos impium est 2, 2, 15. a.
- Exteriorum in civitatem frequens receptio ei damnosa 2, 1, 5. & 2.
- Exteri à negotiis reipubl. anonymæ imprimis arcendi sunt 2, 19, 3
eos indigenis præhabere interdum conducit 2, 10, 31. hoc Gallo solenne est v. d. l. a. 3. & Turcis 2, 23, 18. 2. 1.
- Externis libentius accrescunt seditiosi quàm ad dominum suum redeunt 2, 25, 10

Extir-

I N D E X.

Extirpandi sunt à tyranno, qui potiori jure ad imperium contendunt 2, 24, 16. exempla sunt in *A.*

Extraordinaria majestatis jura effectus sunt dominii eminentis 1, 6, 18. male inter regalia minora referuntur d. 1. A (2, 25, 24)

Fabulæ enarratio aliquando seditionem compescit
Fabulæ pueris narrandæ 2, 2 21. earum scopus d. L
A. quare pueri eas libenter audiant *ead.* earum utilitas *ibid.*

Factionibus rumpitur pactum primum & secundum 1, 12, 18. earum definitio §. 19. exempla *ead.*

Factionibus laborans civitas malè se habet 2, 25, 1. si sint inter subditos imperans medium se gerat §. 2. Ex diversitate sententiarum si ortæ, alteram sententiarum temerè non reprobet §. 3. frangat factiones per novas divisiones §. 4. earum nomina deleat §. 5

Fæderationes nihil veri nihil solidi habent, 1, 3, 5

Fæderis ab Henr. IV. propositi delineatio est 2, 18. 3. 2. 1

Fæderis appellatione quid veniat 1, 8, 3. ejus in acceptione propriâ definitio *ead.* §. 4. divisio 1. à subiecto in personalia & realia §. 5. 2. ab objecto varia est §. 6. 3. à forma sunt æqualia & inæqualia; definita & indefinita; perpetua & temporaria §. 7. fædus non est, si plures civitates uno tempore sine societate alia aliam invadant *ead.* §. 4.

Fæderum instituta 2, 2, 59.

Fæderibus ad latam dominationem parandam sæpè utuntur 2, 10, 29.

Femina è numero civium non excludendæ 1, 5, 11. in quibusdam Græciæ civitatibus votum habuere *ead.* A. 2. in Frisia comitia populi frequentant §. 11.

Femina summæ potestatis sunt capaces omni jure 1, 6, 16

Femina maneat indotata 2, 2, 54. non succedant in immobilia *ead.* & *A.* 2. dotata imperant d. L

Fzmi-

I N D E X

- Fœminæ in Galliis fidejubere possunt prudenti consilio Henrici M. 2, 11, 5
- Fœminarum in regna successio multis malis ansam præbet 2, 5, 3. præsertim si nubant *cod. & A.* 2, remedia sunt §. 9
- Fœminarum satellitio rex Monotapæ custoditur 2, 4. 44 *A.* 2
- Fœminis regna deferri possunt 1, 10, 8. & *A.* 3. ubi exempla plurima.
- Fœminis & servis Tyrannus indulgentem se præbeat 2, 23, 16
- Fœneratoriam exercere cives reipubl. optimæ non decet 2, 33 ejus incommoda *cod. & A.*
- Fœnus in modicum est egestatis causa 2, 8, 6
- Fœminæ aliquando ministrissimi locum subisse certum est 1, 10, 11.
- Fœmina legationem subire potest, 1, 9, 9.
- Fama magna b. Tyrannis pro crimine est 2, 23, 8. 2. 2.
- Familiæ unius in electione regis respectus non sine magno regni electitii bono habetur 2, 5, 18. & 2.
- Familiarum coalitio civitates sæpè magnas excitavit 1, 3, 4. & n. 2
- Familiares subditi inter se ne sint, tyrannus impediatur 2, 23, 11.
- Famosi libelli tempore seditionis sparsi quomodo coercendi 2, 25, 17
- Fastuosa gravitas regi nocet 2, 4, 10. remedium est §. 40.
- Felicitas nimia reip. obest 2, 1, 17. 2. 2.
- Feronii *vita Caroli III.* 2, 1, 19
- Fessio: Maroccanum Imperium ex electitio & successivo mixtum est, 1, 10, 9
- Festinare an ducere civilia bella num utilius? 2, 25, 19.

Feudales

I N D E X.

- Feudales civitates** 1, 12, 11. earum obligatio nunc laxior nunc arctior est. *ead.* exemplum est a. 1.
Feudalium civitatum causæ unde addiscendæ 2, 20, earum mala §. 12. remedia §. 13. sq.
Feudorum alienatio merito prohibita est 2, 2, 53. a. 1.
Fides apud Sittium loquitur 1, 1, 10.
Finem civitatis unicum politiens sibi propositum habet 2, 1, 30. a.
Fines proferre hodie difficilius quam olim 2, 10, 35.
Fiscalium bonorum alienatio lege prohibenda in regno electio 2, 5, 22. exempla sunt in a.
Fiscus 1, 5, 23. hodie domanium dicitur *ead.*
Flagitio quæ sita bonis artibus retineri nequeunt 2, 24, 18.
Flandriæ civitatum instituta ad impediendam civium socordiam 2, 12, 5.
Fletus modicus liberorum sanitati conducit 2, 2, 19. a. add. §. 20. & a.
Florentini cur in dominatus casses inciderint 2, 8, 1. a. plebs Nobilitati invida fuit §. 8. a.
Formæ rerump. omnes populis omnibus non conveniunt 2, 4, 4. a.
Fortner ad *Annal. Taciti* 2, 1, 25.
Fortes esse oportet cives reipubl. optimæ 2, 2, 25.
Fortes libertatis amor acuit 2, 8, 1.
Fortitudo populi quibus artibus comparetur 2, 10, 18.
Fortuna 1, 9, 1. conspicitur in variis rebus ut in conservatione civitatum &c. *ead.*
Fortuna secunda reipubl. nocet 2, 1, 17. a. 1.
Fortunæ civium sint mediæ 2, 2, 39.
Fortunæ quæ adscripserunt Ethnicis, tribuenda providentiæ divinæ. *Pad.* §. 6.

Fran-

Francoberga olim duas urbes habuit, quas Philippus

M. conjunxit, 1, 5, 16. A. 3.

Francofurti nullæ sunt sodalitates, 2, 6. 10. A.

Francorum Respubl. regnum successivum fuit, 1,
10, 9. etsi monachorum imperitorum formulæ
videantur obstare, *d.l.*

Fratres in Asia simul regnasse, est 1, 10. 8. A. 6.

Fratres occidunt Sultani Turcici, 2, 23, 8. A. 1.

Fraudes Magistrorum quomodo evitentur, 2, 4,
56.

Freinshemius *ad Curt.* 1, 9, 1. A. 9.

Frigidis in locis habitans populus latam dominatio-
nem non sine magno suo malo appetunt, 2, 10,
4. (animi plenus est, sed ingenii dotibus caret
eod.) remedium est, §. 18.

Frigori liberos paulatim assuesciori utile est, 2, 2,
19.

Frisia aggeribus contra oceanum se munit, 2, 3,
14. & A. 1.

Ambitu laborat 2, 8, 11. A. ei temperamentum re-
gium utile sect. 9. §. 1. A.

Ejus annui rectores an summâ potestate gaude-
ant? Affirmat Huberus 1, 10, 14. negat Emmius
eod. in A.

Fundamentales leges propriè pacta sunt 1, 7, 11.

Fundamentalibus legibus summa potestas non est so-
luta, 1, 6, 19. n. 3. earum obligatio cadit, vel in
exercitium actus, vel directè in ipsam facultatem
d.l.

Funeri non interfunt Galliarum Reges, ne Majestas eor-
minuatur, 2, 4, 34. A. 2. c. olim Hebræorum.
eod.

Furenti populo remedia non sunt adhibenda, 2,
25, 18.

T

Galli

Galli inter se dissidentes provinciis imponunt, 2, 16. 9. A. 4. legatum regis cum præfecto mittunt. A. 8.

Galli juvenem Zonæ mensuram egredientem multabant, 2, 2, 26. A.

Præfectus provinciæ non potest arci præesse A. 8.

Galli quomodo partus suppositionem prohibeant, 2, 5, 12.

Galli Reges suos mortalibus Augustores credunt, & enixè iis parent, 2, 4. 1. A. 2.

Regno suo prærogativam quærunt ex successione 1, 6. 8. A.

Gallia latam dominationem appetit, 1, 11, 2.

Aliquando populariter temperatum fuit, 1, 10, 12. A. 2.

cur Caroli VI. & VII. temporibus ferè pessundatum fuerit à Burgundica domo 2, 5, 4. A. 2.

ante Ludovici XI. tempora hodiernæ Germaniæ non multum dissimilis fuit, 1, 12, 8.

Gallorum studium de propaganda lingua sua quo spectet, 2, 10, 20. A. 2.

Gandavi politia aristocraticè temperata fuit, 2, 9, 4. A.

Gassendus in *Philosoph. morali* negat mixtas Reipubl. dari 1, 11. 8.

Gelon nomine magnis quàm se tyrannus fuit, 2, 24, 7. A. 2.

Gellius civitatem *μετρωμικῆς* oppidum appellat, 1, 2, 2.

Gelriæ vicina oppida Aristocratiz sunt, sed populariter temperata, 1, 10, 17. A. 1.

Generis nobilitatem Tyrannus titulo ex antiquo repetat, 2, 24, 9.

Gene

I N D E X.

Genevensis Respubl. est democratia aristocraticè temperata, 2, 10, 19.

Gens à civitate quomodo differat, 1, 3, 9.

Albericus Gentilis, de legatis 1, 9, 7.

Gentium sine ullo imperio exempla sunt, 1, 1, 7.

p. 43.

Genua in Caroli V. potestate fuit ob magnas inde pecuniæ summas mutuo acceptas 2, 10, 32.

Genuensis Dux non est perpetuus, 2, 7, 18. A. 2. eorum aristocratia est populariter temperata, §. 26. A.

Genuenses nullam antiquæ & novæ nobilitatis differentiam sœvent, 2, 7, 9. A. 1.

Gerissav vicus in Helvetia liber est, 1, 5, 17. A. 2.

Germani veteres sibi laudi duxore agris finitimos expulisse, 1, 11, 2.

Germania hodiernum est Imperium electitium, 1, 10, 9.

Republicas quoque heterogeneo modo coalitas habet, 1, 12, 5. A. 2. totum Germaniæ corpus inter systemata & dissimilares civitates interfacet eod. §. 8.

Per aliquot secula ex Austriacis Imperatores sumfit, magno suo bono 2, 5, 18. A.

Ejus Imperatores olim fuerunt Monarchæ, *ibid.* d. hodiè singuli Ordines Status suum quoddam *πολιτευμα* tenent, *d. l.* est tamen suus Reip. universali honos eod. nonnulli cum Achaico corpore imperium hocce compararunt. *Falso*; nam in nonnullis laxius cohæret, in multis arctius adstringitur, *ibid.* ei similis est hierarchia Papalis, & olim Anglia & Hungaria *d. l.*

Ejus sub Rudolpho I. Status 2, 19, 2. A. 1. ei cunctatio nocet. A. 2.

Ejus Principatus aliquot sunt mixti ex successivis & electitiis remissivè. 1, 19, 9.

I N D E X

- Germaniæ** multum nocuit conjunctio cum Italia & Imperio cum Roma, 2, 16, 1. A. impositio item unius præsidis pluribus provinciis, §. 9. A. 7.
- Germanicum Imperium** est mixtum, si respiciatur ad majorem republ. 1, 11, 8. quid si ad speciales? *ead.* A. 3. harum tamen aliquæ mixtæ sunt *ibid.*
- Germanorum veterum** nonnullæ democratiæ regit temperatæ fuerunt, 1, 10, 19.
- Gigantum insulæ habitatores** sunt bestialissimi, 1, 1, 1. p. 43.
- Gloriam magnam** apud exteros bello quærentes civitates sunt irregulares à fine civitatis, 1, 11, 2.
- Gonzalez ad decretales** 1, 5, 19. A.
- Gothi** liberos præfectorum in aula habebant, 2, 16. 9. A. 3.
- Gott/** vox unde orta sit 1, 3, 6.
- Græci** diuturna servitute assentatores facti 1, 11, 5. A. 3.
- Græcia Aristotelis ævo** penè ducentas Respubl. habuit, 1, 10, 5.
- Grammaticæ utilitas** 2, 2, 36.
- Grammondi Hist. Gall.** 1, 5, 17. A. 1.
- Guilimannus de rebus Helveticis** 1, 12, 6.
- Græphicæ utilitas** 2, 2, 37.
- Gravi homine nullo Tyrannus delectetur,** 2, 23, 17.
- Grotius** quem putarit originem civitatum 1, 3, 3. scripsit de jure Belli & Pacis it. Historiam Belgicam 1, 5, 19. & de Verit. relig. Christianæ. de jure Belli & Pacis 1, 3, 3. *Historia Belgica*, 1, 5, 19. ejus de legibus fundamentalibus opinio explicatur 1, 6, 19. n. 3. aliquid somniis tribuit, *de veritate Relig. Christ.* libro 1, 9, 1. A. 9. *de antiquit. reip. Batav.* 1, 10, 6.

Patri-

Patrimoniales Respubl. non injustas esse bene statuit, 1, 11, 9. sed Batavos tales non fuisse *eod.* caput morale unicum posse distinctis corporibus præesse docet, 1, 12, 5. ejus commentarius ad Biblia 2, 2, 53. A. 2.

Publicis sacra male subjecit, 1, 5, 22. add. A. 3.

Guineæ Reges eliguntur, 1, 10, 1.

Gymnasticæ species 1, 5, 9.

Civibus Reip. optimæ commendatur ab Aristotele 2, 2, 34. damnatur à Jonstono *d. l.* A. 2.

H.

HAbessini sunt Christiani, 1, 11, 5. herili imperio subsunt *eod.*

Regum illorum successio quid trahit ex electione 1, 10, 9. A. 2.

Habessini olim regii sanguinis principes in custodiam dederunt 2, 5, 13.

Habudes regi suo uxorem propriam non concedunt, 2, 5, 10.

Hassniæ Christianus IV. nautis ædificia extruxit in locis urbem inter & ejus castello interpositis, 2, 3, 12. A.

Halecum salientorum usus quando inventus sit, 2, 3, 18. A.

Hartknoch *de Polon.* 1, 5, 19.

Ejus *diff. de Curon. & Semigall. Rep.* 1, 12, 11. A. 1. *tr. de Polonia* interregnum malè definit *eod.* §. 13. A. 2.

Hasta Romanis Regibus pro diademate erat, 1, 6, 20. A. 2.

Hebræi quid Philistinis promiserint in pacificatione 1, 12, 9. A.

Hebræorum in immobilia successio legitima fuit, 2, 2, 53. A. 1. quare patrum fratrum filius prælati fuerint, A. 2.

T 3

Eorum

I N D E X.

Eorum Respubl. à Deo condita 1, 2, 6. quare eam Josephus *Συναγωγικῶν* vocet *ead.* Sal inde aliarum gentium fuit *ibid.* N. 2.

Sed post seditiones in diſas rupta 1, 12, 18.

Sapientiffimis institutis à Deo exornata fuit, 2, 2, 4. pietas in Deum ibi maximi facta, §: 6. cives ejus fuere originarii, §. 7. A.

Regnum ſucceſſivum fuit, 1, 10, 9. an v. purum vid. 1, 11, 8.

Iis uſuræ interdictæ fuerunt, §. 33. A.

Eorum urbes longè à mari ſitæ fuerunt, 2, 2, 46. A. eorum bonà Deo & legi ut feuda obſtricta, §. 50.

Heinſii *Hiſtor. Belg.* 2, 25, 17.

Helvetiæ, 13. Civitates unum ſyſtema conſtituunt, 1, 12, 6. & A. 3. Principe carent, §. 7.

Aliquot ejus democratiæ, ariſtocraticè temperatæ ſunt, 1, 10, 19. & earum nobilibus *ead.* quædam earum in tribus divitæ, aliæ non §. 20. quædam vicariæ ſunt, quædam urbiæ. §. 21.

Helvetii jura Romana non receperunt, 2, 2, 58. A.

Nullam ad populum provocationem in criminalibus concedunt, 2, 8, 20. A. populi ubi poteſtas? §. 21. A.

Singuli Cantones jus fæderis habent, 2, 18, 8. A. 1. bello occupata omnibus ſunt communia, A. 5. Badæ conveniunt, 9. Tigurini jus eos convocandi habent *ead.* in ſubitis tamen ſinguli ſingulos pagos vocare poſſunt. *ibid.* Helvetii Monarchiæ ſucti non potuerunt initio libertatem ferre 2, 21, 4. A.

Hemingford. in *Chronico* Angliam ita deſcribit, ut ſimilima ſit hodiernæ Germaniæ, 1, 12, 8.

Hene-

- Henelius** otio Uratislaviensi Comitibus Lugdunen-
sibus tribuit jus coxæ luxandæ 1, 6, 17. A. 2.
- Hentici VII. M. B. R.** perplexa consultatio quo titulo regnum sibi assertum iret, 2, 4, 31. A. 1. cal-
lida ratione emissariis suis fidem ap. hostes con-
ciliavit, 2, 25, 26.
Ejus prudens lex circa possessiones immobilium,
remissive, 2, 2, 51. A. 1.
- Henricus III. G. R.** medius inter factiosos magno suo
malo non mansit, 2, 25, 2. A.
- Henricus IV. G. R.** suavit, ut omnes Christiani popu-
li in unum systema migrarent, 2, 18, 3. A. 1. de
eo tamen dubitat Siri *cod.* fædus non fuisset diutur-
num. *ibid.*
- Hereditas**, 1, 5, 29. acquiritur testamento & ab inte-
stato *cod.* agnatione, non testamento in Rep. opti-
ma deferatur, 2, 2, 53. rationes sunt, A. 1.
- Herilis societas**, 1, 5, 7.
- Heriles Respublicæ** 1, 11, 5. Cur Asia & Africa ta-
libus repletæ sint, *d. l.* dantur & in unius & plurima
imperio *cod.* non autem in populari. *ibid.* cur judi-
centur Irregulares? est *cod.* habent gradus suos *d. l.*
- Heriles Respubl.** nec ex voto nec plerumque opti-
mæ sunt, 2, 12, 1. nisi populus sit servilis ingenii
ibid. earum mala sunt, §. 2. seqq. remedia §. 5.
seq.
- Hermaphroditus**, 1, 5, 11.
- Herodes** qua ratione præcipuos è synedrio sustule-
rit. 2, 23, 8. A. 2. & amorem populi conciliarit,
2, 24, 8. A. 4. Spectacula exhibuit, §. 10.
Omnem Hyrcani cognationem extirpavit, 2, 24,
16. A.
- Heroum filii** cur noxæ sint, 2, 5, 5. & A. 1.
- Heterogeneo modo** quæ civitates coaluisse dicantur,
1, 12, 5.

I N D E X.

- Hierarchia papalis cur è calibibus constet**, 2, 5, 10.
- Est una respubl.** 1, 12, 8. & **A. 1.** Systemata inter & dissimilares respubl. interjacet *d. 5. 8.* aliis civitatibus paulatim superincrevit. *cod. Reip. Romano-Germanicæ simillima. ibid.*
- Hispania cum suis Provinciis Remp. dissimilarem constituit**, 1, 12, 5.
- Olim Monarchiæ universali inhiavit.** 1, 11, 2.
- Quomodo Germaniæ juncta fuerit b. Carolo V.** 1, 12, 5.
- Hispanicum Regnum facile cadere potest**, 2, 10, 5. **A. 1.**
- Hispanis ex invidia regnorum cupiditas objecta fuit**, 2, 10, 12. **A.**
- Non concedunt apud Indos occidentales vineas & oliveta coli** 2, 16, 11. **A. 2.** nec regios ibi reditus emere, utique verò in Hispania. *d. l.*
- Hispanorum instituta circa Pro-Reges Indiarum occidentalium ex consilio Philippi II.** 2, 16, 9. **A. 5.**
- Historicis Princeps faveat** 2, 4, 42.
- Historiæ quomodo ad usum politicum legenda** *Part. 5. 24. p. 38.*
- Histoire des favoris*, 1, 10, 11, **A.**
- Hobbesius omnia imperia statuit patrimonialia.** 1, 6, 7. **A. 1.**
- Confictus ab eo status naturalis rejicitur**, 1, 1, 3. **P. 45.**
- Omnes subditos cur servos vocarit** 1, 6, 26. **A. 1.**
- Metum putat originem civitatum**, 1, 3, 3. **Regibus electivis male summam potestatem negat**, 1, 6, 8. **perperam negat leges civil. obligare in conscientia.** 5. 27. **A. 1.**

Impe

I N D E X.

- Imperitè negat Aristocracias successivas esse posse 1, 10, 16. A. 1
- Malè rejicit distinctionem reip. in civiles & heriles 1, 11, 5. A. 1
- Confundit dominatum cum *παραβασιλεία eod.*
- Hollandia exemplum est pacti primi 1, 3, 8. A. 1.
- Officialibus urbium exigua salaria constituit 2, 6, 32. A. 1.
- Ejus resp. Imperio Romano Germanico comparanda est 1, 12. 8.
- Hollandorum institutis illustrari possunt omnia, quæ utilia civitati divitias pro scopo habenti 2, 11, 5. A. corrumpunt in oriente quæ ipsi inutilia §. 6. aliarum gentium naves supprimunt *ibid.*
- Holmiæ in tribus suburbiis navis habitant 2, 3, 12. A.
- Homagium barbara vox est 1, 6, 24. ejus definitio *eod.*
- Tota Europa receptum 1, 3, 8.
- Homines sunt in universum mali 1, 1, 5. amantes sui, cupidi rerum alienarum & ambitiosi, §. 6. diversi denique sententiis, §. 7. naturæ legibus fraudem faciunt, §. 10. cur divinæ ultionis metus non retineat eos? *ibid.*
- Homogeneo modo civitates plures in unam coalescunt, vel cum novus planè exiis sit contextus, 1, 12, 5. vel cum una alterius nihil mutatz jura universè transit, *eod.*
- Horatius laudat Augustum, 1, 1, 11.
- Horrea publica sunt utile institutum, 2, 8, 17. A.
- Houtuyn *Politica General.* 1, 12, 13.
- Huberus civitatis acceptionem materialiter, vel simul etiam formaliter rejicit quidem, sed postmodum tamen in eundem errorem recidit, 1, 2, 2. p. 61. sq. est **Vir Clariss.** 1, 5, 2. ejus definitio universitatis rejicitur.

I N D E X

ficitur; *cod. §. 15.* perperam è numero universita-
tum vicinitates excludit, *cod. §. 16. A. 2.* dyarchias
& tryarchias malè ad monarchiam refert 1, 11, 6.
Negat respubl. mixtas, 1, 11, 8. communicatio-
nem tamen majestatis fieri posse concedit *cod. A.*
chæos unam reimpubl. constituisse docet, 1, 12,
6. A. 1. hierarchiam papalem civitatis nomen tue-
ri posse doctè probat *cod. §. 8. A. 1.*

Humanitate multitudo regitur 2, 4, 40.

Humiles subditi reddantur à Tyranno 2, 23, 5.

Hugaria Imperio Romano-Germanico quomodo
juncta sit, 1, 12, 5.

I.

Jacobus I. M. B. R. ludimagister appellatus fuit
2, 4, 13.

Janizarorum institutum quo pertineat 2, 10, 18.
A. 2.

Japoniæ Imperator mittit fidelissimos suorum in
provincias ad perscribendam sibi conditionem ea-
rum 2, 16, 8. A. 1. inò exploratores ibi habet
A. 2.

Japonici regni descriptionem dedit Varenus 1,
10, 11.

Iberis dedecori erat, si venter cujusquam certæ men-
suræ Zona comprehendi nequiret 2, 2, 26. A.

ICTi & Judicis differentia. *Ped. §. 7, p. 14.*

Imago 1, 5, 12.

Imbellis populus non sine periculo latam domina-
tionem appetit 2, 10, 5. & A. 1.

Immobiliùm possessioni apud nonnullos modus le-
gibus positus est. 2, 2, 51. harum LL. Scopus §.
52. A.

Imperans à numero civium non excludendus 1,
5, 2.

Scribendi peritia varia est 1, 5, 9.

Impe-

I N D E X.

- Imperantis merces honor & decus sit 2, 6; 32. A. 2.
 De Imperantium personis instituta reipubl. optimæ refer 2, 2, 60.
- Imperatores qui se vocarint, exempla 1, 2, 3. in N. 3.
- Imperatores Romani partim vi, partim dolo, pro ut res postulavit, Imperium firmarunt, 1, 12, 17.
- Imperia vocantur civitates magnitudine reliquas supergressæ 1, 2, 3.
- Imperii meri varii à Jctis constituti gradus 1, 6, 2. & A. 2.
- Imperium est vel Animatum l. Inanimatum, s. Lex 1, 7, 6. illud est l. summum l. dependens s. Magistratus *cod.*
- Imperium Romanum Persis tributarium fuit b. Commodo & Justiniano 1, 12; 11. A. 2.
- Impulsiva causa civitatis non est natura hominis socialis 1, 3, 2. non violentia, infirmitas, vel metus §. 3. sed consideratio malorum, statum naturalem comitantium. *cod.* secundariæ tamen causæ non excluduntur. §. 4.
- Impunitas seditiosus sæpè offerenda est 2, 25, 14.
- Inæqualitas divitiarum inter optimates Aristocratix nocet, 2, 6, 13. remedium est, §. 28. & 31.
- Inaugurationum regiarum ceremoniæ ab Hebræis ad alios venerunt, 2, 4, 32. earum utilitas *cod.*
- Inaugurationes solennes non sunt argumentum regni electitii 1, 10, 9.
- Incolæ domitarum terrarum quomodo & quando eji- cendi 2, 10, 28. exempla sunt *cod.*
- Incrementum civis alicujus ultra proportionem rei- publ. damno est, 2, 1, 8.

Indiæ

Indiæ Rex cubilia mutare coactus fuit 2, 4, 46.

Indiæ Reges luxuriosi 1, 11, 4. & A. 2.

Indica apud Belgas Societas 1, 5, 16.

Indicarum insularum aliquot regnum est mixtum ex
successivo & electio 1, 10, 9. A. 2.

Induciæ 1, 8, 10. in centum annos facta pax est, eodem
si ad brevissimum tempus, dicuntur Armistitia
d. l.

Inertia subditorum nocet reip. cujus scopus divitiæ
sunt 2, 11, 3.

Infideles possunt imperantes esse 1, 6, 16.

Iniquitatis licentia utiliter eripitur 1, 1, 11. in N. 3.

Initia motuum, nugatoria licet, spernenda non sunt
2, 25, 16.

Initia *regnum* meliora, sed finis inclinatur 2, 4,
17.

Infantibus lac præbendum non vinum 2, 2, 17.
gentium aliquot mores de termino ab lactatione
ibid. A. 1. corporum rectitudo procuranda
§. 18. exercitiis durandi §. 19. sq.

Inimici reipubl. si ad magistratus admittantur, da-
mnosum ei est, 2, 1,

Injuria ministrorum in subditos regibus damnosa est
2, 4, 28. remedia sunt §. 55.

Injuria populo ab optimatibus facta severius Vene-
tiis punitur, quàm ipsis optimatibus illata 2, 6, 23.

Injuriæ ad personam regis pertinentes condonando
potius 2, 4, 31. exempla sunt A. 2.

Injuriæ simul & semel effundendæ ab eo, qui per vim
occupavit tyrannidem 2, 24, 15.

Injuriosa dominatio reip. nocet 2, 1, 12. A.

In Innocentiæ statu civitates non fuissent extitisse
1, 3, 5.

Inquilini civium nomine à quibusdam Græciæ ci-
vitatibus insigniti fuerunt. 1, 5, 2.

Insidiæ

I N D E X.

- Insidiæ regibus crebro struuntur** 2, 4, 15. quomodo evitandæ §. 44. seqq.
- Insignia summæ potestatis quæ usitatissima sunt** 1, 6, 20.
- Insignia sunt divina quædam** 2, 4, 34. A. 1.
- Insignium regni possessio magnopere à novo rege quærenda est**, 2, 4, 31. A. 2.
- Insinuatio alienationis immobilium in acta publica prudenter requiritur statutis aliquot Germaniæ civitatum** 2, 2, 51. A. 3.
- Institores esse Locrensibus non licuit** 2, 2, 32. A.
- Instructio legati differt à literis fidei & mandato procuratorio** 1, 9, 11.
- Instrumentalis causa civitatis constitutæ est** l. animata l. inanimata 1, 9, 2.
- Intendant apud Gallos quid?** 2, 16, 9. A. 8.
- Interjectæ inter dissimilares & Achaicas civitates sunt tantum ex hypothese optimæ** 2, 19, 1. earum vitia remediis ferè fortiora *eod.* mala sunt §. 2. remedia §. 3.
- Interregniariæ definitiones sunt** 1, 12, 13. est l. ordinarium l. extraordinarium *eod.* A. 2.
- Ejus mala sunt plurima** 2, 22, 1. democratiz indolem præ se fert *eod.* exempla sunt *ibid.* facile in ochlocratiam degenerat d. l. remedia sunt, §. 2. seq.
- Invalidum naturâ querulum est** 2, 19, 2.
- Invasione Imperii pactum secundum specietenus tollitur** 1, 12, 16. ejus duo sunt modi §. 17.
- Invidia hominum conflatur, si constet civitatem dominationem latam appetere.** 2, 10, 2. & A remedium est, §. 17.
- Inundationes interdum arcunt hostes** 2, 3, 2. A. 2. sæpè malo sunt §. 5. exempla habes in A. remed. 14.
- Jocismordacibus Rex abstineat** 2, 4, 40.

Jon.

I N D E X.

- Johnstonus de Reb. Britann.** 1, 9, 1. A. 10.
Jonum 12. civitates unum systema fuerunt 1, 12, 6.
Josephus contra Appionem 1, 7, 12, & 2, 1.
Ira in regem non æque noxia ac odium, 2, 4, 22.
Irregularis civitatis appellatione non semper aspergitur macula 1, 2, 5. & 1, 11, 1. *ejus definitio d. l. irregularitatis hujus origo ead. sæpe civitas ex aliqua parte tantum irregularis est ibid. oritur hæc anomalia ex diversis causis.*
Ismaëlita in tentoriis habitarunt 1, 5, 18. A. 2.
Israelitarum regnum sæpe populariter temperatum fuit 1, 10, 12. A. 2.
Itali hodierni longa servitute Imperio herili quam civili aptiores sunt 2, 12, 1. A.
Jubilæus Hebræorum vendita & hypothecæ data reducebat ad dominos 2, 2, 52.
Judex 1, 9, 6.
Judicia publica non sine politiæ malo multiplicantur 2, 8, 9. ut Romæ olim accidit v. A.
Judicii Aristotelea, Autoris & Cujacii definitiones 1, 7, 16. *ejus divisiones ab objecto (1.) in civilia & criminalia §. 17. ubi m. horum differentia, quæ insignis est. (2.) in universalis & particularia §. 18. à forma in summa & inferiora §. 19. Origo §. 20. a. Finis ut lites inter cives dirimantur §. 20. 6. Subjectum sunt actor, reus, judex §. 21. Objectum st. causæ §. 22. Forma generalis est modus procedendi §. 23. specialis consistit in diversis actibus. §. 24. Affinia sunt arbitria §. 25.*
Judiciis civitas carere nequit 2, 1, 16. & A. 1.
Judicis & arbitri prolixam comparisonem habet Cicero 1, 7, 25. A. 1.
Jvetotium in Gallia non est regnum 1, 5, 17. A. 2.
Julius Cæsar civitatem pro urbe dicit, 1, 2, 2. hō-
mines

I N D E X.

mines v. libertatis amantes 1, 3, 3. N. 1.

Plebis favore Tyrannus factus est 2, 24, 2. A. 2.
ejus artes v. §. 3. A.

Pompeji statuas reposuit 2, 4. 26.

Jura Imperii 1, 6, 17. quibus iudiciis cognosci debeant
incertum *cod.* nonnulli ad potestatem Dei respici-
unt *ib.* alii ad enumerationem 2, *secund.* § 6. *d. l.* re-
ctius *ad finem* civitatis respicitur, ut Quæcunque
res valent ad eum obtinendum, proprie & pri-
mario regalia sunt; & suo merito majora appellen-
tur *ibid.* Minora sunt, quæ emolumenta aliqua im-
peranti conciliant & proinde abesse possunt. *cod.*
Regalia majora à variis variè dispelci traditur *d. l.*
§. 18. Auctoris distributio est à Quantitate & quali-
tate jurium, *ead.*

Juramentum regis inutilis ferè cautio hodie est 2, 13,
3. n. 7. absolutionem Pontifex sæpe concedit *ibid.*
A. 7.

**Jure portiori ad regimen aspirantes à tyranno extir-
pandi** sunt 2, 24, 16. A.

De Jure suprematus 1, 9, 10.

Jurisdictionis vox variè accipitur 1, 6, 2. cur syno-
nimum summæ potestatis à Jctis factum *cod.*

Juris naturalis tria sunt generalia principia 1, 1, 9. c-
jus diversa epitheta.

Jurisprudentiæ objectū sunt actiones morales, qua-
tenus legibus conformari debent. *Pad.* §. 7. p. 13.
Versatur ea circa leges latas, *Pad. d. l.*

Jus in re 1, 5, 26. acquiritur vel originariè vel derivati-
vè *cod.* §. 27. Jus ad rem §. 28. & mixtum §. 29.

Jus in re 1, 5, 26. ejus species præcipua est proprietas,
jus ad rem *cod.* §. 28. oritur ex contractu & delicto
cod.

Justitiam multi Reges insuper habent *Pad.* §. 14. p.
22. Justitiæ vis insignis *Pad. d. l.*

Eam

I N D E X.

Eam negligere reipubl. nocet 2, 1, 3. v. §. 3. 1. ejus
causa reges constituti. *cod. A.*

Justitia robori copulatâ nihil valentius 1, 1, 11. in N
2. justitiæ causa reges constituti 1, 4, 2. justitia est
aliquid politicum *cod.* ea latronum cæcus carcere
nequit *ibid.* A. 1.

Juvenes à gloriâ refrænandi sunt 2, 8, 9. A.

Eorum consiliis novi reges non sine magno malo
regni utuntur 2, 4, 25.

K.

Karthagini nocuit socios acerbè tractasse 2, 10, 13.
Karthaginiensium respubl. qualis fuerit contro-
versum est 1, 6, 13.

Karthago annuos binos reges creavit 2, 9, 3. fuit poli-
tia aristocraticè temperata §. 9. A. quinqueviratus
evalit, §. 6.

Kοῖρον Græcis denotat civitatem 1, 2, 3. it. provinci-
am *cod.*

L.

Laboribus assuefiant subditi civitatis divitias ap-
petentis 2, 11, 5.

Lacedæmonii *κατὰ ἀνάγκην* mittebant 2, 16, 8. A. 1.

Turpe fuit vendere patrimonium 2, 2, 51. A. 1. nec
permissum veterem sortem dividere *cod.*

Pueros suos immanes reddiderunt 2, 10, 18. A. 1.

Seditionibus agitabantur, cum Regē non amplius
haberent 2, 9, 1. A. Cleomenes Rex eorum Tyran-
nidem invasit §. 2.

Lacones quos in Senatum legerint 2, 7, 13. A. 2. reges
eorum succedebant & Imperatores erant §. 18.

Eorum disciplina tota ad vim bellicam respexit
2, 2, 6. A. 2. eorum mores *ibid.* A. 2.

Respubl. eorum qualis fuerit, diversæ sunt au-
torum sententiæ 1, 6, 13.

Lactantius infeliciter disputat contra Philosophos 1,
1, 1. p. 42. Letz

I N D E X.

- Læsa Majestatis, in decessore m. rei severè punien-**
di sunt 2, 4, 36.
- Læta de federata Belgio Hollandiam Germaniæ com-**
parat 1, 12, 8. (2. A. 2.
- Lambecius prædeliberationis exemplum tradit 1, 7,**
- Langlæi Semestria 2, 7, 23,**
- Laonicus Chalcocondilas Hist. Græc. rer. Turcis,**
Hungariam veterem ita describit ut cum hodiernâ
Germaniâ comparari possit. 1, 12, 8.
- Latini totum civile corpus civitatē appellant 1, 2, p. 62.**
- Latrocinia sæpè originem civitatibus præbuere 1, 3,**
4. Latronū tamen cætus sine differt à civitate 1, 4, 4.
- Latrocinia sibi laudi ducentes civitates irregulares**
sunt 1, 11, 2. A. 1.
- Latrones non habentur pro hostibus 1, 4, 4. A.**
Sæpè tributa à regibus vicinis exegerunt, 2, 20, 6. A.
- Le Comte nouveaux memoires sur l'etat present de**
la Chine 1, 5, 12. A. 4.
- Legati homonymia, 1, 9, 7. definitio d. l. Divisio varia**
est 1. in eos qui liberam habent potestatem & qui
restrictam eod. 2. in Primi & Secundi ordinis *ibid.*
3. in Perpetuos & temporarios eod. Origo d.
l. in f. Finis est expeditio negotiorum reip. §. 8. sub-
jectum missus est & summa potestas ad quam §. 9. ob-
jectum sunt negotia publica quæcumq; cum exteris
intercedentia §. 10. Forma consistit mandato §. 11.
- Leges incertæ si sint, magno malo Reipubl. est 2, 1, 15 a**
it. si crebro mutantur eod. maximè si publicæ sint
ib. & A. 1. it. si bonæ quidem sed non observentur
eod. & A. 2. earum utilitas §. 44. & in A.
- Patrias à teneris addisci euf utile sit reipubl. 2, 2,**
58. A. sint uniformes *ibid.* paucæ & breves eod. ex-
empla hujus rei sunt. d. l.
- Leges prisca simplices valde fuerunt 1, 1, 1. N. 1.**
- Leges reipublicæ accommodandæ §. 45. & vicinis eod.**

U

(exem-

I N D E X.

Loquentibus tabernarum institutoriarum usus interdicitus 2, 2, 32. *A.*

Locrensum lex notatu digna circa mutationes legum 2, 1, 49. *A.*

Locris patrimonium vendere prohibitum fuit 2, 2, 51

Longobardorum regnum Francico heterogeneo modo à Carolo M. junctum fuit 1, 12, 5.

Lubienici *Theatrum Cometarum*, 1, 9, 1. *A.* 5.

Ludolph Hugo *de Statu Regionum Germaniae*; docet Germaniam systemata inter & dissimilares respubl. interjectam speciem esse 1, 12, 8. verissime de ejus Statu judicavit, *cod.*

Lodolphi est *Historia Æthiop.* 1, 5, 19. & 1, 10, 9. *A.* 2.

Lusus non illiberales liberis conducunt. 2, 2, 20.

Luxum & voluptates numen suum facientes respubl. pessimè se habent 2, 11, 1. exemplo sunt Romani & Batavi *cod.* & *A.* 1.

Luxus subditorum ærario vectigalis quidem, sed moribus, & tandem reip. perniciosus. *ibid.* bellis magis invalescit *d.l.* & *A.* 2. regis luxus minus quidem nocet, non tamen periculo caret, *cod.*

Luxum & voluptates pro scopo primario habentes civitates irregulares sunt 1, 11, 4. exempla sunt *cod.*

Lyciorum civitates unum systema audivere 1, 11, 6.

Lydi multoties à Cyro defecerunt 2, 10, 6. *A.*

M.

Machiavelus agnoscit providentiam divinam 1, 9, 1.

In *tr. de Principe* novarum civitatum differentias accuratè explicuit 1, 12, 12.

Factiones reipubl. malè commendat 2, 2, 5. 1. *A.*

Magistratus 1, 7, 6. ejus necessitas, *cod.* divisiones *ibid.* variè accipiuntur 1, 9, 5.

Magistratus magni, imprimis si diuturni, reip. danno unt 2, 1, 14. præsertim milites *cod.* & *A.* alia à

magi-

I N D E X.

- magistratibus mala. v. §. 21. §. §. coram requisita §. 56. remedia §. 57. seqq.
- Magistratus perpetui qui Venetiis sint 2, 6, 29. magistratus plures uni non licet ibi gerere §. 30.
- Magistratus plures uni non concedendi sunt 2, 8, 23. & A. tat 2, 24, 4.
- Magistratus superiores Tyrannus titulo inter comitatus Magistratum in Provinciis. Gesta extra ordinem inquirenda sunt 2, 16, 8.
- De Magistratum personis instituta optimæ reipubl. refer 2, 2, 60. non sint juvenes *ibid.*
- Magistri prudentiæ civilis qui optimi *Pæd.* §. 22. p. 34. ex eorum Scholis præclari prodierunt discipuli *Pæd.* §. 19. p. 28. 29.
- Magesii cum Smyrnæis mixti civitatem homogeneo modo coalitam constituerunt 1, 12, 5.
- Magnetica civitas 1, 10, 2.
- Magnificum & illustre quicquid est in summam potestatem transferendum, 2, 4, 34.
- Majestas à summa potestate non sine magno regni malo abest 2, 4, 8. Quod m. fit, si impune dimittatur, qui majestatem in decessore læsit *cod.* aut minus æstimatæ majestatis exemplum statuitur in eum, qui gerit eandem personam *ib.* remedia sunt §. 34. §. §.
- Majestas interdum sumæ potestatis synonymum est 1, 6, 2. interdum dignitatem denotat *cod.* ut majestas matronalis & c. *ibid.* exilibus civitatibus Majestatis titulus hodie non tribuitur *cod.* non est duplex in una civitate *cod.* §. 5. fit irregularis per leges fundamentales *cod.* §. 19. n. 3.
- Majestatis crimen à Tyrannis ad suppressendos alios sæpè fingitur 2, 23, 8. & A. 4. (simi fuere 1, 10, 11.
- Majores dom^o sub Meroveadis Francorum ministri.
- Mala civitatis prius considerata quàm de remediis cogitatur 2, 1, 2. sunt varia *cod.* usque ad §. 28.

I N D E X

- Mateus Carthagenensium Dux Tyrannidem invasit**
2, 9, 2.
- Mandatum s. diploma legationis** 1, 9, 11.
- Mansuetudo regum iis securitatem certissimam parit**
2, 454b. 1, 7, 34
- Manuum protensione suffragia quandoque lata sunt**
Marce literas quid vocent? 1, 8, 11.
- Mares feminis aptiores sunt ad imperium** 2, 513.
- Marini fructus** 2, 3, 2. A. 2. **malum civitati est, si nullo usu pereant** §. 9. rem. 18.
- Mari respubl. optima adfita sit ex Aristotelis** 2, 2, 46.
non v. **Platonis opinione eod. A. mare malorum**
magistra d. A.
- Maris Imperium magno commodo est** 2, 3, 15. **aplustrium demissione agnoscitur eod.**
- Maritima civitas plerunque optima est** 2, 3, 2. **ejus mo-
la §. 3. sqq. remedia §. 11. sqq. navi comparatur §. 18.**
- Maritimæ civitates** 1, 10, 3. **sunt l. in continenti posite
vel insulares eod. quid in iis considerandum sit, est d. l.**
- Maritimi moribus malis sunt** 2, 2, 46. **et sunt seditioni
si eod. moribus terræ obnoxii ibid.**
- Maritus** 1, 5, 5. **est dominus fam. eod.**
- Martinil Atlas Simons** 1, 3, 6.
- S. Martini respubl. propriis viribus minus valens quidem,
libera tantum est** 1, 5, 17. A. 2.
- Masilenses severitatis acerrimi custodes, minos
scenâ arcebant** 2, 2, 42. A.
- Mastiliensium lex sumtuaria** 1, 7, 11. A. 2.
- Eorum respubl. aristocrata fuit** 1, 10, 15. A. 1.
- Matri in regnis tutoriis tutela tutissimè commendatur**
2, 5, 29.
- Mattimonio sibi robur tyrannus circūponat** 2, 2, 47.
- Est decus & robur ad majora nitenti** 2, 16, 9.
- Maximiliani I. Imp. de Imperatore Romano iudicium**
1, 12, 8.

Media

Media sine respondere debent 2, 1, 3.

Mediatio 1, 8, 8.

10, 22.

Mediationis specie multi subegerunt dissidentes 2,
Medicei omnes alias familias potentes Florentinas
exhauserunt 2, 24, 16. A.

Medicina particularis *Pad. §. 10. p. 16.* an sit ars merè
experimentalis? *Pad. §. 19. p. 30.* Medica principia
usum quoque habent in prudentiâ civili *Pad. §. 7.*
p. 13.

Mediocris vitam sectari regnum invadenti utile
est 2, 24, 7. exempla sunt A. 2.

Mediterranea regio reip. obest, cum divitias sine fine
sectatur 2, 11, 3.

Meibomius *Chronic. Riddagshus.*

Mejer Analys Aristotel. ad Dei potestatem respicit in
cognoscendis regalibus majoribus 1, 6, 17.

Menandri insignis sententia *Pad. §. 6. p. 9.*

Mendacis regem non habere fidem utilissimum est
2, 4, 41.

Mendicantes validi & fures in ergastula civitatis divi-
tias appetentis recondantur, 2, 11, 5.

Mens servorum sui juris est 1, 6, 27. mens tamen sub-
ditorum imperanti obligatur *eod.*

Mercatorum insufficiens numerus nocet reipubl. di-
vitas pro scopo habenti 2, 11, 3.

Mercatorum societates utilissimæ sunt 2, 3, 16.

Mercaturæ utilitas 2, 1, 34.

Mercatura negotiatori cum rep. optima non con-
gruit 2, 2, 32. (benè tamen æconomica) *eod.*

Græcia inexplebiles cupiditates omnium rerum
intulit §. 46. A.

Merces importanda & exportanda non sine magno
maloreip. divitias appetentis, oneribus gravan-
tur 2, 11, 3. aut vitiosa sunt *ibid.*

Notentur signo publico *eod.* vitiosas exponentes
puniantur *ibid.*

U. 4

Metro-

I N D E X.

- Metropolis** 1, 5, 16. tempore belli civilis principem
cam non deserat 2, 25, 28.
- Metus** est injuriarum mater 1 1, 10.
- Mevius ad Jus Lubecense** distinctionem Aristocra-
tiae in puram & temperatam exemplis sub Impe-
rio Germanico illustrat 1. 10, 17.
- Miles** in civitate optima lectus sit 2, 2, 61.
Is & politicae prodest 2, 8, 26.
Imò praestat in regularibus rebus publ. omnibus
2, 1, 60. mercenarius vero in aliis *ibid.* A.
- Militaris ars** differt à Politicâ *Paed. §. 13. p. 21.* Eius
olim magistri *Paed. §. 24. p. 39.* An ars tantum experi-
mentalibus? *Paed. §. 19. p. 30.*
- Militaris disciplina** equidem in civitate ex voto opti-
ma curanda non tamen ut finis ultimus 2, 2, 6.
Character civitatum, quarum tota disciplina ad
vim bellicam respicit *ead.* A. 2.
- Militis necessitas** 1, 9, 12. ejus definitio apud Romanos
ead. est universalis *d. l.* divisio à fine in praefidiarios
& in expeditione versantes; à modo construendi
focii vel proprii, hi Mercenarii vel lecti, à genere
armorum hastati, gladiati, sagittarii, sclopetarii, ca-
traphracti; Pedites vel equites autè utrumq; simul,
ut Dragonarii s. dimachæ; à *Quantitate* sunt vel
singuli vel in ordines collecti *ead.* (2, 24, 12.
- Milite** solo ad dominatū proveci periculo non caret
Mili em nosse rem in manu sua sitam esse periculosum
est 2, 10, 15, exempla sunt in A.
- Milites** seditionis tempore in promptu sunt, 2, 23, 15.
Sæpè in Romano Imperio Imperatorem elegerunt
1, 10, 10.
- Militum favore** interdum tyrannis paratur 2, 24, 12.
quod periculo plenum est *ead.*
- Mimos** scenâ prohibuerunt Massilienses 2, 2, 42, A.
- Mingrelia Germanicæ** non abfimilis est 1, 12, 8. ejus
descriptio, 1, 5, 16. Mi-

- Minima in mixtis civitatibus, non insuperhabenda sunt,** 2, 13, 3. A. 2.
- Ministri regibus nocent, si fidem silentii non præstent** 2, 4, 23. sibi soli teudant, §. 24. si novi. §. 25. & juvenes *cod.* si milites habeant obnoxios. §. 26. si nimias pecunias tractent. §. 27. & injuriosi in subditos. §. 28.
- Ministri superiorum Imperantium considerantur l. in Genere, quatenus constituuntur, l. in speciebus.** 1, 9, 3.
- Ministrissimus quis?** 1, 10, 11. quando Regnum administrat *cod.* exempla d. l. & A.
- Ministros exterarum civitatum sibi autem devincire utile est.** 2, 10, 31.
- Minoris lex juvenibus vetabat in rationes legum inquirete,** 2, 1, 50. A. permisit venerem nefandam 2, 2, 16. A. 2.
- Minuens Majestatem Regis ab eo vitandum est.** 2, 4, 34.
- Miseras pro scopis habent civitates aliquot,** 1, 11, 4. ut sessores Arabie desertæ & Samojuar. *cod.*
- Missi Regi Francorum erant exploratores Magistratum.** 2, 16, 8.
- Mitescunt populi variis incantamentis** 2, 21, 3.
- Mixtae Respublicae** 1, 11, 8. à multis negantur *cod.* male cum temperatis confunduntur. d. l. & 1, 6, 19. exempla sunt, Anglia, Polonia, Germania in reip. majori spectata. d. l. Roma, postquam plebs secessit in montem sacrum. *ibid.* & A. 4. an & Hebræorum Respubl. *cod.*
- Mixtae respubl. non nisi ex hypothese optimæ sunt,** 2, 14. 1. non sunt diuturnæ. *ibid.* malum est §. 2. remedium. §. 3.
- Mobiles res.** 1, 5, 26. 4, 33.
- Moderatione rigoris regna optimè conservantur** 2,
- Modestia cives affluendi,** 2, 2, 18.

- Modestia affluenda nobilitas** 2, 7, 8.
Mogolis regimen est Tyrannicum 1, 11, 5. de eius imperio est J. de Beck. *red.*
Molles & effeminati redduntur populi per voluptates ejusque instrumenta. 2, 10, 19. A. 2.
Monæ regnum 1, 5, 17. A. 2.
Monarchia & libera civitas bona fide non coalescunt 2, 1, 17. A. 3. *optima resp. debet Monarchia esse.* 2, 57.
Monarchia afflicta populus libertatem ferre nequit, 2, 21, 4.
Moribus viciis bonorum, æque ac malam unius generationem pertinet, 1, 10, 6.
Monasteria 13, 5, 16.
Monopolii institutio est modus augendi ararii 2, 1, 61.
Est pestis commerciorum, 2, 11, 3. *remedia sunt* 5, 3.
Monopolia regum vis malo est 2, 4, 10. A.
Montecatinus male carpit Ulpianum pollicitatione à pactis separantem. 1, 5, 28. A.
Montium pietatis scopus. 2, 6, 22. A.
Moralis disciplina & Stoicorum doctrina comprehendit prudentiam civilem *Paed.* 2. p. 8.
Mores divitum, pauperum &c. 2, 5, 15.
Mores justissimi eduntur his qui obdiores divitias habent 2, 2, 39. A.
Mores publicos magis dicendi genus imitatur, 1, 11, 5. A. 3.
Mortem suam cur. Ismaël R. Perf. sinxerit, 2, 2, 12. A. 2.
Morum cum in Aristocratiâ habenda. 2, 6, 27.
Morus de Uopia, 2, 2, 5.
Moscovici provinciarum præfecti quovis triennio mutantur 2, 16, 9. A. 5.
Moscovitarum homagia præstaudi modus 2, 6, 24.
Moscovitz in lectis concubant 2, 10, 18. A. 1.

- Scripta ad Ducem suum directa, diminutive nomi-
nis sui appellatione subscribunt 1, 6, 27. A.
- Sunt servilis ingenii 2, 12, 2. A.
- Mossynæci reges suos pravè imperitantes inedia
unius diei punire solebant 1, 10, 6. A.
- Mulieres multas conjurationes prodiderunt 2, 25, 6.
A. 3.
- Sunt avarissimæ 2, 16, 10.
- Earum imperia domestica tyrannidi conveniunt,
2, 2, 10. earum communitio in turpissimis habenda
§. 2.
- Mulierum nimia licentia reip. nociva 2, 1, 4. & A. 2.
ejus rei exempla *cod.* earum educatio ap. Japonios
& Sinenses §. 32. A.
- Mulleri *descriptio Fera*, 1, 5, 19.
- Multitudinis character 2, 25, 14.
- Munificentie regie tabulæ utiliter ad collegium ra-
tionalium referuntur, irritæ futuræ, nisi ab illo
confirmentur, 2, 4, 52.
- Muniendi accurata ratio hodiernæ difficiles reddit
gentium subactiones 2, 10, 35.
- Munimentis Respubl. sine damno carere nequit, 2,
1, 10. v. §. 35. & A. 1.
- Muselmanorum apud Turcas institutum quo per-
tinet, 2, 10, 18. A. 2.
- Musices utilitas 2, 2, 35. & A. 2.
- Mutatio legum severè prohibeatur 2, 1, 49. exem-
pla *cod.* A. remedium contra eam est prælectio
publica legum *ibid.*
- Mutationibus civitas quoque subjacet 1, 12, 1. que
ab ipsa rerum humanarum inconstantia pendent,
d. 1. §. 2. causæ mutationum aliæ internæ, aliæ ex-
ternæ *cod.* præcipuè pacta afficiunt, quibus ci-
vitas constatur, §. 3. & quoties in aliis sit mutatio
toties diversæ mutationum figuræ existunt *cod.*

Species

Species ejus sunt *ibid.* unde totidem diversa genera civitatum enascuntur, regulares alia, alia irregulares. §. 4.

Mutatio omnis, etiam levium rerum, civitati periculosa est. 2, 2, § 8. A.

Mutiani character *Pad.* §. 4. p. 5.

Mutuo accipiunt sæpè Principes ad devinciendum sibi creditorem 2, 20, § 2.

N.

Nabatæorum resp. principatus fuit 1, 10, 6. A.

Nani *Historia Veneta*, 2, 7, 18.

Nativitatis vitia educatione corrigenda sunt, 2, 5, 11 & A. 1.

Naturalis status omnium miseriarum sentina est, 1, 1, 10. nunquam planè & perfectæ extitit. *cod.* §. 1. p. 44. nec sine lege divina fuit. p. 46.

Naturalem statum comitantia mala in universum etiam civitatibus inimica sunt. 2, 1, 2. (A. 2.

De naturali jure egregia habet Aristoteles, 1, 7, 8.

Naturalisati in Gallia & Anglia adscripti sunt cives, 1, 5, 3.

Naves sunt domicilia maritima 1, 10, 3. earum divisio, *cod.*

Naves militares perpetuæ cur alendæ 2, 3, 15.

Naufragia reipubl. maritimæ magno malo sunt 2, 3, 7. exempla sunt A. 1. remedia §. 15. seq. aliquotamen maria his non sunt infamia *cod.* & A. 2.

Navigandi artis species, 2, 3, 4. nautas ejus imperitos esse civitati maritimæ officit, 2, 3, 4. remedia §. 13. & A.

Navigationibus tempus præfiniendum olim id erat 2, 3, 16. d. hodiè rarius fit. *cod.*

Nautarum diversa sunt ministeria, *remissive*, 1, 10, 3.

Nautarum turba maritimæ civitatis malum est, 2, 3, 3. remedium est, §. 12.

Nepo-

I N D E X

Nepotismus Romanus. 2, 5, 17. A. v. §. 20.

Nervii olim nullam mercaturam negotiatoriam exercuerunt, 2, 2, 32. A.

Neutralitas 1, 8, 8. ejus exemplum. d. 1. A.

Neutarum in seditione partium cur infamia à Sole-
ne notatus sit, 2, 25, 16. a. 2.

Nobiles in ochloeratia persequuntur, 2, 23, 22. a.

Nobilis in universum valente de finitione de finiri ne-
quit, 1, 5, 12. nam diversa sunt circa eos gentium
instituta. *cod.*

Nobilitas est, 1. Philosophica, 1. civilis, 1, 5, 12. illa à
Græcis magni facta, hæc à Barbaris, *cod.* A. 1. nobili-
tatis 4. species tradit Plato *cod.* A. 2. ejus quoque
à Siamensibus participes judicantur, qui magistra-
tibus funguntur *cod.* A. 3. Europæis quæ nobili-
tas. §. 12. est 1. nova 1. hæreditaria *cod.* non est in-
stitutum barbarum. *ib.* est 1. simplex 1. titulata *cod.*

Nobilitatem mentiri aliquem acriter caveatur in Ari-
stocratia successivam 12, 7, 7. exempla sunt in A.

Nobilitatis gradus utiles sunt, 2, 4, 30. nova præju-
dicio est veteri. A. 1.

Nobilium peculiare morbi sunt superbia & tyrannis
2, 7, 4. & A. eorum filii molles, §. 3. & A. novi an-
tiquis invisus, §. 5. eorum matrimonia cum civibus
reliquis non prohibenda, §. 8.

Nocendi facultatem tyrannus subditis adimat, 2, 23, 7.

Nōdōi Atheniensibus dicti ex peregrina & cive nati,
1, 5, 4. A. 2.

Nomen mutare devictos Principes victores cogunt
2, 16, 11. A. 4.

Nomina factionum obliteranda sunt, 2, 25, 5.

Nomine uno b. uno capite junctas civitates insigni-
re proficuum est, 2, 17, 8.

Nominibus invisus abstinendum, 2, 24, 7. exempla
sunt, A. 1.

Nōmīnūm

I N D E X

- Numisma** vocatur *Son rē vobis* 1, 5, 19.
- Nomothetice** apud Græcos denotavit olim pt. ciuilem, *Ped. 5. 2. p. 3.*
- Non optima Respubl. est**, ubi qualibet una etiã causa deficit, 1, 10, 2.
- Noribergæ nullæ sunt socialites**, 2, 6, 20. *A. Das Erbhauß / §. 22. A.*
- Noriberga ocellus Rerumpubl. Germaniæ**, 1, 10, 16. est aristocratiã populariter temperata *cod. §. 17. A. 1.*
- Norimbergenses non nisi duobus ejusdem gentis Senatuum inire permittunt**, 2, 7, 23. est aristocratiã populariter temperata. §. 26.
- Noticiam subditorum inter se impediã Tyrannus**, 2, 23. 11.
- Novæ Respubl. quæ?** 1, 12, 12. earum auctores sunt differentie *cod.*
- Novarum civitatum malum est ipsa novitas**, 2, 21, 4. remedia sunt, §. 2. seq.
- Novitas regis damnosa est**, 2, 4, 16. exemplum est in *A. remedium est*, §. 47.
- Novitas regis electivi ejusmodi regni malum est**, 2, 5, 16. remedium est §. 21.
- Novus Rex insignium regni se competentem reddat**, 2, 4, 31. *A. 2.*
- Novus Rex, novus minister**, 2, 4, 25. causa est, *ibid.*
- Numeris nonnulli vim adscripserunt**, 2, 9, 3. & *A. 11. Sed falsò cod. A. 11. inf.*
- Numis unde dicti**, 1, 5, 18.
- Nummus quid** 1, 5, 19. de ejus natura & origine, *cod. de quo notabilis est l. 1. D. de contrah. emt. de materia non solum aurum, argentum & cuprum d. & conchas, ac necessitatis tempore corium, charta &c. fuit*, 1, 5, 19. & in *A.*
- Nuptia-**

I N D E X

Nuptialium convivatum numerus olim definitus fuit, 1, 7, 11. A. 2.

Nuptias regum maturare, facit ad impedienda interregna in regnis successivis, 2, 22, 3.

Nuptiis nobilium in Hispania, Anglia, Gallia & Japonia Rex consensum impertiendi jus habet, 1, 6, 17. A.

O.

O Brechtus Dictaturam vocat potestatem fiduciariam. 1, 6, 8.

Ὀλιγαρχία, 1, 12, 14. Aristoteles eam Δημοκρατίαν strictè se. dictam vocavit *cod.* docuitque non esse Rempubl. *d. l.*

Tyrannidi respondet, 2, 23, 20. & A. ejus instituta sunt, §. 21. seqq.

Ocultata persona sua Rex facillè aliorum de se opiniones expiscatur, 2, 4, 41. A.

Oculis civium Rex serviat, 2, 4, 50.

Odia diversarum civitatum post conjunctionem earum paulatim exolescere possunt, 2, 17, 1.

Odia in Magistratus quomodo dividenda, 2, 8, 23. & in A.

Odiosis negotiis populi consensus adhibeatur 2, 1, 41. sed cum magna cautela *cod.* A.

Odium Regis nocet regno, 2, 4, 22, remediū §. 51. seq. Tyrannos comitatur, 2, 23, 3.

Oeconomice differt à prudentia civili, *Pad.* §. 13, p. 20. ejus instituta, sæpè differunt ab institutis politicis. *d.* §. p. 29. seq. Hunc ars tantum experimentalis? *Pad.* §. 19. p. 30.

Officia ne sint venalia, 2, 1, 24. perpetua polycratia damnosa sunt, *cod.* non autem regnis. *ibid.* A.

Ὀλιγαρχία, 1, 11, 5.

Variè accipitur, 1, 6, 15. A. quomodo ab Aristocratiâ ex Aristotelis doctrina differat, 2, 6, 4. & A.

Oli-

I N D E X

- Oligarchia titulo iisdem artibus, quibus & tyrannia titulo conservatur, 2, 24, 19.
- Oligarchis quæ utilia v. 2, 12, 6.
- Omnia prædicunt sæpè pericula, 1, 9, 1. & A. 8. non temerè tamen captanda. *cod.*
- Opifices esse cives Reipubl. optimæ vetat Aristoteles, 2, 2, 30. contradicit autor A. è numero civium à Phalea malè excluduntur. *cod.*
- Opifices omnia generis civitati inesse debent, 1, 5, 9.
- Opificium addiscere principem conducit ad varia, 2, 4, 39. exempla sunt A. 3.
- Opificum penuria nocet Reipubl. quæ divitias in infinitum appetit, 2, 11, 3.
- Opinationum diversitas non minima malorum inter homines causa est, 1, 1, 10.
- Oppignorare agrum pecuniâ ap. nonnullos prohibitum, 2, 2, 52.
- Oppidum 1, 5, 18. Christiana consuetudine dicitur Episcopum proprium habens, *cod.*
- Oppignoratio territorii periculum amittendi continet, 2, 15, 3. cautela est. §. 6.
- Optima Respubl. omnium causarum conspirationem requirit, 1, 10, 2, alia est ex voto *d. l.* alia plerumque *cod.* alia pro conditione status presentis, quæ ab hoc loco est aliena *ibid.* quem in finem delineetur, 2, 2, 2.
- Optimæ Reipubl. summa potestas penes quem esse debeat, inquiritur 2, 2, 57. ubi variæ recensentur opiniones, & tandem pro Monarcha concluditur.
- Optimates à populo non eligantur, 2, 7, 10. add. §. 12. eorum erga populum mens, 2, 6, 7. & A. Optimates injuriâ plebem si afficiant, Reipubl. malum est, 2, 6, 8; (eorum flagitia multa §. 12.) huic modestia medetur, §. 22. add. 23.

Opti-

I N D E X.

- Optimatum uxores in luxu vivunt 2, 6, 14. unius magnitudo nocet §. 16.
- Orationis in republ. vis 1, 12, 14. 2.
- Orbis universus si in civitatem unam concederet, inutile putatur 2, 2 40. 2 *falso*.
- Orcadum vulgus parabili victu hodiernum utitur 2, 2, 26. 2.
- Oriens regibus suetus 1, 10, 5. habuit tamen & habet etiamnum aristocracias d. 1.
- Ornare civitates ædificiis tyranno utile est 2, 24, 8. exemplum est a. 4
- Osculum nulli mortalium ferebant Numidiæ reges 2, 4, 34. a. 2.
- Ostracismus *quid?* 2, 1, 33.
Ejus etymologia *ead.*
- Otio prohibendi sunt Tyrannidis subditi 2, 23, 14. a. ubi & varia exempla.
- Otium civium nocet republ. 2, 22, 25. a.
Negari debet Aristocratia subditis 2, 6, 19.
- Ova sordida ab omni metu veneni haud sunt immunita 2, 4, 45. a 2 P.
- P**Acem simulasse sæpius profuit 2, 10, 29. a de pace sermonem facere vix primo acta illato hodie solenne est *ead.*
- Pacifici nascuntur in regione felici 1, 5, 10.
- Pacis definitio 1, 8. 2. ejusque explicatio *ead.* per pacem definiri nequit *ibid.*
- Pacis artes bellicis jungendæ sunt 2, 10. 16.
- Pacis instituta 2, 2, 59.
- Pacta naturaliter actiones producant 1, 5, 28. eorum à contractibus differentia recte ab objecto petitur *ead.*
- Pacta quibus civitates constituuntur, sunt duo, *primum* singulorum cum singulis 1, 3, 7. *alterum* de transferenda summa potestate
X *ead.*

I N D E X

- cod.* §. 8. ex quorum junctura demum resultat civitas *cod.* §. 9. cur hujus pacti mentio ab historicis plurimum omittatur 1, 3, 8. 2. 2. remissive nonnulli pactum secundum *cod.*
- Pacti singularis acceptio 1, 12, 11. 2. 2.
- Pactum quid? 1, 5, 28.
- Pactum secundum est principium unde summa potestas præcipue æstimanda 1, 6, 13.
- Pædiæ Pr. civilis necessitas. Pæd. §. 1. p. 2.
Eam excoluerunt H. Conringius duobus libris, Bœclerus, Bosius, alii *Pæd.* d. 1.
- Pænæ definitio 1, 9, 13. ejus fines §. 14. objectum est delictum §. 15. Forma est malum passionis §. 16. divisio *cod.*
- Ni opportuno tempore sumantur, damnosum est 2, 1, 27.
- Ejus remissio populo adempta sit 2, 8, 20.
- Pagi vox quid Latinis denotet 1, 5, 16.
- Palemagnesi cum Smirnaeis mixta civitatem homogeneo modo coalitam effecerunt 1, 12, 5.
- Palæologorum posteri mutato nomine, Constantinopoli obscure agunt 2, 16, 11. 2. 3.
- Palmyra est libera civitas 1, 5, 17.
- παμβασιλεία* à despotico imperio diversa est 1, 11, 5.
- παμβασιλείας* vox ad bonum æq; ac malum singulare imperium porrigitur 1, 10, 6.
- Papa cautus est in reprobanda altera ordinum dissentientium sententia 2, 25, 3. 2.
- Papæ aselectæ unam rem publ. Christianam faciunt, & ipsum ejus Principem, omnes ipsi reges subicientes 1, 12, 8. 2. 2. Papa cautus est in sententiis contra potentiores ferendis §. 8.
- Papam arbitrum controversiæ constituere num tutum sit? 2, 18, 8. 2. 2.
- Papa non nisi c. Cardinalibus eligitur 1, 10, 9.

Parla-

I N D E X

- Parlamenta singulis provinciis Galli imponunt 2, 16, 8.
- Parta bene constituere majoris est, quam parare 2, 10, 18. exemplum est in a.
- Patehalius de coronis & diadematis Regum 1, 6, 20. a. 1.
- Pastores ad bellum habiles 2, 2, 30. a. passionis laudes *cod. remiss.*
- Pastorii historia Polonia plenior, 1, 3, 4. a. 1. ejus florum Polonicus. 1, 8, 8. a.
- Pater filio successori monita vivendi & regendi prescribat 2, 5, 11. exempla sunt a. 2.
- Paterna societas quid? 1, 5, 6.
- Patres familias inter se olim in statu naturali vixere 1, 1, 1. p. 44. domui suae regio modo praesente. *cod.*
- Patriae causa occisorum liberi publice alantur 2, 2, 62.
- Patrimoniales respubl. subditis magno incommodo esse saepe sunt 2, 14, 1. mala sunt §. 2. sq. remedia §. 3. sq.
- Patrimonium vendere in nonnullis populis interdicitur 2, 2, 5. §. 5. *cod.*
- Patronus quis ap. Romanos fuerit 1, 5, 7.
- Patricii si irrogant, qui tales non sunt. Aristocratiae successivae malum est 2, 7, 2. remedium §. 6. *ibid.* malum est, si molles sint eorum, filii §. 3. & a. remedium est §. 7. si superbi §. 4. remedium est §. 8. aut si aemulatio sit inter novos, & antiquos §. 5. remedium est §. 9. honorum titulis non distinguantur *cod.*
- Pauci vel omnes etiam an capaces sunt Majest. 1, 6, 16
- Paucorum tyrannis iisdem artibus ac unius conservatur 2, 24, 19.
- Pauperes subditos Tyrannus efficiat 2, 23, 14.
- Paupertas civium seditiones excitat 2, 1, 9. & a. 2.
- Pauperum character *cod.* a. 1. media paupertatis §. 34. & a.

I N D E X.

- Pauperum mores 1, 5, 13.
 Pax 1, 8, 2. (13. a.)
 Pax diuturna bellicosa civitati periculosa est, 2, 10,
 Peccata regum occulta minus nocent 2. 4, 39.
 Pecunias regias tractantes regi sæpè periculosi exiti
 terunt 2. 4, 27.
 Pedes ordine præstat, 1, 9, 12. a.
 Pensiones exterorum ministris constituere conducit
 2. 10, 31. hodie id valde receptum a. 1.
 Peregrini cur jus civitatis Romæ adepti, *remiss.* 1, 5, 1
 Peregrini in republ. recepti variis eam modis affli-
 gere possunt 2, 1, 7. & a.
 Peregrini Tyranno semper præsto sint 2, 23, 12. iis
 magis fidat quam civibus 18. (29. a.)
 Peregrinorum privilegia apud diversas gentes 2, 2,
 Pericula non infrequenter prædicta insigni divinæ
 providentiæ argumento 1, 9, 1
 Periculorum in plures distributio navigationi utilis
 2, 3, 16.
 Perpetuus legatus ante duo secula incognitus fuit 1,
 9, 7. est utilis *ead.* a. 3
 Persæ appellaturi accedunt veste papiracea induci 1,
 7, 24. a. (hodie d. l.)
 Persæ dominabantur 1, 11, 5, olim tñ. adstrictius ac
 Persarum reges quomodo filios educari jussissent 2, 5,
 11. a. 1
 Persia hodie est regnum ex successivo & electio
 mixtum 1, 10, 9. de ea scribit a. *de l'Etat present
 du Royaume de Perse eod.*
 Persis lex est quæ singuli coguntur ap. magistratum
 profiteri nomen & vitæ genus 2, 2, 15. a.
 Rege mortuo cur ap. eos, ex lege *aropica* per quin-
 que dies fuerit 1, 1, 1. n. 3.
 Peruviani, antequam Mangocopac eorum imperium
 conderet, instar bestiarum vixerunt 1, 1, 1. p. 43.

- Petalismus Syracusanorum incivilem potentiam accidendi modus fuit 2, 1, 33. 2. 2.
- Phari ad avertenda naufragia extruendi sunt 2, 3, 15.
- Philippi II. H. R. peccatum politicum motuum Belgicorum tempore 2, 25, 27
- Philistinorum republ. oligarchia fuit 2, 10, 5.
- Philosophia ipsa potest sordida fieri 2, 4, 13
- Piccanti *observationes politicae* 2, 1, 25
- Pietas in Deum præcipua virtus 2, 2, 6. adde §. 23.
- Pighii Hercules prodicius 2, 6, 20
- Piloten qui? 2, 3, 16
- Pindarus Corinthum describit ad genium reip. ex voto optimæ 1, 10, 2
- Piratica republ. maritimæ multum nocet 2, 3, 6
- Piraticam exercere civitates quæ sibi laudi duxere irregulares fuerunt 1, 11, 2. 2. 1.
- Piscibus Philippus II. H. R. ob veneni metum abstulit 2, 4, 45. 2. 2.
- Pisistratus ex Codri genere natus se ferebat 2, 24, 9. 2
- Plato legem dividit in scriptam & non scriptam 1, 7, 9.
- Plato legem reginam hominum vocat 1, 7, 11. judicium in civitate summè necessariam perat *cod. §. 9. 2*
- Neque forte uxorum communionem suavit 2, 2, 12. & 2. 1.
- Plato quod temp. ex votò optimam descripsit, reprehenditur à quibusdam. *Pad. §. 11. p. 16. 18.* sed malè d. 1.
- Platonis republ. quid? d. §. 11. p. 16.
- Platonis pulchra sententia. *Pad. d. §. 11. p. 17.*
- Plato concessit virtutum Rectoribus falsum dicere *Pad. §. 14. p. 22.*
- Plato reprehendit sui temporis armorum magistros *Pad. §. 24. p. 39.*
- Plato, statuens Athenis aristocratiam, fuisse explicatur, 1, 10, 19.

I N D E X

- Policratiæ ad consilia capienda non æque aptæ ac re-
 gnum 2, 4, 1. a. 1.
- Policraticis civitatibus damnosum, si magistratus
 nonnisi cum vita deponantur 2, 1, 25. aut volun-
 tate sola *cod.* § 26.
- Polonia regnum electivum fuit etsi Jagellonis & Pi-
 assi posteros m. in feminis respexerint 1, 10. 9.
 Ejus novus rex ante coronationem regias functio-
 nes exercere nequit 2, 4, 32. a.
- Poloniæ regi concilium ex delectis nobilium est cir-
 cumpositum, absq; quo in præcipuis negotiis nihil
 potest 2, 3, 3. a. 4. tenentur vacantes dignitates
 ante comitia conferre *cod.* n. 6.
- Poloniæ regnum Germaniæ non dissimile est 1,
 12, 8.
- Luxum appetit 1, 11, 4. male confertur cum Ve-
 neta rep. *cod.* § 8 a. 2.
- Interregni tempore habet interregem Archiepi-
 scopum Gnesnensem, cui adjunguntur Deputati
 provinciarum 2, 21, 2. a. 1. ejus Rex non potest
 se regno abdicare *cod.* n. 2.
- Poloni ex una familia Reges suos eligere nolunt 2,
 5, 18.
- Nobilitatem mentientem acriter puniunt 2, 7, 7.
 a. eorum reip. quid Fredro commendat § 9. a. 2.
- Polonorum Rex jurat se nullâ ratione regnum here-
 ditarium facturum esse 2, 5, 10. & a. aliæ sunt
 .leges fundamentales §. 22.
- Pontani est liber *de immanitate* 1, 1, 5. *de reb. & urb.*
Amselod. 1 10, 5. a. 2.
- Pontificis electionem quod juramentum præcedat
 2, 13, 3. a. 7
- Pontificis Romani electores conclavi includuntur 2,
 5, 19.
- Eius in terris Italiæ imperium quale sit? 1, 11, 8.
 A, 1.

popu-

I N D E X.

populares respubl. oligarchiis quidem diuturniores,
malistamen variis vexantur 2, 8, 2. facile mutantur
in oligarchiam §. 2. & A. 1. in ochlocratiam *cod.*
exemplum est 4. 2. in tyrannidem *ibid.* & 2. 3. qui-
libet in iis vivit ut vult §. 5. character consultiatio-
num est §. 10. a. 3.

populari statu lex civilis etiam latores obligat 1, 6, 19.
a. 2. quam & totus populus iterum mutare potest.
cod.

popularitas regis nimia ei damno est 2, 4, 10.

populariter temperatae aristocratiae magna est utilitas
2, 7, 24. mala & remedia sunt §. 25. seq.

populi assentatores, v. Demagogi; populi character 2,
8, 3.

populi genius in forma & modo reipubl. respici de-
bet 2, 1, 39.

populi meliores cooptandi in ordinem optimatum 2,
6, 9. & 10.

populorum reges suos amantium exempla 2, 4, 1. a. 2.

populus ex naturae instituto subjectum est summae
potestatis 1, 6, 16 & 2.

populus interdum civitatem denotavit, interdum ple-
bem tantum 1, 2, 3.

populus in splendorem respicit 2, 4, 34.

Portugallia septendecim tantum civitates numerat
1, 5, 18. a. 5.

portus est vel artificialis vel naturalis 1, 10, 3. hujus
elegans descriptio est ap. Virgilium *d. 1.*

portus utiles sunt 2, 3, 15. arte extruendi, ubi naturales
deficiunt *ibid.*

possidere, & in possessione esse, quomodo differant 1,
6, 13. a. 2.

potentia civis alicujus nimia reipub. nocet 2, 1, 8. me-
dia sunt §. 33. & 2. 1, 2.

potentiae invida plebs 2, 8, 8.

X 5

poten-

I N D E X.

Potentia vicinæ civitatis obest reipubl. 2. 1. 17. & A. 2.

Potestas legatorum, aliâs quidem ejusdem ordinis, non est unius gradus, 1. 9. 11. A.

Potestates in Italicis civitatibus Dictatoribus similes fuere 1. 6, 8.

Potestatis Italorum, post Imperatorum tempora quod officium 2. 9. 3. erat alienigena *ibid.* exemplum est in A.

Potestatis summæ Synonymia 1. 6. 2. definitio ejus Aristotelea contra alios defensa. *ead.* §. 3. Auctoris *ibid.* est regularis & irregularis §. 4. non autem personalis & realis §. 5. est ordinaria & extraordinaria §. 6. est usufructuaria & patrimonialis §. 7. in regnis frequens est rara in policraticis civitatibus *ead.* est temporaria & perpetua §. 8. illius species sunt Dictatura, Potestates urbium Italicarum sequiori tempore, & Tutores regni qui populo non subsunt *ead.* Accuratio hujus rei tractatio ad jus publicum universale pertinet *ead.* §. 9. Summam potestatem dari nemo negat §. 10. Origo eadem est quæ civitatis §. 11. occasio non una fuit §. 12. fit per pactum secundum §. 13. unde etiam præcipue æstimanda *ead.* non vero ab administratione in oculos incurrente, nec 2) ex legibus, nec 3) à vocabulis & insignibus *ibid.* ejus finis §. 14. subjectum sunt Personæ veræ & morales §. 15. ex naturæ instituto summa potestas est penes populum §. 16. & A. pauci & omnes eam habere possunt *ead.* etiam infideles & hæretici *ibid.* Objectum sunt negotia §. 17. Forma ejus essentialis est Summitas §. 19. unde sequitur eam debere Liberam esse ab externis 2. Inviolabilem, 3. Solutam legibus, 4. Indivisam, imò indivisibilem, d. §. 19. si sc. majestas regularis sit.

Ejus

Ejus Forma accidentalis consistit in titulis, insignibus, existimatione apud externos &c. §. 20. causa Efficiens particularis sunt cives §. 21. & Deus, universalis *ead.* eius relatum est Subjectio d. 1. §. 22.

Polyarchicum Imperium latæ dominationi non admodum aptum est 2, 10, 9. exempla tamen sunt in contrarium *ead.*

Polybii de hominum natura iudicium 1, 1, 5. Tyrannos regni nomine aburi dicit 1, 6, 13. *de excerpte.* legat. 2, 1.

Polypolium pestis commetiorum est 2, 11, 3. remedia sunt §. 5.

Præcipua reipubl. negotia tyrannus titulo ad se trahat 2, 24, 3.

Prædandi potestas utiliter sæpè privatis conceditur 2, 3, 15.

Prædeliberatio 1, 7, 2. A. 2. eius exempla d. 1. & A.

Præfecti provinciarum apud Romanos non poterant uxores secum ducere 2, 16, 10. vel tamen A. 1. nec in iis emere vel quocunque modo negotiari *ead.*

Iis adhuc viventibus successores designandi sunt in literis clausis 2, 16, 12. exempla sunt A.

Prægnantis officia 2, 2, 14.

Præmia & pœnæ fatum sæpè ostendunt 1, 9, 1. & A. 3.

Præmia rex ipse conferat 2, 4, 5 2

Præmia varia constituuntur ab appetentibus latam dominationem, quibus virtutem militarem evacuant 2, 10, 3 4. exempla sunt ibid. & in A.

de Præmiis instituta reip. optimæ refer 2, 2, 62.

Præmiorum divisio 1, 9, 17. exempla d. 1.

Præscriptioni locus non sit in optima rep. 2, 2, 55. A.

Præsentia principis sæpè motus compefcuit 2, 25, 27.

Præsides provinciarum sæpè reges ex ministris facti sunt 2, 16, 4. exempla sunt in A. vel deprædantur subdi-

I N D E X.

subditos §. 5. 5. exempla sunt §. 5. non sint ex eadem provincia §. 9 nec uxorem ex illa ducant. eod. liberi eorum in aula habeantur *ibid.* non sint perpetui. d. l. alia sunt *ibid.* & in Aa.

Præstantia sola in virtutibus, divitiis vel numero non est titulus ad imperium sibi vindicandum 1, 6, 16.

Prætorius in *Assertione resp. Acha. ejusdemque cum Germanica comparatione*, vult Achaicum corpus unam republ. fuisse 1, 12, 6. A. 1.

Preces tyrannorum necessitate permixtæ sunt 2, 24, 6 A.

Primogenito bona omnia non sine reipubl. malo assignantur 2, 2, 5. & A.

Primogenituræ jus utiliter in regnis successivis introducit 2, 5, 10. exempla sunt A. 1.

Princeps se factioni alicui subditorum inter se non adjungat 2, 25, 2. A.

principatus 1, 10, 6. exempla ejus plurima sunt eod. principatus nudi interdum regna sunt appellata 1, 6, 13. & A. 3.

principes populi è medio tollat Tyrannus 2, 23, 8. hujus consilii exempla A. 3.

privati cura optimates magis stimulat quam publ. 2, 6, 11.

privilegium quid 1, 7, 10. unde dictum eod. ejus divisiones à fine, subjecto, forma, & adjuncto d. l.

probis perpetuum bellum Tyrannus faciat 2, 23, 9.

Προβυλία futuræ deliberationi viam pandit 1, 7, 2.

proceres regni sine consensu regis matrimonia contrahere non posse utilissimum est 2, 4, 30.

processus inter gentes est diversus 1, 7, 23.

Procopius *Vandalicor.* 1. dicit vocum sensus indices mutari 1, 6, 13.

prodi-

I N D E X.

- prodigalitas subditorum reipubl. divitias appetenti
 malo est 2, 11, 3.
- promptissimum civitatis è medio tollere per bella
 quam vi aperta consultius Tyranno est 2, 23, 15. A.
- promulgatio legis quare fiebat 1, 7, 15. & quomo-
 do eod.
- propinqui acrius inter se dissident 2, 5, 4. & A. 2.
- propolium pestis commerciorum est 2, 11, 3. reme-
 dia sunt §. 5.
- proprietas 1, 5, 26. eam præcedit possessio eod. minui-
 tur variis modis *ib.* A. acquiritur vel originariè,
 vel derivativè traditione & usucapione eod. §. 27.
- proprietas magnæ voluptati est 2, 2, 48. sit restricta
 §. 50. seq. alias lites feruntur eod.
- proselyti Judæorum adscripti cives fuerunt 1, 5, 3.
- protestantium principum de Germanicæ reip. for-
 ma regiminis iudicium 1, 12, 8.
- Proverbium Faber est quisque fortunæ suæ *pad.* §. 6.
 p. 8.
- provinciæ à civitate in quâ fons imperii, disjun-
 ctæ non sint 2, 16, 3. senatus imponatur singularis
 §. 8. ad impediendos præsides eas vel proprias si-
 bi facere §. 14. vel depilare §. 5. validiores in plu-
 ribus dividantur §. 9.
- provinciæ sunt in civitatibus coalitis 1, 12, 4. eas con-
 stituendi singularis Romanorum mos 2, 10, 27. A.
- provinciales agrè jugum ferentes variis artibus reti-
 neri solent 2, 16, 11. & in *Aa.*
- provincialium statuum conventus cur instituantur
 1, 6, 19. n. 4. & A.
- prudencia civilis à multis perperam est tradita &
 culturam desiderat. *pad.* §. x. p. 2. & 3.
- Ejus synonyma *pad.* §. 2. p. 3. & 4.
- Definitio *pad.* §. 5. p. 7.

I N D E X

An ea detur *Pad.* §. 6. p. 7. & seq.

An sit comprehensa sub Rhetorica? *Pad.* §. 7. p. 11, 12.

An sub jurisprudentia? *Pad.* §. 7. p. 12. seq.

An parsejus Ethice, Oeconomice, disciplina militaris? *Pad.* §. 13. p. 20, 21.

Finis *Pad.* §. 8. p. 14. unde inferitur, eam esse partem Philosophiæ *Pad.* dd. p. 15.

Objectum civitas in genere, & quæ civitati primò & per se insunt, quatenus quid bono, quid malo ei sit quaratur. *Pad.* §. 9. p. 15. non civitas singularis *Pad.* §. 10. p. 15. utique verò civitas ex toto optima, non tamen sola *Pad.* §. 11. p. 16. seq. etiam aberrantes & vitiosæ respUBLICÆ, *Pad.* §. 12. p. 19. & seq.

Forma consistit in inductione ex rebus singularibus, *Pad.* §. 15. p. 23. seq. demonstratione, *Pad.* §. 16. p. 25. methodo, *Pad.* §. 17. p. 26. usu. *Pad.* §. 18. p. 27.

Efficiens, is qui sibi comparat prudent. civilem *pad.* §. 21. p. 32. quid in eo requiritur. *pad.* d. l. an juvenis eam addiscere queat, *pad.* d. l. Magistri *pad.* §. 22. p. 33. seq.

Libri politici quorum insignis est diversitas *pad.* §. 23. p. 35. Libri historici quorum multiplex est diversitas. *pad.* §. 24. p. 36. seq.

Prudentia civilis non est empirica sive merè experimentalis *pad.* §. 19. p. 28. seq.

est certa, & quatenus, *pad.* §. 20. p. 30. 31.

an ab ea an vero à lectione historiarum initium facere debeamus? *pad.* §. 24. p. 38. 39.

Prudentia quid? *pad.* §. 5. p. 7. prudentiæ laudes *pad.* §. 6. p. 9.

Prussia Poloniæ heterogeneo modo unita 1, 12, 5.

Pseudoregum exempla v. 1, 12, 17.

Publi-

I N D E X.

Publicè venditarum rerum possessio stabilis sit 2, 11.

s. n. 7.

Pueri actu primo cives sunt 1, 5, 11. & A. 1.

Pueri fasciis involvendi 2, 2, 18. ad frigus & duritiem paulatim affuefaciendi §. 19. in lusu nonnullis exercendi §. 20. fabulis amor discendi iis ingenerandus parag. 21. ab omni malorum consortio prohibendi parag. 22.

Pufendorffii definitio legis 1, 7, 7.

Pufendorffius civitates regulares *primas*, irregulares vero *secundi* ordinis vocat 1, 2, §. ejus de interregno cogitata 1, 12, 13.

Infr. *de Systemate civitat.* Etolos unam civitatem popularem, non v. systema constituisse existimat 1, 2, 6 A. 1.

Pulveris pyrii inventum universum militiæ genus immutavit 2, 0, 35.

Pupillorum nobilium bona quæ non impenduntur in eorum educationem, usque ad annum 21. fisco regio vindicantur in Hispania & Anglia 6, 17, A. 2.

Puras respubl. hodie dari malè negatur 1, 11, 8

Pythagoræ amphictionum 2, 18, 9. A. 3. quomodo jurarint *ead.*

Pyræum habitantes populariores sunt Atheniensibus 2, 9, 13.

Pyramidum faciendarum causa Regibus Ægypti quæ fuerit 2, 23, 13. A.

Pythagoras animos ferocientes musica inhibuit 2, 2, 35. A. 4.

Q.

Quæstores regii sæpè damna procurarunt regibus 2, 4, 27.

Quæstui si respubl. à magistratibus habeatur damnosum est 2, 1, 24. add. 2, 8, 12. 2. 1, 58.

Quæstum ex politia facere posse ei officit 2, 8, 12. quare *ibid.* illum

I N D E X.

illum ex Republ. facere Magistratui interdictum
fit 2, 1, 58

eum ex Republ. facere optimatitati damnosum
2. 6, 18. remedium est §. 32

R.

Ragusa terræ motu conquassata fuit 2, 2, 46. A,
Ragusianorum Rector mensuarius est 2, 7, 18. A. 2

Ragusina Respubl. est aristocratia successiva 1, 10, 16.

Ratio status denotat (1.) idem quod prudentia civi-
lis. (2.) dominium civitatis eminens. (3.) flagitia
dominationis, (4.) modum quo finis Re-
publ. obtinetur. *Pad.* §. 2. p. 2. 3. 4

Regalia 1, 6, 17 hæc vox valde contorquetur ab in-
terpretibus *cod.* multi de iis scripsere *ibid.* sunt vel
majora vel minora, *cod.*

Reges ad Systema constituendum inepti 2, 18, 3. &
A. 2,

Reges electivi habent summam potestatem 1. 6, 8. &
successivi ea carere possunt *cod.*

Reges justitiæ fruendæ causa constituti 2, 1, 31. A.

Reges nituntur leges, quæ vim potentiæ infringunt
subvertere 2, 13, 2

Reges obligantur ratione actuum quos ut privati ce-
lebrarunt 1, 6, 19. A. 2

Regiam gubernandi rationem reddere Tyranno utile
est 2, 24, 7. aut minimum eam imitari §. 8

Regi apud Latinos & Lacedæmonios bona assigna-
bantur 1, 5, 23. A. 2

Regiè temperata Aristocratia optima est 2. 7, *ib.* ex-
emplum est in A. ejus malum est §. 17. reme-
dium §. 18

Regii sanguinis Principes variis remediis coerceri
solent, ne turbas dent, 2, 5, 13

Regio civitatis optimæ sit ferax omnium & nullius
rei indigens 2, 2, 44. non tamen nimium v. A.

Regio

I N D E X

Regio quo referenda in civitatis consideratione 1, 5, 17. ejus genio multæ debentur, & virtutes & vitia §. 10.

Regis unica scientia quæ? 2, 4, 42. Literatis fa-
veat, maximè historicis *cod.* & A. 1.

Regni definitio Aristor. 1, 10, 4. antiquitas §. 5. ho-
monymia, §. 6 definitio Auctoris *cod.* ejus divisio
Aristotelea, quæ rejicitur § 7. Auctoris [1.] in suc-
cessivum, paragr. 8 quod vel sanguinis jure, vel
alia ratione sine facto subditorum transfertur *cod.*
& electivum, paragr. 9. (quale non fit cum ex ne-
cessitate ad electionem descenditur, *cod.* a. inau-
gurationes solennes fiunt, *d.l.*) cujus differentie
sunt ratione (1.) *eligendorum*, unde purum, tem-
peratum vel etiam mixtum ex successivo & electi-
vo *ibid.* (2.) *eligentium* vel à populo universo, vel
ejus parte, vel senatu, paragr. 10. (2.) à modo
administrandi in tutoria, aut à potissimo autè ad-
ministrata, paragr. 11. in regem, aristocraticè
aut populariter temperata, paragr. 12.

Regna cur plerumque latam dominationem appetant
1, 11, 2. & luxum §. 4

Regna in dominatus & tyrannides facile degenerant
2, 4, 7. A. remedium est paragr. 33.

Regna & Principatus, præsertim absolutiores aliquid
ex Tyrannide trahunt, 1, 12, 14. quod alter-
tum hic admittendum, in jure publico tamen peri-
culo non vacaret, *cod.*

Regna successiva pro electivis nec v. v. habenda 1,
10, 9. quare notandum (1.) successivum regnum
haud desinere, cum post extinctum regium genus
ex necessitate ad electionem descenditur. (2.) ca-
vendum esse, ne quem decipiant species aut simu-
lacia regni electivi vel successivi *cod.*

T

Regna

I N D E X.

- Regna successiva plerumque sunt optima 2, 5, 1.
 ejus mala sunt §. 2. seqq. remedia vero §. 8. seqq.
- Regni electitii mala sunt 2, 5, 14. seqq. remedia
 §. 18. seqq.
- Regni & Regis vox non denotat semper potestatem
 summam 1, 6, 13. & A. 3, ejus magnus est abusus
cod. & A. 4.
- Regni sanguine regnum subigere solenne est 2, 10,
 18. & A. 3.
- Regni sociis nulla fides 1, 11, 6.
- Regnum ingenio coeuntium maximè conveniens
 fuit 1, 10, 5. ad bellicas rationes est accommoda-
 tissimum *cod.* antiquitus omnia regna non fuere
 perfecta d. 1. in oriente plurimæ respubl. regna
 sunt. *ibid.*
- Regnum ratione formæ est plerumque optimum
 2, 4, 1. & Aa. ejus mala sunt §. 3. seqq. remedia
 §. 29. seqq.
- Regnum successivum num electivo præferendum sit
 disquiritur 2, 5, 1. & A. 1.
- Regulares civitates sunt regnum Aristocratia & Po-
 litia 1, 10, 4. earum differentia est essentialis d. 1.
 & A. 2.
- Regularis civitas non facile subjugatur 2, 10, 8.
- Rehabeam Salomonis filius stultissimus fuit 2, 5, 5.
 A. 2.
- Reidanus *Annal. Belg.* 1, 9, 1. a. 9. seqq.
- Reipublicæ vox variè accipitur, 1) pro civitate pleno
 significatur, 2, 3. 2) pro ordine parendi & impe-
 randi *cod.* & 1, 6, 1. 3) pro populari civitatis im-
 perio *ibid.* 4) pro singulis civitatibus sub imperio
 Romano *cod.* 5) pro publica tranquillitate *ibid.*
- Rerumpubl. differentia bonam partem à diverso po-
 pularum gente proveniunt 1, 10, 1.
- Relata sunt simul 1, 6, 23. & 2.

Reli-

I N D E X.

- Religio** civibus reip. optimæ cōmendanda 2, 2, 23. & 2.
Religio est vel naturalis vel revelata 1, 5, 9. jus potestatis civilis circa illam explicuit Conring.
ped.
Religionem negligere reip. damnosum 2, 1, 3. v.
§. 11.
 Eam bellis quoque prætexunt 2, 10, 17.
Religionum exercitia in civitatibus divitiis appetentibus libera sunt 2, 11, 5.
Renuentis specie regnum plurimi enixè quæsierunt 2, 24, 13. a. 1.
Renunciationum faminarum nobilium fundamenta 2, 2, 54. a. 2. non sunt odiosa *hæc.*
Repressaliæ 1, 8, 11. ejus etymologia *cod.*
Repulsa honores & præmia petentium causa sæpe tam iræ quàm odii est 2, 4, 22. remedium est
§. 52.
Residentis ab ambassadore ordinario differentia 1, 9, 7.
Res negativè communes, i. e. nullius, quæ fuerint 1, 5, 21.
Res sacræ & publicæ sint in civitate optimâ, ex opinione Aristotelis 2, 2, 49. quibus Autor substituit decimas *A.*
Retractus immobilium unde ortus 2, 2, 51. a. 3.
Reverentiæ imperanti debitæ signa apud populos variant 1, 6, 27. & a.
Revolutionis jus in Frisia quod fundamentum, quam vim habeat 2, 2, 53. a. 2.
Rex regem non habeat 1, 12, 8.
Rheticæ civitates unum systema sunt 1, 12, 6.
Rhetoricæ tractat de rebus quibuslibet, saltem ut persuadeat. *Ped. §. 7. p. 12. an ars est experimentalis?*
Ped. §. 19, p. 39.
Rhodia lex cur contributionem statuerit 2, 3, 16.

I N D E X

- Rhodus politia erat 2, 8, 17. A. è publico populum
 aiebat. *ibid.*
- Rigaltius *Histoir de l'empire Ottom.* 1, 7, 24. A. le-
 gatorum assiduorum omissionem damnosam esse
 Turcis tradit. *in hist. Mor. de l'emp. Turc. Imp.* 1, 9, 7. A. 3.
- Rogatorum apud Venetos concilium miræ retice-
 tiæ est 2, 6, 25. A. 5.
- Romæ cur status popularis non substituerit 2, 8, 18. a. 1.
- Romæ quis civis fuerit 1, 5, 11.
- Roma imperii ac divitiarum cupida fuit, 1, 11, 2
 initio lege incertâ utebatur 1, 7, 12.
- Intuitu provinciarum monarchia fuit etiam ante
 Cesarum tempora 1, 12, 5. quod quomodo ve-
 rum v. a. 3.
- Romana aula reges electitios vocat *Serenissimos*, suc-
 cessivos v. insuper etiam *Potentissimos* 2, 6, 8. a.
- Romani diversis rationibus, uti sunt in jungendis sibi
 aliis civitatibus 1, 12, 5. a. 2.
- Originarios cives habere studebant 2, 2, 7. a.
- Portentæ in federe promiserunt, se ferro, nisi in a-
 gricoltura, non usuros 1, 12, 9. a.
- Voluptatibus adversus subjectos plus valuerunt
 quam armis 1, 10, 19. linguam suam summo studio
 propagarunt §. 20. a. 2.
- Romanum Imperium concessa Senatui potestate non-
 nulla reip. regendæ, non mixtum, sed temperatum
 factum est 1, 10, 12.
- cur ceciderit 1, 10, 5. a. 1. qua occasione erectum
 §. 8. a.
- Ex successivo & electio mixtum fuit durante Ju-
 lia familia & designatione decessoris 1, 10, 9. a. 1.
- Otto M. heterogeneo modo illud Germaniæ adjun-
 xit 1, 12, 5.
- Romanum imperium quale fuerit, cum duo vel tres
 etiam ei præfuerunt 1, 11, 6. & A. 2.

Roma-

Romanorum oligarchiam pessundo est neglectus eorum, qui magnos in populo spiritus gerebant 2, 6, 10. a. remedium est §. 24.

Romulus alios populos Romam recepit, ut eam ferociorem redderet 2, 10, 18.

Sabaritæ publicâ lege jussi luxum sequi 1, 11, 4. a. 1. Sabini Romanis homogeneo modo juncti sunt 1, 12, 5. Saguntæ libera civitas inter potentias 1, 5, 17.

St. Disdier de la Ville & Prop. de Venet. Ducem Venetorum vocat: *un véritable fantôme & une ombre de Prince* 1, 6, 13, a. 1.

St. Qlon. relat. scriptur. de Imperio Felle Marocano 1, 10, 9.

Salus communis sup. optima finis est 2, 2, 56.

Samojuna misericordias regarum 1, 11, 4.

Sapientia apud Hebræos denotavit prud. civilem pad. §. 22, p. 3. a. 10.

Sarabacas populari imperio regis est 1, 10, 5.

Saracena à tabernaculis ante Scenite dicti sunt 1, 5, 17. a. 1.

Saturni nomen unde? 1, 3, 6. quale ejus regnum fuerit eod. Latiglis unde dictus eod. nihil aliud quam Adam fuit eod.

Sauciare se interdum tyrannis prodest 2, 14, 15. a. 2.

Savilis de militia Romana 1, 9, 12. suavis Histor. consil. Trid. 1, 9, 11.

Saxones rebelles fuerunt semper 2, 10, 6. a.

Schaffhusia tunc matrimonium tertio propinquitatis gradu prohibuerat §. 2, 8, 18. a. 2.

Schefferi memorabilia Suevica gentis 1, 9, 1. a. 9. Ejus Syntagma de antiquorum torquibus §. 17. a. 2.

Schickardus de jure regio male negat Hebræorum regnum successivum fuisse 1, 10, 9.

Schildus de coalitione popularium ac rerum publi. 1, 3, vetera

- vetera exempla systematum 3. libris exposuit 1.
 12, 6.
 Schilterus dominium eminens & supereminens di-
 stinguat 1, 6, 6. a.
 Scholæ publicæ in civitate optima sint 2, 2, 41. dif-
 ferentiens est in a. ubi & plura huc pertinentia recen-
 sentur.
 Scholasticorum morbus *ped.* § 24, 40.
 eorum legis divisio rejicitur 1, 7, 18. a. 1.
 Schouten *descripsit regni Siam* § 9.
 Sciendi intemperantia regi damnosa 2, 4, 13. reme-
 dium est § 42.
 Scientia cadit etiam in disciplinas activas *ped.* § 7, p. 7.
 Dantur etiam scientiæ Mathematicæ imperfe-
 ctiores. *ib.* Scientiarum principia *ped.* § 16, p. 25.
 Scientia regis unica sit nosse regere & ex parva civi-
 tate magnam facere 2, 4, 42.
 Scientias civibus alias Aristoteles, alias Plato com-
 mendat 2, 2, 37.
 Scotia & Anglia quomodo junctæ sint 1, 12, § 1.
 Secreta ni à ministris reticeantur periculosum est 2,
 4, 23.
 Securitas nimia reipubl. officit 2, 1, 17. & A. 1. re-
 medium §. 52.
 Seditiones musicâ composuit Asclepiades 2, 2, 35.
 A. 7.
 Seditiones provinciarum sæpè à præsidum rapacita-
 te veniunt 2, 16, §. A.
 Quando periculosissima 2, 17, 120. A. 1.
 Rebus publ. exitiosa sunt 2, 25. In unico tamen in-
 casu profunt *sed.* in f. que ob DEum, patriam
 aut libertatem excitantur, difficiliter sanantur §. 11.
 remedia sunt §. 12, seqq.
 Sunt vel civica vel militares *sed.* vel ducem ha-
 bent, vel eo carent & 4.

Sedi-

I N D E X.

Seditiones unam civitatem sæpe in duas dividunt 1, 12, 19 sunt affinia bellis civilibus §. 22. definitio Autoris & Bœcleri *ead.*

Sejanus Tiberii ministrissimus fuit 1, 10, 11.

Σεμνοσφίας regi noxia est 2, 4, 10.

Senecæ acerbum de natura hominum iudicium 1, 1, §. P. 47.

Ejus definitio legis 1, 7, 7.

Ejus effatum; summum adjectionem non recipit 1, 6, §.

De Scholasticis querela *Pad.* § 24. p. 40. de natura hominis iudicium 1, 1, 7. Status naturalis descriptio §. 10.

Judicium de hominis inconstantia 1, 1, 7. & nauclero 1, 5, 2. de reſatis 1, 6, 23. finium pœnæ recensensus 1, 9, 14. A.

Senatores se ipsos in politia eligere malum 2, 9, §.

Senatus à comitiis *Distinctio* 1, 7, 3. A.

Senatum perpetuum systemati præfici utile est 2, 18, 9.

Senectus in tuto collocanda à rege 2, 4, 43. sed quomodo? *ibid.* occultanda à principe *ibid.* & A. §.

Senectus adjutoria & propugnacula ex matrimonio habet 1, 5, §.

Ejus effectus mali 2, 4, 14. A. 2. remedia §. 43.

Senex Tyrannus rarus est 2, 24, 1. & A. 2.

Senem eligi regem cur Taprobanes voluerit 2, 5, 20.

Sententiam alteram factiosorum Princeps non reprobet publicè 2, 25, 3. exempla sunt in A.

Sententia an per calculos ferenda sit, *remissive* 2, 2, § 8.

Sepulchra per carnificem occisis extruere infamiam tyranni minuit 2, 24, 8. A. 3.

Scribis Aristocratia fuit 1, 16, §.

I N D E X.

Servilis ingenii homines acerrimè sæviunt nimia injuria affecti 2, 12, 2. a.

Servitus non est, sed salus reip. convenienter 1, 6, 26

Servitus non descendit in totum hominem 1, 6, 27.

Servus 1, 5, 7. datur etiam extra remp. § 2. est vel lege talis §. 7. vel natura §. 10.

Servis & faminis Tyrannus indulgentem se præbeat 2, 23, 16.

Servorum nimia multitudo reip. nociva 2, 1, 4. eorum difficilima possessio *ibid.* multas seditiones excitat *ibid.* 2, 1.

Eorum societas in republ. ex voto optima secundum leges Hebræorum imprimis instituenda 2, 2, 22. 3.

Severinus *de statu Imp. Germ.* rectè defendit Francorum monarchiam fuisse successivam 1, 10, 9.

Sicilia Tyrannorum ferax 1, 12, 16. a.

Terræ motibus obnoxia est 2, 2, 46. a.

Sigilla 1, 6, 20.

Signa cœli haud rarò pericula præmonuerunt 1, 9, 1.

- 80 a. 5.

Sigillatâ ex terrâ vasa veneno inimica creduntur 2, 4, 45. 2. 2.

Sigonius *de antiquo jur. civ. Rom.* 1, 5, 1. *de republ. Aspen.* 1, 5, 2. & 1, 7, 7. *de occidental. Imperio* 1, 9, 1. a. 6.

Silentii fides ni ab administris præstetur periculosum est 2, 4, 23. v. § 53.

apud Silrum fides loquitur 1, 1, 10.

Similares civitates sunt, quæ ex pluribus homogeneo modo coaluerunt 1, 12, 5.

Similes suæ reipubl. alias reddere magnum est ad latam dominationem momentum 2, 10, 25.

Simillimum sui rex alaq 2, 4, 46.

Simlerus *de Helvetia* 1, 10, 19.

Ejus

Ejus descriptio *Valesia* 1, 12, 6.

Simulare tyranno utilissimum est 2, 24, 8. a. 1

Simulationes pro jure reip. venditari inter artes politicas solenne est, 1, 6, 19. n. 4

Sinense imperium unicum est in Asia *παμβασιλικόν* d. non herile 1, 11, 5. a. 1. in eo omnia penes Imperatorem stant *ead.* §. 9.

Sinenses solos literatos nobiles judicant 1, 5, 12. eosdem ferè inter literatos gradus habent ac Europæi *ead.*

Sinentium Imperatoris singularia aliquot regalia minora 1, 6, 17. a. 2

Sinentium Imperatores olim exploratores suos in singulis provinciis habuit 2, 16, 8. a. 2. hodie ipse eas interdum circumit *ead.*

Sinentium leges uniformes sunt 2, 2, 58. a.

Nullum patriæ præficiunt §. 9. a. 1. liberos præfecti in aula habent a. 3. legatos tribus vel quatuor præsidibus præficiunt a. 8

Siraculis Tyrannis plebeja aliquando fuit, 12, 16. vel Tyranno paruit vel seditionibus laboravit *ead.* a.

Slavis populare regimen fuit 1, 10, 5

Sociæ nationes variis artibus in provincias à potentioribus sæpè rediguntur 20, 10, 16

Societati quæ vitia inimica 1, 1, 6.

Societatis causa impulsiva 1, 1, 10. definitio, partitione æquatoriam & rectoriam *ead.* species hujus sunt conjugalis 1, 5, 5. paterna §. 6. herilis §. 7. domestica §. 8. civilis 1, 2. 4

Societas conjugalis qualis esse debeat 2, 2, 8. seqq. qualis parentum cum liberis §. 13. seqq.

Sodalitates officiunt Aristocratiz & factiones alunt 2, 6, 5. exemplum est in a. remedium est paragraph. 20.

I N D E X

- Sodalitates sodalium egestati in Græcia subvenire tenebantur 2, 8, 17. a.
- Sol oriens à plerisque adoratur 2, 4, 14
- Somnia sæpè sunt signa præmonentia 1, 9, 1. & a 9.
- Sophismata politica *Ped.* §. 12. p. 19. an licita 2, §. 14. p. 21. p. 23.
- Sophoclis sententiæ *Ped.* §. 6. p. 8.
- Sorte uti in differentis magistratibus quomodo proprietas democratizæ sit est 1, 10. 8.
- Spartana Respubl. domi regularis adversus alios irregularis fuit 1, 11, 1.
- Spartani cur munimenta instituerint 2, 1, 10. a.
- Spartanorum respubl. principatus erat 1, 10, 6
- Speciem resp. veteris Tyranni titulo tales retineant 2, 24 3
- Spectacula exhibenda externis in civitate divitias appetente 2, 11, 5
- Speculatores Tyrannus urbi immittat 2, 23, 12. exempla sunt *ibid.* & a. 1.
- Sprecheri *Pallad. Rhassa* 1, 12, 6.
- Statuæ premia erant 1, 9, 17
- Status ante constitutas civitates qualis concipiendus 1, 1, 1,
- Ejus. status nomenclatura §. 2. definitio §. 3. Finis §. 4. subjectum §. 5. Forma §. 9.
- Status civitatum diversitas multa bella serit 2, 1, 17. a. 3.
- Status s. ordines in plerisque Europæ regnis sunt cives politicè tales 1, 5, 2 uti die Reichs- und Landstände *cod.*
- Steganographia, 1, 5, 9
- Steno Sture exploratores suos in provinciis habuit 2, 16. 8. a. 2.
- Stobæi de voluntatum diversitate iudicium 1, 1, 7. ejus servi natura & definitio 1, 5. 10.

Strabo

I N D E X.

- Strabo *Geograph.* 15, 19. respubl. regulares recenset 1, 10, 4.
- Strauch *de statutis à summo Principe* 1, 7, 10
- Studia molles reddunt 2, 10, 19. a. 2.
 ea Tyrannus prohibeat 2, 23, 10.
- Stulti in ochlocratia decernunt 2, 23, 21. a. 1/
 Stupris violentis Princeps absteineat 2, 4, 39
- Subactos noviter imbelles faciunt 2, 10, 19. idque voluptatibus *ead.* & a. 2. pecunias.
- Suarezii distinctio inter legem datam de exercitio actus & de specificatione ejus approbatur 1, 6, 27. a. 2
- Suavis *historiâ concil. Trident.* tradit Papam cautum esse inferendis contra potentiores sententiis 1, 12, 8
- Subditus non est servus in rep. sc. regulari 1, 6, 26.
- Subditis jus circa regimen competens male nominatur summa potestas realis 1, 6, 3
- Subjectio 1, 6, 22. ejus origo §. 23. modus generationis §. 24. Fimis est civitatis salus §. 25. Subjectum sunt subditi §. 26. ejus objectum omnia imperio non exempta §. 27. vel natura vel voluntate civium *ead.* Forma consistit in fide, obsequio & reverentia §. 28. Causa Efficiens sunt cives §. 29.
- Subjugati noviter populi periculosi sunt subjugantibus 2, 10, 6. ludibrio communiter habentur *ead.*
- Subscriptiones chartarum post diligentem demum earum lectionem faciendæ sunt 2, 4, §6. & in A.
- Successio regis impetit motus 2, §, 1. regi non parvam auctoritatem conciliat *ead.*
- Successio dubia motus & bella civilia procreat *ead.* §. 2.

I N D E X.

- §. 2. exempla a. remedium est §. 8. quod fusius explicatur in a.
- Successiva aristocratia esse non desinit, licet nonnulli in subsidium adsciscantur, 1, 10, 16
- Aristoteli non fuit incognita 1, 10, 16
- Successiva regna non tantum ex jure sanguinis æstimanda 1, 10, 8. a. 1
- Successor vel clam designandus A. q. summa imperii semper retinenda est 2, 4, 43. & a. 3. non tamen sit incertus eod. v. a. 2.
- Successor omnis ultor est eriminis in decessorem commissi 2, 4, 36. add. a.
- Subditi imperantium mores sequuntur 2, 1, 54. A.
- Subditi primarii non sine regni pernicie privato modum egrediuntur 2, 4, 5
- Subditis h. omni republ. servi malum est 2, 21, 3. a.
- Suecia à situ incolumitatem habet 2, 3, 2. a. 1
- Per ducentos annos ex una familia olim reges elegit 2, 5, 18. a.
- Sueciæ regnum est *παρβασιλιον* 1, 11, 5. a. 1
- Sueones & Gothi sub Ingello II. modo homogeneo mixti sunt 1, 12, §
- Sueonum Rex est Princeps & populi sententiam confirmare tenetur 1, 10, 6
- Suevi mercaturam, non exercuerunt 2, 2, 32, 2.
- Suffetes Carthagine similes fuerunt Consulibus Romanis 1, 10, 19.
- Suffragia ferendi apud diversos diversi mores 1, 7, 5.
- Sultanus Turciæ frons in templo à Musti accingitur in signum inaugurationis 2, 4, 32. A. v. Turcæ.
- à Sum-

I N D E X.

- Summæ potestatis sine irregulares respubl.** 1, 11, 5.
 ab ejus subjecto 1, 11, 5. & 6
Sumtuarie leges publicæ sunt 1, 7, 11. earum ex-
 emplafunt *cod.* 2. 2.
**Superbia populi impedit latæ dominationis acqui-
 sitionem** 2. 1, 13
Superstitio quid? 1, 5, 9
**Supplicationes publicæ pro incolumitate cum
 nullo communicandæ sunt** 2. 4, 35
Supponere licet, dummodo res non sit impossibilis
 2, 2, 4.
**Suppositio partus malum est regno successivo metu-
 endum** 2, 5, 6. remedium est §. 12.
de Suprematu Principum German. Auctor rectè do-
 cet vocem *Ptenipotentiaris esse nomen non hono-
 ris, sed potestatis* 1, 9, 7
**Suspicio & æmulatio regnantium erga sanguine
 junctos malum est regni successivi** 2, 5, 7. reme-
 dia sunt § 13.
Syll-Richter 2, 2, 14, a. 2
Symbola majestatis ad magnificentiam sunt inventa
 2, 4, 34. exemplo sit Romulus *ibid.* A. 1. emi-
 nentiam regis populo insinuant d. §. 34.
Σύμβολα τῆς βασιλείας Romanorum Imp. 1, 6,
 20.
Syria terræ motibus obnoxia 2, 2, 46. a.
ευσσείτια 1, 5, 16. Laconum & Cretensum sunt in-
 stitutum reipubl. optimæ 2, 2, 43; eorum sco-
 pus *remissive* a.
Systemata quid? 1, 12, 6. & a. 2. 2. nudè fædera-
 tarum civitatum fines multum excedunt & πολι-
 τείαι dicuntur *cod.* eorum exempla d. l. Synony-
 mum est Achaica resp. *cod.*
 Aliqua Principem habent, aliqua eo carent d. l.
 §. 7. Quibusdam ordinaria sunt concilia, quibus-
 dam

I N D E X.

dam non, *cod.* Quædam appendices habent
 quædam non *ibid.* Civitatum eorum singulæ vel
 simili regiminis forma utunt. vel in ea discrepant.
 Systemata tantum ex hypothefi optimæ civitates
 sunt 2. 18. 1. eorum mala sunt 1.) finium ac stu-
 diorum diverfitas §. 2. 2.) Disparitas sociorum
 vel quoad formam reipubl. vel quoad divitias
 & potentiam §. 3. 3.) si non sint contributa, quæ
 ad communem defenfionem sunt neceffaria §. 4.
 4.) confufio & procrastinatio in conven. ibus so-
 ciorum §. 5. Remedia sunt 1.) si Dux fæderis fit
 §. 6. 2.) nullius receptio in fædus sine communi
 confenfu §. 7. 3.) communicatio ad defenfionem
 neceffariorum §. 8. 4.) accurata forma conventu-
 um legibus ordinata & perpetuum ex sociorum
 legatis collegium §. 8.

T.

TAbularum apud Romanos ufus fuit in fuffra-
 giis ferendis 1, 7, §. a. 3. si fc. caufa gravis *cod.*
 Tachigraphia 1, §. 9.
 Tacitus 1, 3, §. & 6. 1, §. 1. & §. 18. politico practi-
 co quæ nofcenda 1, 10, 1. a.
 Taciti locus de *Principatus & libertatis mixtura* ex-
 plicatur 1, 10, 12.
 in Tapobrana principatus fuit 1, 10, 6. a.
 Tapujarum Rex in Brasilia Princeps fuit 1, 10, 6. a.
 Tarraconenfis Hispaniæ Rex nil nifi Princeps fuit 1,
 10, 6. a.
 Tartarorum Precopenfium republ. regularis eft do-
 mi, adverfus exteros irregularis 1, 11, 1. fc. domi-
 pacatè vivunt, vicinis sunt infefli *cod.* & 1, 4, 2. a. 1.
 latrocinia fibi laudi ducunt *cod.* §. 2. a. 1.
 Eorum Chanus ex socio Turcæ fubditus factus 2,
 20, 2, a. Sultano obedientiam jurat *cod.*

Tartari

I N D E X

- Tartari fixerunt, orbem divinitus sibi dono datum esse 2, 10, 17. a. 1.
- Tartari Præcopenses adolescentes rigidissimè educant 2, 10, 18. a. 1.
- Tavernier dans la *relation du Serrail du grand Seigneur* Asiaticos Reges molles vocat 1, 11, 4. a. 3.
- Taicko cubus Japonicus Cæsaream potestatem ad se & successores transtulit 1, 10, 11.
- Temperando potentiana libertas magis expugnatur quam vi 2, 24. 6. a.
- Temperantiæ studendum 2, 2, 25. remedium est §. 26. ejus utilitas d. 1. a.
- Temperata quoque regna fuerunt, idq; vel aristocraticè vel populariter 1, 10, 12. inde tamen sæpè mixta sunt facta a. 3.
- Temperiei in politia signum à posteriori est, si populus rudis avidus sit bellandi 1, 10, 19.
- Tempora duo sunt Belli sc. & Pacis 1, 8, 1. a.
- Tempus detegit conjurationes 2, 25, 6. & a. 1.
- Temulentia multos reges perdidit, 2, 4, 9. a. 2.
- Terraconenses mixtam rempubl. habuerunt q; im 2, 13, 2. a. 1.
- Terra motus præmonitio periculi est, 1, 9, 1. & a. 6.
- Terrores civibus injiciendi 2, 1, 5. a.
- Tertullianus *de exhortat. castit.* 1, 5, 16.
- Testamenti hæreditates deferenda non sunt 2, 2, 53.
- Testandi licentia oligarchiis & democratiis, regnis non æque, perniciofa 2, 2, 53. a. 1. eam libera aliquot civitates Germ. prudenter coarctarunt *cod.*
- Testamento disponere de regno periculis plenum est 2, 15, 2. tale testamentum Amurathis Turc. Imp. rescissum fuit *ibid.* a.
- Theophrastus auctor proverbii: litam regit fortuna, non sapientia. *Pad.* § 6. p 8. dictum ejus taxatur, *Pad.* d. 1. p. 10. scripta ejus *Pad.* §. 23. p. 35.

Thessalo.

I N D E X.

- Theſſalorum civilia corpora Syſtema conſtituerunt**
 I, 12, 6
- Thevenot Voyage du Levant** I, 10, 8.
- Thronum regis aſcendiſſe apud Romanos & Perſas capitale erat** 2, 4, 35. a.
- Thuani hiſtoria** I, 5, 17. a. 2. Moſcovitarum modum homagia præſtandi tradit 1, 6, 24. a. Tartaros deſcribit I, 11, 13. 1
- Thucydidiſ de Spartana republ. judicium** I, 11, 1
- Tiarâ apud Perſas nulli licebat uti præter regem** 2, 4, 35. a.
- Tiberius præſides perpetuos conſtituit** 2, 16, 9. a. 5.
- Servis callide permittit dominos ſuos accuſare** 2, 23, 16. a. 1.
- Timens te tibi timendus** 2, 1, 27. a.
- Timuchus quid ?** I, 10, 15. A. 1.
- Titulus regni non ſine Regis malo in dubium vocatur** 2, 4. 6. remedium eſt 5, 31. hinc initio magna cura de eo deliberandum a. 1.
- Tituli ſpecioſi bellis præferuntur** 2, 10, 17. & 24. Etiam civilibus 2, 25, 15. veros detegi multum reſert *cod.*
- Titulis inviſis in regni invaſione non utendum eſt** 2, 24, 7. a. 1.
- Totum componitur ex partibus vel ſimilaribus vel diſſimilaribus** 1, 12, 5. a. 1
- Tragediarum utilitas ex Stobæo** 2, 2, 42. a.
- Tranquillis rebus ſeditioſis promiſſa infringere injuſtitia non ſemper vacat** 2, 25, 13. a.
- Tribunitia Romæ poteſtas damnola fuit** 2, 8, 2. a. 2.
- Tribus in ochlocratibus multiplicandi ſunt** 2, 23, 24.
- Tributum** 1, 5, 23

Tributa

I N D E X.

- Tributa etiam patritii Venetiis solvunt 1, 6, 32. A. 1.
 Tributorum singularis significatio 1, 12, 11. A. 2.
 Tributariæ civitates sæpe ex necessitate fiunt 2, 20,
 6. earum mala §. 7. sq. remedia §. 9 sq.
 Tributariam tt. reddere victam civitatem sæpè
 utile latam dominationem appetentibus 2, 10, 25.
 Tributi à civitate aliqua alii præstandi nomen in
 minus odiosum mutari conducit 2, 20, 9. a.
 Triumphum apud Romanos non egit in bello civili
 victor 2, 25, 22.
 Tuitio Principum in adversis singulare providentiæ
 divini argumentum est 1, 9, 1. & 2. 10.
 Triumviratus Romanorum Tyrannis titulo fuit, 1,
 12, 16.
 Tumultus quid? 1, 12, 22.
 Tunetanus Princeps eligitur 1, 10, 8.
 Tunquin regnum quale sit 1, 10, 11.
 Turbæ character 2, 8, 3.
 Turcarum Sultani neminem exterorum in con-
 spectum admittunt 2, 4, 46. quâ cautione le-
 gatos admittant *cod.* eorum inauguratio est §. 32.
 Quo reverentiæ signo adeundi 1, 6, 27. a.
 Fratres suos occidunt 2, 5, 13.
 Imperium orbis venantur 1, 11, 2.
 Inepti sunt ad latam dominationem acquiren-
 dam 2, 10, 14.
 Eorum Sultani molles *ibid.* & aula est velut
 olim Persica A. quo spectet Janizarorum &
 Muselmannorum §. 18, a. 2.
 Ministros habent, qui parentes suos ignorant 2,
 23, 18. a. 1.
 Præfectis provinciarum permittunt in subditos
 grassari 2, 16, 10. antiquas illustres familias Græ-
 ciæ aurigarum familiis illigarunt §. 11. a. 3.
 Principum bona non ad hæredes eorum, d. Im-
 peratorem devolvuntur 2, 2, 50. a. 2.

Z

Turca-

I N D E X.

- Turcatum mos appellandi 1, 7, 24. a.
- Tutelæ definitio 1, 5, 6. eam distingui à cura est juris positivi *eod.*
- Tutela regia utiliter finitur quamprimum regius pupillus ratione uti incipit 2, 5, 30.
- Instituta ejus in rep. ex voto optima unde petenda 2, 2, 22. a.
- Tutori regio subditos juramento obstringi & inaugurari num utile sit 2, 5, 31.
- Tutoria regna 1, 10, 11. ut plurimum malè se habent 2, 5, 23. mala eorum in specie sunt §. 24. sqq. remedia §. 28. sqq.
- Tyrannis quid? 1, 12, 14. pactum secundum in ea sublatum *eod.* ex eâ omnia regna aliquid trahere videntur *eod.* Tyrannis titulo potest & in demòcratia esse §. 16. à rep. herili differt 1, 11, 5. a. 2.
- Est pessima respubl. 2, 23, 2. Ejus mala sunt §. 3. sq. remedia §. 5. sqq. de artibus ejus scriptores sunt §. 1.
- Tyrannides titulo rarò sunt diuturnæ 2, 24, 1. *frandibus partarum* artes sunt §. 3. sqq. *favore partis civium* §. 11. sqq. *per vim verò* §. 15. sqq.
- Tyrannico modo regna facile administrantur 2, 4, 7.
- Tyrannus potestate aliquando expelli potest 1, 12, 14.
- Tyrann. exempla *remiss. ib.* eorum propria *eod.* a. 1
- Mens 2, 23, 2. conditio *eod.* & A. metus q. quos læserunt & oderunt a. 2.
- Tyrannorum opera Deus sæpè utitur ad puniendos mores ferocientis populi 2, 24, 1. a. 2.
- Tyrii divitias pro scopo primat. civit. habuere 1, 11, 3

V.

Vallesia 7. Defensæ s. civitates unum systema constituunt 1, 12, 6. Princeps est Episcopus Sedunensis §. 7.

Valesius *ad excerpt. Peiresiana* 1, 5, 1.

Vandali

Vandali sub Electore Brandenburgico clam sibi regem creare solent 2, 16, 6. a.

Varenius descript. Regni Japoniei tradit Japonensem Imp. habere jus impertiendi consensum nobilium nuptiis 1. 6, 17. a. 2.

Varenii Diss. de rebusp. in genere 1, 10, 5. a. 1. (6, 13

Ubbo Em̄ius de rep. Athen. 1. 5, 2. de rep. Carthagin. 1, De agro Frisia inter Lavic. & Amas. tradit fœderatorum Belgarum collegia & eorum sedes 1, 12, 7. de republ. Syracus. 2. 1 33. 23, 13. a.

Vecordia subditorum tyrannus tutus triumphat 2,

Vectigalia in civitatibus divitias appetentibus parva sint 2, 11, 5.

Vectigalis vox tributum sæpè comprehendit 1, 5, 23. sæpe sunt separata eod. a. 1.

Vectigales civitates 1, 12, 11. earum exempla eod. a. 2.

Velleji Paterculi iudicium de statu hominum 1, 1, 10

Venandi jus cui competat in Hispania, Habessina-Venationum species 1, 5, 9. (que 1, 6, 17. a. 2.

Venatui deditum esse reipubl. non obest 2, 2, 31. de laudibus venationis, remissivè d. l. a. (2, 4, 15. a.

Veneni suspitione mortes magnatum nunq. carent Veneta resp. est Aristocratia successiva 1, 10, 16. nec concilium ejus majus refert vicem popularis eod. sed regie temperata §. 17. imò & aristocraticè d. l. pyramidi similis est a. 2.

Veneta resp. Signoria i. e. monarchia intuitu provinciarum vocatur 1 2, 2, 4. a.

L' opere repræsentant, & amores permittunt, ut in delitioso negotio occupentur subditi 2, 6, 19. a.

Veneti morum domesticorum retinentissimi sunt 2, 2, 58. a. m. avitæ linguæ in consultationibus ibid. eos situs urbis defendit 2, 3, 2. a. 1.

Veneti amores licenter permittunt 2, 6, 19. Patritios negotiari non patiuntur §. 22. a. nec advocacionis officia exercere eod. optimatum injurias

plebejo illatas severè puniunt §. 23. a. ditissimos nobilitant §. 24. eorum resp. est aristocraticè temperata §. 25. rogati eorum sunt taciturni *cod.* pusillum contra leges publicas cavent §. 26. a. habent consilium Majus, Decemvirorum & Tribunal inquisitorum status *cod.* de cujus admirandis *ibid.* filiabus è publico dotem constituunt 28, a. paucas habent perpetuas potestates §. 29. plures uni non tribuunt §. 30. non permittunt patritiis feuda & jurisdictiones extra urbem possidere, vel pensiones accipere aut colloqui cum legatis §. 31. patritii tributa solvunt §. 32. cavent, ne degener irrepat in Ordinem patritiorum 1, 7, 6. ad modestiam patritios alluefaciunt §. 8. a. 1. matrimonium patritii cum ignobili non est prohibitum. Dos est 2000. aur. a. 2. nobiles novos antiquis æquarunt §. 9. a. 1. sorte legunt magistratum electores §. 13.

Eorum resp. regiè temperata est §. 16. a. raro sufficiunt Duci filios vel fratres §. 18. a. 1. Dux nullam habet potentiam, nudum honorem *cod.* formam regiminis à mediolanensibus habent a. 2. filii Ducis non possunt beneficium à Papa accipere d. §. 18. resp. est Aristocraticè temperata in Aristocratia §. 19. a. dissensiones de potestate inter Consilium & Senatū rarius eveniunt §. 21. ejus personas quotannis mutant §. 22. cujus rei commoda & incommoda sunt in a. d. remissivè. Duos ejusdem in eodem magistratu non patiuntur §. 23. respubl. olim popularis fuit s. 8. §. 2. a. 1. Inquisitores terræ firmæ singulo quinquennio magistratibus immittunt s. 16. §. 8. A 1. præfectos provinciarum crebro mutant §. 9. a. 5. curiam fidis prætorianis custodiunt s. 25. §. 8.

Venetorum Dux est Princeps personatus 1, 6, 13. a. 1.

Venetorum prudentissimus est Ducem eligendi modus 2, 5, 19. & a. 1. ipse modus est a. 2.

Venus properata animo & corpori officit 2, 2, 9; & a.

I N D E X.

2. sera facit ad temperantiam *ead.* nimis sera impedit liberorum educationem *ibid.* venerem nefandam Minos permisit §. 16. a. 2.
- Vera rex facillimè discit, si larvat⁹ circumeat 2, 4, 41. a.
- Veritatem regi reticere miserum est 2, 4, 12. a.
- Verres calluit artes prætextu negotiationis expisare subditos 2, 16, 10. a. 2.
- Verulamii *sermon. fidel.* 2, 25, 17. (12, 20. a. 2.
- Vesperæ Siculæ conjuratio contra statum fuerunt 1,
- Veteris reip. imago non est subito mutanda 2, 21. 2.
- Vexillifer Luccensis tres annos imperium tenet 2, 7, 18. a. 2.
- Vicana politia urbicæ præferenda 2, 9, 10. vel etiam ex his mixta *ead.* tyrannides in ea facile nascuntur §. 11. remedium est §. 12.
- Vicinorum invidia magno incommodo latam dominationem appetentibus 2, 10, 12.
- Vicquefort *de l' Ambassadeur* 1, 9, 7. a. 3.
- Victis sæpè aliquid imperii relinquitur ad invidiam declinandam 2, 10, 27.
- Victoriâ in bellis civilibus nihil miserius 2, 25, 10.
- Victoriæ civiles nimium prosequendæ non sunt 2, 25, 21. & A. iis moderatè utendum §. 22.
- Vicus 1, 5, 18. sæpè tota civitas ex solis vicis conflata fuit sine urbibus *ead.* §. 16. colonia domus Aristoteli creditur *ead.*
- Vilitas Imperantis reipubl. obest 2, 1, 20.
- Villa 1, 5, 18. hodie idem sæpè ac vicus *ead.*
- Vinum infantibus non est præbendum 2, 2, 17 generandis morbis est idoneum a. 1. & 2. 2. (25, 18
- Violentis remediis motu ardente abstinendum est 2,
- Virtus aliena Tyrannis formidolosa est 2, 23, 9. a.
- Virtus est finis civitatis, ex voto optimæ 2, 2, 6. add. §. 23. seqq.
- Virtus militaris exacuenda etiam præmiis propositis, si quis latam dominationem appetat 2, 19, 34.

I N D E X.

- Virtutum insignis præstantia non est validus ad imperium adipiscendum titulus 1, 6, 16.
- Virtutum moralium omnes cives participes esse oportet 2, 2, 24. seqq.
- Virtutum in civitate habenda ratio 2, 1, 31.
- Vita beata in quo consistat 1, 4, 3.
- Vitiosæ civitates multis remediis egent ad conservationem sui 2, 1, 29.
- Vittorio Siri *Mercur.* 2, 25, 6. a. 3.
- Ulicovius personatus scriptor, *de elig. Rege Polon.* perperam interregnum definit, & multa non ferenda tradit 1, 12, 13.
- Ulinæ publicè aluntur patritiæ 2, 6, 28.
- Unitas alia naturalis, alia moralis 1, 10, 4. A. 2.
- Universitas quid 1, 5, 15. ejus species *ead.* §. 16.
- Voconia lex de quo caverit 2, 2, § 4. a. 2. male iniquitatis ab Augustino incusatur *ead.*
- Vocum sensus Indies mutatur 1, 6, 13.
- Voluntariæ legis subdivisio est in divinam & humanam 1, 7, 8. A.
- Voluptas non est finis civitatis 2, 2, 6.
- Voluptatum illicitus nimiusque usus regis magnum malum regni est 2, 4, 9. exempla sunt a. 1. remedia
- Voluptatibus rex ne indulgeat 2, 4, 39. (6. 39.
- Vossii *Theologia Gentil.* 1, 3, 6. *de artibus popularibus* 1, 5, 9. *de philologia eod.* Arabiæ desertæ incolas miseriam sectantes describit ad *Pomp. Melam.* 1, 114.
- Uranisco in incessu uti in Hispania & Gallia vix ulli præter regem conceditur 2, 4, 35. a.
- Urbs 1, 5, 18. ejus hodiernus significatus *ead.*
- Urbis incolæ commodioris vitæ causa cœunt 1, 5, 16 in sodalitates dispesci solent, *ead.*
- Urbes extrui è re civitatis optimæ est 2, 2, 47. de edificiis a. & situ urbis est *remiss.* *ead.* & a.
- Urbicæ politiæ mala & remedia 2, 9, 13. & seq.
- Usucapionis fundamentum 1, 5, 27.

Usu.

I N D E X.

Usufructuaria summa potestas 1, 6, 7.

Usuræ mala 2, 8, 6.

Usurarum incommoda 2, 2, 33. A.

Uusus quotidianus in quo consistat 1, 5, 8.

Uusu periti interdum magis sunt habiles ad gerenda negotia quam literati, *pad.* §. 18. p. 27. §. 19. p. 29. seq. ubi causæ adducuntur.

Utile uni, alteri damnosum 2, 3, 1.

Utopia 1, 10, 2.

Uxor 1, 5, 6. st. servorum numero ap. barbaros *cod.* alibi imperant *cod.*

Uxor æqualis an subdita ducenda sit, regi disquiritur (2, 4, 47. a.

Uxores Principum iis sæpe exitiales fuerunt 2, 4, 18. exempla sunt a. 1. sq. (uxori nimis obsequentem esse regi damnosum *cod.* remedia sunt §. 48.

Uxorum communio in civitate ex voto optima permittenda non est 2, 2, 12. ap. Hunnos in usu fuit *ibid.* a. 1. & Lacones a. 2. adfert conjugalis erga uxorem affectus privationem a. 2.

W.

Winulis latocinari laudi erat 1, 11, 2, a. 1.

X.

Xenophon homines sui amantes censet 1, 1, 6.

Y.

Yncarum mos in proferendo imperio 2, 10, 25. a. 2.

Z.

Zamosc. *de Senatu Roman.* 1, 9, 7.

Zeloty pia uxorum exitiales sæpè regibus fuerunt 2, 4, 18. a. 1.

Zevcotii *observat.* ad Suetonium 2, 25, 27.

Zona mensurare juvenes, quibus & quare mos fuerit 2, 2, 26. a.

Zonchæus *de legati judice competente* 1, 9, 7.

Errata

Errata potiora ac sententiam pervertentia B.
L. sic corrigat, cætera iudicio suo emendaturus.

Part. I.

pag. 6. lin. 8. pro *Iphicrates* lege *Callicrates*.

lin. 9. pro *regione*, l. *religione*.

p. 7. l. 13. dele *bene* semel.

p. 22. l. pen. pro *Δάροει*, l. *Ψάροει*.

p. 26. l. 24. pro *ἐνδύσιν* l. *γνώσιν*.

p. 43. l. 21. pro *gignantum* l. *gigantum*.

p. 44. l. 11. pro *cum* l. *eum*.

p. 47. l. 18. pro *vastitatus* l. *vastitatis*.

p. 48. l. ult. dele *ὁ ἄν.* & l. *homo*.

p. 52. l. 31. pro *Math. IX, 18.* l. *VI, 12.*

p. 63. l. 31. pro *republica* l. *republicam*.

p. 67. l. 27. pro *respublicas* l. *respublice*.

p. 69. l. 33. pro *προκαταρκτική* l. *προκαταρκτική*. & ita
pariter p. 70 & 73.

p. 76. l. 4. pro *XXIX.* l. *XIIX.* lin. 15. pro *abum-*
bret l. *adumbret*. lin. 17. pro *abundantur* l.
abundantiâ.

p. 77. l. 6. pro *Saturni* l. *Latini*.

p. 78. l. 31. pro *i. Reg. XXIII.* l. *XXII.*

p. 91. l. 15. pro *dedunt* l. *dedant*. lin. 17. pro *compa-*
ret l. *comparat*.

p. 96. l. 12. pro *lubrica* l. *ludicra*.

p. 136. l. 11. pro *πόδες* l. *ποδες*.

p. 138. l. 1. pro *affirmandum* l. *negandum*.

p. 226. l. 28. pro *§. V.* l. *VI.* & sic sequentes §§. cor-
rigendi.

p. 232. l. 10. pro *republica* l. *respublica*.

Part. II.

p. 90. l. 5. pro *ferat* l. *feret*.

p. 169. l. ult. pro *qui* l. *quo*.

p. 241. l. 28. pro *περὶ μικρῶν* l. & *περὶ*.

p. 246. l. 30. pro *Spacuum* l. *Spurinna*.

F I N I S.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z204103708

Digitized by Google

